VARLIK YILLIĞI 1976

VARLIK YILLIĞI • 1976

Yıllığımızın her sayısının boş kalan sayfalarını Türk ve dünya resminden örneklerle süslemeyi bir gelenek haline getirmiştik. Bu sayıda o sayfaları, daha ilginç gelecek resimlerle, ünlü çağdaş yazarlarımızın, şairlerimizin resimleriyle süslemeyi uygun bulduk.

VARLIK YILLIĞI 1976

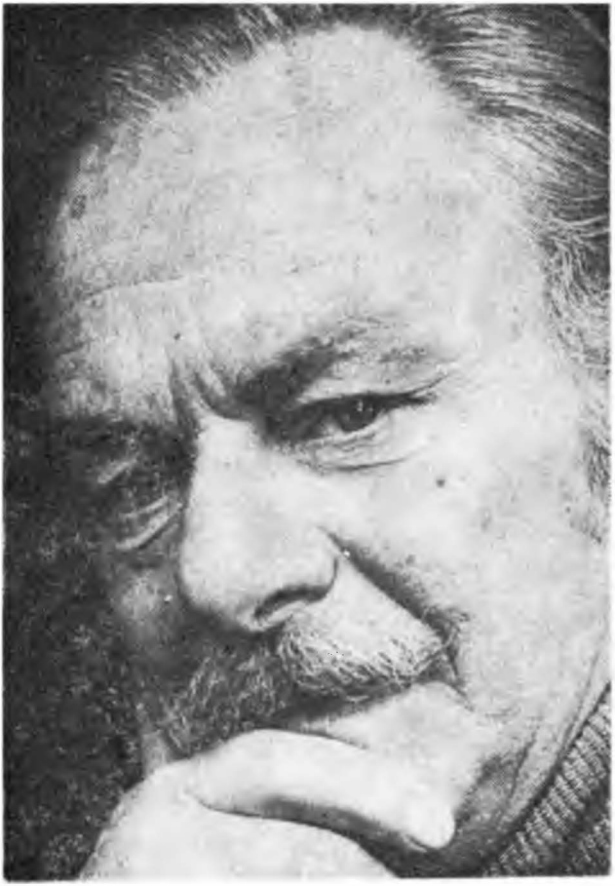

VARLIK YAYINEVI
Ankara Caddesi, İstanbul

Yılın düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması esastır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa, özür dileriz.

Varlık Yayınları, Sayı 1841
İstanbul'da Rekabet Matbaası'nda dizilmiş
Bahar Matbaası'nda basılmıştır.
Ocak 1976

1975'E
TOPLU
BİR BAKIŞ

Melih Cevdet Anday
(Foto Lütfi Özkök)

1975'E TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar Nabi NAYIR

DIŞARDA

Nasıl bir yıl bıraktık arkamızda? 1975 için kısa ve kesin bir tanımlama yapmak olanağı yok sanırım. Çok yönlü, oldukça değişik görünümlü, pek tehlikeli bir ortam yaratmış olmasa da yer yer kısa süreli patlamalara yol açmış bir yıl yaşadı dünyamız.

Üç büyükler arasında, karşılıklı suçlamalara, eleştirmelere ara vermeden, özellikle Birleşik Devletlerle Sovyetler arasında yüksek düzeyde ve yoğun bir alış veriş ortamı içinde, normal ilişkiler sürdürüldü. Komünist Çin'le Sovyetler Birliği, eskisi kadar olmasa bile, gene karşılıklı bir güvensizlik havası içinde birbirlerini gözetlemekten geri kalmadılar.

Orta doğuda barışı sağlama çabaları bu yıl da kesin bir sonuca varamamıştır ama, hiç değilse Mısırla İsrail arasında bir ön anlaşmanın imzalanmasıyla bu bölgede yeni bir savaş tehlikesi azalmış görünüyor.

Buna karşılık, dünyamızın beş kıtasının dördünde yer yer sarsıntılar, ayaklanmalar, silâhlı silâhsız devrimler, çatışmalar gene de eksik olmadı.

PETROL BUNALIMI

1975 te de etkisini sürdürmekten geri kalmadı. Ne var ki o ilk büyük patlamanın uyandırdığı korku ve telâş havası, bir ölçüde yatışmış sayılabilir. Petrol üretici ülkelerin (OPEC) elbirliğiyle yarattıkları fiyat artışları dünyamızın her yanında, bütün endüstri ürünlerinde, bunların etkisiyle de toprak ürünlerinde geniş ölçüde fiyat yükselmelerine yol açmıştı. Geçtiğimiş eylül, OPEC üyesi ülkeler, ileri endüstri ülkelerinin ürettikleri bütün mallara zam yaptıkları gerekçesiyle ham

petrol fiyatlarına yeniden ve şimdilik kaydiyle % 10 luk bir artış getirdiler. İleri sürülen gerekçe aslında anlamsızdı. Fiyatı üç beş kat yükselmiş bir akaryakıtla üretilecek malların eski fiyatlarını korumaları elbette olanaksızdır. Nitekim bu kez yapılan % 10 luk artışın da bütün dünyada ve her türlü ürünlerde yeni bir artışa yol açacağından kimsenin kuşkusu yoktur. Bu «Sen arttırdın, ben de arttırırım» mantığı yürürlükte kalırsa dünyamızda hayat pahalılığının matematik bir kesinlikle devamlı olarak artması kimseyi şaşırtmayacak, petrolsüz ülkelerde enflasyonların arkası alınamayacak, az gelişmiş petrolcü devletler de gene ileri ülkelerde artan fiyatlardan yakınacaklardır.

AÇLIK SORUNU

Geçen sayımızda açlık tehlikesinin dünyamızı gitgide büyüyen ölçülerde ürküttüğünü söylemiştik. Bu yıl da, açlık özellikle Hindistan, Bangladeş, Etopya gibi Afrika-Asya ülkelerinden bir bölümünde yüzbinlerce insanın ölümüne yol açtı. Bu yönde çok gelişmiş ülkelerde görülen tepkiler ve yapılan çalışmalar ne yazık ki bu âfeti önleyecek olumlu sonuçlara erişmiş değildir bugünedek. Birçok bilim adamları dünyamızın nüfusu arttıkça bu acıklı dramın, bolluk içinde yüzen milyarlarca insanın gözleri önünde, sürüp gideceğini, gitgide korkunçlaşan bu felâketi önlemek için daha ciddi adımlar atılması gerektiğini haykırıp duruyorlar ama dinleyen kim?

İSRAİL-ARAP SORUNU

1973 ekiminde, İsraillilerin kesin zafere ulaşacaklarını sırada, Birleşmiş Milletlerin ateşkes bildirisine uyularak durdurulmuştu İsrail-Arap savaşı, O zamandan beri Mısır ve İsrail orduları, aralarına yerleştirilen Birleşmiş Milletler askerlerinin denetiminde silâh elde beklemektedirler. Gerek Mısır, gerekse Suriye cephesinde varılmış olan ateşkes anlaşmasına taraflar uydular. Böylece yeni bir savaşın önü alındıysa da kesin barışa erişmek için büyük devletlerce gösterilen çabalar boşa

gitti. Ancak yeniden sahneye çıkan Kissinger'in, bütün rekorlarını kıran bir ustalık ve inatla Kahire ile Kudüs arasında mekik dokuması sonucunda Mısırla İsrail arasında, bir barış antlaşmasına değilse bile, ona götürebilecek sağlam görünüşlü bir ateşkes anlaşmasına varıldı. Bu anlaşmaya göre İsrail kuvvetleri Sina çölünde bulunduğu hattan geri çekilecek, Abu Rodeis petrol kuyuları bölgesini boşaltacak, iki taraf orduları arasında bırakılan boşlukta ikiyüz kadar Amerikan teknisyeni gözcülük yapacaklar, taraflardan herhangi birinin anlaşmaya aykırı hareketlerini saptayarak ileride çıkabilecek bir çatışmada kimin suçlu olduğunu belirtecekler.

Mısır'ın, sarsılmış olan ekonomisini düzene koymak ve halkı arasında uyanan hoşnutsuzluğu bir dereceye kadar yatıştırmak için verdiği ödünler başta Filistin örgütü olmak üzere Suriye ve daha başka Arap ülkelerinde tepki ile karşılandı. Çünkü bu ateşkes antlaşması düzeyinde ileride varılacak bir barış antlaşması İsrailin gücünü ve hukuki durumunu sağlamlaştırmaktan geri kalmayacaktır.

Ne var ki Mısır, Sovyetler Birliğinden kesin olarak kopmuş bir görüntü içindedir. Sovyetler Birliğinin, bir yandan kendisini savaşa teşvik ederken, İsrail'e karşı kesin zaferini sağlayacak silâhları vermekte güçlükler çıkardığı kanısındadır. Artık iki devlet arasında o eski işbirliğinden eser kalmamış görünüyor. Bu durumda Mısırın kendisine yeni bir yardımcı araması doğaldır. Bu yardımcı da Birleşik Devletlerden başkası olamazdı. Nitekim şimdiden Amerika Mısıra silâh ve uçak satmayı kabul etmiştir. Amerika iki düşman devletin her ikisine de silâh satarak kârlı işler yapmak düşüncesiyle ellerini uğuştura dursun ortadoğu sorunu Mısırlıların böyle birdenbire taktik değiştirmesiyle yepyeni bir ortama girmiş görünüyor. Suriyelilerle Filistin gerillalarının protestoları ne olursa olsun artık geriye dönülemez bir duruma erişilmek üzeredir.

İsraille hiçbir zaman savaşa girmeye yanaşmamış olan Lübnan da artık Filistinli komandoları topraklarında beslemekten usanmış görünüyor. Çünkü bu geril-

la örgütü, gitgide gelişmiş Lübnan ordusundan da güçlü bir düzeye varmak yolunu tutmuştur, öte yandan devlet içinde devlet haline gelmekte, ülkede devamlı karışıklıklara, hatta kan dökülmesine yol açmaktadır. Ürdünle Suriyeden kovulmuş olan Filistin gerillalarının küçücük Lübnanın topraklarında üslenerek İsraile sık sık saldırılar düzenlemesi yüzünden başı belâya giren Lübnan İsraillilerin, bir bakıma haklı karşı saldırılarına uğramaktan usanmıştır. Daha çok turizm gelirleriyle geçinen Lübnana son yıllarda turist akını çok yavaşladı. Birçok kolaylıklardan yararlanan Uluslararası büyük şirketler kaçmaya başladılar Beyruttan. Üstelik Lübnanın yarıya yakın nüfusu Hristiyandır. Bunlar, ülkelerine çok zarar getiren Filistinlilerin bu tahriklerine son verilmesini istemektedirler. Müslüman halkın ise komandolarla dayanışma halinde olması yüzünden sık sık çıkan çekişmeler geçtiğimiz yıl içinde büyümüş, bir kanlı iç savaş görünümü almıştır. Beyrut sokaklarında siperler kazılmış, barikatlar kurulmuş, iki taraftan binlerce insanın ölmesine ve yaralanmasına yol açılmıştır. İşin tuhafı iki taraf arasına girerek bu çatışmaları kolayca bastırabilecek olan ordu olup bitenlere seyirci kalıyor. Çünkü Lübnanda cumhurbaşkanı Hristiyan, başbakan müslümandır. Nufusun çoğu müslüman olduğu halde nedense tümüyle Hristiyanlardan oluşan ordunun müslümanlara karşı çıkacağı korkusu hükümet içinde ikilik yaratıyor, Cumhurbaşkanının olaylara son vermek üzere ordunun görevlendirilmesi isteğini Başbakan onaylamıyor. İşe bakın, şu yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinde insanlara barış getirmesi gereken din, savaşların çıkmasına, uzamasına, hatta aynı ulustan insanların birbirlerini öldürmelerine neden oluyor, tıpkı kuzey İrlandada olduğu gibi.

YUNANİSTAN'DA

Geçen yılki yazımda Yunanlılardan söz açarken şöyle demişim: «Umalım ki seçimler sonunda Karamanlis'in başkanlığında kurulmuş olan yeni hükümet devamlı askıda bırakılması her iki ülke için zararlı olacak Kıbrıs sorununu iyi niyet içinde karşılıklı görüş-

melerle barışçı bir sonuca erdirilmesi gereğini düşünsün ve böylece on yıldan fazla bir süreden beri iki müttefik ülkeyi savaşın eşiğine kadar getirmiş olan bu talihsiz anlaşmazlık her iki tarafı tatmin edecek âdil bir sonuca bağlansın.» Oysa bu dileğimin tam tersi bir tutumla karşılaştık. Atina, Kıbrıs konusunda olumsuz davranışlarını daha da sertleştirerek bir düşmanlık havasına çevirmeyi tercih etti. Bundan kimin kârlı çıktığını kestirmek güçtür. Yunanlılar da bilirler ki, bunca denemeden sonra artık Kıbrıs konusunda eski duruma dönülemez. Türklerle Rumların birarada barış içinde yaşayacakları masalına artık kargalar bile güler. Böyle bir ortamda gerçekçi bir davranışa, kendisine ne kadar acı gelse de, Yunnistanın yaklaşması her iki tarafın yararına olurdu. Yunanlılar için yeni ödünler vermek söz konusu değildir. İki ayrı federe devletten oluşan bir Kıbrıs Cumhuriyeti ilkesini (ki gerçekleşmiştir) artık değişmesi olanaksız bir durum saymaktan öteye yapılacak bütün girişimler, her iki devleti, devamlı bir silâh deposu haline getirmekten, dolayısiyle her iki devletin ekonomisini sarsmaktan, aralarında uyanmış olan düşmanlık duygularını artırmaktan başka bir sonuca varamaz.

Yunanistan'da Kıbrıs bunalımına yol açan askeri cuntanın üç işkenceci generali, Papadopulos, Patakos, Makarezos Atinada yüksek mahkemece ölüm cezasına çarptırıldılar, ancak sonradan bu cezalar yaşam boyu hapse çevrildi, daha başka faşist suçluların yargılanması devam ediyor.

Böylece hak yerini bulmuş oldu.

Yunanistan'ın Ortak Pazara tam üye olmak için yaptığı başvuru Avrupa Ekonomik Konseyince incelenmiş ve kabul edilmiştir. Yunanistan hiç kuşkusuz Kıbrıs sorununu çözümlemekte kendisine daha çok taraflı bulmak için başvurmuştur bu karara.

BİRLEŞİK DEVLETLER

Amerika'da çok şeyin değiştiğini gösteren birtakım belirtiler ortaya çıktı, özellikle geçen yıl içinde. Bunların en

önemlisi, korkunç bir gizlilik perdesiyle sımsıkı örtülü duran CIA'nın içyüzünün yavaş yavaş ortaya çıkmakta oluşudur. Şimdiye kadar bu pek güçlü gizli örgütün dokunulmazlığı vardı. Ona yan bakanın bile başına neler geleceği belli olmazdı. Watergate skandalının yol açtığı araştırma ve soruşturma, çeşitli mahkemelerin kararları ve bunların etkisi altında kongrenin tutumunda ortaya çıkan sert tepkiler aralamıştı zaten bu dokunulmazlık perdesini. Sonrası çorap söküğü gibi geldi. Son zamanlara kadar korkudan ses çıkaramayan birçok eski CIA görevlileri gördüklerini ve bildiklerini ortaya döktüler. Öylesine, inanılmaz rezaletler ortaya çıktı ki, korkunç bir lağım kokusu sarıverdi ortalığı. Anlaşıldı ki hiç kimseden buyruk almadan CIA kendi kendine, yalnız Amerika Birleşik Devletleri içinde değil, dışında da yasa dışı birçok eylemlere girişmekten çekinmemiştir. Birleşik Devletlerin yüksek çıkarlarını korumak perdesi altında bu örgüt bakanları, yüksek rütbeli subayları hatta Cumhurbaşkanını bile kontrol altında tutmuş, Amerika postalarından geçen mektupları açarak okumuş, fotokopiler almış, dosyalar tutmuş, komplolar düzenlemiş, adamlar öldürtmüş, yabancı ülkelerde de geniş ölçüde çabalar göstererek kabineler düşürmüş, hatta Kübanın başkanı Fidel Castro'yu öldürme girişiminde bile bulunmuştur. Bütün bu olayların açıklığa kavuşmasından sonra Kennedy kardeşlerin üstüste öldürülme olaylarında da CIA'nın parmağı bulunduğu hakkında kuşkular belirmiştir. Her iki olayda da gerçek suçluların ortaya çıkarılmayışı bu nedene bağlanmaktadır.

Bu açıklamalar ışığında Nixon'un uğradığı yenilgi kadar yeni başkan Ford'a karşı üstüste yapılan öldürme girişimleri de şüpheler uyandırmaktan geri kalmıyor. Gerçi, özellikle politikacılara karşı bir silâhlı saldırı psikozu yaratılmıştır dünyamızda. Birçok insanlar, özellikle ruh hastaları, türlü telkinler altında, sözüm ona yurduna yararlı olmak gerekçesiyle böylesi saldırılara alet olmaktalar gitgide.

Herşeye karşın Amerika gerek ekonomisi, gerek nükleer gücü bakımından dünyamızın bir numaralı dev-

leti olmakta devam ediyor. Ne var ki Birleşik Devletler, geçtiğimiz yıl içinde, bütün bu sarsılmaz sanılan gücüne rağmen Güney Doğu Asyada büyük bir felâkete uğradı. Güney Vietnam, Kamboçya, Laos, yukarıdan inen komünist ordularının eline geçti. Ve bu geniş ülkede çok sağlam dayanak noktaları kurduğu sanılan Amerika pılıyı pırtıyı toplayıp çekilmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Tailandlılar da, topraklarında üslenmiş olan Amerikan hava ve kara kuvvetlerinin hemen çekilmesini istediler ve sağladılar.

Bunca zamandır dünyamızın başına belâ kesilmiş olan Vietnam sorunu, komünistlerin kesin zaferiyle sonuçlanmış, bu konu da böylece kapanmış oldu. Ne var ki bu beklenmedik yenilgi Birleşik Devletlerin küçük ve zayıf ülkelere verdiği garantilerin sağlamlığı kanısını baltalayarak dünya kuvvet dengesinde çok şeyler değiştirdi. Amerika'nın koruduğu birtakım ülkeleri ya gücünün yetmezliği yüzünden yada yararlarına uymadığından günün birinde kendi haline bırakabileceği düşüncesi artık geçerlilik kazanmıştır. Güney Doğu Asyadaki bu yenilgi CENTO anlaşmasının önemini ortadan kaldırdığı gibi NATO devletleri arasında da büyük huzursuzluklara yol açtı.

ÇİN-SOVYETLER

Amerika'nın böylesine sarsılmış olan itibarından yararlananlar Komünist Çinle Sovyetler Birliği oldu. Ama asıl kârlı çıkan Çindir sanırım. Güneydoğu Asya bölgesi artık Çinin vasiliği altında bulunuyor denebilir. Ekonomik bakımdan henüz yeteri kadar ilerlememiş ve halkına gereğince refah sağlayamamış olmakla birlikte Çin, savunma silâhları açısından her yıl biraz daha güçleniyor. Şimdilik biraz yatışmış gibi görünen Sovyetler Birliği-Çin çatışması günün birinde yeniden patlak verebilir. Her iki ülke de, komünist oldukları halde birbirlerine diş bilemekte ve birbirlerinden çekinmekte devam ediyorlar.

Geçen aylarda çok yaşlı olan Mao Tse-Tung'la Başbakan Çu En-lay'ın ölümcül hasta oldukları ısrarla

belirtilmişse de her ikisi de bugün hayatta ve işlerinin başındadırlar.

Şimdi de Brejnev'in kanser hastası olduğu, yerini, bir söylentiye göre Gromiko'ya, bir başka söylentiye göre de Suslov'a bırakacağı ileri sürülüyor.

Her iki büyük komünist devletin başkanlık kadroları değişirse ne olur? Bunu şimdiden kestirmek olanaksız. Bu ülkelerde liderler açıkça tartışılamadıklarından yerlerine gelecek olanların, dünya politikası açısından, ne yönelimde olduklarını bilmiyoruz ve bunu ancak zaman belirtebilir.

BAŞKA OLAYLAR

Hindistanda oylamalara hile karıştırdığı söylentisiyle çekilmesi istenen Başbakan İndra Gandhi çekilmemekte ayak diredi, şimdi pamuk ipliğine bağlı bir halde iktidarını sürdürüyor.

Bangladeş'te Muciburrahman öldürüldü, yerine Kondakar Müştak Ahmed başkanlığa getirildi. Ama huzursuzluk bitmedi ve ve sonunda yeni bir askeri ayaklanma bu kezde Kondakar Ahmet'i devirdi.

Kuzey İrlandada karışıklıklar, patlayan bombalar, ölen masum insanlar bu yıl da sürdü. İspanya'da Franco son günlerini yaşarken ülkesinde huzursuzluk gün geçtikçe artıyor. Özellikle İspanyol ırkından olmayan Baskların yaşadıkları bölge kaynaşmakta, Basklı gerillalar devamlı saldırılarda bulunmaktalar. Bir komplo düzenleyen Bask gerillalarından beşinin, bütün dünyaca protestolarla karşılaşmasına rağmen, idam edilmeleri büyük yankılar uyandırdı. Franco'nun faşist yönetimine karşı protestolar yağdı her yerden. Bu ağır eleştiriler Franco'nun iktidarını büyük ölçüde sarstı. Bu durumda İspanyada hoşnutsuzluğun, hükümetten gelen baskılar ölçüsünde genişlemesi, ölümcül Franco'nun ölümünden önce koltuğunu bırakmak zorunda kalması beklenebilir.

İberyanın ikinci ülkesi Portekizse uzun süredir başlamış olan kaynaşmasını sürdürüyor yeni yeni darbeler ve ayaklanmalarla. Geçen yılki notlarımda «Şimdi sol-

cu oldukları söylenen ikinci darbe kahramanlarının da kısa bir süre sonra devrilmeleri beklenilebilir» demiştim. Öyle oldu. General Spinola'nın, darbesinden sonra ikinci bir darbeyle iktidardan uzaklaştırılmasından beri hükümet şekli üzerinde Portekizliler bir türlü anlaşmaya varamadılar aralarında. Komünizmin sivillerden çok askerler arasında yaygın olması işi güçleştirmekte. Ancak ordunun önemli bir kısmı da komünizme karşıdır. Ve böylece bir yandan kilise, bir yandan sosyal demokratlarla komünistler arasında çekişme sürdürülürken Portekizin en güçlü partisi olan sosyalistlerin iktidara gelmesi de önlenmekte bir yandan. Her gün yeni yeni sürprizlere yol açan bu huzursuz dönemin ne zaman sona ereceği henüz belli değil.

Arjantine gelince, başkan Peron'un ölümünden sonra eşi İzabel Peron'un onun yerini alışından beri ülkede huzursuzluk eksik olmadı. İzabel Peron'un sinirleri bozulduğu için bir süre ülkesinden uzaklaşması ile biraz yatışmış görünen Arjantinde onun geri dönmesiyle olaylar yeniden başladı. Bir bildiri yayınlayan Montoneros gerillaları İzabel Peron iktidarına karşı kazan kaldırarak halkın desteğiyle iktidara gelmek niyetinde olduğunu bildirdi. Montoneros âsileriyle ordu birlikleri arasında kanlı çarpışmalar oluyor.

Dünyamızın her yanında uçak kaçırmalar, siyasal suikastlar, çatışma ve kaynaşmalar sürüp gitmekte, yer yer huzuru bozmakta devam ediyor. İngiltere gibi sağlam bir ulusal yapıya sahip sayılan ülkelerde bile bombalar atılıp insanlar öldürülüyor. Bu olumsuz gelişmelerden şimdilik en az etkilenenlerin İskandinav ülkeleriyle Almanya ve Avusturya gibi Cermen ülkeleri, olduğu söylenebilir.

Kısacası kaynayan bir yanardağı dünyamız baştan başa. Toprak sallanıp duruyor ayaklarımız altında. Lavların ne zaman ve nereden fışkıracağı bilinmiyor. En umulmadık yerlerde patlamalar patlamaları kovalıyor.

1976'nın dünyamıza daha aydınlık, daha barışçı günler getirmesini dileyelim.

İÇERDE

1974 yılı Kıbrıs sorunuyla hükümet bunalımını ağır etkisi altında geçmişti. Bu iki sorun 1975 te de sürekli olarak etkiledi yurdumuz olaylarını.

Geçen yıllığımızda Türkiyenin siyasa olaylarını, Cumhurbaşkanımızın kontenjan senatörü Profesör Sadi Irmak kabinesini onaylamasına kadar izeleyebilmiştik. Başbakan sayın Irmak'ın yeni hükümetin programını Meclis'te açıklamasından ve bu konuda parti sözcülerinin yaptıkları eleştirmelerden sonra hükümet Büyük Millet Meclisinde hazır bulunan 376 milletvekilinden ancak 17 sinin oylarını alabildi. Sadi Irmak görevini geri verdi. Cumhurbaşkanımız, istifayı kabul ederek yeni hükümet kuruluncaya kadar güven oyu alamamış hükümetin vekâleten görevine devamını istedi kendisinden.

Ecevit'in, en az 188 olumlu oy alabilecek, Halk Partisi milletvekilleri ve senatörlerinden kurulacak bir hükümetin vekil olarak işbaşında kalması önerisine, hükümeti gaspetme sayarak, engel olanlar bu 17 oyluk kabinenin uzunca bir süre işbaşında kalmasına ses çıkarmadılar. Çıkarsalar bile kendileri hükümet kurmaya yanaşmadıklarına göre etkili olamazdı itirazları.

17 aralık T.B.M.M. eski demokrat partililerin siyasal haklarının tanınması için verilen önergeyi onayladı. Bundan sonra çoktan beri adı geçmeyen Celal Bayar hemen kolları sıvadı, hayatta kalan eski Demokrat milletvekillerini biraraya getirdi, onlarla görüştü, Demokrat partinin mirasına sahip çakmakta birbiriyle çekişen Demokratik Partiyle Adalet Partisi arasındaki yarışı Bayar'ın hakemliğiyle A.P. kazanmış oldu. Ardından birçok eski Demokrat milletvekili Demirel tarafından törenle Adalet Partisine kaydedildiler.

Ertesi gün de, gene Bayar'ın uyarılarım onayan dört parti AP, MSP, CGP, MHP, başkanları toplandılar ve Milliyetçi Cephe'yi kendi aralarında kurduklarını ilân ettiler. Ancak gene Bayar'ın önerdiği sağcı partilerin tek parti halinde birleşmelerine bütün «Milliyetçi» partiler karşı çıktılar, böylece bu çaba sonuçsuz kaldı.

Mart başında Cumhurbaşkanımız Profesör Sadi Irmak'ı bir milli koalisyon hükümeti kurmakla görevlendirdi. Milliyetçi cephe partileri böyle bir hükümete katılmayı reddettiler. Yalnız Demokratik Parti Irmak'a yardımı hazır olduğunu belirtti,

19 Martta Cumhurbaşkanımız Demirel'i yeniden kabineyi kurmakla görevlendirdi. Demirel yeni baştan Cepheci üç parti başkanıyla görüşmelere girişti. Tam bu sırada bomba gibi bir haber patladı. Sadettin Bilgiç'in başkanlığında 9 milletvekii Demokratik Partiden çekilerek AP'ye girmişti. Böylece Meclis aritmetiği açısından bir Milliyetçi Cephe hükümeti kurulması olanağı çıktı.

Uzun pazarlıklar, çekişmeler sonucunda hükümet kuruldu ve Cumhurbaşkanınca onaylanarak yönetimi Sadi Irmak'tan devraldı. Demirel Mecliste hükümet programını okudu, program Meclis'te tartışıldı. 12 nisan günü yeni hükümet meslisten 218'e karşı 224 oyla güven oyu alarak işe başladı. Gerçi pek zayıf bir farktı bu. Ama Demokrat Partiden çözülerek AP'ye katılmalar sürüp gidiyordu hâlâ.

17 nisanda da bir erken seçim önergesi, bir kısım CHP'li milletvekillerin de bulunmadığı Mecliste büyük farkla reddedildi.

Böylece, uzunca bir süreden beri bir türlü çözülemeyen hükümet bunalımı gene uzunca bir süre için çözümlenmiş bulunuyordu.

Yeni hükümet pek ağır koşullar içinde başlamıştı işe. En başta, hiç de lehimizde olmayan bir ortamda bütün dünyada tartışılmaya devam eden Kıbrıs sorunu ve bu yüzden Türkiyeye yöneltilen suçlamalar olmak üzere, petrol patlamasından bu yana dünyamızın dört bir yanını etkisi altına alan enflasyonun ülkemize getirdiği tarımsal ve endüstriyel güçlüklerin artması, hükümetin bol keseden vadettiği fiyat artışlarını durdurmak şöyle dursun artırmayı önlemenin olanaksızlığı, ayrı ayrı eğilimli dört partinin olumlu ortak bir yol bulmayı önlemesi, bu partilerin ayrı ayrı ulusa yaptıkları vaitleri yerine getirme isteklerinin hükümet içinde

yarattığı çekişmelerin ve bu partiler arasındaki rekabetlerin kızışmasından doğan sürtüşmeler, özellikle MHP'li ve MSP'li Başbakan yardımcılarıyla bakanların akıl almaz tutumlarının daha ilk adımlarda yarattığı ters izlenimler, hükümet dairelerinde, okullarda, hallaç pamuğu gibi ordan oraya atılan öğretmenler ve memurların acıklı durumları, hükümet işe başlarken bir bölüm yurttaşlarımızda uyanmış olan umut havasını az zamanda söndürmeye yetmişti.

Kıbrıs'ta, Barış Harekâtı sırasında ve hemen ardından, Yunanlıların yoğun propagandalarıyla dünyanın her köşesinde Türkiye aleyhine yarım ağızla yapılmaya başlayan eleştirmeler Milliyetçi Cephe hükümetinin iktidara gelişinden sonra haklı davamızın savunması yolunda gösterilen kararsızlık ve tereddütler, yanlış bir taktiğin uygulanması, sayın Denktaş'ın karşı taraf bir uzlaşmaya yanaşmakta direnirse Kıbrıs Bağımsız Türk Devletinin ilân edileceği tehdidinde bulunması dâvamıza karşı tutumların daha da sertleşmesine yol açtı. Kıbrıs Rum kesimiyle Yunan diplomatlarının ve çeşitli ülkelerde yaşayan Yunan azınlıklarının gösterdikleri büyük çabalar sonucunda gitgide daha güç koşullara doğru sürüklenmeyi önleyemedik. Birleşik Devletler Temsilciler Meclisinin, Kıbrıs sorununu öne sürerek Türkiye'ye yardım ve silâh satışlarını durdurma kararı, başta Başkan Ford'la Kissinger olmak üzere aklı başında Amerikalı politikacıların bütün çabalarına karşın uzun bir süre daha askıda kaldı, ve bu eylem NATO topluluğunun en vefalı, en sadık üyesi Türkiyemizi onunla birlikte NATO nun savunma gücünü olumsuz etkisi altında tuttu. Bu tutuma karşı yurdumuzdaki bütün Amerikan üslerini (İncirlik dışında) kapattığını yada kontrolü altına aldığını ilân etti hükümetimiz. Ama sonradan anlaşıldı ki yapılan yalnızca birer küçük birliğimizin bu üslerin uygun bir yerine yerleştirilmesi ve Amerikan bayrağının yanına bayrağımızın da çekilmesiyle kalmıştı. Bu yüzden de Kissinger'in Ankara'ya birkaç kez gelmesine rağmen ambargonun kaldırılması girişimleri bir türlü sonuç verememişti.

Viyana'da Kıbrıs konusunda Türk ve Rum kesim-

leri temsilcileri arasında yapılan görüşmeler de, daha öncekiler gibi, bir sonuca varılmadan kapandı. NATO genel sekreteri Luns nisan sonunda Ankaraya geldi ve hükümet adamlarımızla görüştü. Luns'un bu ambargo yüzünden NATO'nun savunma gücünde önemli ölçüde sarsılma olacağı tezini savunması Amerikan Kongresinde yavaş yavaş Türk Düşmanı görüşün değişmesine yardımcı oldu. Bununla birlikte Avrupa Konseyinde olduğu gibi Helsinki Avrupa Güvenlik Konferansında da Yunan tezine yaklaşan bir hava sezildi, Helsinki konferansında Türkiye'yi temsil eden Başbakan Demirel'in Makarios'un Kıbrıs Devleti başkanı olarak görüşmelere katılamayacağı tezini savunması Makarios'un Konferansa katılmasını önleyemedi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de Kıbrıs konusundaki kararında Federe Türk Devletinin kuruluşunu esefle karşıladı. Kıbrıs üzerinde aleyhimizdeki bu görüşmeler ve konuşmalar sürüp dururken Kıbrıs içinde lehimize birtakım gelişmeler de oldu. Uzun süreden beri İngiliz üssünde esir işlemi gören Türk sığıntıları ile Baf bölgesinde kuşatılmış durumda yaşayan Türklerin Türk bölgesine geçmeleri sağlandı. Böylece bölgedeki Türk nüfusu 100.000 e ulaştı. Bu olanaklar sonucunda komando birliğimizin bir tugayı Türkiyeye döndü, Kıbrısta Magosa limanı uluslararası trafiğe açıldı.

Ama bu gidişle Kıbrıs konusunda kesin bir sonuca nasıl varılabilir, henüz kestirilemez. Herhalde Kıbrıs'ın eski statüsüne dönüş olanağı yoktur artık. Bütün Kıbrıs Türklerini biraraya getirmiş olan, Türklerin egemenliği altındaki bölgeyi boşaltmak söz konusu olamaz; olsa olsa ikinci Barış Harekâtı sırasında kurtarılmış olan topraklardan bir kısmını (en çok üzerinde durulan turistik Rum otellerinin yoğunlaştığı Maraş bölgesidir) Rumlara geri verilmesi söz konusu olabilir. Ancak bunun karşılığında Türk bölgesinin özyönetimini Rumların kabul etmesi gerekecektir. Bir olup bitti halini alan Kıbrıstaki durumu bir kalemde çizip tek başkanlı, tek parlamentolu, Türklerin azınlıkta kalıp eskiden olduğu gibi ezileceği bir yönetime dönüş artık Rumların düşlerinde bile görebilecekleri bir düzen olmak-

tan çıkmıştır. Kıbrıstа bugünki Türk bölgesi ufak tefek sınır düzeltmeleriyle, bir Türk Kıbrıs bölgesi olarak bağımsız yada otonom yaşantısını sürdürecektir.

Yunanlıların gereksiz davranışları ile yaratılmış olan gergin hava yüzünden bir savunma tedbiri olarak merkezi İzmirde olmak üzere bir dördüncü ordu kuruldu ve komutanlığına Orgeneral Turgut Sunalp getirildi.

Geçtiğimiz yılın en tartışmalı olaylarından biri de Sayın İsmail Cem'in TRT Genel Müdürlüğünden alınarak yerine Profesör Yalçıntaş'ın atanması oldu. İsmail Cem Danıştaya başvurdu. Danıştay hükûmetin çıkardığı kararnameyi durdurdu. Bu olay büyük tepkilere yol açtı, çünkü karara ne Yalçıntaş, ne de hükûmet aldırış etmemişti. Danıştay Başkanının Danıştay kararlarına uymanın hükümet için bir anayasal zorunluk olduğunu belirtmesine karşın değişen birşey olmadı. Ne var ki bu tür haksız tasarruflara uğramış, sürü halinde ordan oraya atılmış memur ve öğretmenler hakkında alınan Danıştay kararlarına da aldırış etmemeyi bir gelenek haline getirmişti Demirel hükümeti. Birçok aklı başında hukukçuların böylesi davranışlarla anayasanın temelinden sarsılmakta olduğunu belirtmelerine karşın Milliyetçi Cephe hükümeti şu sırada bildiğini okumaktan şaşmıyor.

Keyfî kararlar birbirini kovaladı bütün bir yıl boyu. Örneğin eski Kültür Bakanı Sayın Nermin Neftçi büyük çabalar ve masraflarla ikinci Türk Kültür Kongresini Ankarada toplamış, burada birçok olumlu kararlar alınmıştı. Bu kongrenin sayın Neftçinin bakanlığı sıarsında baskıya hazırlanmış tutanakları bir yana itilmiş, sanki bu kongre hiç yapılmamış gibi davranılmıştır.

İstanbulda toplanan Türk Folklor Kongresinde ise daha önce Amerika ve Fransadan davet edilmiş olan Profesör İlhan Başgöz ile Profesör Pertev Boratav, her türlü nezaket ve insanlık kuralları bir yana itilerek, kongre salonuna sokulmamış ve bu uygunsuz hareket kongreye katılanlardan çoğunun ve basının sert tepkileriyle karşılanmıştır. Bu arada nisan sonunda Anayasa Mahkemesinin Üniversiteler kanununun demokrasiye

aykırı maddelerini iptâl etmesine karşın bu karar da kâğıt üzerinde kalmıştır.

Ecevit kabinesi Cepheci partiler tarafından Türk parasının değerini düşürmüş olmakla suçlanmıştı. Oysa kendi yönetimlerinde, 12 ocak, 29 ocak, 13 temmuz ve 28 ağustosta ve ekim sonunda dört kez düşürüldü paramız. Millî Selâmet Partisinin imam-hatip mezunlarının harp okullarına girmelerini sağlamak için Meclise verdikleri öneri 30 haziran oturumunda reddedildi. 15 temmuzda da 63 valinin yerleri değiştirildi, 41 vali merkeze alındı.

Derken Yahya Demirel'in ihraç edilmemiş mallar için aldığı milyonlarca lira vergi iadesi sorunu çıktı ortaya, ardından Ali ve Şevket Demirel kardeşlerin ödenmemiş vergileriyle cezalarını açıkladı Maliye Bakanlığı müsteşarı, mahkeme isteği üzerine. Zaten bulanık olan ortalığı iyice karıştırdı üstüste gelen suistimaller, vergi kaçakçılıkları ve hayali ihracat söylentileri. Zaten bütün vaitlerin tersine hayat pahalılığında durmayan artışlarla Cephe hükümetinden umudunu kesmiş olan halkımız bu inanılmaz yağma söylentilerinin ve bu konuda yayınlanan belgelerin etkisi altında kaldı iyice. İşte bu ortam içinde geldi çattı 12 ekim seçimi. Gerçi bu seçim önemli bir değişiklik yapamayacaktı Meclis aritmetiğinde. Seçilecek olan yalnız Senatonun üçte biri ile boşalmış olan birkaç milletvekilliğiydi. Gene de önem taşıyordu bu seçim. Çünkü 1973 seçiminden bu yana oylarda ortaya çıkan gelişmeleri ortaya koyacaktı.

Nihayet seçim büyük bir heyecan içinde yapıldı. Ama katılma oranı az oldu bu sefer. Birçok vatandaş (İstanbulda olduğu gibi) tek senatör'ün şu yada bu partiden olması Mecliste bir şey değiştirmeyeceği mazeretiyle gitmeye üşendi sandık başına. Gene de Seçim sonuçları iki büyük parti için fazla bir değişiklik getirmese bile küçük partiler büyük kayıplara uğramışlardı. Genel olarak yapılan hesaplara göre AP'nin 1973 seçiminde aldığı % 33 oranındaki oyu bu seçimle % 40,81'e yükselmişti. CHP nin aynı seçimlerdeki oyları ise % 37 den %43.37 ye çıkmıştı MSP'nin oyları %12 den %8'e DP'nin %11'den %3'e düşmüş, CGP seçime hiç katılma-

mış, MHP gene % 3 ile yetinmek zorunda kalmıştı. Seçimler ancak 27 ilde ve kısmî yapıldığı için bu sonuçlar gelecek seçimde partilerin durumları ne olacağını kesinlikle belirtmese bile ulusun artık küçük partilere olan güveninin sarsıldığını, eskiden olduğu gibi iki partili bir parlamento düzenine doğru yöneldiğini gösteriyor şimdilik. Herhalde artık DP, MHP, CGP ve TBP'nin bundan sonraki seçimlerde herhangi bir önemli başarı göstermesi beklenemez.

Bu son seçim TBMM bakımından büyük bir değişiklik getirmiş olmasa da parlamentodaki gücü bakımından üçüncü parti olan MSP'liler arasında epey hayal kırıklığı uyandırmış olmalıdır. Seçimden önce en çok oyu alacağını söyleyen Erbakan, Demirel hükûmetindeki başarılarının yandaşlarınca yeterli sayılmadığı sonucunu çıkarmış olmalı ki ilk işi Demirel'e oldukça yüklü bir istekler faturası vermek olmuş ve bu, olumsuz isteklerinin hemen yerine getirilmesini emredici bir ifadeyle ortaya koymuştur. Bu durumda yeni baştan bir kabine bunalımı ortaya çıkma ihtimalleri belirmiştir. Demirel'in üç yıllık çetin aşamalardan sonra güçlükle ele geçirdiği başbakanlık makamını kolay kolay bırakamayacağı düşüncesi midir Erbakan'ı bu sert tutuma götüren, bilinmez ama bu ilk sürtüşmenin ilerdeki yankıları merakla izlenmeye değer herhalde.

Yazımızı bağlarken şunu da söylemek isterim. Payandalarla zorla ayakta tutulan ve türlü çıkar guruplarının pazarı haline getirilen bir hükûmetin hiç bir olumlu iş göremediği son denemelerden açıkça ortaya çıktığına göre, yeniden bir hükûmet bunalımı ile karşılaşılırsa Cumhurbaşkanımıza düşen görev boş ve yararsız pazarlıklarla vakit kaybetmedense kişiliği gerçekten güven uyandıran tarafsız bir başbakanın başkanlığında gene tarafsız, namuslu ve yetkili kişilerden oluşacak bir kabine kurulmasına yardım etmesi ve Mecliste sağlam bir çoğunluk ortaya çıkıncaya kadar yurt işlerini ona emanet etmesidir. Günümüz koşulları içinde en doğru yolun bu olacağına inanıyoruz.

1975'TE SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

Bedri Rahmi Eyuboğlu
(Foto Ara Güler)

1975'TE ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Rauf MUTLUAY

● İki alıntıdan, onları gerektiren iki anıdan yola çıkıyorum. Ölümünün ikinci yıldönümünde Tahir Alangu'nun, şöyle demişim: «Zincirlikuyu'daki mezarı başında dostluk ziyeretinde bulunacak, dikkati ve emeğiyle doldurduğu ev kitaplığında onu saygıyla anacağız. Türk edebiyatının gönüllü bir kalemiydi Alangu: Eleştirileri, sevgi desteği, incelemeleri, biyografisi, bir edebiyat tarihi niteliği de taşıyan antoloji çalışmaları, dikkatli derlemeleriyle. Ne var ki hemen hepsi nankördür bu işlerin; başkasına yarar da çalışanına bir yaratı eserinin şeref payını bırakmaz pek. Bugünleri görseydi sevinirdi sanırım. Hikâye ve roman türlerinde yayımlanan yerli eserleri hiç kaçırmaz, yıl sonu dökümlerinde yeterli bir toplama kavuşmamışsa, edebiyatımız adına hüzün duyardı. İşte on yıl öncenin Varlık Yıllığındaki (1965) satırları:... Geçen yıl 17 eserden 6 tanesi roman, 11'i küçük hikâye kitabı idi. 1964 yılında ise en düşük sayıdayız. 14 eserden 5 tanesi roman, 9'u da hikâye kitabı. Bu sayı, roman ve hikâyeyle uğraşanların kitap yayımlama ve değerlerini yayma, direnme şartlarının çetinliği karşısında artık ekmek derdine düşüp başka alanlara yöneldiklerini açıkça göstermektedir. Hikâye ve romanımızdaki bu kısırlığın başlıca nedeninin, basım ve yayım imkânlarının gittikçe daralması olduğunu belirtmeliyiz.. (36)' Şimdi koşullar tersine. Bir dönemde yazarlarına iyi gelir sağlayan tiyatro türünde belirgin bir suskunluk var; ama dikkatli yayınevleri, yerli romanları kaçırmıyorlar, küstürmüyorlar artık.. » (Cumhuriyet, 19 haziran 1975).

● Varlık Yıllığındaki görevimi - başka bir iki yerde olduğu gibi - Tahir Alangu'dan devralmış sayarım kendimi; en azından, o çekildiği için bana iş düşmüş gibidir. Onun yukarıdaki satırlarından on yıl sonra ise be-

nim yazdıklarım şöyle: «..Yayınevlerinin sorum görevleri, okur kalabalığının artışı, güncel sorunları konu edinen kitapların etkisi, siyasal yaşamın ardında kalmayan çalışmalarının vakitliliğiyle bu yıl da gerekli ve yararlı eserler yayımlandı. Roman ödüllerinin artışı, türün halka yönelmiş etkisini belirlemeye yaradı. Hikâyedeki zayıf sese karşılık roman alanındaki emek çeşitliliği, toplumsal yaşamı yansıtan ve ilgi gören bu edebiyat dalının yaygınlaştığını gösterir..» (Varlık Yıllığı 1975, 32).

● On yıl önce ben de Alangu gibi bezginlik duymuşum. Sıkıntılı bir opera gecesinde sahneyi değil de orkestra çukurunu seyrettiğim dakikalarda dikkatimi çekmiş olan davulcuya benzetmişim kendimi. Müzikle pek ilgilenmeden dalga geçen, sağa sola lâf atan, konuşan, memurca tokmak sallayan, ortakça yaratılan yoruma ilgi duymadan yalnızca sırasını bekleyen kişiye: «Doğrusunu isterseniz kendimle bu adam arasında birçok benzerlikler buluyorum. Bir yıl boyunca hiç bir şiir olayıyla sarsılmadan, hiç bir yankılanmanın etkisinde kalmadan, bu konuda hiç yazma gereğini duymadan, yalnızca yayımlanan şiirleri derleyerek, dergi sayfalarında her ay yeni bir arayışla umutlanıp her ay biraz daha ilgi yitirerek, sonunda kendisine kalan son birkaç notayı çalmak zorunluğunda bıkkın, kanıksamış, yalnızca sırasını bekleyen bir görevli gibiyim.» (Varlık Yıllığı 1965, 22).

● Şimdi öye değiliz. Yıl boyunca beş roman ödülünün izinde nice iyi kitapların varlığını gözledik. Etkili romanların yarattığı ilgi çemberinin gittikçe genişlediğini, artık edebiyata da yer vermeye başlayan gazete sayfalarıyla birlikte radyo sesi ve televizyon ekranının da bu alana eğilmek gereğini duyduklarını gördük. Gerçi ülkemizde birçok şey, iktidarların tutum değişikliğiyle hemen nitelik değiştirir gibidir. Gene de, bütün çirkin karşıtlıkların yanı sıra olumlu gelişmeler var. Kendi kaçamakları içinde de olsa edebiyatın sesi dinmiyor. Daha örgütlü bir özgürlük ortamında, gittikçe cepheleşen düşünce odaklarının arasında, biri batıp bi-

ri çıkan dergiler aracılığıyla olsun, inandıkları yerde görev alan gazete aynasıyla olsun, çeviri eserlerin yanında kendi edebiyatımıza yayın emeği katan kuruluşlarla olsun.. belirgin bir güçlenme ve zenginleşme. Her yıl kasımın ilk günlerinde yayınevine teslim edilen bu yazının, bıraktığı yerden işe başlayabilmesi için, şimdi biraz geriye dönmesi gerekli.

HİKÂYE VE ROMAN OLAYLARIYLA 1975

● Yılın ilk roman ödülünü, beklediğim gibi, Abbas Sayar kazandı. «Can Şenliği» için şöyle demiştim: «Yeni bir roman kişisi kazandırdı bize. Onurun ölümü diye adlandırdığım yazgı (Cumhuriyet, 18 haziran 1974). Oğulsuz, kızsız, sapsız samansız kalmış yaşlı bir köylünün umarsız girişimleri içinde bir insanın son umutları yıkılıyor, ölüyordu. Yılın en yalın başarılarından biri; her zamanki gibi yankısız bırakılmakta direnildi» (Varlık Yıllığı 1975, 54). Bu kadar karamsar olmamalıymışım. 17 nisanda Madaralı roman ödülünün Abbas Sayar'a verilişi, yerinde bir hak tanırlığın işareti oldu. (bkz. Milliyet Sanat Dergisi 129, 25 nisan 1975, Abbas Sayar'la konuşma).

● Sabahattin Ali'nin ölüm yıldönümündeki anma toplantısında Bekir Yıldız'ın yaptığı coşkulu konuşma, ancak bir dergide bütünü yayımlandıktan sonra (Birikim, temmuz) geniş tepkiler uyandırdı. Kendince Sait Faik'i değerlendiren Yıldız, «hıncım Sait Faik'e değil, onun hikâyeciliğine sahip çıkma niteliğinedir..» diye başlayarak pek çok şeyi suçluyordu. Toplumcu bir edebiyat yaratma konusunda gereğinden fazla acele eden, zamanı gelmemiş bu olanaksız işin yalnız kendi tekellerinde bulunduğunu sanan bir cephenin sahip çıktığı bu suçlama, çeşitli cevaplar gerektirdi: Rauf Mutluay: Cumhuriyet, 3 ağustos 1975, Yasak Kafası. Fethi Naci: Pis Bir Saldırı, Soyut 83, eylül 1975. Vedat Günyol, Mehmet H. Doğan, Ferit Edgü'nün Yeni Ufuklar'ın 246. sayfasındaki yazıları. Can Yücel'in Birikim'in 8. sayısındaki araya girişi (ekim 1975) konuyu bitirdi mi, ke-

sinlikle bilmiyorum. Göremediğim bazı dergilerle gazetelerde bu tartışmanın sürdüğünü, yeni yazılarla gerekseme duyduğumuz bazı gerçekleri açığa çıkaracağını sanırım.

● Darüşşafaka Cemiyetince yürütülen ve her yıl Sait Faik'in ölüm yıldönümünde (11 mayıs) açıklanan Abasıyanık Hikâye Armağanına 1974 içinde çıkmış, katılma hakkı olan hemen bütün eserler girmişti. Her zaman olduğu gibi yılın son aylarında yayımlanmış olan kitaplardan söz etmek fırsatı bulunamamıştı. Verilen ödül miktarının büyük olmamasına karşın hikâye türündeki bu bağımsız armağanın kurumlaşmış etkisi ortada. 1974 basım tarihini taşıyan birkaç kitabı, bu görev duygusuyla, şimdi anmak zorundayım.

● Armağanı ilk hikâye kitabıyla Adalet Ağaoğlu kazandı: Yüksek Gerilim (9 hikâye, Remzi Kitabevi, 207 sayfa, 15 L.) Bir ikisi alegorik dengeye dayanan güçlü örneklerdi sunulan; bu yüzden yayımından hemen sonra geniş bir ilgi yarattı. (Selim İleri; Yeni Ufuklar 256, ocak 1975. Hilmi Yavuz: Milliyet Sanat Dergisi 119, 14 şubat 1975; Türkiye Defteri 18 nisan 1975. Naci Çelik'in Adalet Ağaoğlu ile konuşması, Türkiye Defteri 15, ocak. R. M.: Cumhuriyet, 15 mayıs 1975). Adalet Ağaoğlu ile konuşma, Milliyet Sanat Dergisi 132, 16 mayıs 1975). Usta oyun yazarlığından getirdiği işlek anlatımı ve ilginç konu seçimleriyle Ağaoğlu, yurt sorunlarına açıkça yaklaşan, onları eleştiren tutarlı bir sözcülükteydi. Doğallıkla hak etmişti aldığı armağanı.

● Yılların yazı emekçisi Cevdet Kudret, dağınıklıktan kurtarmak istediği hikâyelerini bir araya toplamayı düşünmüş, arka kapak notunda başka dillere de çevrilmiş olan ürünlerini bu dış ilgi yüzünden yüreklenerek kitaplaştırdığını açıklamıştı: Sokak (İnkılâp ve Aka Yayınevi 204 s. 10 L.) Şüphesiz bir usta kalem, işlenmiş bir yetenek, her yazdığında belli bir düzeye erişir. Cevdet Kudret'in bazısı çocukluk ve gençlik yaşamına dayalı, bir ikisi alegorik yapıdaki gerçekçi ürünleri, yirmi

otuz yıl önceki havalarıyla özellik taşıyordu. Bu yüzden Konur Ertop şöyle yazdı: «Eğlencelik ve Ağlancalık adıyla iki bölüme ayrılan öyküler, I. Dünya Savaşı yıllarından D.P. yönetimi günlerine kadar uzanan yılların toplum bozumluklarına kara bir alay ve buruk bir duyarlıkla eğiliyor». Zaman her şeyi eskitir. Cevdet Kudret'in, yazdıkları yılların şimdi eskimiş ve değer yitirmiş gerçeklerini dile getiren hikâyelerinin kitaplaşması gene de sevindirdi beni. Kitap daha çok dayanır; her zaman dönüp yeniden bakabiliriz o birikime.

● Köy yoksulluklarından acı olaylar derleyen Hasan Kıyafet'in hikâyeleri Baraç kitabında (Ararat Yayınevi, 80 s. 7.5 L.) İnsafsız yaşam koşulları içindeki inanılmaz gibi gelen gerçekler. Ama yalnızca gerçek bir olayı bulmakla olmaz ki sanat; anlatılanı inandıracak güç gerek.

● Şükrü Bilgiç hikâyelerini «Yaşamaya Sevdalı» adlı bir kitapta toplamıştı (Yarına Doğru Yayınları, 104 s. 10 L.) Doğu Anadolu gerçeklerinden bir demet. Değişen koşulların bir kenara ittiği işler ve emekler. Kül satamayan köylü, davulu ilgi görmeyen yoksul, buz fabrikası yüzünden kar satıp geçimini düzemeyen emekçi.. «Sosyalist-gerçekçi» bir sanat anlayışı taşıdığı belirtilen yazar için bir övgü Yeni Dergi'de çıktı (Ahmet Ada, 127, nisan 1975).

● TRT hikâye yarışmasında ödül kazanan hikâyesini, yeni kitabına ad yapmıştı Orhan Duru: Ağır İşçiler (Soyut Yayınevi, 182 s. 12.5 L.) Kendine özgü devrik anlatımı ve alay tutumuyla usta işi gözlemler. Bu örnekleri biraz Can Yücel şiirine benzeten Alpay Kabacalı'mn yazısı Milliyet Sanat Dergisinde (117, 31 ocak 1975). Demir Özü: Yeni Ufuklar 261, haziran.)

● «Yeditepe Hikâyeleri»nde Burhan Arpad, toplumdan yana gerçekçilik tutumundan uzaklaşmış değildi (15 hikâye, May Yayınları, 96 s. 7.5 L.) Kentte yaşadığı için konuları da kent insanının somut sorunlarıyla ilgiliydi. Ne var ki kentlerimiz artık eskisi gibi değil. Köyden göçenlerin çoğunluğunu oluşturduğu düzensiz yaşamlar toplamı. Onun için eseri değerlendiren

yazısında Hilmi Yavuz şöyle diyordu: «Burhan Arpad, sorunları ayrıntılarından ayıklayarak, uzun açıklamalara girişmeksizin, dolaysız, düz ve yalınkat bir anlatımla ortaya koymayı yeğleyen, bunu bilerek yapan bir yazar. Sürekli olarak gerçekliği ön planda tutan bu hikâyelerde Arpad, yaşanan olgularda sorunsal olanı yakalayabilen bir tavırla çıkıyor karşımıza.» (Milliyet Sanat Dergisi 128, 18 nisan 1975)

● Osman Şahin, «Acenta Mirza» kitabında, kendisine ilk büyük ödülü kazandıran «Kırmızı Yel» hikâyesinin gücünü sürdürmek tutumundaydı (Cem Yayınevi, 8 hikâye, 94 s. 7.5 L.). Konu güçlüğüne yaslanan, kişilerini özel konuşmalarıyla yansıtan uğraşılmış ve seçkin örnekler. Doğu Anadolu'nun yazılmamış yoksunlukları, önce işlenmemiş konu acılıkları olarak etkiyle geliyor okura. Röportaj tuzağına düşmemek için insanlara önem vermeli. Osman Şahin bunun üstesinden geliyor (Erdal Alova; Hilitan 2, şubat)

● 13 aralık 1974'de Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ölümü, her zaman ölüm olaylarının kıpırdattığı, edebiyat dünyasında onunla ilgili yazıların çoğalmasını sağladı: Şevket Süreyya Aydemir: Çankaya'daki Elçimiz, Türk Dili 281, şubat 1975. Tahsin Yücel: Millî Savaş Hikâyeleri, Türk Dili 281, şubat, Selim İleri: Y.K.K. da Konak, Türk Dili 281, şubat. Y.K.K. ve Kiralık Konak, Yeni Ufuklar 257, şubat, Kiralık Konak'ta Bireyselleşme, Yeni Ufuklar 264, eylül. Hakkı Celis'in Gönül Tarihi, Yeni Dergi 125. şubat.. Varlık'ın 809. sayısında (şubat 1975). Emin Özdemir'in, İhsan Akay'ın, M. Körükçü'nün yazıları mart sayısında da (819) Kocagöz'ün anılarıyla C. A. Kansu'nun «Yaban»ı

● Haziran başlarında giden Fahri Celâl Göktulga'nın (F. Celâlettin) ölümü ise pek yankı uyandırmadı. Cumhuriyet'te onu anan satırlarımdan başka bir de Yeni Ufuklar'da Vedat Günyol'un yazısını gördüm (262, temmuz).

● Orhan Kemal Roman Armağanı, eksik toplanan seçiciler kurulunun oy çokluğuyla Erdal Öz'e verildi.

«Yaralısın» için geçen yıllıkta kısa yargılara varmıştım, Bir dönemin en çirkin yanlarıyla sergilenişinde önceliği vardı eserin. «Anlatımda uyguladığı ilginç yol ve konu edindiği yakın geçmişle okur kazanması doğaldı «İnsana Karşı İnsan» veren uzun hikâyenin (Cumhuriyet, 8 ağustos 1974. R.M.). Benim teki seçen oyum iki oylamada iki başka kitap içindi. Onların da iki ayrı armağanı kazanmış olmaları-1974'ün en iyi romanlarından birinin, «Acı Tütün»ün şanssızlığı bir yana-1975'in doğru yargılarını belirliyor. Erdal Öz'ün kendi sözleri Milliyet Sanat dergisinde (134, 30 mayıs 1975).

● Bu yıl romana ayrılmış olan Yunus Nadi Armağanını, bizde uygulanan bütün seçim yöntemlerinin en doğrusuyla, Attilâ İlhan'ın «Sırtlan Payı» kazandı. Birbirinden habersiz dokuz seçici üye, okudukları eserlere yüz üzerinden not veriyor, kapalı zarfla önceden gazeteye iletiyordu. Zarfların açıldığı an, herhangi bir tartışmaya, yargı değiştirmeye, etki kazanmaya olanak yoktu artık. Dokuz yüzde on beşlik bir sayı eksikliğiyle Necati Cumalı hemen yanındaydı Attilâ İlhan'ın. Sırtlan Payı (aralık 1974, Bilgi Yayınevi, 500 s. 25 L.), «Aynanın İçindekiler» dizisinin ikinci kitabı ve «Bıçağın Ucu»nun akış uzantısıydı. Ne var ki bu kez Ferit Dayı, Suat'ın önüne geçmiş, kırk yıllık bir bellek çağrışımıyla can çekişme yatağında dönemler hesaplaşmasına girişmişti. Üç cilt olacağını sanıyordum. Mektubundan öğrendiğime göre beş kitaplık bir «ırmak roman» Attilâ İlhan'ın eseri. Çok etkiledi beni (Cumhuriyet, 29 mayıs 1975, R. M.) Attilâ İlhan'ın şair gözlemleriyle sinemacılık bakışı, canlılıkla kullandığı değişik ve yoğun dil zenginliği, zaman içinde Türkçenin oluşumunu veren biçem (üslûp) dikkatleri büyük bir çalışmayı gerektiriyor. Bu büyük soluk, bu büyük emek, bu büyük bakış ve düş gücü Attilâ İlhan'da var. 30 haziran 1975 tarihli Cumhuriyet'teki konuşmasıyla Milliyet Sanat Dergisindeki söz ve savları da iyice açık ve güçlü (139,4 temmuz 1975). Ayrıca M. Eroğlu'nun onunla yaptığı konuşma da var (Varlık 810, mart 1975). Her değerli eserin değişik yorumlar ve tartışmalar yarattığına inanırım. Bu konudaki aykırı yargıları görmek için şu ya-

zılara bakılabilir: Ceyhun Atuf Kansu: İki Emekli Albay, Varlık 813, haziran 1975; Ferit Eminönü, Varlık 815, ağustos. Selim İleri: Bir Irmak Roman Üzerine, Yeni Ufuklar 262, temmuz. Muzaffer Uyguner: Türk Dili 289, ekim. Taylan Altuğ: Hangi Pay, Türkiye Defteri 19, mayıs.

● Bütün eserleri göz önünde bulundurularak verilen Lotüs ödülünü bu yıl bizden Aziz Nesin kazandı. Beşinci uluslararası ödülünü kazanan, kendi ülkemizde ona lâyık bir armağan kuramadığımız Aziz Nesin, Asya-Afrika Yazarlar Birliği ile ödül üzerine Milliyet Sanat Dergisinde açıklamalarda bulundu (120, 21 şubat 1975).

● 1974'ün son aylarında -belki de son günlerinde- yayımlanan kitaplardan «47'liler» (Bilgi Y. 656 s. 30 L.) usta hikâyeciliğini değerlendirme fırsatını kaçıran Türk Dil Kurumuna onu romanıyla ödüllendirmek yolunu kazandırdı. 12 mart faşizm uygulamasının Emine'nin bilincine yansıyan ve boyuna çocukluk dünyasının çağrışımlarına yaslanan özellikleri, izlenmesi güç ayrıntılar bolluğu, kitabı pek az okurun sabrına ulaştırdı sanırım. Görebildiğim eleştiriler: Muzaffer Uyguner, Türk Dili 282, mart 1975. Cemil Meriç: Hisar 138, haziran. Selim İleri: Yara Almış Ömürler, Yeni Dergi 126, mart. Alpay Kabacalı: Milliyet Sanat Dergisi 120, 21 şubat. R. M.: Çabuğa Gönüllenmek, Cumhuriyet, 1 mayıs 1975. Selim İleri: Füruzan'ın Önemi, Yeni Ufuklar 261, haziran.

● Ömer Polat'ın ikinci romanı Saragöl, May yayınlarınca 20 kasım 1974'de çıkarılmıştı (208 s. 20 L.) «Bağımsız yaşama uğruna savaş veren bütün hulamlara» adanmış olan eser, yazarının sanat anlayışını da açıklar sanırım. Bunu en iyi Fethi Naci belirtti: «Ömer Polat, romanıyla, doğu insanının toprak davasına, yani insanca yaşama davasına yardımcı olmak istiyor; romanıyla aşağılık bir sömürü düzeninin değiştirilmesine katkıda bulunmak istiyor. Amacı bir gerçekliği sadece yansıtmak değil, bu gerçekliğin değiştirilmesi savaşına katılmak.. Saragöl, roman çizgisinde Mahmudo ile Ha-

zel'e göre bir gerileme bence. Kolay bir yol seçmiş Ömer Polat; ama bu yolun bir yazarı romana götürebileceğini sanmıyorum.» (Soyut 76, şubat). İlkine göre bir düşüştü bu ikinci deneme. Üstünde durmak gereğini pek duymamıştım ben, biraz da gönül kırgınlıklarının yükünden bezdiğim için. Alpay Kabacalı da hemen aynı şeyleri söyledi M. Sanat dergisinde (120), 21 şubat 1975).

● Sahibinin anı defterlerinden yararlanarak İlhan Selçuk'un ustaca anlattığı «Yüzbaşı Selâhattin'in Romanı» ikinci cildiyle tamamlanmış oldu (Remzi Kitabevi, 342 s. 25 L.). Benim «Kendine Sadık Adam» diye adlandırdığım inantçı ve ödünsüz bir subay kişiliğinin ilginç serüveni (Cumhuriyet, 25 ekim 1975). Bizde pek eksik olan biyografi romanlarının değişik bir çeşnisiydi bu kitap. Duyurularını gördüğüm, daha elime geçmemiş olan çalışmasıyla Oğuz Atay'ın romanlaştırdığı Prof. Mustafa İnan'ın yaşam öyküsü, bakalım bize nasıl bir toplam getirecek (Bilgi Yayınevi, Bir Bilim Adamının Romanı). Oğuz Atay, Yeni Ortam'ın 31 ekim 1975 sayısında nasıl çalıştığını anlattı.

● Kemal Tahir'in bıraktığı notlar, ikinci cilt olarak derlenip toplandı: Karılar Koğuşu (Bilgi Y. aralık 1974, 416 s. 25 L.) Bu kez yayınevi de eseri roman dizisinde değil, «Malatya Cezaevi Notları» başlığıyla 212. kitabı olarak çıkarmak dikkatini gösterdi. (Fethi Naci, Soyut 74, aralık 1974. Muzaffer Uyguner: Türk Dili 280, ocak 1975).

● Türk Dili dergisi, «1974'ün en çok sevilen eserleri»ni saptamak amacıyla bir soruşturma düzenledi (280, ocak 1975). Okurlar arasındaki «En beğendiğiniz 5 roman» soruşturması aralık 1974'ten başlayarak dergide yayımlandıysa da herhangi bir sonuç tutarlılığı sağlamadı, yankı yaratmadı. Buna karşılık temmuz sayısının (286) «Türk Öykücülüğü Özel Sayısı» olarak hazırlanışı -ilerde tamamlanacak- zengin bir açıklamalı antoloji kazandırmış oldu. Eksikleri ve yanlışları giderilebilir nasılsa.

● İlki 1974 içinde düzenlenen Milliyet Roman yarışmasına 312 eserin katılışı gerçekten çok şaşırtıcıydı. Okumakta geç kaldığımız birinci eserin varlığı ise tam bir edebiyat başarısı. Vedat Türkali'nin «Bir Gün Tek Başına» sı, 1975 içinde verilmesi gereken roman ödüllerinin en doğal adayıdır. İlgili bölümde döneceğim.

● Halide Edip Adıvar'ın kitaplaşmamış iki küçük romanı da aralık 1974'de çıktı (Atlas Kitabevi. 142 s. 10 L.) 1909'da tefrika edilmiş Heyûla ile 1958'de bir gazetede yayımlanmış Kerim Ustanın Oğlu.

● 1975'in romanlarına, hikâyelerine geçmeden bu konuda dikkatimi çeken başlıca dergi yazılarından bir derleme listesi: Çeşitli dergilerde rastladığım Mehmet Seyda'nın Romancı Günlüğü sayfaları, Cumhuriyet Çocuk Romanı (Türk Dili 280) Sanat sayfasındaki yazıları. Tahsin Yücel: Roman ve Yaşam, Türk Dili 280, ocak. Örnek Bir Yaklaşım, Türk Dili 289, eylül. Zeyyat Selimoğlu: Öykü Üzerine, Türk Dili 280. Seyfettin Başçıllar: Roman Üzerine, Türk Dili 284, mayıs. Selim İleri: Öykü ve Giz, Türk Dili 285, haziran. Bir Dönemin Edebiyatı, Yeni Ufuklar 255, aralık 1974. Mehmet Ergün'ün «Hikâyemizde Bekir Yıldız Gerçeği» adlı aşırı yargılı kitabı (a yayını, 142 s.). Afşar Timuçin: Roman ve Hikâye, Yeni Ufuklar 262, temmuz, Türkiye'de Romancının Zorluğu, Soyut 74. Hulki Aktunç: Ölen ve Yaşayan Halk Hikâyesi, Yeni Ufuklar 264, eylül. İnci Enginün: Türk Kadın Romancıları, Hisar 137-139, mayıs-temmuz. Mehmet Kaplan: Destan, Mesnevi, Roman; Hisar 139. Jacques Demougin: Roman Üzerine, Yeni Dergi 123, Doç. Dr. Günsel Koptagel: Psikopatolojik Sanat Ürünleri, Yeni Dergi 127, nisan.. İzlenmesi güç bir birikim: Gazetelerde yer bulan edebiyat yazıları. Onları ayrıca derlemeli.

● Birçok yazarımızın eserleri yeni basımlarla okur karşısında; sevindirici bir ilgi işareti. Bu yıl içinde kapandığını bildiğim dergiler: Yazık ki Yeni Dergi, Yansıma, Türkiye Defteri, Köken. Yerlerine Özgür İnsan, Yeni Edebiyat katılma niyetinde; bakalım sürecek

mi? Birikim ve Militan'ın bütün sayılarını göremediğimi biliyorum.

● Buna karşılık, bütün sanatlarla birlikte edebiyatın güncel takvimini de izleyen, zengin bir kadroya «haftanın yazısını» hazırlatan Milliyet Sanat Dergisinin ilettiği yazı toplamıyla Cumhuriyet, Yeni Ortam, Politika.. gazetelerinde yer bulan edebiyat ürünleri, belirgin bir canlılığı yansıtmaktadır. En tembel kalemlerin bile göreve çağrıldığı bir dönemde gibiyiz. Bir zamanlar küçük dergilerin sayfalarında soluk alabilen edebiyat, yeniden gazete okurunun karşısında yaygınlaşmakta; değerli ürünler hemencecik kitaplaşmakta. Güzel belirtiler.

● Bir şey daha var: Yanlış ölçülerle gönül kırgınlıkları yaratılmamışsa, belli yazarlarla belli yayıneverinin sürekli ilişkilerini gözlüyoruz şimdi. Örneğin Füruzan, Çetin Altan, Sevgi Sosyal, Kemal Tahir, Orhan Veli, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Attilâ İlhan, Demirtaş Ceyhun... bütün eserleriyle Bilgi Yayınevinde. Cem, E, Remzi, May, Altın Kitaplar, Sander... yayınevlerinin de kendi kadroları var. Milliyet roman yarışması bu yıl da yürürlükte; herhalde yeni değerlerin bilinmedik ürünlerini getirecek. Sanırım iyimser olmak için gerekli işaretlere sahibiz.

● Demirtaş Ceyhun'un «Apartman» kitabının Türk Dil Kurumunun hikâye ödülünü kazanışı, benim için yerinde bir onaylamaydı. Geçen yıllıkta andığım yankı yazılarının bolluğu da bu sonucu bekleten bir birikimdi aslında. Öteki adayları bilmiyorum; bildiğim -bazı bölümlerini yeniden yazdığını söylediği Asya romanında olduğu gibi- Demirtaş Ceyhun (un kendini edebiyata daha çok verdiği, açık bir gelişmenin ürünlerini devşirdiğidir. Sanırım bu onu yeni çalışmalara götürecek, bize de güzel başarılar kazandıracak (bkz. Naci Çelik, Politika, 2 ekim 1975). 1974'ün geç kalmış öteki eserlerini de kısaca andığımı sanıyorum.

● Bütün bu özetler, edebiyat yaşamını gözleyen bir merakla, şu dergilerin izlenmesiyle saptandı: Varlık

(807-818), Türk Dili (279-289), Yeni Ufuklar (255-266), Hisar (132-143), Yeni Dergi (123-128; hazirandan bu yana çıkmıyor), Soyut (74-84), Milliyet Sanat Dergisi (106-155), Türkiye Defteri (14-17. sayısını Fahri Erdinç'e ayırmıştı; -20; kapanmış görünüyor), Yansıma (36-45; şimdilik kapandı); Militan, Birikim, Köken'in bütün sayıları görülmedi. Adları anılmayan daha nice dergi var. Edebiyat, Gelişme, Oluşum, Sesimiz, Eflâtun, Ilgaz.. gibi birkaç dergide hikâye ve romanla ilgili çalışmalara pek rastlamadım. Ama gerçekten her yere, her şeye yetişilemez ki; iş bölümü var.

● En tanınmış, en önemli, eserleri en çok aranan hikâye ustalarının dergilerde yeni ürünleri ya hiç yoktu, ya birer. Kaftancıoğlu, Selimoğlu, Şiir Erkök, Muzaffer İzgü, Nazlı Eray, Cengiz Dağcı, Necati Cumalı, Nahit Yüce, Ayşe Kilimci, Hulki Aktunç imzasını taşıyan ikişer hikâye gördüm. Bu türde dergi çalışkanları; Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Burhan Günel, Muzaffer Hacıhasanoğlu, Sevinç Çokum, Şevket Bulut, M. Fahri Oğuz...

● Yayımlandıklarını «Bize Gelen Eserler» listelerinden öğrendiğim, edinemediğim hikâye kitapları: Durali Yılmaz: Söylenmeyen (Fetih Y.), Cafer Demiryürek: Acı Ağıt, Erhan Tığlı: Sonsuz Olmaktır Sevmek, Necati Haksun: Meyro, Mehmet Çağlıkasap: İçimdeki Şeytan (Hakimiyet Y.) Adlarını bu yolla duyup da göremediğim romanlar: Kanlı Hamur (Kemal Kırlangıç), Siyah Perdeli Evler (Durali Yılmaz), Kurtuluş (Cemal Erten), Sürgün (Behzat Ay). Ötekileri ya ben bulup almışım, ya teşekkür borçlandığım yazarları iletmişler; hepsi elimde.

YILIN ROMANLARI

● Akçasazın Ağaları dizisinin ikinci kitabı Yusufcuk Yusuf, 1975 ocağında çıktı (Cem Yayınevi, 726 s. 45 L.). Yıllar önce Tanin tefrikalarında etkilendiğim konu, nice çalışmadan sonra tamamlanmıştı. Televizyon oturumunda dediklerini yansıttığı için Oluşum dergisi-

nin 12. sayısında (nisan 1975) imzasız çıkan «Yaşar Kemal'in Zaferi» yazısının Cemal Süreya'nın olduğunu biliyorum.» Çukurovadaki toplum değişikliğini konu edinen, feodal düzenden kapitalist tarım düzenine geçişin ve düzenleri simgeliyen insanların tragedyasını anlatan» eserin tarihsel bir roman gerçeğine yaklaştığını Hilmi Yavuz gibi ben de kabul ederim (Milliyet Sanat Dergisi, 124. 21 mart 1975); ama Demirciler Çarşısı Cinayeti'nde olduğu gibi bu romanda da büyük yer tutan doğa betimlemelerinin, hiç bir roman kahramanının gözüyle değil hep Yaşar Kemal'in coşkusuyla dile getirildiğine dikkat çeken Prof. Mehmet Kaplan'ı neleştirisine de hak veririm. Süreya ile Yavuz'un övdükleri, Mehmet Kaplan'ın yer yer eleştirdiği eser üzerinde yapılan televizyon açık oturumunun eserin satışını engelliyeceğini sanmıştım; tersi oldu. Demek olumlu da olsa, olumsuz da olsa bir eser için söylenen her şey, onun varlığını biraz daha pekiştiriyor. Demirciler Çarşısı Cinayetinden tanıdığımız Derviş Beyle türedi Mahir Kabakçıoğlu'nun çekişmesi içinde kurban Yusuf'ların ruhsal bunalımları, doğanın ölümüyle birlikte bir ortaçağ düzeninin yerini yenisine bırakışı. Her zaman olduğu gibi Yaşar Kemal'e özgü coşkulu bir anlatım, şiirsel betimlemeler... ama abartı ile anlatım cömertliği de birlikte. Ocak 1975 tarihini taşıyan başka bir roman Oktay Akbal'ın «İnsan Bir Ormandır» adlı eseri oldu (E Yayınları, 134 s. 15. Sanırım kitabı büyütmek için Fahir Onger'in Akbal hikâyeleri üstüne yazdığı bir yazı eklenerek). Varlık'ın 807. sayısındaki «Günlerde», açık ipuçları veriyor Akbal'ın romanı için. Düsman tanıklar diye adlandırdığı bölümde «Hiç sıkılmıyor; ölmüş eşinin bunca yıllık arkadaşına karşı saygısız» diye andığı kadının ölmüş eşine kendisi saygısızlık yapıyor: «Edebiyat öğretmeniydi gözlüklüsü. Eski bir arkadaş. Nasıl yıllarca dayanabilmişim ona, iri iri sözlerine... Bilirdi karımın ne çekilmez bir insan olduğunu. Yalnızken Tanrı yardımcın olsun demişti o şişmanı. Ama şimdi pastaları yedikçe, çayı içtikçe ne dalkavukluklar ediyordu.» (104. Bu tutumun adını iyi koymuş Cemal Süreya: Otobiyografiye Kapananlar (Politika, 23 ekim 1975). Akbal, kendi-

si de söyler bu gerçeği, kişisel kızgınlıkların gerginliğiyle hep kendi açısından bakmazsa: «Roman yazmak... Elle yazarsan kargaburga sözcükleri, kendin bile okuyamazsın sonra. Belki de kimsenin, kendimin bile ilk bakışta okumasını istemediğim için... Şu iki romanı bir an önce bitirmeli. Hep koca koca romanlar yazmak isterim, sonunda ufacık bir kitap çıkar ortaya. Bu kez de öyle olacak. Yazacağım, sonra çıkaracağım. Daha yazarken çıkaracağım birçok bölümü. Hatta daha yazmadan...» (Varlık 807, aralık 1974). Evlilik üstüne yeni bir aşk ilişkisi romanın özü; daha önce de yazmıştı Akbal bu konuyu (Suçumuz İnsan Olmak); bu kez gerçekleştirdiği bir eylemin rahatlığını yaşar gibi (bkz. Sami Karaören: Varlık 812, mayıs. Atillâ Özkırımlı: Türk Dili 284, mayıs. Mehmet Rifat: Varlık 816, eylül. Engin Aşkın: Yeni Ufuklar 266, kasım). Bütün tanışlar çevresinin, uzaktan bildiği bir ev çözülüşünün yakın içtenliği. Zaman her şeyi unutturur biliyorum da, ipliklerini iyice tanıdığım bu dokuma üzerine herhangi bir yargıya gitmeyi istemiyor içim. Bana roman diye görünmediği, bir anı defterinin gizlerini yansıttığı için.

● Kerim Korcan'ın «Ter Adamları» da basım bakımından ocak tarihini taşıyor (E yayınları. 512 s. 30 L.). Adından belli konusu: Vakitli bir kurtuluş için erkence örgütlenme dileğindeki emekçilerin eski dönemi. Kendisi de bu yolda çileli yaşam dilimleri görmüş olan Kerim Korcan kitabını ilgiyle okutuyor; Selman'ın kişiliğinde belki de otobiyografi ögelerini kullanıyor (marangozluk-berberlik ayrılığı başka). Asıl işçi gücüne gelinceye dek ne gibi yan yollarda oyalanıldığını bu romandan öğrenmek olanağı var. Bir de tek parti döneminin baskı havasını tanımak yolu. (bkz. Hasan İzzettin Dinamo, Yeni Ortam, 22 ekim 1975). Tramvay İstanbulunda Tan gazetesinin çıktığı yıllara kadar gerilemek koşuluyla; birinci tekil kişinin anılar anlatımıyla.

● Necati Cumalı'nın dördüncü romanı «Aşk da Gezer». 1974'ün en iyi eserinin başında gelen «Acı Tütün» gibi olgun bir çalışma ürünü değil, acele görünüşlüydü. Bir süre içlerinde yaşadığı tiyatrocular dünyasının fuar

ayını konu seçişinden mi, hızlı yazılışından mı, yazdığını okutan (Cumhuriyet, 8 mayıs 1975, R. M.) bir ustalığın güvenli desteğine yaslanma kolaylığından mı, özünün zayıf ve eksik bırakılışından mı? Herhalde hepsi birden. (Sander yayınları, 358 s. 25 L.) Necati Cumalı imzasına onur katmaz bu roman; belki de bir süre sonra yazarının olgunluğuna pişmanlık getirir (bkz. Muzaffer Uyguner, Varlık 815, ağustos)

● Yarına Başlamak'la Afşar Timuçin de şiirden romana geçer göründü (Kendi yayınları, nisan 1975, 136 s. 12.5 L.) Bir yazısında A. Timuçin (Yaz Söyleşisi) sözünü şöyle bağlıyordu: «Ne bu sıcak bitecek, ne bu bencillik, ne bu şarkılar. Bitecek, bitmez olur mu, bitecek. Ama sürüyor işte. İnatla. Dünyayı olduğu yere mıhlamak istercesine. Sen ve ben. Ne anlamı var iki kişinin? İki kişi neye yarar? (Yeni Ufuklar 263, ağustos 1975). Oysa onun da romanı iki kişilik: Hüseyin'le Ayşe'nin aşkları, günlük yaşam dalgaları içinde karşılıklı uzun konuşmaları. Bir eksiği var, inandırıcı bir gerçeklikte değil. (bkz. Mehmet Seyda, Yeni Ufuklar 263, ağustos). Cılız, eksik bir kitap; Hüseyin belki daha çalışmayı yeğlerdi; Timuçin acele etmiş.

● Benim hayranlıkla övdüğüm (Cumhuriyet, 15 ağustos 1975; Kaçıncı İstanbul'da, Cumhuriyet, 24 ağustos 1975). Fethi Naci'nin «Bir Edebiyat Olayı» diye nitelendirdiği (Politika, 29 eylül 1975; Soyut 83, eylül) «Bir Gün Tek Başına», (Milliyet yayınları, 40 L.) Vedat Türkali'nin ilk roman çalışması. Ne var ki hem 312 eserin katıldığı bir yarışmanın açık farklı birincisi, hem yılların senaryo çalışmalarının pişkinliğiyle uzun bir emek ürünü. Vedat Türkali (Abdülkadir Pirhasan), 27 mayıs 1960 öncesindeki evli Kenan'ın eylem içindeki genç Günsel'le sevişmesini umulmaz bir başarıyla anlatırken gerçek bir özeleştiri açıklığına, konuşturma ustalığına, birkaç kez yazılmış olmazsa ulaşılması güç ayrıntılar dikkatine dayanıyordu. Milliyet yarışmasının birincisi olarak mayıs başlarında yayımlandığı halde, 640 sayfalık küçük puntosunu okuyacak ilgilerin yaz rahatlığını bekledi. Bu yüzden hemen bütün övücü eleştiriler

aşağı yukarı aynı zamana rastladı: Hilmi Yavuz, Milliyet Sanat Dergisi 145, ağustos 15. Mehmet H. Doğan: Soyut 83, eylül. Yalnız Mete Tuncay, romana roman diye değil bilgi kaynağı diye baktığı için hem yanılmış, hem erken davranmıştı: Milliyet Sanat Dergisi 140, 11 temmuz. «Bir Gün Tek Başına 1975'in en güzel sürprizi oldu; romanımıza yeni boyutlar ve ölçüler getirdiğine inanırım; Kenan'ı da Günsel'i de, aşklarını ve sonlarını da unutamam. Vedat Türkali'nin sorulara cevapları MSD'nin 118. sayısında (7 şubat 1975).

● Aynı yarışmanın ikincisi Pansiyon Huzur ise, aldığı derecenin beklettiği olgunlukta değildi. İrfan Yalçın, eleştiri konusu olan konuşmasının (M. Sanat dergisi, 118) belirlediği biçimde sematik bir çalışma yapmış, «uzak ara»yla (R. M. Cumhuriyet, 11 eylül 1975) şanslı bir buvan almıştı. Anlattıklarına inandırma gücü yoktu bu yüzden. İnci'nin pansiyonunda rastladığımız hiç bir olaya, hic bir kisive varlığına inanarak bakamıyordunuz. Belki vardı bu insanlar; ama yazarın bakışı onları değiştirmis. yanlıs bir toplam icinde birbirine yaklaştırmıştı. Onun için olumlu eleştirilere konu olamadı: Fethi Naci: Soyut 77. mart; Prefabrike İnsanlar, Politika. 20 ekim. Alpay Kabacalı: MSD 142, 25 temmuz 1975. Gene de bu ödüllendirilmiş kalemden iyi ve doğru başarılar bekliyorum ben; umut veren yanları olduğu için. (Milliyet yayınları, 240 s. 20 L.)

● Yarışma üçüncüsü Korugan, Sulhi Dölek'in tatlı bir çocuk duyarlığı. Bu bakımdan nasıl değerlendireceğimi bilemiyorum doğrusu. Yıl içinde yeni dizileri gözlenen çocuk kitapları arasında mı yer almalıydı, bir edebiyat eseri olarak mı değerlendirilmeliydi, kararsızım. (Milliyet yayınları, haziran 1975, 198 s. 15 L.). Onu da «Uzak ara» savdım bu yüzden (Cumhuriyet, 11 eylül). Politika'da Selim İleri avnı acıdan baktı konuva (15 eylül 1975). Çalışkan bir kalem Dölek; herhalde yeni ve güzel ürünler getirecek.

● Yaşanan olaylar o kadar değişken ki bazı yazarlar kendiliğinden otobiyagrafi ögelerini kullanmak zo-

runluğunu duyuyorlar. Sevgi Soysal da Oya'nın sürgünlüğünü vasadığı için bu romanıyla Çukurova'da. Anlara dikkat etmeyi bilen hikâyeci ustalığıyla 12 mart sonrası günlerin saçma uygulamalarını dile getiriyor. Sevgi Soysal, alegorilere düşkünlüğünü bu eserinin son satır yargılarında da vurguluyor. Anlamsız bir kuşkuyla sorguya çekilen kişilerin, tutukluluktan yeni kurtulan Mustafa'nın, Ova'nın iç hesaplaşmaları önemli aslında. Şafak için vakit erkendir. Özel bir yeteneğin özel bakışıyla canlı kişiler var romanda; içine karıştığımız son olayları da yeniden değerlendirmek isteği verir okura (Bilgi Yayınları. 282 s. 20 L.) Yılın başarılı ürünlerinden. (bkz. Fethi Naci, Soyut, temmuz; Alpay Kabacalı: MSD 137. 20 haziran 1975).

● Fakir Baykurt. «Keklik»le yeni bir ürün katmış oldu eserlerine; ötekilerle eş değerde olmayan bir acelecilik sonucu (Remzi Kitabevi. mayıs. 358 s. 25 L.) «Kardeşimin Kekliği» hikâvesini sevmistim. Romanda uyguladığı değişik kişiler anlatımı yönteminde ise başarısızdı Baykurt. 12 yaşındaki Yaşar'a, bu öğrenim yoksunu köy çocuğuna neler söyletmiyor. Irazca Ana, Temelos Kaplumbağalar'daki Kır Abbas. Tırpan'ın Uluğuş'u... gibi sonsuz direniste bir de Elvan Cavuş var kitapta. Kolay bir yapıda. biraz da «Amerikan Sargısı»ndaki mesajını yineliyor Baykurt. Tasarladığı Almanya gezisini ve konu edineceği işçi göçü sorunlarını gerçekleştirebilmesini isterdim: o zaman Ankara yakını köylerin çıkar ardındaki iş birlikçileriyle bozuk burjuva niteliklerinin tekrarlı anlatımından kurtulmuş olurdu. Fakir Baykurt'a büyük saygı duyarım. eseri ve emeği yüzünden. Keklik bu değer düzeyine hiç bir şey eklemiyor gibi. Bir duraklama.. (bkz. Muzaffer Uyguner, Türk Dili 288, eylül).

● Talip Apaydın'ın Tütün Yorgunu da öyle (Cem Yayınevi. mayıs 1975. 188 s. 15 L.). Bir ürün çoğaltması, bir kendini tekrar. Sayısız korkular. kuşkular içindeki Ağ Osman'ın (Ağ Osman değil Ev-aceleci Osman) emek ve güç tüketişi. Köy yerinde kurban payına koşuşanları daha önce Define'de de anlatmıştı. Çaresizlikler

içinde kıvranan köy yoksulluğunun, değişik ürün üretimine geçmiş araçsız-gereçsiz kol emeğinin acı hikâyesi. Apaydın, kendi yalın ve etkili anlatımıyla bazı gerçekleri insan yazgıları olarak göstermekle yetiniyor; okunduğu zaman da kolay kolay unutulmuyor bunlar. Türk Dili dergisinde bir şoför muavinini anlatan hikâyesini hayranlıkla okudum; unutamıyorum. O da bazı gerçeklerin bilinmesi için yazıyor olmalı. Yeni Ufuklar'ın ağustos sayısında Fakir Baykurt'un açıklamalı yazısı (263), yıl içinde tartışma konusu olan köy romanları sorununa bir de eserin kapısından bakıyor.

● Yol yayınları arasında çıkan Tanpınar'ın ilk (ve belki de eksik) romanı Mahur Beste ise zaman içinde geriye doğru bir yolculuk gibiydi. Behçet Beyefendi'nin, bu mutsuz ve çelimsiz adamın yalnızlık içindeki anılarından yola çıkıp Abdülmecit döneminin kazasker mollalarına uzanış. Eserde unutulmaz karakterler vardır ama hiç biri tam bütünlüğüyle işlenmiş görünmez. Yarım, eksik, üstüne düşülmemiş, tekniği zayıf, dağıtılmış bir romandır Mahur Beste; doğru. Ama gene de hayranlık duyarsınız dikkat inceliğine, anlatım yatkınlığına, biçem olgunluğuna (202 s. 20 L.). Az bile anlatılmış olsa gene de Atiye ile Behçet Bey, unutulabilir kişiler değildir özellikleriyle. Çünkü onları bize bir romancı canlandırıyor (bkz. R. M.: Cumhuriyet, 26 haziran; Taylan Altuğ: Türkiye Defteri 20, haziran. Muzaffer Uyguner: Türk Dili 287, ağustos).

● Bir an önce çilesinin bitmesini dilediğim Yılmaz Güney hapisteydi bu yıl ama, üç eseri çıktı ortaya, Salpa, Sanık, Hücrem; hepsi kendi şirketinin yayınları içinde. Hepsi hapishane hücrelerinde öz eleştiriye girişen, çektikleri acılar sınavında bilinçlenen gerçek kişilerin etkili hikâyeleri. Doğal koşullar altında yazılmadıkları için yeterince olgun ve sağlam yapıda değildiler. Bir boşalma gereksemesinin, yalnızlığın, işkencenin yarattığı hızlı ürünler. Kim bilir asıl roman biçimlerini ne zaman bulurlar yazarının olanaklarında. İlgiyle okudum hepsini; arkasını bekleyerek. (R. M. Cumhuriyet, 22 mayıs

1975, 19 haziran 1975; Cihat Özaydın: Militan 8-9, eylül).

● Süreya'nın «Otobiyografiye Kapananlar» yazısında sıraladığı nitelikler, en çok Çetin Altan'ın üçüncü romanı «Viski» için geçerli gibi. İlk romanında gerçekten bir başarı kazanan, bu arada fıkralarında anlatmış olduğu pek çok otobiyografik ögeyi ustaca kullanan Altan, «Bir Avuç Gökyüzü»nde gene kendi yazgısının bir dilimine eğilmiş ama kaleminin ürününü zayıflatmıştı. İçten itiraflarla gene kendine dönüyor Çetin Altan; ama ben başarılı bulmadığım gibi okuyup da beğenene rastlamadım. Bazan. bir şeyler söyleme görevinin gerekliliğine ne kadar kızıyor insan. Bir yayın organı, yazdığınız yazıyı basmamak gerekmemesini duyabilir; o yüzden Viski tam bir suskunlukla karşılandı. Belki bu gibi başarı eksiklikleri, yazarları daha olumlu atılımlara çağırabilir. Herkesin saygı duyduğu Çetin Altan kalemi de, kendine yakısan olgun çalışmalara yönelebilir. (Bilgi Yayınları, 304 s. 20 L.)

● İyi bir hikâye imzasıydı Aysel Özakın; şimdi küçük bir romanın sahibi: Gurbet, yavrum (E yayınları, temmuz 1975, 170 s. 15 L.). Bir çırpıda denir ya, öyle işte, başlamamızla bitirmemiz bir oluyor kitapçığı, dizgi harfleri irice de ondan mı? Hayır. Anlatım tutumundan gereksizi ayıklamayı bilen. belli bir sorunu gözden kaçırmamayı isteyen yönteminden ötürü. Yurt dışındaki bir emekçiyle (Kanada) burdan ona giden kızının karşılaşmalarıyla babanın kisilik ve yaşam oluşumu. Kanada yok romanda doğallıkla; ama bir babaya duyulan içten saygıyla onun iyi niyetli ama yanılgılar dolu yaşamı var. İyi bir başlangıç. Yazar, Cumhuriyet'in 11 ekim tarihli sanat sayfasında eseriyle neleri belirlemek istediğini açıkladı; Yurt kalkınmasında duygusal iyi niyetlerle sonuç alınabileceğini sanan bir kuşağın doğru bir eleştirisi. Yalın ve etkili bir roman.

● Pek çok yarar kitabı olan Seyit Kemal (Karaalioğlu), edebiyat öğretimiyle ilgili birçok çalışmadan sonra eserlerini basan yayınevine ilk romanını yayımlattı

(İnkılâp ve Aka yayını, 286 s. 15 L.) Kitabın adı, oturarak âleminde kadın oynatanların çırılçıplak soyunma anlamına kullandıkları yerel bir deyişten geliyor olmalı (sayfa 249): Cebrail Buzağı. Sanırım elinde beklemiş, eski bir çalışmadır bu; romanlaşamamış röportaj malzemesi. Bir kasabaya yeni gelen eşiyle konuşan Turgut teğmenin kahraman olacağını sanırsınız. Yazar, her bölümün son satırını ardından gelene başlangıç yaparak kasabayı anlatmaya koyulur: Kahve dedikoduları, kulüp oyunları, köy düğünleri'... Romanla hiç bir ilgisi yok anlatılanların. Basılı metinde imlâ yanlışları çok sırıtıyor. Hele bir sayfada dokuz kez «yüz numara» deme yanlışlığı (10).

● Orhan Kemal ailesinin yakını diye sayın Selim Sabit Salman'ın «Karanlıklar Biterken» romanını da bir umutla okudum. Daha ilk sayfalarda başlayan dil dikkatsizlikleri, anlatım pürüzleri kırmadı iştahımı, direndim. Ama, doğrusunu söylemeliyim, insafsız babanın hışmından Adana'ya kaçan Aysel'le Nursen'in ardında boşuna dolandım durdum. Edebiyat, dilin sanatıdır. Dil sağlam olmazsa, sağlam olmamakla kalmayıp anlatım zayıflıklarıyla boyuna zedelenirse, o çalışmanın edebiyat alanına girmesi beklenmemelidir. (Se-Sa yayınları, 438 s. 25 L.)

● Bazıları elime henüz geçen, bazıları vaktinde ulaştığı halde benim okuma ilgimi çekmeyen birkaç roman var daha: Tütün Gözlüm (Nazmi Gören, kendi yayını, 224 s. 15 L.) Terleyen Duvarlar (A. Rahmi Balcıoğlu, Üçdal nesriyat 192 s. 15 L.) Kaybolmuş Günler (Mustafa Miyasoğlu, Yeni Sanat yayınları, 240 s. 15 L.), Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş (Ahmet Gazioğlu, Efes yayınları, 260 s. 15 L.), Dökme Demir Tahta Çivi (Savaş Büke, kendi yayını, 132 s. 15 L.), Güneşin Katli (Memet Türkkan. Ankara Birlik Tiyatrosu yayınları 3,296 s. 20 L.) Değerlerini bulma fırsatı çıkarsa eğer, onlardan söz etmek için vakit geç olmayacaktır. Ama bunca eserin okunuşu arasında şimdilik gereğince vakit ayıramamamı, yılın roman zenginliğine bağlamak için biraz hak tanır davranmalıdır. İyi günün vakti geçmez. Eğer gü-

zelliklerini daha başka kalemler bulurlarsa, şerefi de onların olur.

● Roman sayısı bakımından altı eserle Bilgi yayınevi başta. Onu, üçer eserle Milliyet, E ve Güney yayınları izliyor. Cem ve Remzi kitabevlerinin ikişer romanı var. Eserlerini kendileri bastıranların dışında Yol, Sander, Tekin, Atlas, May, İnkılâp.. kitabevlerinin birer eseri. Kasım başından kasım başına hazırlanan bu yazıda adları geçen 32 kitap. Kim bilir belki benim duymadıklarım da olabilir; Milliyet yarışmasına katılan 312 adayın açığa çıkardığı gibi sanırım herkes romana çalışıyor şimdilerde. Yılın başarı sahipleri açıkta: 1974'den kalan eserleriyle Attilâ İlhan, Füruzan; 1975'in büyük sürprizi Vedat Türkali, yeni eseriyle kendine değer katan Yaşar Kemal, Sevgi Soysal, başlangıç adımıyla Aysel Özakın, kendi ölçülerinde düzey tekrarlarıyla Fakir Baykurt'la Talip Apaydın.

HİKÂYE KİTAPLARI

● Şiir gibi, yayınevlerinin açıkça istekli olmadıkları, basarlarsa bile süremedikleri, son yıllarda Füruzan'la Bekir Yıldız'ın kazandığı ilgi yüzünden satışı çoğalan örnekleri izleyen yenilerin gelmediği bir tür, hikâye. Çok ünlenmiş, çok yanlı bazı kişilerin eski eserleri, bir iki yeni katkıyla yeni basımlara ulaşmıyor değil: Başta Aziz Nesin olmak üzere her zaman, Orhan Kemal, Sabahattin Ali, Necati Cumalı... Aşağıdaki listede göreceğiniz gibi hikâye yeniden meraklı heveslerin katkılarıyla çoğalıyor; öncü yazarlarını yitirmiş görünümde.

● Tiyatro sahnelerine izleyemediğim kadar çok eser yetiştiren Muzaffer İzgü çalışkanlığı, yılın ilk ayında 26 hikâyelik bir derlemeyle okur önündeydi: Bando Takımı (Remzi Kitabevi, 208 s. 15 L.). Her mizaçta bir özellik vardır; ben de mizaha pek yakın değilimdir. Gülmem az, nüktem, şakam yoktur. Bu bakımdan mizahın özel abartılarıyla yazılan her üründen kolayca haz alamam. Muzaffer İzgü, gittikçe olgunlaşan bir kalem; ne var ki yüzlerce örneği arasından seçilmiş bile olsa, bana göre

mizah sınırları içinde kalmaya yazgılı örnekleri birilerinin daha çok hoşuna gidecektir. Bu yüzden Sami N. Özerdim'in övücü notlarını (Varlık 816, eylül), ağlanacak halimize gülme yargısında onunla birleşen Muzaffer Uyguner'in yazısını (Türk Dili 284, mayıs), İzgü imzasından Aziz Nesin hikâyesini aşma başarısını bekleyen Alpay Kabacalı'nın umutlarını (MSD 129, 25 nisan 1975) duyuruyorum.

● Erdoğan Tokmakçıoğlu'nun 1955'de çıkan Çingene Pilici romanı, 1959'daki «Sıfırdan Önce» hikâyeleri, bazı yeni katkılarla tek kitapta toplandı (Habora yayınları, 296 s. 20 L.). Gerçek bir yetenek Tokmakçıoğlu; ama yirmi yılın bütün veriminin yalnızca bir kitaptan oluşması karşısında yerinmemeli mi? Üstelik arada bu kadar hoşluklar varken. Özel bir alay eğilimi, kısa-keskin anlatım özellikleri, konular bulma özgünlüğüyle sanırım epeyce övülmüş, değerlendirilmişti daha önce. Bu toplamla yetinmemesini, yeni hikâyelere kendi güzel emeğini katmasını isterdim.

● Edebiyattan uzaklaşır görerek üzüldüğüm bir hikâye ustası da Kemal Bekir. «Bayrama Yakın» adıyla kitaplaşan örnekler (Habora, Yayınevi, 180 s. 15 L.) yakınlarda dergilerde rastladığım şeyler değildi. Belki eskiden kalmıştır; ama sevindirici bir durum. Yeni yazılmışçasına etkili, özel gözlemlere dayalı insan incelikleri. Anlatımında hiç zorlama yok; kendiliğinden akan bir yalınlık ve konuşturma gücü. Tiyatro çalışmalarının Kemal Bekir'i hikâye ve roman türünden çalmamasını dilerdim.

● «Dünyadan Bir Atlı Geçti» adlı kitabını bana imzalarken Bekir Yıldız, geçen yıllıktaki bir cümlemin kırgınlığını taşıyor, «Eski dosyalarını karıştırıyor» sözünü geri aldırabileceğim umuduyla diye yazıyordu (Cem Y. 102 s. 10 L.). Bekir Yıldız'ı «Türkler Almanya'da» adını taşıyan ilk röportaj-romanından başlayarak ilgiyle izledim; etkilendim yazdıklarıyla, oy verdim eserine. «Bu dünyadan Nâzım Geçti» başlığı, büyük dostuyla ilgili anılarını yazan Vâ-Nû'nun güzel bir buluşuydu. «Dünyadan Bir Atlı Geçti» ne demek? Şüphesiz her sözün bir

anlamı vardır da, ben Bekir Yıldız'ın açısından soruyorum bu soruyu. Reşo Ağa, Kara Vagon, Kaçakçı Şaban, Sahipsizler, Alman Ekmeği, Harran... gibi somut adlardan sonra önce Beyaz Türkü, sonra Dünyadan Bir Atlı Geçti. Gene konular çarpıcılığıyla, anlatımda uygulamak istediği özen vurgularla dikkati çekiyor Bekir Yıldız. Kusurlarına, dil pürüzlerine karşın küçümsiyemem eserini; hikâyeye yeni bir kapı açan emeğini saygıyla hatırlarım. Ama kendisini eleştirilmez sayan güvenini şüpheyle karşılarım. Bir araya gelsek de özel cümlelerinin dil kurallarına pek uymayan özellikeri üzerinde konuşabilsek. Örneğin kitaba adını veren hikâyedeki üçüncü tekil kişi anlatımının nasıl karışıklıklara yol açabildiğini birlikte görebilsek. Geniş okur yığınlarınca yürürlükte Bekir Yıldız hikâyesi; zamana dayanma konusunda düşünülmesi gereken yanlar var.

● Oğuz Atay'ın ilk hikâye kitabı «Korkuyu Beklerken» (May yayınları, şubat 1975, 190 s. 12.5 L.), çok usta bir anlatım tekniğinin çok özel konularını getiriyor. İlginç ruhsal bunalımlar, kendini derinliğine yoklayışlar, sıradan okura zor gelecek teknik incelikler, kişileri kendi anlatımlarıyla ve çağrışımlarıyla değerlendiren özlem yöntemi, diyalogdan kaçan tekil mektup ağzı. Şaka sınırında duran alaysı bir tutum yazarın ilk özelliği. Kendi de içinde olmak üzere her şeyle-hiç sevmediğim bir sözcüğü kullanmak zorundayım- «matrak» geçebilir. Bir çeşit mizaç sivriliği bu. Onun için «Bir Bilim Adamının Romanı»nda nasıl davrandığını gerçekten merak ediyorum. İnsanların iç düğümlerine böylesine bilinmez noktalardan yaklaşan bir dikkat, belli bir ömür özelliğini acaba nasıl yansıtacak. Kitabıyla ilgili herhangi bir yazıyla karşılaşmadım; ama yılın olgun eserlerinden biri karşısında olduğuma inanıyorum.

● Bazı çocuk romanlarıyla «Döl» derlemesinden sonra Gülten Dayıoğlu'nun ikinci hikâye kitabı «Geride Kalanlar» (11 hikâye, Bilgi Y. 174 s. 15 L.). Muzaffer Uyguner'in Türk Dili'nin 287. sayısında tanıttığı kitap için (ağustos) ben şunları demiştim: «Gerçekçi ve yalansız bir kalem. TRT yarışmasında -adını bilmeden- olumlu

notlar verdiğim iki hikâyeyi bu kitapta görünce... sevindim. Adının belirlediği iki anlamla da (hem uygarlık açısından, hem çoğrafya çizgileriyle) Almanya güçünün arkada bıraktığı çocuk, özellikle kadın yazgısına başarılı bir yaklaşım. Çocukluğumu geçirdiğim iç batı Anadolu'nun sıkı ve insafsız görenekleri yatkın bir anlatımla ustaca hikâyeleştirilmiş. Kadınsı bir eğilimle daha çok ev gerçeklerine yönelmekle Dayıoğlu, savsaklanmış bir konuyu çeşitli dilimlerde başarıyla veriyor..» (Cumhuriyet, mayıs 1975).

● Fakir Baykurt çalışkanlığı, bu yıl da büyük bir hikâye derlemesiyle karşımızda. Sınırdaki Ölü (Remzi Kitabevi, 25 hikâye), mayıs 1975, 302 s. 20 L.) TRT 1971 yarışmasında ödül alan üç hikâyelik dosyanın örnekleriyle başlıyor. Gaziantep - Fevzipaşa dolaylarının ilginç gözlemleri. Her zaman olduğu gibi yeni bir bakış, gerçeklere sevgiyle yaklaşım, halkı hor görmeyen bir ilgi, hemen her insanın yazgısından bir hikâye çıkarabilen dikkat gücü, yerel özellikler taşıyan işlek bir anlatım. Yılın en iyi kitaplarının başında gelir. Öğretmen Baykurt'un çile günlerinden derlediği Anadolu gerçekleri. Ama şimdilik alabileceği bir ödül kalmadığı için yalnızca okurlarının ilgisiyle ödenecek emeği.

● Belki de asıl edebiyat, Tahsin Yücel'in yaptığı gibi bir anlatı ustalığıdır. «Dönüşüm» (5 hikâye. Bilgi Y., eylül 1975, 152 s. 10 L.), konularının ve kişilerinin Elbistan gerçeğine uymayan inceliğiyle bize yazarının kendi anılarında kalan izleri, onun bilincinin var ettiği derinlikleri getiriyor. Bir masa çalışması; evet. Ama petekte bal oluşmuşcasına zamana ve emeğe bağlı, bilinmez gizleriyle çekici bir eser. Konuşmalar en aza indirilmiş; bütün olaylar Memedali'nin süzgecinden geçirilmiş. Büyük söylemek istemiyorum ama, belki yaşam olaylarından uzaklaştıkça erişilen bir sanatçı ustalığı bu. Yılın en son ve en iyi kitabı gibi.

● 1938'lerin Yücel'inden başlayarak şiire ve felsefî denemelere emek veren Saffettin Pınar'ın hemen kırk yıllık derlemesi, «İndilip Delişmeleri» adıyla (sayfa başlarında İndilip Anormalleri) kitaplaştı. Minnetoğlu Ki-

tabevi, Pınar dizisinin ilk eseri olarak yayımladı (372 s. 30 L.) hikâyeleri. Ne var ki yazarının bana göndermek inceliğinde bulunduğu başka bazı eserleri gibi bu derlemeler de hikâye yapısı içinde sunulan düşünce denemeleri. Özgürce yazan ve çoğunlukla kitaplarını kendi bastıran Saffettin Pınar, biraz da edebiyat dünyasının ilgisinden uzakta kendi kendine yetme çabasında. Yaşamı, ölümü, varlığı, yokluğu, aşkı, toplum değerlerini süreklilikle inceleme ilgisiyle köşesinde yalnız. Bir çeşit tekil edebiyat. Adlarını yukarda andığım nice toplum gerçeği gözlemlerinden apayrı, hep kendini yoklayan, kendinden bir şeyler çıkarmak isteyen bir iç araştırısı. Birçok kişi kendi sorunlarını kendi edebiyatlarıyla çözmeye çalışır Saffettin Pınar, sanırım bu yalnızlıktadır.

● Varlık Yıllığında bir yılın en önemli eserleriyle olaylarını kısaca anan bir yazı yazmak, ülkemizde yayımlanmış bulunan her kitabı okumak zorunluğu yüklemez kişiye. Yıllığın istediği de bu değildir aslında. Edebiyat değerleri açısından küçük ve toplu bir anış yazısı; bir yılı, birikiminin özelliği açısından değerlendirme özetidir istenen. Gerçekten 1975 içinde yayımlanmış hikâye ve romanlar için gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılar toplamının kim bilir kaçta biridir bana ayrılan yer burada? Bazı kitapları kapağından, ilk sayfasından, önsöz satırlarından, arka kapak notlarından, üstüste rastladığınız anlatı ve yazım yanlışlıklarının yalnız dizgiye bağlanamıyacak tekrarından.. anlama, koklama kolaylıkları vardır. Bir de bazı kitaplara yaklaşma olanağı vermeyen yaşam zorlukları. Okuyamadığım kitaplar için bir şey söyliyemeyeceğim için, eserlerini bana göndermek ilgisini göstermiş yazarlarından özürler dileyerek, uygun zaman dilimlerinde eserlerine eğilme dikkatini söz vererek, adlarının anıyorum yalnızca: Fethi Savaşçı'nın 14 hikâyesi: Taş Ocağında (Yeditepe yayını, şubat 1975, 94 s. 10 L.); Necmi Onur'un yaniltıcı bir ad taşıyan ilk hikâyesini başlık yaptığı derlemesi: Grevci Ecevit (Ararat Y., 16 hikâye, 208 s. 20 L.); Turan Altuntaş'ın «İşçi sınıfının müttefiki yoksul köylülüğün öz-

76 s. 7.5 L.); Fatma Gürel'in genellikle bürokrasiyi eleş-yaşam öyküleri» diye sunduğu Çapraz Etem'i (Adana, tiren gözlemleri (ilk hikâyesini okuduğum için söylüyorum): Zurnanın Son Deliği (Kendi yayını, 128 s. 10 L.); Veysel Serçe'nin ikinci kitabı Döngel (önsözündeki bilgiçlik yüzünden başlayamadım kitaba,) kendi yayını, 142 s. 15 L.); yayınevi ve yayın yılı hiç belli olmayan «Arkadaşlarım» adlı Baha Çalt imzalı kitap (96 s. 5 L.). Yukarda adlarını sıraladıklarımdan başka belki görmediğim kitaplar da vardır. Ne Türkiye Bibliyografyasının görevini yükleniyorum; ne Derleme kitaplarının olanaklarına sahibim. Eğer toplumsal iş bölümü içinde gazete eleştirmeninin, dergi yazarının, Türk Edebiyatını kendine konu edinmiş bir ilginin yeri varsa... böyle bir yıllık özette söylenebilecek sözler bunlardır sanırım. Güçlüğü oranında getirdiği gönül kırıklıklarının kin yükü de hesaplanırsa göze alınası şey değil aslında. Ama her işe bir yerden başlanır, en uzun yola da bir adımla.

● Bugüne değin yazdığım yıllık yazılarındaki sonuç yargılarından vaz geçiyorum bu kez. İkisi geçmiş yıla sarkmış ikisi gelecek yıla kalmış bir yılın aylar karışıklığında nasıl tam bir halka kurabilirsiniz ki? Aslında ne takvim yılları bir şey ifade eder, ne önceden toplamı bulmaya çalışan özetler. Basın-yayın dünyasının belli köşe başlarında alıştığı birer hesaplaşmadır bunlar. Belki ilgiyi en değerliye çeker, en iyilerin bulunmasına, tekrarlanmasına yardım eder diye. Gazete-dergi sayfalarını en ucuza dolduran soruşturmalar da hemen bu alanlarda olur. Çoğunlukla herkes kendini düşünür, kendini okur; başka bir yankı gelmez o cevaplar toplamından. 1975'de birkaç güzel hikâye kitabıyla birkaç roman başarısı çıktı ortaya. Az mı? Bir yıl dediğiniz toplum ve sanat yaşamında ne ki?

1975 YILINDA ŞİİRİMİZ

Muzaffer UYGUNER

1975 yılında, bilinen ustaların ve imzaların yanına pek az imza eklenmiştir. Ancak, 1975 yılında yazılan toplumsal şiirlerde bir derlenip toparlanma görülmüş, Güney Amerika'nın bağıran ve ateşli, söylev havası taşıyan kof şiirlerine duyulan özentinin yerini bir kendine dönüş almıştır. Toplumsal şiirimiz, durgun akıp derin olan dereler gibi bir düzen içine girmiştir. Alanlarda söylenen başıboş söylevlerin dağınıklığından da kurtulan toplumsal şiirimiz, sözcüklerin seçimi kadar söyleyişe de önem vermeğe yönelmiştir. Bunun yanında, kendi geleneklerimize dönerek şiirin gür kaynaklarından yararlanma yolunu seçenler de sağlam bir şiir anlayışına varan bir hava içinde başka bir şiir oluşturmağa devam etmişlerdir. Özellikle Edebiyat dergisinin sınırlı sayfalarında yazan genç şairlerimiz yeni bir bileşim ardında başarılı görülmüşlerdir. Geleneksel kültürümüz, sanatımızla beslenen ve çağdaş bir dil ve söyleyiş anlayışıyla yürütülen bu çabanın başarılı olacağı inancındayız. Türk şiirinin bilinen çizgisi, büyük bir kalınlıkla sürüp gitmiştir 1975 yılında da. Batıp çıkan dergiler arasında, siyasal partiler gibi, aşırı sağı, ortayı, solu ve aşırı solu tutanlar yayın yaşamlarını sürdürmüşler ve kendi anlayışlarına, mizaçlarına ve ideolojilerine uygun olarak yazılmış şiirlere yer vermişlerdir. Bu dergilerde yayımlanan şiirlerin, dergilerin bu tutumlarına uygun olarak bazı ana konular ve imgeler, söyleyiş biçimleri taşıdığını belirtmek isteriz. Ne varki, 1975 yılı, aynı şeyleri biraz değiştirerek yapılan yinemelerden biraz sıyrılma yılı olmuştur.

Kasım 1974 — Ekim 1975 döneminde yayımlanan şiir kitaplarımn önceki döneme göre fazla olmadığı söylenebilir. Çeviri şiir kitapları ise iyiden iyiye azdır.

Olaylar

Milliyet Sanat Dergisi, bir gruba yılın sanatçısını seçtirmiş ve buna göre 1974 yılının sanatçısının Fazıl Hüsnü Dağlarca olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, 3 Ocak 1975 tarihli ve 113 sayılı nüshada açıklanmıştır.

Gene bu dergi, 1974 yılında şiirleri yayımlanan genç sanatçılar için bir yarışma düzenlemiş; buna göre, yıl içinde yayımlanan şiirler esas alınarak yapılan değerlendirmede Abdülkadir Bulut, Mehmet Taner, İsmail Uyaroğlu ve Veysel Çolak 1974 yılının şairleri olarak seçilmişlerdir.

1975 yılı, 1915 de ölen Tevfik Fikret'in altmışıncı ölüm yıldönümüdür. Bu nedenle Hisar, Milliyet Sanat, Militan, Varlık gibi dergiler Fikret'in sanatı ve kişiliği üzerine özel sayılar ya da özel bölümler yayımlamışlardır.

Cumhuriyet Gazetesi, yıl içinde, bir sanat sayfası yayımlamağa başlamıştır. Cumartesi günleri yayımlanan bu sayfada şiirler de yer almaktadır.

Tevfik Fikret'le ilgili önemli bir olay da **Rebab-ı Şike**ste'nin, Dıranas eliyle türkçeleştirilerek **Kırık Saz** adıyla yayımıdır.

Türk Dil Kurumu çeviri ödülü, bu yıl bir çeviri kitaba verilmiştir. Tomris Uyar ile Turgut Uyar tarafından çevrilen, Hürriyet yayınları arasında çıkan bu kitabın adı **Evrenin Yapısı**'dır. Lucretius'un kitabının çevirisine verilen bu ödül nedeniyle, şiir çevirileri ve ödülün şiir çevirisine verilmesi tartışmalara yol açmıştır. Bu yıl, şiir ödülü verilmemiştir.

Ölmüş sanatçılardan Şükufe Nihal Başar'ın şiirleri, Sander Yayınları arasında «Şiirler» adıyla basılmıştır. Ancak, bu kitap, bütün şiirleri kapsamamaktadır. Arif Nihat Asya'nın eserleri ise, bir külliyat olarak basılmaktadır. Bunun ilk kitabı dönem içinde yayımlanmıştır.

Ölümler

Dönem içinde, şiirle uğraşmış ya da ömrünün sonuna kadar şiir yazmış bazı sanatçılar ölmüştür.

Şarkı güfteleri yazan Fuat Edip Baksı, 5 Aralık 1974 de İzmir'de ölmüştür. Öğretmen ve şair Arif Nihat Asya da yılın ilk günlerinde 5 Ocak 1975 de Ankara'da ölmüş ve gene Ankara'da toprağa verilmiştir. Geçirdiği bir trafik kazasından sonra pek az şiir yazan Munis Faik Ozansoy da, görevli olarak bulunduğu Paris'de 31 Mart 1975 tarihinde ölmüş ve yurda getirilen cenazesi, Ankara'da yapılan bir törenden sonra İstanbul'da toprağa verilmiştir.

Gençliğinde çocuk şiirleri yazan, «Dağ Başını Duman Almış» marşının sözlerini kaleme alan Ali Ulvi Elöve de 15 Ağustos 1975 günü İstanbul'da ölmüştür. Ressam ve şair olarak tanınan, çesitli konularda yazıları bulunan Bedri Rahmi Eyüboğlu, 21 Eylül 1975 günü İstanbul'da ölmüştür. Son şiir kitabı 1974 yılında yayımlanan, 1975 yılında da yazılarını toplayan «Deli Fişek» adlı kitabı yayımlanan Eyüboğlu da İstanbul'da toprağa verilmiştir.

Dergilerde Ve Gazetelerde Şiir

«Varlık Yıllığı»nın şiir bölümü, bu yıl da önemli bir şiir dağarcığı olarak anılabilir. Ancak, burada yayımlanan şiirler arasında anacağımız şiir pek bulunmamaktadır. Eski yıllarda görülen çeviri şiirlere artık Yıllık'da yer verilmez olmuştur.

Dergilerde ise bol bol çeviri şiir yayımlanmıştır. Bu dönemde, geçen döneme göre daha fazla ulusun şiirlerinden çeviriler yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu yıl, Fransız, Romen, Polonya, Yugoslav, Yunan, Alman, Macar, Rus, Avusturya ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinden; ABD, Nikaragua, Küba ve Şili gibi Amerika şiirinden; İsrail, Filistin, İran, Çin gibi Asya şiirinden ve Angola, Mozambik, Gana, Nijerya, Rodezya, Fas, Güney-Afrika, Madagaskar gibi Afrika şiirinden örnekler çevrilmiştir. Bu arada, bazı dergiler bazı şairlere geniş yer vermişlerdir. Bunlar arasında Atilla Jozsef, José Marti, Neruda, Eluard, Aragon, Kavafis, Brecht, Ungaretti, Stefan Baciu anılabilir. Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan İtalyan Eugenio Mantele'nin şiirlerinin ise daha sonraki aylarda yayımlanan dergilerde yer alacağı umulur.

Ülkü Tamer, Milliyet Sanat dergisinde beş sayı süren «20. Yüzyıl Dünya Şiiri» adlı bir dizi yazı yayımlamış ve bu arada çeşitli şairlerin şiirlerinden de örnekler vermiştir (sayı: 107-111).

Şairlerimizden bazıları oldukça fazla şiir yayımlarken bazıları da bir iki örnekle yetinmişlerdir. Yayımlanan şiirler arasından bazılarını burada anabileceğiz.

Şiirlerini Oluşum adlı dergide yayımlayan Cahit Külebi, bu arada Cumhuriyet sanat sayfasında da bir şiir yayımlamıştır. Oluşum'dakilerden Bir Bataklık Tutkusu (sayı: 9) ile Cumhuriyet'te yayımlanan Mentese burada anılabilir. Bolca şiir yayımlayan Necatigil'in şiirleri arasında da Varlık'da yayımlanan Uğrak, Yeni Dergi'de yayımlanan Garnitür, Soyut'da çıkan Hüthüt ve Cumhuriyet'te yayımlanan Kar Kar beğeniler şiirlerdir. Bu yıl da çok şiir yayımlayan Dağlarca'nın Türk Dili'nde yayımlanan Değirmiler ile Varlık'da yayımlanan Bilgisayarla Konuşmalar özellikle başarılı şiirlerdir. Melih Cevdet Anday'ın Varlık'da yayımlanan Hüzünlü Bir Akşam Borusu Ezgisi İçin Söz adlı şiiri ile Soyut'da yayımlanan Güneş Saati'ni anmak istiyoruz. Ceyhun Atuf Kansu'nun Varlık'da yayımlanan Yalova Pazarı adlı şiirini de özellikle belirtmek istiyoruz. Sabahattin Kudret Aksal'ın Varlık'da yayımlanan Eski Bahçe'si de yılın anılması gereken başarılı şiirleri arasındadır. Gülten Cankoçak'ın Özgür İnsan'da yayımlanan Biriken adlı şiiri ile Cumhuriyet'te yayımlanan Yol'u yılın basarılı şiirleridir, toplumsal şiirin güzel örnekleridir. Atillâ İlhan'ın yayımladıkları arasından ise Varlık'daki Böyle Bir Sevmek şiirini anacağız.

Metin Eloğlu'nun Türk Dili'nde yayımlanan Bıkım ile Geçit adlı şiirleri üzerinde durulmalıdır. Ali Yüce'nin Yansıma'da yayımlanan Heykeller ve Türk Dili'nde yayımlanan Eğri Yasalara adlı şiirleri anılmalıdır. Cengiz Bektaş'ın, Türk Dili'nde yayımlanan Dört Kişiydiler Biri De Ben adlı uzun şiiri ile Turhan Coşkun'un gene aynı dergide yer alan Ağaç şiiri, Abdülkadir Bulut'un aynı dergide yayımlanan Günlük adlı şiiri de belirtilmelidir. M. Necati Karaer'in Hisar'daki Eski Bir Hikâye'si ile Yahya Akengin'in Şafak Nöbetçisi adlı şiirini

de anmak istiyoruz. Turgay Akengin'in Soyut'da yer alan Bir Sözlükten adlı şiiri de yeni bir yolu aramaktadır. Ayhan Can'ın Yansıma'daki Çılgın Kan adlı şiiri ile Refik Durbaş'ın aynı dergideki Elmas Ayna, Özdemir Asaf'ın Biri, Süreyya Berfe'nin Yazılması Gereken Şeyler adlı şiirlerini ve Erol Çankaya'nın Yeni Dergi'deki Başlamadı İlk Yaz'ı ile Veysel Çolak'ın Türküleşecek Hayat adlı şiirleri üzerinde durulacak şiirlerdir. Cumhuriyet'te yayımlananlardan Edip Cansever'in Cenaze Kaldırıcısı Âdem, Kemal Özer'in Tutunacak Dal, Necatigil'in ve Yedikule adlı şiirlerini de bunlara katıyorum.

Şiir Kitapları

Bu dönemde yayımlanan şiir kitapları, geçen döneme göre daha azdır. Bunları tam bir sayıya vurmak olanağına sahip değiliz şu anda. Fakat, elimizdeki kitaplar bunu göstermektedir. Bunların içinde en oylumlusu Diranas'ın türkçeleştirdiği «Kırık Saz»dır. Fikret'in dilini ve söyleyişini bozmadan yapılan bu türkçeleştirmede, bazı eski sözcüklerin aynen bırakılması dışında, göze batacak bir şey yoktur. Bu da, bazı sözcüklere yüklenmesi gereken anlamda doğan bir sonuç olarak görülmektedir. Fikret'in, genç kuşaklarca okunup anlaşılması için iyi bir girişim olmuştur bu. Öbür kitaplardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

«Ceylan Ağıdı», Necati Cumalı, Sander yayını, İstanbul, 1974

Ülkemizin yaşadığı bunalımlı günlerin içinden çekip çıkarılmış, yalın bir dille söylenmiş şiirleri içeren «Ceylan Ağıdı»nda, barış ve özgürlük, kardeşlik ve dostluk ana konuları işlenmiştir. Cumalı, çeşitli biçimler içinde, yaşadığı günlere tanık olmanın şiirini vermiştir. Bunlarda, alanlarda söylenen söylevlerden uzak sanatın bütün kurallarının uygulanmasına özen gösterilmiş bir hava buluyoruz. Yalın ve duru dili, şiirleri başarılı kılmaktadır. Savunmasız ve nâçar olanlara çevrilen silâhların acımasızlığını ve sorumsuzluğunu bütün dehşetiyle görmekteyiz bu şiirlerde.

«Bedredin Üzerine Şiirler», Hilmi Yavuz, Cem yayını, İstanbul 1975

İki bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde, Şeyh Bedreddin olayı ile ilgili şiirlere, ikinci bölümde ise başka şiirlere yer verilmiştir. Yavuz, Bedreddin olayını, ayrı ayrı şiirlerle ortaya koymuştur. Kitaptaki şiirlerde değişik ve özgün imgeler, ustafa kullanılmış ses uyumları görülmektedir. Kitaptaki şiirlerin hemen hepsi de toplumsal şiirin ince örüntülerle ve değişik imgelerle kurulmuş güzel ve başarılı örnekleridir.

«Çiçekleri Yemeyin»' Özdemir Asaf, Bilgi yayını, Ankara 1975

Özdemir Asaf, düşünceye ve zıtlıklara dayanarak yazmaktadır şiirlerini. Bu kitapta toplanan şiirlerde de zıtlıkları ve özellikle tasavvufa dayanan derinliği görmekteyiz. Zaman zaman alaycı bir dil ile çevresini ve insanları yererken, zaman zaman da tasavvufun derinliğine dalmakta ve insanları sevmeyi, insan sevgisini dile getirmektedir. Özdemir Asaf'ın şiirinde, bazılarının aradığı ses uyumu ve lirik söyleyiş yoktur; fakat, şiiri şiir yapan özgün ve derin bir öz vardır.

«Gökekin», Başaran Cem yayını, İstanbul, İstanbul 1975

Halk dilinden ve söyleyişinden ustaca yararlanan Başaran, içinde yaşadığı günlerin olaylarını şiirleştirmiştir. Eski göçlerin yurdumuza sürüklediği insanların acı yaşamlarını ve yurdsamalarım, gerici bazı çevrelerin devrimcilere saldırılarını, gençlerin çabalarını şiirine öz olarak koyarken sert bir savaşın içinde bulunduğunu görüyoruz. Başaran, toplumsal sorunları değişik bir açıdan, yoğun bir lirizmle şiirleştirmistir bu kitabında.

«Dersin», Kemal Burkay, Toplum yayını, Ankara 1975

Kemal Burkay, doğup büyüdüğü Dersim çevresinin görüntüleri için ve o çevredeki halk kaynağından ve söyleyişinden yararlanarak toplumsal şiirin güzel örneklerini vermektedir. Şiirinin bütün özü insandır ve bu insan çoğunca kendisi ve çevresidir. Acılı bir yaşamın bütün yönleri, uygulanan insanlık dışı olayları, gördüğü işkenceleri şiirin kurallarına uygun olarak güzel örneklerle verebilmiştir. Burkay'ın şiirini, toplumsal şiire örnek olarak selâmlıyoruz.

«Yumusak g», Metin Eloğlu, İstanbul 1975

Acımasız bir dille eleştiriye dönük şiirler yazan Eloğlu, son yıllarda sözcüklere yaslanan ve sözcüklerin tadını çıkarmağa dönük şiire yönelmiştir. Eloğlu'nun bu kitabında, bu anlayışın en ileri örneklerini buluyoruz. Türkçe sözcüklerin tadını çıkarmağa dönük bu şiir çabası içinde, Eloğlu, gene de ince bir alayla doldurduğu şiirler yazmıştır. Kitabındaki şiirleri, bu iki yönlü olarak değerlendirmemiz gerekiyor.

«Cinayetler Kitabı», İsmet Özel, Çıdam Yayınları, Ankara 1975

Toplumsal şiir macerasını yaşayan ve bunun en zorlu geçitlerinden geçen İsmet Özel, bütün bu maceradan yorgun çıkmış gibi, verdiği bir dinlencenin içinde görünüyor ve bu dinlence sırasında kendi kendini dinliyor ve öyle de görünüyor ki yeni bir yola girmek üzeredir. Bu, dinsel bir dinginliğin büyüklüğünden yararlanarak insana ve insan sorunlarına yöneliş olarak göründü bize. «Cinayetler Kitabı»ndan edinilen izlenim bu oldu.

«Taşbaskısı», İlhan Berk, Yapıt yayını, Ankara 1975

İlhan Berk, izlenimci bir anlayış içinde yazdığı ve küçük küçük noktalamalarla, beneklerle yapılan izlenimci resme yakın düşen bir anlayışla yazdığı küçük boyutlu şiirlerini toplamış bu kitapta. Çok çeşitli konuları işleyen şiirlerde, doğa insan ve toplum karşısında şaşan ve şaşıran bir insanın anlık izlenimleri görülmektedir.

«Kıyamat Günü Gözlemcileri», Osman Türkay, Yeditepe yayını, İstanbul 1975

Fizik ötesi olaylara ve oluşumlara günümüz biliminin ulaştığı düzeyden, bilimin olanaklarını da gözönünde tutarak bakan Türkay, bu kitabında, kıyamet günü düşselliği içindedir ve evrene bu düşselliğin bilinci içinde eğilmektedir. Böyle bir anın karmaşası içinde dünya olayları ve insanlar bir büyütecin arkasından bütün iyilikleri ve kötülükleri ile seyredilmektedir.

«Mavusluk Zor Zanaat» (Bilgi yayını, 1975), Nazım Hikmet şiirlerini değişik bir dizide sunan kitapların ikincisidir ve mapusane ile ilgili şiirleri içermektedir.

Feriha Aktan, «Dağbaşı»nda (Yeditepe yayını, 1975) ve Alâeddin Özdenören de »Güneş Donanması»nda (Edebiyat yayını, 1975) büyük kentlerin gürültüsünden ve

karmaşıklığından bunalmış kişinin doğa özlemini şiirleştirmişlerdir.

Arif Damar'ın «Seslerin Ayak Sesleri»nde (Cem yayını, 1975), daha çok 1943-1947 döneminin şiirleri bulunmakta; gerek bunlarda ve gerekse son yıllarda yazılanlarda yoğun bir toplumsal hava görülmektedir. Yüksel Pazarkaya'nın «Aydınlık Kanayan Çiçek» (Dost yayını, 1975), daha çok 1943-1947 döneminin şiirleri bubölüm dışında, yalın bir dille yazılmış toplumsal şiirler yer almıştır.

«Sandaldaki Adam»da (İstanbul, 1975) Alâeddin Asna kişisel sorunlara eğilmekte ve toplumsal sorunların da kişiye bağlı olduğu görüşüne uygun düşen şiirlere yer vermektedir. Maksut Doğan da «Bırak Büyüsün» adlı kitabında (İzmir, 1975) aynı anlayıştaki şiirlerini toplamıştır.

Mesut Akça, «Mehmetçik Barış Türküsü» adlı kitabında (Ankara 1975) 1974 Temmuz ve Ağustos Kıbrıs Barış Harekâtı ve bundan önceki dönemle ilgili olayların destanını vermiştir. İsmail Ali Sarar ise «Türkçeye özlemde (Hatiboğlu yayını, Eskişehir 1975) Türkçenin destanını ortaya koymuştur.

Itır Gürdemirel, «Görüntü»de (Sesimiz yayını, İstanbul 1975) kişisel durumları şiirleştirirken Mehmet Yardımcı da «Görünüm» (Tokat, 1975) adlı kitabında aynı havadaki şiirleri yanında Anadolu insanının yaşamını yansıtmaktadır. «Yalan Bitti»de (Sander yayını, 1975 Ümit Yaşar Oğuzcan, kişisel duygularını ve sorunlarını, oğlunun intiharı üzerine duyduğu acıyı dile getirmiştir. Ayhan Kırdar'ın «Soyarken Bıçak Karanlığı» (İstanbul, 1975) adlı kitabında da kişisel duyguların ağırlığını görmekteyiz. Basri İmece de, «Zaman Ağacı»nda (Ankara, 1975), yaşlanmanın insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkileriyle duygulanmanın şiirini ortaya koymuştur.

Osman Numan Baranus, «Sevmek Egemen» adlı kitabında (Özün yayını Ankara, 1975) öz şiire, bugünkü çağın oluntuları içinde yaklaşım denemesi içindedir. Osman Sarı ise «Bir Savaşçıdır Kalbim» (Edebiyat yayını Ankara 1975) adlı kitabında, yabancılaşan çağımız in-

sanının karşısında önce umutlu bir bekleyiş içinde görünür; ikinci bölümde yer alan şiirlerinde ise insanların çatışmasını belirtirken ölmeyen tek şeyin sevi olduğu gerçeğine değinmektedir. Sarı, bunu yaparken, Divan şiiri kalıplarını yeni ve değişik bir anlayışla uygulamıştır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun «Sürgün Şiirleri»nde (May Yayını, İstanbul, 1975) sürgünlük dönemi izlenimlerinin ve duygulanmalarının abartılmış söyleyişlerinin yer aldığını söyleyebiliriz.

Hüseyin Atabaş da «Glecek» (Özün yayını, Ankara 1975) adlı kitabında, kendi benini odak yapan bir anlayışla öz şiire yönelmiştir. «Savaşa Yalnız Gidilmez» adlı kitabındaki (Ozan yayını, İzmir 1975) şiirleriyle aynı anlayış içinde görünmektedir.

Muammer Hacıoğlu'nun «Öfke Kında Durmaz», Arif Üren'in «Yurt Tespihi», İhsan Işık'ın «Eğilim Anıları», İhsan Topçu'nun «Yarınsız Sayfaları Yırtıyorum» (her şiirin İngilizcesi de konulmuş), Şerif İken'in «Ekim Dönemeci», Doğan Ümit Aksel'in «Sevi» adlı kitapları ile düşünen şiir akımı diye bir akımı başlatma savında bulunan Osman Serhat'ın «Dzgi Yanlışı Yok» adlı kitapları da 1974 de yayımlanan kitaplardır.

ÇEVİRİ ŞİİR KİTAPLARI

Bu dönem içinde yayımlanan çeviri şiir kitapları arasında bir azalma vardır. Bunların toplamı 6 dır. Hürriyet yayınları arasında çıktığı bilinen Martialis'in «Seçme Şiirler» adlı kitabı görülememiştir. Çıkacağı duyurulan Aragon'un «Elsa'ya Şiirler» adlı kitabı da dönem içinde yayımlanamamıştır. Öbür kitaplar üzerinde aşağıda durulmuştur.

«Eski Uygarlıkların Şiirleri», Talât Sait Halman, İş Bankası yayını, İstanbul 1974

623 sayfadan oluşan bu kitapta, eski çağlarda yaşayan ulusların sözlü ve yazılı şiirlerinden örnekler verilmiştir. Mezopotamya, Mısır, İbrani, Yunan, Çin, Sanskrit, Latin, Japon, Arap, Fars ve daha başka çeşitli uygarlıkların yazılı şiirleri yanında Afrika, Kızılderili, Eskimo,

Aztek, Maya, Asya ve Pasifik uygarlıklarının da sözlü şiirlerinden bol örnek bulunmaktadır kitapta. Bu uygarlıklar ve şiirleri üzerinde çok kısa bilgiler verilmiş, daha çok örnekler üzerinde durulmuştur. Bugünkü şiir anlayışına uygun düşen çok güzel şiirler görülmektedir.

«Rubaiyat», Hossein Ghods Nakhai (Çev. Fuat Bayramoğlu),

Ülkemizde pek az tanınan İranlı Nakhai'nin rubailerinin bir çok başka dile de çevrildiği anlaşılmaktadır. Burada yer alan rubailerde, Nakhai, rubaileri kendine özgü özü ve kalıbı içinde kalmış görünmektedir. Fuat Bayramoğlu'nun çevirileri, dilimiz yönünden başarılıdır.

«Ay Operası», Jacques Prévert (Çev. Nuri Pakdil), Edebiyat yayını, Ankara 1975

Jacques Prévert, bu kitabında insanın sorunlarına ve evren karşısındaki davranışlarına dönüktür. İyi bir çeviri ve değişik bir sayfa düzeni görülmektedir.

«Portekiz Sömürgeleri Şiiri», A. Kadir - Afşar Timuçin, İstanbul 1975

Portekiz'in elinde bulunan ve son yıllar içinde bağımsızlık savaşı yapan sömürgelerinde yaşayan şairlerin şiirlerinden oluşan bu antolojide, bu bağımsızlık savaşının izlenimlerini buluyoruz. Cabo Verde, Angola, Mozambik, Sao Tome gibi sömürgelerin şiirinde başkaldırma şiirinin güzel örnekleri görülmektedir.

«Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri», A. Kadir, İstanbul 1975

Geçen yıl birinci cildi yayımlanan bu kitabın ikinci cildinde İngiliz, Alman, Çek ve Slovak, Macar, İtalyan şairlerinin yazdığı halk ve demokrasi şiirleri yer almıştır. Yöneticilere ters düşen, halka yakın, toplumsal şiirler yazan şairlerin şiirleridir bunlar.

HALK ŞİİRİ

Halk şiiri, yeni yeni katılan bazı âşıkların da katkısıyla yasamını sürdürmeğe çalışmaktadır. Her yıl Konya'da yapılan Âşıklar Bayramına, başka kentlerimiz de katılmakta ve zaman zaman bazı hareketlere merkez olmaktadırlar. Mut, Kadirli, İznik, Sarıkamış, Sıvas bu arada anılabilir.

Yıl içinde Ali Püsküllüoğlu «Türk Halk Şiiri Antolojisi» (Bilgi yayını, 1975) adlı bir kitap yayımlamış ve burada çağdaş bazı âşıklara da yer vermiştir. Âşık İhsanî de toplumsal taşlamalardan oluşan bir kitap yayımlamıştır. Bu arada, Adil Atalay da tasavvufî şiirlerini ve yurt güzellemeleri ile bazı taşlamalarını «Anadolum Anadolum» (Can yayını, İstanbul 1975) adlı bir kitapta toplamıştır.

Fazıl Hüsnü Dağlarca
(Foto Lütfi Özkök)

Oktay Akbal
(Foto Lütfi Özkök)

1975'TE DENEME, ELEŞTİRİ, İNCELEME

Adnan BİNYAZAR

Giriş

Deneme, eleştiri ve inceleme ürünleri yönünden 1975 oldukça verimli geçmiştir. Bu verimlilik, geçen yıl da belirttiğim gibi, düşünsel içerikli yazıların toplumsal sorunlara daha yoğun biçimde eğilmesiyle açıklanabilir. Deneme, öznel yaklaşımlarla birtakım sorunlar hakkında yorumlarda bulunma anlayışım çok gerilerde bıraktı. Eleştiri, daha çok nesnel yaklaşımları, yapıtları toplumsal ve tarihsel açılardan kavrayışı gerektiriyor. İncelemelerde bir uzun solukluluk da giderek yaygınlaşmaya başladı. Örneğin, denemecilerin gazetelerde birer köşe-yazarı (fıkracı) olması bu yargımızın somut kanıtıdır. Denemelerin gazete, dergi sayfalarından kurtulup yapıtlaşmaları da bu türün daha toplumsal bir içerik kazandığını belirler.

Yazınsal ürünlerdeki bu toplumsal yönelişin dergilerde de yansıdığını görüyoruz. Aslında birkaç yıldır iyiden iyiye seziliyor bu. Dergiler genellikle bir «yazın dergisi» olurdu, daha çok da amatörce çabalar bu dergilerin genel niteliği idi. Oysa özellikle bu yıl, toplumbilim, ekonomi, siyasal konuları daha çok yer aldı dergilerde. Önceki yıllarda **Halkın Dostları**'nda görülen bu özelliğin gittikçe yaygınlaştığı görülüyor. **Yansıma** da bu etkiyi yaratan dergilerden biri idi. Bu yılın başlarında çıkan **Militan** (ocak) ve **Birikim** (mart) dergilerinde toplumbilim, ekonomi konuları yazınsal ürünlerde temellendirmeyi sağlayan bir ölçü olmuştur. Yazın, toplumsal-politik bir gerçeğin ışığında nesnel değerlendirmelerle eleştiriliyor. Bu, bir bakıma gazete-dergi ikiliğini de ortadan kaldırıyor. Dergi, daha öncelerde bir sanatçılar topluluğunun birbirlerinin yaptıklarını görme alanıydı. Dergilerin okuru da çok azdı. Şimdilerde ise, daha çok kişi-

yi ilgilendirmek için, dergiler, saptayıcı olmaktan çok, sorunları deşici bir nitelik taşımaya yöneliyorlar. İster istemez, daha etkili kılacaktır dergileri böyle bir durum. Bu nedenle, dergiciliğin de sarmaye kesiminin eline geçmesi gibi bir durum söz konusudur. Küçük dergilerin giderek batmasının nedeni de bu olsa gerektir.

Önümüzdeki yıllarda dergiciliğimizde, deneme, eleştiri, inceleme alanlarında önemli gelişimler olacaktır kuşkusuz. Biz, bu konudaki yorumları bir yana iterek, geçen yılın olaylarına kısaca bir göz atalım.

Yayımına Son Veren Dergiler

● Türk yazınında önemli bir yeri olduğuna inandığım **Yeni Dergi**'nin yayımına son verilmesi (Üç ayda bir çıkarılacağı da söyleniyor) sanatçılar arasında üzüntü yaratmıştır. Özellikle 1965-1970 arası Batı sanatındaki gelişmeleri aktarması, bir eleştiri anlayışının kavranması yönünden çok etkili olmuştu **Yeni Dergi. Ancak** son sayılarında, işlevini yitirmiş bir dergi görünümündeydi.

● Çıkmayacağı belirtilen dergilerden biri de **Türkiye Defteri.** Genellikle Kemal Tahir'in görüşlerine dayanarak bir «ideologya» dergisi olmaya çalışan **Türkiye Defteri,** bu tek yanlılığı yüzünden pek yayılamamıştı. Etkisi de o ölçüde kalmıştı. Bununla birlikte, yazınsal ürünleri toplumbilim ve felsefe açısından değerlendirme yöntemini zorunlu kılan yapısı, bu dergiye yazınımızda ayrı bir önem kazandırmıştır.

● Özellikle genç yazarların birikimlerine dayanarak çıkmayı amaçlayan **Yansıma** da 45. sayısıyle yayımına son verdi. **Yansıma** bir dayanışma dergisiydi. Vurucu ve gerçekçi özel sayılarıyle kısa sürede tanındı, yaygınlaştı. Bu etkililiğini genç yazarların çabasıyle yaratması belki derginin en olumlu yanı idi. Nerdeyse 50 sayıya yaklaşmış direnciyle her zaman saygınlığı olan bir dergi olarak anılacaktır **Yansıma. Yansıma**'yı bugünlere getiren Tekin Sönmez'in direncini de burada anmak gerekir.

● Suut Kemal Yetkin'in çıkardığı **SED** (Sanat-Edebiyat Dergisi) de yayımına son verdi. Oysa uzun inceleme ve eleştirilerin yayım alanı bulması yönünden oldukça olanaklı bir dergi idi. Yararlı bir dergi olan Köken de yayımına son vermiş görünüyor.

Yeni Dergiler

● Birtakım dergiler batarken yenileri de çıkmaya başladı 1975'te. Yılın başlarında (ocak) **Militan** dergisi yayımlanmaya başladı. 1970'lerde çıkıp 1971'de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığınca kanatılan **Halkın Dostları** dergisinin bir süreği görünümünde **Militan.** Sanatın toplum içindeki önemini vurgulamak, ulusal olanın önemi yanında enternasyonal anlamda devrimci ve insanî olanı da gözden uzak tutmamak derginin başlıca amaçlarından. Dergiyi Ataol Behramoğlu ile Nihat Behram yönetiyorlar.

● Murat Belge'nin yönettiği **Birikim** dergisi de mart'ta çıkmaya başladı. Dergi bir yazın dergisi olmaktan çok bir politika, felsefe dergisi izlenimi yaratıyor. Yazınımızı bu açılardan değerlendirme yönlerinden önemli sorunlara el atılıyor dergide. Bu niteliği ile, yerleşik olanı, güncellik ve sorunsallık açısından da değerlendiriyor dergi. Her tür sanata yer verilen dergi özellikle gençlerce çok aranıyor.

● 1975'in mart ayında çıkmaya başlayan dergilerden biri de **Evrim.** Geniş bir yazı kadrosu oluşturmakla birlikte **Evrim** bir bütünlük göstermiyor. Bu nedenle pek etkisi olmadı **Evrim'in.** Başkentte yayımlanan **Oluşum,** yayımını sürdürüyor. Güven Turan, Ahmet Say, Ahmet İnam ve Vecihi Timuroğlu'nun ilginç yazıları bu dergide çıkıyor genellikle. Yayılmaması bu derginin en büyük şanssızlığı.

● **Yayın Haberleri** de bu yıl çıkmaya başladı. Haziranda yayımlanmaya başlayan dergide daha çok kuramsal yapıtlar tanıtılıyor. Haberlere, eleştirilere sık sık

rastlanıyor **Yayın Haberleri**'nde. Kitap tanıtmayı amaçlayan derginin şimdilik tek dergi olduğunu da açıklamalıyım. Mustafa Balel'in yönettiği **Öykü** de nisanda çıkmaya başladı. Genellikle bir «Seçilmiş Hikâyeler» dergisi gibi. Öykücüler üzerine çıkan yazılar, soruşturmalar ve özel sayılarla ilgi çekti **Öykü**.

Özel Sayılar

● Bu yılın en kapsamlı özel sayılarından birini **Türk Dili** dergisi hazırladı. «Türk Öykücülüğü Özel Sayısı» adını taşıyan bu sayıda Selim İleri «Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri»ni belirledi. İleri'nin, kimi yazarları, özellikle toplumcu yazarları belirlemedeki öznel tutumu tepkilere yol açtı. Bu genel belirlemenin yanında dokuz öykücü de ayrı ayrı incelendi. Rauf Mutluay, Hüseyin Rahmi'yi; Mustafa Şerif Onaran, Memduh Şevket Esendal'ı; Cemil Yener, Ömer Seyfettin'i; Hikmet Dizdaroğlu, Halit Ziya Uşaklıgil'i; Sâtı Erişenler, Refik Halit Karay'ı; Selim İleri, Reşat Nuri Güntekin'i; Mehmet H. Doğan, Sabahattin Ali'yi; Adnan Binyazar, Sait Faik'i; Muzaffer Uyguner, Orhan Kemal'i incelediler. Bundan başka, kimi yazar ve öykücülerin «öykü»yü değerlendiren görüşlerini de kapsıyor ve bu özel sayı. Böylece **Türk Dili**, on sekiz özel sayı çıkarmış oluyor. (Sayı: 286),

● **Milliyet Sanat Dergisi** de ölümünün 60. yılında Tevfik Fikret için bir özel sayı düzenledi. Özel sayıda Atillâ Özkırımlı, Mehmet Bayrak, Mehmet H. Doğan, Fikret'in kişiliğini ve sanatının etkisini yansıtan saptamalarda bulundular. Aziz Nesin de aynı sayıda törensel anmalardaki çelişkilere değindi. (Sayı: 145).

● **Milliyet Sanat Dergisi'nin** bu yılki özel sayılarından biri de «Röportaj»a ayrılmıştı. Adnan Binyazar'ın «Röportaj'ın Tarihçesi»ni incelediği bu sayıda, yazınımızın yetiştirdiği Halit Çapın, Yılmaz Çetiner, Hikmet Çetinkaya, Hikmet Feridun Es, Nail Güreli, Yaşar Kemal, Fikret Otyam, Naci Sadullah, Cengiz Tuncer gibi röportajcılar, bu alanla ilgili görüşlerini belirtip, bizde,

üzerinde çok az durulmuş bu türün sınırını çizmeye çalıştılar. Böylece, özellikle röportaj alanında çalışacaklar için ilginç gözlemler bu sayıda saptanmış oldu. (Sayı: 147).

● **Militan** dergisi de Tevfik Fikret'i bir özel sayı düzenleyerek andı. Böylece bu yılın önemli özel sayılarından biri de oluştu. **Militan**'ın özel sayısında Şükran Kurdakul XX. yüzyıl şairi olarak Tevfik Fikret'in önemini anlattı. Konur Ertop, Fikret'in yenilikçiliğini ele aldı, Asım Bezirci de, Fikret'in toplumcu bir ozan olarak önemini inceledi. Ataol Behramoğlu ise, 1946'larda yazılmış olan, Sabiha Sertel'in **Tevfik Fikret - İdeolojisi ve Felsefesi** adlı yapıtını çok geniş boyutlar içinde eleştirdi. Taner Kutlay, Mehmet Bayrak ve Hikmet Altınkaynak da Fikret'in çeşitli yönlerine değinen yazılar yazdılar. Özel sayının en ilginç yanı, Fikret üzerine bir «Oturum»un düzenlenmiş olmasıdır. Şükran Kurdakul, A. Behramoğlu, K. Ertop, K. Özer ve T. Kutlay'ın katıldığı bu oturumda, yalnızca Fikret'in sanatı ve kişiliği üzerinde durulmamış, onun eyleme dönüşen sanatının toplumsal içeriği de belirtilmiştir. Bu bakımdan **Fikret** toplumsal bir eleştiriden de geçirilmiş oldu. Bu özellikle amaçlanmış olmalı ki, yaşadığı dönemde, Fikret hakkında söylenenlere de bu sayıda rastlıyoruz: Ziya Gökalp, Nâzım Hikmet, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın görüşlerine de yer verilmiş.

● Özel sayıları ile ilgi çeken **Yansıma** genellikle devrimci bir sanatın kapitalizm ve faşizm karşısındaki direncini vurgulayan özel sayılar düzenlemiştir. Daha sonra bu özel sayıların «Özel Bölüm»lere indirgendiğine tanık oluyoruz. Bundan böyle çıkmayacağı belirtilen **Yansıma**'nın en son özel sayısı «Çocuk Eğitimi ve Edebiyatı» adını taşıyor.

Soruşturmalar

Bu yıl, gazete ve dergilerin yer doldurma ya da yazı sıkıntısını giderme amacını güden soruşturmalarının dışında ilgi çeken soruşturmalar, -saptayabildiklerimle- şunlar olmuştur:

● **Milliyet Sanat Dergisi** ilk soruşturmayı «Türk edebiyatının en büyük eksikliği» ve «Edebiyatta 'ulusal'-la 'evrensel'in kapsamaları» konusunda açtı. Aziz Nesin, Melih Cevdet Anday, Adnan Binyazar, Konur Ertop ve İhaldun Taner'in katıldığı bu soruşturmada Aziz Nesin, Türk edebiyatının devleti eksiktir anadüşüncesi çevresinde geliştirdi görüşlerini. Anday'a göre eksiklik bir eleştiri yokluğundan gelmektedir. Binyazar bu eksikliği, Türk edebiyatının kendi öz kaynaklarına uzak oluşuna bağlamış, Ertop yazınımızın bir «taklit edebiyatı» olduğunu belirtmiş, Taner ise bu eksikliği daha geniş tutarak bir «kültür» eksikliğini söz konusu etmiş ve birçok nedene bağlamıştır. Ayrıca bu soruşturma «ulusal»ın ve «evrensel»in sınırlarını belirleme yönünden de yararlı olmuştur. (Sayı: 116, 117, 119).

● **Militan** dergisi de açtığı soruşturmada, «toplumcu edebiyat» kavramı ve «toplumcu edebiyatın bugünkü sorunları» üzerinde durulmasını gerekli görmüştür. Fazıl Hüsnü Dağlarca soruşturmaya bir şiirle katıldı: «Bireyi değil çoğulu mutlu kılmak / Çoğuldaki bireye ulaşmak gide gide» dizeleriyle belirtti görüşlerini. Soruşturmaya, ekim sayısına dek Fakit Baykurt, Adnan Özyalçıner, Ömer Faruk Toprak, Bekir Yıldız, Kemal Özer, İlhan Selçuk katıldılar. Soruşturmaya katılanların genellikle toplumcu edebiyatın devrimci, dolayısıyle bilim yasalarına uygun bir edebiyat olduğu görüşünü paylaştıkları görüldü. Değinilen önemli noktalardan biri de, toplumcu edebiyatın bugün daha çok burjuva kökenli sanatçıların elinde olmasıdır (Fakir Baykurt). Kuşkusuz bu, burjuva anlayışıyle toplumcu sorunlara bakıştaki çelişkiyi de ortaya koyuyor. Sanat alanlarının çoğunda yaratışın yerini pazarlamanın alması da bundandır. Toplumcu öz de bunun için yozlaşıyor. Her sınıf kendi beğenisini, kendi duyarlığını yarattığına göre, bu soruşturma «toplumcu» ve «toplumsal» kavramlarına yeni boyutlar getirmektedir. Soruşturma derginin kasım ve aralık sayılarında sürecek, bir özetle sona erdirilecektir. (Sayı: 6, 7, 10).

● Eski eserlerin bugünkü dile aktarılması ve «sa-

deleştirme» yöntemleriyle ilgili bir soruşturmaya, gene **Milliyet Sanat Dergisi** yer vermiştir. Burhan Arpad, Konur Ertop, Mehmet Kaplan, Emin Özdemir, Hüsamettin Bozok, Baha Dürder ve Nevzat Kızılcan'ın katıldığı bu soruşturmada, eski-yeni kültür bağlaşımında sadeleştirmenin önemine değinildi genellikle. Sorun daha çok bir dil sorunu olarak ortaya kondu, bunun kültürel önemine değinildi. (Sayı: 149).

● **Cumhuriyet**'in sanat sayfasında açılan şiir üzerine bir soruşturma ile, **Yeni Ortam**'ın açtığı «köy romanı» konulu soruşturma, yazınımıza bir canlılık getirmiştir. Ozanlar şiirsel evrenlerinin özelliğini belirtmiştir bu şiir soruşturmasında. «Köy romanı» konulu soruşturma da özellikle konularını köye yöneltmiş sanatçıların ilginç gözlemleriyle nesnel sonuçlara varmıştır.

Yarışmalar

Yılın tek yarışmasını **Milliyet Sanat Dergisi**, «deneme» türünde düzenledi. Oktay Akbal, Melih Cevdet Anday, Salâh Birsel, Selâhattin Hilav ve Cemal Süreya'dan oluşan seçiciler kurulu; birincilik ödülünü Zihni Küçümen'in «Bir Kuşak» adlı denemesine verdi. İkincilik ödülünü Sait Başaran ile Tuncer Karamustafaoğlu, üçüncülük ödülünü ise Bekir Onur ile Önder Şenyapılı paylaştılar. Tevfik Akdağ, Rauf Haznedar, Yıldız İncesu ve Nejat Soyer'in denemeleri de övgüye değer görüldü.

280 kişinin 349 denemeyle katıldığı bu yarışma, özellike denemenin anlam alanını belirlemesi yönünden yararlı olmuştur. Katılma oranının yüksek oluşu, düşünsel içerikli yazılara ilgiyi de gösterir. Bunun yanında, denemeler, bu türün toplumsal bir içerik kazandığını da ortaya koymuştur. Örneğin Zihni Küçümen'in «Bir Kuşak» adlı denemesi toplumsal anlamda bir kuşak hesaplaşmasıdır. Öyküsel bir anlatım tutturan Küçümen, denemeyi kuramsal anlamından, yaşamsal anlamına indirgemeyi başarmıştır. Dereceye giren öbür denemelerde ise daha çok alışılmış deneme ölçülerinin kullanıldığı görülüyor.

Yarışmanın getirdiği önemli yeniliklerden biri de, seçici kurul üyelerinin raporlarının yayımlanmasıdır. Bu, hem seçicinin denemeden ne anladığı yönünden, hem de denemede nasıl bir ölçü kullandığını belirleme açısından yararlı olmuştur. Rapor sınırlarını aşan bu geniş incelemeler (Özellikle M.C. Anday, S. Hilav ve C. Süreya'nınkiler) deneme konusunda geniş gözlemleri de getirmiş oldu. Böylece yazınımızda iyi bir yöntemi de uygulamış oldular seçici kurul üyeleri. (Sayı: 121, 122, 123, 124, 125).

Sanat Sayfaları

1975'te **Barış** ve **Yeni Ortam** gazetelerinde sürdürülen sanat sayfaları **Cumhuriyet** ve yayıma yeni katılan **Politika** gazetelerinde de görüldü. **Cumhuriyet** belirli yazarlara bağlı olarak düzenlemedi bu sayfayı, **Politika**'da ise genelikle Fethi Naci, Mehmet H. Doğan, Hilmi Yavuz, Cemal Süreya, Selim İleri gibi yazarların yazıları görülüyor. Ayrıca Selim İleri ve Naci Çelik kitapları tanıtıyorlar. Bir süre sonra Cemal Süreya «Günübirlik» genel başlığı altında değinmeler yazmaya başladı.

Biri haftalık (**Cumhuriyet**), biri günlük (**Politika**) olan bu sayfalar genellikle bir dergi görünümünde. Bu yönleriyle önemli bir yenilik getirdikleri savunulamaz. Ancak sanatsal gelişmeleri, haberleri tezce ilettikleri için gene de önemli bir görev yüklenmiş oluyorlar.

Bu sayfaların dışında, Emin Özdemir «Gazete ve Dergilerde» (**Varlık**) sayfasını, Fethi Naci «Fethi Naci'nin Okudukları»nı (**Soyut**), Salâh Birsel «Kahveler» yazılarını (**Soyut, Türk Dili**), Muzaffer Buyrukçu «tarihli» yazılarını ve «rüyalar»ını (**Soyut**), Rauf Mutluay «Edebiyat Sohbetleri»ni ve «Kitaplar»ı tanıtmasını (**Cumhuriyet**), Mehmet Seyda «Romancı Günlüğü»nü (**Yeni Ufuklar, Türk Dili**), Hilmi Yavuz, Alpay Kabacalı, Mete Tuncay, Kaya Özsezgin «Yeni Yayınlar»daki tanıtmalarını (**Milliyet Sanat Dergisi**), Engin Aşkın «Kanada», Yüksel Pazarkaya «Almanya»da olup bitenleri (**Milliyet Sanat Dergisi**), Cemal Süreya «Yabancı Yayınlar»ı, Hüseyin Karayazıcı «Dünya Edebiyat Olayları»nı, Adli Moran «Dünyada Sanat Olayları»nı, Muzaffer Uy-

guner «Kitaplar» sayfasındaki yazılarını (**Türk Dili**) sürdürdüler.

Yıl içinde de dergilerde yayımlanan şu yazılar ilgimi çekti: **Varlık** : Ceyhun Atuf Kansu «Yaban» (Mart), Faruk Erem «Bir Ceza Avukatının Anıları» (ocak, nisan, haziran, eylül), Yaşar Nabi «İsrail'de Bir Hafta» (haziran), Aziz Nesin «Son Konuğuma Mektup» (eylül), Emin Özdemir «Kulluktan Kişiliğe» (eylül); **Yeni Ufuklar** : Selim İleri «Yakup Kadri ve 'Kiralık Konak'» (şubat), Bedrettin Cömert «Şirin Özgül Niteliği» (mart), Asım Bezinci «'Yolun Başı' ve Necati Güngör» (mayıs), Nedim Gürsel «Bir Yazarın Portresi» (haziran), Vedat Günyol «Harunlar Tükenmez» (eylül); **Türk Dili** : Mehmet H. Doğan «Eleştiri Meydan Okuyor» (şubat), Selim İleri «Öykü ve Giz» (haziran), Bahri Savcı «Bilim ve Sanatın Kesiştiği Yer» (ekim); **Milliyet Sanat Dergisi** Pertev Naili Boratav «Sabahattin Eyuboğlu» (Sayı: 114), İlhan Berk «Yazmak Ya da Ben Sorunu» (115), Alpay Kabacalı «Hemingway» (119), Tahsin Yücel «Roman Yaklaşımı» (135), Selâhattin Hilav «Sartre'ın Düşünce Dönemleri ve Sartre Felsefesinin Ana Çizgileri» (137), Hilmi Yavuz «Edebiyatçı Olarak Jean-Paul Sartre» (137), Suut Kemal Yetkin «Dil Bilinci» (138), Bedrettin Cömert «İtalyan Ozanı Pavese» (148), Yaşar Kemal «Yedi Yürekle Giden» (115), **Yansıma** : Cahit Armağan «Şiir İnceleme ve Eleştirisinde Yöntem Üstüne Bir Deneme» (şubat), Necatı Mert «Türkiye'de Çocuk Edebiyatı» (temmuz, ağustos, eylül): **Soyut** : İlhan Berk «Ben I-IX» (Bütün sayılar); **Militan** : Aziz Nesin «Bir Edebiyat Eserinin Toplumun Gereksindiği Döneme Uygun Düşüp Düşmemesi Açısından Bir Romanın Değerlendirilmesi» (şubat), Defne Behramoğlu «'47'liler Üzerine» (haziran), «Fikret Konusunda Bir Oturum» (ağustos).

Yapıtlar

«Giriş» bölümünde de belirttiğim gibi, bu yıl dergi ve gazetelerde çıkan denemelerin çoğu kitaplarda toplandı. Olaya dayanan yapıtlar yanında düşünsel içerikli ürünlerin de aranır, olması, alıcı bulması çok olumlu bir sonuç sayılmalıdır. Kimi durumlarda üç beş sayfa-

lık bir deneme, belki birkaç romanın verdiğini verir kişiye. Ne ki bizde okur genellikle olaylı yapıtlara koşullanmıştır. Kavramların tartışma alanı yaratması, gerçeklerin gün ışığına çıkması, toplumsal sorunların daha nesnel (bilimsel) açıdan ele alınması bu tür ürünlere de ilgiyi çoğalttı. Eleştiri ve inceleme dallarındaki verimsizliğe karşın, bu yıl denemelerde bir çoğalma söz konusu. Bu yapıtların başlıcaları şunlardır. Çok genel çizgileriyle özelikleri de aşağıda belirtilmiştir.

● Oktay Akbal. **Yeryüzü Korkusu,** Sender Yayınları

Oktay Akbal'da deneme, özellikle günlük (günce), insan'a, topluma, sorunlara bir yaklaşma aracıdır. En kişisel bir sorundan en karmaşık bir politika sorununa değin bu yaklaşım, kimi yerde dostça bir yorum, kimi yerde keskin bir eleştiri oluyor. Bunun yanında sıcacık, içtenlikli, insanca bir «insanlık duygusu»na, varlığın, sonrasızlığın düşün alanlarına çekiveriyor kişiyi. **Yeryüzü Korkusu** da bu tür günlüklerle dolu. Bu denemeleri okurken trene, otobüse, vapura binenlerin bir hafif romana, hep mizah yapıtlarına sığınışlarındaki tutarsızlığı düşündüm. Denemeler, günlükler de elden bırakılmamalı. Yaşamın her anında düşündürüyor, her şeyi, insanı, doğayı, sorunları, güzellikleri birden yaşatıyor kişiye. Akbal'ın denemeleri bu etkiyi uyandırdı bende: «Günler»de çok günleri yaşatmak...

● Bedri Rahmi Eyuboğlu. **Delifişek,** Bilgi Yayınevi

Bedri Rahmi Eyuboğlu resim, yontu dallarının dışında da ürünler veren soylu bir sanatçıdır. Hem iyi bir sanatçıdır, Hem iyi bir ozan, hem iyi bir denemecidir Eyuboğlu. Yıllardır gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları bu yıl **Delifişek**'te toplandı. **Delifişek** yer yer coşku patlamalarıyle yüklü. Bu coşku, bu şiir yüklü anlatım içinde sanat sorunlarını (edebiyat, resim, nakış, sinema, fotoğraf, yazarlar üzerine izlenimler) ele alıyor Eyuboğlu. Gözlemlediği bir **biçim,** bir **renk;** duyduğu bir ses onun dilinde bir «üslup» kazanıveriyor. Halkın dil değerleriyle beslenen bu renkli anlatım, denemelerin okunurluğunu sağlayan önemli öğelerden biri. **Delifişek**'te toplanan denemeler, sanatımızın çeşitli yönleri-

ne ışık tutmakla birlikte, hem halkçı sanatın yorumunu yansıtıyor, hem de göçüp gitmiş bir sanatçının sanatsal ve düşünsel dünyası içinde nesnel sonuçlara varmamızı sağlıyor.

● Vedat Günyol. **Bu Cennet Bu Cehennem,** Çan Yayınları.

Vedat Günyol, **Bu Cennet Bu Cehennem** denemeleriyle, bir düşün adamının politikaya, toplumsal sorunlara değerlendirici açıdan yaklaşmanın örneklerini veriyor. Bugün Türkiye'de kuramsal bir düzeyde tartışılan sorunlar Günyol'un denemelerinde bir güncellik kazanıveriyor. Böylece sorunlar bir azınlığın tartışma alanının dışına da taşıyor. Bir bakıma Günyol, denemelerinde düşünsel bir «forum» yaratmaktadır. Pir Sultan'lardan Robespierre'e, Ruhi Su'dan Thoreau'ya, Bertrand Russell'a değin, düşün savaşımında saygılık yaratmış kişiler, sanatçılar yer alıyorlar bu «forum»da. Bilimin ve sanatın kesiştiği o insanlık noktasını bulmakta da büyük başarı sağlıyor Günyol. **Bu Cennet Bu Cehennem'de** yer alan «Babeuf Olayı» başlıklı yazı, bizdeki aydın düzeyini, aydının bilinçsizlik içinde kendiyle çelişkisini de çok iyi vurgulamaktadır. Bu nedenle içinde yaşadığımız dönemin düşünsel yapısını, çelişkilerini, tutarsızlıklarını sağlam bir açıdan değerlendirmek isteyenler okumalıdırlar Günyol'un denemelerini. Bu denemeler, adlı sanlı birtakım kitapların verdiklerinden daha çoğunu veriyor kişiye.

● Atilâ İlhan. **Faşizmin Ayak Sesleri,** Bilgi Yayınevi

Sinsice gelişen, birtakım olaylarda kendini açıktan açığa belli eden faşizmin bu gelişimini adım adım izliyor Attilâ İlhan. Uzaktan uzağa ayak sesleri duyulan bu **kara** leke'nin toplumumuzu, özellikle de aydınımızı nasıl yanılttığının bilinçsizlik katını da çok iyi vurguluyor. Kimi yerde bir edebiyatçı, kimi yerde bir köşeyazarı mantığıyle olayları tanılamaya (teşhis etmeye) çalışan İlhan, en çok da coşkularımızdaki mantık dışılığı vurgulamaya çalışıyor. «Balyoz'dan Önce», «Balyoz» ve «Balyoz'dan Sonra» bölümlerinden oluşan **Faşizmin**

Ayak Sesleri yalnızca siyasal konuları değil, yazınsal konuları da içeriyor. Attilâ İlhan'ın **Faşizmin Ayak Sesleri**'nde topladığı denemeleri, aydınlara, daha bilinçli olma, mantık ölçülerini kullanma, olayların baskısında ezilmeme konusunda bir çağrıdır.

● Orhan Veli (Kanık). **Edebiyat Dünyamız,** Bilgi Yayınevi

Asım Bezirci, Orhan Veli'nin çeşitli dergilerde ve gazetelerde (**Papirüs, Ulus, Zincirli Hürriyet, Hür, İnkılâpçı Gençlik, İşte, Vatan, İstanbul, Varlık, Yeni Gerçek, Ülkü, Yaprak,** vb.) çıkan yazılarını derleyip düzenlemiş. **Edebiyat Dünyamız,** Orhan Veli'nin «Bütün Eserleri»nin 1'incisi. Ardından başka derlemeler, düzenlemeler de gelecektir. «Tanıdığım Meşhurlar», «Yolcu Notları», «İstanbul Mektupları», «Sanat Dünyamız», «Kitaplar/Dergiler», «Dil Köşesi», «Şundan Bundan», «Konuşmalar/Soruşturmalar» genel bölümlerinden oluşan yapıttaki denemeler genellikle «fıkra» niteliği taşıyor. Bunlara küçük küçük değinmeler de diyebiliriz. Kıyısından köşesinden toplumsal sorunlara da yer veriyor Orhan Veli. Denemelerin en ilginç yanı, edebiyat ortamımızı yansıtması. Orhan Veli gibi, edebiyatın tam anlamıyle içinde olan bir kişinin gözlemleri, izlenimleri, bugünü anlamamızda da yararlı oluyor. Bu denemeler, Orhan Veli'nin bir düzyazı ustası olduğunun da gerçek kanıtları. Orhan Veli'nin «Bütün Eserleri»nin toplanması yazınımız açısından çok olumlu bir girişimdir.

● Doğan Kuban. **Sanat Tarihimizin Sorunları,** Çağdaş Yayınları

Kuban, Anadolu-Türk sanatı, mimarisi, kenti üzerine denemelerini toplamış söz konusu yapıtında. Temel sorunlarımızı yansıtmada kültürel görüşü egemen kılmayı başaran Kuban, bu yapıtında da sanat tarihi üzerinde düşündürmeye yöneltiyor okuru. Bir bakıma Kuban, sanat tarihi açısından «ulusal» olanı temellendirmeye de çalışıyor. Çeşitli dergilerde yayımlanan bu yazılar bir bütün'ü de oluşturuyor. Özellikle bir sanat görüşü, bir sanat tarihi yorumu da getiriyor. Bilimsel ko-

nuların böylesine bir deneme anlatımına indirgenmesinde Kuban'ın inançlı dil tutumunun etkileri büyüktür.

● Seha L. Meray. **İnsanca Yaşamak,** Çağdaş Yayınları

Seha L. Meray, denemelerinde insanca yaşamanın koşullarını koyuyor ortaya. Daha doğrusu «insanca yaşama» düzeyini bulmaya çalışıyor. Kuşkusuz, Meray, «insanca yaşama»yı engelleyen etkenler üzerinde yoğunlaştırıyor düşüncelerini. Bir yanda insanlığı bir solukta yok edecek nükleer güçler, öte yanda açlıktan ölen binlerce insan. Aslında bilim, insanlığa mutlu gelecekler sağlayan bir etken. Ama çağdaş dünyada bilim bir korku öğesine dönüşmüş. Meray'ın denemelerinin özü bu çelişki üzerine kuruluyor. Özellikle karşılaştırmalarını rakamlarla bilimselleştiren Meray'ın denemelerinde acı çeken insanın öyküsü de anlatılmış oluyor. Çağın verilerinden yoksun insanın insanlık dışı yaşamı da bu denemelerin düşünsel örgüsünü oluşturuyor. Meray, yalın bir dille, insanca yaşatmak için çalışan bilim adamlarının, düşünürlerin dünyasına çekiyor okuru. İnsanca yaşamanın erdemini ve insancalığını vurgulamak için. Çağımızın çelişkilerini, politik ortamdaki tutarsızlıkları, insanın insana yabancılaşmasını anlamak için Meray'ın denemelerini okumak gerekir.

● Uğur Mumcu. **Suçlular ve Güçlüler,** Tekin Yayınevi

12 Mart sonrasının sorumlu bir yazarı olarak Uğur Mumcu, gerçekten başarılı yazılar yazdı. Olayları yakından yaşayan Mumcu, yazılarını belgelerle beslemesini, toplumun önüne somut kanıtlar koymasını bildi. Bu onu, suçlular-güçlüler çelişkisini belirlemeye götürdü. Kişiler neden suçludur, güçlüler bu gücü nereden almaktadırlar, bunun toplumsal gerçeğini yansıtmada Mumcu büyük başarı göstermiştir. Bu bilinç düzeyi, Mumcu'nun yazılarını günlük olayların ötesindeki gerçek tabanına oturtmuştur. Bundan ötürü, **Suçlular** ve **Güçlüler**'de toplanan denemeleri ilgiyle okumak gerekir. Toplumun ne gibi bir savaşım verdiğini, kimin ne

yolla sömürüldüğünü, güçlülerin kimleri suçlu durumuna sokup «güçlendiklerini» anlamak için.

● Rauf Mutluay. **Pas Demiri Yiyor,** Sander Yayınları

Rauf Mutluay 1963'lerden bu yana yazdığı denemelerini **Pas Demiri Yiyor**'da toplamış. Yazınımızı çok yakından izleyen bir yazar olarak Mutluay'ın gözlemleri birtakım yazınsal sorunlara ışık tutması yönünden ilginçtir. Ancak nesnel bir yöntemden çok öznel yaklaşımlar söz konusu bu denemelerde. Bununla birlikte özellikle yazarlar dünyasına dostça yaklaşan Mutluay'ın anlatımından gelen bir değerlendirme de ilgiyi çekiyor. Bir yazarın bir sözü, ya da herhangi bir yapıtta okuduğu bir bölüm, Mutluay'ın denemesine kaynaklık ediyor. Denemeci, eleştirmen olarak, sanatçılar karşısındaki tutumunu şöyle belirliyor Mutluay: Yaratıcı sanatçıların kimsenin bilmediği derin kuyuları, oradan sızan kaynak damarları, tükenmez hazneleri var. Kendi sularında yıkana yıkana her gün daha başka kullanımlara varabiliyorlar. Bizler; sarnıçlarda biriktirilmiş bekleyen suları kullananlar, onların özlerinden yararlanıyoruz. Boyuna arıtmak, durmaksızın kirlinin yerine temizini koymak, o boşluğu dolu tutmak, bazen damıtmak da gerek.» Genellikle bu ilkeyi gözden ırak tutmadan geliştiriyor denemelerini. Mutluay'da deneme, bir yazarın dünyasına girebilme, orada bir sürü de olsa yaşama çabasıdır. **Pas Demiri Yiyor**'da bu tür örnekler var.

● Sami N. Özerdim. **Sevgiye Saygı,** Gürsoy Basımevi

Özerdim bu küçük küçük denemelerini dostlarına armağan ediyor. Sanırım yapılması gereken de budur. Çünkü bu denemeler gerçekten dostça söyleşilerdir. Sevgiler, dostluklar, yapıtlar, yazarlar, resim, müzik... ve bunların kişide uyandırdığı izlenimler. Özerdim'in denemeleri bu kaynaklardan oluşuyor. Bir de, yazarın dünyaya insanca bakışını kanıtlıyor. Sanatla dostlaşmak ve bu dostlaşmayı insanlara aktarmak... Sanırım Özerdim'in denemelerinin özü böyle özetlenebilir.

● Mehmet Salihoğlu. **Gün Işığına Çıktıkça,** Ayyıldız Matbaası

TRT Deneme Yarışmasında üç denemesiyle başarı ödülü alan Mehmet Salihoğlu, 45 denemesini **Gün ışığına Çıktıkça**'da topladı. Salihoğlu genellikle şiir, sanat, toplumsal ve düşünsel konular üzerinde duruyor. Özellikle toplumsal ve düşünsel konulara Atatürkçülüğü egemen kıldığı da daha ilk yazılarından anlaşılıyor. Sanatta ve yazında halkçı bir görüşü pekiştirmek isteyen Salihoğlu yazılarını bu doğrultuda geliştirmeye çalışıyor. Salihoğlu çeşitli kavramlar üzerinde irdelemelere giriştiği için bir Montaigne denemesi özentisi içine giriyor zaman, zaman, Montaigne'den de sık sık alıntılar yapıyor. Demokrasi, halkçılık, özgürlük, yaşama sevinci, mutluluk, politika, dostluk... gibi kavramların bir yazarın düşüncesinde kazandığı yeni yorumları görebilmek için Salihoğlu'nun denemeleri de bir gözden geçirilmelidir.

● İlhami Soysal. **Günün İçinden,** Bilgi Yayınevi

İlhami Soysal günümüzün etkili köşeyazarlarından biridir. Politik güncel konuları ince esprisi ve hukuk kültürüyle canlı kılmayı başarır. Bu daha çok da anlatımından gelir. Özellikle yazınsal sorunlara da sık sık değinir. Güncel olanı, güncelliğin ötesindeki düşünsel ortama yerleştirmesini bilir. İşte bu yönüyle, zaman zaman başarılı ve etkili denemelerle yüz yüze getirir okuru. **Günün İçinden**'de Soysal 1955'lerden bu yana yazdıklarından seçmeleri bir araya getirmiş. Getirirken de bu «deneme» nitelikli olanları özellikle seçmiş. Okur, bu nedenle, politik, toplumsal sorunları bir deneme anlatımı içinde, nesnel yaklaşımlarla yorumlayabiliyor. Kuşkusuz, Soysal'ın tuttuğu düşünsel ışıkla.

● Mümtaz Soysal. **Güzel Huzursuzluk,** Bilgi Yayınevi

Soysal 1962'lerden bu yana yazdığı yazıların bir bölüğünü **Güzel Huzursuzluk** adı altında topladı. Türk düşünsel yaşamının etkili bilim adamlarından biri olan Soysal'ın sorunları nesnel ölçülerde yansıtmada özellikle yetkinlik gösterdiğini belirtmek gerek. Fıkra-deneme

diyebileceğimiz bu yazılar siyasal hesaplaşmamızın bir ölçüsü de oluyor. Güncel birtakım konuların bir bilim adamının süzgecinden geçerek topluma ulaşması, olayları doğru tanılamada (teşhis etmede) çok yararlı olmaktadır. Soysal'ın abartısız, yalın diliyle bu denemeler daha da ilginçleşiyor.

● Sadun Tanju. **Daha Güzel Bir Dünya,** Çağdaş Yayınları

Tanju, **Daha Güzel Bir Dünya**'da topladığı yazılarda, güzel dünyaları özleyen insanın sorunlarına parmak basmaktadır. Bu sorunlar Tanju'nun güçlü gözlemleriyle, etkili diliyle daha da ilginçlik kazanıyor. Yalnız buradan da gelmiyor Tanju'nun başarısı. O, bu sorunları kitaplar dünyasının ışığından da geçiriyor. Böylece kitapla insan arasındaki iletişimi sorunsal gerçeklerle sağlamış oluyor. Bakıyorsunuz, çok yerelmiş gibi görünen bir sorun, Sadun Tanju'nun o insan «kalem»inde evrensel boyutlara erişiyor. Meksikalısı, Şilisi, Afrikalısı, Arabı, Türk'ü kalmıyor, hepsi bir insanlık noktasında toplaşıveriyor sorunları yönünden. Sanırım **Daha Güzel Bir Dünya**'da toplanan yazıların bu özelliği, Tanju'nun yazarların, düşünürlerin, sanatçıların düşüncelerine dayanarak yarattığı düşünsel «forum»dan gelmektedir. **Cumhuriyet**'teki köşesinde yarattığı bu etkililik **Daha Güzel Bir Dünya**'da da sürüyor. Tanju'yu okuyanlar hem insanın insanı yemesinin kötülüğünü görecekler, hem de bunu gerçekleştiren güçlerin maskelerini düşürecekler Bunu gördükten sonra tüm kötülüklerin, tüm sömürülerin düşmanı kesilecekler.

● Cavit Orhan Tütengil. **Temeldeki Çatlak,** Çağdaş Yayınları

Toplumu sorunlarıyle, gerçekleriyle kavramasını başarmış bilim adamlarımızdan biri de Cavit Orhan Tütengil'dir. Bu kavrama gücü, bilimsel verilerle birleşince toplumumuzun gerçeği daha bir aydınlanıyor. Özellikle belirsiz gibi görünen sorunları bir ayna aydınlığında gözler önüne seriverir Tütengil. Örneğin **Temeldeki Çatlak**'ta yer alan «Gizli Kalmış Önemli Bir Belge» yazısı önemlice birkaç kitabın vereceğinden daha ço-

ğunu verecek denli yoğundur. Bu ilginç belgeyi bulup çıkarışı yorumunu da yanında getiriyor. Bu yazıları okuyunca, Tütengil'in yazısındaki önemli bir özelliği de sezdim sanıyorum. Tütengil, yorumcu olmaktan çok kanıtçı bir yazar. Yazısına inanç da onun bu özelliğinden doğuyor. Tütengil'in belirttiği gibi, bu yazılar kopuk kopuk görünüyor, ama tümü gerçeklerimizin ortaya çıkmasında ayrı bir katkıda bulunuyor. Yazılarından birini okumaya başlayınca öbürleri çorap söküğü gibi ardından geliveriyor. Köy Enstitüleri sorunundan Schweitzer'in ülkücülüğüne değin, basından Atatürkçülüğe değin her sorun yer alıyor Tütengil'in denemelerinde.

● Hıfzı Veldet Velidedeoğlu. **Devirden Devire 1, 2,** Bilgi Yayınevi

Topluma açılımı olan bilim adamlarımızın başında gelir H.V. Velidedeoğlu adı. Bunalım geçirdiğimiz her dönemde onun bir yorumu, bir yargısı toplumu umutlandırmıştır. Özellikle olayları tabamna oturtma, toplumsal gelişim içindeki önemini vurgulama yönünden adı büyük saygınlık yaratmıştır. Velidedeoğlu'nun. Bu yönüyle hep bir «halk öğretmeni» olmuştur. Her alanda olduğu gibi, dildeki yenileşmeye de ayak uydurmayı bilmiş, böylece toplumla bütünleşmiştir. **Devirden Devire 1** ve **Devirden Devire** 2'de topladığı yazılar, Velidedeoğlu'nun tutarlı bilim adamlığının ve halka yaklaşmanın kanıtlarıdır. Osmanlı dönemlerinden 12 Mart'lara değin bütün olayları yakından, bir sorumlu olarak yaşayan Velidedeoğlu'nun bu dönemlerle ilgili yaşantıları, gözlemleri, gerçekten, içinde yaşadığımız dönemleri aydınlatması yönünden de çok etkilidir. Tarih, siyasa bir içiçelik gösterir onun düşüncelerinde. Bunların yorumu, toplumsal olayların gerçeğini yakalamakta birer ölçüdür. Örneğin, Velidedeoğlu'nun üzerinde en çok durduğu konulardan biri «Ulusal egemenlik»tir. Bir Anayasa devleti için bunun önemini ve korunmasını her zaman ileri sürmüştür. Nasıl bir Meclis'ten nerelere geldiğimizi de gene Velidedeoğlu'nun güçlü gözlemleri ve canlı anılarıyle öğreniyoruz. Bütün bunların yanında, Atatürkçülük kavramının yerleşmesinde ve onun kuramsal açıklamasında Velidedeoğlu'nun hizmetleri unutulamaz.

Gerçek Atatürkçülüğün ne olduğunu kavramak yönünden sanırım ele ilk alınacak yazar Velidedeoğlu'dur. Çünkü olayları ve düşünceleri yaşamada büyük olanaklara sahip olmuştur.

Devirden Devire'nin 2. cildinde (toplum 774 s.) de, uzmanlık alanı olan hukuk sorunlarını ele alıyor Velidedeoğlu. Ancak bunu teknik bir bilgi olarak değil, bir hukuk devleti olan Türkiye'nin, Türk insanının hakları olarak değerlendiriyor. Bilimleri insana (topluma) indirmek yönünden çok önemli bir işi de başarmış oluyor. Velidedeoğlu'nun dilinde hiç bir bilgi «kitabî» değildir. Halk nasıl anlayacaksa onu bulup çıkarmada büyük çaba göstermiştir. Onun işi bilgiyi yaşamaya bağlamaktır. Devrim tarihimizde böylesine güç bir işin üstesinden gelmiştir Velidedeoğlu. Halkı aydınlatmasındaki gerçek onun bu gücünden geliyor. Halk da yarattığı inancın kaynağı da budur. Bu nedenle, bu kitapları okuyan herkes, hem insanlığının, hem de anayasal bir hukuk devleti olan Türkiye'nin vatandaşı olduğunun bilincine varır.

● Hilmi Yavuz. **Felsefe ve Ulusal Kültür,** Çağdaş Yayınları

Hilmi Yavuz, denemelerini topladığı **Felsefe ve Ulusal Kültür** adlı yapıtında adından da anlaşıldığı gibi, hep «felsefe», «kültür» kavramları üzerinde durmus, «ulusal kültür»ün kaynaklarını göstermeye çalışmıştır. Aslında bütün bu çabaların amacı, kültürümüzü, Yavuz'un sık sık kullandığı bir deyimle «temellendirme»dir. Bunu gerçekleştirmek için de ortaya inandırıcı kanıtlar koymasım bilmiştir. Kanıtlarının inandırıcı olması, en başta, kavramlara getirdiği açıklıktan geliyor. Kültürü Doğu'da aramanın, Batı'da aramanın ya da Anadolu'da aramanın nedenlerini araştıran Yavuz, genellikle bu noktada nasıl bir temellendirmenin geçerli olabileceğini de gösteriyor. Ataç'ın, Kemal Tahir'in, Sabahattin Eyuboğlu'nun kültürümüzü temellendirme görüşlerine yeni boyutlar, yeni yollar öneriyor Yavuz. Böylece bu konudaki çelişik durumlara aydınlık da getiriyor. Bu, bir bakıma kültür konusundaki önerilere ve tartışmalara bir açıklık getirme çabası da

oluyor. Özellikle incelediği yapıtlarda, düşünürlerin görüşlerini eleştirmede bunun etkisi görülüyor. Sanırım, «kültür»ü, «ulusal kültür»ü temellendirme konusunda, Hilmi Yavuz'un görüşleri kısaca şu bölümde toplanmaktadır: «...Sorun, Türk kültürünün kökenlerinin saptanması gibi bir başına ele alınacak, basit ve tarihsel bir sorun olmaktan çok, bir temellendirme sorunu olarak çıkıyor karşımıza. Bir temellendirme ise, geçmişte var olan bir kültürün bulgulanması, aydınlığa çıkarılması anlamında edilgen (pasif) bir iş değil, geçmişte var olan kültürlerden yararlanarak ortaya bir yapı çıkarmak anlamında, etken (aktif) bir uğraşıdır. Bunun için de, önce, içinde yaşadığımız çağı ve toplumu, bu toplumun belirgin yapısal karakteristiklerini dikkate almak, bu karakteristiklerin geçmiş kültürlerle olan köklü ve derin ilişkilerini aydınlığa çıkarmak gerekir.» Bunun yöntemini de şöyle belirliyor Yavuz: «Ulusal kültürü temellendirmek için tutulacak yol, dün'den bugün'e gelmek değil, tam tersine, bugün'den dün'e gitmektir.» Sanırım Hilmi Yavuz bu noktada genellikle Orhan Burian'ın önerilerine katılıyor. Burian da **Denemeler Eleştiriler** adlı yapıtında, özellikle «Hümanizma ve Biz» adlı yazıda aşağı yukarı Yavuz'un görüşlerini ileri sürer.

Özellikle «kültür» sorunlarımıza aydınlık getirdiğine inandığım bu denemelerdeki «bütünlük» de, Yavuz'un bu sorunlar üzerinde yoğun biçimde düşündüğünü ortaya koyar. Dili ise, bilimsel sorunları anlatacak düzeyde bir yalınlık kazanmıştır. «Kültür» konusundaki sorunlarımızı rastlansal sapmalardan kurtarmak için Hilmi Yavuz'un denemelerini ilgiyle okumak gerekir.

★

Yılın belli başlı deneme yapıtlarını kısaca tanıttıktan sonra, bu yıl yeni baskı yapanların adlarını da sayalım: Nadir Nadi, **Sokakta Gürültü Var** (Çağdaş); Oktay Akbal, **Konumuz Edebiyat** (Varlık); Oktay Akbal, **Ölümsüz Oyun** (Çağdaş); Vedat Günyol, **Devlet İnsan mı?** (Çağdaş); Niyazi Berkes, **Batı Sorunu** (Bilgi); Ni-

yazi Berkes, **İslâmlık, Ulusçuluk, Sosyalizm** (Bilgi); Azra Erhat, **İşte İnsan** (Remzi). Yılın son aylarında, Salâh Birsel'in «kahveler»le ilgili yazılarının iki kitapta toplanacağı söyleniyor: **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu** (Sander), **Kahveler Kitabı** (Koza).

★

İnceleme

● Asım Bezirci. **Nâzım Hikmet ve Seçme Şiirleri,** a yayınları

Bezirci bu «inceleme-antoloji»de Nâzım Hikmet'i bütün yönleriyle inceliyor. Kısaca yaşamı üzerinde durduktan sonra sanat anlayışını ve şiirindeki yapıyı, dünya görüşünü belirlemeye çalışıyor. İncelemenin en ilginç yanı, Bezirci'nin, Nâzım'ın şiirlerini dönem dönem incelemesi. Her dönemin yapısını, öbür döneme katkılarını ve Nâzım'ın şiirindeki gelişimi bu bölüm çok iyi yansıtıyor. Şiirlerin oluşumunu izlemekle birlikte, bu şiirleri doğuran düşünsel ortamı da tanıyoruz. Bu yönüyle, Bezirci'nin incelemesi yer yer bir şiir çözümlemesi de oluyor. Şiirleri, Nâzım'm kültür ortamı yönünden değerlendirme olanağı da sağlıyor Bezirci. Nâzım gibi büyük bir ozanın, kılı kırk yaran bir incelemeci tarafından değerlendirilmesi yazınımız açısından sevindiricidir. Ayrıca Bezirci, on cildi bulacak, Nâzım Hikmet'in «Bütün Eserleri»ni ayrıntılı notlarla birlikte yayımlamaya başlamıştır. İlk iki cildini Şerif Hulûsi ile hazırladıkları bu diziyi Asım Bezirci sürdürecektir sanırım. Nâzım'ın bütün eserlerini Cem Yayınevi hazırlıyor.

● Mehmet Ergün. **Hikâyemizde Bekir Yıldız Gerçeği,** a yayınları

Bekir Yıldız'ın toplumcu-gerçekçi öyküleri büyük ilgi görmüş, geniş bir okur kesimi de yaratmıştır. Öykücülüğümüzün çok tıkanık bir döneminde olmuştu bu Kuşkusuz, bu çıkış doğal olarak ilgi çekici olacaktır. Nitekim belli başlı yazarlar, örneğin Vedat Günyol'dan

Tarık Dursun'a, Mehmet Seyda'dan Hilmi Yavuz'a değin, Bekir Yıldız'ın öyküleri üzerinde durmak gereksinimi duymuşlardır. Bunca ilgi çekici bir öykücü üzerinde durup, onu enine boyuna incelemek de çok yerinde bir girişimdir. Bu girişimi, çok genç, daha 22 yaşında bir eleştirmenin yapması ise gerçekten ilgi çekicidir. Daha yaşayan, sanatına nokta koymamış bir yazar konusunda çalışmak güç bir iştir. Mehmet Ergün bu güçlüğün üstesinden gelme başarısını göstermiştir. Ergün'ün en büyük başarısı, Bekir Yıldız'ın öykülerini oluşturan koşulları değerlendirmesidir. Bunu yaparken, kaynakları değerlendirmeyi bilmesidir. Hiç bir şeyi gözden kaçırmadan, öykücülüğümüzün tarihçesini yapmış, öykümüzü Bekir Yıldız'a değin getiren gerçekleri de değerlendirmiştir. İşçiyi, köylüyü doğallığı içinde anlatan, öyküyü onların açısından oluşturan bir öykücünün çıkış koşullarını da nesnellikle dile getirmiştir Ergün. Ancak, zaman zaman bir inceleme yönteminin dışına çıkarak kendini bir tartışma havasına sokması, Bekir Yıldız'ın öykülerinin savunucusu gibi görmesi, yöntemindeki tutarsızlıklardan biridir. Hele Sait Faik konusunda da aşağı yukarı Bekir Yıldız'ın ağzıyle konuşması, Mehmet Ergün'ün nesnelliğini gölgelemektedir. Bunun dışında, bilgiyi derleyip toplama, değerlendirme ve yorumlama yönünden, deneyinden umulmayacak denli önemli bir çalışma koymuştur ortaya. Ergün'ün bu incelemesi, bir açılımın başlangıcıdır. Her zaman belirttiğim gibi, Ergün, eleştiriye yenilikler getirecek güçte görünüyor. Bence 1975'in en önemli incelemelerinden birini de Ergün yapmıştır.

● Dr. Cahit Kavcar. **II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları

Dr. Kavcar, «edebiyat» ve «eğitim» sorunlarını tarihimizin bir döneminde, II. Meşrutiyet'te incelemeye çalışıyor. Düşüncelerin daha özgür koşullar içinde söylendiği, sanatımızın soluk aldığı böyle bir dönemde, toplumun gelişimini edebiyat ve eğitim açısından izlemek nesnel sonuçlara götürüyor Kavcar'ı. Bu iki kavramı yan yana getirerek o dönemin düşünsel yapısını

da çiziyor. Çünkü Tanzimat'la kökleşen bir alışkanlığın nasıl süregeldiğini, sanatla yüz yüze gelen toplumun nasıl eğitildiğini de görüyoruz bu incelemede. Ancak, aşırı saptamacılığı Kavcar'ı zaman zaman bilimsel'den «kitabîliğe» götürüyor. Ama, yazınımız için çok önemli bir incelemedir gene de **II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim**. En büyük önemi, yazınımıza bir anlayış getirmesinden doğuyor. Bu anlayış, güncel ölçüler yerine, daha soluklu değerlendirmelerin yapılması anlayışıdır ki, Kavcar bunun örneğini veriyor.

● **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten 1973-1974)**, TDK

Daha çok dil konularını kapsayan yıllıkta, yazınla ilgili birkaç yazı ilgi çekicidir. İbrahim Olgun'un «Menâkıb-ı Fuzulî», Gönül Alpay'ın «XIX. Yüzyıl Özbek Edebiyatına Genel Bir Bakış», Kayahan Erimer'in «Gün Işığına Çıkan Değerli Bir Eser» başlıklı yazıları üzerinde özellikle durmak gerekir. Olgun ve Erimer bulduklarını yeni yazmaları tanıtıp eleştiriyorlar, Alpay ise, yazınımız açısından az bilinen Özbek edebiyatına ilgileri çekiyor.

MEKTUP

● **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları**. Haz. Zeynep Kerman, Kültür Bakanlığı-Kültür Yayınları

Yazınımızın bu çok yanlı kişisinin mektupları, hem kendi yaşamını, hem onun Batı yorumunu, hem de yazın dünyamızın sorunlarını yansıtacaktır doğal olarak. Nitekim Tanpınar'ın Ahmet Kutsi Tecer'e, Cevat Dursunoğlu'na, Adalet Cimcoz'a, Mehmet Ali Cimcoz'a, Sabahattin Eyuboğlu'na, Tarık Temel'e, Mehmet Kaplan'a, Nur Tahsin Salor'a, Hüseyin Tahsin Salor'a, Niyazi Akı'ya, Hüsamettin Bozok'a, Hasan Ali Yücel'e yazdığı mektuplar, yazarın hem ruh dünyasını, hem de sanatsal ortamını yansıtacak niteliktedir. Bu mektupların iş mektuplarının çok ötesinde, içtenlikli dertleşmeler, bunalımları dile getirmeler olduğunu da özellike belirtmeliyim. Anlatımındaki şiirsellik birden konunun içine sokuveriyor kişiyi. Tanpınar'la birlikte Londra'da,

özellikle Paris'te, İspanya'da, İtalya'da oluveriyorsunuz. Tanpınar bu mektuplarda hem İstanbul'daki bir **masabaşı**'nın özlemini çekiyor, hem de Batı'nın uygarlığını anlamaya, yorumlamaya çalışıyor. Ozanları, yontucuları, ressamları onun gözüyle bir kez daha değerlendirme olanağını buluyoruz. Tanpınar, aynı zamanda, kendi kuşağının Batı'yı nasıl anladığını, Türkiye'nin sanatsal sorunlarını ve kişisel bunalımlarının nedenlerini de dile getiriyor bu mektuplarda. Zeynep Kerman'ın mektupları kişilere ve tarih sırasına göre düzenlemesi çok yerinde. Ancak birtakım notları gerektiren bölümlerde açıklayıcı bilgi vermiyor Kerman. Oysa Tanpınar'ın yaşadığı dönemi daha iyi değerlendirmek için birtakım notlara gerek vardır. Kültür Bakanlığının bu tür yayımlara önem vermesi de yararlı olacaktır kuşkusuz.

● Fikret Otyam. **Arkadaşım Orhan Kemal** ve **Mektupları**, e yayınları

Yazınımızda canlı anlatımıyle ve toplumsal gerçekleri gün yüzüne çıkarmakla ad yapan Fikret Otyam'la Orhan Kemal arasında olağanüstü ölçüde içtenlikli yazışmalar olmuştu. Belki yeryüzünde bunca senli benli, bunca içtenlikli mektup bulmak olanaksızdır. 1953'lerde başlıyor bu yazışmalar. 1970'te bir tel haberiyle sona eriyor. Aslında sona ererken her şey başlıyor. Çünkü, yazınımızın bu gerçekçi sanatçısının mektupları yalnızca mektup olarak kalmıyor. Onun öfkesi, toplum eleştirisi, özel yaşamı, aile ilişkileri, kinleri, sevgileri, çektiği acılar... en içtenlikli biçimde bu mektuplarda dile gelmiştir. En çok da hep parasız oluşu, bir yerlerden birkaç kuruş bulma çabaları bu mektupların temel sorunudur. Otyam, hep bu olaylar içinde yaşayan Orhan Kemal'in dert arkadaşı olmuştur. Birlikte gülmüşler, birlikte acı çekmişler, birlikte ağlamışlar... Böylesine sıcak bir dostluk mektupların her satırında var. Otyam da, bu mektupları değerlendirirken, hemen şimdiye değin hiç kimsenin uygulamadığı bir yöntemi uygulamış, mektupların ardındaki gerçekleri belirlemeye çalışmıştır. Bunu da notlar vererek yapmamış, öykülerle, anılarla çevrelemiştir mektupları. Böylece, mektuplar bir ortama yerleşmiş. Biz, Orhan Kemal'in, hangi mek-

tubu, hangi koşullar altında yazdığını, bütün ayrıntılarıyle öğreniyoruz. Öyle durumlar oluyor ki, hangisi mektup, hangisi mektubun çevresindeki olaylar dizisi, bunu ayıramıyoruz. Hatta, bir bakıma bu mektuplar, Orhan Kemal'in romanı da oluyor. Mektup biçiminde, Orhan Kemal'in romanını yazmıştır Otyam. İlerde Orhan Kemal üzerinde inceleme yapacaklar, kitap yazacaklar için de en ayrıntılı bilgileri vermiştir. Bu yönüyle bu mektuplar, içtenlikli bir arkadaşlığı nasıl dostluğun doruğuna çıkardığını da gösteriyor. Bu yönden yazınımız, Orhan Kemal'le ilgili önemli bilgileri elde etmiştir Otyam'ın o canlı anlatımında gösterdiği çabayla.

GEZİ

- İbrahim Olgun. **Gezi Notları,** İş Matbaacılık ve Ticaret

Gezi yönünden çok zengindir yazınımız. Gerek siyasal alanda, gerekse yazınsal alanda gidip görülen yerler hakkında ilginç gözlemler yapılmış, bunlar yazıya da geçirilmiştir. Bunlardan en sonuncusu da İbrahim Olgun'un. **Gezi Notları,** İbrahim Olgun'un Moskova, Azerbaycan, Pakistan, Afganistan ve İran konusundaki gözlemlerini ve izlenimlerini yansıtıyor. Bu izlenimlerin en ilginç yanı, İbrahim Olgun'un önyargılardan çok uzak, nesnel bir tutum takınması. Ne görmüşse, onu neler etkilemişse onları yazmış. Her şeye sevgiyle bakmayı bilen Olgun'un gözlemlerindeki içtenlik, okuru da belirli görüşlerin baskısı altında bırakmıyor. Sanki sizi yanına alıyor, birlikte dolaşıyorsunuz gibi bir etki uyandırıyor bu izlenimler. Bunda, Olgun'un doğal anlatımının etkisi büyük olsa gerek. İzlenimlerin ilginç yanlarından biri de, oraların taşı toprağı, yontusu, bağı bahçesi yanında, en çok insanını tanımamız. Tarih ve kültür içinde insan nasıl biçimlenmiş, bunu yansıtma konusunda çok özen göstermiş İbrahim Olgun. Eski yazınımızı çok iyi bilen Olgun'un bu yapıtı, kendi kültürümüzü anlamak yönünden de yararlı olmuştur.

SORUŞTURMA

● A. Köklügiller-İ. Minnetoğlu. **Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar,** Minnetoğlu Yayınları

Yazarların, ozanların kendilerine özgü yöntemleri, davranışları, yazıya yönelişleri hep merak konusu olmuştur. Özellikle yazmaya heves edenler için de ayrı bir önemi vardır bunların. Köklügiller uzun süredir bunu saptamaya çalışıyordu. Yazarlara çeşitli sorular yönelterek, onların ilginç gözlemlerini yansıtmayı bildi. Buna sonradan da Minnetoğlu katılmış. Gerçekten ilgi çekici bir yapıt olmuş **Nasıl Yazıyorlar.** Ancak yazarların, ozanların alanı öylesine geniş tutulmuş ki, bu, önemli kişilerin etkisini de azaltıyor. Daha doğru dürüst bir şeyler yazmayanların nasıl yazdıklarının önemi var mı bilmem? Derleme, ister istemez, bu soruyu sorduruyor. Oysa, büyük yazı savaşımı vermiş kişilerin nasıl yazdıkları önemlidir. İşte bu, yapıtta biraz gerilerde kalmış gibi.

★

Görülüyor ki, inceleme yönünden pek verimli bir yıl yaşamadık. İnceleme ve eleştirilerin çoğu dergilerde kaldı. Denemede olduğu gibi, eleştiri ve incelemelerin de kitaplarda toplanması yararlı olur. Umarım 1976 yılı böyle bir geleneği başlatır.

EK

Yazıyı bitirdikten birkaç gün sonra Varlık Yayınevi'nce yayımlanan üç deneme yapıtı geldi. Özellikle Atatürk ve Atatürkçülük konusuna yönelik bu yapıtları da kısaca tanıtmak istiyorum.

● Oktay Akbal. **Atatürk Yaşadı mı,** Varlık Yayınevi

Akbal günlük yazılarından seçmeleri topluyor **Atatürk Yaşadı mı**'da. Yapıt, «Tarih Bir Kez Yaşanır», «Geride Değil İleride O», «Ulus Olmak Özgür Olmaktır», «Devrimler İçin Oylama Yapılamaz» gibi ana bölümlerden oluşuyor. Bu genel başlıklardan anlaşıldığı

gibi, Akbal Atatürk'ü tarih içinde ulusal bilinci yaratan bir önder olarak değerlendiriyor. O'nun çağdaşlığını da «ilerde» aranmasına bağlıyor. Devrimlerin köklü dönüşümlerin (değişimlerin) sonucu olduğunu vurgulayan Akbal, özellikle ulusun özgür olmasının somut örneklerini veriyor. Bu yönüyle **Atatürk Yaşadı mı**'ya, Atatürk ilkelerinin bir çağdaş yazarca **açıklanması** diyebiliriz. Açıklamanın da ötesinde, Akbal, Atatürk kuşağından bir insan olarak bunun sorumluluğunun gerçekliğini de vurguluyor. Hemen her denemesi (Günlük yazılar da olsa, bu yazıları **fıkra** olarak adlandırma yerinde olmayacak sanırım) tutarsız bir uygulamanın eleştirisi de oluyor. Hem kamuoyunu oluşturuyor Akbal, hem de kamuoyunu yanıltmak isteyen gericilerin ağzının payını veriyor. Bunu, tutarlı nedenlere bağlıyor. Anlatımının o akıcılığı içinde, dostluğu içinde gerçek Atatürkçülüğün ilkelerini kökleştirmeye çalışıyor, O'na karşı olanların çıkarcılıklarının temel dayanaklarını gösteriyor. Denemelerin en ilginç yanı, Atatürk ilkelerinin bir eğitim, kültür sorununa dayandırılması. Atatürk'ü her yönüyle, özellike çağdaşlığıyle tanımak isteyenlerin ilk baş vuracakları yapıtlardan biri Akbal'ın yapıtı.

● Yaşar Nabi (Nayır). **Çağımıza Ters Düşenler,** Varlık Yayınevi

Atatürk'ün çağdaşlığını, ilericiliğini bir türlü sindiremeyen tutucuların niteliklerini sergiliyor Yaşar Nabi, **Çağımıza Ters Düşenler**'de. Özellikle din bağnazlarında görülen bu ters düşmelerin politikayı nasıl etkilediği, politikacıların da birer din bağnazı olarak belirlenmeleri Yaşar Nabi'nin eğildiği temel sorunlardan biri. Bunun böyle oluşunu da, Atatürk'ün «hurafe»ye karşı çıkardığı bilimsel düşünceden yoksun oluşumuza bağlıyor. Giderek bu, bir bilinç işi olarak değerlendiriliyor yapıtta. Ta ilkçağlardan beri süregelen bir çelişkinin bizim düşünce yaşamımızı da etkilediği gerçeği gün gibi ortaya çıkıyor. Bu, **bilmediğini bilmemek** biçiminde özetlenecek bir gerçektir. Oysa Atatürk bilmediğini bilme yolunda çaba gösterilmesini isteyen bir anlayışı kökleştirmek istemişti yurdumuzda. Ulusal bağımsızlığı-

mızın da, halkçı gücümüzün de, uygarlaşmamızın (çağdaşlaşmamızın) da buna bağlı olduğunu ileri sürüyor. Oysa gittikçe bundan saptırılmak istendik. Bu tarihsel çelişkiyi söyle koyuyor ortaya Yaşar Nabi. Bu yargıda hem Atatürkçülüğün yöntemi hem anlamı beliriyor: «Atatürk Devrimleri, bu yozlaşmanın getirdiği uyuşukluğu, yeryüzü nimetlerine sırt çeviren kaderci eğilimi, Batının üstün gücü karşısında kayıtsız şartsız boyun eğme felsefesini ortadan kaldırarak ulusumuzu gerçek aydınlığa, kendine güvene, bilim ve sağduyuya yeniden kavuşturmayı öngörüyordu» (s. 30). Atatürkçülüğün bu getirdiklerinin nasıl götürüldüğünü de somut örneklerle yansıtıyor Yaşar Nabi. Bir bakıma çağdaşlığı ölçü alarak toplumsal yönden eleştiriyor insanımızı, yöneticilerimizi. Özellikle de, çağdaşı uygulamalarla ülkeyi geriye götürmek isteyen din ve düşünce bağnazlarını... Toplumu Atatürk'ten gün gün uzaklaştırmak isteyenlerin, O'nu unutturup ulusal devleti yıkmak isteyenlerin ne kara amaçlarla çalıştıklarını iyice anlamak için **Çağımıza Ters Düşenler**'de toplanan yazıları ilgiyle okumak zorundayız. Yaşar Nabi'nin abartmasız anlatımı gerçekleri nesnel bir yöntemle sergiliyor bu yapıtında.

● Cavit Orhan Tütengil. **Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak**, Varlık Yayınevi

Adından da anlaşıldığı gibi, Tütengil'in yapıtı bir yorumu ve eylem'i zorunlu kılmaktadır. Bir bakıma yapıt iki aşamalıdır: anlamak, tamamlamak. Sanıyorum. «Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak» adlı yazıyı 1964"-lerde yazmıştır Tütengil. Aradan on bir yıl geçmesine karşın bu ikili bütünleme, güncelliğini korumaktadır. Olaylar, yetki kazanmış kişiler, yaptıklarıyle, Atatürk'ü anlamadıklarını ortaya koymaktadırlar. Yani birinci aşamayı bile geçmiş değiliz. Oysa anlamak'tan daha önemli olan bir tamamlamak kavramı üzerinde de duruyor Tütengil. Çünkü Tütengil'e göre, «Atatürk bir 'Bağımsızlık Savaşçısı'dır. Sadece sözkonusu ettiği alanlarda bağımsızlık savaşçılığı etmekle kalmaz, daha da önemlisi düşüncenin bağımsızlığını şart koşar. Aklın üzerinde sulta kuran hurafelere, inanışlara ve kurumlara karşı oluşu sebepsiz değildir.» Buna göre, gene Tütengil'in

değindiği gibi, Atatürk'ü yaptığı devrimlerin bütünlüğü ve giriştiği Bağımsızlık Savaşının anlamı içinde düşünmek gerekir. Oysa savaş edebiyatı yapanların çoğu ne yazık ki bu devrimler bütünlüğünü (bir bakıma düşünce devrimini) görmezlikten geliyorlar. Çelişki de buradan doğuyor. Bu çelişkide olanların Atatür'ü anlamaları olanaksızdır. Çünkü O'nu bu anlamda değerlendirmeleri, kendilerinin ortadan kaybolması demektir. En başta, tam bağımsızlıktan yana değildirler. Yani Atatürk'ün çizdiği bağımsızlığın sınırlarını genişletme (Atatürk'ü tamamlama) gücünden yoksundurlar. Bu bağımsızlığın düşünce gelişimiyle, uygarlık verilerinin yeni boyutlar kazanmasıyle, yani hep çağdaş kalmayla ilişkisini bile düşünemiyorlar. Düşünmek işlerine gelmiyor. Kendi çıkarcı bağımsızlıklarını toplumsal bağımsızlık sanıyorlar. Tütengil'in «anlamak» - «tamamlamak» bütünleyici ikilemi içinde düşündüğü gerçek anlam budur.

Yapıtın «Sunuş»unda da belirttiği gibi, Tütengil, bu yazıyı eksen alarak Atatürk'ü anlamanın ve tamamlamanın yollarını gösteriyor, tutarsızlıklara değiniyor, yanlış uygulamalardaki mantıksal yanlışlığı vurguluyor. Bunu, deneme ile bilimsel yöntemi (nesnel değerlendirmeyi) bağdaştırarak gerçekleştiriyor. Örneğin «Atatürk'ün Bursa Nutku»yla ilgili en gerçek bilgileri Tütengil'in bu yapıtında buluyoruz. Atatürk'ü anlamanın yöntemi de yapıtın temel sorunlarından biri. Ama en çok, gerçek Atatürkçülüğün sınırlarını nesnel ölçülerle göstermesi yönünden ilginç Tütengil'in denemeleri. Toplumsal çelişkilerimizin gün yüzüne iyiden iyi çıktığı, yöneticilerin çoğunun Atatürk'ü unutturmak istediği, hukuk devletinin yıkıma uğradığı bir dönemde Tütengil'in denemeleri gerçeklik yönünden daha da önem taşıyor.

1975 TE DİLİMİZ

Emin ÖZDEMİR

Varlık Yıllığı 1974'te dilimizin genel görünümünü çizerken şöyle demiştim: «Önceki yıllarda yaratılan ve ancak belirli kesimlerde kullanılan yeni terim ve sözcüklerin dolaşımı hızlanmış, yaygınlığı artmıştır. Örneğin **olanak, seçenek, olasılık, koşul, sorun, yaklaşım** gibi nice sözcükler bir iki yıl öncesine değin çok sınırlı ve ancak yazı dili içinde kullanılırken bunlar ve benzeri sözcükler konuşma diline de ağmış; radyo, televizyon, gazetelerde de kullanım alanına çıkmıştır. Yöneticiler, yetkililer, görevliler dil devriminin getirdiği yeni sözcükleri kullanmada eskiye oranla bu yıl bir özen, bir çaba göstermişlerdir. Bunda anadilini bütün duyarlığı ile yetkince kullanan Başbakan Bülent Ecevit'in öz Türkçeci tutumunun büyük bir payı vardır. Onun, çiçeği burnunda, en yeni sözcükleri bile yadırgatmadan kullanışı; bu sözcüklerle dokunmuş konuşmalarını, radyo ve televizyonun, geniş yığınlara yayışı, kimi çevrelerde öz Türkçeciliğe karşı duyulan soğukluğu azaltmıştır. Bu, dilimizin 1974'teki durumu yönünden önemli bir olgu olarak adlandırılabilir.»

Bu olumlu gelişim 1975'te duralamış, özellikle devlet kesimindeki resmî yazışmalarda öz Türkçe sözcüklere karşı bir savaş açılmıştır. Yazılardan **olanaksızlık, azınlık, sözkonusu, belirgin, kamuoyu, sorumsuz, sorumlu, sorun, gerekçe, kamulaştırma, yakıt...** gibi, dilimizin öz değerleri atılmaya, yerlerine «ademi imkân», «akalliyet» «bahis mevzuu», «bariz», «efkârıumumiye», «gayri mesul», «mesul», «mesele», «esbab-ı mucibe», «istimlak», «mahrukat» türünden ölü sözcükler geçirilmeye çalışılmıştır. Bu eskiye ve geriye dönüş, «Milliyetçi Cephe Hükümetinin Programı»ndan almıştır gücünü.

● Millî Dil Politikası

Hükümet programında dil sorunumuz şu tümcelerle belirtilmiştir: «Millî bir dil politikası izlenecektir. Dili-

mizin zenginliğinin korunması ve geliştirilmesine yol açan aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamalardan kaçınılacaktır.»

Ulusal dil ya da programdaki söyleyişle «millî dil politikası» Türkçemizi yabancı öğelerden arındırmayı, kendi öz sesine kavuşturmayı buyurur. Yabancı öğelerle yüklü, ulusal soluğunu yitirmiş bir dile, ulusal dil denemez elbette. Oysa uygulamalar bu yönde olmamıştır. Dil devriminin kullanımdan düşürdüğü Arapça ve Farsça sözcükler yeniden diriltilmek istenmiş; açıkça öz Türkçeciliğe karşı bir savaş ilân edilmiştir. Sözgelimi Millî Cephe Hükümetinin oluşumundan önce çok sayıda bastırılan **Millî Eğitim dergisi**, dilinin öz Türkçe oluşundan ötürü dağıtılmamış, yok edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığınca satın alınıp okullara gönderilmekte olan kimi dergilerin abonesi, yine aynı gerekçeyle kesilmiştir.

Geçen yıl bakanlıklarca genelgeler yayımlanmış, yazışmalarda Türkçeye saygı gösterilmesi istenmişti. Bu genelgeler yürürlükten kaldırılarak öz Türkçeciliğin bırakılması, «millî dil» ile uyuşmayan sözcüklerin kullanılmaması buyrulmuştur. Örneğin, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca yayımlanan bir genelgede tüm işyerlerinde, fabrikalarda öz Türkçenin kesinlikle kullanılmayacağı belirtilmiştir. Öz Türkçe akımı içinde yetişen görevlilerin büyük bir çoğunluğu bu genelgeye ayak uyduramamış, bu yüzden çektikleri sıkıntı gazetelerce gülmece konusu olmuştur. Andığımız genelgeden bir bölümü, hem bu tutumu, hem de konuştukları ve konuşturmak istedikleri «millî dil»i somutlamak gereğiyle alıntılayalım buraya:

«... Yine milleti umursamazcasına âdet ve an'anelere uymayan, âdeta bünyemizi çökertmeye memur, taklit hastalığına düşmüş moda mensubu gibi davranan kimselerin, pek az da olsa devlet hizmetinde görünmesi, maşeri vicdanı sızlatmaktadır. Görünüş, kılık kıyafet insanın memlekete hayırlı hizmetlere istidadı hakkında en açık referanstır. Kıymetli mesai arkadaşlarım halleri önlemede kat'i tedbir alacaktır.

Dünya bir imtihan ve yarışma yeridir. Aziz milletimiz tarihî boyunca bu müsabakaları kazanmıştır. Şim-

di de sanayileşme meydanında aynı şey cereyan etmekte, Bakanlığımızın güzide mensubu sizler, âdeta **millet** temsilcisi durumunda bulunmaktasınız. Millî varlığın devamı için sanayileşeceğiz. Halbuki «Milleter diliyle yaşar» diye bir ecnebi atasözü var. Dili kaybolan bir millet, hiç bir şey kazanamaz. Bu sebeple, Hükümet Programında da yer almış bulunan MİLLÎ DİL'e zıt düşen yazışmaya son verilecektir!» (**Milliyet**, 14.5.1975)

Alıntıladığımız genelgenin benzerleri, aynı dil, aynı içerikle, öteki bakanlıklarca da yayımlanmıştır. Böylece «millî dil» sözünün örtmecesi altında, Osmanlıcaya dönüş istekleri uyandırılmak istenmiştir. Bu istek, öz Türkçe akımına diş bileyen dil gericilerini alabildiğine yüreklendirmiştir. **Orta Doğu, Son Havadis, Tercüman, Dünya, Güneş, Hür Anadolu, Millî Gazete, Yeni Asya, Türkiye, Zafer**... gibi gazetelerde irili ufaklı, adlı adsız birçok kalem, Türk Dil Kurumunu ve öz Türkçecileri yaylım ateşine almışlardır. Türkçenin yoksullaştırıldığını, kuşaklar arasında anlaşma bağının koptuğunu, sözlüğümüzün soyu sopu belirsiz sözcüklerle doldurulduğunu, halkın öz Türkçeyi anlamadığını yineleyip durmuşlardır ilkel bir söyleyişle. Bir yandan da Bakanlıklara açık mektuplar yazarak «millî dil politikası»nın nasıl uygulanması gerektiği konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin bunlardan biri, N. Muallimoğlu, **Orta Doğu** gazetesinde Millî Eğitim Bakanına, TRT Genel Müdürüne, Kültür Bakanına yazdığı açık mektuplarda Türk Dil Kurumuyla her türlü ilişkinin kesilmesini, bu kurumun yayınlarıyle, dili öz Türkçe olan yayınların okullara sokulmaması gerektiğini savunmuş; bunun «kültürümüzü yıkıcılıktan korumanın tek yolu» olduğunu göstermeye çalışmıştır. **Tercüman**'daki yazılarında bu düşünceleri kendilerince yineleyen A. Kabaklı, F. Timurtaş, E. Göze, T. Buğra, «Türk dilinin kurtuluşunu bir Dil Akademisinin hemen kurulmasına» bağlamışlardır. Yine **Tercüman'da** Prof. Dr. B. Akyavaş, «dilin bir mucize olduğunu, herkesin onunla ilgilenemeyeceğini, bu bakımdan Türkçeyi seven, sayan ciddî bir dil akademisine ihtiyaç olduğunu» çok dokunaklı bir dille belirtmiştir.

Kimi yazarlar da hükümetin her şeyi bırakıp «millî

dil politikasını» gerçekleştirme işiyle uğraşmasını önermiştir. «Millî dil» sorunu çözümlenirse, ülkenin tüm sorunlarının da kendiliğinden çözümleneceğini öne sürmüşlerdir. Bu görüşü savunanlardan Erol Güngör şöyle demektedir: «Yeni hükümetin eğitim ve kültür politikasıyla ilgili görüşleri arasında bir de Türkçenin kurtarılması vardır ki bizim kanaatimizce hükümet programının bütün ruhu, en can alıcı noktası burada yatmaktadır. Türkçenin kurtarılmasıyle Türkiye'nin kurtarılmasını bir tutmak gerekir, çünkü her türlü ilim, sanat hattâ teknik kalkınmamız sağlam bir millî dile ihtiyaç göstermektedir. ...Türk dilini kurtarabilmek için dilin öğrenilmesinde başlıca kaynağı teşkil eden müesseseleri düzeltmek gerekiyor. Bu müesseseler, okullar ve bir de kitle haberleşme vasıtalarıdır. Şu halde yeni hükümet eğer programına sadık kalacak ve millî dilimizi itibarlı bir mevkiye getirecekse önce okul kitaplarının Türkçe yazılmasını ve TRT'de Türkçenin kullanılmasını temin etmelidir. Olanak, olası, bulası, saptamak gibi ucûbe kelimeleri birtakım talihsiz ve bilgisiz politika adamları kullanabilirler. Ama onların yandaşları kendi liderlerinin saçmalıklarını Türk çocuğuna, Türk vatandaşına kabul ettirmek için devlete ait vasıtaları kullanamazlar... Hükümet bir tek Türk dilini kurtarsa her şeyi kurtarmış olur.» (**Orta Doğu**, 25.4.1975)

Millî dil politikasını yönlendirmeyi ve boyutlandırmayı amaçlayan bu yazarlar, öz Türkçeciliği suçların en büyüğü gibi görmeye, göstermeye çalışmışlardır. Böylece okullarda öz Türkçe ülküsüne gönül vermiş, öğrencilerine anadillerini sevdirmeyi iş edinmiş öğretmenler hakkında soruşturmalar açılmıştır. Derslerinde «olanak», «seçenek», «olasılık», «tüm», «sorun»... gibi sözcükleri kullanan öğretmenlere nedenleri sorulmuştur bu tutumlarının. Onlardan «Niçin millî dili kullanmadıkarının esbab-ı mucibesi» istenmiştir. Bu yüzden birçok dilsever öğretmen kıyıma uğratılmış, yerleri değiştirilmiştir.

● Millî Dil Politikasına Tepkiler

Dilseverler, dil devrimine yürekten bağlı olanlar büyük bir tepkiyle karşıladılar millî dil politikasını. Konu

7 nisan 1975 günlü **Cumhuriyet**'te değerlendirilirken şöyle deniliyor: «Bilindiği gibi Atatürk'ün üstünde özenle durduğu devrimlerin birincil sırasında bulunuyordu dil devrimi. Türkçemizi yabancı sözlerden ayıklamak, öz dilimizi geliştirmek, dilimizin öz kaynaklarına dayanarak bilimsel yöntemlerle yeni sözcükler üretmek, çağdaş uygarlığın vardığı düzeyde tüm bilim ve felsefe akımlarını Türkçemizde izleyebilecek boyutlar yaratmak için yıllardan beri yurdumuzda Atatürkçülerin uğraşları sürmektedir. Cephe hükümetinin programında bu uğraşa karşı çıkılması, Milliyetçi Cephe'nin ne denli Atatürkçü ve ulusçu olduğunu da ortaya koymaktadır. Çünkü Atatürk'ün dil devrimine karşı çıkarak Atatürkçü olunamaz.»

Dilin, düşünce ve duyarlığı oluşturmadaki etkisi düşünülürse bu yargıların doğruluğu tartışılamaz. Değerlendirme, şu tümcelerle bağlanmaktadır: «Hükümet programında 'Türkçemizin iki ayrı dil haline gelmesine' yol açıldığı ileri sürülmektedir. Oysa eskiden iki dil vardı: Osmanlıca ve Türkçe. Atatürk Osmanlıcayı, yani Saray dilini yıkmıştır. Bu yıkıntının özlemlerini, 1975 Türkiyesinde hükümet programına yansımış görmek, ulusumuz adına büyük talihsizliktir.»

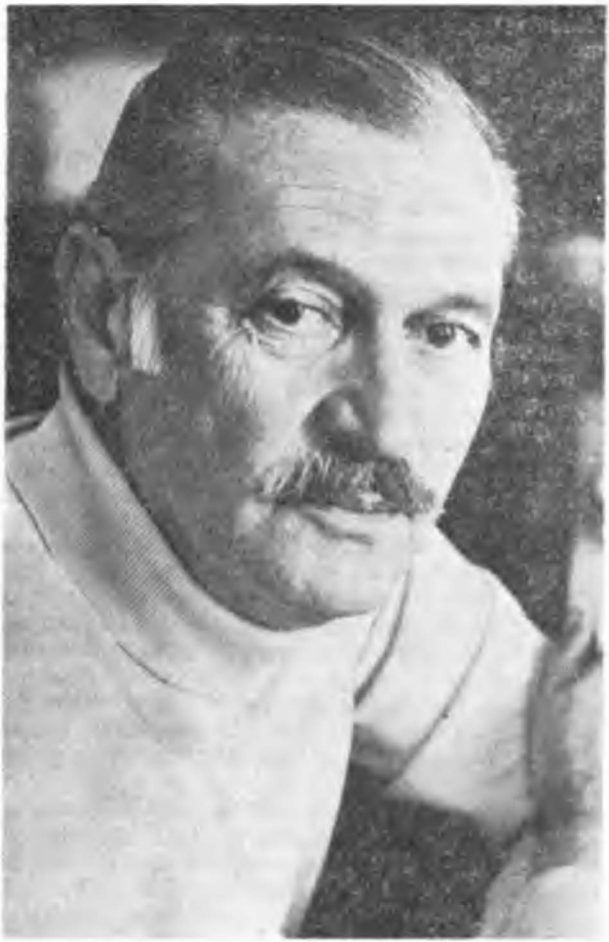
Oktay Akbal, «Millî Dil» kavramıyla, Milliyetçi Cephe Hükümetinin programındaki dili karşılaştırarak, isteseler de öz Türkçe akımının getirdiği yeni söz değerlerini kullanmaktan kaçınamıyacaklarım tanıtlarıyla gösterdi **Cumhuriyet**'teki köşesinde: «Aldım kırmızı kalemi elime, bir bir çizmeye başladım daha düne dek Demirel gibi düşünen kişilerin «millî» saymadıkları, uydurma diye suçladıkları sözcükleri: Yarar, yönetme, etki, kamu, yatırım, eylemleşme, çözüm, ilişki, amaç, davranış, uygulama, öğretim, gerekli, yükümlü, güç, gösteri, bütünleşme, ortam, yetki.. vb... Sayın Demirel'in okuduğu programda bütün bu «yeni» sözcükler bol bol yer almıştır. Sayın Başbakan bilerek ya da bilmeyerek hemen bütün konuşmalarında, yazılarında kısa bir zaman önceye değin dil tutucularının sevmedikleri, beğenmedikleri, durmadan saldırdıkları sözcükleri kolaylıkla kullanmaktadır. Niye amaç yerine gaye, uygulama yerine tatbik,

davranış yerine hareket, güç yerine kuvvet, öğretim yerine tedrisat, yarar yerine fayda, ortam yerine vasat demiyor. O da biliyor ki, Arapça, Farsça sözcükler eskimiş, yıpranmış, değerlerini yitirmişlerdir.»

Akbal'ın bu saptayımı, dilbilimsel bir gerçeği yansıtmaktadır. Dil dizgesi içinde yerini alan yeni sözcükler, ne denli direnirsek direnelim, söz dağarcığımıza ağar. Ayrımına bile varmayız bunun. Bu olguyu Şükrü Saraçoğlu, **Yeni Ulus**'ta, Ali Dündar da **Barış**'ta değişik yönlerden ele aldılar. Özleştirime akımının yolunu tıkamanın olanaksızlığını gösterdiler.

Ulusçuluğun ya da ulusalcılığın ilk koşulu anadilini sevmektir. İlhan Arsel, bu anadüşünce üzerine temellendirdiği yazısında (**Cumhuriyet**, 8.5.1975) «millî dil politikası»na karşı çıkarken şunları söylüyor: «...Şu bir gerçektir ki gericinin ve şeriatçının Türkçeye ve Türke karşı düşmanlığı, Türk'ü Türklük benliğinden ve güzel dilinden etmiştir... Arap milliyetçisi dil faktörünü kendi ulusal bilincinin korunmasında en önemli öğe saydığı halde bizim şeriatçı kafalarımız Türk dilini Türk'e unutturmak ve onun yerine Arapça ile oluşturulmuş Osmanlıcayı yaşatmak için fanatikleşmekte sınır tanımamıştır. Yüzlerce yıl Türk egemenliği altında yaşadığı sürece Arap «Araplığını» unutmamıştır, çünkü her şeyden önce kendi öz diline sahip çıkabilmiştir. Yüzyıllar boyunca kendisine hükmeden Türk'ün ne dilini, ne kültürünü ve geleneklerini almıştır. Kendi diline sahip olarak Araplık bilinci ve milliliği içinde yaşayabilmiştir. Bizim şeriatçılarımızın bunlardan hiç haberi yoktur.»

İlhan Arsel'in bu saptayımı, ülkemizde dil sorununun «bitmeyen kavga» görünümünü kazanmasında ana nedenlerden biridir. Ulusalcılığın kaynağını dilde görenlerle, bu gerçeği görmezlenenlerin kavgası. Nitekim Niyazi Berkes de dil kavgasının, «millî dil» politikasının kökeninde yatan bir başka gerçeği **Cumhuriyet**'te yayımlanan «Üs - Tesis», «Hecin Devesi» adlı iki yazısında açıklığa kavuşturdu. Yabancı sözcüklere dadanmanın, bunların gerçek anlamını bilmeden kullanmanın halkı düşünce bulanıklığı içinde tutmak, gerçeklerin kavranmasını engellemek olduğunu somut örneklerle gösterdi:

Oktay Rifat
(Foto Lütfi Özkök)

«Koca bir ulusu anlam karanlıklarına sokmak mıdır milliyetçilik? Başka bir ulusun zengin sözlüğünden hırsızlık mıdır o?»

Hükümetin izlediği millî dil politikasına, bu politikanın uygulanmasına Türk Dil Kurumu da büyük bir tepki gösterdi. Bu amaçla düzenlenen basın oplantısında Kurumun görüşleri açıklandı. Kurum Genel Yazmanı Ömer Asım Aksoy'un, yazılı olarak sunduğu bildiride önce «millî dil politikası» Atatürkçülüğün dil ilkesi açısından değerlendirilmiş, bu kavramdan gerçekte öz Türkçeciliğin anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Uygulamanınsa buna tam ters düşen bir görünüm taşıdığı tanıtlarıyle sayılıp dökülmüştür. Ayrıca dilde «aşırılık» sözcüğünün geçerliği olamayacağı, dün aşırı sayılan sözcüklerin bugün herkesçe benimsenip kullanıldığı hükümet izlencesinden (programından) seçilen örnek sözcüklerle gösterilmiştir. Dil tutucularının eski bir özlemine de değinilerek şöyle denilmişsir bildiride: «Hükümetin, özleştirme akımını durdurmak için, dil devrimine karşı olan kişilerle bir dil akademisi kurmaya giriştiği de söylenmektedir. Yan tutmayan bilimsel akademiye saygımız vardır. Ancak bilinmelidir ki geriye, Osmanlıcaya dönüş yanlısı olan ya da Türkçemizin Batı kökenli sözcükler saldırısına uğramasında sakınca görmeyen bir akademi, dilin özleşmesini durduramayacaktır. Çünkü özleştirme, ulusça duyduğumuz bir gereksemedir; artık ulusal dil bilinci uyanmış, bir anlayış devrimi gerçekleşmiştir. Şunları da ekleyelim: Milliyetçi olduğunu söyleyen bir hükümetin ulusal dile sırt çevirmesi, çelişkiye düşmek olur.»

Basın toplantısında, basın üyelerinin sorduğu soruları da toplantıya katılan Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu Üyelerinden Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, Prof. Dr. Saadettin Buluç, Prof. Dr. Doğan Aksan, Prof. Dr. Macit Gökberk, Tahir Nejat Gencan dilimizin güncel sorunları açısından yanıtlamışlardır.

Seha L. Meray, Cumhuriyet'te yayımlanan (28.6.1975) «Akıntıya Kürek» adlı yazısında Türk Dil Kurumunca düzenlenen basın toplantısını ana çizgileriyle değerlen-

dirdikten sonra ilginç bir saptamaya girişmiş. Cephe Hükümetini oluşturan üyelerinin yazılarını, konuşmalarını taramış; bunlarda kullanılan öz Türkçe sözcüklerin kimilerini sergilemiş. Yapmacık, ağdalı Osmanlıca kokan bu konuşma ve yazılara sızan yeni söz değerlerini göstermiş. Meray, kafaları gibi dilleri de bölmeli bu kişilerin nasıl bir çelişki ve yanılgı içinde bulunduklarını inandırıcı bir biçimde somutlamış yazısında. Söylediklerini Türk Dil Kurumu basın bildirisinden alıntıladığı şu tümcelerle bitiriyor: «Bundan önce de kimi hükümetler, özleşen dile karşı çıkmışlardır. O zamanki davranışlar, nasıl dilimizin özleşmesini engelleyememişse, bundan sonraki benzer girişimler de öylece başarısız kalacaktır.»

Mustafa Şerif Onaran da **Yeni Ulus**'ta yayımlanan yazılarında dilimizdeki özleşme ve gelişmeyi engellemenin olanaksızlığını, yeni kavramların, sözcük ve terimlerin geçici bir süre yadırgansa bile sonradan benimseneceğini göstermeye çalıştı.

● Özleştirme Durdurulabilir mi?

Görüldüğü gibi, 1975'te «millî dil» sözü, özleştirme akımına karşıt bir kavram olarak ortaya atılmıştır. Osmanlıca özlemi kamçılanmak, özleştirme durdurulmak istenmiştir bu sözle. Bunun olasılığı var mıdır? Var sayanlar, 1975 Türkiye'sinde yazarların, ozanların, gerçek bilim adamlarının dil tutumunu bilmeyenlerdir. Yazın dilimizdeki gelişmenin somut örnekleri ortadadır. Yapılan sayılamalarda yazın dilinde Türkçeleşme oram % 92 nin üstüne çıkmıştır. (Ömer Asım Aksoy, **Gelişen ve Özleşen Dilimiz**, s. 88-89) Bilim dilimiz için de böyledir bu durum. 1975 yılında yayımlanan iki çalışmayla örneklendirelim bunu.

Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, «Türk diline, dil devrimine gönül verenlere» adadığı **Kamu Yönetimi** adlı çevirisinin yeni baskısını hazırlarken ilginç bir deneme yapmış. Türkçenin tüm olanaklarını yoklayarak olabildiğince yabancı kökenli sözcüklerden kaçınmak istemiş. Elde ettiği sonuç dilimiz açısından oldukça sevindirici. Girisiminin sonucunu «sunuşta» şöyle açıklıyor: «Bu baskıda da, çevirinin dilini özleştirmek, onu yabancı söz-

cüklerle terimlerden arıtmak üzere özel bir çaba harcadık. İçinde toplam olarak 8.000 dolayında sözcük bulunan 28 sayfalık bir örneklem üzerinde yaptığımız sayıma göre, bu betikteki Türkçe sözcüklerin oranı % 98'dir. Arapça olan «ve» bağlacını, tırnak içinde gösterilen iki alıntı dışında hiç kullanmadık. ...Birçok yabancı kökenli terim ya da sözcüğe Türkçe karşılıklar türetip bunları kullandık. İçten inancımız, % 98'lik Türkçe oranının, bu arada pek yaygınlık kazanmamış bulunan türetilmiş öz Türkçe sözcüklerin, okumayı tedirginlik verecek bir ölçüde güçleştirmediği, tersine, genç kuşaktan kişilerle halktan okuyucular için daha da kolaylaştırdığıdır. Yüzde ikilik yabancı sözcükler içinde Batı kökenli olanların oranı oldukça azdır; Doğu kökenli sözcüklerin çoğu da «devlet, halk, insan, zaman, hak, ücret, mal, madde, her, hazırlamak, hesaplamak» gibi çoğumuzun yabancı kökenli olduğunu bile bilmediğimiz yerleşmiş sözcüklerdir.»

Mıhçıoğlu'nun bu girişimi şu gerçeği açıkça gösteriyor ki Türkçe düşünme, Türkçe söyleme kaygısını çeken her bilim adamı, en soyut kavramları bile Türkçenin söz değerleriyle karşılayabilir. Üstelik bu yeni söz değerlerini hiç yadırgatmadan Türkçenin soluğu içinde eritebilir. Mıhçıoğlu'nun 522 sayfalık geniş oylumlu çevirisinde açıkça görüyoruz bunu. Dil devriminin getirdiği söz değerlerinin yanı sıra, **ayırtkan**, (karakteristik), **azınlık yönetimi** (oligarşi), **bölek** (klik), **çoğulcu** (plüralist), **düşlem** (fantazi), **elerki** (demokrasi), **eşgüdüm** (koordinasyon), **genelgüdüm** (strateji), **güzelduyusal** (estetik), **ödence** (tazminat), **örneklem** (sample), **sezdiri** (ima), **tanılama** (teşhis) **yazçizcilik** (kırtasiyecilik)... gibi yüzlerce yeni sözcüğü de kullanım alanına çıkarmıştır.

Mıhçıoğlu'nun bu tutumu tekil bir örnek değildir. Türkçeyi ileri bir bilim dili düzeyine eriştirme çabası bilinçli bir yaygınlık kazanmıştır bugün. Örneğin, Doç. Dr. Özer Ozankaya'nın bu yıl yayımlanan **Toplumbilime Giriş** adlı yapıtından alıntıladığımız şu kısa bölüme bakalım: «İnsanların çevrelerine ve kendilerine ilişkin olarak oluşturdukları düşüncelerin bir bölümü inanç, bir bölümü de bilgi biçimindedir. İnanç, bir sanı ya da bir

kanıya dayanarak oluşturup benimsenen görüşlere denir. İnanç, bilginin sınırları dışında kalır, bilginin bittiği yerde başlar. Bilgi ise bilimsel yöntemle doğrulanma olanağına kavuşan düşünce ve görüşlere denir. Bilgi oluşturma süreci içinde insan bilinci durmadan gelişmektedir. Bilme süreci yalnızca nesnel gerçeği yansıtma demek olmayıp, aynı zamanda nesnel gerçeği sürekli olarak yaratmayı da anlatır. Öte yandan bilginin alanı genişledikçe inançların, başka deyişle doğruluğu bilimsel yöntemle saptanmış sanı, ya da kanı durumundaki görüşlerin alanı da daralır.»

İnanç ve **bilgi** gibi iki soyut kavram arasındaki ayrım, ortalama bir okurun bile kolayca anlayacağı bir biçimde ortaya konmaktadır bu alıntıda. Bu da bilim dilimizin Türkçenin soluğuyla biçimlendirilmesinden doğmaktadır. Toplumsal bilimlerde gördüğümüz bu sevindirici durum, doğal ve uygulamalı bilim dallarında da böyledir. İşte bu gerçeği görmezlenip özleştirme akımını durdurmaya ya da yolundan saptırmaya çalışmak, Seha L. Meray'ın, yukarıda andığımız yazısında belirttiği gibi, akıntıya kürek çekmektir...

● Yabancı Dille Öğretim Sorunu

1975'te. önemli bir tartışma da «Yüksek Öğrenim Hangi Dille Yapılmalıdır?» sorusu üzerinde olmuştur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Tarık Somer, televizyonda kendisiyle yapılan bir konuşmada: «Türkçenin bir bilim dili olmadığını, bilimsel yayın ve yapıtların geniş ölçüde İngilizceyle yapıldığını, bunun için de üniversitelerimizde öğretim dilinin İngilizce olması gerektiğini» savunmuştur. Bu düşünce üniversite çevrelerinde ve dışında tepkiyle karşılanmıştır. 2 nisan 1975 günlü **Tercüman**'da Prof. Selâhattin Arık, «Yabancı Dilde Yapılan Yüksek Öğretim» adlı yazısında İngilizcenin gelişmiş olmasının, bu dilde bilimsel yayınların çokça bulunmasının ayrı bir konu, öğretim dili olarak seçilmesininse ayrı bir konu olduğuna değinmiştir. Üniversitelerde öğretim dilinin İngilizce olmasının öncelikle bu kurumların bilim ve bilgiyi halka yayma görevini engelleyeceği gibi, bunun «Türkçenin mezarını kazmak» olaca-

ğını belirtmiştir. Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat da aynı konuyu daha ayrıntılı biçimde 11 nisan 1975 günlü **Milliyet**'te ele almış, sayılamalara bağlı kalarak üniversitelerde öğretim dilini İngilizceye dayandırmanın yanlışlığını göstermiştir. Bu yolu seçmenin, Orta Doğu Teknik Üniversitesindeki uygulamasından doğan zararları da sergileyerek şöyle bağlamıştır yazısını Dr. Unat: «Henüz bir ulus bilinci gelişmemiş birkaç ülkeden başka yerlerde bulunmayan; Türk dili ve kültürü hakkında haksız yere yetersizlik kuşkusu uyandıran ve Türk toplumunun parasıyle yabancıların çıkarlarına daha uygun gençler yetiştiren İngilizce yüksek öğretimden vazgeçmeliyiz.» Bu görüşü Prof. Dr. Mehmet Kaplan da paylaşmış, 13 ağustos 1975 günlü **Milliyet**'teki yazısında konuyu tarihsel ve güncel boyutlarıyle değerlendirmiştir. Şunları öne sürmüştür özetle: «Türk aydınları eğer ortaöğretimde olduğu gibi, üniversite ve yüksek öğretimde de İngilizceyi öğretim dili olarak kabul ederlerse, Türkçenin yabancı kelimelerle dolmasının önüne geçilemez. Gereken çaba harcanmazsa, çok zengin bir dilim olan İngilizce karşısında Türkçe halkın kullandığı basit bir konuşma dili seviyesinde kalır. Kafaları yabancı kelimelere göre kurulmuş aydınlar, bilgilerini halka aktaramazlar. Bunun sonucu olarak aydın ile halk arasında yüzyıllardan beri süregelen ikilik, anlaşmazlık ve yabancılık, bundan sonra da devam eder.» «Mümtaz Soysal da «Tarzanca» başlıklı yazısında (**Milliyet**, 25.8.1975) konuyu, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin yapısal durumu içinde irdeleyerek, öğretim dili olarak İngilizceyi benimsemeyi savunan görüşün çelişkilerini, tutarsızlıklarını vurgulamıştır: «Evet, yabancı dil önemli. Kaynaklardan daha iyi yararlanabilmek, çeşitli görüşlere açılabilmek ve dünyaya daha iyi bakabilmek için önemli. Ama, sanıldığı kadar da önemli değil. Ondan da önemli olan, bir ulusun kendi dilini bir «Bilim dili» olarak geliştirmesi, kendi öğretim kurumlarında bilimsel öğretim yöntemlerini yerleştirmesi.»

● **Çalışmalar - Yazılar ve Yapıtlar**

1975'te dilimizin türlü sorunlarını konu alan çalış-

malar yapılmış, bu sorunlara değgin tek yazılar, yapıtlar yayımlanmıştır. Bunlardan saptayabildiklerimizi özetleyici bir yöntemle tanıtalım:

● **Güncel Sözcük** (Ali Püsküllüoğlu, **Türk Dili,** sayı: 280, 281, 282, 283, 284, 285). Bu çalışmanın ereğini şöyle belirtiyor Püsküllüoğlu: «Gazeteleri, dergileri, kitapları okurken, radyoları dinler, televizyonları seyrederken, yeni yeni, sözcükler çıkar karşımıza. Onları sözlüklerde ararsak, birtakımını bulamayız. Örneğin, geçenlerde bir radyo haberinde «sömestr» karşılığı «yarıyıl» geçti. Öylesine güzel kullanılmıştı ki, hemen anlaşılıyordu onun «sömestr» olduğu. «Yarıyıl», daha yazıya geçmemiş bir sözcüktür, yeni önerilmiştir. Onun bir haberde yer alması, duyulan gereksemeyi gösterir. Bunlara benzer nice nice sözcükler vardır henüz sözlüklere girmemiş. İşte bu **Güncel Sözlük,** onları zaman zaman sunmak ereğiyle düzenlenmiştir.» Bu erekle düzenlenen sözlükten seçtiğimiz kimi sözcükleri dizileyelim: **Alçaltı** (zillet), **araştırman, çokuluslu** (multi-national), **dağıntı, düzenek** (plan), **erinçsiz** (huzursuz), **geçenek** (koridor), **önlem** (tedbir), **özendiri** (teşvik), **biçem** (üslup), **düzün** (ritim,) **sorunsal** (problematik), **soykırımı** (jenosid), **uygulayımbilim,** (teknoloji), **yetişek** (formasyon) **işletmen, yerinç** (hayıflanma), **geçince** (medar-ı maişet), **savunca** (tez), **duyumsamak** (hissetmek), **özyapı** (karakter)... **Bunlar** ve benzer sözcükler tanıtlarıyle birlikte gösteriliyor sözlükte.

● **Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılıklar** (Prof. Dr. Mıhçıoğlu - Tahsin Saraç, **Türk Dili,** sayı: 285, 286, 288, 290). Dilimizin en önemli sorunu Batıdan gelen sözcüklerdir. Bu sorunun üstesinden nasıl gelebiliriz? Melih Cevdet Anday, 23 mayıs 1975 günlü **Cumhuriyet'te** şöyle bir öneride bulunuyor: «Batılılar, yeni buldukları gereçleri, aygıtları kendi bildikleri gibi adlandırarak dünyaya salıyorlar, yeni kavramlar için de böyle yapıyorlar. Çünkü onlar terim uydurmaya, yeni sözcükler yapmaya yüzyıllar önce başlamışlardı. Bir dilin sözcükleri sayılıdır yetersizdir, bu bakımdan dildeki kökler ve eklerle yeni sözcükler, yeni terimler türetmek büyük bir buluş

sayılmalıdır. Uygarlığın bir başarısıdır bu. Batılılar da işte böyle, yeni buluşlarını, o yöntemlerle hemen adlandırıveriyorlar. Bizim de onlar gibi yapmamız gerekir. Karşılaştığımız her yeni gereç, ya da kavram için kendi köklerimizle yapım eklerimizi birleştirerek yöntemince yeni sözcükler yaratmalıyız!» Bu yola gidilmektedir. Mıhçıoğlu ve Tahsin Saraç da Batı kökenli şu sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmuşlar: **Dizeç** (dosya), **bilgisayım** (enformatik), **yeryazım** (kadostro), **izlence** (program), **yerbetim** (topografya), **kirsöken** (deterjan), **tasarçizim** (dizayn), **dizelge** (liste), **tanıtımcık** (spot), **çağaşım** (anakronizm), **süreölçer** (kronometre)...

● **Anadili** (Doğan Aksan, **Türk Dili,** sayı: 285). Anadilin. insan ve toplum yaşamındaki yeri nedir? Doğan Aksan, bu soruyu açıklayarak giriyor geniş oylumlu incelemesine. Anadilin, çevreyle bağlantısına değinerek türlü özelliklerini sergiliyor. Belli bir ses dizgesi olarak, evrene bakış biçimi ve anlatım yolu olarak, bir ulusun kültürünün aynası olarak, uluslaşmayı oluşturan ana etken olarak anadilin, kavramsal ve işlevsel boyutlarını bu alanda yapılmış türlü incelemelere yaslanarak açıklığa kavuşturuyor. İncelemesinin son bölümünde de anadili sevgisi, saygısı nasıl uyandırılır sorusu üzerinde duruyor; ayrıca anadili öğretimine, anadili açısından yabancı dille öğretim sorununa değiniyor Doğan Aksan. Şu yargılarla bitiriyor incelemesini: «Düşüncemizi belli kalıplara döken, bizi pek çok bakımdan başka toplumlardan ayıran anadilimize gereken önemi vermemiz, yeterince saygı ve özen göstermemiz hem topluma, hem de kendimize karşı görevimizdir.»

● **Gelişen ve Özleşen Dilimiz** (Ömer Asım Aksoy. TDK yayını). Kitabın bu dördüncü baskısını da daha önceki baskılarda olduğu gibi, yeni eklemeler ve genişletmelerle zenginleştirmiş Ömer Asım Aksoy. «Dil ve Toplum» adlı birinci bölümde dilin ulusallığı, bağımsızlığı, layikliği ve dilde halkçılık açılarından eski dilimiz ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiş, Türkçeyi hor görenlerin çelişkili durumları örneklerle somutlanmıştır. «Dilimiz Kendini Arıyor» bölümünde de Türkçemizdeki

değişme ve gelişmelerin kanıtlı bir dökümlenmesi yapılıyor. «Örgütlü Çalışma» başlıklı bölümde de Türk Dil Kurumunun yapısı ve çalışmaları topluca gösteriliyor. Daha sonra da «Dil Devriminin Karşılaştığı Güçlükler» ele alınıyor. Özellikle dil devrimine karşı duranların düşünceleri, tutumları eleştirilerek bunların «akıntıya kürek çektikleri» belirtiliyor. Ayrıca dil devriminin verimleri değerlendirilerek, dilimizdeki gelişme ve özleşmenin eriştiği mutlu aşama sayılamalarla ortaya konuyor. Aksoy'un, her baskısıyla büyüyen bu çalışması, dil devrimimizin sağlıklı kan dolaşımını yoğun ve özlü bir anlatımla yansıtıyor bizlere...

● **Dil Bilinci** (Suut Kemal Yetkin, **Sanat Dergisi,** sayı: 139). Bu denemesinde Suut Kemal Yetkin, «romanların gücü nereden gelir?» sorusu üzerinde düşünerek sözü dile getiriyor. Bir romanın başarısını okunurluğunu oluşturan öğlerin başında görüyor dili: «Bir roman ilkin dili ile okuru büyülerse başarılıdır. Dili arı olmayan, sözcükleri yerli yerinde bulunmayan, cümleleri tutarsız olan, içinize dolup sizi kavramayan, ama başarılı sayılan tek bir roman gösterilemez.» Bu gerçeği saptadıktan sonra konuşma ve yazı dilinde yanlış kullanılan sözcüklerden yakınıyor Suut Kemal Yetkin. Yazarın, öncelikle dil bilinciyle davranması gerektiğine değiniyor, bu bilinçten yoksun yazarların kalıcı yapıtlar varatamıyacağını belirliyor...

● **Derleme Sözlüğü VIII** (Hazırlayanlar: Ömer Asım Aksoy'un yönetiminde Aysel Dikmen, Meral Tolluoğlu, Perihan Kutlar, TDK yayını). Halk ağzında yaşadığı halde yazı dilimize girmemiş olan sözcükleri derleyip bunların yazı diline ağmasını sağlama, Türk Dil Kurumunun gerçekleştirdiği işlerin başında gelir. Önce «Söz Derleme Dergisi» adıyla 6 cilt bir sözlük düzenlenmiş; daha sonraki çalışmalarla bu yapıt geliştirilerek 13 ciltlik bir «Derleme Sözlüğü»ne dönüştürülmüştür. Elimizdeki VIII. cilt «K» harfine ayrılmıştır. Derlenen her sözcüğün altında nerelerde kullanıldığı da gösterilmiştir. Ayrıca çok anlamlı sözcüklerin hangi anlamlarıyle hangi yörelerde geçtiği belirtilmiştir. Bundan öncekilerde ol-

duğu gibi, bu ciltte yer alan sözcükler halk dilinin bereketli toprağını, gür kaynağını gösteren bir özellik taşıyor. Halkımızın olayları, durumları, araç ve gereçleri adlandırmaktaki dil duyarlığını somutluyor. **Derleme Sözlüğü** halk ağzında yaşayan sözcüklerin genel dile ağmasına yardımcı olacağı gibi, Türkçe üzerinde yapılacak türlü çalışmaların gereçlerini de getiriyor. Sözgelimi, Türkçemizin belirleyici özelliklerinden biri anlatımındaki, söz örüntüsündeki somutlama gücüdür. Elimizdeki ciltten seçtiğimiz şu örneklerde açıkça görebiliriz bunu: **Kadınparmağı** (ince, uzun sulu, yumuşak armut), **kadıngöbeği** (bir tür mantar), **kankurutan** (az konuşarak çevresindekileri üzen), **kanyaşı** (zehirli bir ot), **karçiçeği** (çiğdem), **katırkulağı** (yapraklarından dolma yapılan bir bitki), **katırkuyruğu** (erguvan), **katırtırnağı** (iri yapraklı bir tür ot), **kaynanadili** (bir iğne oyası örneği), **kazayağı** (su kıyılarında biten, yenen bir ot), **kılkuyruk** (yaban ördeği), **koyungözü** (kalın kabuklu, iri üzüm), **konargöçer** (göçebe), **kurtçömelten** (keskin, sert ayaz)... Ayrıca halkın sözyaratmadaki ustalığını, yararlandığı yapım eklerini ve bunların işlevlerini de derlenen sözcüklerde gözlemleyebiliriz...

● **Ortak Dil ve Kültür Dili** (Mehmet Kaplan, **Güneş** eylül 1975). Bizde «ortak dil», «kültür dili», «bilim dili» gibi terimlerin anlamları tam bir açıklık kazanmamıştır. Bu yüzden de dil tartışmalarında birbirine karıştırılır bu kavramlar. Mehmet Kaplan, bu makalesinde andığımız terimler üzerinde düşünüyor, bunların sınırlarını çizmeye çalışıyor. Şöyle tanımlıyor ortak dili: «Sosyal çevrede günlük hayatta kullanılan kelime ve cümleler, ortak dili meydana getirir.» Ortak dilin sınırını çizmeninse olanaksız olduğunu belirtiyor. Kültür dili ise ortak dille bütünleşen, kitaplardan edinilmiş «kelime kadrosu»dur Kaplan'a göre. Sınırı da kişinin kitaplara düşkünlüğü oranında genişler, daralır bu dilin. İlim dilinе gelince, günlük konuşma ve kültür dilinden farklıdır... İlim dili derken her şeyden önce matematik, fizik kimya gibi müsbet ilimlerde kullanılan terimleri kastediyorum. Bunlar matematik ve kimya remizleri gibi tek bir şeye delâlet ederler.» Kaplan'ın bu ayırımlaması ol-

oldukça yapay, yüzeyden bir ayırımlama. Terimlere bir açıklık getirme şöyle dursun, bulandırıyor büsbütün. Bir kez dilin sözdağarcığı içinde birtakım dilimlenmeler, katmanlaşmalar vardır. Ancak bu sözcük dilimleri ve katmanları arasında sürekli bir geçişim de vardır. Örneğin, «kültür» sözcüğü hem genel dilin bir söz değeridir hem de toplumsal bilimlerin bir terimi. Yazısında terimlerin Türkçeleştirilmesinin gerekli olduğuna da değiniyor Mehmet Kaplan. Gelgelelim Türkçesi bulunan terimleri kendi yazılarında kullanmaktan özellikle kaçınıyor. Örneğin **solumak** varken «teneffüs etmek», **bilinç** varken «şuur», **bitki** varken «nebat», **toplumbilim** varken «sosyoloji» **simge** varken «remiz» demeyi yeğliyor. Böyle olunca da dildeki gelişme ve değişmelerden yakınıyor ister istemez...

● **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü** (Doç. Dr. Özer Ozankaya, TDK yayını). Bin terimden oluşan bu sözlükte toplumbilimin ana konularını kuşatan başlıca terimler saptanmış, dizgelenmiş; bunlar tanımlara bağlanarak yabancı dillerdeki karşılıklarıyle birlikte gösterilmiştir. Ayrıca toplumbilimle konusal yakınlıkları bulunan felsefe, ruhbilim, yöntembilim gibi alanların ortak kimi terimlerine de yer verilmiş sözlükte. Doç. Dr. Ozankaya, terimleri oluştururken Türkçenin tüm olanaklarından yararlanmış, en soyut kavramları bile Türkçenin söz değerleriyle karşılamaya çalışmıştır. Basarı sağladığını da da söyleyebiliriz bu çalışmasında. Sözlükten seçtiğimiz şu örnekler bu yargımızı doğrular: **Emekçileşme** (ameleleşme), **ilkörnekler** (arşetipler) **genörgüt** (bürokrasi), **elerki** (demokrasi), **dişediş** (kısas), **gönülgücü** (moral), **küçük küme toplumbilimi** (mikrososyoloji), **yetkecilik** (otoritarizm), **tapıncakcılık** (putperestlik), **deneyim** (tecrip), **dinerki** (teokrasi), **nedence** (vesile)... Terimleri Türkçeleştirmede gördüğümüz bu titizlik, tanımlamalarda da gösterilmiştir. Doç. Dr. Ozankaya, salt uzmanların anlayabileceği karmaşık tanımlardan kaçınmış, ortalama okurların. konuya ilgi duyanların kolayca anlayabileceklerini bir yol seçmiştir. Öte yandan sözlüğün sonuna terimlerin eski dildeki, Fransızca ve İngilizcedeki karşılıklarını gösterir üç ayrı dizin eklenmiştir. Sözlüğün,

toplumbilim dalında sürüp giden terimler kargaşasını önleyeceğini söyleyebiliriz.

● **Ulusal Dil Nedir?** (Bedrettin Cömert, **Sanat Dergisi**, 29 ağustos 1975). «İnsanın öz diline önem vermesi, ona özen göstermesi, eski dil - yeni dil kavgasının çok berisinde bir sorundur.» diyerek giriyor yazısına Bedrettin Cömert. Dille düşünce, dille bilinç, dille kültür arasındaki etkileşimi belirttikten sonra; sözü, dillerin karşılaştırılmasına getiriyor: «Bir dili, dillerin en soylusu, en incesi veya güzeli görmek nasıl bilimsel bir yanılgıysa, bir dili, kimi kavramları anlatmada yetersiz görmek de aynı nitelikte bir yanılgıdır. Her dil kendi yapısının, kendi biçiminin özelliklerine göre davranır, işler.» Doğrudur bu yargı. Dilleri zengin, yoksul; ileri, geri diye nitelendirme dilbilimsel verilerle bağdaşmaz. Önemli olan, toplumun anlatım gereksemelerini karşılayıp karşılayamamasıdır dilin. Bedrettin Cömert de yazısında, dilimizdeki değişimin bu açıdan görülmesini vurguluyor.

● **Felsefe Terimleri Sözlüğü** (Prof. Dr. Bedia Akarsu, TDK yayını). Felsefe konularını kuşatan terimleri Türkçeleştirme, bunları açık ve aydınlık tanımlara bağlama oldukça güç bir iştir. Güçlük konunun doğasından gelmektedir. Nitekim bugüne değin felsefe terimlerini Türkçeleştirme yolunda yapılan çalışmalar, tam bir bütünlük kazanmamış, bölük pörçük çalışmalar olarak kalmıştır. Prof. Dr. Akarsu bu güçlüğün üstesinden gelmeye çalışmış; felsefenin ana terimlerini, temel kavramlarını saptayarak olanaklar ölçüsünde bunlara Türkçe karşılıklar bulmayı denemiştir. Kavramların özelliklerine göre kimilerinde tanımsal, kimilerinde de hem tanımlı hem de açıklamalı bir yolla dizgeleştirmiştir bunları. Felsefe ile kesişen Mantık, toplumbilim, ruhbilim, budunbilim alanlarının ortak terimlerini de sözlüğün kapsamı içine almıştır. Terimlerin eski dildeki karşılıklarıyle birlikte Almanca, Fransızca, İngilizceleri de verilmiştir. Sözlüğün, terimler açısından öteden beri felsefe dilimizdeki sürüp gelen kargaşayı, bulanıklığı giderebileceğini söyleyebiliriz.

● **Türk Dilinde Vurgu: Sözcük Vurgusu** (Ömer De-

mircan, **Türk Dili,** sayı: 284). Dilimizin sözcük vurgusu üzerindeki çalışmalar oldukça azdır. Sondan eklemeli bir dil olan Türkçemizin kökler ve ekler açısından vurgusal değerleri genel kurallar dışında açıklığa kavuşturulmamıştır. Ömer Demircan, bu incelemesinde konuya açıklık getirmek istiyor. Kökler ve ekleri vurgu değerlerine göre kümelendiriyor. Yaptığı sınırlı bir deneye bağlı kalarak kimi saptamalarda bulunuyor: «Öz Türkçe köklerde vurgu çoğunluk son hece üzerine düşer. Kök ve ek diziminde son hecede olan vurgulanan, ek vurgu alabiliyorsa hep son heceye kayar. Gerek kökün son hecesinde olmayan gerekse vurgusuz ek almış bir sözcüğün vurgusu yerinde kalır, ilerlemez.»

● **Türk Yurttaşlar Yasası** ve **Borçlar Yasası Terim ve Sözcükler Kılavuzu** (Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, TDK Yayını). Kılavuza yazdığı önsözün bir yerinde şöyle diyor. H. V. Velidedeoğlu: «Yasalardaki terimler, kavramları belirleyen teknik sözcüklerdir. Yasanın bunlarla ilgili her maddesinde bu terimlerin özdeş olması, yasa tekniği bakımından, bir zorunluktur.» Bu özdeşliği sağlamak için de Yurttaşlar Yasası (Medenî Kanun) ve Borçlar Yasasını özenli bir taramadan geçirmis: metinlerde geçen terimleri, terimsel nitelikteki sözcükleri saptamış. Bunların kullanıldıkları yere göre anlamları ayrı ayrı düşünülerek her anlam için Türkçe bir karşılık aranmış. Kılavuzun değeri de gerçekte bu özelliğinden geliyor. Sözgelimi, Osmanlıca metinlerde «mükellefiyet» sözcüğü, **görev, ödev, yükenim, yükümlenim, zorunluk** karşılığı olarak yer alır. Bunun gibi, «tesçil» sözcüğü de **kütükleme, tutanağa geçirme, belgeleme** anlamında kullanılır. İşte H. V. Velidedeoğlu, Osmanlıca sözcük ve terimlerin, yasaların hangi maddesinde hangi anlamla kullanıldığını bütün boyutlarıyle gösteriyor bu kılavuzda. Böylece tüze dilimizin Türkçeleştirilmesi yolunda önemli bir adım atıyor. «Adâbı umumiye» yerine **sağtöre,** «ahâra ferâğ» yerine **başkasına geçirilme,** «akitten rücu» yerine **sözleşmeden caymak,** «bey'i bilvefa mukavelesi» yerine **gerialım sözleşmesi,** «bilmuvafaka» yerine **anlaşarak...** sözcüklerini kullanıyor. Bu türden

4500 ü aşkın Osmanlıca sözcük ve terimin Türkçe karşılığını yaratıyor...

● **«Ve» Bağlacından Nasıl Kurtuluruz?** (Cemal Mıhçıoğlu, **Türk Dili** sayı: 283). Nurullah Ataç, «ve» bağlacını kullanmadan da yazabileceğimizi, konuşurken bu bağlacı kullanmadığımızı savunmuş savunmuş; yazılarıyle de savunusunu örneklendirmişti. Ataç'ın tutumunu benimseyenler, onu izleyenler olduğu gibi, ona karşı çıkanlar, «ve» den tümüyle kurtulmanın olanaksızlığını savunanlar da olmuştu. Konuyu yeniden tartışma alanına getiriyor Mıhçıoğlu. Yaptığı bir denemeye yaslanarak «Türkçede «ve» bağlacını kullanmaktan kaçınmanın bir iki değil pek çok yolu yöntemi bulunduğunu, yazı dilimizde «ve» den büsbütün kurtulmanın hiç de olanak dışı olmadığını söyleyebiliriz.» diyor. Bunun nasıl gerçekleştirilebileceğini de örnekleri, tanıtlarıyle ortaya koyuyor. İncelemesinde «ve»den kurtulmanın, değişik kullanımları olan 13 yol gösteriyor Mıhçıoğlu. Her biri için de karşılaştırmalı örnekler veriyor.

● **Bir Yaratış Biçimi Olarak Dil** (İlhan Berk, **Sanat Dergisi**, 11.4.1975). Genellemeli bir söyleyişle bütün yazınsal yaratılar, dış dünyanın dilsel bir algılanmasıdır. Dış dünyayı dil aracılığıyle yeniden yaratma, yeniden biçimlendirmedir. Bu gerçeği şiir ve ozan açısından inceliyor İlhan Berk. Ozanın, şiirini yaratırken, sözcükleri seçim imgelerini oluştururken, bunları dizeleştirirken dille alışverişi nasıl olacaktır? Sorunun yanıtını, ozanın, şiiri dilin bir yaratış biçimi olarak seçmesine, dille bir savaşa girmesine bağlıyor: «Ozanın, şiiri dilin bir yaratış biçimi yapması da, dille savaşa geçmesi, onunla çarpışması, hesaplaşmasıyle olur.» Şiirin özgünlüğü de, kişiselliği de, tazeliği de ancak böyle bir savaşımın sonunda çıkar ortaya. İlhan Berk'in vurgulamak istediği düsünce de bu.

● **Bilimsel Bildiriler 1972** (TDK yayını). Türk Dil Kurumu, kuruluşunun 40. ve Türk dilinin en büyük anıtlarından **Divanü Lûgati't-Türk'ün** yazılışının 900. yıl dönümü dolayısıyle «I. Türk Dili Bilimsel Kurultayı»

düzenlemişti. Üç yıl önce düzenlenen bu kurultaya 70'i aşkın yerli ve yabancı Türkbilimci (Türkoloğ) katılmış; «Türkiye Türkçesi», «Türkiye Dışındaki Lehçeler», «Eski Türk Lehçeleri ve Divanü Lûgati't-Türk», «Türk Dilinin Tümü» konularında bildiriler sunmuştur. Kitapta kurultaya sunulmuş olan bu bildiriler yer almaktadır.

● **Dilimiz Üstüne Konuşmalar** (Melih Cevdet Anday, TDK yayını). Kitapta M. C. Anday'ın, İstanbul radyosunda yaptığı konuşmalardan on biri yer alıyor. Konuşmaların konusal kapsamını ve niteliğini önsözde şöyle belirtiyor Anday: «Konuya bilimsel açıdan değil de, daha çok dil sorununun halkımız ve gençliğimiz arasında uyandırdığı çeşitli soruların karşılıklarını bulup vermek yönünden eğildim. Ama bunu yapmak için, dilimizi öteki dillerden ayıran özellikler üzerinde durmak, onun ne yoldan, nasıl bozulduğunu göstermek, örnekler vermek gerekli olmuştur. Bu bakımdan günümüzle geçmiş arasında sık sık bağlantılar kurmak zorunu da ortaya çıktı. Bunları ele alırken belli bir düzeyi amaçlamadan, herkesin ilgisine açık olmaya çalıştım.» Gerçekten de herkesin ilgisini çeken bir anlatımla dilimizin birçok sorununu açıklığa kavuşturuyor Anday. Özellikle günlük konuşma dilinde yanlış söylenen, yanlış vurgulanan sözcüklerle ilgili olarak yaygın örnekler veriyor. Bu yanlışlıkların nedenleri gösterilerek dilimizi özleştirmenin gerekliliği belirtiliyor sık sık. Bunların yanı sıra diller arasındaki yakınlıklar, konuşma dili, yazı dili, bilim dili, uygarlık dili, devlet dili... gibi kavramlar üzerinde de açık seçik bilgiler veriliyor. Dilimizi özleştirme çabalarına, bu çabaların verimlerine, özleştirme çabasına karşı çıkanların görüşlerine de yer veriliyor bu konuşmalarda. Ayrıca bugün için dilimizin ana sorunlardan biri olan «terimler konusu» değişik açılardan ele alınarak değerlendiriliyor. Hem de sıkmayan, sıcak bir söyleşi havası içinde.

● **Anlam Sorunu** (Niyazi Berkes, Cumhuriyet 4.10.1975). Dilimizin özleşmesi, sözcük dizgesinde oluşan ya da oluşturulan bir değişiklik değildir. Özleştirme akımını böyle görmek, konuya çok yüzeyden bakmak olur.

Niyazi Berkes, bu gerçeğe değinerek konuyu bir anlam sorunu olarak görüyor, Osmanlılıktan sıyrılmanın daha doğrusu uluslaşmanın bir gereği sayıyor dildeki değişimi: «Bir "ulus toplumu"nun kendi dili olması demek, o dildeki sözcükleri toplumun kişilerinin anlaması, onların hangi kavramların karşılığı olduğunu bilmesi demektir. Karma bir dildeki anlamı bilinmeyen sözcüklerle, anlamını yitirmiş sözcüklerle, anlamı karanlıklaşmış ya da anlamı yerleşmemiş sözcüklerle toplumiçi anlaşma işini yürütmeye çalışan bir toplumun kişileri uluslaşma sürecine girmemiş demektir; ulusal dili gelişmemiş demektir. Dilin gelişmesi yalnız sözcük değişmesi işi değil, sözcüklerin anlamlarının hem aydınlanması hem de halklaşması demektir. Gelişme içinde bulunan bir ulus toplumu, çağdaş anlamlar örgütünü geliştiren toplumdur. Özellikle tüm toplum yapısını değiştirme zorunda olan toplumlarda.» Bu ana düşünce üzerine temellendirdiği yazısında Niyazi Berkes, Osmanlıcanın ve Osmanlının anlam dünyasını değerlendirerek Türkçedeki gelişme ve değişmenin önemini gösteriyor. Anlamsızlıklar içinde debelenen toplumların gelişemiyeceğini inandırıcı bir biçimde ortaya koyuyor...

1975'TE TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

Ekim 1974'den başlayıp Ekim 1975'e kadar olan dönemin tiyatrolarımız açısından repertuarlarını incelemeden önce, geçtiğimiz mevsimin bazı göze çarpan ilginç olaylarına kısaca değinelim:

— Birinci Türk Tiyatro Kongresi, ülkemizde ilk kez yapılan bilinçli ve geniş kapsamlı bir tiyatro olayı olarak, çok olumlu bir çaba olarak alkışlanmağa değer. Bu kongreyi düzenleyen Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi ve onun kuruluşu AKÇE'yi çağdaş Türk Tiyatrosu'nun sorunlarını ele almak ve tiyatro yetkililerini birbirleriyle kaynaştırarak, elde edilecek öneriler ve raporlar ile gelecek için yararlı sonuçlara varmak amacında ne denli övsek azdır. 17-20 Mayıs arasında Eskişehir'de yapılan bir ilk kongre'de konuşmacılar önemli bildiriler ve öneriler sundular.

— Liselerarası Tiyatro Şenliği daha ilgi çekici ve güçlü bir biçimde geçti. Özellikle Bakırköy Lisesi'nin toplu çalışma ile başarıya ulaştığı Bertolt Brecht'in «Carrar Ana'nın Silâhları» adlı oyunu bu Lise'nin gençlerine Birincilik ödülü kazandırırken, sahne ve müzik düzeni çok beğenildi. Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'ni bu Şenliği her yıl düzenlemesinden ötürü ne denli kutlasak yerindedir.

— Haldun Taner'in «Keşanlı Ali Destanı» oyunu Çekoslovakya'da Yaşar Kemal'in «Orta Direk» oyunu Finlandiya'da, Nazim Hikmet'in «Sevdalı Bulut» adlı eseri Mehmet Ulusoy yönetiminde Fransa'da, Anadolu Çocuk Oyunları Kolu'nun Oynadığı «Keloğlan» Hamburg Uluslararası Çocuk Tiyatroları Festivali'nde başarı kazandılar. Erdinç Dinçer (Mim sanatçısı) Yugoslavya ve Macaristan'a davet edilerek ilgi çeken gösteriler ve çalışmalar yaptı.

— İlk İsmet Küntay Ödülü, Tiyatro 75 dergisi tarafından «Şilide Av» adlı oyunun yazarı Orhan Asena'-

ya 14 Nisan 1975 akşamı Yeni Komedi Tiyatrosunda, yazarı dışarda olduğu için kızına törenle verildi.

— Oktay Arayıcı'nın «Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası» adlı oyunu, Viyana Theatre First başkanı tarafından hazırlanan ve Federal Almanyada yayınlanan Schalistiel Führer'in 8. cildinde «Atçalı Kel Mehmet» oyunuyla birlikte, son on yılın en iyi Türk tiyatro eseri olarak yer aldı.

— Türkiyenin gene birçok yerlerinde bazı toplumsal ve devrimci oyunlara saldırılar yapıldı. Bazısı da yasaklandı...

DEVLET TİYATROLARI

1974-1975 mevsiminde Devlet Tiyatroları, repertuar açısından geçen yıllara kıyasla, Türk oyun yazarlarına daha fazla öncelik tanıyan bir tutum içinde göründü: Güngör Dilmen'in «Bağdat Hatun», Aziz Nesin'in «Tut Elimden Rovni», Erdoğan Aytekin'in «Ebekaya», Kemal Demirel'in «Antigone», Necati Cumalı'nın «Susuz Yaz», Nezihe Araz'ın «Bozkır Güzellemesi», Recep Biginer'in «Yunus Emre», Güngör Dilmen'in «Kördüğüm» ve Oktay Atıf'ın «Dirlik Düzenlik» adlı oyunları programları oluşturan yerli eserlerdi.

Türk yazarlarına değer vermek açısından olumlu sayabileceğimiz bu tutum ise, oyunların başarıyla sahneye konuşu ve oynanışı açısından hiç de istenilen çizgiye ulaşmış değildi! Bu yerli oyunların içinde ancak bir ikisi, gerek yazarının söylemek istediğine uygun bir biçimde, gerek Devlet Tiyatroları'nın sahne tekniğine ve tiyatro bilincine ötedenberi varmış sağlam kadrosuna yakışır bir seviyede oynanabilmişti! Diğerleri ise, ister oyunun yetersizliği, ister oynanışın aksaması nedeniyle olsun, beklenen sonuca ulaşmış sayılamazdı!

Devlet Tiyatroları, yerli oyunlar yanısıra, çeviri olarak J.M. Synge'in «Babayiğit», P. Shaffer'in «Küheylân», S. Lenz'in «Suçsuzlar Çağı-Suçlular Çağı», Aldo Nicolai'nin «Yaz Bitti», Guilherm Figuiredo'nun «Tilki ile Üzüm», Karoly Szkony'nin «Teknik Arıza», N. Ostrovski'nin «Bu hafta Yoktu» oyunlarını geçtiğimiz mevsim sahneye koydu.

Genel olarak, gerek yerli, gerek çeviri oyunların tümü ele alınarak bir başarı grafiği çizilecek olursa, Devlet Tiyatroları'nın panoramasında sistem ve uygulama açısından yeni birşeyler gelmediğini ve eskisine kıyasla bu temelli kuruluşun gücünden kaybetmekte olduğunu, özellikle Devlet desteğiyle olanaklar gözönüne alınırsa, üzülmeden görmek kabil değildir...

Ne var ki, bu olumsuz manzara içinde, ikisi yabancı olmak üzere ayrıcalık tanıyacağımız şu oyunlar sadece Devlet Tiyatrolarını kurtaran değil, aynı zamanda geçtiğimiz yılın «en başarılı oyunları» niteliğini taşımışlardır: Peter Shaffer'in yazdığı ve Cüneyt Gökçer'in sahneye koyduğu «Küheylân», S. Lenz'in yazdığı ve Raik Alnıaçık'ın sahneye koyduğu «Suçsuzlar Çağı-Suçlular Çağı» adlarındaki oyunlar günümüzün tiyatro hayatında «olay» sayılabilecek bir tarzda, oynanarak geniş yankı uyandırmışlardır.

Peter Shaffer'in dünyaca sevilen eseri «Küheylan», Cüneyt Gökçer tarafından, öz ve biçim değeri belirlelenerek ve «anlamını yüceleştiren» bir stil'le Sahneye konmuştur. Oyunda rol alan Kerim Afşar, Gülgün Kutlu. M. Ali Erbil, Sadrettin Kılıç, Nermin Sarova ve Gül Asyalı'nın çok başarılı oynayışları «Küheylan»ı en beğenilen oyun seviyesine çıkarmıştır. Refik ve Hale Eren'in dekor-kostümleri de destek olmuştur «Küheylan» 1975-1976 mevsiminde de Devlet Tiyatroları repertuarında yer almaktadır.

İkinci çok başarılı oyun olan S. Lenz'in «Suçsuzlar Çağı-Suçlular Çağı»nı Raik Alnıaçık tam bir anlayışla sahneye koymuş ve oyunun dekor ve kostümlerini Erkan Kırtunç uygunca hazırlamıştır. Bu oyunda tüm oyuncuların başarısı hertürlü övgünün üstündedir.

Bu iki çeviri oyunun yanısıra, yerli oyunlardan en başarılı olanı Aziz Nesin'in yazdığı ve Nihat Akçam tarafından sahneye konan «Tut Elimden Rovni» adlı oyundur. Bir cambaz karı-koca'mn hayatını anlatan bu oyun Aziz Nesin'in bilinçli esprisini ve sağlam bir dünya görüşüne dayanan «insan ilişkileri»ni yansıtıyordu. Oyunda karı-koca rollerini payaşan Ümit Kiper ile Semih Sergen büyük başarı göstermekle kalmadılar, oyunun

temsilleri sonucunda mutlu bir rastlantı sonucu, gerçekten hayatlarını birleştirerek, evlendiler...

Diğer oyunlara gelince: J. M. Synge'in «Babayiğit» adlı oyununu Mahir Canova sahneye koymuş, dekor-kostüm'lerini Refik Eren ve Hale Eren hazırlamışlardır.

Nezihe Araz'ın «Bozkır Güzellemesi» adlı oyunu Muazzez Kurdoğlu'nun sahneye koyuşuyla oynanmış, ve bu oyunu Semih Sergen sahneye koymuş, başrolünü Cihan Ünal canlandırmıştır.

Erdoğan Aytekin'in «Ebekaya» adlı oyununu İsmail Ağlagül sahneye koymuş, rolleri Dinçer Sümer, İslâl Seper, Faruk Günuğur, Melek Tartan, Saim Alpago, İlyas Avcı, Güven Çulhaoğlu, Gülseren Okburan, Nihal Türkmen paylaşmışlardır.

Kemal Demirel'in yazdığı «Antigone» Haldun Marlalı tarafından başarıyla sahneye konmuş ve rolleri Nuri Altınok, Serpil Bodrumlu, Tülay Artuk, Oytun Şanal oynamışlardır. Başarılı mizansen ve başarılı oynanışa rağmen bu oyun Ankara'da ve İstanbul'da beklenen ilgiyi görmemiştir. Bunun herhalde nedeni «Antigone»nun tiyatro dünyasında önceleri Sophokles ve sonra Jean Anouilh tarafından ister klâsik, ister modern biçimde işlenmiş bir konu olarak, seyircinin peşin yargıyla bildiği ve tanıdığı bir eserin yeni versiyonu'nun azçok yadırganmasıdır.

Necati Cumalı'nın «Susuz Yaz»ı, eserin önemi ve değeri ölçüsünde yankı uyandırmadı bu seferki oynanışında. Bunun nedeni, aynı eserin daha önce fazlasıyla oynanmış olmasındaydı herhalde...

Bir de geçen mevsimden arta kalan bir oyun sahnelendi tekrar Devlet Tiyatrosu'nda: Güngör Dilmen'in «Bağdat Hatun»u. Cüneyt Gökçer tarafından sahneye konan ve başrolünü Ayten Gökçer'in oynadığı bu oyun aynı zamanda üzücü bir olayla talihsizliğe uğradı: Oyunda rol alan değerli sanatçı Coşkun Kara, İstanbul turnesine gelirken yolda bir kalp krizi sonucu hayata gözlerini kapamıştı... Oyun da bir süre sonra Ankara ve İstanbul'da afişten indirildi.

Devlet Tiyatroları'nın geçen mevsim repertuarında ikinci tur oyunları arasında «İrlandalı Delişmen» bulu-

nuyordu. Oyun beğenilmedi, fakat başta rol alànlardan Muammer Çıpa, Birol Ök, Erol Kardesoci ve yeni bir eleman olan Meral Oğuz alkışlanarak övüldüler.

Geçen mevsimin sürpriz oyunlarından biri olarak ilgiyle izlenen bir komedi'si Aldo Nikolai'nin yazdığı «Yaz Bitti» idi. Sahneye Ekmel Hürol'un koyduğu bu oyun, özellikle Beyhan Hürol ve Yalın Tolga'nın başarılı oynayışlarıyla İstanbul, Ankara ve İzmir temsillerinde tutuldu.

Devlet Tiyatroları 1974-1975 mevsimini son tur oyunları olarak Oktay Rıfat'ın yazdığı ve Tekin Akmansoy'un sahneye koyduğu «Dirlik Düzenlik», Güngör Dilmen'in yazdığı ve Mahir Canova'nın yönettiği «Kördüğüm» ile Guilherm Figuidero'nun yazdığı ve Bekir Ağlagül'ün sahneye koyduğu «Tilki İle Üzüm» piyesleriyle kapadı. Bu oyunlar bekleneni veremediler.

BURSA AHMET VEFİK PAŞA DEVLET TİYATROSU'NDA

Türkiyede tiyatro alanında çok kez sözü edilen ve fakat birtürlü tam anlamıyla uygulanmasına geçilemiyen Bölge tiyatroları sistemini, azçok gerçekleştirmeğe çalışan kuruluşların başında Bursa'da Devlet Tiyatrosu bünyesi içindeki Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu'nu örnek olarak gösterebiliriz.

1957 yılında önce geçici turnelerle çalımağa başlıyan bu kuruluş, sonraları 1971-1972 mevsiminden itibaren bu yana yerleşik düzenin kurulmasıyla «repertuar sistemi»ni uygulamaya koyulmuş ve seyircilere her gece değişik bir oyun gösterme çabasına girişmiştir.

Repertuar sistemi içinde Bursa Ahmet Vefik Paşa Devlet Tiyatrosu'nun 1974-1975 mevsiminde oynadığı oyunlara gelince: Reşat Nuri Güntekin'in «Çalıkuşu», Nazım, Kurşunlunun, «Evler ve İnsanlar», Jaointo Benavente'nin «Tutku», F. Dürenmat'ın «Strindberg Oyunu», Sommerset Maugham'm «Sadık Zevce», Erik Voss'un çocuk oyunu «Dans Eden Eşek» eserleri ilgiyle karşılanmıştır.

ŞEHİR TİYATROLARI

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları 1974-1975 mevsiminde 17'si yerli ve 2'si yabancı olmak üzere 19 oyun gösterdi. Geçtiğimiz yıl Yeni Komedi, Harbiye, Fatih, Gültepe, Kadıköy, Üsküdar ve Bayrampaşa bölümlerinde çalışan Şehir Tiyatroları böylece Türk oyun yazarlarına öncelik tanımakla olumlu bir görünüş içine girmeğe başladı: Musahipzade Celâl Cevat Fehmi Başkut, Recep Bilginer, Yaşar Kemal, Oktay Rıfat, Cahit Atay, Oktay Arayıcı, Vasıf Öngören, Hidayet Sayın, Necmi Onur, Orhan Asena, Haşmet Zeybek'in piyeslerini ve çocuk oyunları bölümünde Aziz Nesin, Aydın Arıt, Ülker Köksal, Ümit Denizer'in oyunlarını sahneye koymakla «dramaturji» alanında halkımıza yakın ve toplum sorunlarına eğilen bir tutum kuşkusuz ilgiyle karşılanacak bir davranıştır.

Şehir Tiyatroları'nın altı sahnesinde 1974-1975 mevsimi içinde oynanan en etkileyici ve olumlu oyunlar arasında başta: Vasıf Öngören'in yazdığı «Oyun Nasıl Oynanmalı» adlı piyesini saymalıyız. Önceki yıllarda uzun süre afişte kalan ve geniş yankılar uyandıran «Asiye Nasıl Kurtulur» yazarının «Oyun Nasıl Oynanmalı» adlı oyunu da hemen seyircinin ilgisini çekti. Epik tiyatro biçimi içinde değişik bir konu ile karşımıza çıkan «Oyun Nasıl Oynanmalı»da «bir gecekondu'dan aldıkları genç bir kızı, film yıldızı yaparak kazanma yoluna girişen iki yarışmacı» ele alınıyor. Bu konu etrafında yerli sinema' ve özellikle Yeşilçam'daki serüvenler ve belirli kişiler espriyle eleştiriliyor. Oyunu, yazarı Vasıf Öngören yönetti.

Recep Bilginer «Yunus Emre» adlı eserini tarihsel kişiyi değişik ve olumlu bir açıdan ele alarak «insancıl» bir niteliğe ulaşmak istemiş. Bu yolda dökümanter olduğu kadar, tarihsel gelişim içinde ileriye dönük bir kavrama varmak için de iyi niyetini göstermiş oyunun metninde... Ne var ki, Şehir Tiyatrolarında bu oyunu sahneye koyan ve oynayanlar bu anlamı ya gereğince kavrayamamışlar, ya da bu yolda yetersiz kalmışlar. Böyle güçlü olabilecek bir oyun, istenen sentez'e vara-

mamış. Nedim Otyam'ın müziği, oyunun en ilginç yanı.

Yaşar Kemal'in «Ağrı Dağı Efsanesi», Şehir Tiyatroları'nın geçen mevsim repertuarında olumlu oyun sayılır. Yaşar Kemal'in ustaca yazdığı eseri, sahneye koyuşta Ali Taygın anlayış göstererek başarı kazanmış. Ayni başarıyı oynayanlar gösterememiş.

Oktay Arayıcı'nın yazdığı «Seferi Ramazan Bey'in Nafile Dünyası» adlı oyun, daha önce Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından oynanarak ilgiyle karşılanmıştı. Şehir Tiyatroları'nda sahneye koyan Başar Sabuncu, gerçi bilinçli ve titiz bir çaba göstermiş amma, istenilen sonuca varamamış. AST'da oynanırken bazı eleştiricilerin belirttiği hatalara, Şehir Tiyatrosunda oynanışında da rastlanmış... Rolleri oynayanlar, çoğunlukla kişileri kavramamışlar. Oyunun müziğini Yalçın Tura hazırlamış.

Musahipzade Celâl'in «Pazartesi-Perşembe» adlı oyunu, Vasfi Rıza Zobu'nun yönetiminde ve Turgut Atalay'ın dekor-kostüm'leriyle oynandı. Cumhuriyet dönemi'nin ilk oyun yazarları arasında sayılan ve 1. Dünya Savaşı kuşağı'nın temsilcilerinden olan Musahipzade Celâl, özellikle Osmanlı devrini, yozlukları, çürümüşlüğü, haksızlıkları acı olduğu kadar güldürücü taşlama'larla eleştiren ve toplumsal yergiler getiren öncü yazarların başındadır. Oyunlarının sahneye konması ne denli yararlı ise, alışılmış ve tutucu bir kalıpla oynanması da o derece üzücüdür. Yeni ve dinamik atılımlar ile Musahipzade Celâlin oyunlarından güçlü oynanışlar çıkabilir. İlk şart ise, dilin sadeleştirilmesidir!

Cevat Fehmi Başkut'un «Göç» adlı oyunu, ilk oynanışındaki gücünü ve rengini kaybetmeyen ve klâsik Türk tiyatrosunda ölümsüz kalabilecek nitelikte bir oyundur. Tekrar sahneye getirilmesi, özellikle saygideğer yazarı'na önem verilmesi açısından daima olumlu davranış sayılacaktır.

Necmi Onur'un yazdığı «Devlet Baba», Taner Barlas'ın yönetimine ve Vecdi Sayar'ın dekor-kostümleri, İsa Çelik'in film-slayd'ları ile Şehir Tiyatroları'nın geçen mevsimde «sürpriz» oyunlarından biri olmuş ve seyircinin geniş ilgisini çeken gösterilerden sayılmış. Do-

ğu'daki halkın nasıl ezildiğini ve sömürüldüğünü dile getirmek isteyen oyun yer bilinçli ve yiğitçe çıkışlar taşıyor.

Cahit Atay'ın yazdığı «Gültepe Oyunları» adlı piyes, konu olarak İstanbul'un gece kondu semtlerinden biri olan Gültepe'deki üç evin öyküsü'nü anlatıyor. Hamit Akınlı'nın sahneye koyduğu bu oyun, çözüm getirilmeksizin, yalın ve azçok belgesel bir oyun niteliğini aşmadan, yazarın da istediği gibi, çözümü seyirciye bırakıyor.

Şehir Tiyatrolarının 1974-1975 repertuarında yer alan, ancak yeteri kadar başarılı sayılmayan diğer oyunlar: Oktay Rıfat'ın «Kadınlar Arasında», Hidayet Sayın'ın «Yabancılar», Orhan Asena'nın «Toroslar'dan Öteye» «Ferhat ile Şirin» ve Bayrampaşa bölümünde oynanan Haşmet Zeybek'in «Düğün Yada Davul» oyunları idi. Yabancı oyunlardan çeviriler arasında: Molière'in «Cimri» adlı tanınmış komedisi, Mücap Ofluoğlu'nun başarılı sahneye koyuşuyla klâsik biçiminden birşey kaybetmedi ve gene ilgiyle izledi. Amerikalı rejisör David Schall'in sahneye koyduğu John Guare'in yazdığı «Mavi Yapraklı Ev» son anda Müşfik Kenter'in rolünü oynamaktan vazgeçmesi ve Şehir Tiyatrolarından çekilmesiyle Ali Taygun'un başrolü yüklenmesine yol açtı ve bu olay tiyatro çevrelerinde yankı uyandırdı.

Çocuk oyunları olarak: Aziz Nesin'in «Pırtlatan Bal», Aydın Arıt'ın «Masal masal matitas», Ülker Köksal'ın «Dağa Denize Kavuştu» ve Ümit Denizer'in «Mor Gezegen» adlı oyunları Şehir Tiyatrolarının bu alanda ötedenberi harcadığı titiz çabayı değerlendirdi.

ÖZEL TİYATROLAR

1974-1975 mevsimini özel tiyatrolar gene kriz içinde bitirdiler. Bu krizi sadece ekonomik yönde aramamak gerektiğini, bu yıl birçok özel tiyatroların tutarsız durumları da göstermiş oldu. Şöyle ki, her yıl gişe yapmak endişesine kapılan özel tiyatroların çoğu, «herkes tarafından beğenilen oyun seçelim» gibi hatalı bir gi-

rişimde bulunarak, repertuar düzenlemede oldukça cılız kaldılar. Bu yüzden «İyi oyunlar» ile toplayabilecekleri seyirci var idiyse, bu şansı da yitirdiler!

Ödenekli tiyatrolara kıyasla, özel tiyatroların geçen mevsim de geniş etkisini sürdüren Televizyon'un gerek eğlence programları, gerekse özellikle bazı ilginç TV tiyatro oyunları karşısında zor duruma düştükleri de gerçi bir gerçektir, amma herşeyden önce «tiyatro tiyatrodur» ve iyi tiyatrosever iyi oyunun zevkini asla Televizyon'da bulamıyacağını da bilmektedir!

Özel tiyatroların çoğunlukla hatalı tutumları dışında kalan, bazı özel tiyatrolar ise, Dostlar Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu, Devekuşu Kabare Tiyatrosu, Türk Yazarları Tiyatrosu ve diğerleri, özellikle Türk toplumunun ekonomik, sosyal ve politik sorunlarına değinen oyunları ve evrensel tiyatronun ileri örneklerini verdikleri için, bu olumlu davranışları ile hem seyircilerini gitgide arttırdılar, hem de haklı övgü kazandılar.

Özel tiyatroların geçen mevsim repertuarına göz atalım:

ALİ POYRAZOĞLU TİYATROSU — Haldun Taner'in yazdığı «Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım» adlı oyununu başrolde Ali Poyrazoğlu'nun çok başarılı oynayışıyla, Ulvi Uraz Tiyatrosu'ndan sonra ikinci kez ülkemizde sahnelemiş oldu. İkinci oyun olarak Aziz Nesin'in «Deliler Boşandı» adlı komedisi yer aldı ve bir hayli beğenildi. Mevsimin sonunda kısa bir süre için Ali Poyrazoğlu Tiyatrosunda «Deneme Sahnesi» adı altında gene ayni yerde (Küçük Sahne'de) çalışmaya başlayan sanatçılar, özellikle işçi oyunu olarak hazırlanan ve Tunçay Özinel'in yazıp yönettiği «İstanbul'da Bugün» adlı oyunu 20 gün sürdürdüler ve ayrıca işçi kesimlerinde tekrarladılar.

ANKARA SANAT TİYATROSU — Geçen mevsim başında gene amacını: «Sahneye çıkaracağımız oyunlar yalnız ve yalnız halkımızın sömürü ve zulme karşı mücadelesinin bir parçası olacaktır. Biz, bunun dışında bir

sanat faaliyeti kabul etmiyoruz. Halkını ve yurdunu seven sanatçıların görevi, halkının kurtuluşu ve ülkesinin bağımsızlığı uğruna sanat eserleri yaratmak ve sergilemektir.» sözleriyle belirten Ankara Sanat Tiyatrosu, önce Anadolu ve İzmir turnelerinde oynadığı «403. kilometre», «El Kapısı» ve «Hitler Rejiminin Korku ve Sefaleti» adlı oyunları tekrarladı. Sonra yeni oyunlar olarak: Maksim Gorki'nin romanından Bertolt Brecht'in oyunlaştırdığı «Ana»yı oynadı. Bu oyun geniş yankılar uyandırdı. Bir ara yasaklandı, sonra İstanbul turnesinde oynandı. İkinci oyun olarak «Dimitrof'un Savunması» ve üçüncü oyun olarak Haşmet Zeybek'in yazdığı «Köroğlu» hazırlandı.

BAKIRKÖY KOMEDİ TİYOTROSU — Geçen mevsim Muammer Karaca'nın uyarladığı ve yönettiği «Seçim İçin' adlı güldürüyü sahneledi ve Muammer Karaca'yı sevenleri sevindirdi. Bu oyundan sonra «Senatör» ve «Cibali Karakolu» adlı oyunlar hazırlandı. Sonra «Aman Çilli» adlı oyunu sahneye kondu.

ÇEVRE TİYATROSU — Altan Erbulak ve Metin Serezli'nin Kocamustafapaşa'daki Çevre Tiyatrosu, geçen mevsim Kandemir Konuk'un Metin Serezli tarafından sahneye konan «Deli Deli Tepeli» oyunuyla ilgi topladı. Ayrıca Muzaffer İzgü'nün yazdığı «Utanmıyorum Üşüyorum» beğenildi. Çeviri olarak Dario Fo'nun yazdığı «Cimcime» adlı oyun sahnelendi. Çevre Tiyatrosu, özellikle halka yakın güldürü oyunlarının bilinçli sunuluşu ve rol alanların popüler sanatçılar oluşuyla çevresinde daima rağbet gördü.

DOSTLAR TİYATROSU — Türkiyede özellikle belgesel ve mesajı olan oyunlara öncelik tanıyan ve bu yolda başarı kazanan Dostlar Tiyatrosu, Genco Erkal'ın yönetiminde 1974-1975 döneminde dört oyun sahneledi. Aynı zamanda «abonman sistemi», özel gösteriler, konserler ve beş ay süren olaylı bir turne ile Dostlar Tiyatrosu oldukça yoğun çalışmalarda bulundu ve Ankara turnesi ile geçen mevsimi kapattı. Oynadığı dört oyun

sırasıyla: «Alpagut Olayı» (227 kez), «Kerem Gibi» (102 kez), «Havana Duruşması» (100 kez), «Düşmanlar» (31 kez) idi. İçinde bulunduğumuz mevsime de Dostlar Tiyatrosu «Düşmanlar» ile girdi.

DEVEKUŞU KABARE — Kurulduğundan bu yana gücünü ve halka sevimli gelme etkisini yitirmeyen Devekuşu Kabare Tiyatrosu, başta Haldun Taner'in sağlam ve olumlu çabaları ve topluluğu oluşturan sanatçıların ustalığıyla, geçen mevsim de müzikli-güldürü ve toplumsal taşlama türünün gene hoş bir örneğini sundu: Bu kabare oyunu Ferhan Şensoy'un yazdığı, Rupen Özer'in müziğini hazırladığı ve Ergin Orbey'in sahneye koyduğu «Bilimum Haneler» idi.

GÖNÜL ÜLKÜ-GAZANFER ÖZCAN — Her yıl seyircisini, kendine özgü ve eskimeyen oyunculuk stili, hareketleri ve mimikleriyle güldürerek etkileyen Gazanfer Özcan ile onun en yakın desteği olan değerli sanatçı Gönül Ülkü'nün, diğer tanınmış sanatçılarla birlikte sürdürdükleri bu tiyatro topluluğu, geçen mevsim de seyirciyi çeken oyunlar sahnelediler. Zehra Vassaf'ın sahneye uyguladığı ve Ziya Keskiner'in yönettiği «Maymun Gözünü Açtı» adlı oyunun yanısıra, Refik Erduran'ın yazdığı «Deli», Ziya Keskiner'in uyguladığı «Görünmez Kaza» ve «Aşk Çorbası» adlı oyunlar bu tiyatro repertuarında yer aldılar.

KENAN BÜKE — Kadıköydeki Cep Tiyatrosu'nda geçen mevsim Sadık Şendil'in yazdığı «Kart Horoz»u Kenan Büke'nin sahneye koyuşuyla oynadı ve Kenan Büke aynı zamanda rol gereğince iki değişik tipte seyircinin karşısına çıktı. Topluluk ikinci oyun olarak Hayati Çorbacıoğlu'nun yazdığı «Kabzımal Cemile»yi oynadı.

KENT OYUNCULARI — Önemli sarsıntılar geçiren ve Müşfik Kenter'in ve diğer bazı sanatçıların ayrılmasıyla eski gücünden kaybeden Kent Oyuncuları «Kü-

çük Mutluluklar» ve «Reçetesi Peçete» adlı oyunlarla yetindi.

NEJAT UYGUR — Büyük seyirci kitlesi toplayan ve değişik türde güldürüler oynayan Nejat Uygur Tiyatrosu, halkı sürpriz oyunlarla ve orijinal tiplerle eğlendirmek yolunda «Sirano dö Berjerak», «Mihracenin Nargilesi» ve Exorsizt'den esinlenerek «Şeytan» adlı komik uygulamalar ile seyirciyi coşturdu.

NİSA SEREZLİ-TOLGA AŞKINER TİYATROSU 1974-1975 mevsimini Alfonso Paso'nun yazdığı ve Hale Kuntay'ın dilimize çevirdiği, Yılmaz Gruda'nın sahneye koyduğu ve Nisa Serezli'nin adapte ettiği «Hayat Hoştur Gerisi Boştur» adlı komediyle birhayli ilgi çekti. İkinci oyun olarak Hale Kuntay'ın Brezilyalı yazar Joao Bethoncourt'dan çevirdiği «Umut Dünyası»nı başarıyla oynadı.

SUZAN UZTAN-PEKCAN KOŞAR Tiyatrosu geçen mevsimde Billy Wilder Diamand'm «Kızların En Tatlısı», Fabrizio Sarazini'den Melih Vassaf'ın adapte ettiği «Türkân Sultan'a Ne Oldu?» ve Gabriel Arout'dan «Erkek Dediğin Jak Gibi Olur» adlı komedilerle seyircinin ilgisini çekmeğe çalıştı, Ancak mevsim sonunda çalışmasını durdurdu.

TAŞDELENLER TİYATROSU — Kadıköy'de geçen mevsim Tennessee Williams'dan uygulanan «Arz Tramvayı», Melih Vassaf'ın önceleri «Sam Rüzgârları» adıyla oynanan oyununun yeni versiyonu olan «Altmışlık Taze» ve Georges Courteline'den «İşler Karıştı» adlı oyunlarla ilgi topladı.

TEVFİK GELENBE Tiyatrosu Üsküdar Sunar'da Michel Andre'den Oğuz Aral'ın yönettiği «Borazan Şaban» komedisiyle çevrenin ilgisini çekti.

ORALOĞLU TİYATROSU geçen mevsim Kadıköy

İl Tiyatrosu'nda sahnesini açtı ve «Anneme Koca Arıyorum» ile «Yengemin Fili» adlı oyunları sundu.

ORHAN ALKAN Tiyatrosu Azak'ta Orhan Alkan'ın adepte ettiği ve yönettiği «Müzelik Aile» adlı komediyi sundu.

TÜRK YAZARLARI TİYATROSU ülkemizde klâsik ve çağdaş Türk yazarlarının oyunlarına önem veren ve repertuarında kurulduğu günden bu yana, toplumumuzun tüm sorunlarına değinen eserlerle başarı gösteren önemli bir topluluktur. Özellikle Kocamustafapaşa ve çevresinde halka en yakın tiyatro olarak geniş ilgi gösteren bu tiyatro, geçen mevsim Şahin Tek'in yazdığı «Bıçak Kemiğe Dayandı», Muzaffer İzgü'nün yazdığı «Gön» ve Muzaffer İzgü'nün yazdığı «Her Devrin İti» adlı oyunlarla çağdaş Türk tiyatrosuna güldürü ve taşlama yolunda ileri atılımlar getirdi.

YENİ İSTANBUL TİYATROSU Gümüşsuyu'ndaki salonunda «Ansızın Gelebilirim» ve Suphi Tekniker'in yazdığı ve sahneye koyduğu «Bakireler» adlı komedileri oynadı.

İSTANBUL FESTİVALİ'NDE

Uluslararası Üçüncü İstanbul Festivali'nin yapıldığı 20 Haziran - 15 Temmuz 1975 süresi içinde festivalin tiyatro bölümünde şu toplulukları şu oyunlarla izledik.

Devlet Tiyatroları üç oyunla katılarak Rumelihisarı'nda ve Yedikule surlarında Recep Bilginer'in Semih Sergen tarafından sahneye konan «Yunus Emre», Turan Oflazoğlu'nun Şahap Akalın tarafından sahneye konan «IV. Murat» ve Peter Shaffer'in Sevgi Sanlı tarafından dilimize çevrilen ve Cüneyt Gökçer tarafından sahneye konan «Küheylan» adlı oyunları sundu.

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları Rumelihisarı'nda ve Yedikule surlarında üç oyun sundu: Musahipzade Celâl ve M. Şükrü Erdem'in yazdıkları «Genç Osman»ı Tunç Yalman'ın mizanseniyle ve Nedim Otyam'-

ın müzikleriyle; Yaşar Kemal'in yazdığı «Ağrı Dağı Efsanesi» Ali Taygun'un sahneye koyuşuyla ve Haşmet Zeybek'in «Düğün Ya da Davul» adlı müzikli-danslı oyunu Hamit Akınlı'mn sahneye koyuşuyla oynandı.

İstanbul Festivali'nin sahne sanatı yönünden en önemli özelliğini dünyaca ünlü İngiliz «The New Shakespeare Company» (Yeni Shakespeare Topluluğu)nun gelerek katılması oldu. Bu ünlü topluluk festivalde Rumelihisarı'nda William Shakespeare'in «Bir Yaz Gecesi Rüyası» adlı oyununu sundu. Oyunu David Conville yönetti. Kostümleri Tim Goodchild hazırladı. Işık düzeni Bob Richens, Koreografi Sally Gilpin, müzik Julian Slade ve müzik yönetmenliği Kenneth Waller tarafından uyguandı.

TELEVİZYONDA TİYATRO

Ülkemizde gitgide yerleşmeğe başlıyan Televizyon yayınlarında sahne oyunları geniş ilgi görmekte... Ancak yanlış bir uygulama da göze çarpmıyor değil, bu işin teknik yönünü bilenlerce. Gerçi bazı oyunlar ilginç ve Televizyon seyircimiz bunları zevkle izliyor. Ancak bazı kurallar açısından «sahne oyunu ile Televizyon'daki oyun gösterisi arasında esaslı farklar vardır. Televizyon tiyatrosu'nun kendine özgü teknik koşulları, olanakları ve uygulama biçimleri vardır. Bizde ise henüz, oyunlar düpedüz, tiyatro sahnesinden olduğu gibi aktarılma görüntüsü içinde. Plânlar tiyatroda alışılmışın ötesine pek çıkmıyor! Oysa ki TV görüntüsünden izlenecek oyunun dinamizm'i, plânları ve tayming'i ayrıdır...

Geçen mevsim izlediğimiz ilginç TV oyunları arasında: Çetin Altan'ın «Çemberler»i, Mehmet Keskinoğlu'nun oynadığı «Yaşar Yaşamaz», Joseph Kesserling'in Vasfi Rıza Zobu tarafından uygulanan «Ahududu», Arthur Miller'in Erdoğan Ersever tarafından yönetilen «Bedel», Musahipzade Celal'den Mahir Canova'nın sahneye koyduğu «İstanbul Efendisi», Garson Kanin'in Münip Şenyücel ve Arsal Soley tarafından uygulanan «Dünkü Çocuk», Cahit Atay'ın «Gültepe Oyunları» Unu-

tulanlar dizisinde kantocu «Peruz»un öyküsü (yöneten Haldun Dormen), Shakespeare'den «Jül Sezar», Unutulanlar dizisinden «Küçük Kemal» ve diğerleri, Moliere'den «Kibarlık Budalası».

Behçet Necatigil

Necati Cumalı
(Foto Lütfi Özkök)

PLASTİK SANATLARIMIZ

Adnan TURANİ

Her yıl geçmiş mevsimin sanat gösterilerini sunmadan önce, genel bir görünüm vermeyi ve gene genel bir eleştiri yapmayı âdet edindik. Sanatçı çabaları ile devletin bu alanda yaptıklarının bir hesabını tutmak ve eksiklerimize değinmek, görüşlerimize ve sonuca yön kazandırmak için yararlı olmakta. Bugün Batı dünyasının çalışmalarını izlemek, hattâ tüm dünyayı bir inceleme alanı olarak kabullenme zorunluğu, sanat için de söz konusudur. Ancak bu yoldan, kendi malımızın ne olduğunu saptama ve denetleme olanağına sahibiz.

Bizim yaptığımız, kendi inancımızı, inancımızın gücünü yansıtacaktır. Bugün halâ Batı'ya hayranlığımız sürüyor. Anıtsal yapıt, tüm dünyanın malı sayılır ama, Batı yapıtı gene de Batı'nın övüneceği kendi yapıtıdır. Batı'nın yapıtı, bize özgü değerleri yansıtmıyor. Buna karşın. Batı'ya her gidenimizin cebindeki dövizler, Batı biçim kültürünün çekici ürünleri karşısında, güneşte kar örneği, eriyip gidiyor. Demek ki, Batı biçim kültürü, bizim biçimlerimizin ötesinde kimi yeniliklere sahip. Demek ki, iki yüzyıla yakın zamandır sorunun ne olduğunu, çağdaş Türk biçim kültürünün önemini anlayamamışız. Biz, plastik sanatlar deyince, yalnız duvara asılan ya da bir yere konulan kimi matalar sanıyoruz. Plastik sanatların tüm hayatı biçimlendiren tek güç olduğunu unutuyoruz. Unutuyoruz, çünkü, koca Türkiye'mize 1873 de açtığımız küçük bir akademinin halâ yeteceğini sanıyoruz. Bu gözü körlüğe, Batı'ya gönderip yüzbinlerce liralık döviz harcadığımız sanat öğrencilerimizin şaşırmaması mümkün değil. Bu eli böğründe bekleme ile, kendimizi kendi yaratıcı çekiciliğimizi, çağdaş olanaklarımızı bulamaz, kullanamayız. Yıllardır yazdık, halkın sanat eğitimi önemlidir dedik. Ancak sanat eğitimi, ilk ve ortaokullara uygulanan resim dersi ile olmaz. Bu işin

küçük bir bölümüdür. Ülkemizin biçim kültürünü oluşturacak olanlar, yalnız ve yalnız sanatçı araştırıcılardır. Sanatçıların biçimlemelerine, tüm endüstricilerin, eğitimcilerin, sosyal bilimcilerin, ruh bilimcilerin hattâ doktorların önem vermeleri, gönül ve para yatırmaları, kaçınılmaz koşuldur. Bu eksikliğin giderilmesi, yalnız millî eğitim ya da kültür bakanlıklarının çabalarıyla sağlanamaz. Bu işe, araştırıcı ortamlarıyla üniversitelerimizin de katkıda bulunmaları, çatılarının altında yer vermeleri, artık kaçınılmaz olmuştur. Batı, bunu çoktan anlamış, üniversiteleri ile kolejlerine bu alanları sokmuştur. Herşeyin araştırmaya dayandığı çağımızda, bu yoldan amaca gitmek, yolumuzu kesinleştirecek ve varış süresini azaltacaktır. 150 yıldır Batı kopyacılığı yaptık, sanat ithali yaptık. Artık biraz da kendimize dönelim ve kendi toprağımızı işleyelim. Acaba çağdaş bir kafa ile, kendi toprağımızda yeni bir sanat çağı açamaz mıyız?

Tarihini kesin olarak saptamak zordur ama, bizde Batı'ya hayranlık galiba İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra başlamış olmalı. Askerlik alanındaki yenilgimizin kısa zamanda bir kültür eksikliği yenilgisi olarak değerlendirilmesi bunu gösteriyor. Batı'nın kültür dümen suyundan gittikçe hızla sürüklenişimizin nedeni, çağdaş olmaya, çağın gidişine ayak uydurmağa zorunlu olduğumuzu kabullenmemiz idi. Japonya, Amerika ve Rusya, Batı kültürüne bağlanarak çağdaş olma olanağını aradılar ve buldular da. Biz de bu kervana katıldık. O sıralar başka çare bulma olanağına da sahip değildik. Plastik sanatlar alanında da çağdaş olma Batı'nın yaşam ve düşün biçimine ulaşma ile bağımlı görüldü. Bu da bizi, çağdaş ileri dünyanın akışına ister istemez kaptırdı. Böyle olunca bir taraftan uluslararası uygarlık kervanına katılmaya çalıştık, diğer yandan ülkemize özgü bir sanat yerine, Batı'ya özgü bir sanatı yaratıp gene Batı'ya kabul ettirme çabasına ve yanlışlığına düştük.

Böylece ikiyüz yıla yakın zaman geçirdik. Ve daha geçecek de. Ancak bu arada Batı dünyasını bir hayli tanıdık. Ve en önemlisi durmadan kendilerini yenilediklerini öğrendik ve gördük. İşte bizim hatamız bu noktada oldu. Yani kendimizi yenilemedik ve daima kendi-

nı doldurmuş bir romantizm oldu. Bugün bütün sanat di kendi gücümüze dönmemiz, kendi biçim dünyamızı yaratmanın zamanı geldiğini düşünmemiz gerekiyor. Ve hattâ Batı'nın her yaptığının doğru olmadığını düşünmemiz de. Şöyle ki: «Sanat, sanat içindir» gibi kimi görüşlere önem verenlerin platonik sanat sevgisi, artık çağını doldurmuş bir romatizm oldu. Bugün bütün sanat olaylarının çoğunlukla kimi ekonomik ya da ideolojik görüşlerle bağımlı oldukları gözlemleniyor. Sanat eylemleri, bugünkü gençliğin bıkma hızı ile oranlı olarak durmadan çehre değiştiriyor. Hippie'ler, Zippie'ler bile moda olma zamanlarını doldurdu. Her türlü disiplini yadsıyan, toplum kurallarını çiğneyen ve özellikle özgürlük, müzik ve uyuşturucu ilaçlarda mutluluk arayan Batı gençliğinin sanatlarını da düşünmeden gene alacak mıyız? Alacak mıyız demeye meydan mı kalıyor. Almadık mı yani? İşte sorun burada.

Aslında bizim yapacağımız, Batı dünyasındaki bu çılgınlıkların nedenlerini bulup, ülkemizde sağlıklı bir ortam yaratmak değil mi idi? Ve bu araştırıcılık, üniversitelerimizin sorunu olamaz mıydı? Zaten yukarda, plastik sanatlarımızın üniversitelerimiz bünyesinde yetişmesini önermemizin nedeni, bu araştırıcı zemine yakın olmasının yararlarını düşünmemiz nedeniyle idi.

Bugün, gençliğin peşinde sürüklediği yığınlara yaklaşımda, aracıya yer kalmadı. Sokak sergileri, sokak tiyatroları ya da gezici kahve tiyatroları kitleye yaklaşımı, her türlü merasimden uzaklaştırıyor. Bu gelişim, sanatın artık alelâde kişiye seslendiğini, ondan medet umduğunu göstermiyor mu? Bu durumda, sanatçının, yalnız kendine seslenen platonik soyut değerlerden sıyrılması gerektiği anlaşılamaz mı? Ve giderek topluma seslenen bir çaba içine girmesi akla gelmez mi? İşte bu noktada, aklımıza sanatın bağımlılığı geliyor. Fakat gene, sanat tarihinin bize saptadığı bir gerçek karşımıza çıkıyor. Yani sanatın ne zaman bağımlı olmadığı. Sanat, yöneticiye, din kurumlarına daima bağlı değil mi idi? Bu sanatçının bağımlılığı düsünü, doğrusu pek inandırıcı olmuyor artık. Sanat dine bağlı olduğu zaman, toplum gereksinmeleri nedeni ile gene topluma bağlı görüşler,

sanatçıyı tutsak mı etmişti. Öyle sanıyorum ki, düşünürlerimiz bazan yeterli araştırma yapmamışlarsa, yanlış görüşlerin yayılmasına neden olabiliyorlar.

Batı toprağında yetişmiş ve meyve vermiş plastik sanatlarla ilgili tarihimiz, İstanbul sarayından Beyoğlu'na, Boğaziçi'nden Anadolu'ya, Kurtuluş Savaşı'mızdan devrimlerimizin yansımasına ve son Batı akımlarına değin bizi götürüyor. Bu hiç kuşkusuz sanatçılarımızın eğilimlerinin nasıl değişiklikler gösterdiğini açıklamaktadır. Ayrıca kent ve kasabalarımızdaki özenti evlerimizin durumu, başıbozuk bir zevk kozmopolitliğini yansıtmaktadır. Batı'da olduğu gibi, kentinden köyüne değin belli düzeyde bir kültür ve zevke varmış değiliz. Bu da, biçim kültürü ile ilgili çağdaş ürünleri üretme, beğendirme ve sergileyebilmemizin yetersizliğini göstermektedir.

Batı biçim kültürünü yayan dergileri bırakıp kendimize dönmemiz, kendi biçim kültürümüzü yaratmamız, devletimizin de, aydınımızın da görevi. Ancak bizde henüz plastik sanatların ne olduğu değerlendirilemedi gitti. Hükümetlerimizin programlarında, sanatlarımızla ilgili sözler, bütçelere konulan bir liralık sembolik fasıllara benziyor. Bu savsaklama nedeni ile, sanatın büyük bir disiplin olduğu görüşü yitirildi. 40 milyonluk Türkiye'mizde birkaç hocası olan bir tek akademimiz var. 40 milyonluk hangi Batı ülkesinde tek bir akademi ile yetinilmiş. Biz bu gidişle plastik sanatlarımızın yaratacağı biçim kültürüne nasıl varabiliriz? Güzel sanatlarımızı hüdainabitlikten nasıl kurtarabiliriz? Bu acı duruma değiniyorum, çünkü sergilenen çalışmalar, bana bu başıboşluğu âdeta bağırıyor. Disiplinsiz, başıboş, bir yığın çalışma. Bu düzeydeki çalışma sahipleri için Eşref Uren: «Şöhreti kendinden menkul» diyor. Nedeni, sokak çocuğu örneği, sanatımızı sokakta bırakmışız.

Sergilerimiz üzerine:

Plastik sanatların yetkin bir disiplin sonucu belirdiğini anlayanlar için, sergilerde çoğunlukla yeralan çalışmaları görmeğe katlanmak çok zor. Devlet sergilerine gönderilen çalışmaların beşte dördünü jüriler nerdeyse

hep oybirliği ile reddediyorlar. Bu reddedilen çalışmaların bir çoğu, devlete ait olsun, özel galerilerde olsun gene de sergileniyor. Bu düzeydeki çalışmaların sergilenmesinden kime yarar var. Topluma mı, yoksa henüz işinin başında olamayan kişiye mi? Daha doğrusu bunlardan hangisini önde tutmalıyız? Halkın sanat eğitimine bunlar zarar veriyorlar. Bu görüşün çok yazıldığı bir gerçek. Ama özellikle devlet galerileri, her ay üç dört kişinin çalışmalarını sergiliyorlar. Kendi gücüne güvenen ya da güvenmeyen, bir iki tuval doldurur ve galerilere yakın birinin desteğini sağlarsa, bakarsınız sergilenemeyecek ne varsa yer doldurmak için allanır pullanır, çerçevelenir ve sunulur. İşte bir kez bu sorumsuzluğa son vermek gerekir. Belli bir çalışmayı yapmayan, başarı kazanmayan, okulu nasıl bitiremezse, bu alanda da belli bir kişilik düzeyine ulaşamayana, sergileme kapısının kapalı olması, yanlış olmaz. Batı kentlerinde, bizdeki bollukta kişisel sergi kesinlikle yok. İyi sergiler kimi kez aylarca sürdürülür ve meraklılar dış ülkelerden bile gelip bunları görürler. Bizde bu ilgiyi yalnız devlet sergisi görüyor.

Son yıllarda «Çağdaş Türk Sanatı» adlı sergiler giderek artıyor. Hattâ kimi kez birkaç kişi bir araya gelip böyle çağdaş bir sergi düzenleyiveriyorlar. Yakında çoluk çocuğun da ayni ad altında sergiler açmalarını sanırım göreceğiz. Benim kanım, bizde çağdaş durumumuzu en iyi yansıtan sergimiz, eskiden Millî Eğitim, şimdi ise Kültür Bakanlığının düzenlediği «Devlet Resim ve Heykel Sergisi»dir. Devlet, jürinin değerlendirmesine göre 40, 50 kadar yapıtı satın da alıyor. Ayrıca, kimi bankalar da bu satınalmaya katılıyor. Böylece kimi kurumların oldukça iyi birer kolleksiyona sahip olduklarını görüyoruz. Devlet Sergisi'nin giderek yeni çalışmalara kapısını açması, yer yer şaşırtıcı sonuçlar veriyor. Jürinin ödüllendirdiği çalışmaların hepsi de iyi. Heykel çalışmaları da plastisite bakımından iyi bir düzeyi yansıtıyor.

Geçen yıl yalnız Ankara ve İstanbul'da sayıları yüzleri aşan sergi açıldı. Ayrıca, İzmir başta olmak üzere, Balıkesir, Bolu, Kütahya, Antalya, Samsun, Adana,

Bursa ve giderek bir ilçemiz olan Edremit'te sanat gösterileri oldu. Demek ki, illerimiz yanında, artık ilçelerimizden de sesler gelmeğe başladı. Bu sanat olaylarının çoğalmasında, başta sanat eğitimcilerimizin büyük katkısı olduğu kesin. Bu sergilerde uluslararası akımlar, toplumcu diye adlandırılan kimi figürlü çalışmalar ve geleneksel manzara-natürmort edebiyatı yer alıyor. Sanatçılarımız çabalarını bu üç doğrultuda gösteriyorlar. Dergi ve gazetelerde yeralan yazılarda özellikle bu durum ortaya çıkıyor. Bu çalışmaları yapanlardan önemli olanlar ayrıca belirtileceği için, burada üzerlerinde durulmayacaktır ve ayrıntılara gidip eleştiride bulunulmayacaktır.

Bizde heykel sergileri nedense biraz az. Sonra heykelcilerimizin büyük çoğunluğu anıt yapma peşindeler. Akademik bir kalıba ulaştırılan Atatürk'ün o unutulmaz başı, öyle ucuz düzenlemelerle anıt haline getiriliyor (!) ki, insan şaşırıp kalıyor. Buna kimin hakkı var. Öyle anlaşılıyor ki, Atatürk'ün dirisi ülkeyi, ölüsü heykelcilerimizden kimilerini kurtarıyor. Tabiî yalnız para bakımından. Yoksa yeni bir Atatürk biçimlendirmesi yapacak adamı burada saygıyla belirtmemek zor olurdu.

Seramik alanında geçen yıl oldukça başarılı çalışmalar oldu. Seramiğin yapıcısı da, alıcısı da bol. İlginç bir dal. Bu nedenle bol bol seramik sergisi açılmakta. Heykele nazaran kesinlikle daha çok rastlantı olanağı var seramiğin. Ama gene de iyi rastlantı, ustasının eline geçiyor. Geçen yıl uluslararası ödül alan seramikçilerimiz bile oldu. Galiba her yıl, bir iki ödül bu alanda ülkemize getiriliyor. Benim kanım, iyi bir seramik giderek anıtsal bir anlatıma varıyor. Galatalı'nın bir iki yıl önce gördüğüm bir seramiği öyleydi.

Fotoğraf sergileri de Batı'daki modaya uygun olarak çoğaldı bizde. Bu fotoğraf salgını ve alınan sonuçlar, aslında ressamın ne yapıp neyi yapmaması gerektiğini açıklıkla ortaya koyuyor. Ressam isterse, fotoğrafı yapıtı içinde kullanmağa başladı. Geçen Venedik Biennalinde, plastik sanatlar yerine, fotoğrafın ve sinemanın gözde olması dikkat çekici. Kassel Documenta'smda da durum ayni. Resim yerine nerdeyse yalnız fotoğraf yer

almış. Tabii bu, tüm uluslararası sergilerde böyle değil. Memnunluk duyduğumuz nokta, bizde de oldukça iyi fotoğrafçılar yetişmesi. Fotoğrafçılık alanında iyi teknisyen yetiştirmenin sonucu, özellikle yayım alanında elde ettiğimiz baskı kalitesinde kendini göstermektedir. Bizim de artık mükemmel baskılı yayımlara sahip olmamız için pek engel kalmadı böylece.

Kişisel resim sergileri:

Önce kaybettiğimiz ressamlardan üçünün sergileri: Bedri Rahmi Eyüboğlu (Beyoğlu Artisan Ga. İst., Kasım 1974); Şeref Akdik (Yapı Kredi Bank. Galata San. Ga. İst., Kasım 1974); Şeker Ahmet Paşa (Dev. Gü. San. Ga. Ank., Kasım 1974). Bu üç sanatçı da Türk resmine uzun yıllar hizmet etmiş sanatçılar. Sergileri bu bakımdan geçmişe dönmemizi sağlayabiliyor. Hiç kuşkusuz Şeref Akdik ve özellike Bedri Rahmi henüz çok yakın bir geçmişte aramızdan ayrıldı. Bu bakımdan onların çalışmalarının tazeliği henüz içimizde yaşıyor. Ancak Şeker Ahmet Paşa geçen yüzyılın bir sanatçısı. Bu bakımdan yapıtları bizi bir hayli etkiledi. Resim tarihimizin bu ağırbaşlı öncü ressamının çalışmaları, Batı sanatı ile ilk temastan doğmalarına rağmen, ne denli ciddî bir çaba ürünü olduklarını göstermektedir. Devrim ve Gülsüm Erbil (Melda Kaptana Ga. İst., Kasım 1974); Gencay Kasapçı (Artisan Ga. Ank. Aralık 1974) disiplinli çalışanlardan. «D Grubu» sanatçılarından Elif Naci de yapıtlarını sergileyenler arasında (Al. Kü. Ank. Aralık 1974). Peyzajdan op-art'a geçen İsmail Altınok (Oran Ga. Ank. Aralık 1974) ve orkestradan ayırdığı tüm zamanı resme adayan Şamil Agun (Dev Gü. San. Ga. Ank. Ocak 1975) son çalışmalarını gösterdiler. Bu arada yıllardır hayatını Paris'te sürdüren ressamımız Abidin Dino (Taksim Drugstore Binbir, İst. Şubat 1975) çiçeklerini sergiledi. Bu arada Turan Erol (Al. Kü. Ank. Nisan 1975), Erdoğan Değer (Nişantaş Künmat Ga. İst. Nisan 1975), Duran Karaca (Al. K. Ank. Mart 1975), Ziya Keseroğlu (Cağaloğlu Veb. Ga. İst. Mart 1975). Bu arada Burhan Temel ve Cemil Eren de birer sergi açtılar.

Toplu resim sergileri:

Bizde gruplar, sanatsal bir düşünce birliğini genellikle yansıtmıyor. Bu açıdan bakınca toplu sergiler adı altında belirttiğimiz sergilerin büyük önemi olmadığı anlaşılabilir. Ancak sanat hayatımıza bir canlılık getirdiklerine burada değinmek yararlı olur. Böyle sergilerden sözü edilmeğe değer olanlar şunlar: Cihat Burak, Nedim Günsür ve Nuri İyem (Cumali Sa. Ga. İst. Ekim 1974), Aslıer, Burak, Bilişik, Eyüboğlu ve diğerleri (Tak. San. Ga. İst. Kasım 1974), Güzel Sanatlar Birliği (Tak. San. Ga. İst. Ocak 1975). Hoca Ali Rıza, Çallı İbrahim ve Haşmet Akal gibi rahmetli üç ressamımızın yapıtları, Ayetullah Sümer ve Adil Doğançay'ın çalışmaları yanında toplu olarak gösterildi. Fransa'daki «Türkiyeli ressamlar sergisi» Paris'te Yakın Doğu Öğrenci Merkezi'nde düzenlendi (Ekim 1974).

Yabancı resim sergileri:

Yabancı resim sergilerinde ilgimizi çeken, Batı dünyasında gerçeküstülüğün ölü dalgalar halinde de olsa halâ yaşamını sürdürmesi. Ayrıca desen çizme gücünün giderek yabancı ressamlarda da azaldığı gözlemlenmekte. Geçen yıl resim alanında çok iyi çalışmalar görüldüğü söylenemez. Ancak belirtilmeğe değer olanlar arasında James Leang (Ame. Kül. Mer. İzmir, Ekim 1974), Eva Maria Dobretsberger - Elveyn Rodewald (Dev. Gü. San. Ga. Bursa, Aralık 1974) ve J. F. Koenig (Ame. Kül. Mer. İst. Mart 1975) gösterilebilirler. Bunlar dışında, Alman sanatçılarının «Sentetik Figürasyon» (Dev. Gü. San. Aka. İst. Ekim 1974) ile Fransız izlenimci ressamlarının yapıtlarını içine alan «Empressiyonizmin 100. Yılı» (Fra. Kül. Mer. Ank. Aralık 1974) sergileri toplu yabancı gösteriler arasında belirtilebilir.

Heykel Sergileri:

Bu alandaki çabayı gösterenler arasında Kadrünnisa Aydemir (Ame. Kül. Mer. İst. Aralık 1974), Füsun Onur

(Ame. Kül. Mer. İst. Ekim 1975) heykelleriyle ve Güner Peyman (Cumalı Sa. Ga. Şubat 1975) masklarıyla ilgiye değer heykelcilerimiz oldular.

Grafik Sergileri:

Grafik yapan bir hayli sanatçımız olmasına rağmen, nedense sergilemeler çok az oluyor. Bunun nedeni, aslında grafik çalışmalarının tümüyle tutarlı olmasının çok uzun çalışma istemesidir. Sonra hatasız grafik basacak pres bulmak kolay olmuyor. Buna rağmen Mustafa Plevneli (Cumalı Sa. Ga. Ist. Aralık 1974), Turgay Betil (Ame. Kül. Merkezleri Ank., İzm. Aralık 1974, Ocak 1975), Gündüz Gölönü (Melda Kap. Ga. Ist. Ocak 1975) grafiklerini sergilediler. Bu arada ilgimi çeken yenilik bizde galiba ilk kez Hale Sontaş litografilerini sergiledi, hem de Bursa'da (Dev. Gü. Sa. Ga. Aralık 1974).

Yabancı grafik sergileri:

Yabancı sergilerin daha çok grafik alanında olduğu görüldü geçen mevsim de. Amerikalılar hemen yalnız grafik sanatçılarının yapıtlarını gösterdiler Ankara ve Istanbul'da. Ancak Almanların Ankara'da Alman Kütüphanesinde açtıkları sergi, en iyi grafik sanatçılarının yapıtlarını içeriyordu. Kişisel Amerikan sergilerinde ise gözlemlenen yetkin tekniğe karşın, yaratıcı bir yenilik yoktu denilebilir. Önemli sayılabilecekler arasında olanlar şunlardır: «Çağdaş Amerikan Grafik Ressamları sergisi» (Üsis Sa. Ga. Ank. Ekim 1974), «Renkli Çağdaş Alman Grafiği» (Alm. Kü. Ank. Nisan 1975). Kişisel sergisel arasında da: Luise Freedman (Ame. Kül. Mer. Ank. Ekim 1974), Cornelis Bruyn (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank. ve Gü. Sa. Aka. Ist. Kasım 1974), Astrid Geck ve Hans Meyerholz (Resim ve Hey. Mü. Halil Dikmen Ga. Ist. Kasım 1974), Harold Altman (Dev. Gü. Sa. Ga. Ank. Şubat 1975), Marcelo Grassman (Fra. Kül. Mer. Ank.).

Seramik Sergileri:

Hamiye Çolakoğlu (Alm. Kü. Ank. Kasım 1974), Yahşi Baraz (Veb Ga. Ist. Şubat 1975), Filis Özgüven (Tak. Sa. Ga. Aralık 1974) ve Mustafa Tuncay (Oran Ga. Ank. Nisan 1975) kişisel seramik sergilerini başarı ile yaptılar. Erdinç Bakla da Gülsüm ve Devrim Erbil ile birlikte seramiklerini sergiledi (Dev. Gü. Sa. Ga. İzm. Nisan 1975). Burada Hamiye'nin başarılı sergisine bir nokta koymak gerekir.

Fotoğraf Sergileri:

Fotoğraf sergileri geçen dönem gerçekten boldu. Resim sergilerini azınlıkta bırakır bir durum yarattılar zaman zaman. Genel olarak teknik bakımdan kusursuz denilebilecek çalışmalardı sergilenen fotoğraflar. Ancak kimi kez fazla çiğnenmiş konuların israf edilmesi sıkıcı bir kanıksama yaratıyor. Fotoğrafçı, yeni konular, yeni bakış açısı ve yeni teknik getirmezse yaratıcı olamıyor. Bu nedenle bilinmeyen konular yönünden zengin olan Anadolu, son zamanlarda fotoğrafçıların hücümuna uğradı. denilebilir. Ersin Alok «Dağlarımızdaki Hazineler»i (Yapı Kredi Bank. Ga. Ist. Aralık 1974), Kamil Dürüst «Ağaçların Dünyası ve Görünüşler»i (Dev Gü. Sa. Ga. Balıkesir, Kasım 1974; Ist. Üniver. Orman Fakültesi, Mart 1975), Avni Dürüst «Analyse Photographique»i (Sinematek Der. Ist. Nisan 1975), Orhan Taylan «Alpagut olayı, Kıbrıs zaferi ve Santuyago 73»ü (Beyoğlu Sa. Ga. Ist. Kasım 1975), Ara Güler «Yaratıcı Amerikalılar»ı (Ame. Kül. Mer. Ank. Nisan 1975), Perihan Balcı «Istanbul'un eski evleri ve eski Boğaziçi yalıları»nı (Dev. Gü. Sa. Aka. Ist. Mart 1975) ve Amerikalı fotoğrafçı Ansel Adams da ünlü yapıtlarını (Dev. Gü. Sa. Aka. Ist. Ocak 1975) sergilediler.

Akbank'ın düzenlediği «Evlerimiz yalılarımız» konulu fotoğraf yarışması, bir hayli çalışmanın oluşmasını sağladı. Sonra da kimi fotoğrafçılarımız bu çalışmalarla özel sergi bile açtılar. Akbank ise yarışma sonuçlarını yukarıda belirtilen ad altında sergiledi (Beyoğlu Sa. Ga.

Ist. Aralık 1974). Ayrıca Cahit Kalenderoğlu (Mimarlar Odası, Ank. Aralık 1974) da kişisel sergisini açtı. Yapı Kredi Bankası da «Yollar ve Sokaklar» adlı yarışma sergisini düzenledi (Beyoğ. Sa. Ga. Ist. Aralık 1974). Ayrıca Sami Güner «Turistik Türkiye fotoğrafları sergisi»ni (Yapı Kredi Bank. Galata Sa. Ga. Ekim 1974), Ersin Vural Balkan ile Suat Kızıltaş da çalışmalarını Istanbul'da sergilediler.

Bu çalışmalar, ülkemizde fotoğraf çalışmalarının ne denli ilgi gördüğünü göstermesi bakımından da üzerinde durmağa değer.

Dergilerde yeralan plastik sanatlarla ilgili yazılar:

Genel olarak büyük günlük gazetelerimizde plastik sanatlara ilişkin yazılar pekaz görülüyor. Sergilerle ilgili eleştiriler ise, âdeta istenmeyerek basılıyor. Bunun nedeni, yazılan kimi eleştirilere yapılan karşı girişimlerdir. Bu da, gazeteleri, bu alandaki çatışmalardan uzak kalmağa zorlamıştır. Karşılıklı suçlamalara varan bu eleştiri thammülsüzlüğü, bu konudaki yazma gücümüzü oldukça körleştirmiştir. Bu nedenle sergilerle ilgili yazılabilenler, daha çok duruma göre ya bir iki satırlık ya da çok uzun övgüler olmaktadır.

Bu yazma zorlukları yanında plastik sanatlara değgin bir dergi de halen yoktur. Bizde sırf plastik sanatları kendine konu edinen dergilerin ilki «Osmanlı Ressamlar Mecmuası», ikincisi ise 1964-66 yılları arasında tarafımdan yayımlanmış olan «Sanat ve Sanatçılar»dır. Bu iki derginin de baskıları ve kağıtları, yazılarına yakışır bir kalitede idi. Bizde dergilerin uzun ömürlü olması çok zor. Geçen yıla değin Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltraşlar Dernegi'nin, yaşamı zorlukla sürdürülen yayım organı aylık «Sanat» dergisi de ömrünü tamamlamış görünüyor. Yazı bulmanın, basmanın, satmanın ve bütün zorlukları sürekli olarak yenmenin çetin iş olduğu ülkemizde, sonunda bu alana bankalar elattı. Akbank, «Türkiyemiz» adlı kuşe üzerine renkli baskılı, içinde daha çok sanat tarihi ve arkeoloji uzmanlarının yazıları yeralan güzel bir dergiyi yayımlatmağa başla-

dı. Bu hizmet yarışına arkadan Yapı Kredi Bankası «Sanat Dünyamız» la girdi. Bu ikinci banka dergisi de ayni kaliteyi ve yazı özelliklerini koruyor.

Bu arada yayımına geçen yıl girişilen ve 3. sayısı çıkmış olan «Sanat-Edebiyat» adlı dergide ağırlık noktası plastik sanatlarda toplanmaktadır. Genel olarak bu alandaki dergilerin en hacımlisi olan «Sanat-Edebiyat» ta yer alan konumuzla ilgili yazılar şunlardır: Adnan Turani: «Kentçilik Başta Gelir», (Kasım 1974/2); Arif Kaptan: «Refik Epikman», (Kasım 1974/2); Arif Kaptan: «Elli Yıl Gerilerden», (1975/1); Suut Kemal Yetkin: «Lorenzo Bernini», (1975/1); Günsel Renda: «Türk Resminde Manzara Geleneği», (1975/1); Orhan Göçer: «Şehirlerin Geleceği Üzerine» (1975/1).

«Türkiyemiz» deki plastik sanatlara ilişkin yazılardan şunlar belirtilmeğe değer. Haziran 1975, Sa. 16 da: Rüçhan Arık, «Anadolu'da bir Türk ressamı: Zileli Emin»; Baydu Necati Özkan, «Kıbrısta mimarlık eserleri»; Zahir Güvemli, «Şeker Ahmet Paşa». Ayni derginin Ekim 1975, Sa. 17 de ise: Nurhan Atasoy, «Minyatürde Türk Donanması»; Nurullah Berk, «Türk resminde kadın»; Emel Esin, «Sadullah Paşa Yalısı»; Hakkı İzzet, «İznik Çiniciliği» yazıları yeralmıştır.

«Sanat Dünyamız» adlı dergisinin önemli yazıları ise şunlar: Asım Mutlu, «Türk evleri», (Ocak 1975, Sa. 3); Rüçhan Arık, «Resimli Türk evlerinden iki örnek», (Mayıs 1975, Sa. 4).

«Sanat Tarihi Yıllığı»nın 6. sayısında yeraldığını öğrendiğimiz yazılar da şunlar: Günsel Renda, «Amasya, II. Bayazıt Külliyesi Muvakkithanesi»; Güner Öner, «Sultani, Bir Özbek Şehnamesi'nin Minyatürleri».

«Varlık» dergisindeki plastik sanatlara ilişkin yazılara gelince: Nurullah Berk, «Sanatçılar ve toplum», (Varlık, Ocak 1975, Sa. 808); Hidegard Bredda, «Sanat çıkmazda», çeviri: İnci Gürel, (Varlık, Mayıs 1975, Sa. 4).

Milliyet gazetesinin yayımladığı «Milliyet Sanat» dergisi, geçen yıl iyi bir güncel dergi görevi yaptı. Ayrıca plastik sanatlar alanında yazılar da yayımladı. Bu dergi ülkemizin en uzak köşelerine değin gitmesi nede-

ni ile halkın plastik sanatlar eğitimi üstünde büyük etki yapmaktadır. Ülkemizin plastik sanatlar alanında güncel sanat hayatını yansıtan böyle bir dergiye yıllardır gereksindiği bir gerçek. İşte Milliyet Sanat, bu görevin sorumluluğu duyularak çıkarılmakta. Genel olarak biraz hafif olması gereken bu dergide, oldukça ciddi düzeyde yazılar da yer aldı. Bunlar arasında şunlar belirtilebilir: Ahmet Köksal, «Plastik sanatlar alanındaki yarışmalar ve ödüller», (Milliyet Sanat, Ekim 1974, Sa. 100); Bedrettin Cömert, «Fütürizm...», (2 Kasım 1974, Sa. 107); Kaya Özsezgin, «Şeker Ahmet Paşa...», (13 Aralık 1974, Sa. 110); Hüseyin Gezer, «1974 de Heykel Sanatımız», (27 Aralık 1974, Sa. 112); Mustafa Aslıer, «1974 de grafik sanatlar», (27 Aralık 1974, Sa. 112); Bedrettin Cömert, «500. doğum yılında Michelangelo», (7 Mart 1975, Sa. 127); Bedri Rahmi Eyüboğlu, «Bir evliyamız var: Eşref Üren», (11 Nisan 1975, Sa. 127). Nüvit Özdoğru, «Edip Hakkı Köseoğlu», (11 Nisan 1975, Sa. 127).

Plastik sanatlar alanında yayımlanan kitaplar:

Geçen mevsim yayımlanan önemli kitaplar var. Bunlar arasında özellikle belirenler şunlar: Suut Kemal Yetkin'in «İslam Ülkelerinde Sanat» adlı yapıtı. Cem Yayınevi'nin yayımladığı bu kitap uzun deneylerden ve gözlemlerden sonra yazıldığı için, Yetkin'in en disiplinli yapıtıdır denilebilir. İş Bankası Kültür Yayımlarından olan Mazhar Şevket İpşitoğlu'nun «İslamda Resim» adlı kitabı, daha önce 1971 yılında Viyana'da Anton Schroll and Co. yayımevi tarafından yayımlanmıştı. İş Bankası Kültür Yayınları'nın diğer bir hizmeti ise, Metin Sözen'in «Mimar Sinan» adlı kitabıdır. Yapı Kredi Bankası da, ünlü mimarlarımızdan ve Ist. Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü profesörlerinden Sedat Hakkı Eldem'in «Türk Mimari Eserleri» adlı kitabını yayımladı. Bu dört yapıt da, ülkemizde sanat alanındaki önemli boşlukları kapatır nitelikte büyük çalışmalardır. Bunlar dışında bir de bir çeviri yapittan sözetmek gerekir. Bu da Zeynep Çelik tarafından dili-

mize kazandırılan Jean Charles Moreux'nün «Mimari Tarihi» adlı kitabıdır.

Yitirdiklerimiz:

Geçen yıl yitirdiğimiz iki önemli sanatçımız var. Bunların ikisi de Istanbul Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyelerindendi. Seramik bölümünün kurucusu da olan İsmail Hakkı Oygar, özellike dış ülkelerde sergiler düzenliyerek bu sanat dalındaki çabalarımızı tanıtmaya çalışan bir değerimizdi. Yitirdiğimiz diğer sanatçımız ise ressam-şair Bedri Rahmi Eyüboğlu'dur. Bedri sanırım kendine özgü yerini Türk sanatında koruyacak bir sanatçımız olarak kalacaktır. Her iki sanatçımızı da rahmetle ve sevgiyle anıyoruz.

Cahit Külebi
(Foto Lütfi Özkök)

1975'DE MUSİKİMİZ

Yalçın TURA

Yazdık, yazıyoruz, söyledik, söylüyoruz: kırk milyon kişinin yaşadığı bir ülkede, en iyimser tahminle üç ya da beş bin kişinin, yarım yamalak ilgi duyduğu bir şeyin, o ülkenin hayatında önemli bir yer tuttuğunu ileri süremez, aklı başında bir tek kimse. Batı musikisinin ve bizim, icracı olsun, yaratıcı olsun, o türde çalışmalar yapan yerli sanatçılarımızın durumu budur işte. İşin asıl acınacak yanıysa, bu ithal malı sanat için, yarım yüzyılı aşkın süreden beri, bu yoksul milletin dişinden, tırnağından arttırarak ödediği vergilerle beslenen devlet hazinesinden, milyonların, milyarların boşu boşuna harcanmış olması ve harcanmaya devam edilmesidir.

Musiki devrimimiz iflâs etmiştir. Bu gerçeğin artık açıkça kabul edilmesinde büyük yarar vardır. Elli küsur yıldan beri yapılanların, yapılmak istenenlerin korkunçluğu, günden güne daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Milletimiz, kültür hazinesinin en önemli bölümlerinden birini oluşturan, binlerce yıllık öz musikisinden koparılmaya, mahrum bırakılmaya çalışılmış, yabancı bir kültürün ürününü benimsemeye zorlanmıştır. 1925'de kabûl edilen tevhîd-i tedrisat kanunuyla, Türk yurdunda Türk musikisinin öğrenilip öğretilmesi devletçe yasaklanmıştır ve bu yasak hâlâ sürmektedir. Yürekler acısı bir maskaralık, dünyanın başka hiç bir ülkesinde görülmemiş, görülemiyecek bir rezalettir bu. Ne yazık ki, bu ülkenin işgüzar bürokratı, sözümona aydını, bu alçaklığı da reva görmüştür milletine.

Neye yaramıştır bu utanmazlık? Milletin bağrından söküp atabilmiş midir öz musikisini? Türk milletini kendi öz değererinden vazgeçirebilmek kimsenin haddi değildir. Onun bağrına bastığı şeyi oradan koparıp almayı, kazıyıp yok etmeyi kimse başaramamıştır. Ba-

şaramıyacaktır da. Türk milleti kendi öz musikisinden vazgeçmemiştir. Dar imkânlarıyla yaşatmaya çalışmıştır onu gönlünde. Ne yazık ki, yağını, sütünü, balını, böreğini, efendisi komşudan peydahlayıp evine getirdiği çocuğa yedirip onu beslemeye çalışırken, kendi yavrusuna, bin güçlükle bir yudum su, bir lokma kuru ekmek bulmaya çalışan zavallı bir ana gibidir o, bu uğraşında.

İşin tuhaf yanı da şu: baklavayla börekle beslenen çocuk, doymak bilmez bir açlıkla herşeyi yiyip yuttuğu halde bir türlü gelişip büyüyemiyor. Kendi çocuğumuzsa yaşıyor ama, bakımsızlıktan, kötü beslenmeden sağlığı bozulmuş, günden güne zayıflıyor, yıpranıyor güçsüzleşiyor.

Haberleşme araçlarının her geçen gün daha da artan etkinliği, elli yılda becerilemiyeni, başka bir yönden de olsa, pek kısa bir süre içinde gerçekleştirecek gibi... Yalnız bizde değil ciddi musikinin karşılaştığı ilgisizlik. Özendiğimiz Batı medeniyetinin de en büyük sanat problemlerinden biri haline geldi musikideki yozlaşma. Zirvalığa varıp, onu da aşmaya çalışan yenilik akımları sayesinde, büyük yığınlar günden güne kopuyor, uzaklaşıyor gerçek sanattan. Aşırılıklar duyuları köreltir, duyarlıkları törpüler, bilirsiniz. İnsanı insan yapan bütün değerleri birer birer ayak altına atan yirminci yüzyıl dünyasında, ciddi musikinin değeri de pek aşağılara düştü. Jazz, swing, hot, rock ve pop çılgınlıklarıyla coşan yığınlar, günden güne daha da bayağılaşan, hiç bir yeni değer getirmeksizin, sıradan kalıpların durmadan tekrarıyla beyinleri uyuşturan, duyuları körelten orta malı bir sarhoşluğun etkisinde şimdi. Yayılıyor bu sarhoşluk. Radyoyla, plakla, dergiyle, posterle, televizyonla yayılıyor. Yurdumuzun ufuklarını da sardı, kara bir duman gibi. Ve tehlikesi, günden güne büyüyor.

Yığınların, milyonların hayatındaki musiki böyle işte. Doğuda da, Batıda da, en pespaye ürünlerle besleniyor yığınlar. Ve tıpkı alkol gibi, nikotin gibi, kola, esrar, afyon gibi, alışıyor bayağılığa. Alıştırılıyor.

Nerede milletimi eğitecek millî eğitim? Nerede ya-

ratıcı güçlerimi uyaracak, besliyecek, geliştirecek, yurduma ve dünyaya yayacak sanat ve kültür politikası? Dünyanın karanlığını çok kez biz aydınlatmıştık. Nerede insanımı ve insanlığı aydınlatacak ışık erleri? «Bittik mi? Tükendik mi biz?» Güzel, her zaman en güzeli aramış, bulmuş ve onu, nakışla, türküyle, şiirle, oyunla, günlük yaşantısına sokmuş, beşikten mezara, her gün güzelle, güzellikle yaşamış olan milletimin bugününe de taptaze, yepyeni güzellikler katacak sanatçısı kalmadı mı yoksa? İnanamam. Milletim var oldukça o da vardır elbet. Ama hani onu gün ışığına çıkaracak güç? Nerdesin benim devletim, devletli sultanım?

Kolgücümü değerlendirdiğin kadar kafa gücümü, fikir gücümü de değerlendirsene! Karnımı doyurduğun kadar kafamı da doyursana!

Yurdumuzda şimdiyedek musiki namına, özellikle devlet eliyle yapılanların tümünün sanat hayatımızdaki yeri, ekonomimiz içinde Amerikan pazarlarının yeri kadar bile değildir.

OLAYLAR — KUŞBAKIŞI

ISTANBUL DEVLET SENFONİ ORKESTRASI

Istanbul Devlet Senfoni Orkestrası 1974-1975 döneminin ilk konserini 4 Ekim 1974'de konuk İngiliz orkestra şefi John Matheson yönetiminde verdi. Elgar, Lalo ve Beethoven'in eserlerinin seslendirildiği bu konserin solisti violonist Ayla Erduran'dı. Orkestranın, ertesi haftaki konserini de gene aynı şef yönetti. Pianist bayan Veronice Jochum'un solist olarak katıldığı bu konserin programındaysa Verdi, Walton, Schumann ve Dvorak'ın eserleri yer alıyordu.

İngiliz orkestra şefini bir başka konuk şef: Amerikalı bayan Tamara Brooks izledi. Bayan Brooks iki program sundu: Mendelssohn, Chopin ve Beethoven'in eserlerinin yer aldığı birinci programın solisti İdil Bi-

ret; Barber, Mozart ve Beethoven'in eserlerinin sunulduğu ikinci progaramın solisti ise Raffi Petrossian'dı.

Ocak 1975'de Gürer Aykal ve Demirhan Altuğ'un, Şubat sonunda Gabriel Boullon'un, Nisanda Cemal Reşid Rey ve Alfredo Bonavera'nın, Mayıs başındaysa gene Demirhan Altuğ'un yönettiği konserler dışında, Istanbul Devlet Senfoni Orkestrası'm bu dönemde de Romanyalı orkestra şefi Mircea Basarab çalıştırdı ve yönetti. Orkestra'nın konserlerine, yukarıda adı geçen sanatçılardan başka, pianist Verda Erman, Ayşegül Sarıca, Arın Karamürsel, Gülçin Onay, Sylvie Mercier, Joseph Palenicek, Alexander Jenner, violonist Suna Kan, Saim Akçıl, Anatoly Kiselyov, Regis Pasquier, altist Selma Griffiths, çellist Sadlo, Homitzer, Aldulescu, gitarist Lagoya solist olarak katıldılar.

Istanbul Devlet Senfoni Orkestrası 3. Istanbul Festivali'nde de görev aldı. Konuk Fransız sanatçı Pierre Michel Le Conte'un yönettiği ilk konsere baba oğul iki konuk Fransız sanatçı: çellist Pierre Fournier ile pianist Jean Fonda solist olarak katıldılar. Programda Bizet'nin Do majör Senfoni'si, Liszt'in La majör 2 numaralı piano Konçertosu ve Lalo'nun Re minör violonsel Konçertosu bulunuyordu. Orkestra'nın Festivaldeki ikinci konserini de gene aynı konuk şef yönetti. Berlioz, Brahms ve Çaykovski'nin eserlerinin seslendirildiği bu konserin solisti ise Sovyet violonist Gidon Kremer'di.

Istanbul Devlet Senfoni Orkestrası'mn 1974-1975 dönemi boyunca programlarında Türk bestecilerine pek az yer verişi, hele Istanbul Festivali'nde bir tek Türk eseri seslendirmeyişi, üzerinde dikkatle durulmaya değer, üzüntü verici bir tutum olarak nitelendirildi.

ISTANBUL DEVLET OPERA VE BALESİ

Istanbul Devlet Opera ve Balesi 1974-1975 dönemi temsillerine 5 Ekim 1974 gecesi, Verdi'nin La Traviata operası ile başladı. Eseri Aydın Gün sahneye koymuştu, orkestrayı ise Robert Wagner yönetiyordu. Kasım ayı sonlarında Kalman'ın Die Csardasfürstin operetini, Feridun Altuna'nın rejisi ile temsile başlıyan kurum ye-

ni yılda, önce, Smetana'nın Satılmış Nişanlı operasını, daha sonra, Mascagni'nin Cavalleria Rusticana'sı ile Leoncavallo'nun I Pagliacci'sini ve mevsim sonunda da Puccini'nin Madame Butterfly operasını seyircilere sundu. Bütün bu eserleri Aydın Gün sahneyee koymuştu.

Bale bölümü ise 10 Ekimde temsiline başladığı Léo Delibes'in Copélia balesinin ardından Çaykovski'nin Kuğulu Göl adlı eserini de Istanbul'lu baleseverlere sunmayı başardı.

Istanbul Devlet Opera ve Balesi 3. Istanbul Festivali'nde gene Mozart'ın Saraydan Kız Kaçırma operasını Topkapı Sarayı'nda temsile devam etti.

ISTANBUL DEVLET OPERA VE BALERİ KONSERLERİ

Istanbul Devlet Opera ve Balesi, Pazartesi geceleri ve Cuma akşamları Maksim salonunda düzenlediği konser ve resitallere 1974-1975 döneminde de devam etti. 7 Ekim Pazartesi gecesi, pianist İdil Biret'in, Beethoven, Boulez ve Liszt'in eserlerinden oluşan programıyla başlıyan konserlerde, Istanbul'lu müzikseverler, mevsim boyunca, Ayla Erduran, Mithat Fenmen, Verda Erman, Ayşegül Sarıca, Tuvana Alton, Ersin Onay, Ayhan Turan, Gülsin Reusch, Elif ve Bedii Aran, Meral Yapalı, Ova Sünder ve Jüdith Uluğ gibi yerli, Wolfgang Marschner, Ion Voicu, Paul Badura-Skoda, Sandor Vegh, Josef Sivo, Pedro Soler, Witold Malcuzynski, Ulf Hoelscher, Denis Bovesque, Heinrich Schiff, Sunna Abram, Regis Pasquier, Alirio Diaz, Jean-Pierre Wallez, Fou Ts'ong, Vlado Perlemuter, Jean-Pierre Rampal, Maurice Gendron, Anton Voigt gibi yabancı sanatçıları, Ulvi Yücelen dörtlüsü, Ensemble I, Collegium Aureum, Phiip Jones bakır çalgılar topluluğu, Sofya Solistleri, Viyana Çocuk Korosu, Viyana Üflenen çalgılar Beşlisi gibi toplulukları; Bach, Beethoven, Brahms. Mozart, Tartini, Marschner, Wieniawski, Parumbescu, Voicu, Sarasate, Franck, Debussy, Chopin, Mac Dowell, Barber, Saint-Saens, Rachmaninov, Prokofiev, Paganini, Schubert, Schumann, Martinu, Kraft, De Falla, Gardner,

Bozza, Bennett, Scheidt, Torroba, Turina, Albeniz, Gottschalk, Dvorak, Carter, Weber, Mahler, Ravel, Jolivet, Britten, Rameau, Vivaldi, Carabella, Fürst, Webern, Wellesz, Berg, Akses, Kodallı, Ün, Erkin, Akın, Sünder gibi bestecilerin çeşitli eserlerini dinliyebilme imkânını buldular.

Istanbul Devlet Opera ve Balesi Orkestra ve Korosu ise 3. Istanbul Festivali'ne katıldı ve Beethoven'in 9. Senfonisi'ni şef Robert Wagner yönetiminde, Festival'in açılış konserinde seslendirdi.

ISTANBUL BELEDİYE KONSERVATUARI KONSERLERİ

Istanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyeti ve Türk Halk Müziği Toplulukları bu yıl da Şan sinemasında ve Belediye'nin, şehrin muhtelif semtlerindeki tiyatrolarında konserler vermeğe devam etti. Mefharet Yıldırım, Münir Nureddin Selçuk, Muzaffer Birtan yönetiminde verilen Türk Musikisi konserlerine, Rahmi Sönmezocak, Coşkun Sabah, Nevin İnan, Kasım İnaltekin, İnci Çayırlı, Fikret Bertuğ, Radife Erten, Fuat Kızıltuğ, İncilâ Denizalp, Esin Beşler, Alâeddin Aday, Ender Ergün, İpek Bingöl, Taceddin Uygun, Feriha Tunceli ve Sait Tuna gibi ses ve saz sanatçıları solist olarak katıldılar.

Adnan Ataman ve Hamdi Özbay'ın yönettikleri Türk Halk Musikisi topluluğunun konserlerine ise, solist olarak Şahin Gültekin, Memduha Olgun, Kemal Koldaş, Türkân Altan, Seha Okuş, Saadet Yılmaz, Hasan Mutlucan, Zeki Atsız, Ferdi Ergüder, Durmuş Güçlü, Aydan Erküvün katıldılar. Ayrıca, Türk Folklor Kurumu Halk Oyunları Ekibi de bazı konserlerde çeşitli halk oyunları sunma görevini üstüne aldı.

Şehir Armonisi Önder Bali yönetiminde konserler verdi.

Konservatuar Öğrenci Orkestrasının bu yılki konserini Konservatuar müdürü Nedim V. Otyam yönetti. Bach, Mozart, Schubert, Sarper Özsan ve Nedim V. Otyam'ın eserlerinin seslendirildiği konserde piano bölü-

mü öğrencilerinden Müge Konuralp ile fagot bölümü öğrencilerinden Süleyman Alnıtemiz solist olarak görev aldılar.

ISTANBUL FESTİVALİ

3. Istanbul Festivali 20 Haziran gecesi Şan Sinemasında, Istanbul Devlet Opera ve Balesi Orkestra, Koro ve solistlerinin seslendirdiği Beethoven'in 9. Senfonisi'yle başladı. Eseri Robert Wagner yönetti.

21 Haziran akşamı Aya İrini, ünlü Fransız çellist Pierre Fournier ile oğlu, pianist Jean Fonda ikilisinin konserine sahne oldu. 23 Haziran gecesi, Şan Sinemasında İdil Biret'in resitali, ertesi gece ise Istanbul Devlet Senfoni Orkestrası'nın ilk konseri yer alıyordu.

25 Haziran gecesi Aya İrini'de Sovyet violonisti Gidon Kramer'in resitali vardı. Istanbul Devlet Senfoni Orkestrası ikinci konserini 27 Haziran gecesi gene Şan Sinemasında verdi. Bu arada Istanbul Teknik Üniversitesi'nin konser salonu, 26 Haziran akşamından başlıyarak, beş akşam boyunca genç pianistlerin konserlerine sahne oluyordu.

Istanbul Devlet Opera ve Balesi, Topkapı Sarayı'ndaki, Saraydan Kız Kaçırma operasının temsillerine 30 Haziran gecesi başladı.

2 Temmuz akşamı Şan Sinemasında, Festival'in ilgi çekici programlarından biri: Kontarsky kardeşlerin konseri yer alıyordu. Les Menestrels topluluğunun 4 Temmuz akşamı Aya İrini'deki konserinden sonra, Festival'in bir başka ilgi çekici programı ise 7 Temmuz akşamı gene Şan Sinemasında, Fink Vurulan çalgılar topluluğu tarafından sunuldu. Festival'de seslendirilen tek modern Türk eseri: İlhan Usmanbaş'ın, vurulan çalgılar için bestelediği Devr-i Kebîr de bu programda yer almıştı.

Bükreş Madrigal Korosu'nun konserleri, Alirio Diaz'ın gitar, Dan Iordanescu'nun şan resitalleri, Brasil dans topluluğunun gösterileri ve Necdet Varol'un yönettiği Türk Müziği konserleriyle devam eden Festival'in müzik bölümü, Jean Martinon yönetimindeki Paris

Orkestrası'nın 14 ve 15 Temmuz geceleri Şan Sinemasında verdiği konserlerle son buldu.

Dağ gene fare doğurmuştu.

CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası mevsimi bir Türk eseriyle: Bülent Tarcan'ın Klâsik Çeşitlemeler'iyle açtı. Hikmet Şimşek'in yönettiği bu konserin programında, violonist Tunç Ünver'in solist olarak katıldığı Mendelssohn'un Mi minör Keman Konçertosu'yla Beethoven'in 3. Senfoni'si de bulunuyordu. Orkestra 11 Ekim 1974'de gene Hikmet Şimşek yönetiminde bir Türkiye-Polonya Müzik Gecesi düzenledi. Serocki, Chopin, Usmanbaş ve Tüzün'ün eserlerinin seslendirildiği bu konserin solisti pianist İdil Biret'di. Ekim ayının son konserinin konuk şef Walter Gilessen yönetti. Berlioz'un Roma Karnavalı Üvertür'üyle başlıyan program, violonist Ayla Erduran'ın solist olarak katıldığı Lalo'nun İspanyol Senfonisi ile devam etti ve Schubert'in 9. Senfonisi ile son buldu.

1974'ün son iki ayı içinde Orkestra ilgi çekici programlar sunmaya devam etti. Bunlar arasında, Paul Badura-Skoda'nın solist olarak katıldığı ve Hikmet Şimşek'in yönettiği konseri, Jean Périsson yönetiminde violonist Engin Eralp'in solo bölümünü seslendirdiği Bartok'un 1. Keman Konçertosu'nun ve Cengiz Tanç'ın Bilinçaltı Verileri Üzerine Çağrışımlar adlı eserinin yer aldığı programları sayabiliriz.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, yılın dikkate değer konserlerinden birini Sovyet orkestra şefi, bayan Veronika Dudarova yönetiminde verdi. Konserin değerini, bayan Dudarova'dan çok, solist Witold Malcuzynski sağlıyordu. Bu ünlü pianist Çaykovski'nin Si bemol majör Piano Konçertosu'nu yorumladı o gece. Yükselen alkışlarıysa bir Chopin valsiyle cevaplandırdı. Çaykovski'nin İtalyan Kapriçyosu'yla başlamış olan konser, Şostakoviç'in 5. Senfonisi'yle sona erdi.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 1975 yılının ilk konserini şef Gürer Aykal yönetiminde 3 Ocak akşamı verdi. Ocak ayındaki öteki konserleri Jean Péris-

son yönetti. Mozart, Beethoven, Honegger, Ives, Dohnany, Bloch, Weber ve Rodrigo'nun eserlerinin sunulduğu bu konserlere solist olarak katılan sanatçılarsa Günden Turalı, Vladimir Orlov, Verda Erman, Ayşegül Sarıca, Betil Ersan ve Alirio Diaz idi.

Şubat ayı içinde Jean Périsson'un yönettiği konserlerde yer alan solistlerden biri pianist Verda Erman, öteki çellist Mihail Homitser'di. Erman, Rachmaninov'un 3. Piano Konçertosu'nu yorumladı; Homitser ise Çaykovski'nin Bir Rokoko tem üzerine Çeşitlemeler'ini... Orkestra'nın seslendirdiği öteki eserler ise Ferit Tüzün'ün Çayda Çıra balesinin giriş müziği, Beethoven'in 2. Senfoni'si, Mozart'ın Üflenen çalgılar için Sekizli.si ve Prokofiev'in 5. Senfoni'si idi.

Bu ay içinde yer alan ilgi çekici bir başka konseri de Hikmet Şimşek yönetti. Beethoven'in 3. Leonore Uvertürü ile Mozart'ın Sol Majör Flüt Konçertosu'nun yanı sıra Adnan Saygun'un Eski Stilde Kantat'ı ile opus 14, Süit'inin sunulduğu bu konsere Flütist Karlheinz Zöller ve Muzaffer Arkan yönetimindeki Ankara Gençlik Korosu da katıldı.

Orkestra'nın 7 ve 8 Mart'daki konserlerini Gabriel Bouillon yönetti. Genç Türk violonistlerinin çoğunda emeği bulunan bu yaşlı sanatçı, eski öğrencisi Suna Kan'ın solo bölümünü yorumladığı Beethoven'in Keman Konçertosu'nun yanısıra Weber'in Euryanthe Uvertürü'nü ve Brahms'ın 4. Senfonisi'ni sundu. Ertesi haftaki konserleri ise Gürer Aykal yönetti. Aykal'ın programında yer alan eserlerse Holst'un Gezegenler süitinin Mars bölümü, Beethoven'in 3. Piano Konçerto'su ve Şostakoviç'in 9. Senfoni'si idi. Konçertonun solisti Avusturyalı pianist Alexander Jenner'di.

Jean Périsson, Nisan başında ilgi çekici bir konser yönetti. Schönberg'in Verklaerte Nacht adlı eseriyle başlıyan programa, Amerikalı çellist Leonard Rose'un solo bölümünü yorumladığı Elgar'ın Violonsel Konçertosu ile devam etti ve Wagner'in Nürberg'li Şarkı Ustaları prelüdü ile son buldu. Ayın bir başka ilgi çekici konseri de Debussy'nin Deniz'i ile Brahms'ın 1. Piano Konçertosu'nun G. E. Lessing yönetiminde seslendirildiği

konserdi. Konçerto'yu yorumlıyan solist ise İdil Biret'di. Orkestra, 1974-1975 dönemini Hikmet Şimşek'in yönettiği, violonist Suna Kan'la çellist Radu Aldulescu'nun da solist olarak katıldıkları konserle kapadı. Programda, Necil Kâzım Akses'in, Itrî'nın Neva Kâr'ı üzerine Scherzo'su, Brahms'ın Çifte Konçerto'su ve Beethoven'in 7. Senfoni'si bulunuyordu.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Oskestrası 1975 yazında Litvanya, Letonya, Estonya ve Sovyetler Birliği'nin başkentlerini ziyaret ederek konserler verdi. Hikmet Şimşek ve Jean Périsson yönetiminde verilen bu konserlere Suna Kan, Ayla Erduran, Ayşegül Sarıca ve İdil Biret solist olarak katıldılar.

ANKARA DEVLET OPERA VE BALESİ

Ankara Devlet Opera ve Balesi 2 Ekim 1974'de perdesini Smetana'nın Satılmış Nişanlı operasıyla açtı. Bu eseri Bellini'nin La Sonnambula'sı, onu da bir başka İtalyan bestecinin, Giordano'nun Andrea Chénier'si izledi. Aralık ayında Mozart'ın Saraydan Kız Kaçırma operasını sahneye çıkaran kurum, daha sonra Nevit Kodallı'nın Van Gogh operasını yeniden temsile koyuldu. 1975 Martında Cilea'nın Adriana Lecouvreur'ünü sunan Ankara Devlet Operası mevsimi bu sefer, çağdaş bir İtalyan bestecisinin bir eseriyle: Rosselini'nin, Köprüden Bir Bakış operasıyla kapattı.

Mevsimi Çaykovski'nin Kuğulu Göl'üyle açan Bale bölümü, daha sonra Cengiz Tanç, İlhan Usmanbaş ve Debussy'nin eserlerinden oluşan bir program sunmaya başladı. Şubat sonunda Herold ve Lanchberry'nin Şımarık Kız balesi yeniden sahnelendi. 20 Martta Necil Kâzım Akses; Cengiz Tanç ve Nevit Kodallı'nın birer eserinden oluşan bir programla Ankara'da mevsimi kapıyan Bale bölümü, o programı Mayıs başında İzmir'de, Mayıs başında İzmir'de, Mayıs sonunda ise İstanbul'da tekrarladı. Kurumun İstanbul'daki temsillerinde sunduğu öteki eser de Şımarık Kız balesiydi.

YABANCI KÜLTÜR MERKEZLERİNİN FAALİYETLERİ

Yabancı kültür merkezleri yurdumuzdaki müzik fa-

aliyetlerine, solistler ve topluluklar getirterek ya da bunların getirtilmesine aracı olarak, zaman zaman da çeşitli konserler düzenliyerek önemli ölçüde katkıda bulunuyorlar. 1974-1975 döneminde bu türden çalışmalarıyla dikkati çeken kültür merkezleri arasında Alman Kültür Merkezi başta geliyor. İtalyan Kültür Merkezi, Avusturya Kültür Ofisi, Türk-İngiliz Kültür Derneği, Türk-Fransız Kültür Derneği ve Türk-Amerikan Kültür Derneği de bu alanda faaliyette bulunan bellibaşlı kuruluşlar arasında yer alıyor.

FİLARMONİ DERNEĞİ

Yıllarca İstanbul'un müzik hayatında önemli bir rol oynıyan Filarmoni Derneği, uzun bir sessizlik döneminden sonra yeniden faaliyete geçti. 1975 yılında, Derneğin Teşvikiye Atiye sokağındaki lokalinde birkaç konser ve toplantı düzenlendi. Dernek çalışmaları arasında İstanbul Devlet Senfoni Orkstrası'na yardımcı olma ve genç müzikçileri ödüllendirme çabaları dikkati çekiyor.

ÇEŞİTLİ OLAYLAR

Boğaziçi Üniversitesi Türk Musikisi Klübü 1975 yazı başında, Üniversitede, iki gün süren bir Türk Musikisi Semineri düzenlendi. Türk Musikisinin çeşitli meselelerinin tartışıldığı seminerin çalışmaları, ilgiyle izlendi. Seminer boyunca, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve Boğaziçi Universitesi koroları birer konser verdi.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Korosu'nun yaz başında, Harbiye Tiyatrosunda verdiği konser de büyük ilgi topladı ve takdîr gördü.

Değerli neyzen Ulvi Erguner, tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamıyarak vefat etti.

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na ve İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'na uzun yıllar emek veren Alman orkestra şefi Prof. G. E. Lessing geçtiğimiz yaz içinde Almanya'da öldü.

SON ÜMİT

1975 sonbaharında, Türk Musikisine gönül verenler, yıllardan beri çektikleri üzüntüleri biraz olsun hafifleten sevinçli bir haber aldılar: Devlet olumlu bir adım atmış ve İstanbul'da bir Türk Musikisi Devlet Konservatuarı kurma kararını almıştı. Fakat Konservatuarın Resmî Gazete'de yayınlanan tüzüğü ve kuruluş hazırlıklarının yürütülüş biçimi, Türk Musikisini gerçekten sevenlerin zihinlerinde birtakım endişeler belirmesine yol açtı. Bu endişelere sebep olan aksaklıkların tez elden giderilmesini, şahsî anlaşmazlıkların, kırgınlıkların yerini sağduyuya bırakmasını gönülden diliyoruz. Türk Musikisi Devlet Konservatuarı yaşamamaya mahkûm sakat bir çocuk olarak doğarsa, Türk Musikisi davasının ve Türk Musikisinin kaybı gerçekten çok büyük olacaktır.

Ceyhun Atuf Kansu

2000 YILINA ÇEYREK KALA 1975'LER TÜRKİYESİ VE GELİŞME DOĞRULTULARI

Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

Giriş

Geçmişi ve bugünü yaşayıp anlamakla yetinmeyen insanoğlu, bir takım gizler ve soru işaretleri taşıyan geleceği de kavramak istiyor. Edebiyatçıların öncülüğünde başlayan geleceğin toplumu tasarımları günümüzde yeni bir bilimin konusu olmuştur: Futurologie. Adının da gösterdiği gibi bu yeni bilim, dün ve bugün bilgisinden yola çıkarak, eldeki verileri ve gelişme eğilimlerini güvenilir tahmin yöntemleriyle yarına yansıtıyor. Üçüncü Dünya ülkeleri güncel sorunların sancıları içinde kıvranırken, çok gelişmiş ülkelerin bilim adamları, önüne geçilmez teknik gelişmelerin ve bilimsel buluşların bizi nereye götüreceğini, hangi sorunlarla karşı karşıya getireceğini aramaktadırlar. Hızlı nüfus artışı, hoyratça tükettiğimiz kaynaklar, sanayi uygarlığının artıklarıyle kirlettiğimiz yeryüzü ve insanoğlunun kökünü bir anda kurutmaya yetecek nükleer silâhlar önümüze büyük soru işaretleri çıkarmaktadır. Yakın geleceğe yönelen bütün çalışmalarda insanı rahatsız eden bu kuşkuların ele alındığını görüyoruz.

Güncel sorunlarını henüz çözememiş Türk toplumu için, geleceğe yönelik çalışmalar bir «fantezi» sayılabilir. Ne var ki, Ali Suavi Efendinin benzetmesi bu açıdan da yürürlüktedir: **Hepimiz aynı geminin içindeyiz.** Büyük dünya olayları er geç bizi de etkileyecektir. Bu nedenle, Jean Fourastié'nin ilk basımı 1947 yılında yapılan **«1995 Uygarlığı»**nın 1975'te 9. basımından dilimize çevrilmesini, 1 F. Baade'nin yayımından hemen sonra Fransızcaya çevrilen ünlü kitabı **«La Course A L'An 2000»**in bazı bölümlerinin gazete sayfalarında aynı yıl (1963) «2000 Yılına Doğru Yarış» başlığı altında yer al-

masını iyimserlikle karşılıyoruz. (2). 10-15 Haziran 1974 günlerinde Hacettepe Üniversitesinde yapılan «Türkiye'nin Gelişme Eğilimleri Konferansı (1974-2024)» bilimsel ilk yaklaşım olarak karşımıza çıkıyor. 50. yılını tamamlayan Cumhuriyet Türkiyesinde gelecek 50 yıla bakış, bize kalırsa, çok anlamlı bir davranıştır.

Futurologie çalışmalarının yeni bir zaman anlayışı getirdiği söylenebilir. Tek çizgi üzerinde birbirini izleyen noktalardan oluşan, «gelecek»ten «bugün»e ve «geçmiş»e dönüşen tek düzenli zaman anlayışının yerini, çok boyutlu ve birbiriyle geçişli yeni bir zaman anlayışı almaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Sürez Parlamaları» adlı şiirinin bu görüşü yansıttığı ileri sürülebilir.

«Yarın geceydi
Seni öpmüştüm ya
Seni öpüyorum ya
Dün geceydi»

dizeleriyle sona eren Dağlarca'mn «Sürez Parlamaları» yeni zaman anlayışının somut bir örneğini vermektedir (3).

Dr. Metin And'ın Fransız matematikçisi François Le Lionnais'den aktardığı üç ilke, (4) Dağlarca'nın ozan yaklaşımının bir matematikçi eliyle formüle edilmesinden başka bir şey değildir:

- **Geçmişin Geleceği Gelecektedir.**
- **Günümüzün Geleceği Geçmiştedir.**
- **Geleceğin Geleceği Günümüzdedir.**

Görüldüğü gibi, ozanda olduğu gibi bilim adamında da zaman anlayışı ortak bir nitelik kazanmakta, iç içe girmekte ve çok yanlı dönümüşlere konu olmaktadır.

Gerekli saydığımız bu «Giriş»ten sonra, Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel kökenli bazı sorunlarını olanaklar ölçüsünde sayılarla dile getirip 2000 yılına doğru uzanan gelişme olasılıklarını belirtmek istiyoruz. Yazımızın sonunda, kısaca da olsa, 2000 Yılının Dünyası üzerinde duracağız.

Basın ve Yayın Hayatı

Kültürel bir gösterge olarak basın ve yayın hayatına ilişkin sayılar, niceliklerin yanı sıra nitelikleri de yansıtmaktadır. Aşağıdaki çizelgede belli **başlı** günlük gazetelerin **Ağustos 1975** durumuna göre günlük fiilî satış miktarları ile aylık tirajları belirtilmiştir (5):

Çizelge 1

Gazetenin adı	Aylık tirajı	Günlük fiili satışı
Akşam	256.886	5.284
Bizim Anadolu	189.175	5.494
Cumhuriyet	4.081.530	102.779
Dünya	417.067	6.091
Günaydın	11.927.018	321.458
Hürriyet	14.647.886	383.993
Millî Gazete	797.332	13.905
Milliyet	9.900.738	255.520
Orta Doğu	581.682	11.775
Son Havadis	708.379	11.307
Tercüman	12.213.100	323.670
Yeni Asya	364.284	5.634
Yeni Ortam	1.663.911	26.933

Bu çizelgede yer alan bilgiler, adı geçen gazetelerin eylül ayında Basın İlân Kurumuna verdikleri bildirgelere dayanmaktadır.

15 Eylül 1975 günü yayına başlayan **«Politika»** gazetesinin günlük fiilî satış miktarı 25 bin dolaylarındadır. 9 Ekim 1975'ten bu yana yayınını sürdüren **«Ayrıntılı Haber»** için bu sayının 10 bin dolaylarında bulunduğu sanılmaktadır.

Çizelgemizde yer alan gazetelere Basın İlân Kurumu aracılığıyle 1974 yılında toplam olarak verilmiş olan ilânlar (6) basına ilişkin bir başka durumu ortaya koymaktadır:

Çizelge 2

Gazetenin adı	Top. ilân tutarı (TL.)
Akşam	683.632,50
Bizim Anadolu	1.386.575,—
Cumhuriyet	2.966.377,50
Dünya	1.798.310,—
Günaydın	3.078.260,—
Hürriyet	3.440.217,50
Millî Gazete	1.598.665,—
Milliyet	3.985.140,—
Orta Doğu	1.261.535,—
Son Havadis	1.766.188,—
Tercüman	2.512.500,—
Yeni Asya	1.405.750,—
Yeni Ortam	1.319.225,—

Dikkatli okuyucular, iki çizelge arasında bazı bağıntılar kurabilirler. Gazetelerin günlük satış miktarları ile yansıttıkları dünya görüşü ve politik anlayış arasında da karşılıklı ilişkiler vardır.

Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünün istatistiklerine göre 1974 yılında Türkiye'de 6883 kitap yayımlanmıştır (7). Bu kitaplarla ilgili özelliker şu noktalarda toplanmaktadır:

- Yayımlanan kitapların 4328'i İstanbul'da, 2213'ü Ankara'da, geri kalan 342'si de öteki 65 ilimizde basılmıştır.
- 1073'ü broşür olan 6883 kitabın 5743'ü telif, 1140'ı ise çeviridir.
- Kitapların konularına göre ayırımı şöyledir: Toplumsal bilimler 1894, edebiyat 1176, uygulamalı bilimler 1133, genel konular 663, tarih-coğrafya-biyografya 512, kuramsal bilimler 505, güzel sanatlar-spor-eğlence-turizm 421, din 308, dilbilim 164 ve felsefe 107.

Cumhuriyet'in ilk 50 yılında (1923-1973) ülkemizde üretilen kitap sayısı 160.000 kadardır. Toplumsal ve si-

yasal dönemleri de gözeterek Din, Toplumsal bilimler ve toplumbilim, Edebiyat alanlarındaki kitap sayılarının saptanmasıyle anlamlı bir göstergenin ortaya konulabileceğini sanıyoruz (8):

Çizelge 3

Dönemler	Din	Toplumsal bilimler	Edebiyat
1923-1950	1.006	12.324	8.511
1951-1960	1.267	8.718	5.505
1961-1973	3.386	21.319	11.621
Genel Toplam	5.659	42.361	25.637

Cumhuriyet'in ilk 50 yılının kitap üretiminden aldığımız üç döneme bağlı üç kitap türü sosyo-politik değişmelere koşut olarak kitap alanında meydana gelen anlamlı işaretleri de aydınlığa çıkarmaktadır:

- 1923-1950 yıllarını kapsayan tek partili dönemde çok sınırlı olan din yayınları öteki dönemlerde gittikçe artan bir seyir izlemektedir.
- Toplumsal bilimler alanında, çok partili dönemin kapsadığı 10 yılda (1951-1960) karşılaştığımız dikkate değer artış, 27 Mayıs'ın ve 12 Mart'ın karşılıklı etkilerini de kapsayan 1961-1973 döneminde adeta bir patlama noktasına ulaşmıştır.
- Çok partili dönemde hız kazanan edebiyat eserleri, 1961'den günümüze doğru da dikkate değer bir artış göstermektedir.
- Genel toplamların da gösterdiği gibi, toplumsal bilimler alanındaki yayınlar, edebiyat yayınlarının da desteği ile olmalı, edebiyatın önünde gitmektedir.

Yollarda Kol Gezen Ölüm

Trafik kazaları, insana üzüntü ve ürküntü veren bir biçimde çoğalmakta devam ediyor. 1970 yılının 19207 trafik kazasında 3978 olan ölü ve 17672 olan yaralı sa-

yıları 1972 yılındaki 29891 trafik kazasında, sırasıyle, 4282 ve 21343'e ulaşmıştır (9). Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanının Dördüncü Ulusal Ortopedi ve Travmatoloji Kongresinde yaptığı açıklamaya göre (Ekim 1975) 1974 yılında Türkiye'de 50 bine yakın trafik kazasında 5 bin kişi ölmüş, 25 bin kişi de yaralanmıştır (10).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan açıklamalar her yıl yer yüzünde 250 bin kişinin trafik kazaları sonucunda öldüğünü ortaya koymaktadır. Gelecek için yapılan tahminler insana karasarlık verecek niteliktedir. Günümüzde doğan her 100 bebekten 2'sinin trafik kazalarında hayatlarını yitireceği, 50'sinin de yaralanacağı belirtiliyor.

Türkiye'deki motörlü tasıt sayısı ile trafik kazalarında bir yılda ölenler sayısı arasındaki bağıntılar, taşıt araçlarının hızla artmakta olduğu bir dönemde, çok etkili önlemlerin alınması zorunluluğunu açık-seçik göstermektedir:

1961: 189 886 Ta (1822 Ö); 1964: 249 368 Ta (2526 Ö); 1967: 361 707 Ta (3364 Ö); 1970: 472 420 Ta (3978 Ö).

Seçimden Seçime

14 Ekim 1973 genel seçimlerinden sonra 12 Ekim 1975'te yapılan Cumhuriyet Senatosu üyeleri üçte bir yenileme ve Milletvekili ile Cumhuriyet Senatosu üyeleri ara seçimleri sonuçları, kıyaslamaların yanı sıra değişik yorumları da birlikte getirdi. Seçime katılan 6 partinin kazandıkları sandalyeler aşağıdaki çizelgede izlenebilir:

Çizelge 4

Partiler	Senatörlük	Milletvekili
AP	27	5
CHP	25	1
MSP	2	—
DP	—	—
MHP	—	—
TBP	—	—

Yapılan resmî açıklamaya göre (11), Cumhuriyet Senatosu Üyeleri seçimi yapılan 25 ve milletvekili ara seçimi yapılan 6 ilde siyasal partilerle bağımsız adayların aldıkları geçerli oyların genel toplamdaki oranı şöyle oldu:

Çizelge 5

Seçime katılanlar	Senatörlük	Milletvekilliği
AP	% 40,81	% 48,62
CHP	% 43,37	% 37,98
MSP	% 8,85	% 7,86
DP	% 3,14	% 2,84
MHP	% 3,24	% 2,31
TBP	% 0,54	% 0,28
Bağımsızlar	% 0,05	% 0,11

Kaynak: T.C. Resmî Gazete, S. 15394, s. 16,25 Ekim 1975

1973 genel seçimleri ile bir kıyaslamaya girmeden önce 1975 yenileme ve ara seçimlerine ilişkin ilginç durumlar şöyle özetlenebilir:

- Seçime katılma oranı, sırasıyla % 58,42 ve % 64,28 olarak saptanmıştır.
- Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi, yenileme seçimlerinde, sırasıyle, 2.147.026 ve 2.281.470 oy ve ara seçimlerinde de 524.001 ve 409.387 oy almışlardır.
- Sağ oylar AP'de toplanırken, din sömürüsünün islerliğini yitirdiği görülmektedir.
- MHP'nin oy yüzdelerinde 0.27 oranında bir artış vardır.
- Seçime katılan öteki partilerin oy oranlarında önemli gerilemeler olmuştur. (MSP, DP ve TBP).
- Beklenen oy patlaması gerçekleşmemiştir.

1973 genel seçimleriyle kıyaslandığında seçime katılma oranının, her iki kesimde de gerilediği görülmekte-

dir. 1973 seçimlerinde katılma oranları milletvekili seçimlerinde % 66.8 ve senato seçimlerinde % 65.3 idi.

Bir araştırmaya göre, 1973 ve 1975'te partilerin kısmî senato ve milletvekili seçimlerinde aldıkları oy yüzdeleri şöyledir (12):

Çizelge 6

Partiler	1973	1975
AP	29,80	41,46
CHP	33,40	40,70
MSP	11,50	11,08
DP	12,00	3,78
MHP	3,39	3,66
TBP	0,56	0,39

Kaynak: Ayrıntılı Haber, 14 Ekim 1975, s. 1.

Öyle görünüyor ki, iç ve dış koşulların çabuklaştıracağını sandığımız genel seçimler iki büyük parti arasında çekişmeleri geçecek, sağ ve sol kesimdeki oy toplanması sonucu büyük ölçüde etkileyecektir.

Sayım Sonuçları ve Nüfusumuzun Geleceği

26 Ekim 1975 tarihinde yapılan genel nüfus sayımının geçici sonuçları alınmıştır (13). Buna göre Türkiye nüfusunun 40 milyon 197 bin dolaylarında olduğu anlaşılmaktadır. 1970 genel nüfus sayımında 35 666 549 olarak ilân edilen geçici sonuçların 35 605 176 olarak kesinleştiği gözönünde tutulursa bu sayının kesinleşme evresinde çoğalması kadar azalması olasılığı da vardır.

1975 genel nüfus sayımına ilk yaklaşımlar şu özellikleri sergilemektedir:

- 1965-1970 döneminde binde 25.2 olan yıllık ortalama artış hızı 1970-1975 döneminde binde 24.2'ye ye yükselmiştir.
- Nüfusu 100 bini aşan il merkezi sayısı 20'den 22'-düşmüştür.

- 1975 Türkiyesinde, il merkezi olup da nüfusu 10 binin altında kalan yerleşme birimi kalmamıştır.
- Son beş yılda en fazla nüfus artışı gösteren illerle yıllık ortalama artış oranları şöyle sıralanmaktadır: İstanbul % 49.3; Ankara % 46.1; Hatay % 46.1; Kocaeli % 43.9 ve Hakkâri % 42.

Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından 1971 yılında yayımlanan bir araştırmaya göre, 1975 yılında Türkiye nüfusunun 40 milyon 538 bin olması bekleniyordu. Yıllık ortalama artış hızının binde 25.6 olduğu varsayımından yola çıkan bu tahmin büyük ölçüde gerçekleşmiştir.

Kentleşme hızı % 5.9 olarak kabul edildiği ve 1970 sayımı geçici sonuçlarına bağlı yıllık artış hızının değişmeyeceği varsayıldığı takdirde, Türkiye nüfusunun 1985 yılına kadar gelişimi ve kentli/köylü oranları şöyle hesaplanmaktadır:

Çizelge 7

Yıllar	Toplam nüfus	Kentli yüzdesi	Köylü yüzdesi
1970	35 667	35.40	64.60
1975	40 538	41.83	58.17
1980	46 074	49.43	50.57
1985	52 367	58.42	41.58

Kaynak: Türkiye Nüfusu Üzerine İstatistik Çalışmalar, Ankara 1971, s. 54.

Kentleşme hızının % 6.5 olarak gerçekleşmesi halinde 1985 Türkiye'sinde kentli nüfus yüzdesi 63.90'a varırken köylü nüfusumuz % 36.10'a düşmüş bulunacaktır.

İl merkezleri bakımından yapılan nüfus projeksiyonları da ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. 1975 yılında yeniden 4 il merkezinin 100 bin sınırını aşması bekleniyordu: Antalya (126), Denizli (108), Balıkesir (104) ve Trabzon (101). Kesin sonuçlar alındığı zaman bu tahminin ne ölçüde gerçekleştiği anlaşılacaktır (14).

Öte yandan, nüfusu 500 bini aşan büyük kent olgu-

sunun 1985'ler Türkiye'sinde şöyle bir durumu ortaya koyması beklenmektedir:

Nüfusu 500 bin — 1 milyon arasında olacak kentler: Adana, Bursa, Gaziantep.

Nüfusu 1 milyonun üstünde olacak kentler: Ankara (2 876 427), İstanbul (4 828 665) ve İzmir (1 054 091).

Bölge basınında yer alan bir habere bakılırsa, 1975 nüfus sayımında il merkezi olmayan bir kentimiz de 100 bin nüfus sınırını aşmış bulunmaktadır (15). Bu kentimiz Tarsus'tur. Tarsus'un 1970 yılında 78 100 olan kent içi nüfusu 1975 sayımında 101 690 olarak saptanmıştır.

Türkiye'de yapısal değişikliğin büyük göstergesi olan kentleşme olayı ve karmaşık sorunlar getiren hızlı nüfus artışı yarınki kuşakların da ilgisini ve kaygısını sürdürmekte devam edecektir.

İkinci Kalkınma Planında üç doğurganlık seçeneğine göre yapılan gelişme tahminleri 1970 ve 1975 nüfus sayımlarında orta doğurganlık seçeneğinin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. 1980 ve 1985 yıllarında nüfus artış hızının «alçak doğurganlık» düzeyine inip inmeyeceğini ise zaman gösterecektir:

Çizelge 7

Nüfus	1970	1975	1980	1985
Yüksek doğurganlık	35 803	41 005	47 402	55 292
Orta doğurganlık	26,1	25,2	25,9	
Alçak doğurganlık	35 285	39 375	43 874	48 837
Artış oranı:				
Yüksek doğurganlık	27,5	29,4	31,3	
Orta doğurganlık	26,1	25,9	25,2	
Alçak doğurganlık	22,2	21,9	21,7	

Kaynak: Kalkınma Planı. İkinci Beş Yıl 1968-1972, Ankara 1967, s. 52, tablo 33.

«Yeni Toplum»un Nitelikleri

1975 yılında yayımlanan bir kitabımızda belirttiği-

miz gibi, «Köyün iticiliği»nin ağır bastığı, «olanaklar/rahatlıklar ve umutlar» dünyasını simgeleyen «kentin çekiciliği»nin de yer aldığı «köyden kente göç» bir «g e ç i ş» döneminin bunalımlarını yaşayan 1970'ler Türkiye'sini bütün boyutlarıyle gözler önüne seren, çok yanlı bir olaydır. Sanayileşme ile atbaşı yürümeyen, sağlıksız, başka bir deyişle «demografik» nitelikleri ağır basan az gelişmiş kentleşmemiz kırsal bunalımın kente taşınmasının ötesinde bir oluşumu ortaya koymaktadır. «Yeni» bir toplumu gözler önüne koyan bu oluşum sona erince şu nitelikler belirginlik kazanacaktır (16):

- Toplumsal tarihimizde ilk kez, nüfusumuzun çoğunluğu «köy» yerleşmeleri yerine «kent» yerleşmelerinde oturacaktır.
- Sanayi ve hizmetler kesiminde çalışanlar oranı büyük bir artış gösterecektir.
- Layik düşünce, rasyonel (akılcı) dünya görüşü, işbölümü ve uzmanlaşma, yatay ve dikey örgütleşme bizim toplumumuzun da temel öğeleri olacaktır.
- Kırsal yerleşmelerde yeni bir düzenleme ve iş organizasyonu zorunlu hale gelecektir.
- Artan sosyal refah ve dengeli dağılım, bölgeler arası dengesizlikle kır/kent yerleşmelerindeki nitelik farklarını nicelik farkları haline getirecektir.
- Demokratik yönetimin koşulları yaratılmış bulunacaktır.
- Toplumumuz başka toplumlara öykünme dönemini geride bırakarak, yeniden yaratıcı ve yapıcı olma niteliklerini kazanacaktır.
- Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş aşaması tamamlanacak, Devlet-yurttaş ilişkilerinde sevgi egemen olacaktır.

Bugünden Yarına Doğru

Yeryüzüne ilişkin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunların önümüze koyduğu belli başlı görünüşler, ana çizgileriyle, şöyledir:

● 1973 yılı ortasında 3 milyar 860 milyona ulaşan dünya nüfusunun, yılda % 2.1 artışla 2007 yılında iki katına yükselmesi beklenmektedir. Dünya nüfusu yaklaşık olarak yılda 78 milyon çoğalmaktadır.

● Yaşama umudu kadınlar için İsveç, Norveç, Hollanda ve Fransa'da 77 yıla, erkekler için de 72 yıla ulaşmıştır.

● Çocuk ölümleri, 1 yaşına kadar canlı doğumlarda Liberya'da 159.2 ve Rwanda'da 132.9 olduğu halde, bu oranlar İsveç'te 9.6, Finlandiya'da 10.1, Norveç'te 11.3 Japonya'da 11.7 ve Amerika Birleşik Devletlerinde 17.6'-dır.

● Unesco tarafından yapılan açıklamalar dünyamızda henüz 800 milyon kişinin okur-yazar olmadığını göstermektedir. Bu toplamın % 60'ı kadındır. Afrika ve Asya'da yaygın olan ümmilik, kadınlarda erkeklerden daha yaygındır. Değişik ülkelerden örnek vermek gerekirse, Cezayir'de erkek nüfusun % 70'inin, kadınlarınsa % 92'sinin okur-yazar olmadığı söylenebilir. Bulgaristan'da erkekler için % 5 olan bu oran kadınlar arasında % 15'e yükselir. Yugoslavya'da erkekler için % 8 olan okur-yazar olmayanlar oranı kadınlarda % 24'tür.

● Çalışan kadınlar sayıca artarken, toplam işgücü içindeki oranları azalma eğilimi göstermektedir. 1950 yılında 341 milyon olan çalışan kadın sayısı günümüzde 557 milyon olmuştur. Bu kadınların 300 milyondan fazlası tarım, 150 milyonu hizmetler ve 110 milyon kadarı da sanayi kesiminde yer almaktadır. Çalışan kadın sayısının 2000 yılında 837 milyona varacağı tahmin edilmektedir.

● 20 bin ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerlerinde oturanlar sayısı dünya ölçüsünde artmakta devam edecektir. Yakın bir gelecekte, Afrika ve Güney Asya'da % 15 olan oranın % 27'ye, Latin Amerika ülkelerinde ise % 37'den % 54'e yükselmesi beklenecektir. Ortaya çıkacak konut sorununun çözümü için 2000 yılına kadar 1.4 milyon yeni konutun yapılması gerekecektir.

● Haberleşme alanında da dikkate değer eğilimler ortaya çıkmaktadır. Radyo ve televizyonun egemenliği artarken, insanların haberlerin doğruluğuna güven du-

yabilmek için gazete ve dergilere başvurdukları anlaşılmaktadır. Küba TV yayınlarının ancak % 20'sini eğlenceye ayırmakta, radyo alıcılarının sayısı artmaya devam etmektedir. Dışa dönük yayınların başında gelen ABD'nin «Amerika'nın Sesi» haftada 35 dilde 800 saat, Sovyetler Birliği ise 60 dilde 1500 saat yayın yapmaktadır. Çoğunlukla Afrika ülkelerinde televizyon, eğitimi geliştirmek için kullanılan bir araçtır.

● Haftalık çalışan saatleri sürekli olarak azalmakta, insanoğlunun meslekleri tarım kesiminden sonra şimdi de sanayi kesiminden kayarak hizmetler kesimine aktarılmaktadır (17). Boş zamanı iyi değerlendirme önemli bir eğitim sorunu olarak güncelliğini korumaktadır.

Bugünden yarına doğru dünya ölçeğinde yaptığımız hızlı gezinti, yarınki kuşakları bekleyen başlıca sorunları ve güç kazanan eğilimleri ortaya koymaktadır:

1. Nüfus artışı sorunu dünya ölçüsünde önemini koruyacak görünmektedir. Öyle görünüyor ki sorunun etkili çözüm yolu, biraz aykırı (paradoksal) gelse de az gelişmiş ülkelerin hayat düzeylerini yükseltmeğe bağlıdır.

2. İnsan ömrünün uzamaya devam edeceği anlaşılıyor. Hayat düzeyi yükselen ülkelerde ortalama insan ömrü sürekli olarak artış kaydetmektedir. Son çizgi romanında büyük bir «futurolog» olarak dikkati çeken Turhan Selçuk'un hanım kızlara 102 yaşını uygun görmesi, yüz yıldan beri ölüm olayına rastlanmadığını belirtmesi, 1000 yıl sonra büyük olasılıkla gerçekleşebilecek şeylerdir.*

3. Eğitim sorunları önemini korumakta devam edecektir. Bir yandan okur-yazarlık sorununun çözülmesi, öte yandan yeni koşulların zorunlu kılacağı uzmanlaşma, öğretim süresini kısaltacağına, daha da arttıracaktır.

4. Köyden kente göç ve kentleşme olgusu hızla dünyayı saracak görünmektedir. Kentlerin ve dev-kentlerin ortaya çıkışı daha da hız kazanacaktır. 1970'ler dünyasında nüfusu 2 816 061 olan Los Angeles ile yeryüzünün en kalabalık kenti olan Şanghay arasında (10 820 000)

yirmi beş büyük kent bulunmaktadır. Bu kentlerin 14'ünün Asya'da, 8'inin Amerikalarda, 2'sinin Avrupa'da ve 1'inin de Afrika'da bulunduğunu söylersek yarını oluşturacak potansiyel yetesiye anlaşılabilir.

5. Sayıları gittikçe çoğalan sesli ve fotoğraflı haber organlarının karşısında (radyo-TV) yazılı basın (gazete ve dergi) önemini yitirmeyecek görünüyor. Kalıcı yanı ve özgür düşünceyle bağdaşık oluşu, yazılı basının yaşama ve gelişme gücüne destek olacaktır.

6. Çalışma sürelerinin kısalmasıyle kazanılacak «boş zaman»ların insanlara «hobby»ler kazandıracağı düşünülebilir. Herhalde böyle bir ortamda sanat-edebiyat uğraşıları ve ürünleri çoğalacak, yaygın eğitim önem kazanacak, turizm ve eğlence yaşantımızda daha büyük bir yer alacaktır. Haberleşme ve ulaştırma kolaylıklarının dünyamızı daha da küçültmesinin yanı sıra, belki uzay yolculukları da kitle turizmi açısından gerçekleşebilecektir.

7. Birleşmiş Milletler Örgütünün üye sayısı 142'ye yükselirken, birleşik devletleri doğuracak ortak pazarların da gelişme çizgisine yeni bir boyut getirmesi güç kazanacak sanılabilir. Bir yandan yeni milletlerin tarih sahnesine çıkmasıyle üye sayısı artışlar gösterecek, bir yandan da yeni koşullar uluslararası işbirliğine dayalı «birleşik devletler» olgusunu gündeme getirecektir. Dünya dışı güçler ve ilişkiler bir gün devreye girmese bile, ortak dünya sorunlarının çözümünün insanlar arasında bir kardeştik çağını başlatması herhalde uzak bir hayal olmayacaktır (18).

İsterseniz «uzak» oluşumları bir yana bırakarak, biraz da Türkiye ölçüsünde beklentilere yeniden dönelim.

1975'ten 2000 Yılına

Türkiye'de ileriye dönük ve hesaba dayalı tahminler Planlı Dönemle başlıyor denebilir. İmar ve İskân Bakanlığı tarafından yapılan projeksiyonlar 1990 yılında kentsel nüfusumuzun 40 578 900'e ulaşacağını ortaya koyuyor. 1985 yılındaki 33 milyon dolaylarındaki kentsel nüfusun oturacağı kent büyüklükleri de bugünden tahmin edilebilmektedir:

Çizelge 8

Kent büyüklüğü	Sayısı	Toplam nüfus
10 bin - 24 999	239	3 886 850
25 bin - 49 999	89	3 126 500
50 bin - 99 999	52	3 583 250
100 bin - 499 999	38	7 745 100
500 bin +	8	11 500 000

Kaynak: 50 Yılda İmar ve Yerleşme 1923-1973, Ankara, 1973,s. 41.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı «uzun dönem», gelişme hedeflerini de kapsamaktadır. 1995 Türkiye'si, 64.9 milyona ulaşacak nüfusunun % 75'inin kentlerde oturduğu bir toplum görünüşü kazanacaktır. Nüfusunun % 25'inin tarım kesiminde istihdam edilmesine karşılık, % 22'sinin sanayi ve % 53'ünün de hizmetler kesiminde çalıştığı bir Türkiye, az gelişmişlik çizgisini geride bırakmış olacaktır. Çözüm bekleyen eğitim sorunlarımız ancak XX. yüzyılın sonuna doğru çözüme kavuşabilecektir: «Temel eğitimin süresi sekiz yıla çıkarılacaktır. 1995'te temel eğitimin birinci kademesindeki çağ nüfusunun tümüne, ikinci kademesindeki nüfusun yüzde 75'ine eğitim olanağı sağlanması mümkün görülmektedir. Orta öğretim okullaşma oranı 1995'te yüzde 45 dolaylarına ulaşacak ve bu eğitim kademesindeki öğrencilerin yüzde 35'i genel liselere, yüzde 65'i meslekî ve teknik liselere devam edebileceklerdir. Yüksek öğretimde ise okullaşma oranı 1995'te yüzde 15 gibi, oldukça yüksek bir düzeye ulaşabilecektir» (19).

1987 ve 1995 yıllarını hedef alan projeksiyonların aydınlık bir tablo çizdiği söylenebilir. Buna göre, 1972 yılında 19.3 gram olan fert başına günlük hayvanî protein tüketimi 1987 yılında 35.2 grama ulaşacak, 1972 yılında 317 bin ton olan kâğıt üretiminin 1995'te 4 milyon tona ulaşması sağlanacaktır. Ne var ki, önemli olan tahminler yapmak değil, bunları gerçekleştirmektir. Ülkemizdeki politik çalkantılara ve günlük didişmelere bakarak kötümser olmamak elde değildir. Herhalde olu-

şan kamuoyu, yapılacak ilk genel seçimde özlemlerini ve umutlarını yansıtan politik tercihini ortaya koyacaktır.

Gelecek 50 yıla uzanan «Türkiye'nin Gelişme Eğilimleri Konferansı»na yerli ve yabancı bilim adamları tarafından sunulan tebliğler, çözüm getirmese bile yarını düşünme bilinci ve kaygısı getirmektedir. İyimser olmak için de pek çok nedenler olduğunu gözden uzak uzak tutmamak gerekir.

2000 Yılının Dünyası

1975 Barış Ödülünü kazanan Sovyet Bilgini Andrei D. Saharov'un 1969 yılında Türkçeye çevrilen kitabına «Giriş», «Notlar» ve «Sonsöz» yazan Harrison E. Salisbury, kitabın sonunda yer alan yazısında yukardaki başlığı kullanır. «Çabalarını hidrojen bombası üzerine araştırmalardan, Sovyetler Birliği'nde insan haklarının korunması idealine dönüştürmüş bir bilgin»in kitabına yazılan «Sonsöz», bu yazının başına alınabilecek şu cümlelerle başlamaktadır: «Zaman bölümlerini belirten noktalar arasında, bir bin yıl başlangıcı, hiç şüphesiz insanlardaki hayal gücünü en çok etkileyeni, anılarını en çok uyandıranıdır. İşte şimdi bu kader gününe, iki bin yılına yaklaşmak üzereyiz. Acaba o zamana kadar neler olacak? Daha doğrusu, daha bugünden bu yakın gelecek üzerinde ne gibi bir tahmin yürütebiliriz?».

İnsanoğlunun yaşamasını sürdürmesini, Amerika ile Sovyet Rusya'nın anlaşarak nükleer felâket ve savaş tehdidini ortadan kaldırmaları tezine bağlayan Saharov'dan yola çıkan Salisbury şu noktalara dikkatimizi çekmektedir :

- «Dünya yüzündeki nüfus artışı bir yandan, yeni nükleer ve teknolojik imkânların kullanılması öbür yandan, birçok kişinin dünyamızı bırakıp başka gezegenlerde, ayda, yapma uydularda ve asteroidlerde yaşamasına yol açacaktır.
- Biyolojik süreçlerin, özellikle dölleme ve ölümün kontrol altına alınması, insana kendi kendisi üzerinde olduğu kadar çevresi üzerinde de güç kazanmak yeteneğini sağlayacaktır.

● Ama bu yapılmayacak, yani dünya bundan ayrı yollara sapacak, içindeki bölünmeleri önlemeyi başaramayacak olursa, işte o zaman çok geçmeden bir kaos içine yuvarlanacak, bunun arkasından da, çok muhtemel olarak, bir atom patlamasıyle yok olup gidecektir» (20).

Öyle görünüyor ki insanlık bir yol ayırımına doğru ilerlemektedir: Ya bilimin ve teknolojinin bütün olanakları, ırk, din, ulus farkı gözetmeksizin bütün insanların mutluluğu için harcanacak, yüzyıllardır özlenen sürekli barış ve refah çağı gerçekleştirilecektir; ya da, dünyaya egemen olmak ve bütün kaynakları eline geçirmek isteyen ideolojik bir egoizme yol açacak, atom savaşıyle yeryüzünü, yeniden başlangıç noktasına, yani «sessiz dünya»ya dönüştürecektir.

Biz, büyük bir iyimserlikle «akıl yolu»nun tutulacağına ve yaşıtlarımızla birlikte ulaşmayı istediğimiz 2000 yılının insanlığa barış ve mutluluk getireceğine inanıyoruz. Yazımızı, Salisbury'nin son sözlerindeki göreve çağrıyı tekrarlayarak noktalamak isteriz:

Notlar

«2000 yılına erişmek için önümüzde daha en aşağı çeyrek yüzyıl var. Ama, bir şeyler yapmak istiyorsak, bunun tam zamanıdır».

(1) Bk. Jean Fourastié, **1995 Uygarlığı**, İstanbul 1975, Çev. Tanju Gökçöl. (Gelisim Dizisi/14).

(2) Bk. **Milliyet**, 13-16 nisan 1963; **Cumhuriyet**, 2000 Yılında Dünya. 24 şubat-3 mart 1975.

(3) Şiirin bütünü için bk. **Varlık**, S. 817, s. 3, ekim 1975.

(4) Dr. Metin And, Gelecek 50 Yılda Türk Sanatları Nasıl Bir Gelişim Gösterebilir? Özellikle Televizyon Açısından Bir Yaklaşım, s. 1. (Türkiye'nin Gelişme Eğilimleri Konferansı (1974-2024) adlı toplantıya verilen tebliğ).

(5) Basın İlân Kurumunun 1 ekim 1975 tarih ve 2372 sayılı listesi. s. 2.

(6) Bk. **Basın İlân Kurumu Yönetim Kurulu 1974 Yılı Faaliyet Raporu**, İstanbul 1975, s. 147.

(7) Bk. **Yeni Yayınlar. Aylık Bibliyografya Dergisi**, C. XX, S. 3, s. 119, mart 1975

(8) Sami N. Özerdim, **Elli Yılda Kitap (1923-1973)**, Ankara 1974, s. 55-57 ve 66.

(9) Bk. **Türkiye İstatistik Yıllığı 1973**, Ankara 1974, s. 300.

(10) Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Kemal Demir'in demeci için bk. **Tarsus gazetesi**, 14 ekim 1975, s. 1

(11) Bk. **T.C. Resmi Gazete**, S. 15394, s. 11-16, Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 25 ekim 1975.

(12) Bk. **ayrıntılı haber**, 14 ekim 1975, s. 1

(13) Bk. **Cumhuriyet**, 4 kasım 1975, s. 1

(14) Samira Yener, **Türkiye Nüfusu Üzerine İstatistik Çalışmalar**, Ankara 1971, (Devlet Planlama Teşkilâtı Yayını).

(15) Bk. **Tarsus**, 30 ekim 1975, s. 1

(16) C. O. Tütengil, **Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları**, İstanbul 1975, s. 226-227.

(17) Bk. J. Fourastié, **1975 Uygarlığı**, İstanbul 1975, s. 19 ve 27.

(18) Hayal gücünü zorlama gibi görünse de «gündem»-de yer alan «Uzay çağı» için Andrei D. Saharov şunları yazmaktadır: «Uzay yolculuklarının varmış olduğu ilerleme, bu dönemde [1980-2000], binlerce insanın sürekli olarak ayda ya da başka gezegenlerde, yapma uydularda ya da atom patlamalarıyle yörüngesi değiştirilmiş gezegencikler, asteroid'ler üstünde çalışıp yaşamalarına yol açacaktır». Bk. **Sovyet Rusya'da Düşünce Özgürlüğü ve Barış İçinde Yanyana Yaşama**, İstanbul 1969, s. 104, çev. Necdet Sander.

(19) Bk. **Yeni Stratejik ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl, 1973-1977**, Ankara 1973, s. 150.

(20) Saharov'un adı geçen kitabı, s. 176. (Sander Yayınları. Günümüzün Sorunları Dizisi'nde yer alan kitabın künyesi için 18 sayılı nota bakılmalıdır).

(*) Ünlü karikatüristimizin kahramanlarından «Karanfil Hoca»nın şu sözleri dikkati çekmektedir: «Dünya vatandaşı olduk arkadaşlar. Yeryüzündeki devletlerin hepsi yok olmuş. Dil, din, ırk farkı kalmamış...». Bk. **Cumhuriyet**, 18 ekim 1975, s. 4.

1975'DE TÜRKİYE'DE SİNEMA.

Atillâ DORSAY

Geçtiğimiz yılda Türkiye'de sinema alanında meydana gelen ve önemli bir bölümü içinde bulunduğumuz ortamın genel koşulları ile, sosyo-ekonomik gelişmelerle ilintili bulunan olaylara öncelikle bir gözatalım.

Aralık 1974 :

Özdemir Birsel'in iddialı «Yunus Emre»si Beyoğlu'nda bir sinemada gösterilmeye başlandı, sinemanın tarihinde gördüğü en düşük hasılatı yaparak afişten indi.

M.T.T.B. Sinema Kulübü «Edebiyatımızdan uyarmalar» konulu bir toplu gösteriyi sürdürdü.

İzmir Sinema ve Kültür Derneği, «Ayzenştayn toplu gösterisi» yaparak ünlü sinema ustasının filmlerini sundu.

TÖB-DER Aksaray şubesinde «Türkiye'de Devrimci Sinema Nasıl Olmalıdır?» konulu bir açık oturum düzenlendi. Yakup Barokas, Nezih Coş, Atillâ Dorsay, Onat Kutlar, Vedat Türkali katıldılar.

Sinemamızda 'güldürü modası' birden arttı. Hemen yalnız bu tür filmlerin iş yapma şansı taşıdığının belirmesi üzerine, yılın son aylarında yalnızca komediler çevrilmeye başlandı.

Ocak 75 :

Lütfi Akad'ın «Diyet» filmi gösterilmeye başlandı. Aldığı çok olumlu eleştirmelere karşın, film iş yapmadı.

Yılmaz Güney'in çevirimine başlayıp bilinen olaylar sonucu yarım bıraktığı ve yardımcısı Şerif Gören'in tamamladığı «Endişe» gösterildi, değişik yargılarla karşılandı.

Ankara Sinematek Derneği, «Arkadaş» filmi üstüne bir tartışmalı oturum düzenlendi. Mahmut Tali Öngören yönetiminde, Taylan Altuğ Onat Kutlar, Uğur Mumcu, Hıncal Uluç filmi tartıştılar.

17 Ocak'ta Lütfi Akad'ın «Düğün» filmiyle resmi açılışını yapan Eskişehir İTİA'ya bağlı AKÇE Sinema Eğitim ve Geliştirme Merkezi, 1975/76 eğitim yılında bir Sinema ve TV Yüksek Okulu olarak etkinlikte bulunacağını açıkladı.

Çağdaş Sinema dergisi, bir 'Sinema Semiolojisi' özel sayısı yayımladı.

Sinematek, bir «Sinemamızda 1970 Sonrası Yönetmenleri» toplu gösterisi yaptı.

Şubat 75 :

Sinematek/Eskişehir İTİA yayımlarından biri olarak «4 Yönetmenle Konuşmalar» kitabı yayımlandı. Kitap Yılmaz Güney, Süreyya Duru, Yücel Çakmaklı ve Ömer Kavur ile yapılmış konuşmaları içeriyordu.

Paris'te yapılan bir Yaşar Kemal gecesi büyük ilgi gördü. Gecede Barbro ve Güneş Karabuda çiftinin Kemal'in bir öyküsünden uyarladıkları «Bebek» ve Kemal üstüne yaptıkları «Bir Yazarın Portresi» ismindeki orta uzunluktaki 2 film gösterildi. Kemal ve Karabuda'lar geceye katıldılar.

Türk Film Arşivi kurumu, bir Devlet Sinema ve TV Enstitüsü statüsü aldığını ve kuruluş yönetmeliğinin resmî gazetede yayımlandığını açıkladı.

Türk Filmciler Derneği, yoksul sanatçılara yardım için bir kampanya açtı ve bir balo düzenledi. Baloda sinemamızın hemen bütün ünlü yıldızları yardım topladılar. Sinemamıza en az 25 yıl emeği geçmiş sanatçılara ise birer şilt verildi.

Tutucu yönetmen Yücel Çakmaklı'nın «Memleketim» filmi gösterilmeye başlandı. Film hakkında Cumhuriyet'te Atillâ Dorsay tarafından yazılan olumlu bir eleştiri tepkilerle karşılaştı. Özellikle Birikim dergisi sayfalarında Ali Habib Özgentürk ve Dorsay'ın tartıştıkları görüldü.

Mart 75 :

Amerika'nın Türkiye'ye ambargo kararı üzerine bazı çevreler, Amerikan kökenli filmlere karşı boykot ilân etme gereğini öne sürdüler. Ancak bu tepkinin Yeşilçam'ın en gerici ve yıllardır tam bir Amerikan'cı olduklarını kanıtlamış çevrelerinden gelmesi, içtenliklerinin yapaylığını göstermeye yetiyordu. Bunlar, bu oportünist çıkışlarının gerektirdiği yanıtı, özellikle Cumhuriyet'te Özgür Dicleli'nin yaptığı bir soruşturmada devrimci çevrelerden almakta gecikmediler.

Yılmaz Güney'in 1972'de hapse girmesi üzerine yarım kalan «Zavallılar» filmini 2 buçuk yıl sonra Atıf Yılmaz, hem de Yılmaz'ın yeniden hapiste olmasına karşın bütünledi. Bu olağanüstü çalışma büyük ilgi topladı, film hemen herkesçe beğenildi.

Türkiye'de ilk kez bir Sinema Ansiklopedisi'nin yayımına başlandı. Arkın Yayınevinin girişimi ilgi gördü. Ansiklopedi, haftada bir fasikül olarak düzenle sürdü.

Behlûl Dal'ın 2 kısa filmi, «Yuva Hasreti» ve «Güneşin Battığı Yer»in Paris'te yapılan Avrupa Kısa Metrajlı Filmler Şenliği'nde onur ödülü aldığı bildirildi.

Sinematek'te yılın önemli filmi «Talihli Gangster» ve Rosi sineması üstüne Onat Kutlar'ın yönetiminde bir seminer düzenlendi.

M.T.T.B. «Genç Türk Sineması» konulu bir oturum düzenledi; Tunç Başaran, Bilge Olgaç ve İsmet Soydan katıldılar.

Önceki yılın başarılı filmi «Kızgın Toprak»ın 8 ülkeye satıldığı açıklandı.

Nisan 75 :

TV'de «Yedinci Sanat» isimli bir program dizisi başladı. Sessiz sinemanın belli başlı klâsiklerinin, Onat Kutlar'la birlikte her hafta değişik bir sinema yazarı tarafından sunulduğu bu dizi, beklenenin üstünde bir ilgi gördü.

Yine TV'de gösterilmesine başlanan Halit Refiğ'in «Aşk-ı Memnu» uyarlaması olumlu yankılar aldı, TV/

Yeşilçam işbirliğinin ilk olumlu ürünü olarak karşılandı.

Ayın ilk günlerinde Fransa'nın Royan kentinde yapılan Orta Doğu ülkeleri sinema şenliğinde gösterilen Yılmaz Güney'in filmleri büyük ilgi gördü, şenliğin en büyük sinema olayı olarak nitelendi.

Paris'te Git-Le-Coeur sinemasında bir hafta süreyle bir Türk Sinema Haftası düzenlendi. Fransız Sanat ve Deney Sinemaları Birliği ve Türk Sinematek Derneği'nin çabası sonunda gerçekleşen haftada, «Umut», «Ağıt», «Arkadaş», «Endişe», «Kuma», «Yatık Emine» ve «Bebek» ile birkaç kısa film gösterildi. Haftaya Atıf Yılmaz, Atillâ Dorsay, Altan Yalçın katıldılar. Hafta, olumlu yankılar uyandırdı.

Birinci İzmir Bağımsız Sinema Şenliği başladı. Katılış sayısının azlığı yüzünden bağımsız ve özenci (amatör) çalışmalar arasındaki yarışma iptal edildi. «Umut» ve «Endişe» gösterilerek tartışıldı. Onat Kutlar, 'Siyasal Sinemanın İşlevi' konusunda bir konuşma yaptı.

Çağdışı sinema sansürü uygulaması nedeniyle Türk sinemasının özlenen düzeye çıkamaması konusu yeniden gündeme geldi. Bu konuda Türk Sinematek Derneği'nin girişimiyle, hazırlanan bir bildiri, çok sayıda aydın tarafından imzalandı. Bildiri ve bu imzaların önemli bir bölümü, bazı basın organlarında ve bu arada Cumhuriyet'te yayımlandı.

M.T.T.B.'nde «Sinema Meseleleri» konulu bir açık oturum yapıldı.

Sinematek'te Macar ve Bulgar Sinema Haftaları düzenlendi, sözkonusu ülkelerden gelen sanatçılar gösterileri sundular.

Mayıs 75 :

Vasıf Öngören'in Şehir Tiyatrolarında oynanmakta olan «Türkan Sultan'a Ne Oldu?» oyunu, Türkan Şoray'la benzerlikler kurduğu savıyla Yeşilçam'da ve bir bölüm basında sözkonusu edildi.

Ertem Eğilmez'in «Hababam Sınıfı» filmi Beyoğlu'nda vizyona girdiğinden başlayarak, gösterildiği heryer-

Orhan Kemal
(Foto Ara Güler)

de inanılmaz hasılat rekorları kırdı; içinde bulunulan ekonomik bunalımın getirdiği tüm kaygılara karşı olumlu ve moral verici bir örnek oluşturdu.

Yerli film seyircisindeki düşmenin, önceki yıla göre % 20 olduğunu, Özgür Dicleli, Cumhuriyet'teki bir yazısında ileri sürdü.

Sinemamızın sevimli şişman oyuncusu Necdet Tosun öldü.

Fikret Otyam, Sinematek'te Anadolu'da çektiği 8 mm.'lik filmlerini sundu.

Dışişleri Bakanlığı Kültür Dairesi, Temmuz'da yapılacak Moskova Şenliği için sinema yazarlarından danışma niteliğinde bir film listesi istemiş ve almışken, sözkonusu şenliğe katılmaktan vazgeçildiğini açıkladı.

B.Ü.S.K. (Boğaziçi Üniversitesi Sinema Kulübü)-nün düzenlediği 11. Kısa Film Yarışması sonuçlandı. 16 mm.'de M. Özer'in «Amerikan Tiyatrosu» birinci, S. Gerçek'in «Ayı Oyunu» ikinci seçildiler. 8. mm. dalında, K. Tanyeri'nin «İnsan ve Balık»ı birinci, E. Sözen'in «Telefon»u ve E. Alkan'ın «Saldırılardan Sınavlara»sı ikinci oldular. Canlandırma dalında ise, E. Senan'ın «Gergeadam»ı ödül aldı.

Haziran 75:

13 Haziran gecesi, sokakları boşalmış bir Türkiye'-nin TV'sinde, aylardır seyircileri ekrana bağlamış ve olumlu/olumsuz çeşitli tepkiler almış bir «Kaçak» dizisi sona erdi, Dr. Kimble temize çıktı, herkes rahata erdi.

Memduh Ün, iki yıldır ertelenen Yaşar Kemal uyarlaması «Ağrı Dağı Efsanesi»nin çekimine sonunda başladı. Ekip çekim için Doğu Bayezit'e gitti.

Hazırlıkları aylardır süren ve 1975'in son aylarında İstanbul'da yapılması sözkonusu olan Balkan Sinema Şenliği'nin, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın MC iktidarının başa geçmesinden beri takındığı olumsuz tavır nedeniyle yapılamaması olasılığı bulunduğu açıklandı.

Temmuz 75 :

Ayhan Işık'ın yapımcısı olduğu «Haşhaş» filmi Işık tarafından bizzat Avustralya'daki Sidney film şenliğine götürüldüyse de filmin şenliğe kabul edilmediği açıklandı.

Eleştirmenler yılın filmlerini seçtiler. Kaliteli film azlığı nedeniyle bu yıl ancak beşer film seçilmişti. Yılın en iyi 5 yerli filmi şöyle sıralanıyordu: 1 - Arkadaş (Yılmaz Güney) 2 - Bedrana (Süreyya Duru) 3 - Zavallılar (Yılmaz Güney/Atıf Yılmaz) 4 - Diyet (Lütfi Akad) 5 Kuma (Atıf Yılmaz).

En iyi yabancı filmler ise şunlardı:

1 - Talihli Gangster/Lucky Luciano (Francesco Rosi) 2 - Vahşi Sürücü/Junior Bonner (Sam Peckinpah) 3 - Cinnet/Frenzy (Alfred Hitchcock) 4 - Bugünün Adamı/WUSA (Stuart Rosenberg) 5 - Yeni Yıl/La Bonne Année (Claude Lelouch).

10/23 Temmuz arasında yapılan Moskova film şenliğine, Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın olumsuz tutumu yüzünden resmen katılamadı. Gayri resmî olarak katılan «Yatık Emine», şenliğin film pazarı bölümünde gösterildi. Şenlikte sinemamızı çağrılı olarak katılan oyuncu Fatma Girik, yönetmen Feyzi Tuna ve Ömer Kavur, gazeteci Atillâ Dorsay ve Hüseyin Baş temsil ettiler.

Yaşar Kemal, yasadışı olarak «İnce Memed»i filme alanları dava edeceğini açıkladı. Filmin yapımcı/yönetmeni Yılmaz Duru ise, filme aldıkları konunun Yaşar Kemal'in İnce Memed'i olmadığını, bu isimde yüzlerce kişinin Toros dağlarında yaşadığını ve bunlardan herhangi birisinin öyküsünü sinamalaştırdıklarını ileri sürdü.

Yarımca Sanat Şenliği, çevredeki halkın geniş ölçüde katılmasıyla başarılı biçimde yapıldı. Şenlikte gösterilen «Arkadaş» filmi için Yılmaz Güney'e verilen ödülü karısı Fatoş Güney aldı.

Balkan Sinema Şenliği'nin Türkiye'de yapılamıyacağı kesinleşti.

Çağdaş Sinema dergisi «Brecht Özel Sayısı» yayımladı.

Ağustos 75:

Antalya Belediye Başkanı Selahattin Tonguç, yaptığı basın toplantısında Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bu yıl şenliğe karşı takındığı olumsuz tutum üzerinde durdu. Bakanlığın şenliği, Yeşilçam'ın sağcı, gerici çevrelerinden gelen baskı üzerine sabote etmek niyetinde olduğunu, buna karşın ve bakanlıktan hiç bir yardım gelmese bile şenliği kendi olanakları ile yapacaklarını belirten Tonguç, bu yıl bu nedenle filmlere ödül veremiyeceklerini, ancak şenliğin bağımsızlığını ve onurunu koruyacaklarını bildirdi.

Genç yönetmen Ali Habib Özgentürk'ün, Seydişehir alüminyüm tesislerinde çekmekte olduğu ve Türk işçisinin durumuna değinen belgesel yapımı «Yasak» sona erdi.

UNESCO Milli Komisyonu toplantısında, Balkan Sinema Şenliği'nin yapılamaması sonucunu getiren Turizm ve Tanıtma Bakanlığının tutumu eleştirildi.

27 Ağustos'ta Antalya Film Şenliği başladı.

TV'nin seyirci üstündeki büyük etkisinden yararlanmak isteyen sinemamızda TV'den transfer edilen birçok ismin film yapması girişimi hız kazandı. Uğur Dündar, «Aşk-ı Memnu»nun üne kavuşturduğu Itır Esen ve Müjde Ar, «Kaynanalar» ekibi, vs. film çevirmeğe başladılar.

Eylül 75:

Antalya şenliği sonuçları açıklandı. Semih Tuğrul başkanlığında, Kenan Değer, Faruk Güvenç, Özdemir Nutku, Mahmut Tali Öngören, Erman Şener, Sadun Tanju ve 2 Antalya'lıdan oluşan seçiciler kurulu, ödülleri şu biçimde dağıttı:

En iyi fimler: 1 - Endişe/Şerif Gören, 2 - Arkadaş/Yılmaz Güney, 3 - Zavallılar/Yılmaz Güney, Atıf Yılmaz.

En iyi yönetmen: Şerif Gören/Endişe. — En iyi oyuncular: Hülya Koçyiğit/Diyet ile, Erkan Yücel/En-

dişe. — En iyi yardımcı oyuncular: Seden Kızıltunç/Zavallılar ile, Erol Taş/Diyet. — En iyi özgün senaryo: Yılmaz Güney/Endişe. — En iyi görüntü yönetmeni: Kenan Ormanlar/Endişe. — En iyi özgün müzik: Şanar Yurdatapan ve Atillâ Özdemiroğlu/Arkadaş.

Ödüllerin Aspendos tiyatrosunda verildiği son gece bazı olaylar oldu. Sanatçıların ödül alması sırasında sonuçlardan rahatsız oldukları anlaşılan bazı gerici grupların başlattığı protesto, elektriklerin de kesilmesiyle büyüdü ve sanatçılardan bazılarına taş atılmasına dek vardı. Olayda yaralananlardn biri de Belediye Başkanı idi.

Antalya şenliği sırasında düzenlenen bir açık oturumda «Sinema ve Şenlikler» tartışıldı. Özdemir Nutku'nun yönetiminde Semih Tuğlu, Mahmut T. Öngören, Fikret Hakan, yönetmen Yavuz Özkan, oyuncu Halil Ergün tartıştılar.

Yılmaz Güney'in senaryoları birbiri ardına Güney Film ve Yayımcılık şirketi tarafından yayımlanmaya başlandı. «Umut»u «Arkadaş» senaryosu izledi.

TV'de Ramazan programının başlaması dolayısıyla birbiri ardına gerici birer içerik taşıyan dinsel filmlerin gösterilmesi dikkati çekti. Bu arada, Yeşilçam'ın en başarısız yapımlarından biri olan «Yunus Emre» bölümler halinde gösterildi, ve (işin tuhafı) bazı seyirciler tarafından beğenildi de...

Sinemaya 25 yılı aşkın bir süredir emek veren ve bazı kaynaklara göre 300, bazı kaynaklara göre 500'e yakın filmde rol almış bulunan Danyal Topatan, kanserden öldü.

«Yasak» isimli yarı-belgesel film, bir sabah matinesinde sendika ve işçi temsilcilerinden oluşan bir seyirciye özel olarak gösterildi.

Birbiri ardına yayımlanan listelerde 'seks filmleri'nden başka hemen hiç bir eli-yüzü düzgün filmin yer almamakta oluşu, sinemaseverleri karamsarlığa yöneltmeyecek gibi değildi. Bu yüzden, tüm sinema yazarları köşelerinde olumsuz ve karamsar yorumlarda bulundular ve son yılların bu en zayıf mevsimi böylece başlamış oldu.

TMGT, Eylül sonlarında 6 ay sürecek olan bir «Toplu Film Semineri»nin başladığını açıkladı. Sinemayı eylem olarak da uygulamak isteyen bir genç sinema yazar ve düşünürünün yöneticiliğindeki bu seminerde sinema kuramı üstüne tartışmalar, gösteriler ve toplu-film çalışmaları yapılacağı belirtiliyor.

Ekim 75 :

Vedat Türkali, uzun süredir üstünde çalıştığı Bekir Yıldız öykülerinden uyarladığı senaryoyu bitirdiğini ve Süreyya Duru'nun yönetimindeki «Kara Çarşaflı Gelin» filmine başlanmak üzere olduğunu açıkladı.

Türkan Şoray'ın uzun süredir film çevirmemekte oluşu yorumlara yol açtı. Yıldızın hasta olduğuna dair söylentiler magazin basınında yer aldı.

Emel Ceylan'ın çektiği, Türk halk sanatlarına ilişkin belge-filmlerin Brüksel TV'si tarafından satın alınarak gösterildiği bildirildi.

Aziz Nesin, Türkan Şoray tarafından perdeye aktarılacağı söylenen «Tatlı Betüş»ün senaryosunu beğenmediğini ve filme çekme hakkını Soray'dan geri aldığını açıkladı.

Kültür Bakanı Rıfkı Danışman, yeni bir 'Sinema Kanunu'nun çıkarılacağını ve «Türk sinemasının, bilgili ve vasıflı sanatçılar sayesinde dünyadaki yerini alacağını» açıkladı.

Türk Sinematek Derneği, yeni mevsim gösterilerine yeni bir düzen içinde başladı. Merkezini değiştiren Sinematek, bu yıl gösterilerini haftada 2 kez olmak üzere Dostlar Tiyatrosu'nda yapacak. Önemli gösteriler ise Dünya sinemasında yer alabilecek. Sinematek, bu yıl kutladığı 10. yılı için geniş çapta bir sanat şöleni programı düzenlediğini ve çeşitli sanat dallarında çağrılı sanatçıların katılmasıyla çeşitli gösteriler sunulacağım açıkladı.

Genel Bakış:

1975 yılı içinde Türk sinaması yıllardır süregelen sorunlarını yine hiç bir çözüm getiremeksizin benzer

biçimlerde sürdürdü. Yıllardır tanılanmış (teşhis edilmiş) olan bu sorunlara uygulanması gerekli tedaviye yine başlanamadı. Tersine, bu sorunlara yenileri eklendi. Yıllardır 'çöktü, çöküyor, çökecek' denilen Yeşilçam, yine ayakta kaldı gerçi... Bazılarınca beklenen ve bir yeniden doğuşun tek çaresi gibi görülen bu çöküş, bir çok kez olduğu gibi yine gerçekleşmedi. Ama ne sinemanın temel ve çürük ekonomik yapısını sağlam temellere oturtmak, ne ona topumunun çağdaş sorunlarıyla ilintili, toplumun gelişiminde etkili ve katkılı olabilecek onurlu bir yer kazandırmak için gerekenler yapıldı. Tefecilerin eline bakan bir sermaye piyasası yine yürürlükte kaldı, işletmeci baskısı yine sürdü, amortisman rezaleti ve onun getirdiği film enflâsyonu olgusu yine varlığını sürdürdü. Toplumumuzun en 'hayati' ve güncel sorunlarına el atılmasını önleyen, 1939 faşist İtalya'sından kalma 'sansür nizamnamesi'nin kaldırılması veya demokratize edilmesi yine dağların ardında bir umut olarak kaldı. Aydının sinemamıza katılması yine sağlanamadı, yüzlerce filmin öyküsü, malzemesi, yine birkaç yeteneksiz yazar eskisinin kalemine bağlı olma faciasını yaşadı. Çağdaş ve gerek toplum isterlerinden uzak bir Yeşilçam anlayışı, topluma yine çokluk hayâl âlemleri, masallar, afyonlu yapımlar sunmakta yarıştı...

Ancak, tıpkı geçen yıl olduğu gibi, bu mevsim de, bu kapkaranlık genel tablo içinde olumlu bazı kımıldamalar, giderek çıkışlar, patlamalar olmadı değil. Türk sinemasının bir özelliğidir bu, son yıllarda: en umutsuz dönemler, geleceğe doğru uzanan filizleri içinde taşır.. Hele son 2 mevsimdir, yıllardır görülmedik bir 'seyirci kaybı'na uğrayan ve gelirlerin azalması/giderlerin artması ikilemi içinde kıvranan sinemamız, bu en umutsuz ortam içinde bile çok şaşırtıcı bazı çıkışları gerçekleştirebilmiştir. Bunları ve sinema dışı bazı belirtileri birlikte alınca, gelecek için bazı umutların geçerli olduğunu görmemek olanaklı değildir. Bunlar gerçek bir 'rönesans'ı gerçekleştirmeye, sinemamızı küllerinden yeniden doğmaya sağlamaya yeterli midir? Bu sorunun yanıtını ancak zaman verebilecektir.

I - Yönetmenler Sineması :

Sinemamızın içinde bulunduğu koşulları, egemen olan çeşitli akımları ve değişik olayları incelemeden önce, yönetmenleri çıkış noktası alarak geçen yıl yapılanlara topluca bakalım.

Sinemamızın en 'kıdemli' yönetmeni **Lütfi Akad,** son 3 yıldır içinde bulunduğu sürekli aşamayı **«Diyet»**-le noktaladı. **«Diyet»,** kendi başına olumlu özellikler taşıyan bir filmdi. Toplumumuzun çok güncel bir olgusuna, büyük kentlere göç eden yeni koşullara uymakta güçlük çeken Anadolu'nun durumuna eğiliyor, kırsal çevreden koparak fabrikada çalışmaya başlayan, ancak bu dönüşümü kolayca gerçekleştiremeyen ve yeni durumunun gerektirdiği sınıfsal bilince kavuşmakta geciken emekçinin öyküsünü anlatıyordu. İşçinin güçbirliği ve bunun için gerekli sendikalaşma çevresinde örgütlenme gereğini ilk kez sinemamızda açıklıkla belirten **Akad'**ın filmi, diğer yandan da, yine sinemamızda ilk kez bir «üçleme» meydana getirmesi ve bu üçlemeyi bütünleyen film olmasıyla önem kazanıyordu. Gerçekten de **«Diyet»,' Akad'ın «Gelin»** ve **«Düğün»** filmlerindeki çalışmasını ve tematiğini noktalıyordu. Büyük kente göç olgusunu ve yeni çevrede, eski değer yargılarının paramparça oluşunu anlatmıştı Akad, ilk 2 filmde... Ancak çözüm gösterilmiş değildi. **«Gelin»**in sonunda, genç karı-kocanın fabrikada çalışmaya başlamasıyla duyurulan bu çözüm, **«Diyet»**te daha genis biçimde ele alınıyor, ayrıca daha ileri bir asamayla, geleceğin bir 'emek toplumu' olacağının belirtilmesiyle yetinilmeden, bu topluma giden aşamada emekçinin bilinçlenmesi, çıkarlarının nerede olduğunu anlaması, bu çıkarların gerektirdiği cephede yerini kesinkes alması ve kendi çıkarlarını savunmada gerekli örgütlenmeye katılması gereği ortaya konuluyordu. **«Diyet»,** yer yer (özellikle sonda) verilen ödüne, düşülen şematizme karşın, dürüst, sağlam, bilinçli ve önemli bir çalışmaydı.

Bir diğer usta, **Atıf Yılmaz,** olumlu bir mevsimin sınavını verdi. Geç kalmış bir askerlik göreviyle ayrı

kaldığı sinemaya «Salako»yla bir iş filminin koşullarını yerine getirerek «populiste» bir anlayış içinde yaptığı dönüşü, «Kuma» ile daha olumlu biçimde belirledi. Cahit Atay uyarlaması bu film, Anadolu'nun geri kalmış yörelerinin üstyapısal bir sorununu dile getirirken, Yılmaz'a özgü mizahın da başarılı bir örneğini veriyordu. Plastik açıdan bu çok olgun film, ele aldığı çevrenin ve sorunun derinliklerine inmemekle suçlandı. Yılmaz'ın savunması ise, yüzde yüz gerçekçi bir film yapmadığı, bir uslupçuluk deneyi uyguladığı idi. Yılmaz'ın uslup olgunluğunun gerçekten de mükemmel bir örneği olarak kalacaktı «Kuma».. Yılmaz, daha sonra Yılmaz Güney'in 1972'de hapse girmesi üzerine yarıda bıraktığı «Zavallılar»'ı tamamladı. Bu, yalnız Türk değil, dünya sinema tarihinde eşi görülmemiş bir olaydı kuşkusuz. Ancak üçte biri çevrilmiş bir film, elde kalan parçaların, hem de baş oyuncusu (Güney) olmadan (Güney bu arada yeniden hapse girmişti) bütünlenmesiyle ortaya çıkıyor.. Hem de hiç aksamayan, belirli ve önemli sinemasal değerler taşıyarak.. Güney/Yılmaz işbirliğinin bu çok ilginç ürünü, sinema yazarları tarafından da yılın en önemli filmleri arasında sayılarak değerlendirildi.

Sinemamızın geçtiğimiz yıl içinde «Arkadaş»tan sonra (belki onu da aşan) en büyük ticarî başarısını «Hababam Sınıfı» kazandı. Son birkaç yıldır güldürü türünde ilginç örnekler veren ve sinemamızda 'sululuk'la eş anlam taşıyan bu tür filmlere belli bir sıcaklık ve içtenlik getirmeyi de başaran Ertem Eğilmez, kendini tekrara başlamış, bu nedenle son filmleri eleştirmenlerin ilgisini çekmemişti. «Köyden İndim Şehire», «Mavi Boncuk» gibi filmleriyle yine iş filmlerinin yönetmeni niteliğini sürdüren Eğilmez, Rifat Ilgaz'ın tanınan eserinden, uzun yıllardır süren sinemalaştırma çabalarını sonuca erdirme şansına kavuştu. Kitabın tanınmışlığma, konunun (öğrencilik yılları) hemen herkesin kendi yaşamında taşıdığı benzer anılara yakınlığı, oyuncuların canayakınlığı ve Eğilmez'in becerikli yönetimi de eklenince, film, bilinen benzersiz başarısına ulaştı (Ankara'da bir tek sinemada 25 hafta). «Hababam Sınıfı», halkla kurulan

yakınlığı küçümsememe akıllığındaki herkes için incelenmesi gereği taşıyan bir filmdi. Ancak böyle iyiniyetli bir inceleminin sonunda bile filmde önemli sinemasal nitelikler 'keşfetmek' olanağı yoktu.

Eskilerden **Metin Erksan**, garip bir **«Şeytan»** uyarlamasından sonra birşeyler yapmadı sinemada... **Ertem Göreç, Ayhan Işık**'ın yapımcı olarak büyük lâflarla piyasaya sürdüğü **«Haşhaş»**ta bir iş filminin koşullarını yaratmaktan öteye gitmedi. **Mehmet Dinler**'in **«Ceza»**sı, **Muzaffer Arslan**'ın **«Veda»**sı, **İlhan Engin**'in **«İstek»i, Yılmaz Duru**'nun **«Döğüşe Döğüşe Öldüler»**i bu yönetmenlerin bilinen niteliklerine yenilik katacak, üzerinde durmaya değer filmler değillerdi. **Duygu Sağıroğlu,** Kıbrıs filmleri furyası içinde **«Önce Vatan»** adlı bir savaş filminde 'hamasi' anlayışını sürdürdü. Bu anlayış, ayni yönetmenin yıllar önceki **«Vatan ve Namık Kemal»**inden daha ilerde bir görünüm taşıyordu. **Yücel Çakmaklı, «Memleketim»**le Türk insanının sorunlarını ahlâkî/kültürel planda tanılama ve çözümleme eğilimi taşıyan, batılaşmaya karşı, herşeyin çaresini 'kendimize, millî değerlerimize' dönmekte bulan sinema anlayışının bir örneğini verdi. Tutucu (muhafazakâr) bir dünya görüşünün ve onun sanat alanındaki yansımasının kendi içinde tutarlı ve yine kendi ölçülerine göre dürüst bir örneği olarak saydığım bu film için, bu, anlayış çerçevesinde yazdığım hoşgörülü eleştirinin tepkilerini aldım. Bu konudaki yankılara **«Birikim»** dergisinde geniş bir yanıt verdiğim için konuyu burada yinelemiyeceğim. Ancak bu gibi tartışmaların yararına olan inancımı bir kez daha belirtmek isterim.

Bu zor dönemin birer hacıyatmaz gibi ayakta kalmasını en iyi beceren 2 yönetmeni olan **Orhan Aksoy ve Osman Seden** yıl boyunca bol bol film yapmayı sürdürdüler. **Aksoy**, romantik kurdelâlar güldürülerle ardarda sıraladı: **«Mahçup Delikanlı», «Bir Yabancı», «Yaz Bekârı», «Gülşah», «Evcilik Oyunu»...** Özenli bir anlatımın ürünü bu 'konfeksiyon filmleri', ne bir sağlam dünya görüşünün, ne bir mesaj verme çabasının, ne de yeni bir sinema dili araştırmasının izlerini taşıyorlardı. Ayni şeyler, **Osman Seden**'in modası geçmiş biçimci çabasından

başka hiç bir çağdaş yan taşımayan sineması için de söylenebilirdi: **«Bırakın Yaşayalım». «Çirkin Dünya»** yabancı konuları kopyalayan, **«100 Lira İle Evlenilmez», «5 Milyoncuk Borç Verir misin?»** oyuncularına sığınarak güldürmeye çabalayan önemsiz filmlerdi.. **Melih Gülgen** ise 'akrabalı' filmlerini sürdürdü : **«Dayı», «Oğul», «Babanın Oğlu»**.. **Gülgen'in** özelliği, filmlerinin özelliği, fimlerinin öyküsüne bazı temaları ve trükleri dahil etmesi, ama bunları bir iş filminin kalıpları içinde kolayca sömürmesi ve harcaması idi. Bir önceki mevsimin başarılı yönetmeni **Fevzi Tuna,** bu başarıyı sürdüremedi. **Cahit Atay** uyarlaması **«Ana Hanım, Kız Hanım»** yetrsiz bir çalışmaydı. Tuna, daha sonra boş oturmak pahasına istemediği konuları çevirmeyi kabul etmedi.

Biraz daha ilginç çalışmalara geçelim.. Uzun süredir kendisini sinema dili yönünden olgunlaştıran **«Askerin Dönüşü»** ile **Selim İleri'nin** senaryosuna dayalı bu film, askerliğini yaparken öldürdüğü bir kaçakçının arkada bıraktıylarıyla ve gerçek dramıyla karşı karşıya gelince büyük bir vicdan azabına kapılan ve yaptığının bedelini ödemeyi deneyen bir insanın öyküsünü anlatırken, büyük kentlerdeki kaçakçılık olayına değiniyor, suçun, suçluluğun göreceliği üstüne insancıl yanı güçlü, sağlam bir yapıt ortaya koyuyordu. Bilge Olgaç **«Açlık»'ta** sinema dilini belli bir sağlamlığa, bütünlüğe eriştirmiş görünüyor, anlattığı Anadolu sorununa kadınca bir duyarlıkla eğiliyordu. Eksik yanlarına ve mesajını iyi vurgulayamayışına karşın ilginç bir yapıttı bu... **Şerif Gören.** ustası **Yılmaz Güney'in** başlayıp bitiremediği **«Endişe»yi** kıvrak ve canlı bir sinema diliyle veriyor, tarım işçisinin sorunlarına eğilen ilk Türk filmi olmak özelliğini taşıyan bu filmi, eksiklikler, tekrarlar ve belirsizlikler yüzünden tam bir vuruculuğa ulaştıramıyorsa da, ilginç bir öz/biçim dengesini kurabiliyordu. **«Endişe»,** kişilik taşıyan bir filmdi... Yine Güney'in bir senaryosundan yola çıkan **Temel Gürsu,** toplumda satılık kadınların yerini araştıran **«İzin»**de senaryonun ilginç noktalarına fazla bir sinemasal boyut katamıyordu.

Yukarda bazı olumlu örneklerde ismini verdiğimiz

yönetmenlerin sözü geçen filmlerin dışında da çalışmaları oldu kuşkusuz... Ama bunlar, sinema piyasasının isterlerinin yön verdiği, ticari kalıpları aşmıyan çabalardı. Örneğin **«İzin»**de bir **Yılmaz Güney** öyküsünü sinemalaştıran **Temel Gürsu**'nun bunun dışındaki tüm filmleri, günün modası seks/komedilerdi... **Zeki Ökten**'in ismine ise, **«Şaşkın Damat»** isimli, **Kemal Sunal**'a dayalı bir güldürünün yanısıra, TV'nin tutulan dizisi **«Kaynanalar»**da rastlanıyordu. (Bu film, şu satırların yazıldığı güne dek gösterilmemişse de, yıl sonundan önce piyasaya çıkacağı kensindi).

Yönetmenlere göre sinamamıza bakışı, ilk kez film yapan yönetmenlere ve filmlerine değinerek bitirmek gerekir. Dışarda sinema eğitimi görmüş olan **Ömer Kavur**, Türk sinemasında hemen kimseye nasip olmamış bir şanstan yararlandı; yeni bir şirketin kendisine tanıdığı geniş olanaklarla **«Yatık Emine»** isimli ilk filmini yönetebildi. **Refik Halid Karay**'ın **«Memleket Hikâyeleri»**nden alınmış olan bu öyküde Kavur'un temiz ve düzenli sinema dili, ustaca tiplemesi dikkati çekiyordu. Ne var ki öykü, bir film oluşturacak mesaj ve içeriği taşımıyordu. Bu yüzden film yönetmenin çabalarına karşın, çağdaş hiç bir sözü olmayan güdük bir yapıt olarak kalıyordu. Kavur'un daha boyutlu bir konuya el attığında neler verebileceği ise beklenmeğe değerdi... Tiyatrodan sinemaya geçen **Ergin Orbey** ise, **Aziz Nesin**'den **«Yaşar-Ne yazar, ne yaşamaz»** uyarlamasıyla işe başladı. İlk filminde konuyu derleyip toplmayı, sinemasal bir bütünlüğe ulaştırmayı pek bilemedi. İkinci filmi **«Delisin»** ise 'populiste' çizgiler taşıyan bir çalışmaydı ve Orbey'in sinemasal gücü hakkında yine bir fikir veremiyordu.

Sinemaya yeni geçen bir diğer isim, **Yavuz Özkan** oldu. Daha önce fotoromanlarda oynayan ve bazı senaryolara katılmış bulunan **Özkan**'ın **«Yarış»** isimli filmi Antalya şenliğine katıldı, ama ödül alamadı. Toplumsal bir konuya değindiğini ve filminde iddialı olduğunu söyleyen **Özkan**'ın filmi şu sıralarda sansürle uğraşmaktadır. Görme fırsatını bulamadığımız bu film ve **Özkan**'ın sineması üstüne birşey söylemek olanağından yoksunuz.

Daha önce **«Ferhat»** isimli ilginç bir kısa film yapan ve **Yılmaz Güney**'le **«Endişe»**de çalışmağa başlamış olan **Ali Habib Özgentürk** ise, **«Yasak»** isimli orta uzunlukta (40 dakikalık bir belge-film gerçekleştirdi. Seydişehir'deki alüminyum tesislerinde gerçekleştirilen bu film bu dev tesisler içinde işçinin durumuna, 'yasak'larla sınırlanmış yaşama koşullarına değinen ilginç bir yapımdı. Başarılı bir anlatım ve kurguyla ele aldığı konuyu çarpıcı bir mesaj halinde seyirciye ulaştırıyor **«Yasak»**, ayni zamanda Yeşilçam'ın dışında devrimci kuruluşlar tarafından finanse edilmiş ve dağıtımı üstlenilmiş olması dolayısıyla da üzerinde önemle durulması gereken bir olay sayılabilirdi.

Yeşilçam'ın, büsbütün baska nedenlerle dışında kalan bir olay ise, **Halit Refiğ**'in TV için çektiği **«Aşk-ı Memnu»** oldu. **Refiğ**, son filmlerinin uğradığı başarısızlık nedeniyle Yeşilçam'ın bir süredir dışında kalmıştı. Sinemamızın bu önde gelen **Kemal Tahir**'cisi ve **«ulusal** sinema» kuramcısı, TV'nin kendisine sağladığı olanakları, uzun süren ve özenli bir çalışma sonucunda belli bir başarıya ulaştırabilmişti. Tümünü izleyemediğimiz için tam bir eleştirisini yapamadığımız **«Aşk-ı Memnu»**, **Halit Ziya Uşaklıgil**'in ünlü romanındaki bazı tiplerin ağırlığını diğerlerine kaydırmasına, **Uşaklıgil**'in mesajına, Refiğ'in, kişisel görüşlerine yakın yeni bazı anlamlar yükleme çabasına karşın, anlatımı hemen hiç aksamayan, dekor, giysi, müzik gibi yan ögelerin büyük bir, titizlikle hazırlandığı izlenimini veren başarılı bir «çağ filmi»ydi. Refiğ'in kendine yakın bulduğu bir yazarın benimsediği bir eserini, gerekli çalışma koşullarını da bulunca başarıya eriştirebildiğini gösteriyordu. Böylece Refiğ, son yıllardaki en olumlu çalışmasını, Yeşilçam'ın dışında, TV çerçevesinde gerçekleştirmiş oluyordu.

Yılın son aylarında gerçekleştirilmiş olan ve gösterimleri yılın son 2 ayına denk düşeceği için bu yazıda sözünü etmek olanağını bulamadığımız birtakım olumlu çabalar daha var kuşkusuz... Bu çabalar, zaten, biraz sonra inceliyeceğimiz tüm olumsuz akımlar ve ters yönde bir genel gidiş içinde yarına umutla bakmamızı

ve sinemamızdan toplum yararına birşeyler beklememizi halâ olanaklı kılan birkaç sayılı örneği de oluşturuyor... Bunlardan, **Memduh Ün**'un birkaç yıldır gerçekleştirmeyi tasarladığı **Yaşar Kemal'in «Ağrıdağı Efsanesi»**ni sonunda filme almış olmasıdır. Ün'ün büyük bir özenle çektiği bu filmin başarılı olması ve Ün filmografisinde beklenmedik bir çıkışı göstermesi olasılığı büyüktür. **«Endişe»** filmiyle önemli bir çıkış yapan ve Antalya film şenliğinde ödülleri toplayan **Şerif Gören**'in yönettiği **«Köprü»** de iddialı olduğu ve toplumcu içerik tasıyan bir film yaptığı belirtiliyor... **Atıf Yılmaz**'ın **Köroğlu** destanının çok modern ve değişik bir uygulaması olan **«Deli Yusuf»**ta ilginç bir taşlama ortaya konduğu sanılıyor... **Temel Gürsu**'nun **«Canavar Cafer»**i, bu **Refik Erduran «İkinci Baskı»** uyarlamasında, genç yönetmene yeni ufuklar getirebilir... **Süreyya Duru, Bekir Yıldız**'ın öykülerinden **Vedat Türkali**'nin yazdığı senaryonun çekimini şu günlerde sürdürüyor... İçerde olduğu halde sinemamıza etkinliğini sürdüren **Yılmaz Güney**'in senaryolarından ikisi filme alınıyor: **«Bir Gün Mutlaka»**yı **Bilge Olgaç** bitirdi, **«Sanık»**ı ise büyük olasılıkla **Zeki Ökten** çekecek... Yönetmenlerimizin 1975 sonlarındaki olumlu hazırlıkları da bunlar...

2 — **Akımlar, Olaylar, Genellemeler:**

Yönetmenlere göre 1975'e bakışta, 200 küsur yapım içinden yalnızca olumlu bazı örnekleri gözönüne aldık. Oysa sinema olayı bir bütün ve ancak olumlu/olumsuz tüm akımları incelemekle sinemanın genel durumu ve bunun toplumsal uzantıları saptanabilir.

Sinemamızda geçtiğimiz mevsimde görülen en önemli, giderek şiddetli akım, 'seks filmleri' akımı oldu. Bu akımın büyük ölçüde, batı sinemasını ve sanatını kavrayan erotizm rüzgârlarının bir uzantısı olduğu ve bize batıdan ithal edildiği doğrudur. Ancak, Türkiye'nin özel koşulları, daha açık bir deyimle cinsiyetin ve cinsel sorunların gelişmiş batı ülkelerine kıyasla Türkiyemizde çok daha önemli bir yer tuttuğu gerçeği, bu filmlerin

bizdeki yayılışı ve etkisinin de büyük, ani ve geniş boyutlu olması sonucunu doğurdu.

Batıda seks filmlerinin gelişimini 2 ayrı kökene bağlamak doğru olur. Bu akımın, bir yandan, burjuva ahlakını ve onun ikiyüzlülüğünü silkelemeye, çağdaş, modern, içten ve yapmacıksız bir ahlak anlayışını getirmeye savaşan bir devrimci çıkış noktası vardır. Başta Wialiam Reich, çağdaş ve marksist düşünürlerin konuya yaklaşımı çerçevesinde, yüzyılların Hıristiyan ahlakının getirdiği ve çoğu anlamsız ve çağdışı düşmüş tabuları yıkmak, cinsiyeti insanlık durumunun en doğal ve incelenmesi, açıklanması ve doyurulması gerekli bir gereksinimi olarak görmek amacını taşıyordu bu çıkış.. Ama burada, bu çıkışın da, tıpkı hippi olgusu ve felsefesi veya uzak doğu dinleri gibi, batı burjuva toplumlarının yapaylıklarına karşı olan birçok eylemde görüldüğü üzere, burjuva toplumu tarafından eritildiğini, yokedildiğini, sindirildiğini, devrimci, yenilikçi, varolan düzene karşı niteliklerinin düzen içinde yitip gidecek biçimde törpülendiğini görüyoruz. 'Seks devrimi' için, batı daha da iyisini yapmış, bu devrimi, kendi kâr mekanizmasının içinde öğüterek, yığınları sömürmek için yeni bir öge olarak kullanmayı başarmıştır. Batıdaki 'seks devrimi'nin devrimci yanı yitip gitmiştir bugün; yalnızca 'seks' yanı kalmış, o da batı toplumlarının vazgeçilmez ögesi olan ifade özgürlüğünün hoşgörüsü içinde hemen tamamen bir sömürü aracı haline gelmiştir.

'Seks modası' işte Türkiye'ye bu sömürü yanıyla geldi daha çok. Ve kılı kırk yaran bir sansüre ve yıllardır donup kalmış bir sansür anlayışına karşın, engelleri yarıp seyirci yığınlarının karşısına çıkmayı başardı. Hem de, en azgın dönemini, «milli ahlâk» diye basbar bağıran bir MC iktidarının hükümeti altında yaşayarak!. Türkiye'de geçen yıl yapılan filmlerin dörtte üçüne yakın bir bölümü 'seks filmi' etiketi taşıyordu. Bu filmler, bir sinema olayı oluşturmuyordu kuşkusuz.. Bir sosyolojik olayın aşamasıydı bunlar.. Ama hangi gözle bakılırsa bakılsın, bu filmlerin hiç bir sanat kaygısı taşımadığı ve topluma hiç bir yarar getirmediği ne denli ileri sürülürse sürülsün, ortada bir gerçek vardır:

Bu filmler, bir olgu olarak, önüne geçilmez biçimde toplumumuzu sarmış, yaşamımıza girmiştir. İşin sanat yanı bir yana, bu filmlerin, dolaylı da olsa bir yararı olduğu, toplumumuzun değişmez tabusu ve değişmez sorunu olan seksi 'yasak' olmaktan çıkarıp, çeşitli yanlarıyla, beyaz perdeye yansıyan olağan görüntüler haline getirdiği, cinsel sorunları ruhların karanlığından gündelik yaşama çıkardığı ve bu bakımdan, geçmişin kalıplarına karşı olan her eylem ve oluş gibi içinde devrimci ve yenilikçi bir yan taşıdığı söylenebilir. En azından, böyle bir durum tartışma veya inceleme konusu yapılabilir. Bu denli gelişmiş bir sosyolojik olgu karşısında, toplumbilimcilerimizin halâ susmakta oluşları ise, bizce kolay anlaşılır bir sessizlik değildir..

Seks furyası dışında sinemamızda görülen diğer belli-başlı akımlar ise şunlar oldu: 'duygusal komedi'den 'seks/komedi'ye doğru uzanan bir güldürü akımı. (özellikle yılın başında geçerli olan bu akım, **Osman Seden, Temel Gürsu, Orhan Aksoy, Oksal Pekmezoğlu** gibi yönetmenleri sürekli film yapar hale getirdi). Karate ile karışık polisiyeler, biraz azalmakla birlikte varlığını sürdürdü. **Melih Gülgen, Natuk Baytan,** bu türlerin eli çabuk yönetmenleri olarak işbaşında kaldılar. Kıbrıs olaylarını izleyen günlerde, bir 'Kıbrıs filmleri' modası görüldü. **«Önce Vatan», «Küçük Mücahit»** gibi filmler, bu olayları sınırlı olanaklarla perdeye aktarmayı denedilir.. Bir süredir azalmış olan 'çocuk filmleri', yeni mevsimin başında «Gülşah»la ve bu filmln büyük bir ticari başarı kazanmasıyla yeniden başlar gibi oldu... Ancak, sinemanın geçen yıl içinde bir cankurtaran simidi gibi yapıştığı en önemli alan, TV oldu. TV'de başarı kazanan sunucular, oyuncular, birbiri ardına perdeye çağrıldıkları gibi, TV'nin yerli ve yabancı dizilerinin kahramanları da Yeşilçam perdesinde arz-ı endama başladılar.. **Uğur Dündar, Ali Binboğa, Cici Kızlar, Boncuk Ömer, Mehmet Keskinoğlu,** ve daha birçok isim, TV'de sükse yapıp film çevirmeğe başladılar. **«Kaynanalar», «Kaygısızlar», «Tatlı Sert», Tatlı Cadı»,** vs gibi diziler ise, toplumumuza olan uygunluk dereceleri filan düşünülmeksizin birbiri ardından perdeye aktarılmaya başlandı. TV, sinemanın imdadına yetişiyordu.

Ancak tüm bu olumsuz akımlara karşı, olumlu bazı akımlar da görülmedi değil. Öncelikle **Yılmaz Güney,** daha önce de belirttiğimiz gibi, hapiste olmasına karşın sinemamızda önemli bir etken olmayı sürdürdü. Antalya şenliğinde ödül alan 3 film de Güney'in katkısını taşıyordu. Güney, içerde yazdığı romanlar ve senaryolarla ve Güney filmin bu konuların çekimi için genç yönetmenlere fırsat tanımasıyla da etkin olmayı sürdürdü. **«İzin»**den sonra **«Bir Gün Mutlaka»** ve **«Sanık»,** Güney'in katkısını taşıyan yeni filmler olacaklar.. Ayrıca edebiyatımıza yaslanan filmler (**«Yatık Emine, «Ağrıdağı Efsanesi», «Kara Çarşaflı Gelin», «Hababam Sınıfı»**), işçi sorunlarını perdeye yansıtan filmler (**«Endişe», «Diyet»**), daha dolaysız bir işçi sinemasını oluşturabilecek Yeşilçam dışı belgesel çalışmalar (**«Yasak»**) ve çeşitli türlerde nisbeten 'seviyeli' bazı yapımlar, sinemamızın olumlu yöndeki akımlarını oluşturdular.

Geçtiğimiz yılın, bu genellemelerin dışında kalan diğer bazı önemli olayları da şöyle sıralanabilir:

● **MC/Sinema ilişkileri:** Milliyetçi Cephe ile sinemanın ilişkileri, beklendiği gibi hiç de iyi gitmedi. Toplum yararına bir sinemayı desteklemiyeceği belli olan bu garip ortaklık, bunun dışında sinemamızın dışa açılması için önemli olan birçok fırsatı da köstekledi. Örneğin 2 yılda bir yapılan ve özellikle üçüncü dünya ülkeleri ile ilişki kurmak için çok önemli bir olanak yaratabilecek Moskova film şenliğine katılmamız sözkonusu iken ve şenlikten çağrı almışken, son dakikada katılmamızdan vazgeçildi. Türkiye Moskova gibi bir şenlikte yalnızca gayri resmi olarak gösterilen bir filmle, **'Yatık Emine'** ile temsil edildi ve doğallıkla resmi bir katılışın uyandıracağı yankıyı uyandıramadı, ödüllere girme şansına da sahip olamadı.. Hazırlıkları aylardır yapılmakta olan ve Balkan ülkeleri ile olan ilişkilerimizde olumlu bir adım sayılan 3. Balkan Ülkeleri Film Şenliği'nin İstanbul'da yapılması son aşamaya gelmiş bir girişim iken, ilgili bakanlıkların (başta Turizm ve Tanıtma Bakanlığı) bu konuda sürdürmekte oldukları

yardım ve desteğin iktidar değişiminden sonra durdurulması üzerine, şenliğin Türkiye'de yapılması da suya düştü... Ayni bakanlık, geçen yıldan beri Yeşilçam'ın en gerici ve çıkarcı cephesi olan Ümit Utku ve takımının elinden alınmış olan ve belli bir ciddiyet kazanmış olan Antalya şenliğinin de yapılmasına mani olmayı denedi, şenlikten tüm maddi yardımını ve desteğini esirgedi. Antalya şenliği, bu yıl filmlere maddi ödül vermeme pahasına varlığını koruyabildi ve belediye başkanı Selahattin Tonguç'un direnişiyle bakanlığın ve bakanlık himayesindeki Yeşilçam çetelerinin eline düşmeden, toplumcu ve ilerici bir niteliği koruyabildi. MC'nin sinema konularına el attığında ancak olumsuz biçimde ortaya çıkan katkısı, sinemamızın yakın geleceği için önemli bir tehlike oluşturmaktadır. Bu dönemde istenebilecek olan en iyi şey, bu iktidarın sinema konusuyla hiç meşgul olmamasıdır. Ancak 'fırsatı ganimet bilen' çevrelerin ve özellikle Ümit Utku çevresinin, son günlerde bir yeni 'sinema kanunu'nu alel-acele meclislerden geçirme çabaları içinde olmaları, bu çevrenin egemenliğine girecek bir Türk sineması düşüncesini bir 'kâbus' gibi gözönüne getirmekte ve devrimci çevreleri bu konudaki oluşumlar için tetikte olmaya çağırmaktadır...

● Geçtiğimiz yılın bir diğer ilginç oluşumu, 2 ciddi sinema okulu girişiminin gelişmesi olmuştur. Önce **Eskişehir İTİA** çerçevesi içinde kurulan bir **Sinema ve TV Eğitim Enstitüsü**, içinde bulunduğumuz aylardan başlayarak, bir **Sinema** ve **TV Yüksek Okulu**'na dönüşmüştür. Bunu hemen izleyen günlerde, yıllardan beri **Türk (Devlet) Film Arşivi** olarak görev yapan kuruluş da, bünyesini değiştirerek bir **İstanbul Sinema ve TV Yüksek Okulu** haline geldiğini ve içinde bulunulan ders yılından başlayarak, DGSA programları içinde bir sinema ve TV bölümünün eğitime geçeceğini açıkladı. Böylece ayni günlerde, yıllardır gereksinmesi duyulan ve özellikle TV'nin gelişmesinden sonra daha geniş boyutlarla ortaya çıkan bir sinemacı eksikliğini gidermek üzere 2 okulun birden açılması, kuşkusuz olumlu bir girişimdir. Ayrıca diğer bazı özel kuruluş ve girişimlerin so-

nucunda, diğer bazı okulların veya sinema/TV kurslarının açılması da sözkonusudur.

● Sinemamız, geçen yıl içinde dışarıya açılmak için bazı olumlu girişimlerde de bulunmuştur. **«Dönüş», Kızgın Toprak»** ve **«Yatık Emine»**nin dış ülkelere satışı gerçekleşmiş, Fransa'nın **Royal kentinde** yapılan ve bu yıl Orta Doğu müslüman ülkelerinin sinemalarına ayrılan şenlikte Türk sineması, **Yılmaz Güney**'in 3 filmiyle büyük ilgi çekmiş, ayni ay içinde **Paris**'te Sanat ve Deney Sinemaları zincirinin düzenlediği **«Türk Sinema Haftası»**nda 7 filmimiz ilgi ile karşılanmıştır. Son ikisi Türk Sinematek Derneği'nin girişimleriyle gerçekleşen bu olayların sinemamızın dışarı açılması gibi ancak uzun vadede ve yavaş yavaş gerçekleşebilecek bir olayın önemli birer aşaması olarak görülmesi gerekir.

● **«Sansür»** konusu, geçtiğimiz yılda da sinema çevrelerini olsun, aydın çevreleri olsun, birhayli meşgul etmiş, bu sansürün hiç olmazsa bir ölçüde çağdaş kılınması ve demokratize edilmesi için çok sayıda imzayı içeren bir bildiri hazırlanarak kamuoyuna sunulmuştur. Ancak bu bildiri bir sağırlar duvarıyla karşılaşarak hiç bir etki yapmadan unutulup gitmekten kurtulamamıştır. Türkiye'de sansürün kaldırılması, veya hiç olmazsa demokratize edilmesi, sürekli ve inatçı bir çabayı gerektiren bir girişimdir ve siyasal oluşumlarla yakından ilgilidir. Bu konuda bugün için fazla umutlu olmayı getiren bir neden yoktur. Gerçi sansür bazı konularda, örneğin 'seks' konusunda, çığ gibi gelen film sayısı karşısında zorunlu bir 'oransal' hoşgörü edinmiş gözükmektedir. Ancak bu hoşgörünün, gerçek ve batı anlamında bir demokrasinin gerektirdiği bir düşünce hoşgörüsüne de dönüşmesi, dier bir deyimle, siyasal/toplumsal bir içerik ve mesaj taşıyan filmlerin Türkiye'de de rahatça gösterilmesi, şimdilik sözkonusu değildir.

● Geçen yılda görülen bir diğer olgu, Yeşilçam dışı bazı yapımların ortaya çıkması ve Yeşilçam'a (çok zayıf da olsa) bir seçeneğin gelişmeye başlamasıdır. Bir önceki yılın önemli olayı **Taşkesti** girişimi, bu yıl da sürmüş, hemen yalnız kendi girişimleriyle **«Sarsılmaz**

Kuvvet» isimli uzun filmi gerçekleştiren Taşkesti köyü sanatçıları, orta uzunlukta bir yeni film yapma olanağını bulmuşlardır. **Ali H. Özgentürk, «Yasak»** isimli orta uzunluktaki filmini, Yeşilçam'ın dışında, çeşitli devrimci kuruluşların getirdiği maddi destekle çevirmiş, filmin dağıtım ve gösterimini de ayni kuruluşlar üslenmişlerdir. Bu tekil, ama çok önemli olay, devrimci çevrelerin, sinema gibi çok yaygın ve çok etkili bir araçtan yararlanmayı nihayet akıl ettiklerini göstermesi açısından olsun, bir 'içşi ve halk sineması'nın gerçekleşmesi umutlarını getirmesi açısından olsun, önemlidir Boğaziçi Üniversitesi Sinema Kulübü'nün yeniden başlattığı **Hisar kısa-film** yarışması, **İzmir**'de ilk kez düzenlenen **Bağımsız Sinema Şenliği,** diğer yandan TV yapımları çerçevesinde gelişen Yeşilçam dışı bir belgesel film okulu da, kuşkusuz gelecek günler için filizler taşıyan önemli başlangıçlardır.

● **TV/Sinema ilişkileri** de, geçen yılın önemli gelişmelerinden birini oluşturmuştur. TV, sinemaya ayırdığı saatlerde bazen olumsuz, bazen olumlu, diğer bir deyişle olumsuzla olumluyu birlikte içeren programlar vermiştir. Çok sayıda eski filmin gösterilmesi, evlerin içine dek uzanan bir 'sinema kulübü' niteliğini yüklenmiş olması açısından ilginçtir. Ancak bu filmlerin hep belli bir dönem Amerikan sinemasına ayrılması, bu girişimin önemini azaltmıştır. **«Yedinci Sanat»** saatinde sinema klasiklerinin gösterilmesi ne denli önemli ve sevindirici ise, yeni program döneminde bu dizinin kaldırılmış olması da o denli üzücüdür. Türk sinemasına ayrılan programlar ise, ilk başlarda iyi örneklerin seçilmiş olması ve ayrıca yönetmenlerle yapılan konuşmalar nedeniyle ilgi çekmiş ve çok yararlı olmuştur. Ancak yeni dönemde ayni özen korunmamış ve değersiz birçok film üstüste programlarda yer almıştır. Son zamanlarda yerli filmlerimizde yeniden belli bir kalitenin üstüne çıkıldığı gözlenmektedir. Sinema ile TV'nin ilişkileri TV'de Sinema programının dışında çok yönlü bir karmaşık ilişkiler bütününü de içermektedir ve bu genelleme yazısı çerçevesinde, bu olayın geniş boyutlarına eğilmek olanağı yoktur.

● Geçen mevsim içinde ilginç ve dünya sinema tarihinde de benzerine pek rastlanmıyacak bir olay, **«Zevallılar»** olmuştur. **Yılmaz Güney**, bu filmi çekmeye 1972 başlarında başlamış, ancak 12 Mart döneminin hayhuyu içinde tutuklanınca, film yarıda kalmıştı. Güney, hapisten çıkınca **«Arkadaş»**ı çekti, **«Endişe»**nin çekimine başladı. **«Zavallılar»**ı daha sonra bütünlemeyi kuruyordu. Ancak bilinen olaylar. Güney'in yeniden içeri düşmesi sonucunu getirince, film, ikinci kez, bütünlenmek şansını yitirdi. Ancak, bu arada, yeni bir fikir olgunlaşıyor ve **Atıf Yılmaz**, filmin geri kalan bölümlerini çekerek tamamlamayı üstleniyordu. Önceleri herkes bu girişime kuşkuyla bakıyordu. Filmin ancak üçte biri çekilmişti. Üstelik baş oyuncu Güney serbest değildi. Film nasıl bütünlük taşıyabilecekti? Bu sorunun cevabını ancak filmi gördükten sonra vermek olanağı doğdu. Hem de son denli olumlu biçimde. Yılmaz, konuyu yeni baştan düzenlemiş, baştakiyle ilişkisi olmayan, ancak kendi içinde bütünlük taşıyan ilginç ve değişik bir film çıkarmıştı ortaya. Böylece **«Zavallılar»**, bu olaylı çekimi dolayısıyla dünya sinema tarihinde eşsiz sayılabilecek bir çabayı ve beklenmedik bir başarıyı ortaya koyan ilginç bir örnek oluyordu.

● Geçen mevsimin bir diğer ilginç olgusu, Türk sinemasındaki **«yıldız oyuncu dökümü»** oldu. Bir tür yaprak dökümü idi bu, ve dünyanın hiç bir yerinde, hiç bir zaman görülmemiş biçimde, sinemamızın, birikisi dışında hemen tüm 'star'ları, ekonomik bunalım ve yeni 'seks filmleri' furyasının rüzgârları içinde kendilerini beyaz perdenin dışına itilmiş buldular. Yıllardır baştacı edilmiş, yılda bir düzineden aşağı filme film demiyen, başlarını kaşımaya vakitleri olmayan ünlü oyuncular, evlerinde hiç bir film önerisi almadan bekleşirlerken, yıllar yılı tiyatrolarda ikinci sınıf rollerde harcanan ve ekmek parasını güçlükle çıkarabilen karakter ve özellike güldürü oyuncuları, birden bire sinemamızın gözbebeği oluverdiler. Aslında olay ilginçti ve yine sinemayı aşan, sosyolijik boyutlar kazanan bir olaydı. Çünkü bu ünlü yıldızların sinema dışına itilişi çok âni ve geniş çapta olmuştu. Hiç bir ülkede eşi görül-

memiş biçimde.. Ama bu işin öncesinin benzeri de herhangi bir ülkede görülmüş müydü? Yani ayni oyuncuların, birbirinin tıpatıp benzeri olan konuları ayni giysiler içinde ayni mekanlarda çevirip durmaları ve ayni seyircinin karşısına yılda 12 filmde çıkmaları hiç bir yerde görülmüş müydü? Kuşkusuz, şimdiki durum, seyircinin yıllardır içinde biriktirdiği ve bir seçenek (bu durumda TV) bulur bulmaz dışarı vurduğu bir tepkinin sonucuydu ve şaşılacak hiçbir yanı da yoktu.

Sonuç: Bir yıl içinde Türk sinemasının durumunu böylece belli-başlı filmleri, yönetmenleri, akımları ve olayları ile özetlemeğe çalıştık. Baştaki yargımızı yenileyelim: sinemamız, çeşitli açılardan olumsuz ve toplum yararlarına ters bir gidişin içindedir. Ancak bu gidişin içinde bile, geleceğe dönük ve gelecek için umutlar getiren çıkışlar yok değildir. Bu çıkışlar şimdilik tekil girişimler halindedir. Ancak bu girişimler, içlerinde önemli dinamikler taşımaktadırlar. Bu dinamikler bir bütünün içinde birleşebildikleri, siyasal gelişmelerin belirleyeceği daha uygun bir ortamda biçimlenmek ve örgütlenmek olanağını buldukları takdirde, sinemamızın geleceği için iyimser olmak ve sinemamızın, hızla gelişen, değişen ve oluşumlar geçiren toplumumuzda itici bir devrimci güç niteliğini kazanmasını beklemek hiç de olanaksız değildir...

ÇELİŞKİLER İÇİNDEKİ TRT

Mahmut Tali ÖNGÖREN

1974 Varlık Yıllığı'ndaki incelememi «14 Ekim seçim sonuçlarına bakarak 1974 yılında televizyonumuzun baştan aşağı yeniden gözden geçirileceğini umabilir miyiz?» diye bitirmiştim. Gerçekten de 1974 yılının ikinci ayında yalnız televizyonun değil, radyonun da baştan aşağı gözden geçirileceğini muştulayan personel değişikliğine tanıklık ettik. TRT'ye yeni bir ekibin gelmesinden 7 ay sonra televizyonda, yaklaşık olarak da 10 ay sonra radyoda program bakımından büyük değişiklikler oldu. Tohumları geniş çapta 1974 yılında atılan bu değişikliklerin ürünleri 1975'de alındı. 1975'de ise gerek radyomuzun gerekse televizyonumuzun yayım tekelini elinde bulunduran TRT'de, siyasal hücumlar sonucundan, bir başka personel değişikliği daha yapıldı. TRT Genel Müdürü çeşitli karalamalar ve yasa dışı işlemlerle değiştirildi. Danıştay bu işlemi bozdu. Fakat Milliyetçi Cephe Hükümeti Danıştay'ın bu kararını uygulamadı ve kendi atadığı Genel Müdürün iş başında kalmasında ısrar etti. Böylece hukukun temel kuralları çiğnenmiş oluyordu. Hukukun bu şekilde ayaklar altına alınışı bir Anayasa kuruluşu olan TRT'nin tarihinde son derece önemli bir olgudur.

1975 yılındaki bu önemli değişiklik Mayıs ayına rastlar. Mayıs ya da Haziran aylarında TRT Televizyonu'nun kış programları sona ermekte ve yaz dönemine geçilmektedir. 1974 yılında da aynı yola başvurulmuş ve daha çok kışa hazırlık dönemi olarak kabul edilen yaz aylarında da programların yinelenmesine önem verilerek bir sonraki kış döneminde yayımlanacak olan programların yapımına geçilmişti. Böylece 1974 yazında TRT Televizyonu'nun pek çok programı ikinci kez göstermesi seyircinin yakınmasına yol açmıştı. Aynı durumla 1975 yaz aylarında da karşılandı. Ne var ki, 1975'in yaz aylarında eski programları bir biri arkasına yayımlamanın nedenleri başkaydı.

Aynı yaz döneminde özellikle radyo ve TV haberlerinde de çeşitli yanlılık örnekleriyle karşılaşıldı. Radyo ve TV haberleri çoğunlukla Milliyetçi Cephe'yi hoşnut edecek biçimde veriliyordu. Fakat zamanla bu yanlılık örnekleri azaldı ve radyo ve TV programları da Ekim 1975'den sonra canlandı. Tüm bunların sonucunda da ortaya çelişkilerle dolu bir TRT ve TV çıktı. Milliyetçi Cephe bile bu TRT'den hoşnut olmadığını bazı parti liderlerinin demeçleriyle ve sağ basında yer alan makalelerle belirtti. Özellikle radyo programlarına beklenen baskıların yapılmadığı anlaşıldı. Bu programlarla ülkenin sorunlarının incelenmesi sürüp gitti. Ekim 1975'den sonra da TV programlarında bir canlanma görüldü ve bu programların bazıları da bir önceki yıldaki gibi çeşitli sorunları incelemeye devam etti. Arada elbette Milliyetçi Cephe yanlısı yayımlar yapılmıyor değildi. Örneğin tüm Ramazan boyunca dinsel yayımlara önem verilmiş ve televizyonda gösterilen filmlerde de dinsel konuların ağırlık kazanmaya başladığı görülmüştü.

Öte yanda da gerek radyoda, gerekse televizyonda ülke sorunlarının incelenmeye başlanması pek çok kimseyi şaşırtıyordu. MC Hükümet Başkanının seçimle ilgili konuşmalarında Şili'deki Allende rejimi eleştirisinden sonra radyoda bu rejimi yansızlıkla anlatan bir porgramın yapılması, İspanya'da beş gencin faşist yöntemlerle idamının radyodan ve televizyondan tüm açıklığı ile verilişi, yine bu idamlardan sonra televizyonda «Özgürlüğün Bedeli» adlı bir oyunun yayımlanması, hattâ bazı ülke sorunlarının daha önceki yıllara kıyasla daha belirli bir açıklıkla sergilemesi TRT'nin büyük bir çelişki içinde olduğunu ortaya koyuyordu. Bu, programların özündeki çelişkilerden biriydi.

Öte yanda TV programlarının ve yayımlarının hazırlanışında ve düzenlenişinde biçimsel açıdan görülen ne denli çok kusur ve eksiklik varsa, bunların hiçbiri 1975 yılında düzelmedi. Bu gidişle önümüzdeki yıllarda da düzelmeyecek. Yabancı kaynaklı filmler ve programlar, yine eskisi gibi, çoğunlukta. Eğlence programları yine yozlaştırıcı özellikleriyle sürüp gidiyor. 1975'in Uluslararası Kadın Yılı olarak tanımlanmasına karşın,

bir önceki TV yönetimi de, Milliyetçi Cephe TRT'si de kadın programlarına önem vermedi. Kaldı ki Türk kadınının sorunlarını incelemek ve kadınlarımızla ilgili eğitim programlarına yer vermek için 1975'in kadın yılı olduğunu anımsamaya da gerek yoktu. Türkiye'de kadının durumunu bilmesi gereken TV yöneticilerinin bu konuyu her zaman işlemeleri için ortada son derece belirli ekonomik ve sosyal nedenler vardır.

Müzik konusunda da TV programlarında önceki yıllara kıyasla 1975'de bir aşama görülmedi. TV genellikle hafif müzik konusunda piyasaya yeni çıkan plâkların reklâmını yapan bir işlevden öteye geçemedi geçen yıl. Spor ise her zamankinden daha da fazla arttı. MC TRT'sinden önceki dönemin yöneticileri spordaki bu artışı halkı televizyona bağlamak üzere başvurulan bir yol olarak niteliklerini, önce bu yakınlasmayı sağladıktan sonra gerçekte yapılması gerekeni yerine getirmeyi düşünmüş olduklarını belirttiler. Oysa «gerçekte yapılması gereken» ne ise, bu anlayışla hazırlanan programları MC TRT'sinden önce de bir türlü ekranlarda göremedik. Eğer «yapılması gereken programlar»la halkın sorunlarını dile getiren yayımlar düşünülmüs idiyse, bunların son derece az olduğunu MC TRT'sinden önceki dönemin bir TV yetkilisi 18.18.1975 tarihli Cumhuriyet'te şöyle açıkladı: «...halkın dertlerini bir nebze olsun diye gösterme hedefi ile yaptığımız bu programların toplam süresi üç saattir. İkibinde üç. Yani binde 1.5. Bizi az diye eleştirselerdi, savunma olanağı bulamazdık.»

MC TRT'sinden önceki dönemde TV ortalama iki bin saat yayım yapmıştı. Halkın dertlerini dile getiren TV programları, yukarıdaki açıklamaya göre bu iki bin saatlik yayım dönemi içinde ancak iki binde üç saatlik bir süreyi kapsıyor. Bu da 1975 içindeki TRT olayının en büyük çelişkisini göstermektedir. Solcu yayım yapılıyor, bu yayımlar Türkiye için büyük bir tehlikedir diye koparılan kıyametlerin arkasında yatan gerçeklerin bambaşka olduğu da böylece anlaşılmaktadır. Gerçekte TRT, MC'nin eline geçmeden önce son derece az sayıda gerçekçi program yayımlamayı göze almıştı. Bu durumu göz önünde tutarsak, şöyle bir yargıya bile varabiliriz:

Eğer MC Hükümeti akıllılık edip, TRT Genel Müdürlüğünde yasa dışı islemlerle değişiklik yapma yoluna gideceği yerde, TRT yönetimiyle anlaşmayı yeğleseydi, iki bin saatlik yayım içinde yer alan üç saatlik gerçekçi TV programlarının sürüp gitmesini de rahatlıkla önleyebilirdi.

Oysa MC Hükümeti tamamen kendine bağlı bir TRT ile 12 Ekim seçimlerine gitmek ve ondan sonra da daha uzun bir süre bu en etkili yayım aracını elinde tutmak istedi. Fakat artık Türkiye sürekli olarak değişmekteydi. Tüm karışıklıklara, düzensizliklere, sosyal adaletsizliğe ve ekonomideki gerilemeye karşın, ülkemizde atılmış bazı adımlar vardı. İşte bu adımların bazıları da TRT'de ve özellikle TRT Televizyonu'nda bazı görüşlerin ve değerlerin yerleşmesine yol açmıştı. MC Hükümeti yasa dışı işlemlerle kendi genel müdürünü getirmesine ve Danıştay kararlarını çiğneyerek bu genel müdürü yerinde tutmasına karşın, TRT'yi baştan aşağı eline geçiremedi. Yine de bazı aydınlık programların yayımlanmasını önleyemedi. Gerçi haberlerde büyük yanlılık örnekleriyle karşılaşıldı, ama genel anlamda TRT'ye sahip çıkılamadı.

Bu gerçeği, göz önünde bulundurduğumuz zaman radyomuzun ve televizyonumuzun geleceğine umutla bakabileceğimizi 1975 yılında anlamış bulunuyoruz. Ne denirse densin 1975'de MC'den önceki dönemde TRT içinde olumlu adımlar kesinlikle atılamamış, olumlu bir düzen kurulamamış, daha önceki yıllarda görülen meslekî hataların giderilmesine çalışılmamış ve TRT'nin olgun bir düzeye çıkarılması sağlanamamıştı. Fakat bu arada kişisel bazı çabalarla da başarılı bazı programların yayımlandığı yadsınamaz. Ne yazık ki, bu başarılı adımların pek azı gelecek için umut verici olmuştur. Bunun başlıca nedenleri arasında TV konusunun planlı, hesaplı, ve ayrıntılı olarak ele alınmaması var.

MC'den önceki dönemde yeni TV programları için 7 ay çalışılmış ve bu arada da 1974 yazında eski programların yeniden gösterilmesinden kaçınılamamıştı. Mayıs 1975'de MC Hükümeti tarafından yasa dışı yollarla TRT'de personel değişikliği yapıldıktan sonra da, tüm

yaz boyunca, yine eski programlar bir biri arkasına gösterilerek seyircide bıkkınlık yaratıldı. Fakat eski programların 1975 yazında yinelenmesinin nedeni kışa hazırlık değildi. TRT ve özellikle TV yönetimi bir süre boş kaldı. Yeni yönetime eski yönetimden bir yayım plânı kalmamıştı. Çünkü böyle bir plân yoktu. TRT'deki yasa dışı değişiklik sonucunda TV personelinin çoğu yazlık izine çıkmıştı. Tüm bunlara ve MC'nin TRT üzerindeki baskısına karşın, TRT Televizyonu kendini yine de Ekim 1975'de toparlamayı başardı. Bu toparlanma elbette TRT Televizyonu'nda yapılmasını istediğimiz meslekî ve sosyal düzeydeki gelişmenin çok altındaki bir düzelmedir. Ne var ki, bir önceki dönemde de 1975'in sonunda yapılan düzelmenin belki biraz üstüne çıkılmıştı. Bu da TRT'de görülen bir başka çelişkidir.

Öte yandan, 1975 yılında TRT'nin ve televizyonun geleceği için umutlanmamızı gerektiren bir başka neden de halkın TRT'ye sahip çıktığını görmemizdir. TRT'de MC Hükümeti'nin yaptığı yasa dışı personel değişikliği halkın sert tepkisiyle karşılaşmış ve onun bu konuda da en sonunda söz sahibi olduğunu göstermiştir. Bu da gelecekteki TRT'nin halkın sorunlarıyla geniş çapta ilgilenmekten kaçınamayacağını muştulayan en sağlam belirtilerden biridir.

Yaşar Kemal

TELEVİZYONUMUZDAN GÖRÜNTÜLER

Sami BULAK

Televizyonumuz büyük sarsıntılar geçirdi 1975 yılında. Milliyetçi Cephe hükümeti kurulunca CHP yanlısı olmakla suçlandırdığı televizyon yönetiminde zorlu bir temizliğe girişti. İlkin, Ecevit hükümeti zamanında TRT Genel Müdürlüğüne getirilen İsmail Cem bir bakanlık kararıyla işinden uzaklaştırıldı. Yerine Profesör **Nevzat** Yalçıntaş getirildi. İsmail Cem, bu gerekçesiz ve keyfi kararın bozulması için Danıştaya başvurdu. Bir ara Cem'le Yalçıntaş TRT binasında köşe kapmaca oynadılar, sonunda, yukardan gelen bir emirle, güvenlik kuvvetlerinin İsmail Cem'i binaya sokmamaları sonucunda Yalçıntaş yerleşebildi onun koltuğuna. Ama bir süre sonra Danıştay tayin kararnamesini durdurdu, daha sonra da iptal etti. Ne var ki Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarını, TBMM'de çoğunluğa dayanan hükümetin kararlarını kimsenin bozamayacağı gerekçesiyle, öteden beri hiçe sayan Demirel, her yandan yükselen itiraz seslerine, Danıştay kararlarına uymanın bir anayasal zorunluk olduğunu belirten birçok hukukçuların protestolarına aldırmadı. Hükümetin başında olan istediğini yapar ilkesini gene yürürlüğe kondu. Böylece kapanmış oldu sorun. Çağrılsa da bir daha TRT'ye gitmeyeceğini kesinlikle söyleyen İsmail Cem de **Politika** gazetesini çıkararak yeniden gazetecilik mesleğine döndü.

Cem'in ayrılmasından sonra herşeyin birdenbire altüst edileceğini sananlar tahminlerinde yanıldılar. Tepeden tırnağa bir değiştirmenin televizyon programlarını temelden sarsacağını düşünmüş olmalı ki Yalçıntaş, Cephe hükümetini kuran partilerden gelen baskılara karşın, daha yavaş bir davranışla gerçekleştirmeğe çalıştı istenen değişiklikleri. Ama bir süre sonra görevden uzaklaştırmalar birbirini izledikçe bu değişikliklerin programlardaki etkileri de ortaya çıkmaya başladı. Aradan bir iki ay geçince, yaz süresi boyunca sürüp giden bir

boşluk, bir çöküntü görüldü programlarda. Özellikle açık oturumlar halkın yaşayışını, köylü ve işçilerin sıkıntı ve dileklerini dile getiren programlar tümüyle bir yana itildi. Bizim Batı müziği adını verdiğimiz dünya uygarlığının ortak ürünü müziğe hemen bütünüyle kapatıldı televizyonun kapıları bir ara. Gelişigüzel ve aceleye getirilmiş Türk müziği ve halk müziğinin tekrar tekrar dinlenmiş usta ve çıraklarına düştü halkı eğlendirmek görevi. Gerçi Cem zamanından kalma Dolu Dizgin, Çocuk ve Arkadaşı, Tatlı Sert gibi, öğretici bir yanları olmasa bile, başarılı dizi filmler sürdürüldü şu satırları yazdığımız sıraya kadar. Buna karşılık o çok merakla izlenmiş Uzay Yolu'nun başarısız bir taklidi olan «Uzay 1999» dizi filmi karışıklığı, güç anlaşırlığıyla onun yerini tutmaktan uzak kaldı.

★

Geçen Yıllıkta da üzerinde durmuştuk. Halk müzik ve oyunlarımızı bugünkü ilkelliğinden, derbederliğinden ve monotonluğundan kurtarmak için başka ülkelerin denemelerinden yararlanmamız gerekir. Pek uzağa gitmeğe gerek yok, bütün Balkan ülkelerinde bu müzik ve oyun bölümü için istidatlı gençler konservatuarlar ve bale okullarında yetiştirilmekte, profesyonelliğe yönetilmektedirler. Romenlerin, Macarların, çeşitli çalgılardan kurulu yirmi-otuz kişilik halk müziği orkestralarının zenginlik ve ihtişamını bir gözönüne getirin. Biz, kendi halk türkülerimizi, kulağımız alışmış olduğu için seve seve dinlesek bile bunları bugünkü ilkel durumuyla batılı dinleyicilere sevdirme olanağımız yoktur genellikle. Sanat gücü bakımından daha mı zengindir komşu ilkelerin folklorları? Hiç sanmam. Ama onlar, bu yolda usta profesyonel ekipler oluşturmak için, opera ve bale uzmanlarının yönetiminde uzun yıllar çalışmış, köy türkülerini çok seslendirmiş, halk oyunlarını usta koreograflara işletmiş ve gerçekten bütün yabancı gözleri ve kulakları büyüleyecek ve etkileyecek bir olgunluk ve coşkunluk düzeyine eriştirmiştir bunları. Oysa bizde şim-

diye kadar amatörce çalışmalar dışında halk müzik sanatımız önemli bir yardım görmemiştir devletten. Ankara konservatuarında özel bölümler açmakla mı olur, ayrı bir Türk halk müziği okulu mu kurulur, ancak bilimsel çalışmalarla hem halk çalgılarını, hem de onları çalanları daha ileri ve gelişmiş bir düzeye eriştirmek olanağı bulunabilir. Bu çalışmalar yapılmadıkça kulakları dünya müziğine alışmış büyük kentlerin aydın kişilerine ilkel köy havalarının ve bağlamanın tekdüzeliğini benimsetmek kolay iş olmasa gerektir.

★

29 Ekim Bayramı üzerine düzenlenen program üzerine birkaç söz söylemek gerekiyor. Bu önemli yıldönümü dolayısıyla TRT'nin gerçekten zengin ve doyurucu bir program hazırlayacağını ummuştuk. Ne yazık ki beklediğimiz gerçekleşmedi. Program, yalnız Ankara hipodromundaki geçit resmini başından sonuna kadar izlemekle yetindi. Açıklamalar arasında yer kaldıkça da Millî Mücadele, Cumhuriyet, bayrak ve eh, biraz da Atatürk üzerine, genellikle önemsiz şairlerimizden seçilmiş yavan dizeler coşkusuz ve içtenliksiz bir sesle okundu. Oysa neler ummuştuk 29 ekim akşamı programı için: Tanınmış yazarlar ve profesörlerimizin katılacakları uzun süreli birkaç açık oturum, en tanınmış şairlerimizin Atatürk konusunda Antolojilere geçmiş şiirlerini, kendi ağızlarından dinleten programlar... Aramızdan göçmüş Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Faruk Nafiz, Behçet Kemal, Cahit Sıtkı gibi yazar ve şairlerimizden Ata üzerine düşünce ve dizeler. Gerçekten üzücü, acı ve açınacak, bağışlanmaz bir tutumdu bu.

Acaba bu tutumda, son günlerde Yalçıntaş'a karşı sağcı basında açılmış olan yaylım ateşin etkisi olmamış mıdır?

Aslını ararsanız Nevzat Yalçıntaş bu kaçak oyunu ile ne Atatürkçüleri, ne solcuları, ne de sağcıları hoşnut edebilmiştir. Bir aşırı sağcı basın var ki, her programın başından sonuna kadar dualar yada tarihten sayfalar okutup, solculara ağız dolusu küfür edilmedikçe hoşnut

edilmesi olanaksızdır. Bu sağın partizanlarını hoşnut etmeye kalkışmak Atatürk'ü bile gölgede bırakmayı hoş görecek bir tutuma götürür adamı. O zaman da böyle bir mevkide uzun süre kalmanın yolları kapanmış demektir. İş başına kim gelirse gelsin, Atatürk'ü ve onun devrimlerini bilmezlikten gelip de bir yandan da milliyetçilik pozları takınamaz. Gerçek milliyetçilikle Atatürk düşmanlığı uzlaşamaz. Ancak gizli maksatlarını açığa vurmayan, vurdumduymaz kişilerin işi olabilir bir yandan Atrtürk'e yan bakarken bir yandan da kendilerini miliyetçi tanıtmak. Atatürk'e ve onun devrimlerine karşı gelenler Türk milliyetçiliğinin kundakçılarından başka bir şey olamazlar.

★

Açık oturumlar ve forumlar açısından Cem dönemini aradık elbette. Arasıra sunulan oturumlar bir ikisi dışında fazla ilgi çekici olmadı. Acaba ilginçlik yönünden ve yalnız bu açıdan üç dört kişilik tarafsız bir kontrol heyetinden geçirilemez miydi bu programlar?

★

Öteden beri dikkatimi çeken ve beni üzen bir davranıştan da söz açayım sırası gelmişken. Televizyonumuzda seyrettiğimiz bütün yabancı filimlerde yapıcıları anılmakta ama zaman zaman iki program arasında bir boşluğu doldurmak üzere ekranımıza şöyle bir konuk olan birtakım kısa metrajlı çizi filimlerde bu kurala uyulmuyor. Yapımın ne ülkesi ne yapımcısından sözedilmesi unutulmaktadır. Bunlar gerçekten başarılı sanat yapıtları genellikle. Bu filimlerin satın alınmadıkları, yapıldığı ülkelerce televizyonumuza armağan edildikleri anlaşılıyor. Ne var ki bu tür filimlerin en küçük bir takdime bile gereklik görülmeden yalnızca bir boşluk doldurmak için seçilmiş duygusu veren bu lâubaliliğe bir son vermek doğru olur sanırım. Bu filimlerin hemen her zaman bir sosyalist ülkenin ürünü olması ise tek nedeni

bu davranışın, onları hiç göstermeyelim daha iyi. Seyirciyi de, yapımcıyı da hiçe sayan bu saygısızlığa bundan böyle olsun bir son verilmesini dileyelim.

★

Bir renkli televizyon girişiminden söz ediliyor ara sıra... Bizce hem devlet hem de halk açısından büyük harcamaları gerektiren böyle bir projeye girişilmesinden önce temelleri atılan İstanbul ve İzmir televizyonlarının, Ankara için program hazırlamaktan öteye, program yayımcılığı görevlerine ne zaman başlayacakları ve bu yöndeki çalışmaların hangi aşamada olduklarını öğrenmek isterdik. Ayrı dalgalarda çalışma yapan üç radyo vericimiz var. Aynı biçimde ayrı kanallardan çalışacak üç ayrı televizyon vericisi halkımızı çok sevindirecektir. Çünkü herkesin görmek istediği ve sevdiği programlar kuşkusuz aynı değildir. Yalnız batı müziği yada yalnız Türk müziği için alıcısını işletenler yanında yalnız konulu film seyreden, yada yalnız bilgisini arttıracak programlar arayanlar çoktur: Nitekim belgesel filimleri büyük bir ilgiyle izleyenlerimiz az değildir. Aynı türden programları ayrı saatlerde verecek üç televizyon postası herkesin kendi zevkine göre program seçmesini kolaylaştıracak, alıcı televizyonların sayısını, dolayısıyla TRT'nin gelirini arttıracak, aynı ölçüde ona daha zengin ve özgün programlar hazırlamak olanağını verecektir. İstanbul televizyonu yayına başladığı zaman, İstanbul'la Ankara arasında mekik dokuyan birtakım İstanbullu sanatçı ve konuşmacılar çalışmalarını İstanbul televizyonunda sürdürerek sık sık Ankara'ya gitmek zahmetinden kurtulacaklardır. Bu çoğalışın bir başka faydası da ayrı postalar arasında bir üstünlük rekabetine yol açması, dolayısıyla programların hem ses, hem görüntü, hem de ilginçlik açısından yükselmesini sağlamak olacaktır. 1976'nın bizi bu olanağa kavuşturmasını dileyelim.

Aziz Nesin

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SORULARIMIZ

Soru 1

Siyasal yaşamımız açısından çok yoğun bir yıl geçirdik. Ülkemizi toplumsal alanda dar boğazlara sürükleyen, uluslararası itibarımızı temelinden sarsan ve geleceğimiz bakımından büyük tehlikeler yaratan çağdışı gidişi önlemenin yolları nedir sizce?

Soru 2

Ardımızda bıraktığımız yıl içinde edebiyat dünyamız oldukça önemli bir gelişme gösterdi. Genel yönelimleri bakımından bu gelişmeleri nasıl değerlendirirsiniz?

AKBAL, Oktay

1

En kısa zamanda genel seçime gitmek gerek. «Ülkemizi toplumsal alanda dar boğazlara sürkleyen, uluslararası itibarımızı temelinden sarsan ve geleceğimiz bakımından büyük tehlikeler yaratan» bir gidişe, bir tutuma kendini kaptırmış politikacılar olduğu doğrudur. Ama Türk halkı önemli bir çoğunluğuyle bunun tam tersi bir yolda yürüyor; bilinçleniyor, kendisi için iyi, yararlı olan işleri görüyor, dar boğazları açmak, kendi yazgısına egemen olmak istiyor. Türk toplumu biri aydınlık, biri karanlık, biri umutlu, biri umutsuz iki görünüm içindedir. Bir yana bakıp sevinmek, öteki yana bakıp üzülmek doğru olmaz. Tümüyle görmek gerekir gerçeklerimizi. Bu kötü gidişi önlemenin yolu çağdışı partileri ve politika adamlarını etkisiz bırakacak bir genel seçimdir. Birdenbire olmayacak bu. Ama bir başlangıç... Bir ülke ancak seçimlerde halk yararına çalışan partileri destekleyip iş başına getirerek çıkmazlardan kurtulur. Tepeden inme yollar, çareler işleri büsbütün karıştırıyor. Tek çare halkın kendini kendi eliyle kurtarması... Bilinçlenerek...

2

«Oldukça önemli bir gelişme» var mı? bilmem. Her zamanki gibi bir yıl daha geçip gitti. İyi öyküler, şiirler, denemeler romanlar yazıldı, yayınlandı. 1975 içinde okuduğum yapıtlardan beni en çok etkileyeni Melih Cevdet Anday'ın «Cumhuriyet»te çıkan «Raziye» romanı oldu.

AKSAL, Sabahattin Kudret

2

Edebiyatımızın son yıllardaki oluşumunun belirgin

özelliği, çok yönlü doğrultularda gelişmesidir. Birçok bakış açısı, beğeni bir arada biçimleniyor. Öyle ki tek bir sözcükle edebiyattan değil, edebiyatlardan söz edilse yeridir. Geçirdiğimiz yılda da bu nitelik korunmuş, daha da pekişmiştir.

Bu oluşum bir zenginlik mi ya da bir tıkanıklık mı? Edebiyatımızın geleceği adına nasıl yorumlanabilir? Bu savların ikisinin de kanıtları verilebilir, tartışılabilir. Geniş bir incelemenin, araştırmanın konusu olabilir. Yarınki edebiyat tarihçisinin ilgisini çekeceğini, yorumlanacağını sanıyorum.

APAYDIN, Talip

1

Toplumsal olaylar yoğunlaştıkça, siyasal gerilim yükseldikçe çözüm dönemi de yaklaşıyor demektir. Türkiye'nin bir süre rahatlıyacağı, sorunlarına çözüm yolları arayacağı ortam uzak görünmüyor. Hakımızın isterleri iyice suyun yüzüne çıktı ve çoğunluk tarafından kavranmaya başlandı. Bilinçlenme hızla yayılıyor. Demokratik yönetim tarzının başına yeni bir kaza getirilmezse yakın gelecekte ülkemizin birikmiş sorunları daha akılcı bir yaklaşımla ele alınabilecek. Öyle görünüyor.

Soruda değinildiği gibi uluslararası itibarımız gerçekten sarsılmış, yurt içi sorunlarımız arap saçına döndürülmüştür. Ama ulusumuz tarihte çok daha kötü koşullar içinden sıyrılıp kurtulmayı da bilmiştir. Durum umutsuz değildir. Geç kalınmıştır ama akıl yoluna dönersek gene de kurtulabiliriz. Dış politikada, iç politikada şu başımıza gelenler artık hepimizin gözünü açacak kadar açık seçiktir.

Bize bizden başka dost yoktur, sözü iyice gerçek olmuştur. İlerici yazarlarımız, politikacılarımız yıllardır yazıp söylediler bu doğruyu. Her zaman olduğu gibi gene haklı çıktılar. Şimdi yapılacak iş, kimseye yamanmadan, kimseye teslim olmadan, ulusal onurumuzu kimseye çiğnetmeden, iç işlerimize kıl kadar dahi dokundurtmadan bütün yabancı devletlerle dostça geçineceğiz, barış içinde birlikte yaşıyacağız. Bir süredir biz bu ba-

sit kurallara uyamadık. Tersine girişimlere daldık. Sonunda dünya karşısında aldık boyumuzun ölçüsünü. Atatürk çizgisinde bağımsız, barışçı ve kişilikli bir dış politikaya dönmekten başka çaremiz yok.

İçerde de öyle, Anayasamız doğrultusunda özgürlükçü, çağdaş fikirlere saygılı, toplum gelişmesini amaçlıyan bir yönetim ulusumuzu rahatlatacak, ulusal gelişmemizi sağlıyacaktır. Bunun dışında uygulamalar çağdışıdır, geçersizdir ve başımıza türlü belâlar getirecektir. Ulusumuz bunu kabul etmiyecektir.

2

Edebiyatımız durmuyor elbet gelişiyor. Toplumsal olaylar yoğunlaşınca edebiyat durmaz, yeni konular bulur, yeni anlatım yolları dener. İlginç yapıtlarla etkenliğini sürdürür.

Halkımız gittikçe hızlanan bir bilinçlenme sürecine girdi. Köylerde kasabalarda roman okunuyor artık. Gazete koğuşturuluyor. Hiç beklemediğiniz yerlerden ses geliyor. Okuyucu grafiği hem nitelik hem nicelik bakımından yükseliyor. Böyle bir dönemde edebiyat genel uyanısa katkıda bulunmak zorundadır. Nitekim çok okunan tutunan yapıtların toplumcu yanı ağır basmaktadır.

Türkiye hâlâ feodal ilişkilerin, toplumsal düzensizliklerin, büyük haksızlıkların eğemen olduğu bir ülkedir. İnsanlar ezilmektedir, boğazı tokluğuna çalıştırılmaktadır. Bunlara karşı çıkanlar karşılarında kaba gücü bulmaktadır.

Bu konular edebiyata ister istemez yansıyacaktır.

Genel yönelişi bakımından edebiyatımız, çeşitli anlayışlar içinde toplumcu niteliğini sürdürmektedir.

ARPAD, Burhan

1

Türkiye'nin bugünkü durumu, uzunca bir geçmişin yanlış adımları sonucudur. Türkiye Cumhuriyeti, toplumbilim kurallarına aykırı bir yoldan başlamıştır: «Sınıfsız imtiyazsız bir millet.» diye. Oysa, dünya, hele birinci büyük savaştan sonra kesin iki ayrı yol seçmiş bu-

lunuyor. Kapitalist yolda, ya da sosyalist yolda yürüyerek.

Türkiye, 1923'den bu yana hep daha başka bir yol denemiştir. Ne var ki, «Devletçilik» denmiş, fakat Devlet, özel sermaye birikimini desteklemiştir. «İnkılâpçıyız» sloganı kullanılmış, fakat tek parti döneminin ilk günlerinden başlıyarak, yönetici kadrolar toprak ağaları'nın eline geçmiştir. «Köylü efendimizdir» özdeyişi bir süs olarak kullanılırken, üç liralık yol parası ödiyecek gücü olmıyan köylünün yorganı haciz yoluyla elinden alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler ve insan hakları beyannameleri altına imzayı basıveren tek parti yöneticileri, kendi buluşlarıyla «Çok partili demokrasi»ye geçme girişiminde görünmüş, fakat emekçilerin ve emekçilerden yana aydınların kurduğu sosyalist partileri Sıkıyönetim eliyle kapattırmıştır. 1950'de Demokrat Parti'nin ezici bir çoğunlukla Millet Meclisi'ni ele geçirmesi, yirmi beş yıldır yürütülen millete karşı yönetimin olağan bir sonucudur. Fakat ne yazık ki, Türk toplumunun ekonomi yapısında yığınlardan yana bir değişme olmamıştır. Tam tersine, Tek parti yönetiminden bezmiş emekçi ve köylülerin oylarıyla işbaşına gelen Demokrat Parti, daha da sorumsuz bir yönetim uygulamıştır. Aslında böyle bir değişim beklenemezdi. Toprak ağaları, yeni yönetimin dış sermaye işbirliğiyle yavaş yavaş tarımdan sondaj endüstrisine kaymış büsbütün yoksullaşan ırgatlar şehirlere göç etmiştir. Ne var ki, toplumbilim gelişme kurallarına böylesine ters düşen olumsuz politika oyunlarına, orta sınıf aydınlarının çoğunluğu hattâ devrim deyimini kullanarak, zaman zaman destek olmuştur. 27 mayıs 1960'da ordu eliyle uygulanan değişimin kısa bir sürede dış görünüşte bile devrimci yanını yitirmesi bu yüzdendir.

1975 Türkiye'sinde iyice ağır basan Türk-yabancı işbirlikçi büyük sermaye çevrelerinin belirgin iki özelliği vardır:

a) İngiltere'de endüstrileşme yıllarında görüldüğü üzere bütün acımasızlığı ve doymazlığıyla çok ve daha çok kazanmak.

b) Günümüzde kapitalist endüstride doruğa ulaşmış

devletlerin 'aşırı tüketim' kurallarıyla çok ve daha çok mal satmak.

17. yüzyıl ve 20. yüzyıl kapitalist düzenlerinin en acımasız sömürü metotları 1975 Türkiyesinde bütün başıbosluğuyla uygulanmaktadır. Türkiye'nin çıkmazlara, ya da sizin deyiminizle dar boğazlara girmesi bu durumda çok olağandır. Zira çıkmazdan kurtulmanın tek yolu bildiğimiz 'Yığınların bilince kavuşması', yöneticilerin ve dış sermaye çevrelerinin değişik politika oyunlarıyla hemen hemen yok edilmiştir. Günümüz Türkiyesinde yığınların 'sınıf tırmanması' (reclassé olması) ağır basmaktadır. Hemen herkes, en yoksuldan en varlıklıya kadar, ne yapıp yapıp daha çok kazanmak, birşeyler vurmak çabasındadır. Türkiye'de en azgın bir spekülasyon konusu olan 'Gecekondu'culuğu bütün burjuva partilerinin desteklemesi, sadece bir oy avcılığı değildir. Yapı dokuları, ve nitelikleri hep bir olan partiler, yığınların sınıf bilinçlerinin yozlaşması için birbirleriyle yarış etmektedirler. Büyük bunalımlar geçiren batı kapitalizminde başlıyan ve sınıf bilincini yozlaştıran gençlik patlamaları ve başkaldırı kargaşasının Türkiye'ye de kaydırılması, durumu büsbütün çıkmaza sokmaktadır. Bütün bu nedenlerden ötürü Türkiye'nin 'Dar boğazlardan çıkabilmesi' hiç değil şimdilik düşünülemez. Genç aydınların devrim gerçeklerini kavramasına kadar beklenemez.

2

«Arkada bıraktığımız yıl edebiyat dünyamız oldukça önemli bir gelişme gösterdi...» kanısında değilim. Türk toplumunu ters yola iten büyük sermaye çevreleri dışgörünüşüyle toplumcu (!), aslında romantik ve gerici aldatmacılıkları desteklemektedir. Bu yolda ürün verenleri çeşitli armağanlarla desteklemektedirler.

BASARAN, A.

En zor koşullar içinde «mazlum milletlere» örnek olacak nitelikte bir Bağımsızlık Savaşı kazanmıştık, sömürgen dünyaya karşı. Bilimin yolgöstergeciliğiyle toplumsal ve ekonomik yapımızı da yeniliyebilseydik, bam-

başka bir yerimiz olacaktı çağdaş dünyada. Yapamadık. Atatürkle kazandıklarımızın çoğunu da, biçimsel demokrasi adına yeşile yedik. Ne diyordu Atatürk: «Tam bağımsızlık dendiği zaman, tabiî, siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, kültürel v.b. her hususta tam bağımsızlık kastolunmaktadır. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksun olmak, gerçek anlamiyle tam bağımsızlıktan yoksun olmak demektir.» Geçirdiğimiz yıl, her yönüyle bu gerçeğin acı bir doğrulanması değil mi? Yeraltı, yerüstü zenginliklerimizi kendi emeğimizle değerlendiremiyor, iç ve dış yağmayı önliyemiyoruz. Kurtakçı (montaj) sanayi, dışa bağlı savunma belimizi büküyor. Sözümona kapitalist yoldan kalkınma çabalarımızın sonucu bu. Uluslararası saygınlığımız temelinden sarsılırken, işbirlikçi egemenlerin «keli»de iyice göründü...

Halk egemenliğini kurmak, kafamızı elimizi sömürtmeyen bir düzeni gerçekleştirmek zorundayız. Bunun ilk koşulu dışa bağımlılıktan arınmak, tam bağımsızlığa kavuşmak. Çağdaş bir eğitim, çağdaş bir kafayla kendi kaynaklarımıza eğilmek... Ardı gelir bundan sonra...

2

Sosyal uyanışın, egemen güçleri ürkütecek hıza ulaştığı, onlara cepheler kurma gereksinimi duyurduğu bir gerçek. Tüm engellemelere karşın okur sayısı, hem de bilinçli okur sayısı giderek artıyor. Çevirileri biraz aceleye gelmiş de olsa, dünyanın kaynak yapıtlarını dilimizde okuyabiliyoruz gayrı. Yayma, duyurma olanakları çoğalıyor. Yazınımıza da bir ivme kazandırıyor bu gelişmeler. Romanda toplum, insan gerçeğimizin değişik yanlarının, değişik boyutlarda verilmeğe başlandığını görüyoruz. Beş roman armağanı, ödüllendirilecek nitelikte yapıtlar bulabiliyor, verim artıyor. Kısa sürede dokuzuncu baskısına ulaşan şiir kitabı var. Şiir, dilin yarı karanlık bölgelerinde kendine kapanık hünerler göstermekten vazgeçti. Toplumdaki uyanışın nabzı onda atıyor. Bizde de C. Caudwell deyişiyle «Tek insanın değil, tüm bir ortak coşku dünyasını başkalariyle paylaşan insanın gelişme halindeki özbilimci» durumuna geliyor şiir. Yeni «duygusal renklendirmeler», «coşkusal dav-

ranışlar» ardında... Özsuyuyla beslendiği toplumun geçmiş değerlerini de özümliyerek yeni açılımlar denemekte...

BAYKURT, Fakir

1

Özellikle 1975 böyle oldu. Türkiye, neredeyse elli yılı aşkın sürede geliştirdiği iç ve dış politika birikimini, bir anda yadsıyıp geriye eğilimli bir ülke görünümüne girdi.

Bu haksız bir sonuçtur. Bir avuç geri eğilimli politikacı, oyların yüzde onundan fazlasını alamadıkları halde, eşine az rastlanır bir fırsatçılıkla, yönetime baskın derecede egemen olarak kesip biçtiler. H. V. Velidedeoğlu'nun yerinde bir tanımıyla âdeta bir «restorasyon» geliştirdiler. Subaşlarını geri eğilimli bürokratlarla donattılar. Eğitim büyük ölçüde ödün verdi, yara aldı. İşe yaramaz ahlâk dersleri kondu, aşırı sayıda imam-hatip okulu açıldı. Haydi her köye bir cami, bir imam, ama her eve bir imam düşecek sayıda bol, ilerde işsiz kalacak din adamı yetiştirildi, yada yetiştirilmesi planlandı. Uyutulmuş halkın nabzına göre şerbet vermenin daniskası!

Atatürk döneminde olsaydı bunu önlemek sorun değildi. Böylesi geri dönük yönsemelere olanak bile verilmezdi. Bugün bunları bastıracak toplumsal güçler de var ama devlet organları da bunları tutup, bu geri eğilimli güçleri başıboş salıveriyorlar. Bu durumda yapılacak iş, ortamı boş bırakma kayıtsızlığını bırakıp eli kolu günün koşullarına uygun olarak yeniden sığamaktır. Politika, aydınlarca hor görülmüş, kültürsüz kimseler rahatça ata biner, cirit atar hale gelmiştir. Aydınlar, hattâ oy verme görevini bile hafife alıp geri yönelişlere bol bol pirim vermişlerdir. Bu tutumu bırakıp çalışmak, halkı aydınlatmak için kitle örgütlerine katılmak, yarının güzel ama şimdilik birer «gelecek» olan amaçları için çalışmanın yanında bugünün gerekli amaçları için de emek harcamak gerekir. Eli kalem tutanlar, topluluk önünde konuşma yatkınlığı olanlar, özellikle işçi ör-

gütlerine girmeli, ilerici gerici demeden sendikalarda görev almalıdırlar.

Öyle yıllar yaşamaktayız ki, ölüm kalım yılları sayılabilir, altın kadar değerli yıllardır, bence ozan şiirini halka götürüp okumalı, aydın düşüncesini halka söylemeli, büyük topluluklar her zaman bulunmasa bile halkın mahellesine evine giderek bu etkinik artırılmalıdır. Bunu basbayağı seçimlerde sonuç verecek biçimde yapmakta zorunluk vardır.

Edebiyat dünyamızın gösterdiği gelişme uzun yılların birikimi sonucudur. Bazı arkadaşlar bu gelişmeyi sadece biz sağladık gibi bir şişinme içine düştüler. Kimi, bir sanatçıyı övebilmek için ötekini küçümsedi, çizdi üstünü, kimi de kendi çalıştığı alanı öteki alanlardan üstün gösterebilmek için, örneğin «Köy edebiyatı bıkkınlık verdi, kent önemsenmez oldu!» gibi gereksiz tartışmalar açtılar.

Bilinmeli ki edebiyatta her yazarın, her ozanın ayrı bir tadı, ayrı bir değeri vardır. Toplum aslında hepsinden ayrı ayrı yararlanmakta, hepsini ayrı ayrı değerlendirmektedir. Kesin değerlendirmeyi de, ama uzun, ama kısa sürede zaman yapacaktır. Sanatçıya düşen, sabırla, çalışmasını, yaratmasını sürdürmektir.

Köy kent edebiyatı tartışmasına gelince, burada da büyük ayırtman, okuyucu ve zaman'dır. Edebiyatta, daha doğrusu herhangi bir sanat yapıtında konu, öteki ögeler arasında bir ögedir sadece. Aslolan, hangi konuda yazarsan yaz, sanat yapıtı verebilmektir. Yazdıklarımız sanat yapıtı olmazsa, bunların köyden yada kentten söz açmış olmaları büyük anlam taşımaz.

Sağlıklı gelişmeler yanında bu sağlıksız gelişmeleri daha fazla büyümekten alıkoymak için, sanatçılar birbirlerini, karşıt arkadaşlarını eleştirme ve değerlendirmeyi eleştirmenlere, okuyuculara ve zamana bırakmalıdırlar.

BERK, Nurullah

1

Bu sorunumuz, Türkiye'nin ezelden kurtulamadığı

dertlerinden birini yansıtıyor. Sorunumuza aydınlarımız çözüm yolu bulabilecekler mi bilmem. Ben, bir hikâye anlatmakla yetineceğim.

Kocaman bedenli, iri yarı bir adam, her yanını kaplayan bitlerden kurtulamıyormuş. Ne yapılsa faydasızmış:: Traş, ot tutunma, çeşitli sıvı ve macunlar, ilaçlar. Doktora gitmiş, doktor da, çare bulamayınca, sormuş adama: «Efendi, seni bu Kehlelerden kurtarmak için ne gerekse yaptık. Boyuna çıkıyor. Anlayamadım, nedir bu senin derdin?» Adam gülümsemiş. «Boşuna yoruluyorsun doktor, demiş, ne kadar kazısan arkası bitmez bitlerimin. Derinin altından fışkırıyor mübarekler!»

2

Kimi yazarlarımız, yurt sorunlarına eğilirken, nedense, hep kötü, ahlâksız, dalavereci, gerici, zavallı ve de sinsi tipleri canlandırıyorlar. Özellikle Orhan Kemal'de, Kemal Tahir'de ve başkalarında bunu görüyorum. «Rezil» sözcüğü sık sık rastlanıyor sayfalarında. Neden bu kötümserlik? Türkiye böylesi tiplerle mi dolu? Çağdaş roman ve hikâyelerimiz, okuyanın içini karartıyor. Böyleyse Türkiye, Anadolu, vay halimize!

BİNYAZAR Adnan

1

Ülkemizi toplumsal alanda dar boğazlara sürükleyen, uluslararası «itibarımızı» temelinden sarsan ve geleceğimiz bakımından büyük tehlikeler yaratan çağdışı gidişi önlemek için, en başta, içtenlikli bir politika uygulanması gerekir. Ülkeler, çağımızda bir tutarlılık politikasını gerçekleştirmek için büyük çabalar gösteriyorlar. Çıkar kaynaklarını belirli kesimlerin tekelinden kurtarmak için de çok çalışıyorlar. Oysa bizde önemli olan, ne dar boğazlara sürüklenmemiz, ne «itibarımız»ın temelden sarsılması ne de çağdışı bir düzeye düşmemizdir. Kişisel çıkarlar, parti çıkarları da her şeyin üstünde tutuluyor. Geçen yıl, yüzlerce örneğini gördük bunun. Hükümeti oluşturan partilerden çoğu, ken-

di çıkarı söz konusu olduğunda susmayı yeğliyor. Yolsuzlukları soruşturma gereksinimi bile duymuyorlar. Oy kaybı korkusu, Kıbrıs gibi çok önemli bir sorunun askıya alınması sonucunu yaratıyor. Bütün sorun, çıkar odaklarında birleşmek. Bu da ister istemez, uluslararası kişiliğimizi zedeliyor. Dış ülkeler çıkarlarını dengelerken bizi hesaba bile katmıyorlar. İçimizdeki tutarsızlık veriyor onlara bu olanağı. Çağdışı bir düzeye düşmemizde de, Atatürk ilkelerinin her gün birini rafa kaldırmamızda da bu tutarsızlığın etkisi büyüktür. Sanırım, en başta daha açık, kendiyle çelişmeyen, çıkar ilişkilerinin çok ötesinde bir politika izlenmelidir. Yoksa, çizdiğiniz görünümden kimse kurtaramaz bizi.

2

Yazınımızda bir hareketlenme söz konusu, ama «gelişme» sözcüğü biraz abartmalı geldi bana. Ancak, düşünsel alanda çok yapıt verilmesi, denemelerin dergi sayfalarından kurtarılması gibi girişimler önemli gelişimlerdir. Toplumsal yapımızın itkisiyle ortaya çıkan yazınsal ürünler de bir tabanı oluşturma yönünden ilginçtir. Başka ülkelerin sanatlarına öykünerek ürünler verme anlayışı da gittikçe geçerliğini yitiriyor. Sanatçılar, müzik yozlaştırmalarının dışında, asıl kaynaklarımıza inme yolunda atılımlar yapıyorlar. Bir de, sanatta eleştiri anlayışı giderek kişisel çatışmalardan uzaklaşıyor. Ortaya konan ürünler toplumun gelişimi açısından da değerlendiriliyor. Bunlar önemli başlangıçlar bence. Herkes keyfince davranamayacak demektir ki, bu tür değerlendirmeler 1975'te daha bir görünürlük kazandı. Yazınımızdaki hareketlilik de bunlara dayanıyor. Kuşkusuz, önemli bir gelişmenin de başlangıcıdır bunlar.

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü

1

«Çağdışı gidişi önlemenin yolları» yoktur. Bir tek yolu, bir tek umarı vardır: Solun yönetimi ele alması. Gece gündüz uyanıyor toplum. Mutlu gün çok uzaklarda olmasa gerek.

Yazınımız gelişiyor, doğru. Bu sağ yazınımızla değil, sol yazınımızla oluşmakta. İşte apaçık anlaşılan gerçek: «Ülkemizin düşürüldüğü acı durum» ozanlarımızı, yazarlarımızı güçlü kılmaktadır. Bütün devrim öncesi yazınlarında olduğu gibi.

GİRGİNSOY, Naci

I Atatürk, «kırtasiyecilikle boğuşa boğuşa yenildik.» diyen bir gence şunları söylüyordu: «Bazı şeyler vardır ki bir kanunla, bir emirle, bir düdük çalarak düzeltilebilir... Ama bazı şeyler vardır ki, kanunla, emirle, milletçe omuz omuza boğuştuğumuz halde düzelmezler. Fesi atar, şapkayı giyer adam; ama alnında fesin izi vardır. Siz sarıklı gezmeyi yasaklarsınız, kimse sarıkla dolaşamaz. Ama bazı insanların başındaki görünmeyen sarıkları yok edemezsiniz. Çünkü onlar zihniyetin içindedir. Zihniyet, binlerce yılın birikimidir. O birikimi bir anda yok edemezsiniz, boğuşursunuz onunla sadece. Yeni bir zihniyet, yeni bir ahlâk yerleştirinceye kadar boğuşursunuz ve sonunda muvaffak olursunuz. Boğuşuyoruz ve boğuşa boğuşa yeneceğiz. Önemli olan burasıdır. Yani, boğuşmaktan yorulmamak, umutsuzluğa düşmemektir. Milletler boğuşa boğuşa ilerlerler. Yorulan, umutsuzluğa düşen yenilir. Biz inanıyoruz. İnandığımız şey yenidir, doğrudur, ileridir. Öyleyse, eskiyi, geriyi, işe yaramazı mutlaka yeneceğiz demektir. Çünkü bunun başka çaresi yoktur. Yaşamak kanunu budur...»

Geride bıraktığımız yıl, çeşitli güçlüklerle doluydu. Ulusca üzüldük, çağdışı gidişe yerindik. Ama gereğince karşı koyduk, savaştık mı uygarca, çağdaş aydınca? Savaşanlara arka çıktık mı? Yakınmayla yetinenler, küsüp köşelerine çekilenler çoğunluktaydı. yine. Her yönetime, her döneme ayak uyduran, «Giden ağam, gelen paşam» diyen uydular, çıkarcılar da ayrı. Herkesin, özellikle aydınların, tümümüzün görevleri vardı oysa. Kötünün, çağdışı gidişin üstüne üstüne gitmek; iyinin, yeninin, ilerinin yanında yer almak. «Dostlar şehit, biz

gazi!» ilkesini silkeleyip atmak artık. Görev üstlenmek, az cesaret, biraz fedakârlık; bencillikten uzak. Kentlerin sokaklarına bakın bir, mersedeslerle çamur birlikte akıyor, yanyana.

Hem gençlere, ileri fikirli, gönlü-kafası genç kalanlara niçin olanak sağlanmaz, tanınmaz bizde? İtelenirler hep. Çağdışı kafalarla bu kadar yürür bu gemi. İlerici partilerde bile önseçimi geçmek bir sorun. Falancanın adamı olacaksınız. cebiniz dolu olacak, ağzınız çok lâf edecek.

Umutsuzluk mu? Hayır. Yorulan, umutsuzluğa düşen yenilir. Atatürk, yıllar önce söylemişti: «Boğuşuyoruz ve boğuşa boğuşa yeneceğiz» büyük tehlikeler yaratan çağdışı gidişi.

2 Edebiyat dünyamızın 1975 deki gelişimi, yürekli sanatçılarımızın çoğunlukla bu çağdışı gidişe karşı çıkan, nice acılara katlanan gençlerin eylemlerini, serüvenlerini, yaşamlarını konu edinen gerçekçi yapıtlarıyla sağlandı. Etkisi, tepkisi abartmalı oldu kimi kez sayfalar üstüne yansıyan. Yara taze daha. Durulunca, coşkulu duygular, heyecanlar yatışacak elbet; olaylar, kişiler yerli yerine oturacak. Daha inandırıcı, yapay kişilerden uzak, ipleri sanatçıda kuklalar değil, nefes alan, özgür insanlar doluşacak yapıtlara, kalıcı.

Büyük kentlerin küçük insanları önceden yazılmıştı, köyköylü yaşamı da. 12 Mart sonrası yazıldı, yazılacak. Sürekli bir devinim, oluşum içinde toplum. Giderek bütünleşecek tümü, Türkiye'nin, Türk insanının çağdaş romanı yazılacak, öyküsü, şiiri. Günümüzün insanı, sorunları, ilişkileri belirlenecek. Anadolu çocukları yapacak bunu; yerini, yöresini, insanını, sorununu iyi bilen, yanıbaşında bulan, yaşayan, onlardan biri olan, onlardan biri olmakla yerinmeyen, övünen Anadolu çocuğu. Özgün, deeğrli yapıtlar verecek, şişinmeden.

HALMAN, Talât Sait

1 Türkiye, hep «iyi bir gelecek» umudu içinde yaşamak zorunda. Ulusumuz, yıllar yılı, gerçekleşmeyen vâadlerin, dengesiz kalkınmanın, adaletsiz bir iktisadi

düzenin, vatanseverlikten yoksun bir takım politikacılarla menfaat gruplarının yarattığı siyasal buhranların sıkıntısını çekti. Bence, sorunuzda değindiğiniz toplumsal dar boğaz, geçen yirmi beş yılda iktidara gelenlerin - birkaç değerli önder ve yönetici müstesna - ulusa hizmet sevgisi ve bilgisi bakımından yetersiz kalmasından doğmuştur. Uluslalararası itibarımızın temelinden sarsıldığı kanısında değilim: Bağımsızlık yolundaki atılımlarımız, dünyadaki itibarımızı arttırdı gibi geliyor bana... Ancak, Kıbrıs harekâtı dolayısıyla, birçok ülkelerde bize «militarist» ve «barbar» diye dil uzatanlar oldu. Bizler, haklı dâvâmızı gereğince dünyaya anlatmağı beceremedik. Kaç yüzyıldır «barbar» yaftası yapıştıranlara Türk kültürünün üstün değerlerini göstermeği bile basaramıyoruz. Devlet, ilgisiz kalıyor. Yabancı dostlarımız ve destekleyicilerimiz pek az. Özel kişi ve kuruluşlarımızın kültür tanıtması gibi çetin bir işi yapmağa gücü yetmiyor. Artık tarihî ve kültürel itibarımızı sağlamak zorundayız.

Türkiyede çeşitli çağdışı gelişmeler var. Bunların bazıları, gerçekten, büyük tehlikeler yaratmaktadır. Başta, çağdışı inanç ve ideolojiler geliyor. Bir yanda, Naziliğe özenen eli bıçaklı komandolar... Bir yanda, orta çağ Arap âleminin düşüncelerine yaslanarak Türkiyeyi kalkındırmak gibi hilelerle halkı kandıran din simsarları... Bir yanda, Kremlin tipi, Balkan tarzı, Pekin taklidi hazırlop formüllerle memleketi kurtaracak kahramanlar pozuna girmiş olan bir takım şaşkın aydınlar... Türk tarihinin ve kültürünün gerçeklerine ve Atatürk Türkiyesinin özlemlerine aykırı olan bu güdük ideolojiler, çağdışı oldukları için, bugün toplumumuzda sarsıntılar yaratmaktadır. Memleketimiz, bir kaza sonucu, bu gibi inançları peşkeş çekenlerin eline düşerse, ilerlemeceyiz, geri gideceğiz, büsbütün çağdışı olacağız.

1960'larda Türkiye bir taşkınlık dönemi yaşadı. 1970'lerde bir şaşkınlık dönemi yaşıyoruz. Her kafadan -genellikle yanlış- bir ses çıkıyor. Türk aydınlarının çoğunluğu, ulusumuzun bünyesine uymayan ideolojiler

elinde tutsak değildir. Gerçek anlamda, Atatürkçüdür. Ama, ne yazık ki, Atatürkçü çoğunluk, sesini duyuramıyor. Meydan, yabancı doktrinlerin şirret çığırtkanlarına kaldı. Atatürkçülüğü benimseyip geliştiren, ulusal bir ideolojinin yerleşmesine çalışan bir partimiz yok. Basın, genellikle partizan ve doktriner olmuştur. Üniversite mensupları, herhangi bir ideolojiye bağlanmış değillerse susmağı tercih ediyorlar. En geç iki yıl sonra iktidara gelmesinden umutlu olduğumuz Cumhuriyet Halk Partisi, yeni bir Atatürkçülük programı geliştiremez mi? Ülkemiz, Ecevit önderliğinde, iktisadi ve sosyal adalete dayanan bir kalkınma çığırına girecekse çabaların en sağlam temeli, Atatürkçü ilke ve ülkülerdir. Türkiyeyi bekleyen tehlikeleri gidermenin başlıca yolu, ulusumuzun öz ideolojisi olan Atatürkçülüğü siyasal, sosyal, iktisadi ve kültürel alanlarda, ilerici yöntemlerle uygulamaktır.

2

Ülkemizde, başka bütün az gelişmiş ulusları fersah fersah geride bırakan, hattâ birçok ileri memleketleri gölgeleyen bir yayın canlılığı var. Müzikte, tiyatroda, plâstik sanatlarda, balede ve edebiyatta gösterdiğimiz varlıkla övünebiliriz. Eserlerimizin kalitesi her yıl biraz daha güç kazanıyor ama, edebiyatta yenilikler bakımından Batı taklitçiliğimiz sürüp gidiyor, biraz da bu yüzden dünya çapında eserler veremiyoruz. Kültür ve edebiyat tarihimizle ilgili araştırmalar, son yıllarda, parlak bir döneme girdi, ama sanatımızın kendi benliğini bulması için bu inceleme ve değerlendirmelerin şimdikinden çok daha geniş ölçüde yapılması zorunlu... Eleştiri alanında gelişmemiz, şiire, romana, tiyatroya kıyasla yavaş olmaktadır; büyük dünya dillerinde yayınlanan eleştiriler yanında ise cılız kalmaktadır.

1975, göz doldurucu birçok esere rağmen, hiçbir şaheser getirmedi. Önemli yenilikler ve ilginç yönelmeler olmadı. Estetik değerler, daha önceki yıllardan değişik değildi. Türk edebiyatı, dünya çapında ve tarihî önemde başarı kazanmak için, yepyeni bir atılım, bir kültür devrimi ya da bir yaratıcı sentez bekliyor. Böyle bir gelişme, yeni bir dönemin, bir edebî eylemin ya

da tek bir dâhinin eseri olabilir. Edebiyatımız, sanırım, büyük doğuşların arifesinde... 1975'teki ve daha önceki yıllardaki ışıkları yakın geleceğin vâad ettiği göz kamaştırıcı aydınlığın müjdeleri olarak görüyorum.

KAFTANCIOĞLU, Ümit

1

Kâğıtlara dökmeye çalıştığımız görüşlerimizi, önerilerimizi uygulama alanına aktarmadığımız sürece, sarsıntı, yıkım sürüp gidecektir. Siyasi iktidarlar, kendi çıkarlarının dışında, kendi varoluşlarının dışında bir kaygu duymamaktadır. Böylesine parçalanmış, böylesine ayak altına alınmış bir ülke daha yoktur yer yüzünde. Türkiye, böylesine acı günleri tarihinde yaşamamıştır. Partiler ülkenin geleceğini çok önemli tehlikelere sokmuş durumdalar. O yüzden diyorum ki, gördüğümüzce, anladığımızca, dilimiz döndüğünce yazmaya çalıştığımız, raporları, belgeler biçimine soktuğumuz önerilerimizi uygulama alanına koymalıyız. Bir halk çıkışı, halk devrimi, halkın kökten, temelden kıpırdaması, kaynayan kazanı devirip, ocağı söndürmesi ve yeniden yakması gerekiyor. Bizler, yazarlar, çizerler vb. aydınlar, sanıyorum gerekli olan düzene kavuşmak için varolan çabayı da önleyici etkimiz oluyor. Ülkemizin, insanımızın sorunları sinema, tiyatro vb. her türlü yayın aracında küçümsenici açıdan ele alınması benim ileri sürdüğümü kanıtlıyor. Yazmakla ün kazanmak, ad yapmak değil, bir köklü değişime gitmek amaçlanmalı. Rum Erenleri, Anadolu'da önemli kıpırdanışlara önderlik etmişlerdir. Bugünkü aydınlar, yazarlar da böylesi bir kıpırdanışı başlatmak yükümü, sorumluluğu altındadır. Hiç çekinmeden söyleyebiliriz ki, ülkemiz gerçekten bir kurtuluş ordusu bekliyor. Eğitim öğretim dinsel alana kaydırılmış, gericilik canlandırılmış çağdan, yaşamdan uzak görüşler ülke yüzeyinde, yönetim kadrolarınca baskı ezgi aracı biçimine sokulmuştur.

Halk kıpırdanışının artık başlaması, canlanması, yıldırım gibi yerden fışkırması gerekiyor. Dinsel kuruluşların halk kıpırdanışlarına ezici etki yaptığını kimse

saklayamaz. Her köyde kuran kursu, her ilçede imam hatip okulu, her ilde İslâm enstitüsü kurmakla, Osmanlı özentisi, osmanlı aldatmacılığı yaşatılmak, ondan yarar sağlanmak isteniyor. Dini, bilimsel açıdan ele almak, işlemek, din öğretimi, din etkinliğini öne sürücü çabayı kökünden kaldırmak gerekiyor. Yazar ve sanatçıların siyasî hayata girmesi, en canlı, en etken politika yapması, yurt, insan ve gelecek açısından kaçınılmaz olmuştur. Göz göre göre insanlarımıza ölüm yolunu, yokluk yolunu, yoksulluk yolunu açanları ayakta tutmak, yönetim sandalyasında görmek dayanılır, katlanılır şey değildir. Böylesi bir yönetimi sandalyada tutmak, suça en az onlar kadar katılmak demektir. Etken rol almak zorundayız. Taban kıpırdamadıkça, tabanı harekete getirdiğimiz sürece hiç bir şey değişmez, tepeden inme bir çaba da sonuç vermez. Tersine her şeyi engelleyici, yavaşlatıcı olur. Reformist düzenlere ülkemizde yer veremeyiz. Buna dayanacak ne insanımız var, ne olanağımız var.

Temelden bozuk, ya da, daha doğru bir yargıyla, yok olan, temeli bile bozuk olan bir yapıyı onarmaya, düzeltmeye, ayakta tutmaya olanak var mı? Bana kalırsa.

Dünya uluslarının tanımış olması, bir sınırın bulunması, bir bayrağın bulunması devletin varlığını kanıtlamaz. Devlet iç yapısıyla, halkıyla, geçimiyle, parasıyla, sosyal eşitliğiyle varolmalıdır. Son yıllardaki sürtüşmeler, particilerin çıkarları ülkemizi, ulusumuzu iyice çıkmaza götürmüştür. Yazıp çizmeler, sözler, öneriler, kâğıt üzerindeki çözümler bizi bir sonuca götüremez. Biz istediğimiz ölçüde yazalım, çizelim; halk kurtuluşu, çıkar yolu çoktan bulmuştur. Küçük bir anımı, bir tanıklığımı dile getirmek istiyorum. Bursa'nın Görükle köyündeyiz. TRT için bir röportaj yapıyoruz köylülerle. Söz şurdan burdan açıldı. Haksızlıklardan, yolunduklarından, sömürüldüklerinden, devlet kuruluşlarından yakındılar. «Gidin siz de gerekli yerlere bildirin, yakının» dedik. Köylülerden birisi şöyle konuştu: «Efendiler, geçenlerde Bursa'ya yapağı götürdük. Merinos fabrikası almadı. Yeterince almışlar, başkaca gerekli değil-

miş. Kaldı yapağı elimizde. Tüccara başvurduk. Merinos fabrikası alıyor diyelim 25 TL. tüccar verdi bize 13 TL. Bağırdık, çağırdık. Elden ne gelir? Tüccar hemen götürdü Merinos fabrikasına 25 TL. sattı. Bizden almayan fabrika tüccardan hemen aldı. Biz yandık, yakıldık. Şikâyetti, şuydu, buydu. O günlerde Başbakan Bursa'ya gelmişti. Dedim ki gider söylerim Başbakana. Git söyle, dedi, ben kendimi kurtarırım. Gittim söyledim, bir iki kem küm etti. Tüccar da kendini kurtardı, fabrika yetkilileri de kendini kurtardı, yapağılar gitti... Şimdi anladım ki, kurtulmayan bir tek benim. Benim kurtulmam da tek bir şeye bağlı: Uyanmaya!...

Ben, GÖRÜKLE'li Faruk adındaki yurttaşın görüşünü bilimsel yönden de çok yerinde ve tek yol olarak benimsiyorum, bağrıma basıyorum. Halk hareketi olmadıkça, yüz yıllardır halk adına uydurma bir demokrasiyle anka kuşuna benzetilen yönetim gerçek sahibinin eline geçmedikçe... Sorumluluğu olan aydınlar, yazarlar halka devrimi öğretmeli, halkı harekete getirmelidir. Bunun dışında bir başka yol, bir reformist düzen bizim için yıkılışın, yok oluşun başlangıcıdır.

Kısaca «halk hareketi» demek yeterli sanıyorum.

2.

Son yıllarda canlı, belki de tartışmalı bir sanat ortamı doğdu. Bana kalırsa daha çok kentli yazarlarla köylü yazarlar tartışması, boy ölçüşmesi oldu. Kentli yazarların ileri sürdüklerini biliyoruz. «Köy romanı öldü, bitti... Artık kent var...» Artık bir kentin de olduğunu hepimiz biliyoruz. Onların bilmesi gereken bir gerçek var, kalem oynatmaya özendiği bir türlü beceremedikleri bir köy var. Kırk bin köyden onar ev kalkmış olsa, onun yerine yirmi ev dikiliyor. Nüfus artışı köyü azaltmadığı gibi, kent dedikleri kalabalık da köyden ayrı bir nitelik taşımıyor. Fakat nedense, devrimci geçinenler, halkçı geçinenler «meyhane kültürüyle roman yazmayı» yeğlemekteler. Bunların kültürlerinin hemen hemen hepsi bir içki masasının başında edinilmiştir. Son yıllarda içki, kadın, genelev, randevu evi kokan romanları sürdüler, kentli bir kaç okur da satın

aldı. Belki üç yüz, beş yüz satılmıştır. Fakat bir Tırpan romanı 60.000'i bitirdi, yetmişe başladı.

Şimdi edebî eserlerin, yazarların yönelimini saptamaya başlarsak diyebiliriz ki, sağcı basından çok solcu basın halk yapıtlarının karşısına dikilmiştir. Devrimcilik, son yılda, bazılarının özendiği, ancak kendileri devrim bayraktarı olamayınca tartışma konusu yapıldı. Yazarların, kent romanı adı altında savundukları aslında kendilerinin de ileri sürdükleri değil. Buraya romanların adını yazmıyorum, tek tek elden geçirdiklerimin içinde «sevgililer, randevu evleri, içki, genelev, sapıklık, ters ilişkiler, çirkeflik, «devrimcilik yapacağım diye karısını, çocuklarını terk edip, randevu evinin karılarına uşaklık yaptıranlar, yapanları savunanlar...» İşçiye, halk hareketine yönelik tek roman çıkmadı, denebilir. Böyle bir eğilim yoktur. Ben, devrimci arkadaşların, devrimden yana olduklarını savunanların, bas bas bağıranların böylesi bir yanlış eğilime önderlik etmeye kalkışmalarını sakıncalı, kendileri için üzülecekleri yanılgı olarak görüyorum, belirtmek istiyorum.

Kısaca demek istediğim şu, en büyük ezgiyi, baskıyı gören, bir lokma ekmek arkasında koşanların romanlarının, yaşamlarının, çilelerinin yazılmasına karşı çıkış, yanlış bir eğilim, hatalı bir yönelimdir. Kişisel çıkarlar, okuyucu katında tutunup tutunmama gerçeği saklanarak kent romanı savunusu yapılmaktadır. Bir yazar arkadaşımız yanılgısını şöyle örnekledi: «Efendim Rusya'da da böylesi bir köycü hareket başladı, ancak sonuç alınmadı...» Rusya'da böyle bir hareket sonuç vermemiş olabilir. Öncelikle şunu bilmeli böylesi yanılgının içindeki yazar; Rusya başka, bir başka devlet başka, o çağ başka, bu çağ başka. Neden geriye dönüyoruz, gericilik mi, tutuculuk mu? Hani ilericiydik, devrimciydik?.. Bu arkadaşımız şunu savunabilirdi açık yürekliliklе «biz satamıyoruz, köy romanları ekmek...»

Geçtiğimiz yıl içinde yayınlanan edebi ürünlerin çoğunu gözden geçirdim. Sevinilecek ölçüde olup olmadığını bilemiyorum. Yalnız, yayınlanan her yapıttan sonra iri iri sözler de okuduk. Çoğu devrimsel roman yazdığı-

nı, devrimci, halkçı romanın kendi kaleminden çıktığını ileri sürdü. Daha da ileri gidenler oldu «sanatın sanat için olduğunu savunmayı kendine, çağın gerçeğine yediremediği için «efendim, içerik kadar sanatsal yanı da önemli...» diyen devrimciler de, devrimci yazarlar da çıktı. Bu sözlerin sahiplerinin yazdıklarını okuduktan sonra RAUF MUTLUAY'ın Cumhuriyet gazetesindeki eleştirilerine yerden göğe kadar hak verdim.

Bu satırlara, böylesi küçük bir eleştirmeye girişim boşuna değil. İnsanın, insan sorunlarının tartışılması, ele alınması varken köy-kent romanı diye ayırmaya kalkışmak, bir dağ altında ezilişin feryadı, çığlıkları olmalı. Kemal Tahir, durmadan Osmanlı hortlattı mezardan. Köy enstitülerine vurdu, Atatürk'e vurdu, Anadolu'nun en büyük kurtarıcı olarak karşıladığı bir tür yiğit Haramibaşı sayılan eşkiyalarına vurdu. Soruşturmalarda kaç yazar Kemal Tahir'in yönelimini benimsedi?

Geçtiğimiz yıl içindeki yönelimi de tutmak zor geliyor bana. Kentin ters ilişkilerini, içkisini, meyhanesini, genelevini, randevu evini, metresini, sevgilisini vb. konuları ele almak ne sonuç verecektir? Neye yarayacaktır? Ortaçağ karanlığını, Roma tutsaklarını aratır ölçülerle can çekişen kırk bin köy, köylü nerede? Kurtuluş kimin için? Türk sinemasının genel yönelimini artık biliyoruz, gittikçe bacak arasına indi. Edebî eğilimlerimiz de ondan uzak değil geçtiğimiz yıl içinde.

Bana kalırsa Türkiye'de her kurum kendine karşıdır. Devrimci, toplumsal çabaları içeren roman yazdığını sanan kimi yazarlar toplumsal açıya, toplumsal yöne, yönteme ters düştüler. Bunların örneği bol, açık, belli. Ben yazmaktan kaçınırım. Bunların her biri bir köşeden hemen haykırır. Bu satırlardan herkes payını alsın daha iyi.

KARADAYI İsmet Kemal

1

Evet, siyasal yaşamımız açısından çok yoğun bir yıl daha geçirdik. Sürekli oluyor bu... Ve bunlar, dünyasal, tarihsel yaşamaların ülkemiz, toplumumuz açısın-

dan ortam içine yansıması, biliyoruz.. Yani öylesi yaşamalara tam ayak uydurmamanın, ekonomik, kültürel gelişim ve kurtuluşlara varamamış, kendini kimi bağımlılıklardan henüz tam kurtaramamış olmanın sonucu gereği... Yöntem, yönetim eksiklik ve aksaklıkları, «Uluslararası itibarımızı temelinden sarsan ve geleceğimiz bakımından büyük tehlikeler yaratan çağdışı gidişi» önlemek şöyle dursun, zaman zaman daha büyük bir hızla da artırmakta, üstelik körükler gibi de görünmektedir. Konuya ilişkin önleme, düzelme, atılım yolu, işte bu olumsuz ve uyumsuz yönleri değiştirmek, etkisiz duruma getirmektedir.

2

Geri bıraktırılmış ülkeler arasında «edebiyat dünyası» en geniş, en üstün ulusuz... Ama ardımızda bıraktığımız yıl edebiyatımız, bence öyle çok «önemli bir gelişme» göstermedi. Durağan değildi de, gelişme sıradan idi, olağandı... Eleştirmeye değerlilik ve eleştiri vardı da, güçsüzdü, yetersizdi, «klik»ciydi yine... Ödüller birkaç acıdan eleştirilebilir nitelik ve nicelikte, yetenekler gizli ve sanki örtülüydü... Deneme türü az az, siir ödülsüz, öykü, roman ise eh, önceki yılların sevindirici (haksız, benlikçi bir iki çatışma dışında...) kımıltıları içindeydi... Yani olağanüstü, büyük aşamalı, yitirilerini giderici, uluslararası etkiler ve yankılar yaratıcı edebiyat ürünlerimiz bol ve belirgin olmadı. Ancak, «oldukça» sözcüğündeki anlam ve kapsamı onaylıyarak diyorum ki, olayların, gereksinmelerin ve yöneticilerin yine de çok ilerisinde yürüyen, oluşan edebiyatımız, çağdaşlığın. hattâ dönüşümlerin çok uzağında değil...

ÖZDEMİR, Emin

1

Öncelikle sorunun yansıttığı bu karamsar ve umutsuz ortamı oluşturan nedenlerin kökenine inmek, bunların doğru bir tanılamasını yapmak gerekir. Çıkış noktası, çözüm ya da kurtuluş yolu bu nedenlerin içindedir çünkü. Uzak geçmişi bir yana bırakalım, 27 Mayıs'tan sonra birbirine karşıt iki yaka oluşmuştur ülkemiz-

de. Bir yanda Atatürkçü düşünceden kaynaklanan, bu düşünce doğrultusunda toplumsal yapıyı çağın ve ülkenin isterlerine göre değiştirmeyi, veniden düzenlemeyi amaçlayan demokratik sol güçler... Bir yanda da kurulu düzeni olduğu gibi korumayı, sürdürmeyi varlıklarının temel ilkesi sayan tutucu sağcı güçler... Bugün geçirmekte olduğumuz toplumsal deprem, işte bu iki güç arasındaki süregelen açık ya da gizli çatışmanın ürünüdür. 1975 Türkiyesinde bu çatışma doruk noktasına ulaşmış; tutucu sağcı güçler, iç ve dış çıkar çevrelerinin desteği ile bütünleşerek hakça, insanca bir düzeni savunanlara karşı korkunç bir savaş açmıştır.

Açılan savaşın özünde tutucu sağcı güçlerin korkusu yatmaktadır. Eğemenliklerinin, düzenlerinin yıkılma korkusu. Çağdışı yöntemlere sarılmaları, ülkemiz ve insanımız yararına olan tüm düşüncelere karşı çıkmaları bu korkudandır. Öte yandan düşünsel ve eylemsel yönsemelerini de demokratik solcu güçlerin savundukları değerlere göre belirlemektedir bunlar. Diyelim ki demokratik solcu güçler, Atatürkçülüğün can damarı olan «tam bağımsızlık» ilkesini mi savundu, sağcı güçlerin tutumu açıktır; hemen «uyduluğun», «bağımlılığın» uşdışı kanıtlarını uydurmaya, yaymaya çalışacaklardır. Diyelim ki madenlerin, petrolün ulusallaştırılması mı istendi, bu isteğin yıkıcılığı, bozgunculuğu birtakım sloganlara bağlanarak ilân edilecektir. Dün böyle olmuştur bu, şimdilerde de böyledir. Çünkü onlar için halk, sloganlarla güdülen bir sürüdür. Bunun için de sloganları öyle seçmek gerekir ki halkın gözündeki perde yırtılmasın, halk kendi sorunları üstüne düşünmesin, yeni özlemlere, yeni istemlere kapılmasın...

Ne yapılmalı, nasıl bir yol seçilmeli öyleyse? Kestirmeden söyleyelim halkın doğal bilinçlenmesini hızlandırma, bu çağdışı gidişe oylarıyle, istemleriyle dur diyebilecek bir düzeye halkı eriştirme. Bu da Atatürkçü düşünceden kaynaklanan demokratik solcu güçlerin özlemlerini, istemlerini halka mal etmesiyle, güncel bir terimle halkla bütünleşmesiyle gerçekleşebilir ancak. Halka yaslanmadan, onun özlemlerini, istemlerini kuşatmadan hiç bir değişim ve dönüşüm gerçekleşemez. Dene-

yimler ortada. Sonra sağdaki bütünleşmeye karşın aydınlar, sol yakadaki kavram kargaşası yüzünden tam bir bölünmüşlük içinde. Bu bölük pörçüklükten sıyrılmak, terim ve kavram kavgasını bir yana atmak, en azından Atatürkçülüğün çağdaş boyutları içinde toplanmak gerek. Bunlar yapılırsa gerici ve tutucu güçlerin yenilgisi yakınlasacak; bugün sınırlı da olsa halkın doğal bilinçlenmesi karşısında zaten hırçınlaşan, yalana ve öfkeye kapılan tutucu güçler kendi yalan ve öfkelerinin batağında boğulacaktır...

2

Geçtiğimiz yılda yazınımızın kan dolaşımında önemli bir değişme olmuştur. Ülkemizin ve halkımızın sorunlarına ayna tutma, başka bir deyişle içeriğini güncelleştirme, siyasallaştırma diye adlandırabiliriz bunu. Özellikle 12 Mart döneminin oluşturduğu birikim yazınsal yaratıları beslemiş; acılar, öfkeler, tedirginlikler, bunalımlar, umutsuzluk ve karamsarlıklar dile getirilmiştir. Yaşanılanı yazmak, gündeme alınmıştır yeniden. Genel yönelimin çıkış noktası bu olunca, sorunsallık, gerçeği bütünselliği içinde kavrama ve yansıtma, eleştirel bir tavır, ortaya, konan ürünlerin belirleyici nitelikleri olarak söylenebilir. Ancak bir noktayı da vurgulamak gerekiyor ayrıca. Yaşananı yazınsal yaşantıya dönüştürmedikçe güncelliğin sınırlarını, aşamaz yazınsal yaratılar. Ne derinlemesine bir etki gücü, ne de evrensellik kazanır. Gözden ırak tutuluyor bu gerçek. Daha çok da şiir kesiminde. Özel adlar saymayı gereksiz buluyorum, kimi ozanlarımız politik amaca yönelik birtakım sloganları dizeleştirmekle yetiniyorlar. Dille bir savaşıma girişmeden, bir biçim kaygısı çekmeden. Politik amaca hizmet eden sloganların şiirini yazıyorlar ama, şiir yazmıyorlar. Kimi romancılarımız, öykülerimiz için de söyleyebiliriz bunu.

Geçen yılın yazınımız yönünden bir özelliği de kimi kavramların tartışma alanına konmuş olmasıdır. «Köy yazını», «toplumcu yazın», «burjuva yazını»... gibi kavramlar bunlar arasında sayılabilir. Gelgelelim, yazınımızın düşünsel ve eleştirel bir dirilik kazanması yönünden yararlı olması gereken bu tür tartışmalar, hiç

de öyle olmamıştır. Kavramlara açıklık, anlaşılırlık getirme şöyle dursun, yanlış yaklaşımlar yüzünden daha da bulandırılmıştır düşünceler. Sözgelimi ortada somut örnekleri dururken artık «köy romanı»nın öldüğü görüşü savunulmuş, köyü ve köylüyü anlatan yazarlar yazındışı sayılmıştır. Öte yandan «toplumcu yazın» açısından «burjuva yazını» değerlendirilirken, bir Sait Faik, burjuva yazıncısı olarak nitelendirilmiş onu sevmek ve övmek bile «hayınlık olarak» adlandırılmıştır.

1975 yılı yazınımız yönünden durgun bir yıl değildir elbette. Devingen, açılımlı bir yıldır. Hem olumlu, hem de olumsuz yanları olan.

SARAÇ, Tahsin

1

Ülkemizde çağdışı kavramlarla yetiştirilmiş geniş bir diplomalı kalabalığı vardır. Yasaların kendilerine sağladığı diploma hakkıyla, yönetim çarkını bunlar ellerinde tutmuşlardır hep. Kasaba doktoru ya da taşra avukatı niteliksizlikleriyle, halk aldatmacasına dayalı siyasal yaşama atılıp ülkeyi sözümona yönetirler. Büyük bir çoğunlukla inançsız, yönsüz, bilgisiz ve kavramsız oldukları için, kendi çıkarları doğrultusunda her kalıba girer, her renge bürünürler. Tüm kasıntılarına karşın, kişiliksiz cücelerdir bunlar, insan onuruna saygıları yoktur. Kabagüç kullanmaktan utanmaz, tersine, bununla övünürler. Kafaları aslında birer işkence odası, kendileri ütülü-boyunbağlı gizli kıyıcılardır; kanlı gözleri kara gözlükleri arkasında saklı. Kafaları hep klan çizgisinde kaldığından, çağın onuruna yaraşır demokratik bir özgür toplum yaşamına dayanabilmek güçleri yoktur. Bu yüzden, özgürlükleri boğmak, karşısında aşağılık duygusuna kapıldıkları özgür kafaları balyozla ezmek isterler hep; aydın ve halk düşmanıdırlar. Çağın gidişinden, düşünce akımlarından habersizdirler. Boş bir övüngenlikle gülünç yabanördekleri durumundadırlar çağ denizi ortasında. Bu kafaların yürüttüğü bir yönetim, özellikle son dönemlerde ülkemizi dar boğazlara sürüklemiş, uluslararası saygınlığımızı sarsmış, ülkemizi birçok açmazlar,

çıkmazlar ve tehlikelerle karsı karşıya getirmiştir. Ve de egemen oldukça hep getirecektir. Bu ve bundan sonraki böylesi olumsuz gidişi önlemenin yolu, her şeyden önce temelinden değiştirilecek ve çağımızda geçerli kavramları verecek bir eğitimdir. Sonra toplum ve bireylere yeni davranış biçimleri kazandırmaktır. Ve de rüzgârgüllüğünü bırakıp kesin tavırlar alma yoluna gitmektir. Birey ve toplum olarak belleksiz ve tepkisisiz. Çok çabuk unutur, hemen hemen hiç tepki göstermeyiz. Örneğin, her çamura bulaşmış, ajanlıktan muhbirliğe dek her seyi yapmış, her dönemin uzaklığını sürdürmüş kişiler vardır, hemen hemen herkesçe de bilinir bunlar; ne ki, namuslu ve saygın kişiler yanına geldiklerinde, yüzlerine tükürülmez ya da sırt dönülmez de, anlaşılmaz bir nezaketten olacak, yine de selâmlanır ve hattâ masaya buyur edilirler. Böylelerine selâm vermemek, böylelerini masaya kabul etmemek, böyleleriyle konuşmamak gerek oysa. Erdemli kişilerle konuşmanın bir bedeli olduğunu ancak o zaman anlarlar kendi çirkinliklerini ancak o zaman görürler böyleleri. Ayrıca, bize dokunacağı dakikayı beklemeden, yılanı, yılan olduğunu anlar anlamaz etkisiz hale getirmek gerek. Özgürlükleri boğmaya kalkışacak zorbalık heveslisi kıllı kara elleri anayasal direnme hakkını kullanarak topluca kırmak gerek. Ve bu anayasal direnme hakkı bilincini toplumda hep uyanık ve sıcak tutmak gerek. Ancak ozaman, toplumu karanlığa itmek isteyecek çağdışı soytarıların iğrenç hevesleri kursaklarında bırakılmış olur. Ve bu da Devletin kalıcılığından sorumlu yurttaşlar olarak her an uyanık bulunup Devlete sahip çıkmakla gerçekleştirilebilir ancak.

2

Arkamızda bıraktığımız yıl (daha doğrusu iki-üç yıl) yazın dünyamızda belirgin bir boyutlanmanın kendini gösterdiği dönem oldu. Daha çok, belgeselin ve yaşanmısın kendini şiir ve düzyazıya ağdırması yönünde oldu bu gelişme. Bir ânı saptayan fotoğrafsı geçici bir belgesel değil, yavan kuru bir belgesel değil, sanat boyutlarına ulaştırılmış kalıcı bir belgesel söz konusudur bu ürünlerde. Yaşanmışlık, sıcak bir kan dolaşımı getiri-

yor bu yapıtlara. Yaşanmışlıktan kaynaklanma, yaşanabilirlik ve dolayısiyle inandırıcılık niteliği kazandırdığından, bu yapıtların benimsenmesini ve yaygınlaşmasını da kolaylaştırıyor. Ayrıca, özellikle sol kavramlar sanatta git gide daha bir aydınlığa kavuşmaya başlamış, slogan çığırtkanlığı artık pek yüz bulmama yoluna girmiştir. Bıçkınların pek işine gelmese de, yazınımız adına sevinçle karşılanacak önemli bir noktadır bu da.

ÖZDENOĞLU, Şinasi

1

Ülkemizin, yalnız toplumsal değil, siyasal ve ekonomik alanda da dar boğazlara sürüklendiği bir gerçek.

Türk toplumunu bugünkü dar boğazlara sürükleyen nedenleri, sınırlı bir anket kapsamı içinde şöylece özetleyebiliriz:

1) Devlete hâkim olan Atatürkçü ve devrimci felsefeyi terketmiş olmamız,
2) Çok partili dönem içinde, siyasette ve yönetimde «Her şey oy için» ilkesinin sürekli uygulanışı sonucu, Atatürkçü-anayasal amaçlardan her kesimde ödün verilmiş olması,
3) Feodal düzeni sürdürmek isteyen çağ dışı politikacıların halk yığınlarını eğitmemesi,
4) Atatürk Cumhuriyetini ve devrimlerini koruyacak inançlı ve güçlü kadroların yetiştirilmemesi.

Nasıl önleyeceğiz bu gidişi?

Bugün Devlete, siyasal ve sosyal kuruluşlara hâkim olan felsefe ve yöntemlerle bu gidişin önleneceğine inanmıyorum. Gelecekte, Türk toplumunun daha ciddî bunalımlara sürükleneceğini söylemek, kehanet sayılmamalıdır.

İlk plânda gerçekleştirilecek temel hedefler şunlar olmalıdır:

1) İktidarda kim olursa olsun, Devlet'in tüm olanakları seferber edilerek, halk kitlelerine dönük, en geniş kapsamlı bir kültür ve eğitim devrimi hemen başlatılmalıdır.
2) 27 Mayıs'tan bu yana hep sözünü ettiğimiz, ama

bir türlü gerçekleştiremediğimiz «köklü reform»lar, gecikmeden başlatılmalıdır.

3) Türkiye için, dışarıdan gönderilen reçeteleri uygulamak yerine; Atatürkçü felsefenin yeni yorumlarını kapsayan bir «Ulusal sentez»e gitmek onun devrimci ve dinamik «Devlet sistemi»ni ve bütünüyle doktrinini yaratmak aklın yolu olacaktır.
4) Bütün bu atılımlar ve uygulamalar için de, inançlı ve bilinçli kadrolar oluşturmak şarttır.

2.

Türk sanatının bugünkü niteliğinde ve gelişmesinde, topluma ve dünyaya açık hümanist bir görüşün payı elbette büyük olmuştur.

Sanatçı kendi toplumunu ve sorunlarını verirken bile, yapıtıyla tüm insanlığa mesaj göndermesini bilmelidir. Bu yaratış felsefesi içinde, güçlü bir kültüre dayalı, daha ciddî çalışmalarla; Türk sanatının dünya sanatı içinde daha büyük ve etkili boyutlar kazanacağını söyleyebiliriz.

Sanat adamını ideolojiler emrinde köle yapan, özgür yaratışa engel olan bir zihniyetin uzağında, sanatımızın her dalında daha büyük atılımlar yapacağımıza da inanıyorum. Yeter ki, gerçek sanat eserine sahip çıkacak bir ortam, duygusallığın uzağında, haysiyetli bir «eleştiri» olsun ülkemizde...

«Eleştiri» derken; altını çizerek önemine kısaca değinmek istiyorum: böylesine namuslu ve yapıcı bir eleştirinin, Türkiye'de bugün var olduğuna inanmıyorum. Türkiye'de «arkadaş ve dost kayırma ekipleri» var. Oysa, dünya arenasına çıkacak eser; bugünkü gibi kaba ve taraf tutan eleştiriyle değil, fikir namusuna dayalı âdil bir eleştiriyle doğar.

Biz, 1974'te «Özgürlük İçin Ölmek» adlı kitabımızda yayınladığımız sanat bildirimizde: (Şiirimiz, toplumla bütünleşme ve toplumu etkileme dinamizmini yitirmiştir. İnsancıl yaklaşımlarla topluma eğilecek, insana kendi öz değerini öğretecek, toplumda haksızlıklara direnç gücü yaratacak, ozanı kendi ülkesi ve tüm dünya önünde daha saygın, daha etkin bir düzeye yükseltecek yeni

bir toplumcu akım başlatmalıyız şiirimizde...) dediğimiz zaman, toplumcu geçinen eleştirmenlerimizin sesleri çıkmamıştı bile...

Ama; «çürük» değil, «dayanıklı» ve «güçlü» eser arayışı, Türk şiirinde giderek ağırlık kazanmakta, işi ciddiye alan genç ozanlar dilediğimiz dinamizmi ve etkinliği, -şiiri asıl amacından saptırmadan- yaratabilmektedirler.

Yılların ve deneylerin bize öğrettiği şu olmuştur:

Önemli olan; şu ya da bu ideolojik kampta robotlaşarak belli sözeri söylemek, ya da edebiyatta kalemiyle eşi dostu kayırmak değil; önemli olan, sanatçı ya da eleştirmen olarak dürüst ve âdil olmak, önce fikir nâmusuna sahip olmaktır.

Bizim, Türk sanatında beklediğimiz asıl gelişme, işte budur.

YETKİN, Suut Kemal

1

Bugün ülkemizin içinde bulunduğu çelişkili ve çağdısı gidişi önlemek için: Çocuklarımızı ödünsüz Atatürkçü bir eğitimle yetiştirmek Atatürk devrimlerini korumak için Anayasayı işler hale getirmek, yurt ve toplum çıkarları dışında kalan irili ufaklı her türlü çıkara son vermek gibi yollar geliyor akla.

Ama ilk ağızda bunlardan hangisi ele alınmalı? Eğitim denecek, yoksulluktan kurtulma, kalkınma denecek, daha başka yollar da gösterilecek. Ama bunları kim sağlıyacak?

Şu bir gerçektir ki birey olarak, siyasal ve sosyal kuruluş olarak, yurt ve toplum çıkarlarını her şeyin üstünde tutarsak, çözümlenmiyecek sorun yoktur. Ama böyle olmuş mudur, böyle oluyor mu her zaman?

Çocuklarımız: Koca koca insanların, babaların, ağabeylerin, dedikleri ile yaptıkları arasında aralıksız çelişkiler, aykırılıklar gördükçe, bir süre bocaladıktan sonra inançlarını yitirmiyecek midir? Sonunda hiçbir şeye inanamaz olmıyacak mıdır? Yurdumuz için bundan büyük tehlike olamaz.

Bugünkü çelişkili ve tehlikeli durumdan bir an önce kurtulmak, Türkiye'yi bugünkü duruma sokanlara karşı aydın yazarlarımızın, düşünürlerimizin bir uyarı kampanyası açmaları, ve en kısa zamanda seçimin yapılmasına yardımcı olmalarıyle ancak olanak kazanır.

2

Ardımızda bıraktığımız yıl içinde, edebiyat dünyamız, gerçekten önemli bir gelişme gösterdi mi? Gösterdi diyelim; hangi türde? Şiirde mi, romanda mı, eleştiride mi?

İzliyebildiğim kadarınca ardımızda bıraktığımız yıl içindeki edebiyatımızın durumu pek parlak değildir. Gerçi sayıca kabarık şiir kitabı yayımlanmıştır. Ama bunların çoğu, nitelikçe düşüktür, okuyucuya seslenmekten uzaktır. Bir iki olumlu şiir kitabıyle bir genelleme yapmak yanlış olur. Bu durum karşısında şiirimiz gelişti demek için yürek ister.

Buna karşılık romanda ve hikâyede, günümüzü aşan, kalıcı bir şeyler yazıldı mı bari? Hiç sanmıyorum. Bu türden bir kaçının yabancı dillere çevrilmiş olması da değer yargıları için sağlam bir ölçüt sayılamaz. Bu alanda yükselemeyişimizin nedenlerinden biri ve başlıcası, sanırım yazarlarımızın ele aldıkları temaların çoğunlukla dışında kalmaları, onları yaşamamalarıdır.

Edebiyatımızda asıl başarı, çeviri alanında görülüyor. Ama burada, sınırlı da olsa, yanılgıya düşmekten kendimizi kurtaramıyoruz. Ne demek, İspanyolca yazılmış bir şiiri, fransızcasından ya da ingilizcesinden Türkçeye çevirmek! Bir şiir, yazılmış olduğu dilden başka bir dile çevrildi mi, etkisinden çok şey kaybettiği bir gerçek iken, o şiir bu kez bir çevirisinden Türkçeye aktarılırsa, ne kalır ortada?

Daha da ileri giderek söyliyeyim: Çevirmen'in bir şiiri yazılmış olduğu dilden doğrudan doğruya çevirmesi de yetmez. Çevirmen'in kendi diline kazandırmak istediği şairle kaynaşmış, onun ikliminde uzun yıllar yaşamış olması da gerekir. Bu olmazsa, ortaya koyduğu çeviri, aşırılmış kötü bir şiir olmaktan ileri gitmez.

Şunu da hemen söylemeliyim ki, bugünkü edebiyatımız ülkemizin içinde bulunduğu çelişkili çağdışı gidişi de gereği gibi yansıtmış değildir.

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Cahit Sıtkı Tarancı

Metin TOKER

1946 RUHU, ESKİ DEMOKRATLAR VE 1975 RUHU

Şark, insanların çoğu zaman duygusal davrandıkları bir dünyadır. Bütün Batılılaşmasına rağmen Türkiye'de de bunlar çoktur. Ama Türkiye'de bunlardan da çok olan, beğenilmeyen ve sevilmeyen fikirlere, tutumlara duygusal sebepler arayanlardır. Bulamayınca uydurandır. Bu, bir teselli yerine geçebilir. Ne var ki söylenen fikirlerdeki, alınan tutumlardaki gerçek oranı ne ise, onda bir değişikik yapmaz.

Son zamanlarda bir «kini var da...» izahı moda edildi. Demirel hakkında bir tenkid mi yaptınız? «Demirel'in başbakanlığı Türkiye'yi sür'atle 12 Mart öncesine geri götürür»mü dediniz? İddia hazırdır: «Demirel'e kini var da...» Neden kini varmış? Çünkü Demirel bunları bakan yapmamış da, ondan!

Ecevit'i mi bir konuda eleştirdiniz? «Tabiî, Ecevit'e kini var da...» Peki, neden? «Eee, İnönü'yü C.H.P. Genel Başkanlığından Ecevit düşürdü!»

Eski Demokratların 1975 Türkiyesinde ne ifade ettiğini mi söylediniz? «Eski Demokratlara kini söyletiyor, bunu..» Ne yapmış, Eski Demokratlar?... Onu hapis yatırmışlar!

Oooo, köprülerin altında ne sular akıp gitmiş... Kinine, kin gibi ilkelin ilkeli bir duyguya böylesine esir adamdan parti lideri çıkar mı? Tesirli politikacı çıkar mı? Okunan gazetelere yazı yazabilen gazeteci çıkar mı?

Uzağa gitmeye ne hacet? İsmet Paşa'ya bile kincilik isnadı yaygın hale getirilmemiş miydi?

Sanki pusulası kin olan bir İsmet Paşa olabilirmiş gibi...

Öyle görünüyor ki, Eski Demokratlar 1975 Türkiyesinin siyaset hayatında bir role taliptirler. Böyle bir

rolü oynayacaklardır da... Nerede? 1975 Türkiyesinin siyaset hayatında değil. Eski Demokrat Parti kökenli partilerin içinde. Yoksa, A.P. veya D.P. ayrı ayrı veya birleşip aday listelerinin tümünü Eski Demokratlarla doldursalar alacakları oy bir adet artmaz. Azalmazsa, ne âlâ... Sadece, o partilerin içinde aday sıralığı için vuruşma artacaktır. Halen milletvekili olanlarla teşkilâtta milletvekili olmak için bekleyenler, çalışanlar arasındaki mücadeleye, havadan, bir de Eski Demokratlar katılacaklardır.

Nedir bu Eski Demokratlar? konuşalım.

Eski Demokratlar, meşhur ve bir gerçek olan «1946 ruhu»nun yaratıcıları değildir. Eski Demokratlar, meşhur ve bir gerçek olan «1946 ruhu»nun ürünleridir. Ürünler ruhun seviyesinde çıkmadıkları için o ruh kısa zamanda sönmüş ve Demokrat Parti bilinen âkibete uğramıştır. Şimdi «Eski Demokrat» diye anılanların arasında öyleleri bulunmaktadır ki, C.H.P.'den adaylığı kabul edilmediğinden dolayı, D.P. listesine kapağı atmışlardır. Bunların bazıları şöhretlidirler de... Bazılarının, 1961'den sonra «Ah, bu bâdire bir bitsin, bundan sonra politika mı, tövbeler tövbesi... Biz o işin adamı olmadığımızı şimdi anladık» diye ağlayanları ben kulaklarımla duymuş, gözlerimle görmüşümdür. D.P. başında Bayar ve Menderes bulunan bir avuç, vasıflarıyla ve kusurlarıyla gerçek siyaset adamı ile onların, yanlarına aldıkları —ve çoğu, bugün artık politikaya hevesli bulunmayan— iyi teknokratların eseridir. Ötekiler, hareketin dejenere olmasında piyon rolü oynamaktan başka iş yapmamışlardır. Zaten Menderes onlara bakarak «Ben odunu aday göstersem seçtiririm...» demiştir ve bunların nağrına yanmıştır. Üstelik, tek partiye giderken soluğu Yassıada'da alan son D.P. Grubu bütün ötekilerin en vasıfsızı idi.

Bugün bunlar şu partiye girseler ne olacak, bu partiye?.. Tekrar kabarmış haldeki ihtiraslarıyla orada ancak yeni yangınların kıvılcımlarını teşkil edeceklerdir.

D.P. kökenli partilerin muhtacı bulundukları şey, 1975 Türkiyesine yeni bir ses, yeni bir nefesle seslenecek lider kadrosudur. «1946 ruhu», bu Türkiye'den çey-

rek yüzyıl geridedir. Demirel bile çok, ama çok uzaktadır. Ecevit'in sırrı keşfedilmeden Ecevit, C.H.P.'sine alternatif olunamaz. Türk siyaset hayatının sağlıklı işlemesinin birinci şartı ise, D.P. kökenli bir partinin C.H.P. kökenli partiye alternatif teşkil etmesidir. Demirel bunu engelleyen adamken ona, isimleri bile tüy ürperten birtakım başkalarını eklemek akıl kârı sayılır mı?

Belki pek kısa vâde için bu bir kârdır. Ama astarı yüzünden pahalıya malolacak bir kâr.

«Macbeth»in yazarı tamamiyle haklıdır: Olmuşu hiç olmamış hale getirmenin imkânı yoktur.

Bu basit gerçeği, mutlaka yapılacak «kini var da...» safsatasına gülüp geçerek düşünmek lâzımdır.

(Milliyet, 26.1.1975)

Orhan Hançerlioğlu

İlhan SELÇUK

SOLUN BAŞI!

İnsanoğlu doğar, gelişir, büyür, yaşlanır; biçimden çime girer yaşam süreci içinde.

Bir zamanlar aynı dergide çalıştığımız Selâmi İzzet Sedes, saçı dökük, zayıf, yaşlı, alabildiğine sevimli bir yazardı. Akbaba sahibi Yusuf Ziya Ortaç bir gün:

— Ben Selâmi'yi ilk tanıdığım zaman sarı saçlı, mavi gözlü bir güzel çocuktu... deyince şaşkınlıkla Selâmi İzzet'e bakıp o günkü görünümü altından ilk gençlik fotoğrafını çıkarmaya çalışmıştım.

Yalnız insanoğlu değil, canlı cansız her şey zaman içinde değişir, yeni biçimer alır. **"Sözcük"** de böyledir. Doğduğu zaman bir başka anlam taşıyan nice söz, zamanla nitelik değiştirmiş, yeni anlamlar kazanarak yaşamını sürdürmüştür.

Çarpıcı bir örnek olsun diye padişahçılığı ele alalım. Yaşadığımız topraklarda bir vakitler padişahçı ne demekti? Cumhuriyetçi olabilir miydi kişi? Padişahçı saygın kişiydi. Cumhuriyetçiliğe özenenlerin yeri ise ya zindandı ya darağacı.

Yalnız bizde değil, tüm tarih boyunca tüm ülkelerde çoğu sözcük bu süreçten geçmiştir. Fransa'da 18 Yüzyılın sonlarına doğru hızlı Cumhuriyetçilere baldırıçıplak derlerdi. Aristokrasinin güçlü olduğu toplumda: burjuva, paraya düşkün, çıkarına dönük, bayağı adamdı. İki yüzyıl geçmeden nasıl değişti sözcüklerin anlamı? Bugün burjuva, yeryüzünde sanayi devrimini gerçekleştirmiş, özgürlükler yolunda bir aşamayı tamamlamış sınıftır. Aristokrat, artık bir fosildir. Nice kontlar, baronlar, kızlarını bir zengin burjuvayla everip parasal olanaklara kavuşmak için çırpınırlar. Çağımız dünyasının çoğu bölgesinde ise burjuva olmak, ya da burjuvalığa özenmek, bir ayıp sayılır. Kişioğlu için en büyük rütbenin emekçilikte bulunduğunu algılamaktadır yeryüzü...

1920'lerin başlangıcında **«Millici»** ya da **«Kemalist»** eşkiya, haydut, zorba anlamına gelirdi. Bugün bize saygın görülen **«Kemalist»** sözcüğü dün kişioğlunun boğazına darağacının ilmiğini geçirebilirdi. Osmanlı Devletinin Babıâlisinde, hatta Anadolu'nun nice yöresinde bir adamın kötü kişi olduğunu duyurmak için **«Kemalist»**tir demek yeterliydi.

Zaman geçti, **Kemalist** sözcüğü öylesine saygınlık kazandı ki, politikacılarımız bu saygınlığı birer yafta gibi göğüslerine takmak yolunda birbirleriyle yarış **ettiler.** Çünkü Kemalizm, doğmuş, büyümüş, güçlenmiş, toplum yaşamında ağır basmıştır.

Solculuk da aynı serüveni yaşamıştır. Türkiye'de ve dünyada... Eskiden Fransız Parlamentosunda solda oturdukları için Cumhuriyetçilere solcu sözcüğü, tüm dünyada ve değişken zamanlarda **ilericilik, yenilik** isteyen kişiler ve güçler için kullanılmaya başlandı. Atatürk, yaşadığı çağın Türkiyesi'nde en gerçekçi solcuydu. Ne var ki bu durum unutuldu. İkinci Dünya Savaşından sonra solculuk küfürle eşdeğerli sayıldı toplumda... Tutucu çevrelerde, birisi için **«Solcu»** dendi mi, tamamdı. Devlet katında ve poliste solcuların sicilleri tutuluyordu.

Ama solcu sözcüğünün serüveni de yaşandı. 27 Mayıs'tan sonra devrimci yazarlardan halk katlarına yayıldı solculuk... İsmet Paşa diliyle **«Kırk yıllık solcu»** olduğunu açıkladı. CHP; Ecevit öncülüğünde demokratik sol ilkesini benimsedi. Solcu olmak artık Türkiye'de saygınlık kazanmak yanında, geleceğin siyasî iktidarına yönelmekle eşdeğerlidir.

Olayların akışı böyleyken, öğle vaktinde gece uykusuna dalmış bir dizi politikacı, solculuğu hâlâ bir çeşit aşağılama gibi kullanmaya kalkıyor. Toplumun gerisinde kalmış olan bu tiplerden biri olan AP Genel Başkan Yardımcısı:

«— Solun başı Ecevit'tir...» diye demeç vermiş basına...

Bizden haber vermesi: AP bu kafayla hiçbir **yere** gidemez. Çünkü elindeki ağızdan dolma silâhlar küflenmiş, çakar-almaz olmuştur. Sol partinin lideri **«Solcu-**

ların başı» diye hücuma geçen içi geçmiş mantığa «Devenin başı» denir. AP'liler Ecevit'e solun başı diye saldırmaya yelteneceklerine; şu soruyu kendi kendilerine yöneltsinler:

— Bizim başımızdaki Süleyman neyin başı? Cephe'nin başı mı, sağın başı mı, yoksa soğan başı mı?

(Cumhuriyet 29.1.1975)

Suut Kemal Yetkin

İlhan SELÇUK

ZINDIK YOBAZLAR

Bursa'daki Ulu Cami'de bazı yobazlar siyasal propagandaya girişmişler; Tanrı evinde Tanrı'nın kelâmını araç gibi kullanarak saf Müslümanları kandırmaya yönelmişler. Bursa'nın Sesi gazetesinde okuduk ve fotoğraflarını gördük. Yobazlar Ulu Cami'nin gerisindeki tahtaya şu yazıları asmışlar:

«Sağcılar, (ihtiram mevkiinde bulunan yüksek haysiyet sahipleri, kendilerinden istifade olunan uğurlu zatlardır ki; amel defterleri sağ ellerine verilen) o sağcılar ne mutludurlar. Vakıa Suresi, Ayet 8...»

«Solcular, (Şum yerine mensup uğursuz sol kol ve alçak mevkide bulunan değersiz kimselerdir ki; amel defterleri sol eline verilen) solcular ise ne acıklı durumdadırlar!...» (Vakıa Sureti, Ayet 9...)

Gerçekte Ulu Cami'de kullanılan yöntem, Anadolu'da on yıldan beri yobazların dilinde gezer durur. Hazretlere bakarsanız, Büyük Allah, —tövbe estağfurullah— sağcıdır adeta... Kur'an-ı Kerim'deki ayetleri yalan yanlış yorumlayarak, safdil Müslümanları avlamak için tuzak kurmuş sarmısak kafalı yobazlar da Tanrı'nın yeryüzündeki avukatları kılığına girmişlerdir. Bunların amaçları, seçim sandığında siyasal iktidarı şavulladıktan sonra, yurdumuzun doğal kaynaklarını yabancılara, parasal kaynaklarını da haramzadelere peşkeş çekip, alacakları komisyonlarla günlerini gün etmektir. Kur'anın Vakıa Sûresinde Ulu Cami'nin kara tahtasına yazılanlara benzeyen ayetler vardır. Ancak bu ayetlerin anlamı bambaşkadır. Bilindiği gibi «Vakıa» kıyamet demektir; Sûresi şöyle başlar:

«Kıyamet koptuğunda, kimini alçaltacak ve kimini yükseltecek olan o hadisenin yalan olmadığı ortaya çıkacaktır.»

Evet, «yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar ufalandıkça

ufalanıp da toz duman haline geldiği zaman» insanların defterine bakılacak; iyi işler yapanların «amel defterleri» sağ ellerine, kötü işler yapanların defterleri sol ellerine verilecektir. İyi işler yapan, Cennete; kötü işler yapan cehenneme yollanacaktır. Bütün bunlar ölüm ötesinde Tanrının takdirine bağlı işlemlerdir.

Böyle diyor Kur'an...

Ama bizim yalancı yobazlar; öteki dünyada Tanrının yapacağı işi bu dünyada kendileri yapmaya kalkmışlar; dinle politikayı birbirine karıştırmışlar. Kur'an-ı Kerim'i yalancılıklarına araç olarak kullanmışlardır. Şimdi bunlara söylemek gerekir ki:

— Behey gafiller!... Siz kimin amel defterini sağdan, kimin soldan verileceğini ne bilirsiniz? İnsanoğlu ölümlüdür. Herkes ölecek; kimi geberecek; kimi nalları havaya dikecek; kimi gözlerini yumacak şu fani dünyaya... Kim ne ağırlıkta günah işlemiş? Kim ne denli sevap? Siz, kara toprağın karaları!.. Siz mi bileceksiniz bunu? Yoksa Allah mı? Ötede beride «sağcıyım» diye övünüp duran Necmeddin Bey —Allah uzun ömür versin— öldüğünde, amel defteri sağ eline mi verilecek? Yoksa sol eline mi? Kim bilebilir? Ya Erbakan Hazretleri günah-ı kebairin dikâlâsını işlemişse? ve Mahkeme-i Kübra'da amel defterini sol eline tutuşturup «Yürü Cehenneme» derlerse? Süleyman Bey de sağcıdır. Her ne kadar Erbakan, Demirel'e «renksiz» diyorsa da, bilim her ikisinin de sağcı olduğunu saptamıştır. Çünkü emekçiden yana olmayıp sermaye sınıfının çıkarlarına hizmet eden her politikacı sağcıdır. Şimdi —yine Tanrı gecinden versin— Süleyman Beye emr-i hak vâki olduğunda, amel defteri sağdan mı verilecek? Soldan mı? Büyük Allah'ın işini kimbilir? «Ya Süleyman! çok günah işledin, çok mazlumun ahını aldın, amel defterin günahla dolu, al şunu solundan; ve yürü Cehenneme» derlerse ne olacak?

Kur'andaki dinsel kavramlarla, günümüzdeki ekonomik sağ ve sol kavramlarını birbirine karıştırıp, saf Müslüman avına çıkan yobazların tümü günah işlemektedirler; hepsinin «Amel defteri» kuşkuludur. Gerçekte Kur'an-ı Kerim'de solcuların işine yarayacak çok ayet

vardır. Söz gelişi Maûn Sûresi der ki:
Hümeze Sûresi der ki:

«— Ey Muhammet, dini yalan sayanı gördün mü? öksüzü kakıştıran, yoksulu doyurmaya yanaşmayan kimse işte odur.»

«— Mal toplayarak onu tekrar tekrar sayan (...) kimsenin vay haline! Malının kendisini ölümsüz kılacağını sanır. Hayır; o and olsun ki, kırıp geçiren yere atılacaktır. Kırıp geçiren yerin sen ne olduğunu bilir misin? O yüreklere çökecek olan; Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.»

Yani mal toplayan (sermayeci) doğru Cehenneme gidecektir. Yobaz neden Hümeze sûresini yazmaz, Ulu Cami'nin girişine?

İşine gelmez de ondan?

(Cumhuriyet, 8.2.1975)

Bedri Rahmi Eyüboğlu desen

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

VE BUNLAR ÜLKE YÖNETECEK

Her sabah gazetelerde okuyoruz, her gece televizyonda görüyoruz ve dinliyoruz, bir takım kişileri. Bunlardan çoğu politikacı. Kimisine «lider» diyorlar. Kimisi lider eskisi. Kimisi liderlik heveslisi. Kimileri politikada daha önce de söz sahibi olmuşlar, hattâ Bakanlık bile yapmışlar, sorumluluk yükü taşımışlar.

Böyle olduğu halde sabahtan akşama ve akşamdan sabaha değin okuyup dinlediğimiz hep lâf, lâf; bir sürü lâkırdı kalabalığı.

Evet, lâf çok: «Dedim, dedi... Ben şöyle yaptım, o böyle yaptı... Millî Cephe, Gayrimillî Cephe... Bayar bizim tarafta, hayır sizin değil, bizim tarafta... Türk milleti 16 devlet kurmuş asil bir millettir... Ahlâk, fazilet iman, millî ve mukaddes değerlerimiz... Milletin meselelerine hal tarzını biz getireceğiz... 1961 Anayasası ile iş görülmez... Memleketi kim idare edecektir, evvelâ onu bilelim... Anayasa Mahkemesi Meclislerin üstüne çıkmıştır... Danıştay hükümet icraatını felce uğratmıştır... Biz iktidar devriminde Türkiye'ye bir Türkiye daha kattık...» ve daha bunlara benzer bir sürü lâf yinelenip duruyor, her gün.

«Mademki 1961 Anayasası ile iş görülmüyordu, Anayasa Mahkemesi yasama meclislerinin üzerine çıkıyordu, Danıştay hükümet icraatını felce uğratıyordu; sizler bu koşullar altında nasıl bir mucize ile Türkiye'ye bir Türkiye daha katabildiniz?» diye sormazlar mı adama?

«Biz varlıklılarm kesesine on katının, yüz katının, bin katının daha eklenmesine olanak sağladık. Vaktiyle birisi her mahallede bir milyoner yetiştireceğiz, demişti. Biz her mahallede on milyoner yetiştirmeyi plânladık. Dosyalarımıza, yakınlarımıza krediler sağladık. Kimilerine 26 milyon değil ama 19 milyoncuk kredi sağlayabildik» deseniz neyse. O zaman herkes inanır ve hiç değilse bir küçük azınlık alkışlar sizleri.

Ama «Dilin kemiği yok» ki! Bu nedenle söyle babam söyle. Anayasamız kanunsuz icraata karşı «yargı denetimi» ve «yürütmenin durdurulması» gibi yollar kabul etmiş ama anlamsız lâf kalabalığına karşı böyle bir yargı yöntemi, yargı garantisi koymamış. Şu halde kendisi öldükten sonra arkasından: «Ölümünden 15 dakika önce henüz sağdı» biçiminde türkü yakılan Fransız La Palice (La Palis)i anımsayarak: «Seçime ancak meclisler karar verir» veya «Seçim gerekirse, seçim yapılır», ya da «Hükümetlerin Meclisten çıkması, Meclise dayanması lâzımdır» gibi La Palis gerçeklerini aylardan beri olduğu gibi, bundan sonra da bin kez, on bin kez, hatta daha da çok yineleyebilirsiniz. Madem ki lâf kalabalığına karşı yargı denetimi yok, şöyle söyleyebildiğince, yaz yazabildiğince, ya da yazdır yazdırabildiğince!

Evet, lâf çok, ama hükümet yok. Aylardan beri Meclise dayanmayan bir hükümetle yürütülüyor işler. Hem de Cumhuriyet kurulduğundan bu yana Türk ulusunun içte ve dışta en ciddi, en önemli giderek (hattâ) en tehlikeli sorun ve bunalımlarla karşı karşıya bulunduğu bir dönemde! Böyle bir zamanda partilerin uğraştıkları küçük işlere bakıyor da kalıroluyor insan.

O partiler ki, Anayasaya göre Türk politika yaşamının «Vazgeçilmez unsurları»dırlar. Evet, partilerden «vazgeçemeyeceğiz»; fakat kimi partilerin bizlerden, yani halktan vazgeçtiğini, onu sadece bir «oy makinesi» gibi görme alışkanlığından kendini kurtaramadığını, vatan çıkarlarını düşünmediğini, iktidara gelmek, ya da geldiği iktidardan her ne pahaya olursa olsun gitmemek için her çareyi mübah gördüğünü, demokrasiyi yalnız ve sadece bir sayı çoğunluğu olarak bellediğini, hukukun üstünlüğü ilkesini ve keyfî idare eğilimlerinin önüne duvar çeken yargı denetimini hiç ama hiç kabullenmediğini, benimsemediğini ve öğrenmek de istemediğini görürsek ne yapacağız bizler?

Ne mi yapacağız; millet olarak, halk olarak Anayasada bize tanınmış olan «Direnme hakkı»mızı kullanacağız: Sözle, kalemle, yasal yönlerden yürüteceğimiz eylemlerle kullanacağız bu hakkımızı.

Anayasanın «Başlangıç» bölümünde: Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyle meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı «Direnme hakkını kullanan Türk Milleti» deyimi vardır. 156. maddesinde de harfi harfine şöyle denilmektedir:

«Bu Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı Anayasa metnine dahildir.»

Böylece, «Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlariyle meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı milletin direnme hakkı», kaynağını ve desteğini Anayasadan alan meşru bir haktır.

Kimi partiler, yargı denetimini koyan Anayasa kurallarını ve yargı kuruluşlarını her vesileyle küçültmek, hukukun üstünlüğü ilkesini çiğnemek yolunu tutarak Anayasaya ters düşmekte ve meşruluk yolundan sapmaktadırlar. Daha kötüsü, ulusumuzun can düşmanları, bir seçimle çabucak derlenip toparlanarak Avrupa ve Amerika'daki uluslararası kuruluşlarda sözlerini dinletir duruma geldikleri halde, bizim bunun tam tersi bir doğrultuda güçsüz düşmemize siyasal partilerimizin ve politikacılarımızın kendi aralarında didişmeleri sebep olmakta ve böylece bunlar kendi varlıkları ve «vazgeçilmezlikleri» ile de ters düşerek meşruluklarını yitirme doğrultusuna yönelmektedirler.

Vatan tehlikededir. Böyle bir durumda herkes kendi çapında görevini yapmalıdır. Kişisel olarak biz 1974 yılında bu sütunlarda «Anayasalarda İstikrar» (29 Eylül), «Demokrasi Çarkını İşletiniz» (6 Ekim), «Sevsin, Sevinsin, Övünsünler» (17 Kasım), «Varlık İçinde Yokluk» (24 Kasım), «Sarılık Olan Demokrasimiz» (8 Aralık), «Kurun Efendiler, Kurun» (23 Aralık), başlıklı yazılarımızla hasta döşeğimizde bile kendimize düşen eleştiri ve uyarı görevimizi yapmaya çalıştık. Çünkü karşı karşıya bulunduğumuz tehlikeleri açık seçik görüyorduk. Yurdun esenliği karşısında kendi sağlığımızın önemi yoktur. Hastalık bizi susturamadı, ama hâlâ kanayan derin bir yaranın acısıyle bir süre yazamadık. Fakat düşündük ki medenî savaş günleridir bu günler. İşte yine aldık kalemi elimize.

Ulusal egemenliğin anayasal buyruğu, böyle buna-

lım dönemlerinde bütün partilerin kısa bir süre için birleşerek Parlamentoya dayalı bir seçim hükümeti kurması ve en yakın bir zamanda seçime girmesidir. Şu ya da bu kimseyi, şu ya da bu partiyi, Anayasayı va Anayasal Kurumları suçlayarak; bütün işi gücü bir yana bırakıp bir genel müdürün şahsıyle uğraşmayı ön plana alarak; ülkeyi bugünkü dışa bağlılık çıkmazına getirip saplanmış olan çağı geçmiş, çökmüş ve Atatürk döneminden kaldığı halde Atatürk ilkelerine karşı duranların paraleline düşmüş eski bir politikacının elini eteğini öpüp onun öğütlerinden medet umarak, çok önemli ve değerli ayları, haftaları, günleri boş yere harcamak değil.

Ben gazete ve televizyondaki kimi yazı, resim ve görüntülere bakarken, sözleri dinlerken: **«Ve bunlar ülke yönetecekler!»** demekten alamıyorum kendimi.

(Cumhuriyet, 16.2.1975)

CENGİZ DAĞCI'NIN ROMANLARI

Onlar da İnsandı	20 Lira
Korkunç Yıllar	20 Lira
O Toprakar Bizimdi	15 Lira
Ölüm ve Korku Günleri	15 Lira
Yurdunu Kaybeden Adam	10 Lira
Badem Dalına Asılı Bebekler	10 Lira
Dönüş	10 Lira
Üşüyen Sokak	8 Lira

Prof. Dr. Derviş MANİZADE

KIBRIS'TA FEDERAL TÜRK DEVLETİ

Kıbrıs sorununun artık heyecan aşaması bitmiş, soğukkanlılıkla kesin bir sonuca varmak zamanı gelmiştir. Barışçı bir çözüme ulaşmak amacı ile Türkiye, başından beri büyük iyi niyet göstermiş ve barışsever davranışlarıyla dünyanın, Türk haklarını anlayışla karşılamasını beklemiştir.

Fakat, Yunanlılarla Rumların mübalâğalı propaganda kabiliyeti ve güçleri karşısında Türkiye'nin propaganda teşkilâtının yok denecek kadar zayıf olması yüzünden, gerçek durum dünya kamuoyuna gereği gibi anlatılamamıştır. Bu yüzden kesin çözüme bir türlü ulaşılamamış, Kıbrıs sorunu büsbütün karışmış, değişmesi gereken bir yara haline gelmiştir.

Önceleri Coğrafi Federasyon'a yanaşma eğilimleri gösteren Kıbrıs Rum toplumu temsilcileri, zamanla dıl değiştirmeye başlamıştır. Bunun iki nedeni vardır:

★ Birincisi hayalperest Kıbrıs Rum toplumunun, Ada'ya dönen Makarios gibi kaygan bir politikacının, yeniden liderliği altına girmiş olması.

★ İkincisi de dışarıdaki, özellikle Birleşik Amerika'daki, Yunanlıların güçlü propagandaları ile, Türkiye üzerinde yapılacak baskı sonunda, büyük kurbanlar verilerek alınan Türk haklarının yok edilebileceği hayaline kapılmış olmalarıdır.

Klerides'in son önerileri de aynı düşünce, aynı yanlış hesap hayalciliğine dayanmaktadır. Bu öneriler, Yunanlılarla Kıbrıs Rumlarının hâlâ ENOSİS fikrinden vazgeçmediklerinin kesin bir isbatıdır.

Bu önerinin amacı, yüz elli yıldan beri düşünülen plân uyarınca, on bir yıllık hazırlık sonunda, Kıbrıs Türk Toplumu'nu tam imha edebileceklerini sandıkları bir sırada, Türkiye'nin «20 Temmuş Barış Harekâtı» ile bunu engellemesi yüzünden, uygulanamayan imha plânı-

nın, ileride uygulanmasına imkân verecek bir çözüme ulaşmaktır. Zira eğer Kıbrıs Rumları ve Yunanlılar gerçekten Türklerle birarada yaşama ve iki toplum için gerekli olduğuna candan inandığımız Türk-Yunan dostluğunu geliştirmek isteseler di, Coğrafî Federasyon'a dayanan bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını hiç düşünmeden kabul ederlerdi. Oysa, Rumlar son önerileri ile çocukların bile aldatılamayacağı bir teklif getirmektedirler.

Bu plânla Türkleri küçük küçük kantolara, yani küçük küçük lokmalara bölüp, günü geldiğinde, daha kolay yutmak istemektedirler. Gerçekten bu şartlar altında Kıbrıs Türklerinin kendilerini güvenlik içinde sayabilmeleri mümkün değildir. Hele Rumların Türk tarafına serbestçe geçebilmeleri ve dolayısıyle Türkleri kontrol edebilmeleri koşuluyla belirli küçük kantolarda toplanacak Kıbrıslı Türklerin bunca olaydan sonra Rumlarla bir arada yaşamalarını ön görmek ve kurulacak Kantonal Federasyon üzerinde etkili bir merkeî hükûmet (ki bu merkezî hükûmet çoğunluğun, yani Rumların elinde olacaktır.) düşünmek, Rumların izledikleri amacı açığa vurmaktadır.

Atlılar, Muratağa ve öteki kazılarda ortaya çıkan Türk cesetlerinden sonra, etkili Yunan propagandasına rağmen dünya kamuoyunun Kıbrıs'da Türklerle Rumların aynı idare altında karışık olarak yaşayamayacakları gerçeğini artık kavramış olması gerekir. Türkiye'nin Yunanlılarla Kıbrıs Rumlarının öne sürdükleri gibi Kıbrıs'ı taksim ve ilhak etmek niyetinde olduğu evhamına kapılmak cidden yersizdir. Aslında, Türklerin Rumlarla bir arada yaşama imkânı ancak bir coğrafi federasyondan da ileri konfederasyon şeklinde bir devlet içerisinde olabilir.

Kıbrıs Sorunu Shakespeare'in «Yanlışlıklar Komedisi»nin aksine bir yanlışlıklar trajedisinden başka şey değildir. Birincisi ne kadar zarif ve güldürücü ise ikincisi de o kadar ağlatacak kadar acıdır. Yazık ki, olan oldu ve Rumların son önerisiyle Kıbrıs sorunu artık mutlaka değişmesi gereken bir cerahat halini aldığından ge-

reken neşter vuruldu ve 13.11.1975'te bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Federe Türk Devleti ilân edildi. Artık Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin asgarî kabul edebilecekleri idare şeklinin bu olduğunu bütün dünyanın bilmesi ve kabul etmesi gerekir. Gerek Yunanistan, gerek NATO ve B. Amerika'ya düşen görev, şimdiye kadar olan yanlışlıklar zincirine bir yenisini katarak, bu trajedi dizisini devam ettirmemektir. Zira, dünyanın bu hassas bölgesinin barış ve güvenliğini ancak bu yoldan sağlamak mümkündür.

Oysa, Yunan Hükûmeti hâlâ. «Elenizm'in, çıkarlarını savunma hakkından» söz ederek, Kıbrıs Türklerinin son davranışını, «gayrî meşru ve Uluslararası Hukuk kurallarına aykırı» saydığını, söylemekte ve bu hareketin, Ada'nın taksimini amaçladığı fikrini ileri sürerek; barışı sağlayacak olan bu davranışın, dünya barışını tehdit ettiğini iddia ile eski propaganda oyunlarına devam etmektedir.

Kıbrıs Türk Toplumunun güvenliklerini korumak ve dünya barışına katkıda bulunmak için, aldıkları son karar karşısında, İngiltere'nin de hâlâ Kıbrıs Rum Hükûmetini, «meşrû Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti» tanımasına şaşmamak mümkün değildir. Kâtilleri meşrû sayan İngiltere'nin bu kararını, hiçbir vicdan sahibi kişinin haklı bulacağını sanmıyoruz. Bu davranışın, olsa olsa, zaten her bakımdan büyüklükten küçüklüğe doğru hızla yuvarlanmakta olan İngiltere'yi, Cenevre'deki hatâsına eklenen son hatâ ile, güç bir duruma düşürmekten başka bir faydası olmayacaktır.

Gerek Kıbrıs Rumlarının, gerekse Yunanlılar ve İngiltere'nin ve Yunanlılığın arkasında olan gizli veya âşikâr güçlerin, Türkiye'nin bu samimî yapıcı ve barışsever davranışını haklı bularak olduğu gibi kabul etmeleri, dünya barışı yararına olur. Art düşünceler veya şüphecilikle, bugün Kıbrıs'da ilân edilen «Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Federe Türk Devleti»ni kabul etmedikleri takdirde, Kıbrıs Türklerini sadece bir konfederasyon kapısını açık bırakarak «Bağımsız Kıbrıs Türk Cumhuriyeti»ni kurmaya zorlamış olacaklardır.

Şimdi bütün sorun, Kıbrıs Rumları ve Yunanlıların

artık ENOSİS hayalini hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceklerini kabul ederek, Kıbrıs'da Coğrafi Federasyon'a dayanan bağımsız bir devlet içerisinde Türklerle yan yana dostluğu geliştirmenin, Yunan ulusal çıkarları için olan değer ve gereğini anlamalarına kalmıştır. Yunanlılarla Kıbrıs Rumlarının, Türk askerinin Kıbrıs'dan çekilme isteği, ancak bundan sonra düşünülebilir. Muratağa ve öteki kazılarda meydana çıkan Rum ve Yunan vahşeti örneklerinden sonra hiçbir aklı selim sahibinin Kıbrıs'da kesin çözüme ulaşılmadan, Kıbrıs Ada'sından Türk askerinin geri çekilebileceğini düşünmesi mümkün değildir.

Kıbrıs'daki Türk ve Rumların yan yana barış içinde yaşamaları için, uygulanması gereken bazı teknik güç tedbirleri düşünenler varsa, her türlü vahşete sahne olan dört yıllık İstiklâl Savaşı'ndan sonra Venizelos ve Atatürk arasında kurulabilen Türk-Yunan dostluğunun benzer temeller üzerine kurulmuş olduğunu hatırlamaları gerekir.

(Milliyet, 17.2.1975)

Abdi İPEKÇİ

KORKUNÇ SORUMLULUK

DEMİREL'İN, yurdun birçok illerinde aynı anda düzenlenen saldırıları mazur gösterip, mağdurları suçlayan demeci, kısır politika hesapları ile rakiplerini yıpratmaya kalkışan, o yüzden özgürlükçü demokrasiyi savunacak bir cephe kuracak yerde, zorbacılarla birleşip, onların âleti durumuna düşen AP Genel Başkanı'nın bu hâtasını sürdürdüğünü, böylelikle devlete, rejime ve partisine yönelen tehlikelere yeşil ışık tutmaya devam ettiğini göstermektedir.

AP Genel Başkanı, kendisinden önce yardımcısı Sabit Osman Avcı'nın olaylar hakkında söylediği şu sözlerden esinlenebilseydi, sağduyulu vatandaşların yüreğine biraz olsun su serpilirdi:

«Kanunî, usulüne uygun toplantılara yapılan saldırıları tavsip etmek mümkün değildir. Karşı görüşte olanlar da kanunî ve usulüne uygun toplantılar yaparak fikirlerini belirtmelidirler.»

Bu sözler, sağduyuya, uygarlığa ve yasalara bağlı bir siyaset adamının son olaylar karşısında gösterebileceği asgarî tepkiyi yansıtmaktadır. Demirel'in, yardımcısı Avcı'dan daha kesin konuşması, yasaları herkesin gözü önünde çiğneyen, devlet kuvvetlerine karşı koyan, insanlara ve binalara saldıran zorbaları şiddetle kınayıp, şu sırada vatandaşlar arasında yaratılan düşmanca çatışmaların ulusumuza ne büyük tehlikeler getireceğini belirtmesi beklenirdi. Nereden gelirse gelsin, şiddet olaylarına tüm partilerin birlikte çıkmasını, bunun için ortak bir tutum takınılmasını öğrenmesi istenirdi. Üstelik böyle bir istek, ardı alınmayan saldırılar karşısında güç durumlarda kalan devlet görevlilerinden, işbaşındaki hükûmete kadar her ilgili tarafından açıklanmıştı. Ne yazık ki, AP Genel Başkanı, tam tersine davranmış, saldırganları mazur gösterip savunmuş, suçu saldırıya

uğrayanlara yüklemiş, böylelikle zorbaları yeni saldırılara özendirmiştir. Demirel'in bu tutumu ile ilerde çıkacak zorbalıkları kışkırttığı rahatlıkla iddia edilebilir.

Bu sorumsuzluğun sadece AP Genel Başkanı'na ait olmaması, duyulan kayguları ve tepkileri arttıracaktır. Gerçekleri tersine çevirip, mağdurları suçlama ve saldırganları savunup özendirme, karşımıza çok daha yaygın bir tutum olarak çıkmaktadır. CHP'yi ve sol saydıkları herşeyi yıpratmak üzere her çareyi meşrû sayanlar, son olayı da bu açıdan korkunç bir insafsızlıkla istismara kalkışmışlardır. Bu niyetle, görüşlerini yasalara uygun toplantılarda açıklamaktan başka birşey yapmayan kimseleri, «devlete karşı ayaklanan solcular» olarak göstermişlerdir. Saldırıların saldırıya uğrayanlar tarafından yapıldığı göz göre göre iddia etmişlerdir. Devlet kuvvetleriyle çatışarak masum vatandaşları taşlayan, kurşunlayan, bununla yetinmeyip, özel işyerlerine, kitabevlerine, binalara, hattâ Tekel Fabrikalarına ve mallarına saldıranları «haklı bir tepkinin gerektirdiği görevi yapan» kimseler olarak kutlamışlardır.

Kışkırtıcılığın bu kadar insafsız, bu kadar sorumsuzu, bu kadar korkuncu olamaz. İçinde bulunduğumuz iç ve drş koşullar, ulusal dayanışmayı her zamandan daha çok gerektirmektedir. Bu durumda o dayanışmayı bozacak düşmanca kışkırtmalar ve zorbalıklar nereden gelirse gelsin karşı koyulmak yerine, saldırıların geldiği tarafa göre vaziyet alıp yangına körükle gitmek ihanetten başka birşey değildir.

Yunanistan, «Güvenlik Konseyi kararlarına uymayan Türkiye'ye karşı tüm dünya uluslarının müeyyide uygulaması» isteği ile Birleşmiş Milletlere giderken, ülkemizi böylesine karıştıracak, ulusumuzu böylesine düşmanca bölecek kışkırtmalara kalkışanlar için söylenecek başka söz bulamıyoruz.

(Milliyet, 18.2.1975)

Mümtaz SOSYAL

DUVAR

Söylentilere bakılırsa, Milliyetçi Cephe'nin ilk zaferi **«Yarınlar Bizim»** şarkısında olmuş, Eurovision yarışmasında, halktan gelen oyların ezici üstünlüğünü gören jüri, TRT'nin üzerine yeni şimşekler çekmemek için, o şarkıya verilebilecek en düşük puanı verip denge sağlamış. Çünkü, şarkıda **«barış, kardeşlik, umut, mutluluk»** gibi birtakım «sol» sözler varmış. Bütün bu söylenenler doğruysa, Mamamuşiler yarattıkları baskı havasıyla, halka ters düşen ilk sonucu elde etmiş sayılırlar.

CHP Genel Başkanının sola karşı yeniden duvar çekmeğe itilişi de aynı cephenin dolaylı etkilerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Küçük Kurultay'da konuşan Genel Başkan, **«Türkiye için tek geçerli solun CHP'ce benimsenen ve halkla bilrikte oluşturulan demokratik sol»** olduğunu söyledikten sonra, «çetin bir mücadele dönemine girildiğini» söylemiş. En sonunda da, «kimse kusura bakmasın biz bu mücadeleyi kendi başımıza yürüteceğiz» demiş.

CHP dışındaki bütün solu iten orada yer almış ya da alacak bütün kuruluşlarla CHP arasına belli bir uzaklık koyan sözler bunlar. Cephe'den gelen «anarşi kışkırtıcılığı» suçlamalarını geri çevirmek için söylendikleri kesin ama, bu kısa süreli amacın gerisinde daha önemli bir başka tutumu da ortaya koyuyorlar.

Evet, CHP dışındaki solun bir bölümünde «devrimcilik oynandığı», «ayakların yere sağlam basmadığı», bazı sosyal demokrasi kavramlarıyla sorumsuzca «alay edildiği», dergilerde yazılan ya da toplantılarda edilen sözlerin «daha cümlelerle halktan koptuğu» doğrudur.

Ama, bir başka doğru daha var: CHP dışındaki aynı sol içinde en ağır biçimde eleştirilen de yine bu çe-

şit davranışlar ve tutumlardır. Bu konudaki özeleştiri sürekli olarak yapılıyor. Hem de en sert, en amansız biçimde. Soldaki grupçuklar birbirini eleştirirken, başka kesimlerde görülmeyecek kadar ağır sözleri söylemekten, suçlamaları yazmaktan çekinmiyorlar.

Ne yapalım ki, dünyanın her yanında, tarihin her döneminde «sol» budur. Solda olmak demek, sürekli açılan, açıldıkça renklileşen, renklileştikçe daha karışık rüzgârlar estiren bir yelpazenin içinde yer almak demektir. İlk bakışta, solun zayıflığı da buradadır, özdeki gücü de...

Biyolojide hücrelerin karyokinezi gibi, sol da bölünerek çoğalır. Aslında birleşme sözü eden çoktur ama, herkesi birleştirmek için yapılan çıkışların anlamı, çoğu zaman, yeni bir bölünmedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde görülen irili ufaklı sol kuruluşların çoğu, başlangıçta «birleşik», «birleşmiş» gibi sıfatlarla başlayan adlar takınarak ortaya çıkarlar. Bu renklilik ve çeşitlilik içinde, bölünmelerin ve huzursuzlukların derin anlamını sezebilen ve bunların gerisindeki dinamiğe cevap verebilen kuruluş başarı kazanır. Arada, hareketin bütünü de kendi kendini yenilemiş, zayıf yönlerinden arınmış olur. Bu gelişmenin diyalektiği içinde hiçbir şey aşırı değildir, çünkü herşey herşeyi etkiler, herşey herşeyin oluşmasına katkıda bulunur.

Zaten, aşırılık yarışının sonu olmadığı gibi, aşırı bulma yarışının da sonu yoktur. Herkes herkesi aşırı sayabilir. Nazilerin önce komünistleri, sonra da sosyal demokratları aşırı buldukları gibi. Önemli olan, demir gibi bir birleşme peşinde koşmak ya da, tam tersine başka etkilerden korunmak için duvarlar örmek yerine, toplumdaki oluşumun itici güçlerine açık kalabilmektir. Böyle bir tutum, yalnız her akımın getirebileceği katkılardan yararlanmayı, onlar dolayısıyla kendi kendini yenilemeyi sağlamakla kalmaz. Aynı zamanda, akımların kendi başlarını alıp gitmelerini önlemek, onları belli bir karşıtlık ilişkisi içinde tutabilmek ve sorumlu bir biçimde akmalarını sağlamak için de buna gerek var.

Sol, açıklık demek, herşeyden önce de diyaloga

açıklık demektir. Solu bir çeşit devrim ya da terminoloji yobazlığı sayanlar ne ölçüde yanılıyorlarsa, o yobazlıktan kurtulmanın tek yolunu duvar örmede bulanlar da aynı ölçüde yanılgı içindedirler.

Yarına umutla bakabilmek ufuk genişliği ister. Unutmayalım ki, başkalarından korunmak için ördüğümüz duvarlar, aynı zamanda, kendimizi de içine hapsettiğimiz duvarlardır.

(Milliyet, 25.2.1975)

Seha L. MERAY

"DÜŞÜNMEDEN YATAN.."

Çoğu zaman, incir çekirdeği doldurmaz, daldan dala almış başını gider konuşmalardan yakınırız. Yalnız politikacıların konuşmaları, «nutuk atmaları» değil söz konusu olan. Her yerde rastlayabiliriz böyle **konuşanlara**. Dinlersiniz, dinlersiniz, neden sonra, «Şunu mu demek istiyor?» sorusu bir türlü çözülmez kafanızda. Hepo öykü gelir aklıma: Adamın biri de toplantıya **gitmiş**. Bakmış, biri konuşmakta. On dakika, on beş dakika dinlemiş, bir anlam çıkartamamış söylediklerinden. «Belki başını kaçırdım» diye düşünerek, önündekine sormuş: «Ne anlatıyor konuşmacı?» Sorduğu kişi şöyle demiş: «Yarım saattir konuşuyor, daha söylemedi **ne** anlattığını.»

Neden böyle oluyor? Belki şundan: Kimi zaman, konuşan, bir şey söylemek niyetinde değil ki! **Hiç** düşünmemiş o konuyu, konuşmağa başlayıncaya kadar. Bir Malatya deyimini de umursamaz: «Düşüncesiz sofuya sohbet haram.» Öyle ama, ne derler sonra başkaları, her konuda «bir şeyler» söyleyemezse? Neredeyse kutsal bir nitelik tanınması gereken «Bilmiyorum» sözünü açıkça söylemek yerine, alışılmamış bir iş yapmışcasına, «Bu konuyu da düşündüm kuşkusuz, bana kalırsa...» diye başlar lâfa; durdur durdurabilirsen! Descartes, o bilinen «Düşünüyorum, öyleyse varım» sözünü boşuna söylememiş. Kimileri, düşünme yoluyla «varım» diyemeyince «yokum» diye avaz avaz haykırırlar, içi **boş** konuşma serüvenlerine kalkışarak. Her konuda her şeyi herkeslerden iyi bildiklerini kanıtlama sevdasında olanlar, neleri bilmediklerini bir güzel sererler ki gözler önüne! «Boş küplerin ağzını mühürlemek âdet olmamış» diyor Bacon.

Kimilerinin amacı başka: Hem konuşmuş «görünmek» hem de bir şeycikler söylememiş olmak derdin-

dedir. Lâfı evirip çevirerek, uzatıp dolaştırarak, havalara bürünerek, sesi alçaltıp yükselterek, bir şeyler demiş gibi yapacaklar, ama... demeyecekler! Hele şimdiki gibi, Hükümet bunalımı olan günlerde, kimi politika aslanlarının parti hesapları, altın ya da petrol fiyatları gibi, her gün değişirse. Tükürdüğünü yalamak politikacının pek alışık olmadığı bir güçlük değilse de, en iyisi hiç tükürmemek. Öyle «lâstikli» konuşmalı ki, bir başka gün söyleyecekleriyle çelişkiye düşmüş görünmemeli. Bu yüzden, kimisi, birbirine karışan radyo vericileri gibi yaptığı konuşmada, «Gelelim şimdi konumuza» dersede, bir türlü gelmez. Gelir gibi yapınca da, konunun ne olduğunu hem konuşan, hem dinleyen, büyüteçle arasalar bulamazlar. Böylece, ileride, «Ben dememiş miydim» ya da «Ben öyle dememiştim» olanağını elden kaçırmamış olur, aklı sıra.

Bir de, öyleleri var ki, yüz şey söyleseler de, gözleri bir tek şeyde. Dolaştırıp dururlar söyleyeceklerini, lâfı o istenilen şeye getirmeğe çalışırlar. Böyle yaparken, ne dediklerinin önemi de yoktur. Öyküdeki gibi: İki kişi karşılaşmış. Biri ötekine, «Yahu, senin öküz doğurdu mu?» diye sormuş; öteki, Öküz doğurur mu, arkadaş?» deyince, asıl isteğini açıklamış: Ben de biliyorum öküzün doğurmayacağını; lâf olsun diye sordum. Sen bir sigara versene bana.» Kiminin gönlünde sigara yatar, başka umutlar kimi gönüllerde.

Bunların dışında, Kipling'in bir kahramanına söylettiği gibi. «Ben sana düşünmen için para vermiyorum» denilenler de var. Düşünmemeyi görev seçmiş olanlar, düşünceye dayalı konuşmayı da beceremezler; sevmezler, umursamazlar, bir garip görürler düşünmeyi. Ya da bunlara, «düşünsenize...» deyince, ellerini sopalara, bıçaklara, tabancalara götürürler. Düşünebildikleri şeyler baskın, kitap yakmak, adam vurmak. Eski deyimiyle «fikir mücadelesi» kavramının yalnız «mücadele» söz cüğüne tutkundurlar. Düşünceden de, düşünenden de ürkerler, kuşkulanırlar. Shakespeare, Julius Cesar'da konuşturur böyle birini: «O, çok fazla düşünüyor; böyleleri tehlikeli olurlar.» Kimbilir, bu tür «mücadeleciler'in, belki beyinleri de adaleden yapılmıştır.

Neler görmekteyiz? Hele seslerine usulca kulak vermek zorunda olduğumuz siyasal parti önderlerinin, ya da sözcülerinin konuşmalarında! Çözüm bekleyen sorunlarla dolu ülkemizde, kimileri, karşı oldukları kişilere çatmaktan, onlara kara çalmaktan başka bir konu bulamıyorlar. Somut çözümler mi söz konusu? «Bize seçim değil, geçim gerek!» Kim yapacak bunu? Varlıklarını koruma kaygısında varlıklıların kurmağa çabaladıkları, montajcılık, yabancı işletme temsilciliği yanlısı, ama kendi sözlerine bakarsanız, «maneviyatçı, an'anelerimize sadık, ahlâkçı milli, ya da Milliyetçi Cephe?» Nasıl mı? «Özgürlükçü demokrasi» içinde, onların görüşünde olmayanları, kaba ince, her yoldan susturarak; ya da, ülkemiz gerçeklerine de eğilmesini «suç» saydıkları TRT Genel Müdürünü — bütün öteki sorunlarla uğraşmayı bir yana itip — görevinden alarak!

Anlamak gerek durumlarını: Kolay mı asıl istediklerini söyleyebilmek? Türk halkı düşünmesin bilinçlenmesin, sorunlar üzerinde durmasın, gerçek çözümler özlemesin! Olanı, olduğu gibi, durduğu gibi kabullensin!

Sosyal adalet, şeriat kurallarıyla sınırlı kalsın: Varlıklıların gönüllerinden bir şey koparsa, yeter de artar bile yoksullara! Söyleyebilirler mi bunları açıkça? Her gün konuşma telâşına kapılışları, sorunları saptırmak, örtbas etmek, çözümleri bulandırmak için. Hepsi bir dertte birleşmiş: Ayaklarının altında toprak kaymakta; birbirinin kanatlariyle, daha bir süre, bir karış havada kalma çabasındalar. Hep aynı lâfları sakız etmeleri de bundan. Bir bakıma Romalı devlet adamı Marcus Porcius Cato'yu (İ.Ö. 234-149) anımsatırlar: Her konuşmasının sonunda «Kartaca'nın yıkılması gerekir! (Delenda est Carthago!» derdi Cato. Bizimkilerin kafalarında da Kartacalar var. Düşünmezler ki, «Kartaca» yıkılırsa, onlar da yıkıntılar altında kalabilirler.

Bu arada, dilimize de haksızlık etmeyelim. Suç dilimizde değil, onu böylesine kullananlarda: Bıçak, ekmek de keser adam da öldürür, kullanana göre. Bu gibi konuşmaların özünü — ya da özsüzlüğünü — ortaya çıkartabilmek için «sıfat kullanma yasağı» hiç olmazsa

bir süre uygulanmak üzere, yararlı olabilir mi dersiniz? O yapmacık Osmanlı Sarayı kalıntısı incelikten, Divan Edebiyatı özentisi zorlamacılıktan, Bâb-ı Âli tahriratı kalıpçılığından yansımalar görünür kimi konuşmacılarda. Böyleleri «bendeniz» dediler mi, «ince lâf» ettiklerini sanırlar da, siz inanıp, «Hey, kölem, gel buraya!» derseniz küplere binerler. «Nurlu ufuklar» sözü, bugünkü gibi yalnız alay olarak değil, bir zamanlar, hükümet politikasını simgeleyen bir terim olarak, ciddî ciddî dolaşmıştı kimi dudaklarda; her şey anlatılmış sayılırdı, «nurlu ufuklara doğru» denilince.

Uydurmakta doğrusu zorluk çektiğim şu sözleri yadırgamayacak tanıdıklarınız, dinledikleriniz yok mu: «Kalbimin derinliklerinden gelen ve fakat hiç birimize yabancı sayılmayacak hissiyatın dile getirdiği içten bir samimiyetle arz etmek isterim ki, insanoğlunun tarih içinde asırlardan beri muazzam bir iştiyakla anudane takip etmeğe sarfı gayret eylediği bu ümit ışığı, maneviyatçı, memleketçi, an'anelerimize hürmet hisleriyle meşbu, millî ve milliyetçi mânidar bir idrakın tebellür ettiği, binaenaleyh üzerinde asil bir ciddiyetle durulması ve bu mevzulara parmak basılması icap eden en hayati davalarımız içinde evveliyetle derpiş etmemizi gayri kabili içtinap kılan şerefli bir vecibe mükellefiyetindedir. Nâçiz kanatıma göre, sözlerime başlamadan önce, şunu bir kere daha itiraf etmek isterim ki, bendeniz...»

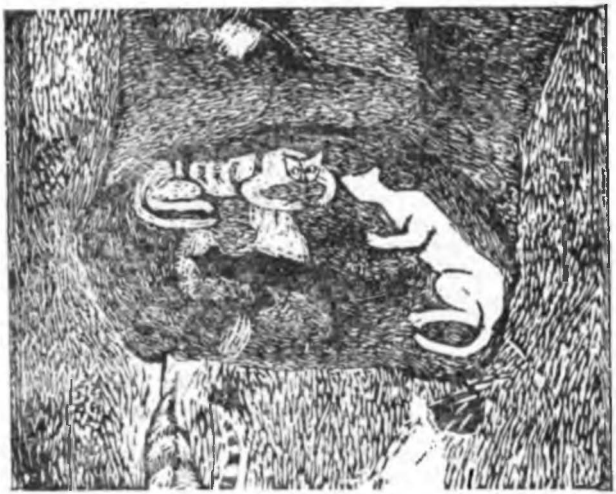
İngiliz Başbakanlarından Disraeli, tartışıp durduğu, o hiç sevmediği Gladstone için, «Kendi lâfazanlığının coşkusuyle zehirlenmiş» derdi.

«Düşünmeden yatan, üşenmeden kalkar» demişler. Bu sözü de iyice düşünmemiz gerek. Uyanıp ya da uyandırılıp kalktığımız zaman, bir hayli geç kalmış olursak, kendimizden başka kimi suçlayabiliriz ki? Bir televizyon programında beğeniyle izlediğimiz halk ozanı Eminî de görmüş gerçeği. Üç şey gerek adam olmak için: «Biri akıl, biri okul, biri huy.» Gelin de anlatın ne demek istediğini ozanın, «akıl» deyince «kurnazlık, açıkgözlük, üç kağıtçılık, bir punduna getirmek« anlayanlara; «okul» deyince, yalnız, «çarşaf gibi» diploma-

siyle öğünüp, kasılanlara; bilgiyle donatılmış aklı, büyük çoğunluklar yararına kullanma huyunu edinmemişlere!

Daha kimbilir kaç yıl, eğitim sorunlarımızın başında, okuma yazma bilmeyenlerimizin oranını düşürmek gelecek. Peki, düşünenlerin, düşüncelerini kamu yararına yöneltenlerin, iri iri lâfların ardına kişisel çıkarlarını saklamayıp görüşlerini açık seçik söyleyenlerin, karşıt düşünceye saklanma özgürlüğü tanıyanların oranını yükseltmeyi, asıl ana sorun ne zaman sayacağız.

(Cumhuriyet, 17.3.1975)

Fevzi Tüfekçi

İlhan **SELÇUK**

«YABANCI İDEOLOJİ»

MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, partisinin bir ilçe kongresine gönderdiği mesajda şunları söylemiş:

«— Türk milleti açısından komünizm ne kadar ilkel, çağdışı, köhnemiş bir görüş ve uygulama açısından tatbiki mümkün olmayan bir sistem ise, aynı şekilde faşizm ve nazizm de Türk'e yabancıdır, çağdışı sistemlerdir. Özellikleri itibariyle Türk milletine, cemiyet yapımıza ters düşmektedirler. Üstelik biz Türk milliyetçileri olarak her türlü yabancı idcolojinin ve bunların peşinden koşanların amansız düşmanıyız.»

★

Şimdi Bay Alpaslan Türkeş'in üstüne basarak söylediği şu tümcenin altını çizelim:

«— Biz Türk milliyetçileri olarak, her türlü yabancı ideolojinin ve bunların peşinden koşanların amansız düşmanıyız.»

Ülkemizde son yıllarda **«yabancı ideoloji»** deyimi kullanılmaktadır. Ne demektir yabancı ideoloji? Soruya cevap vermek için önce ideoloji kavramını aydınlatmak gerekir. İdeoloji eski Yunanca kökenli iki sözcükten oluşmaktadır: İdea (fikir) ve logos (bilim). Bir topluma, çevreye, veya sınıfa özgü düşünce ve inanışların bütünü bir ideolojiyi meydana getirir. Sermaye sınıfı ideolojisi, işçi sınıfı ideolojisi, ulusçuluk (milliyetçilik) ideolojisi, İslam ideolojisi, Hristiyan ideolojisi, devletçilik ideolojisi, demokrasi ideolojisi...

Sözgelişi **demokrasi** ideolojisini ele alalım. Demokrasi eski Yunanca kökenli bir sözcüktür; **demokrasinin beşiği** diye nitelenir eski Yunanistan... Zaman içinde demokrasi biçim ve içerik değiştirmiş, Batı ve Kuzey Avrupa'da gelişmiş ve Türkiye'ye ithâl edilmiştir. Bugün

ülümlemiz Batı demokrasisine özenmekteyiz. Görüldüğü gibi demokrasi ideolojisi «yabancı ideoloji»dir. Şimdi Sayın Türkeş'e soruyoruz:

— Bir yabancı ideoloji olduğu apaçık ortada bulunan demokrasinin peşinde koşanların amansız düşmanı mısınız?

Devletçilik de bir yabancı ideolojidir; kökeni Batı'dadır. **Etatizm** sözcüğü Türkçeye çevrimiş, devletçilik denmiştir. Atatürk devletçi, yani etatist idi. Bay Alpaslan Türkeş bu konuda ne diyecektir acaba? Bir yabancı ideoloji olan devletçiliğin peşinden koşanların ve bu arada Atatürk'ün amansız düşmanı mıdır? Ya laiklik? Lâtince kökenli bu sözcüğü Fransızcadan dilimize aktarmışız. **Laisizm** düpedüz yabancı kaynaklardan aktarılmıştır. Atatürk layikti. Layiklik Anayasamızın temel ilkelerinden ve devletimizin temellerinden biridir. Soralım Bay Alpaslan Türkeş'e: Yabancı ideoloji ürünü olan layiklik peşinde koşanların da amansız düşmanı mıdır? İslâm ideolojisinin Türkiye'de doğmadığı; Müslümanlığın önce Türkler değil Araplarca benimsendiği; kaynaklarının Arapça'da bulunduğu da herkesin bildiği bir gerçektir. Soralım Bay Alpaslan Türkeş'e: İslâm ideolojisini benimseyenlerin amansız düşmanı mıdır? Halkçılık sözcüğünün de kökü dışardadır. Lâtince'den gelmektedir. Soralım Bay Alpaslan Türkeş'e: Halkçılık ideolojisinin peşinde koşanların amansız düşmanı mıdır?

Ve gelelim milliyetçilik ideolojisine...

Ulusçuluk ya da **milliyetçilik** dediğimiz ideoloji dışardan ithal edilmiştir. **Nasyonalizm**'in kapitalist aşamaya ulaşan, Avrupada oluştuğunu artık okul çocukları biliyorlar. Böylesine yabancı bir ideolojiyi Türkiye'ye ithal edip peşinden koşanların amansız düşmanı mıdır Bay Alpaslan Türkeş?

Bizim siyasal yaşamımızda kavram kargaşası, kafa karışıklığı içinde süregelmekte... Bu dumanlı havada parti lideri olacak kişiler de istediği gibi konuşmakta... Bay Türkeş hem **komünizme**, hem **faşizme**, hem **nazizme**, karşı olduğunu söylüyor. Vaktiyle MHP'nin **kapitalizme** ve **sosyalizme** de karşı olduğu çok yinelenmiştir. Şimdi

bir parti düşünün ki, faşizme, nazizme, sosyalizme, kapitalizme, komünizme, emperyalizme karşı...

Yani dam üstünde saksağan, beline vurdum kazmaylan...

Yıkanmış ve çitilenmiş bazı beyinler, belki Bay Türkeş'in sözlerinde bir keramet buluyorlardır ama; artık ortaya apaçık çıkmıştır ki, Türkeş, **Morrison milliyetçiliğinin** ve **dışa bağımlı sermaye sınıfının** politikacısıdır. Şimdi de ulusal petrol mücadelesini savunan ve yürüten genel müdürleri devlet katından tasfiye ederek görövini yürütmektedir.

(Cumhuriyet, 25.4.1975)

Attilâ İLHAN

FAŞİZMİN TEMELLERİ

Hitler, «Kavgam»ın bir yerinde, komandolarının rakip bir toplantıya nasıl bastıklarını şöyle anlatıyor: **«... Adamlarım, kurtlar gibi saldırıya geçtiler. Sekizer onar kişilik gruplar halinde rakiplerinin üzerine saldırdılar, tekme tokat hepsini salondan dışarı attılar.»**

Onunkiler «kurt gibi saldırırmış», bizimkiler «kurt gibi hem saldırıyor, hem de uluyor», son **MHP** Kurultayı'nda «Başbuğ» **Türkeş**'i böyle uluya uluya selâmlamışlar. Aktardığım sözleri bana hatırlatan bu olsa gerek!

Burada ben de yazıp duruyorum, bizim özel sektörün niyeti kötü, 12 Mart istiyor diye, eh işte «Milliyetçi Cephe» kuruldu, sağın ılımları gittikçe gözden düşer gibi görünüyor, buna karşılık aşırıları saygınlık kazanıyor, ister misiniz yarın öbürgün pat diye Türkeş iktidar olsun? Zaten söylevinde belirtmiş, amacımız «kendi iktidarımızdır» diyor, basında biraz özel sektörün huzursuzluğunu, biraz da MHP'nin takındığı bu tavrı gözönünde tutarak, sahici bir faşizmin olasılığından söz edenler çoğaldı baksanıza!

Acaba mı?

Klâsik faşizmin temel nedenleri toplumcu kuramsal eserlerde şöyle belirlenirdi sanırım:

a. Finans kapitalin çok güçlenmesi ve aşırı kapitalist yoğunlaşmanın gerçekleşmesi, (başka deyişle, tröstleşme ve kartelleşmenin son kertesine varması, söz gelişi Almanya'da **Hitler**'i finanse eden **Ren-Vestafalya Kömür İşverenleri Sendikası** Alman kok üretiminin yüzde 90'ını kömür üretiminin yüzde 74.5'unu; yine **Hitler**'i finanse eden **Vereinigte Stahlwerke** kömür üretiminin yüzde 20'sini, fontun yüzde 50'sini, çeliğin yüzde 40'ını tek başına sağlıyordu.)

b. Kapitalist bunalım, başka bir deyişle 1929 dünya bunalımının Almanya üzerine çöküşü. (Çelik ve fontta, rakamlar 1900, 1885 yılının rakamları düzeyine düşmüşlerdi, 12 milyon işsiz vardı ki Alman işçi sınıfının yarısı demekti bu.)

c. Alman büyük burjuvazisinin işçi hareketinin gelişmesi karşısında düştüğü kaygı. Bu iki yönden beliriyordu: birincisi Alman işçi hareketinin kendi çıkarlarına yeni sosyal yasalar getirmek istemesi, ikincisi Alman Komünist Hareketinin büyük gelişme göstermesi (Parti 1928'de 3 milyon 200 bin 1932'de dört milyon 200 bin, 1936'da dört milyon 5 yüz bin oy almıştı.)

d. Uluslasarası sermaye ve sözcülerinin destekleri. (İngiliz politikacısı **Churchill,** İtalyan faşistlerine çektiği telgrafta, «İtalyan olsam, sizlerin yanında olurum» diyordu; Amerikan çelik Kralı **Gray** ise, «Burada da işler ancak **Mussolini** gibi bir adamla yolunda gider» diyordu.)

Şimdi sorulacak soru, ülkemizde bu ana temellerin olup olmadığı sorusudur.

Vallahi bana sorarsanız, derim ki çoğu henüz tam anlamıyla gerçekleşmiş değildir, Türk endüstri burjuvazisi tekelleşme dönemine doğru seyrediyor ama, ülkenin geleneksel bürokrat yapısıyla tam uyuşum halinde olduğu söylenemez bir, asıl savaşını sesini duyurmak isteyen Anadolu burjuvazisiyle verir gibidir, iki, en önemlisi de geleneksel burjuva partilerinden henüz umudunu kesmemiştir, üç! (**Çınar** toplantısında **AP**'nin ve **CHP**'nin adı geçmiştir, **MHP**'nin değil.)

Türkiye işverenleri ve işadamları, yatırım kaynağı yokluğundan yakınmaktadırlar, bir de işçi hareketlerinden. Bu iki yakınma aynı şeye bağlanmaktadır, faşizmin temel nedenlerinden birisini oluşturabilir ki, bu da aşırı kâr ve büyüme sağlayabilmek için işçi hareketlerini durdurma, işçi isteklerine son verme eyilimini körükler. Fakat, büyük oy gereksinimi içinde bulunan **AP, CHP** hattâ **MHP** gibi partiler açıkça işçilere karşı cephe alamamaktadırlar. Şimdilik onları en çok tabanın **DİSK**'e kayması kaygılandırır görünmektedir.

Türkiye'nin ekonomik durumu parlak sayılmasa bi-

le, yığınları şiddete götürebilecek bir kötülükte değildir, işsizlik vardır, önemli de sayılabilir, ne var ki Türkiye'de bu işçi sınıfını faşizme değil, ılımlı orta sağ, orta sol partilere kaydırmaktadır, zira besbelli burjuvazi yükselen sınıf niteliğini henüz tam yitirmediği için ortalama Türk işçisinin genel eyilimi işçi sınıfından çıkmak, «bir iş sahibi olmak», başka bir deyişle burjuvazinin değerler düzeni içinde önem kazanmaktır. Bunun olanaksızlığı, aşırı sermaye yoğunlaşması (temerküzü) olan tekel ülkelerinde olduğu gibi, henüz Türkiye'de işçi sınıfınca anlaşılamamıştır, üstelik tam anlamıyla olanaksızdır da denemez.

Uluslararası destek, çok önemlidir, önemlidir, ama dış dinamik Türkiye'de daha çok bağlı bulunduğumuz blokun stratejik çıkar hesaplarına göre işlemektedir, henüz bir faşizm denemesi geçirilmiş, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buysa, gelişmekte olan ülkelerde faşizmin kuvvet unsuru olan etkili vurucu gücü (Silâhlı Kuvvetleri) böyle bir serüvene iştahsız kılmaktadır.

Peki, söz nereye bağlanır?

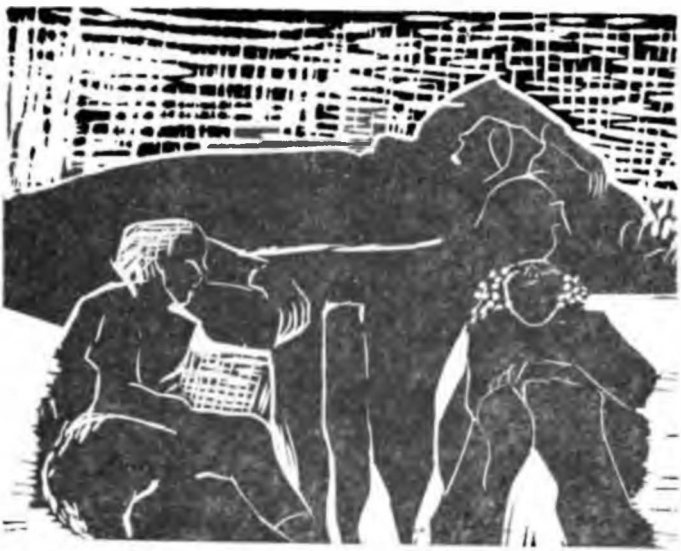
Türkiye'de galiba, asıl çekişme ekonomik düzeyde şöyle geçiyor tekelleşme eyilimi, özel sektörün büyüme hırsı, ülkenin belirli bir kaç bölgesinde belirmiş büyük şirketlerin iktidarı kendisine çalıştırmak istemesine neden oluyor, oysa Anadolu'nun kapitalizme açılması oranında büyüme sıtmasına tutulan başka bir burjuvazi var ki, geleneksel toprak ağalığı varlığını ticaret ve sanayie aktaranlardan oluşmakta, bunlar da kendilerine **«güneşte bir yer»** istemektedirler, orta burjuvazi diyebileceğimiz bu taşralı takımı, **AP**'nin içindeki **DP** çatlağını yaratanlardı bir anlamda, fakat **DP**'nin gittikçe dağılması, ufalanması oranında **MHP**'ye yakınlık duymaya başlamaktadırlar. (**MHP** Kongresine en büyük ilgiyi gösterenler, eski **DP**'li politikacılar olmadı mı?)

MHP'nin kendine bulabildiği ekonomik taban şimdilik bu gibi görünüyor. Yalnız Türkeş **TÖB—DER**'e asıl da **DİSK**'e dikkati çekerek, öteki burjuva partilerinin bunlarla başedemeyeceğini belirtip büyük burjuvaziyi ardına almak istiyor. Bu düşüncede olan işadamları yok mudur, vardır elbet, vardır ama, bence büyük burjuva-

zinin Türkiye'de henüz gücüne inancını yitirdiğini sanmak yanlıştır, (biz bu yanlışa sık düşeriz), **AP, CHP** almaşıkları tüketilmemiştir, birden **Türkeş**'e destek olmaya kalkışmaları Türk burjuvazisinin geleneksel serüven tiksintisi ve korkusu yüzünden de, çabuk ve kolay olmayacaktır.

Peki tehlike nedir, nerdedir? İsterseniz onu da yarın konuşalım.

(Yeni Ortam, 23.5.1975)

Gönül Büyükyapıcı gravür

Mümtaz **SOYSAL**

BÜYÜK JURNAL

Adam, belli ki Türk. Ama mektubunu İngilizce yazmış. Her uygar kişiden beklediğiniz imza ve adres gibi şeyler de yok mektubunda. **"Sürekli bir okuyucunuz"** diyor yalnızca. Yine belli ki Ortadoğu Teknik Üniversitesinden. Öğrenci de değil. Öğretim üyesi olduğu açıkça anlaşılıyor. Geçen yılın ekim ayında yazılmış bir yazıdan üç dört gün sonra gelmişti mektup. **"Kulaktan dolma bilgilerle yazı yazacağınıza, gerçekleri araştırın: Bizim üniversitemizde terör ve huzursuzluk yok. Öğretim üyeleri de işten atılma endişesi içinde değiller"** demeye getiriyordu. Mektubun düzgün İngilizceyle eksik Türkçe karışımı, ama sonuçta "tarzanca"laşan ifadesine göre, olayları bu açıdan görmek **"12 mart öncesine dönüş özentisi"** olurmuş.

"Dur bakalım" deyip saklamıştım mektubu.

O günlerdenberi Ortadoğu Teknik Üniversitesine **"huzur ve sukûn"** bir türlü gelmedi. Endişeler de dağılmadı. Tam tersine yöneticilerle öğretim üyeleri ve öğrenciler arasındaki gerginlik arttıkça arttı. Boykotlar, komanda baskınları, jandarma işgalleri, sıkıyönetim bildirileri, rektörlük genelgeleri birbirini izleyip durdu. Şimdi, üniversite, alay mevcudunu aşan jandarma kuvvetlerince beklenmektedir. Çok küçük gruplarla yapılan birtakım dersler dışında, öğretim bütünüyle durmuştur. Üniversite yönetimiyle öğrenci arasında tam bir kopukluk, tam bir zıtlaşma görünümü var. İki taraf da kamuoyunu kendinden yana çekmeğe çalışıyor. Geçenlerde, rektörlük, öğrenci velilerine gazete sayfalarından seslenmişti. Şimdi de, Ankara'daki öğrenci velileri toplanmışlar, rektöre sesleniyorlar: **"Kendi kapatma kararınızla kısalan ders yılını uzatın ve öğrencileri ancak ondan sonra sınava sokun. Yurt olayları dolayısıyla verdiğiniz**

ölçüsüz disiplin cezalarını geri alın. Üniversite bölgesindeki işgale ve baskı tedbirlerine son verin."

Çatışmanın ve kutuplaşmanın gerisinde, küçük olaylardan çok, rektörlükçe ileri sürülen şu büyük iddia yatıyor: **"Yurtlardaki ve üniversitedeki huzursuzluk, bütün öğrencilerin isteklerinden değil, dışarıdan gelme bir avuç anarşistin kışkırtmalarından doğmaktadır."**

Bu iddia, Ortadoğu Teknik Üniversitesinden öteye, başka kurumlarda, başka yerlerde, Türkiye'nin bütün huzursuzluk noktalarında da ileri sürüldüğü için, üzerinde önemle durulmağa değer bir iddia.

Diyelim ki olaylar gerçekten **"Bir avuç kışkırtıcı"**nın eseridir. Ama, o zaman bile, **"Bu bir avuç insan niçin başarılı olabildiler, binlerce kişiyi peşlerinden nasıl sürükleyebildiler"** diye düşünmek gerekmez mi? İlk bakışta her olay "bir avuç insan"ın eseridir. Yalnız, o bir avuç insan, koşullar elverişliyse başarılı olur, elverişsizse başarısız kalır.

Unutmıyalım ki bu saptırma yolu, Türkiye'de huzursuzluk duyulan bütün alanlar bakımından kolayca başvurulabilen bir yol oldu. İşçi - işveren ilişkileri kötü gitmişse, öğrenci - öğretici gerginliği ortaya çıkmışsa, birtakım kişiler kendi becerisizlikleri ya da kendilerini katkat aşan temel koşullar nedeniyle birtakım alanları yönetemez duruma gelmişlerse, suçlu hazırdır: **«Bir avuç kişi"**. Oysa, farkına varılmadan, bütün bu **"Bir avuç"**-lar birleşe birleşe ortaya koskocaman bir yığın bütün bir ülkenin **"Huzursuz gençliği"** çıkmaktadır. Türkiye, beceriksiz, çapsız ya da ufuksuz yöneticilerin, bütün bir ülke gençliğini yine o ülkenin ana babalarına, parlâmentosuna, ordusuna jurnal etmekle vakit geçirdikleri bir yer haline geldi. Sanılıyor ki bu **"Büyük jurnal"** herşeyi örtbas etmeğe yetecek, bunun gerisinde bozuk yönetim düzenleri, hukuka aykırılıklar ve çağdışı kalmalar rahatlıkla sürdürülebilecek.

Batı Avrupa toplumları, üniversite olayları bakımından, yedi sekiz yıl önce, bizimle birlikte çalkalanmağa başladıkları halde, o sorunları çoktan çözüp büyük ölçüde durgunlaştılar bile. Nasıl? binlerce öğrenciyi yaka paça hapse atarak, öğretim üyelerini ayık-

layarak, kapılara polis ve asker yığarak mı? hayır. Çözüm, üniversiteyi biraz daha demokratlaştırmaktan, öğrencilerin istek ve eğilimlerine biraz daha kulak vermekten, onların yönetime katılmalarını kolaylaştırmaktan geçmiştir. Yalnız öğretim kurumları için değil, toplumların bütün kesimleri için geçerli olan bir gidiş bu.

Oysa, biz tam tersine bir tutum içindeyiz.

Ortadoğu Teknik Üniversitesini alalım. Orası, değil öğrencinin, öğretim üyelerinin bile yönetime katılamadıkları bir yerdir. Üniversiteyi Bakanlar Kurulunca, yani siyasal iktidarca atanan dokuz kişilik bir **"Mütevelli Heyeti"** yönetir. Bunların üniversiteyle ilişkili olmaları da gerekmez. Nitekim şimdikilerin arasında fabrika müdürleri, toprak sahipleri ve eski milletvekilleri bile var. Böyle bir kurul, rektörü de, dekanları da, bölüm başkanlarını da atar, istediği disiplin kurallarını koyar,beğenmediği öğretim üyesinin de işine son verir. İtirazınız varsa, Danıştay'a değil, onlar **"İşveren"**, siz de **"İşçi"** sayıldığınız için **"İş mahkemesi"**ne gidersiniz. Dünya **"Katılma"** yoluyla Mersin'e giderken, tersine gitmenin bundan daha iyi bir örneği olamaz.

Elbet, Türkiye'deki özerk üniversitelerin de çözülmemiş büyük sorunları var. Çağdaş toplum, çözemediği sorunların fiyatını ilk önce üniversitelere ödetiyor ve yeni kuşakların ilk parlayışlarıyla onlar karşılaşıyor. Ama, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, bu genel fiyattan da fazlasını ödüyor: Güzel yapılarıyla pek çağdaş görünmesine hattâ İngilizce öğretim diliyle kendisini Türkiye bakımından **"Çağ ötesi"** saymasına rağmen, yönetim açısından çağdışı kalmış olmanın fiyatı...

(Milliyet, 30.5.1975)

Şevket Süreyya **AYDEMİR**

SOVYETLERDE HALKLAR

21.IV.975 tarihli Cumhuriyet'in, gene bu sütunlarında yayınlanan «Kuzey komşumuz» başlıklı yazımız üzerine, bazı okuyucularımızdan, çeşitli soruları yansıtan mektuplarla, konuyu biraz daha açıklama istekleri aldık. Bugün bu yazımda, bu isteği karşılamaya çalışacağız.

Yukarıda tarihini verdiğim yazıda, Kuzey komşumuzun coğrafya, federasyon sistemi ve nüfus dağılışı bakımından durumu ele alınmıştı. Bu komşumuzun varlığına ve problemlerine, çölde bir deve kuşunun, kafasını kuma sokunca, kendisini dünyadan kopmuş sanarak sırt çevirmektense, etrafımızı saran komşularımızı ve bu arada hele Kuzey komşumuzu, yakından tanımamızın fayda ve zorunluklarına da, o yazımızda ayrıca işaret etmiştik. Bu gerçek nedeniyledir ki, o yazımızda, bir süre önce Ortaasyaya yaptığımız bir araştırma gezisinin yeri ve bilgilerinden de faydalanarak, Kuzey komşumuzun coğrafi durumu federatif sistemi ve bu sistemde, yakında yapılması muhtemel görünen değişikliklerle, federatif Cumhuriyetlerin demografik durumları üzerinde durmuştuk... Aldığım mektuplar, bu bilgi ve rakamların, mektup gönderen okuyucularımızca, ilgi çekici ve faydalı sayıldığını göstermektedir. Ve daha da açıklayıcı, tamamlayıcı bilgiler istenmektedir. Bu arada özellikle, Sovyetler Birliği topraklarında yaşayan halkların ırk ve dil bakımından bölüntüleri ve bu arada soydaşımız olan halklar üzerinde daha istekle durulmaktadır. Biz de bu yazımızda, bu isteklere uymaya çalışacağız. Bu sütunlarda ise objektif olarak, 1970 nisan tarihinde yayınlanan son nüfus sayımı sonuçlarına dayanacağız. Evvelâ şunları özetle tekrar edelim: Sovyetler Birliği, 22.400.000 kilometrekarelik bir alan üzerinde 250 milyonu aşkın nüfus barındırmaktadır. Çünkü hesaplara göre 250 milyon'uncu vatandaş, 1973'de doğmuştur. Bu

yüzyılın sonunda nüfusun, 450 milyona ulaşması, yahut çok yaklaşması beklenmektedir. Toprakların % 75'i Asyadadır. % 25'i Avrupa kıtasına düşer, tamamı da, dünya karalarının altıdabirini kaplar. Nüfus artıyor. Birinci Dünya Harbine girerken, yani 1914'te Çar Rusyasının nüfusu 160 milyondu. Birinci Dünya Harbi'nde ihtilâller, iç savaşlar, Stalin devrinin insan kıyımında ve hele İkinci Dünya Harbi'nde korkunç nüfus kaybı oldu. Verilen rakamlar başdöndürücüdür. Ama İkinci Dünya Harbi'nden sonra ölüm oranlarının genellikle 3.5 misli ve çocuklarda 2 misli azaldığı, Çar devrinde 32 olarak bildirilen ortalama yaş haddinin, şimdi 70 olarak hesaplanması üzerindeki yayınlar dikkati çekmektedir.

Sovyetler Birliğinin idari bakımdan 16 federe Cumhuriyet'ten kurulduğunu ve bunların nüfuslarını geçen yazımızda vermiştik. Ama, her Cumhuriyete bağlı ayrıca otonom, yahut muhtar Cumhuriyetlerle, daha küçük muhtar bölgeler, özel idareli eyaletler vardır. Bu arada örneğin, 16 Cumhuriyet'ten biri olan Rusya Cumhuriyetine, 10 Federe Cumhuriyet, 5 muhtar bölge, 55 özel idareli bölge, 10 mahalli idare bağlı bulunmaktadır. Ülkenin 112 devletle diplomatik münasebetleri var. Türkiye, bu devletlerden biridir. Güney Kafkasya'da Azerbaycan, Ortaasya'da Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, tarihimizin akışı bakımından, soydaş halkların merkezleştiği Cumhuriyetlerdir. Atatürk'e göre, Millî Misak sınırlarımız dışında kalan bu ülkeler ve tarih bilgimiz olan halklarla, tarih ve bilimsel araştırmalar bakımından bağıntılarımızı sürdürmeliyiz. Halbuki Türkiye'den buralara gidenlerin, otelleri, lokantaları ve turistik günlük gezilerini anlatmakla yetinmeleri elbetteki yetersizdir. Oralara yapılan resmî ziyaretler ise, en küçük bir yankı yapmadan geçmekte, hattâ gazete haberleri olarak bile iz bırakmamaktadır. Bu sonuçlar, ancak aleyhimizedir. Halbuki oralarda ilgimizi çekecek ve üstünde yazılar, kitaplar yazılacak, cidden önemli oluşumlar, gelişmeler var.

Şimdi biraz da, okuyucularımızın bizden, adeta dilbirliği ile istedikleri bir konuya, yani, Sovyet Cumhuriyetlerindeki nüfus oluşumunda, soydaşlarımızı da kap-

sayan duruma değinelim. Sovyetler Birliği (Peyk ülkeler dışında) 16 Cumhuriyet'ten oluşmaktadır demiştik. Bu Cumhuriyetler alanında, 100'den fazla dil konuşulmaktadır. Bunlardan özellikle altı ülke ile, tarihimiz ve ırk ilişkilerimiz bakımından yakın bağıntılarımız olduğunu kaydetmiştik. Bu 6 ülke dışında, Tataristan, Başkırtdistan, Karakalpak ülkesi ve saire gibi, ırkdaş muhtar bölgeler de var.

Ele aldığımız 6 Cumhuriyetin nüfus terkibine gelince, bu durum şöyle oluşmaktadır: (1970 sayımı ve 1000 nüfus olarak, genel nüfuslar tam rakkam).

1 — AZERBAYCAN:

Türk	3.77 %	73.8
Rus	510 %	10.0
Ermeni	484 %	9.4
Lezgi	137 %	2.7
Diğerleri	209 %	4.1
Genel Nüfus	5.117.000	

2 — TÜRKMENİSTAN:

Türkmenler	1.417 %	65.6
Ruslar	313 %	14.5
Özbek (Türk)	179 %	8.3
Kazaklar (Türk)	69 %	3.2
Tatarlar (Türk)	36 %	1.7
Ukraynalı (Rus)	35 %	1.6
Ermeni	23 %	1.1
Diğerleri	33 %	1.3
Genel Nüfus	2.159.000	

3 — ÖZBEKİSTAN:

Özbekler	7.734 %	64.7
Karakalpak (Türk)	230 %	1.9
Ruslar	1.496 %	12.5
Tatarlar (Türk)	578 %	4.8
Kazaklar		

4 — KAZAKİSTAN:

(Türk)		
Kazak	4.161 %	32.4
Rus	5.500 %	42.8
Ukraynalı (Rus)	930 %	7.2
Tatarlar	284 %	2.2
Özbek (Türkler)	208 %	1.6
Beyas Ruslar	198 %	1.5
Uygur Türk.	121 %	0.9
Koreliler	78 %	0.6
Dunganlar (Moğol)	17 %	0.1
Genel Nüfus	12.849.000	

5 — KIRGIZİSTAN:

Kırgızlar	1.285 %	43.8
Ruslar	856 %	29.2
Özbek Türk.	333 %	11.3
Ukraynalı Rus.	120 %	4.1
Tatarlar	69 %	2.7
Uygur Türk.	25 %	0.8
Kazak Türk.	22 %	0.8
Tacikler	22 %	0.7
Diğerleri	201 %	6.9

(Türk)	549	%	4.6	**6 — TACİKLER:**			
Tacikler (Fars)	457	%	3.8	Tacikler	1.630	%	56.2
Koreli	151	%	1.3	Özbek Türk.	666	%	23.2
Ukraynalı				Ruslar	344	%	11.9
(Rus)	115	%	1.0	Tatarlar	71	%	2.4
Kırgızlar				Kırgız Türk.	35	%	1.2
(Türk)	111	%	0.9	Ukraynalı Rus.	32	%	1.1
Yahudi	103	%	0.9	Kazak Türk.	8.6	%	1.3
Türkmenler	71	%	0.6	Diğerleri	33.0	%	1.3
Diğerleri	365	%	3.0				

Sovyetler Birliği'nde ve federe devletler halinde yeralan ve tarihi bağıntılarımız bulunan altı alandaki Cumhuriyetlerin nüfus oluşumları yukarıda verilmiştir. Bunlar dışında olarak, Tatar, Başkırt, Kırımlı gibi gene soydaş olduğumuz, ama Sovyetleri teşkil eden 16 Cumhuriyetlerden biri olarak değil de, onlardan herhangi birine bağlı muhtar bölgelerde yaşayanlar burada yer darlığı dolayısiyle gösterilmemiştir. Listede yeralan Tacikler, aslen Fars dil şubelerinden birini kullanırlar. Türk olarak aldığımız Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Azerî, Uygur ve Tacikler arasında bu kollardan yeralanlar, Ural-Altay ırkı soydaşlarımızdır. Bizden 21.IV.975 tarihli yazımızı genişletici bilgi isteyen okuyucularımıza resmî 1970 nüfus sayımına göre bu rakamları sunmuş bulunuyoruz...

(Cumhuriyet, 2.6.1975)

Oktay AKBAL

ANAYASAL GÜÇLER CEPHEYE KARŞI

Bugünlerde Danıştay'ın işi başından aşkın. Tarihî bir sorumlulukla başbaşa Danıştay'ın sayın üyeleri. Birbiri ardınca davalar açılıyor. Cephe hükümetinin kıydığı yüksek görevlilerin haklarını aramak için ilk çaldıkları kapı, Danıştay'dır. Güven veren, Anayasa'ya bağlı, Atatürk devrimine inanmış, Türkiye Cumhuriyetinin temel ilkelerinin ışığında çalışan kişilerden kurulu bir kale...

Zaman zaman iktidarlar —ama yalnızca Anayasa'ya ters düşenler— Danıştay'la çatışırlar. Partizan bir hükümet gelir iş başına, istediği gibi davranmak ister. Mademki Meclis'te çoğunluk bizdedir, öyleyse «Egemenlik Ulusudur» ilkesine göre kimse bize karşı çıkamaz, çıkmamalıdır. Ulusal istençe (irade) aykırıdır işimizi Danıştay'ın, ya da Anayasa Mahkemesinin bozması... Hükümet iş göremez duruma düşüyor. Halk bizi seçtiğine, iktidar yaptığına göre Anayasa Mahkemesi de, Danıştay da, Yargıtay da, Sayıştay da «icraatımızı» sessizce seyretmeli, hattâ desteklemelidir...

1965'ten 1971'in 12 Martına gelinceye dek Demirel Hükümetlerinin Anayasa Mahkemesi ile, Danıştay'la Yargıtay'la, Sayıştay'la durmaksızın çatışmaya düştüğünü anımsıyoruz. Boyuna yakınırdı AP Genel Başkanı: Ulus bizi seçti, Meclis'le salt çoğunluğumuz var, ama bir yasa çıkartacağız Anayasa Mahkemesi «Anayasaya aykırı» diye bozar; bir görevliyi işinden uzaklaştırırız, gider Danıştay'dan yürütmeyi durdurma kararı alır; Yargıtaydı, Sayıştaydı hepsi işlerimizi bozar. Bunlar olmasa işler güllük gülistanlık olacak, ama ah bu Anayasal kuruluşlar, ah bu 27 Mayıs'ın getirip, ulusa onaylattığı Anayasa!

12 Mart'ın ters bir yöne dönüşmesi sonucunda Bay Demirel önce devrildiği halde, sonradan iktidarda olduğu yıllarda kılına bile dokunamadığı Anayasa'yı önemli

biçimde değiştirmeyi başardı. Bu, şaşılacak bir iştir, içinden çıkılmaz bir ikilemdir. Anayasa'ya karşı olmakla, Cumhuriyeti tehlikeye sokmakla suçlandırılan bir parti iktidarı, bir lider, ne yapıp etti türlü yollardan amacına ulaştı! Bunun gizlerini ilerinin tarihçileri çözecek elbet... Konu bu değil, demek istediğim iktidara Meclis çoğunluğuyla egemen bulunduğu yıllarda bile Anayasal kuruluşlardan yakınan Bay Demirel bütün uğraşmalarına, çabalarına karşın Anayasa değişikliklerinde de bu Anayasal kuruluşların yetkilerini ellerinden alamamıştır. Anayasa Mahkemesi de, Danıştay, Sayıştay, Yargıtay da Anayasa çizgisinde birer güvenilir güç olarak ayaktadır...

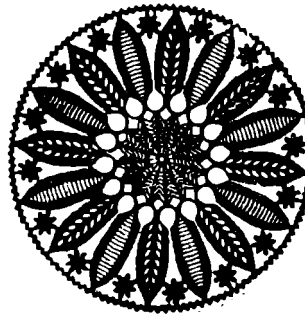
Dün partisi Meclis'te çoğunluktayken Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay, Sayıştay önünde durmaksızın yenik düşen Sayın Demirel, şimdi dört partinin güçlükle, kayan, sızan, uçan dört oyla kurabildiği Cephe Hükümetinin başkanı olarak, yeniden bu Anayasal kuruluşlarla savaşıma girişmiştir. Bu kez eskisinden daha güçsüzdür, hem de daha haksız durumdadır. Çünkü bir Cephe'nin lideri gibi görünmektedir. Atatürk'e, Cumhuriyetin temel ilkelerine, 27 Mayıs Anayasasına durmaksızın ters düşen MSP ve MHP gibi iki çağdışı siyasal toplulukla işbirliği etmiştir. Bu iki partinin ve liderlerinin gözünde Atatürk bir komutandır yalnızca, yurdun düşmandan kurtarılmasında emeği geçmiş, ama sonradan yanlış işler yapmış biri! Sorun Erbakan'a, sorun Türkeş'e açıklasınlar Atatürk ve gerçek Atatürkçülük konusundaki görüşlerini, o zaman anlarsınız Cephe Hükümetinin Anayasal kuruluşlarla, Atatürk Cumhuriyetinin temel ilkelerini savunan kişilerle, örgütlerle niye durmaksızın çatışma haline düştüğünü...

Neyse ki yasa nedir, Anayasa nedir, Atatürk'ün devrimci çizgisi nerde başlar, neleri kapsar bir bilen var Cephe Hükümetinde!.. Yazılar yazmış, kitaplar yayınlamış, Meclis'te konuşmalar yapmış, halk önünde söylevler vermiş. Hepsi koleksiyonlarda... Prof. Feyzioğlu'dur bu kişi... Prof. Aksoy'un geçen günkü yazısı bu konuda eşsiz bir belgeydi. 1966'da ne demiş Bay Feyzioğlu, «Halk çoğunluğunun hür seçimlerde beliren desteği de-

mokrasinin çok önemli bir unsurudur, fakat tümü değildir. Kuvvetin kuvveti durdurduğu yerde hürriyetler teminat altındadır. Hürriyetlerin en büyük teminatı bağımsız mahkemedir. Bağımsız mahkemenin bulunmadığı bir ülkede ya da mahkemenin bağımsız olduğu fakat kararların saygı görmediği bir memlekette, hürriyet rejiminin ve hukuk devletinin tam olarak bulunduğu söylenemez... Bir yüce mahkeme bir karar verir, fakat bu kararın hiç bir hukuki etkisi olmaz yolundaki görüş, ister partili olsun, ister olmasın hukukçuyum diyen bir insan tarafından nasıl savunulabilir?»

Cephe hükümetinin partizanca tutumuyla görevinden uzaklaştırılan kişiler Danıştay'dan «yürütmeyi durdurma» kararı aldılar, alıyorlar, belki daha da alacaklar. Ama Cephe hükümeti bu kararları umursamak niyetinde görünmüyor. Bu durumda Hukuk Profesörü Feyzioğlu'na ne düşer? Hukuk diplomasını Fakülteye geri göndermesi, hukukçuyum diyerek sokaklarda dolaşmaması, insan arasına çıkmaması.

(Cumhuriyet, 4.6.1975)

Nadir NADİ

C E Z A

Önce «manevî» kalkınma gerekliymiş bize. Böyle buyuruyor Cephe hükümetinin 2 numaralı yetkilisi. Arkasından açıyor nurlu ufukların sırmalı perdesini. Kısa zamanda fabrikalar, fabrikalar, fabrikalar kuracakmışız. Yılda 50 bin tank, yüz bin traktör, iki yüz bin projektör, üç yüz bin enjektör, vb... Dilin kemiği yok ya, yaradana sığındın mı at atabildiğince, söyle söyleyebildiğince. Her gittiğin yerde sıralarsın ard arda tutmayacağın vaatleri, Allah ne verdiyse doldurursun torbana oyları, sonra gider Meclise yoksul halkı dertleriyle baş başa bırakıp ilk zammı kendi ödenek ve yolluklarına yaparsın. Beride memurlar, işçiler, emekliler, dul ve yetimler bekleye dursunlar. Enflasyondan bağrı yanan dar gelirlilerin ne acelesi var? Onların rızkını da Cenab-ı Hak düşünür elbet.

Şu «manevî» kalkınma ve «nurlu ufuklar» edebiyatını değişik ağızlardan, değişik dozlarla 25 yıldır dinleye dinleye halkın artık bezginlik getirmeye başladığını sayın gericilerimiz 1973 seçimlerinde anlamadılar mı dersiniz? Bize kalırsa, anlamasına pek âlâ anlamışlardır. Yoksa erken seçimlerden umacı görmüş gibi korkmazlar, ekonomik kalkınmayı da, «manevî» kalkınmayı da buz dolabına koyup dondurmazlardı.

İkinci Cihan Savaşı sonunda Türkiye Avrupa'nın en geri kalmış ülkesi değildi. Savaş ateşinin dışında kalmış olmamız bize ayrıca büyük avantajlar sağlıyordu. Doğru dürüst işleyen halk yararına bir demokrasi düzeni kurabilseydik çok şeyler başarabilirdik.

Yapamadık. Savaşın tüm acılarını çeken komşularımız yıkıntılarını onarır, kalkınma yolunda başarılı adımlarla ilerlerken biz daha çok laklakiyatla vakit öldürdük. Korkunç bir demagoji salgını yurt düzeyini baştan başa sardı. En kötüsü, Atatürk ilkelerine dört elle sarı-

lın o ilkelerin ışığında ulusal varlığımızı yüceltmeye çalışacak yerde, tuttuk, Atatürk'e pala sallamaya kalkıştık. Kalkıştık değil, düpe düz salladık. Sağcılarımızın tümü solcularımızın bir bölümü ile iş birliği edercesine hırpalayıp durdular büyük yapıtı. Atatürk'ten soyutlanmış bir Türkiye Cumhuriyetinin çağımız dünyasının ne sağında, ne solunda yeri olamayacağını akıl edemedik.

Bugün Avrupa'nın en geri kalmış ülkesiyiz işte. Ulusal gelirimiz başkalarına kıyasla öyle yavaş artıyor ki buna yerinde sayıyor demek daha doğru olacak. Nüfusumuzun kırkta birinden fazlası yabancı diyarlarda ekmek parası peşinde didinirken öz yurdumuzdaki açık ve gizli işsizlerin sayısını, şöyle bir hesaplamak bile tüylerimizi ürpertiyor. Montaj endüstrisine ve tüketim mallarına dönük yatırımlarla gerçek bir kalkınmayı hiç bir zaman başaramayacağımızı hâlâ anlayamamış görünüyoruz.

Asıl acı olan, ne sağda, ne de solda yolumuzu bulamamanın sonucu olarak çağımız dünyasında gittikçe artan bir yalnızlığa doğru hızla itildiğimizdir. Ama kusuru başkalarında aramayalım. Kusurun da, suçun da kaynağı kendi içimizdedir. Yüzlerce yıllık sömürgeler emperyalizme karşı baş kaldırır ve öz varlıklarını kurtarırlarken biz kaderimizi kendi elimizle başkalarının lütfuna bağlarsak kimden şikâyete hakkımız olabilir?

Küçük bencil çıkarlar uğruna Atatürk'ten kopmanın cezasıdır bu. Çekeceğiz, Atatürk'e dönünceye dek çekeceğiz cezamızı.

Eğer daha önce iş işten geçmezse!

(Cumhuriyet, 11.6.1975)

Sabahattin Eyuboğlu

Mehmet BARLAS

ACABA KİME CEVAP VERDİ?

Geçen hafta Çağlayangil bir basın toplantısı yapmış ve Amerika'ya nota verdiğimizi açıklamıştı. Çağlayangil bu basın toplantısında, "Amerika ambargo koyarak tek taraflı bir kararla anlaşmaları ihlal etti... **Biz** de bu yüzden kendimizi artık anlaşmalara bağlı saymıyoruz" demişti.

Basın toplantısında bulunan biz gazeteciler de, heyecanlanmıştık.. Acaba Türkiye ne yapacaktı şimdi Amerika'ya?.. Belki de Demirel, New York'a çıkartma kararı vermişti. Belki Erbekan "Teksas'ı da alalım" diyor, Demirel "O kadar ileri gitmeyelim, sonra Amerikan kamuoyunu karşımıza alırız" diyordu...

Ama basın toplantısında, çıka çıka Amerika'ya 30 günlük bir süre tanıdığımız çıktı.. 30 gün sonra da ne yapacaktık dersiniz Amerika'ya? Görüşmelere başlayacaktık.. Türk-Amerikan Ortak Savunma İşbirliği Anlaşmasına göre, bu görüşme 2,5 yıl kadar sürecek, sonra da iki yıl boyunca Amerikan üslerinin boşaltılmasına belki başlanacaktı. Yani Çağlayangil'in açıkladığı nota, mealen "Ey Amerika, eğer ambargoyu kaldırmazsan, 2,5-3 yıl sonra fena yaparım seni!.." diyordu.

Ama Kissinger, Demirel kadar sabırlı olmadığı için, hemen cevap verdi.. İki gün önce bir konuşma yapıp, şöyle dedi:

"... Ulusal çıkarları konusundaki görüşleri değişen müttefiklerimiz, bizi bunlara uymaya veya ittifak ilişkilerimizi kesmeye hazır bulacaktır...»

Ne dersiniz siz bu cevaba? Sizi bilmiyorum ama, Çağlayangil özetle "Bu sözler Türkiye'yi ilgilendirmez" diyor.

Çağlayangil'e göre, Kissinger Türkiye'yi tutmaktadır. Bu sözleri Kissinger Türkiye'nin dışındaki bazı müttefikleri için söylemiştir. Demirel de, Amerikalı ga-

zetecilerle konuşurken "Amerika böyle ambargolar koyarsa, vatandaşlarımıza ne söyleriz?" şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Şimdi soru şu... Acaba Kissinger kime cevap verdi geçen günkü konuşmasında? Çağlayangil "Bize vermedi" dediğine göre, bu cevabı kime verdi Kissinger?

Belki şimdi dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlar bunu tartışıyor...

Meselâ İrlanda'da bir köylü, derin derin düşünüp iç çekmekte ve "Kissinger bu cevabı niye böyle verdi bana?" demektedir... Ya da, bir Okyanus adasındaki esmer balıkçı, otlardan örülmüş bir etek giyen karısına "Gücendim şu Kissinger'e... Bana neden böyle cevap veriyor?" diye sormaktadır.

En doğrusu, telefon diplomasisinin yeniden işletilmesidir. Böylece Çağlayangil Kissinger'den kime cevap verdiğini soracaktır.

Acaba şöyle bir konuşma mı geçecektir aralarında:

Çağlayangil — Alo Mr. Kissinger... Sesinizi duymuyorum. Alo santral... Hay Allah bu telefonlar da.. Alo Kissinger mi?

Kissinger — Evet Mr. Çağlayangil. Neden bana önce santral dediniz, sonra da Allah'tan söz ediyorsunuz?

Çağlayangil — Hayır...O telefon santralında çalışanlaraydı... Mr. Kissinger, siz geçen gün kime cevap verdiniz?

Kissinger — İttifak bağlarını kopartmakla bize baskı yapıp, bizi tehdit edenlere cevap verdim...

Çağlayangil — Demek bize cevap vermediniz?

Kissinger — İttifakı sona erdirmek isteyenlere cevap verdim konuşmamda... Biz de kesmeye hazırız dedim...

Çağlayangil— Mr. Kissinger.. Cevabınız bizi hiç ilgilendirmiyor. Zaten bize cevap vermemişsiniz...

Kissinger — Mr. Çağlayangil, size şunu söyleyebilirim. Cevabım, Kongoyu, Patagonya'yı, Afganistan'ı, Lichtenstein'i, Monaco'yu ilgilendirmemektedir.

Çağlayangil — Telefonda «Bilen kazanıyor» mu oynayacağız Mr. Kissinger... Cevabınız bizi de ilgilendirmediğine göre, kime karşı verildi...

Kissinger — Siz bunu bir Mr. Demirel'e sorun... O iyi bilir...

Çağlayangil — Sayın Demirel de yanımda zaten, onu da vereyim telefona...

Demirel — Alo... Mr. Kissinger... Amerika böyle yaparsa, vatandaşlarıma ne söylerim ben?

Kissinger — Gazetelerden okuduğuma göre, zaten kimse ile konuşamıyormuş orada... Ya taşlar, ya sopalar, ya da silahlar konuşuyormuş...

Demirel — Mr. Kissinger, iç işlerimize karışıyorsunuz bu sözlerinizle. Bırakın bunları, siz o cevabı kime verdiniz?..

Kissinger — Madagaskar'a verdim. Oldu mu?

Demirel — Peki... Çok teşekkürler.

.....

Belki de konuşmadan sonra bir basın toplantısı düzenlenir ve "Amerikan Kongresi kötü ama, Başkan ve Kissinger çok iyi insanlar" diye açıklama yapılır Ankara'da...

(Günaydın, 17.6.1975)

Zeki **KURUCA**

VERGİYİ KİM VERECEK

Çağımızın anlayışına göre ve malsal açıdan bir tanımlama yapacak olursak, herhalde, **«Vatandaş, vergi veren insandır»** dememiz gerekecektir. Gerçekten, anayasamız, vatandaşlık görevleri arasında, vergi vermeyi başta gelen bir yükümlülük saymıştır. Anayasanın 61'-inci maddesi, herkesi kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü kılmaktadır. Bu hükme göre, malî gücü olan herkesten bu güç oranında vergi alınacağı, aynı güçte olanlardan aynı miktarda vergi alınması gerektiği ve nihayet malî gücü olmayanlardan da vergi alınamıyacağı anlaşılmaktadır. Çünkü fakirlik zaten en ağır vergidir.

Anayasanın vergi almakta öngördüğü **«mali güç»** ölçüsünün nasıl kullanıldığı, vergi kanunlarında yer alan bir husustur. Kanunlar, getirdikleri vergi yükümlülükleri ve bağışıklıklarla malî güç ölçüsüne yaklaşmaya çalışırlar. Fakat herhalde kanunların ve uygulamaların bu ölçüye ters düşmemesi bir önkoşul sayılmalıdır. Parlamentoların politik yapıları, partilerin farklı görüşlerine rağmen, yapılacak vergilemelerde Anayasanın öngördüğü malî güç ölçüsü gözönünde tutulacaktır. Vergi konusunda, politik amaçlı ödünler vererek kanunlarda yapılacak değişiklikler ve bu yöndeki uygulamalar, ciddi vergi anlayışıyla hiç bir zaman bağdaşamaz. Bilimsel ve gerçekçi bir vergi anlayışı ne kadar zorunlu ise, politik çıkar ve endişelerle ufak fakat güçlü baskı gruplarına ödün verici değişiklikler de o kadar tehlikelidir. Bu yol bir defa açıldı mı ödün vermenin sonu gelmez. Bu nedenle, ileri Batı ülkelerinde, politik amaçlı ödünler verilmemesine özellikle dikkat edilmekte, vergicilikte ciddiyet ve tutarlılık bir ilke olarak kullanılmaktadır. Örneğin, A.B.D. eski Başkanı Nixon ile yardımcısı Agnew'nun siyasal hayatlarının

sönüp gitmesi, biraz da ödün vermeyen bir vergi anlayışının sonucudur. Her ikisi de, siyasal hatalarına vergi kaçırmayı da ekleyince, affetmez bir vergi anlayışı karşısında yıkılıp gitmişlerdir.

Bizim sosyal ve siyasal yapımız bu kadar sağlam görünmüyor. Vergi kanunlarının yapılışında ve uygulamalarda, gerek kişisel ve gerekse grupsal bazı ödünler verildiğine, bilimsel ve Anayasal kural ve ilkelerden sapıldığına sık sık rastlanmaktadır. Bu sapmalar yüzünden, vergi malî gücü olmayanların ya da daha az olanların üstüne yıkılmakta, bunun sonucu olarak aynı malî güçte olanlardan farklı vergi almak gibi adaletsiz ve kanunsuz bir durum meydana çıkmaktadır.

Şimdi, yukarıda dediğimiz ilke, kural ve öncülere göre, Sayın Demirel'in MC hükümetinin programında, vergi konusunda yer alan ifadelerin ve bu program karşısında Başbakan Yardımcısı sayın Erbakan'ın bu konudaki son demecinin değerlendirilmesine geçebiliriz.

Hükümet programında yer alan pasaj aynen şöyledir: **«Vergiyi mali gücü olandan almaya ağırlık veren, âdil, sade ve külfetsiz bir vergi sistemi tesis etmek hedefimiz olacaktır. Düşük gelirlerin vergi yükü azaltılacak ve asgari geçim indirimi yükseltilecektir. Muafiyet ve istisnalar gözden geçirilecek, küçük çiftçi muafiyet ve istisnaları yükseltilecektir.»**

Sayın Erbakan'ın demeci de şöyle: **Bugün bir müteşebbis 5 milyona bir tesis kurmak istiyorsa hükûmet bundan 2,5 milyon lira vergi alıyor. Biz bu zihniyetin karşısındayız. Kârdan vergi almayı düşünmüyoruz. Kâr ile tesisini geliştirecek yatırımlara girişmesini istemekteyiz. Müteşebbis ancak villâ yaptırmaya veya parasını dışarı çıkarmaya çalıştığı zaman vergiye tâbi tutacağız.»**

Hükümet programında yer alan ifadelerin ilk iki cümlesine kimsenin itirazı olamaz. Gerçekten, bilimsel kuralları ve anayasamızın malî güç ölçüsüne ağırlık veren bir görüşü yansıtmaktadır. Fakat son cümle, ilk iki cümlede ifadesini bulan görüş ve amaca tamamen ters düşen gizli bir niyeti ortaya koymaktadır. O da şu olsa gerekir: Geniş bir ticaret ve sanat erbabı defter tutmaktan muaf olacak ve götürü bir miktar vergi ödeme

leriyle yetinilecektir. Her türlü ticaret, sanayi ve meslekî faaliyetler içinde konulmuş olup hadleri ve ölçüleri, kontrolsüzlük nedeniyle fiilen bir hayli genişlemiş bulunan muaflık ve istisnaların daha da genişletileceği ve esasen çok az vergi ödemekte olduğu şikâyet konusu yapılan tarım kesiminden, diğer bir deyimle, küçük çiftçi deyimi altına saklanmış olan büyük çiftçilerden de daha az vergi almak veya hiç almamak istendiği anlaşılmaktadır.

Bugün, memleketimizin malsal sorunu vergi almak değil, bazı sektörlerden yeteri kadar vergi almamaktır. Malî güçleri daha fazla olanların vergiden muaf tutulması veya aynı malî güçte olanlardan daha az vergi alınmaya kalkışılması, akla, mantığa ve kanunların kaynağı olan Anayasaya aykırı düşmektedir. Bu suretle, vergi yükü, çalışanlara, işçi memur ve namuslu sessiz vatandaşların omuzlarına binmektedir. Şimdi onlar da uyanmakta olup dernekleri ve sendikaları aracılığıyla, bu adaletsiz durumu bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermektedir.

Sayın Başbakan Yardımcısının demecine gelince: Bu demeçte yer alan görüşlerin bir kısmı gerçeğe uymadığı gibi, bir kısmı da maliye literatürüne «villâ yapma» ve «para kaçırma» gibi yeni deyim ve orijinal ölçüler getirmiştir. Kârdan vergi almak, vergi sistemimizin temel kuralıdır. Fakat, yatırım yapıldığı sıralarda, yatırımları vergi tazyikinden kurtarmak amaçlanıyorsa, bunlara ait hükümler, vergi kanunlarımızda esasen vardır ve uygulanmaktadır. Teşvik Belgesi alan her yatırımcı, gümrük taksitlendirmesinden, yatırım indirimi bağışıklığından, vergi iadesinden ve daha birçok kolaylıklardan yararlanmaktadır.

Bu tür davranış ve demeçler karşısında, akla, vergiyi kim verecek, devlet vergiyi kimden alacak sorusu geliyor. Kendisinden sayısız kamu hizmetleri beklediğimiz, hızlı kalkınmayı kendinden istediğimiz, birçok destekleme görevleri verdiğimiz Devlet — ki bu bizim devletimizdir — hangi gelirle bu işleri yapacak. Bir taraftan vergi almasını engellersiniz, diğer taraftan kamu işletmelerinin kâr etmesini şöyle dursun, varlığına bile

tahammül etmezsiniz; devlet hangi sağlıklı kaynaktan gelir elde edip de yüz milyarları aşan harcamaları yapabilsin. Bu sorunlara, milletçe hep beraber cevap vermek ve çare bulmak zorundayız.

(Cumhuriyet, 21.6.1975)

Attilâ İlhan

Necati ZİNCİRKIRAN

ECEVİT'E YAPILAN SALDIRI

Gerede'de Ecevit'e yapılan saldırı Türk siyasal hayatının bundan sonraki yönünü ve tansiyonunu tayin etmek bakımından önemlidir. Sözde adı Milliyetçi Cephe olan iktidar artık hükümet ve muhalefet ilişkilerinde bütün bağları koparmıştır. Olaylar, 1957 1960 yılları arasındaki CHP-DP dönemindekileri de aşmıştır. Milliyetçi Cephe bugün tam bir güçbirliği içinde Ecevit'i bertaraf edebilmek için elinden geleni ardına komamak gibi bir tutum içine girmiştir.

Kimdir bu Ecevit? Bir vatan haini midir? Onlara göre belki de ölye! Ama aklı başında, olaylara teşhis koymasını bilen, düşünebilen insanlar için CHP Genel Başkanı ileriyi gören, doğruyu söyleyen bir siyasi liderdir. Ve olaylar giderek Bülent Ecevit'i haklı çıkarmaktadır. Bu durum Milliyetçi Cepheyi teşkil eden partilerin liderlerini âdeta çılgına çevirmektedir.

Bakınız Cephe hükümetine mensup parti liderlerinden biri dünkü gazetelere verdiği demeçte ne diyor:

«—Bu delikanlı (Ecevit) ateşle oynuyor. Boyundan büyük işler yapıyor.»

Ne demek bu? Ateşle oynayanı ateşle yok ederiz mi demek istiyor?

Ecevit, ateşten, taştan ve demirli, sopalı saldırılardan korkmadığını Gerede'de bir kez daha ispat etmiştir. Göğsünü her an kendisine isabet edebilecek serseri kurşunlara açmış ve aldatılmış saldırıcılara bizzat seslenerek onlara gerçekleri anlatmaya yiğitçe çalışmıştır. Ecevit yumrukla, tabanca ve sopa ile savaşmaya alışmış bir lider değildir. Bu nedenle 1974 temmuzunda bir başbakan olarak Kıbrıs'a müdahale etmeye karar verdiği zaman, harekâtın adına, **«Barış Harekâtı verilmesini»** Türk silâhlı kuvvetlerinden özellikle istemiştir. Şimdi bu inançta ve gerçekten içte ve dışta

barışsever bir politika uygulanmasına inanmış bir siyasi lidere karşı gösterilen davranış düşündürücüdür.

Ecevit Türkiye'de yoğun işçi, memur, esnaf, serbest meslek erbabı tarafından sevilip tutulmasına rağmen bir kısım iş çevreleri tarafından adeta aforoz edilmiş bir siyasi lider durumundadır. Kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen bu çevrelere sadece Ecevit'e karşı değil, onun fikirlerini benimseyen gruplara da tutumlarıyle meydan okumaktadır. Bu konuda varlıklarını, ağırlıklarını ortaya koyarak kıyasıya bir savaş vermekte olduklarını ayan-beyan görüyoruz. Ama şunu ifade edelim ki ne mali, ne ekonomik, ne de siyasal güçleri bugün cüretlerini artırarak, **«Paralı asker»** kullanmak gibi kaba ve denenmiş metodların uygulayıcılarını başarıya ulaştıracaktır. Bunların böylesine hareketleri CHP Lideri Ecevit'i bizzat kendisinin ve de onu gönülden destekleyenlerin istemediği bir yönde yüceltmekten ötede bir işe yaramayacaktır.

Siyasi hayatta tarih çok güzel ve yararlı tecrübellerle doludur. Tarihten ders almayanların sonu er veya geç mutlaka hüsrandır. Başka yolu yoktur bu işin...

Türkiye çağdaş bir oluşum içindedir. Bu oluşumu durdurmak mümkün değildir. Bu gidiş ne komünizm ne de sosyalizmdir. İnsan hak ve hürriyetlerine saygılı demokratik, sosyal adaletçi bir düzendir. Bu düzenden bugün huzursuz olanlar belki yarın utanç duyacaklardır!

(Günaydın, 23.6.1975)

Seha L. MERAY

AKINTIYA KÜREK

Cephe hükümetinin o «her derde devâ» saydığı programında, «dil» konusu da yer almakta. İleriye, çağdaşlığa dönük neler yaptıysak son elli yılda, hepsini tersine döndürme çabalarında bir hükümet, dilimizin ulusal bağımsızlığına, özbenliğine kavuşmasına göz yumacak değil ya! Bakın ne yazıyor bu konuda hükümet programı: «Millî bir dil politikası izlenecektir. Dilimizin zenginliğinin korunmasına ve geliştirilmesine önem verilecek, Türkçemizin iki ayrı dil haline gelmesine yol açan aşırılıklardan ve ilim dışı zorlamalardan kaçınılacaktır.»

Bir ilk gözlem: «Bilim» yerine «ilim» diyor ama program, «lisan» değil «dil», «takip edilecek» değil «izlenecek», «muhafaza» değil «korunma», «inkişaf» değil «geliştirme», «ehemmiyet» değil «önem», «irfat», değil, «aşırılık», «içtinap» değil, «kaçınılacak» demek zorunluğunu da duyuyor. Üç beş yıl önce aşırı görülen sözcükleri şimdi hükümet de doğal, olağan bulmuş, kullanmış. Bugün aşırı saydıklarının pek çoğu da bir kaç yıl sonra doğal, olağan sayılacak kuşkusuz.

Atatürk'ün dil ülküsünü yürütmekle görevlendirdiği. bunun için kendisine gelir vasiyet ettiği Türk Dil Kurumu, son basın toplantısında, hükümetin bu tutumunun yersizliğini, çelişkilerini, geride kalmışlığını ortaya koydu. Atatürk 1930'da, şöyle demişti: «Ülkemizi, yüksek istiklâlimizi korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.» Bu yolda devlet'in ne yapması gerektiğini, 1932'de Meclis'i açış söylevinde belirtmişti: «Türk dilinin benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için bütün devlet teşkilâtımızın dikkatli, alâkalı olmasını isteriz.»

Kırk yıldır, bu yönerge uyarınca tarihsel etkenlerin de besleyişiyle, dilimizin arındırılması, yabancı sözcük-

lerin, kuralların atılması, yeni Türkçe terimler bulunması doğrultusunda, çok yol alındı. Kırk yıl geçince, bir Cephe Hükümeti hem de «milliyetçi» olmayı kendinden başka hiç kimseye bırakmak istemeyen bir Cephe Hükümeti nasıl anlayacak Atatürk'ün yönergesini? Programındaki «millî dil politikası» sözünden anlaşılacak, Atatürk'ün düşüncesine göre, yabancı diller boyunduruğu altında bulunmayan, öz Türkçe dediğimiz dil politikası olarak gerekmez mi? Oysa, Türk Dil Kurumu'nun basın bildirisinde de belirtildiği gibi, «hükümetin kimi üyeleri, milli dili, Arapça ve Farsça ile dolu Osmanlıca diye anladıklarını çeşitli davranışlarıyla göstermektedirler. Kendilerine sunulan müsveddelerdeki öz Türkçe sözcükleri silip yerlerine Arapça ve Farsçalarını yazmak, önceki bakan zamanında öz Türkçe yazılarla basılmış dergileri yok etmek, basılması için bir bakanlığa sunulan değerli yapıtları öz Türkçe sözcükler kullanıldığı için geri çevirmek, dil devriminden yana olan değerli öğretmenleri tedirgin etmek gibi davranışlar örnek olarak gösterilebilir.»

Geçenlerde, Cephe Hükümetinin MSP'li bir bakanı, öz Türkçe sözcükleri benimsemediklerini, «ödün» sözcüğünü okuduğu zaman, «içinden öğürmek geldiğini» söylemedi mi? Nasıl da acıdım bu bakana, hükümet programını okuyunca; o da okumuştur kuşkusuz bu programı: Türk Dil Kurumu'nun basın bildirisinde de belirtildiği gibi, programda, o MSP'li bakan gibilerinin «aşırı» buldukları sözcüklerden 190 tanesi kullanılmış! İşte birkaçı: Alan, amaç, araç, bağımsız, bilimsel, çoğunluk, denge, dönem, egemen, eşit, etki, kesin, eylem, gereç, görev, bilgi, ilke, işlem, kamu kesimi kent, nitelik, ödüllendirmek, önem, özel, özgürlük, sınav, sorumluluk, sonuç, uygulamak, ülkü, üretime dönük, yakıt, yasama, yetki, yönelik, yükümlü...

Yalnız hükümet programında mı görülüyor bu tutarsızlık? Cephe Hükümetinin kuruluşundan bu yana, gazetelere şöyle hızlıca bir göz attım. Neler demiyor hükümetin ileri gelenleri; eski dilden ya da Frenkçeden birçok sözcükler yanında ne «aşırı» (!) sözcükler de kullanmıyorlar! Bir duysa ya da görse o MSP'li bakan, belki öğüre öğüre hastanelik olur!

Karamanlis'in demecini yanıtlarken, Başbakanın kullandığı sözcükler arasında şunlar da var: Yorum, düzey, çözüm, yaklaşım, amaç, belirgin, tutum, durum, sorumlu, uluslararası, yönelik, görev, çıkar, boyut, katkı... Brüksel'e uçmak üzereyken verdiği demeç benzer sözcüklerle dolu. Başka konuşmalarındaki sözcüklere de kulaklarını tıkamalı MSP'li bakan: Öncelikle, bunalım, güvenoyu, başarı, sorun, savunmak, gündem, gerekçe, tartışma, olumsuz, yararlar, sonuç diyor Başbakan!

AP'li öteki yetkililer geri kalmıyorlar başkanlarından, AP Genel Başkan Yardımcısı, görev, işlem, amaçlamak, nitelik, yönetici, olay, geçmiş, yürürlük, yasama, eylem, yargı yetkisi, örnek, üye gibi sözcükleri «huzurlu kalple» kullanıyor! Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, bir yazısında, aynı yoldan gitmekte; şu sözcükler de var yazısında: Yaklaşım, kamuoyu, görev, uygulamak, tartışmak, yetki, uzman, deyim, geçerli, çözüm, toplam, bunalım, öncelikle, yarar, olumlu, sonuç, izlemek. AP Genel Sekreteri, kural da demekte, ilke de, gelenek de. AP'li Devlet Bakanı neden çekinsin? Onun konuşmasında da, sonuç, yargı, zorunlu, araç, gizli oturum, kamu, yansımak gibi «aşırılıklar» var!

Ya öteki ortakları Cephe'nin? CGP'li Başbakan Yardımcısı, belge, kamu düzeni, denge, sorumlu, kişisel görüş, bunalım, sağlamak, konu, yansımak, yayın, izlemek, açı, kurum, sorumluluk, görev gibi sözcükleri «aşırı» saymıyor, kendi kullandığına göre! MHP'liler aynı tutumda; MHP'li Başbakan Yardımcısı da, savaş alanı, savunmak, güvenlik, kuruluşlar, eğitim, seçim, sonuç, kavram, azınlık, yönetici, seçmen, dönem, örgüt, zorunluk, eylem, sınır, uygulamak, neden, öğretim, kurum, görevli, yenik düşmek sözcüklerinin «millîsini» aramadan konuşuyor!

MSP'li bakan, ne çeşit duygularla okumuştur, MSP'li Başbakan Yardımcısının konuşmalarını, kestirmek güç, Bakın hangi sözcükler de geçmekte o yapmacık, ağdalı Osmanlıcası içinde: Güven oyu, kesinlikle, konu, Batı ülkeleri, uçak, üye, kuruluş, yürütücü, ilgili, uyum, örnek, sorum, basın, olay, öğretmen, öncelikle, nedenler, sağlamak, gündem, gerçekleştirme... MSP'li Tarım Bakanı da Başkanından ayrılamayacak: Konu,

sağlamak, kamuoyu, önem, uzman, kuruluşlar, özel, etkilemek, olumlu, olumsuz, sorun, dönem, uygulamak, dengeleme sözcükleri de öğüren bakan arkadaşı ne derse desin «aşırı» gelmeyecek kulaklarına!

Bir zamanlar, sonradan Vatan Cephesi kuran bir başka hükümet de, Türkçemizin benliğine kavuşmasma, yabancı sözcüklerden arınmasına karşı çıkmıştı. Öyle ki, günün Türkçesine çevrilmiş 1924 Anayasamızı, 1952'-de olduğu gibi eski metne çevirmişti. Ne oldu sonra? Türk diline gönül vermiş sanat adamlarımız, genç kuşaklar, dilcilerimiz, çeşitli bilim kollarında çalışanlarımız, öğretmenlerimiz dilde Atatürk ülküsünü sürdürdüler.

Şöyle yazıyor sayın Ömer Asım Aksoy bu konuda: «Bugün Anayasa yerine Teşkilât-ı Esasiye sözünü koydurmağa kalkışsak, buna evet diyecek bir tek kişi bulabilir miyiz? Anayasa'nın dilimize kazandırdığı yasama dokunulmazlığı ile Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'ndaki masunıyet-i teşriiye'den birini yeğlemeleri için yurttaşlar arasında bir oylama yapılsa masunıyet-i teşriiye'ye kim oy verir? 1952'de eski metne dönüldükten sonra bile, Anayasa ile dilimize giren savcı yerine yürürlükteki Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun müdde-i umumi'sini kimse kullanmamıştır.» Artık herkes mer'iyet'i değil yürürlük'ü, adem-i itimat'ı değil güvensizlik'i, şahsiyet-i hükmiyye'yi değil tüzel kişilik'i, ekseriyet-i mutlaka'yı değil salt çoğunluk'u benimsemiştir. Şimdi bize «eski karşılıkları kullanabilirsiniz» deseler, inhisar'ı, idare-i örfiye'yi, istizah'ı hiç kimse kullanmaz» (Türk Dili, 1 Nisan 1973) İki sözcük de ben ekleyeyim: Genelkurmay Başkanlığı varken, kim kullanır Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ni? Ya da Yankı dergisi Aksiseda'ya bilemediniz İnikâs'a çevirir mi adını?

Gerçekçi bir gözlemle bitireceğim. Türk Dil Kurumu basın bildirisinde şöyle denmekte: «Bundan önce de, kimi hükümetler, özleşen dile karşı çıkmışlardır. O zamanki davranışlar, nasıl dilimizin özleşmesini engelleyememişse, bundan sonraki benzer girişimler de öylece başarısız kalacaktır.

(Cumhuriyet, 28.6.1975)

Vedat GÜNYOL

İÇ SAVAŞ MI?

Bir kaç gün önce, dünyada ve Türkiye'de olup bitenleri, yalansız dolansız, açık yürekle, gizlisiz saklısız, dobra dobra halka anlatmak için Gerede'ye giden Bülent Ecevit, sorumlu devlet görevlilerinin daha önceden uyarılmalarına rağmen, bir avuç azgın, gözü dönmüş (ya da döndürülmüş) insanın taşlı, sopalı silâhlı, şişeli saldırısına uğradı. Buna uğradı değil, uğratıldı demek daha yerinde olur.

Öyle olmasa, o barış gönüllüsü, içtenlik çıkarsızlık yönlüsü, insancalık öncüsü Ecevit, bu saldırının arkasında mevzi almış sinsi gücü açığa vurup: «MC, iktidar uğruna iç savaşı bile göze aldı» der miydi? Diyebilir miydi?

Görünürde birbirine kenetli izlenimi uyandırmaya çalışan, aslındaysa birbirinin —sandalye ve çıkar uğrunda— gözünü çıkarmaktan kaçınmayan, kaçınmayacağında hiç kimsenin kuşkusu bulunmayan bir iktidar ortaklığının, kardeşi kardeşe kırdırma yolundaki pervasız kararının son belirtisine, Türkeş'in Diyarbakır gezisinde tanıklık ettik. Türkiye devletinin iki ya da üç, bilemediniz dört numaralı sorumlusunun bir açık hava söylev girişimi neye maloluyor biliyor musunuz, şimdilik iki ölü ve yüzü aşkın yaralıya.

Nedir bütün bunların anlamı, yurdu bir iç savaşa sürükleme istemi ve planı değilse?

Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı: «Hükümetin en önemli görevi Türkiye'ye huzur ve sükûnu sağlamaktır» diyor, radyoda televizyonda, inandırıcı olmaya çalışan bir edayla. Oysa, Gerede'de ve hele Diyarbakır'da, o ünlü huzurun ve sükûnun taşlar ve sopalarla sağlanmasına (!), yani muhalefetin susturulmasına seyirci kalıyor, daha doğrusu kalmak istiyor.

Huzur değil mi sağlamak istedikleri? Peki neyle

sağlanır bu huzur? Özel kamplarda tıka basa beslenip, tabancalar, muştalar, çivili sopalarla donatılan, adına komando denilen vurucu kırıcı, bıçak saplayıp kaçıcı, silâh çekip ortadan silinici, izini kaybedici, sırtını polise, jandarmaya dayayıp top olucu gencecik insan güçleriyle mi, yoksa yasaların, haklıyı haksızdan ayıran, haksızın ensesine yapışan, yapılması gereken yasaların gücüyle mi?

Yasaların hiçe sayıldığı bir ortamdayız bugün, MC iktidarının o afralı tafralı, hak hukuk sözleriyle, inanmadan inandırmadan, beslenen, allanıp pullanan söylevlerine rağmen. Öyle olmasa, DP Genel Başkanı: «Anarşinin pervasızlığı ile hükümetin vurdumduymazlığı elele vermiştir» diyebilir mi, diyebilir miydi?

Bülent Ecevit, olayların gelişimine bakıp koydu teşhisini: İktidar uğrunda iç savaş bile göze alınmaktadır.

Nedir iç savaş? Bir ülke içinde, kardeşin kardeşe, babanın oğula, dayının amcanın yeğene, arkadaşın arkadaşa, öğretmenin öğrenciye, öğrencinin öğretmene, vur Allah vur, kır Allah kır, kıyasıya, acımasız, aman vermez, din iman tanımaz, akıl izan dinlemez, bir kör döğüşü içinde birbirlerine saldırması değil mi? Ne uğruna? Ahlâk mahlâk, din iman sözleri altında yatan ekonomik çıkarlar uğruna.

Bir çıkar, bir sınıf çıkarı, palazlanmış bir sınıfın kör olası çıkarıdır barutu ateşleyen, her iki yanda, aklı mantığı, sevgiyi saygıyı, kardeşliği, dostluğu, arkadaşlığı hiçe saydıran, insanca duyguları hayvancaya dönüştüren. Kaynağını içerideki sömürücü güçlerden, ya da onları besleyip semirten, şımartıp yüreklendiren, kudurtup azdıran yabancı suç ortaklarının parasından pulundan alan, yoksulu güçsüzü, okumamış aydınlanmamış yığınları eze eze palazlanma yolunda insanları birbirine kırdırtan İÇ SAVAŞ, bugünkü ortamda, bir rezilce bir melunca tertiplerle kapımızı çalmaktadır.

Aslına bakarsanız, iç savaş elli yıldır (belki altmış yetmiş yıldır, hattâ hattâ yüz seksen, yüz seksen altı yıldır) sürüp gitmektedir. Bu savaş, Türkiye'de uygar dünyaya ayak uydurma istiyenlerle, Türkiye'yi çağdışı, insanlık dışı, gerinin gerisi bir düzeyde yerinde saydır-

maya çalışanlar arasında sürüp gitmektedir. Geri kalmış, geri bırakılmış, bırakılmasına çalışılmış, hâlâ da çalışılmakta olan bir halk yığınının, aldatıla kandırıla oylarını ceplerine indirip, parası puluyle yüksek kürsülerde boy gösterme, yalanlar, dolanlarla, şişirme söylevlerle, yaptık yapıyoruz, fabrikalar kurduk kuruyoruz, din iman palavralariyle, gerçek yurtseverleri düşman belletip, üstlerine satılık uşaklarını saldırtarak saygınlık kazanma olanağını buluyorlar. Nasıl buluyorlar? Adına demokrasi dediğimiz, her çeşit düşüncenin serbestçe, yılgısız korkusuz ortaya sürülüp tartışılmasını öngören demokrasinin, bir takım faşist ruhlu, faşist eğilimli ceza yasalariyle kuşa çevrilerek amacından saptırılan demokrasinin açık kapılarından rahat rahat geçerek.

Türkiye'de iç savaş, yani batı-doğu savaşı yüz seksen altı yıldır sürüyor demiştik. İsterseniz 1789 yıllarına kadar inelim. Fransa'da büyük Devrim olurken, Osmanlı tahtına Selim III. geçiyor. Yıkıma doğru giden bir İmparatorluk günlerindeyiz. Yıkıldı yıkılıyor İmparatorluk. Bütün gücünü askerlik alanında sürdürmeye çalışan, bilime tekniğe sırt çevirmiş bir ortamdayız. Selim III, bütün yetkisizliğine rağmen, Yeniçeri Ocağını yıkıp, Nizam-ı Cedit adıyla yepyeni bir ordu kurma yolunda, cesurca bir atılıma girişiyor. Karşısına, kimler çıkıyor biliyorsunuz: Dine imana, şeriata meriata bağlı Şeyhülislâmlık. Nizam-ı Cedit askerlerinin kılığı kıyafeti, serpuşu başlığı büyük bir sorun olmaktadır. Osmanlı askerinin başına, serpuş denen o, güneşe karşı gözleri koruyan şapka siperi gâvur icadı diye yerilmektedir. Şeyhülislâm bu siperliğe karşıdır. Bir hikâye var bu konuda, hepiniz bilirsiniz. Padişah, Şeyhülislâmla birlikte bir saltanat kayığında bir yerden bir yere gitmektedirler. Güneş karşıdan vurmaktadır herkesin gözüne. Şeyhülislâm, güneşten kamaşan gözlerini korumak amacıyle elini alnına koyup siper etmek ister. Padişah, eliyle iter Şeyhülislâmın alnındaki elini, askerin başına geçirmek istediği serpuşun bundan başka bir anlamı olmadığını o dar görüşlü kafasına sokmak istercesine.

İşte Türkiye'de iç savaş burada başlar, ama burada bitmez, sürüp gider. Bu savaş, bir batı-doğu bir ilericilik-gericilik savaşıdır. Bugün, okul ders programlarından radyo televizyon programlarına kadar bu savaşın, alttan alta, sesli sessiz, soğuk sıcak atılımlariyle karşı karşıyayız. Daha bir kaç gün önce, bir din görevlisinin (hem de doktor, ama ne doktoru olduğu bilinmez) radyoda verdiği, Arabistan çöllerinde doğup efsane niteliği kazanan tarihsel olaylarla ilgili upuzun, can sıkıcı söylevi ardından, bir caz müziği, bütün canlılığı, yaygaracılığıyle çınlattı ortalığı. Bir iç savaştı bu kaçınılmaz bir iç savaş: Batı'nın Doğu ile olan savaşı, altmış yetmiş yıldır tanığı olduğumuz bir savaş.

Kaçınılmaz, önlenemez bir savaştır bu. Önlenemez, önlenmeye çalışılsa da, önlenemeyecek bir savaş. Sade bu mu önlenemeyecek olan? Türkiye'de bir işçi sınıfı oluşuyor. Endüstrileşme, Türkiye için kaçınılmaz bir sorunsa eğer, endüstrileşmeye birlikte gitgide güç ve bilinç kazanan işçi sınıfının boy verip güçlenmesi ve sesini duyurması da bir o kadar kaçınılmazdır. Ve, İzmir'deki sekiz saatlik bir bilinçli grev bunun şimdilik sessiz habercisidir.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları üstünde, yepyeni, capcanlı bir kişilikle kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşından övünülesi bir başarıyle çıktı çıkalı, Batı-Doğu çatışması doğrultusunda, hâlâ süren ve sürüp gidecek olan bir iç savaşa, bir ileri-geri savaşına girdi ister istemez. Aslında, bir aydınlanma, bir yenileme, bir kabuk değiştirme, bir kişilik, bir insanlık kazanma, bir hakkını hukukunu arama, bir sömüreceğim sömürmeyeceksin, bir sömürürüm sömüremezsin savaşıdır sürüp giden.

Aslında, demokrasi de, bir savaştır, karşıt düşüncelerin saygı, anlayış isteyen bir savaşı, daha doğrusu, insanların esenliği yolunda bir yarışmadır. Uygarca, insanca bir ortamda, uygarca koşullarla yapılırsa bu savaş, bu yarışma, ereğine varabilir. Düşünceye karşı sopa, inanca, çıkarsız davranışlara karşı süngü dipçik kullandınız mı, orman yasası egemen olup çıkar ve demokrasi, halkı aldatan, aldatabilen bir avuç hinoğlu hi-

nin ekmeğine yağ sürmeye yarayan göstermelik bir zorbalık rejimi olur.

Son Gerede ve Diyarbakır olayları gösterdi ki, Türk insanını esenliğe götürme yolunda dört elle sarıldığımız, sarılmak zorunda olduğumuz demokrasi yönetimi, yalanlar dolanlarla halka yaranıp, halkın oyuyla iktidara geçenlerin, kendi çıkarları yararına, ama halkın, halk çoğunluğunun zararına işleyebilmekte, işlemektedir.

Kendi azınlık çıkarları uğrunda, kardeşi kardeşe vurdurmaktan çekinmeyen, para canlısı bir avuç cephesinin, demokrasi perdesi altında sürdürmek, hem de, düşünceye, iyi niyete taşlar ve sopalarla karşı gelerek sürdürmek istedikleri bir yönetim niteliğine bürünmekte DEMOKRASİMİZ.

Ecevit, «**Bizi bir iç savaşa sürüklemek istiyorlar**» diye bas bas bağırıyor, aklını işletebilen yurdunu gerçekten seven insanlara seslenerek.

(Cumhuriyet, 1.7.1975

Melih Cevdet ANDAY

G Ü L M E C E

Sayın Ecevit için, «Bu delikanlı boyundan büyük işlere karışıyor» dedi MHP Başkanı geçende. Üzerinde durulacak bir söz değil elbet; ama toplumumuzun ele alınmayı, incelenmeyi bekleyen yığınla sorunu durup dururken, kimi yetkililerin bu gibi sözleri ister istemez gülmeceye yöneltiyor kişiyi. «Boyundan büyük işlere karışma» deyimi, yetkisini aşan kimseler için kullanılır. «Çizmeden yukarı çıkmak» da o anlamdadır. İmdi, Sayın Ecevit hangi konuda yetkisini aştı da böyle bir deyimle terslenmeyi hak etti diye sormak zorunda kalıyor kişi. Bilindiği gibi, Sayın Ecevit ülkemizin en büyük partisinin başkanıdır; halktan aldığı oylara dayanarak Başbakanlık görevinde bulunmuştur, bugün ana muhalefet partisinin başındadır. Böyle birinin işi, yurt sorunları ile uğraşmak, hükümeti eleştirmek, gördüğü yanlışlıkları, haksızlıkları dile getirmek, toplumumuzun bugününe ve geleceğine ilişkin düşünler ve öneriler ileri sürmektir. Bunları yapmazsa suçlandırılır. Ama böyle yaptığı için ona «Boyundan büyük işlere karıştığı» suçlaması yöneltilemez, yöneltilmemelidir. Ne yapacaksınız, bugün hükümete ortak partilerden birinin başkanı, Sayın Ecevit'i devlet işlerinde tümden yetkisiz sayabiliyor, «delikanlı» diyerek onu çocuksuyor.

Yukarda «gülmece» sözcüğünü kullandım, ama toplum yaşamımızda önemli görevler almış ve daha da önemli görevler için aday durumunda bulunan birini yaşından ötürü küçümsemek gülüp geçilecek bir olay gibi gelmiyor bana; böyle bir küçümsemenin altında yatan anlayışı eşelemekten kendimi alamıyorum. Bir parti başkanı, başka bir partinin başkanını eleştirebilir, onun düşüncelerini, tutumunu toplum için zararlı gördüğünü de söyleyebilir, fakat unutmaması gereken bir şey vardır ki, o da bu kişinin kendi adına değil, parti-

sini destekleyen yığınlar adına konuştuğu gerçeğidir. Milyonların sözcüsü durumuna gelmiş biri için «Sen daha çocuksun, çekil kenara!» denemez. Bugün Büyük Millet Meclisi'nde CHP'nin 189 üyesi var, buna karşılık MHP'nin üye sayısı üçtür. Demokrasilerde önem sırası, ne yapalım ki partilerin gücüne göre değerlendirilir. Yoksa MHP Başkanı, CHP Başkanını küçümserken toplumun büyük bir kesimini mi hiçten saydığını belirtmek istedi? «Ben azınlıktayım, ama çoğunlukta olanı küçümserim» diye düşünmek ise, yaş konusunu çok aşan, başka bir anlayışın tanıtıdır. Çünkü kişileri yaşlarına göre değerlendirmek, kendi tarihimize de baksak, öteki toplumların tarihine de baksak, görülmüş şey değildir. Bu konuda örnekler vererek yazımı gereksiz yere uzatmak istemem.

MSP Başkanı da, Sayın Ecevit'i önümüzdeki seçimlerde toz gibi sileceğini söyledi. Sayın Erbakan, gerçi Sayın Ecevit'i çocuk yerine koymuyor ama bu sözünden anlaşıldığına göre, insan ve canlı yerine de koymuyor; yeni seçimlerde toz alır gibi silivereceğ onu!... Şimdi kalkıp da kendisine, «Peki, siz geçen yıl toz ile mi koalisyon kurmuştunuz?» diye sormak kimsenin aklından geçmez elbet, çünkü herkes Sayın Erbakan'ı tanır, ama geçen hafta Taksim'de biriken «toz»un öyle kolay kolay silinivereceğini sanmak yanlış olur. Yeni seçimler için «Bilicilik» yapmak ise, «silicilik» ile karıştırıldı mı, konu ciddi olmaktan çıkar.

Önce çağırıldığı halde, Uluslararası Türk Folklar toplantısına alınmayan Profö Pertev Boratav'a gelmeyin» anlamında çekilen telgrafın bir tümcesi şöyle başlıyordu: «Bakanlığımızın görüş ve imkânları mahdut olduğundan...» Hani Tanrı söyletiyor demekten kendini alamaz kişi. Bakanlık, parasal olanaklarının kıtlığını öne sürmek istiyor nazikçe, ama bunu yaparken boş bulunmuş olacak ki, «görüşünün» de «kıt» olduğunu ağzından kaçırıvermiş. Gerçi Türkçe'ciliğe karşı oldukları için «sınırlı» diyememişler, ama «mahdut» olanın yalnız parasal olanaklar değil, «görüş» de olduğu böylece ortaya atıldığına göre, burada söz konusu olan, Türkçe'cilikten de öte, «Türkçe»dir.

Anlaşılmıyor değil; o telgrafı yazan, parasal olanakları nazikçe araya katarak, asıl «görüşünün» böyle bir kongreye Prof. Boratav'la Prof. İlhan Başgöz'ün katılmasına karşı olduğunu söylemek istiyor. Yıllar önce Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinden, Behice Boran ve Niyazi Berkes'le birlikte, solcu olduğu gerekçesi ile uzaklaştırılan Prof. Pertev Boratav, bugün dünyada otorite sayılan bir bilim adamıdır. İstanbul'da toplanan Uluslararası Türk Folklor Kongresinde, elbette solculuk-sağcılık sorunu tartışılacak değil; Türk folkloru üzerinde bildiriler okunacaktır. Bu kongreye çağrılan yabancı bilim adamlarının tümü, Prof. Pertev Boratav ile Prof. İlhan Başgöz'ün yetkisini bilmektedirler. Ayıp olmadı mı onlara karşı?

Keşke bu kadarla bitmiş olsa... Dahası var; kongreyi açan Millî Eğitim Bakanı, komünist ülkelerden de tanınmış bilgilerin çağrıldığı bu uluslararası kongrede, folklorun, kökü dışarda akımları da önleyeceğini söylemiş... Neresinden başlayacaksınız? Komünist ülkelerde folklor bilimi öğrenilip öğretildiğine göre, demek ki şimdiye değin bunu kimse düşünememiştir. Dahası da var, komünist ülkeler temsilcilerinin söz sahibi sayıldıkları böyle bir toplantıda, yıllar önce sağcı çevrelerin curnalleriyle kürsülerinden uzaklaştırılmış ve sonra dünyanın en büyük kültür merkezinde baştacı edilmiş değerli bilim adamlarımızın uğradığı haksızlık...

Ben de daldım gidiyorum. Ne diyecektim, Prof, Pertev Boratav, bir gazetemize verdiği demeçte, Ankara'da geçen o curnalcılık olayı sırasında kendisini çok yalnız bulunduğu, ama şimdi toplumumuzda her haksızlığın her yanlışlığın haklı tepkileri çağırdığını söylüyordu.

Bir toplum, içindeki haksızlıklarla değil sadece, o haksızlıklara karşı uyuyan tepkilerle de değerlendirilir. **«Boyundan büyük işlere kalkan delikanlı»** için geçen hafta Taksim'de üç yüz bin kişi toplandı. Sayın Erbakan toz siliciliğini bıraksa da, Kıbrıs'ın tümünü alacağına ilişkin eski sözlerini açıklasa daha iyi ederdi.

(Cumhuriyet, 4.7.1975)

Vedat Nedim TÖR

BU ŞEHR-İ İSTANBUL Kİ, DERTLERİ HİÇ BİTMEZ

Fransızların, «Bana arkadaşlarını göster, senin ne mal olduğunu söyleyeyim» diye Türkçeye çevirebileceğimiz bir atasözleri vardır. Biz de, «Bana sokaklarını göster, senin ne biçim bir şehir olduğunu söyleyeyim!» diyebiliriz. Gerçekten de bir şehrin sokakları onun bütün iyi kötü özelliklerini yansıtan en sadık aynalardır.

İstanbul'umuz, hiçbir uygar büyük şehirde görülmeyen bir sokak sefaleti, hatta rezaleti içindedir. Sokaklarımızın dertleri bitmez ama, biz bunların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz.

1 — En başta sokaklarımızın pisliği gelir. Sokak terbiyemiz çok yetersizdir. Hemşehrilerle sokaklar arasında âdetâ düşmanca bir ilişki vardır. Herkes sokakları pervasızca kirletir. Açık çöp tenekelerini sokağa bırakır; onları kediler, köpekler, çingeneler deşerler ve sokağa yayarlar. Tozlarını sokağa süpürüp, yerlere tükürür, duvarlara ilân yapıştırır, sloganlar yazar hatta işer. Bütün dükkânlar tozlarını, süprüntülerini polislerin belediye görevlilerinin gözleri önünde pervasızca sokağa aktarırlar. Bu durum onlar için de o kadar olağandır ki, hiç aldırış etmezler.

Oysa, her uygar beldede dükkânlar, apartmanlar, evler, önlerindeki sokak parçasını kirletmek değil, temiz tutmakla zorunludurlar. Bu zorunluğa uymayanlar, derhal çok ağır cezalara çaptırılırlar. Kar yağdığı zaman dükkân ve apartman sahipleri önlerindeki karı bile süpürüp temizlemekle yükümlüdürler. Eğer, bu yükümlülüklerini yerine getirmezler de, dükkân ve apartmanlarının önünde kazara bir hemşehrinin ayağı kayar da yere düşüp bir yeri incinip kırılsa, tedavi ücretini ve çalışmadığı günlerin tazminatını ödemek zorunda kalırlar.

2 — Sokak ve kaldırımlarımız delik deşiktir. En işlek asfalt yollarımızda bile yer yer çatlaklar ve çukurlar vardır. Hiç bir uygar kentte bu kadar bakımsız, bu kadar bozuk sokak örneklerine rastlanmaz. Osmanlı İmparatorluğunun şimdi bizden ayrılmış eski vilâyetlerinde bile, İstanbul sokaklarının benzerlerini bulmak olanağı kalmamıştır. Hele yaya kaldırımlarında yürürken düşüp ayakları burkulan, bacakları kalçaları çatlayıp kırılan hemşehrilerimiz sayısızdır. Yabancı turistler de «sokaklarda yürürken düşüp yuvarlanmamak için güç sarfetmek zorundayız etrafımızı göremiyoruz.» diye yakınıp dururlar.

3 — İstanbul, trafik düzensizliği bakımından da yeryüzünde eşi olmayan bir büyük şehir tipidir. Bu kadar düzen düşmanı, bu kadar başıboş, bu kadar anarşik bir trafik kargaşası aransa bulunmaz.

Şoförlerin taksimetresini açmamaları ve müşteriden, hele yabancı olursa, tutturabildiğine ücret istemeleri bakımından da İstanbul rekor kırar. Bütün uygar şehirlerde, müşteri taksiye biner binmez şoförün ilk işi ve ödevi taksimetreyi kendiliğinden açmaktır. Açmayan şoförün ehliyeti derhal, alınır. Bizde çokluk oy avcılığı yüzünden şoförlere hoş görünmek âdeti yerleşmiştir.

4 — Caddelerimizin levha, tabelâ, reklam anarşisi de şehrimizin çirkinleştirici faktörlerinden biridir. Hele sinemaların bütün cepheleri kaplayan müstehcen reklâmları, utanmazlığın eli bayraklı çığırtkanlarıdır.

5 — Enerji sıkıntısı çeken ve bu yüzden fabrikaları duran bir ülkede elektrik israfının en çıplak örneklerini yine sokaklarımızda görebiliyoruz. Gün ağardığı veya güneş daha batmadığı halde sokak lâmbaları yanar da, vitrinlerin neon israfı göze batar da, kimse aldırış etmez.

6 — Şehrimizi çirkinleştiren önemli etkenlerden biri de mimarî zevksizliklerdir. Çok tipik bir şehir özelliği taşıyan eski İstanbul, ithâl malı katalog mimarisi ile gittikçe bayağılaşıp yozlaşmaktadır. Büyük ve asil bir geleneği olan mimarlık sanatımızın büyük yaratıcı gücüne yakışan bir şehircilik düzeni kuramadığımız için de ne kadar dövünsek yeridir.

7 — O güzel Marmara'nın ve Boğazici'nin, çöp, mazot, deterjan, lâğım sularıyla balıkların bile yaşayamadıkları bir bakımsızlığa düşmüş olması da içler acısıdır.

İstanbul'un bütün bu ve bunun gibi dertlerine karşı belediye ve vilâyet teşkilâtı mutlak bir acz içindedirler. Mevzuatımız tamamiyle yetersizdir. Oysa, **«dragonik»** kanunlara ve o kanunları uygulayabilecek iyi yetismiş, vazife aşığı, bilinçli dürüst bir kadroya ihtiyaç vardır...

Belediyelerimiz, kendi dar bütceleriyle daha yıllarca stoklarımızı teknik ölçülere yükseltemez. Hattâ bu gidişle sokaklarımız gittikçe daha da bozulmaya mahkûmdur. Bunun tek pratik çaresi, bozuk caddelerin, sokakların, yaya-kaldırımlarının uygar büyük şehirlerdeki düzeyde onarılabilmeleri için, her evin, her apartmanın, her dükkanın önüne düsen metrekare masrafını sahiplerine ödetmektedir. Kanımca, böyle bir tesebbüsü mülk sahibi hemsehriler büvük bir takdir ve şükranla karşılayacaklardır. Yeter ki, cağımızın ileri yol yapım tekniğini uygulavabilecek bir örgüt kurabilsin ve mevzuatımız bövle bir belediye ve hemsehri işbirliğini gerçekleştirebilecek bir anlayışla yeniden düzenlensin.

Sokakların pisliği, şoförlerin başıbosluğu, trafik düzensizliği gecekondu sefaleti, mimari yetersizlik vb. gibi gerililiklerin önlenmesi için de yine belediye ve vilâyetlere ağır cezalar kesmek vetkisini veren yeni mevzuata ve sonra da bu ileri şehircilik mevzuatını bıkmadan, usanmadan, anlayışla uvgulavabilecek cevherli, disiplinli bir kadroya şiddetle ihtiyaç vardır. Ayrıca okul, basın, film, radyo, televizyon volları ile de, sistemli, sürekli ve çok ustaca bir **«iyi hemşehrilik eğitimi»** de son derece gereklidir.

İstanbul, bugünkü ortaçağ görüntüsünden ve ilkelliğinden ancak böyle kurtulabilir.

(Milliyet, 15.7.1975)

Cemil SENA

AHLÂK VE MANEVİYAT MASALI

İnsanlık ahlâk bakımından soysuzlaştığı dönemlerle bölgelerde halkı erdeme çağıran ermişler ve peygamberler türemişti. Bunlar, açıktan açığa insanlara: «Siz ahlâksızsınız, birbirinizin mutluluğunu baltalamaktan çekinmeyen dinsiz, imansız, insanlarsınız bu gidişi değiştirmezseniz, dünya ve ahrette Tanrının türlü belâlarıyla cezalanacaksınız!.» diyerek toplumları uyarmaya çalışırlardı. Daha çok Sâmi kavimlerde görünen o dönemin bu devrimcileri, kendi adlarına değil, Tanrı adına konuşur, kendilerinin, kutsal buyrukları bildirmekle görevlendirilmiş olduklarını anlatırlardı. Şu son zamanlarda da yurdumuzda, bazı ahlâk ve maneviyat havarilerinin din ve ahlâk önderliği yarışına çıktıkları görülmektedir. Bunlar, halkımızın ahlâksız ve dinsiz olduğuna inanmamış olsalardı, böyle önemli ve tehlikeli bir girişimi göze alamazlardı. Acaba onlar da peygamberler gibi bu görevi Tanrıdan mı almışlardır? Acaba onlara, insanlık ve uygarlığın çağdaş değerlerini küçümseme yetkisini kim esinletmiştir? Dillerinden düşürmedikleri Haktaâlâ, Cenabıhak... gibi deyimlerle güvenlerini kazanmaya çalıştıkları Türk halkının din ve ahlâkından kuşkulanmalarının nedeni nedir?

Her şeyden önce belirtelim ki, halkımız dinsiz ve ahlâksız değildir ve tarihinin hiç bir döneminde, kendisini böyle suçlamış olan kişiler çıkmamıştır. Türk halkı, siyasal bir güç olarak varlığını, bugüne dek ahlâk ve din yobazları aracılığıyle değil, kendi ruhunun, yaratılışının doğuştan sahip olduğu yüce yetenekleriyle korumuş, kapıları tüm insanlara asla kapatılmamış olan camilerimizde, evlerinde ve diledikleri yerlerde de bağlı kalmışlardır. Öyle sanıyoruz ki, bu dünyada insanları din ve ahlâktan yoksun bırakacak hiç bir güç yoktur. Zira Çin filozofu Konfüçyüs'ün dediği gibi, «Doğa

ve yasa, herkese istediği şeyi yemek gibi, istediği şeye inanmaya da izin vermiştir.»

Klâsik tanımlarla metafizik kuramları bir yana atarak diyebiliriz ki, ahlâk, insanların tüm ilişkilerinden birbirine zarar vermeyen, karşılıklı sevgi ve saygılarının dayandığı ortaklaşa edim (iş, fiil, amel) ve tasarımlardır. Bu, adına **erdem** denilen bazı temel değerleri benimsemek, yani başkalarından beklediğimiz davranışlara kendimizin de içten uymamız demektir. Fakat türlü toplumlarda ve dönemlerde erdem sayılan davranışlar değişmekte olduğu için, ahlâkın dayandığı değer yargıları da bir evrim geçirir ve bu yargılar, toplumlara göre bağıntılı olurlar. Örneğin, eskiden bir Türk kadınının sahnelerde şarkı söylemesi, çarşafsız gezmesi, ahlâk ve din dışı bir girişim sayılırken, bunlar bugün, sahiplerine onur veren edimlerdir. Çağdaş uygarlığın kültür ve yaşamını paylaşmakta olan uluslar, bilim, teknik, sanat ve felsefede olduğu gibi, ahlâkta ve hatta âdetlerde de birbirinin etkisi altındadır ve bir toplumun özgür olarak yaşamını sürdürebilmesi için, bu etkilenme zorunludur. Şu halde ahlâk, ulusal olmaktan çok insel ve uygarsal erdemler toplamıdır. Yani insanlıktan kopuk ve her ulusa özgü ayrı bir ahlâk yoktur.

Bu erdemler nelerdir? İnsanların az çok tarihleri boyunca erdem saydıkları bazı değişmez ilkeler vardır. Örneğin: Yalan söylememek, sözünde durmak, öldürmemek, çalmamak, kendi çıkarını başkasının zararında aramamak, iftira etmemek, aldatmamak, yapamayacağı şeyleri vaadetmemek, kıskanmamak, kinlenmemek, hoşgörmek, insanları sevmek, vb. davranışlar, aklın, vicdanın ve dinlerin de beğendiği ve önerdiği iyiliklerdir ki, hepsinin amacı, insanın mutluluk ve esenliğini sağlamaktır. Ahlâksızlıkla nitelenenler, bu türden erdemleri benimsememiş, bunları başkalarından bekledikleri halde, kendileri bunlardan herhangi birini uygulamaktan çekinen, bencil, onursuz, iki yüzlü ve utanmaz kişilerdir.

Bütün bir toplumun değil, bazı bireylerin ahlâkı bozulabilir. Bunun da başlıca nedeni, içinde bulundukları yaşam koşullarının bozukluğudur. Çoğu zaman ah-

lâksızlığı, azçok bilgili ve yetkili yöneticilerle bilgisiz ahlâk ve din vaızları beslerler. Bireyler, bunların özel ve genel davranışlarını taklid eder, bunların baskılarından korunmak için onlara benzemeye ve uymaya çalışırlar. Geçim darlığı, yarına güvensizlik, sosyal adaletin yokluğu, işsizlik... gibi dirimsel (hayati) koşullar, vicdan ve iradeleri törpüler. Ussal dengesi yerinde ve geçimi yolunda olan sağlıklı bir insan, kendini yetiştiren çevrenin olumsuz baskıları yüzünden ahlâksızlığa itilebilir. Toplumu onurlu ve onursuz sınıflara bölen, aristokrat ve kapitalist zümrelerin taşkınlık ve azgınlığı, ezik ve sömürülmüş sınıflara, korunma amacını da güden bir aşağılık duygusu, ikiyüzlülüğün, dalkavukluk ve yalancılığın kölesi eder. Paganizma dönemlerinde Tanrılara yakıştırılmış olan nitelikler, o dönemdeki halkın değil, şeflerin, kahramanı ya da kralların ahlâksal gidişlerini yansıtan somut belgelerdir.

Ahlâk korkutmakla, gidiş ve davranış çemberlerini daraltmakla, öğüt ve ders vermekle, vaazlar ve telkinlerle düzeltilemez. Herşeyden önce ahlâksızlığı doğuran nedenleri ortadan kaldırmak, erdeme aykırı olan eylemlerin neler olduğunu gerçekçi bir gözle ve çağın anlayışına göre belirlemek gerektir. Bizde genellikle seks ilişkileri üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Kısa etek, mayo giymek. başaçık gezmek, kadın ve erkeğin elele dolaşması, içki içmesi, öpüşmesi.. gibi davranışları din ve ahlâka aykırı bulanlar, güzel sanatlarda yaşamın içyüzünü aydınlatan çıplak konuları ahlâksızlık ve dinsizlik sayan bilgisiz ve yetkin sanılan kişiler, zararı tüm topluma dokunan öteki rezillikler üstünde pek de durmamaktadırlar. Kimseye zararı olmayan bireysel özgürlüklere sataşmaya kimsenin hakkı olmadığı gibi, dinsel görevleri yerine getirmeyenlere de kimsenin dinsiz demeye hakkı yoktur. Bunları yola getirme ve azarlama yetkisi peygamberlere bile verilmemiştir. Kur'andaki şu ayetler, dikkatle okunursa bu gerçek açıkça anlaşılır: Nisa: 88. 143; Yunüs: 98; Bakara: 272; Ra'd: 31, 33, Maide: 41; Gaşiye: 21-22; Tevbe: 80, 114; Araf: 186; Kehf: 17... Yalnız çağımızda değil, pek eski çağlarda da, bazı din simsarlarıyle güçlü insanların toplum üzerindeki olumsuz etkileri fark edildiği içindir ki, din aley-

hinde protestolar başlamıştı: Örneğin, Kritias, M.Ö. IV. yüzyılda, «Din, dalkı Tanrı cezalarıyle korkutarak hükümdara daha çok baş eğen bir köle haline getirmek için icad edilmiştir» diyecek kadar gerçekçi olmuştu. Ahlâk dışı sayılan davranışlarla yüklü olan Batı âlemi, binbir çeşit buluşlar, icatlar ve araştırmalarla insanlığın mutluluğuna hizmet etmektedirler ve oralarda ahlâk ve maneviyat softaları yoktur. Ahlâk ve maneviyyattan yoksun sanılan komünist toplumların bile uygarlık yarışımında gösterdikleri başarıları görüp durmaktayız. Bugün artık anlaşılmıştır ki, dinlerin ulusal ülküleri temsil ettikleri dönemler geçmiştir. Bugün artık insanlar, dinlerini yaymak veya korumak için değil, özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını korumak için savaşmaktadırlar. Dünya demokrasilerinin ilk kurucusu, Solon, der ki, «Bir kenti yönetmek için yalınız din ve yasalar yetişmez; en büyük rol, halkı ardardına gelen ve kendi iradeleriyle yöneten insanlardadır.» Şu halde her şeyden önce yöneticiler, güvenilir ve erdemli insanlar olduklarına halkı inandırmak için kendilerini eğitmelidirler.

Dinler, genellikle halkın ulusal kişiliğini öldürüp ümmet haline getirmeye çalışırlar; oysa uluslar, dinlerinin, dondurulmuş buyruklarından çok, kendi tarihsel ve siyasal çıkarlarının dinamik buyruklarına bağlıdırlar ve kendilerini, insanlığın ulaştığı ve ulaşmak istediği uygarlıklar doğrultusunda ilertmek zorundadırlar. Ne yazık ki başka ulusların birkaç yüz yıl evvel çözdükleri bu sorunlar, hâlâ toplumumuzun ana savları olmaktan kurtulamamıştır.

Sonuç olarak derim ki, Türk halkını maneviyat masallarıyle uyuyacak bir çocuk sanmak ve bu masallarla beslenmeyenlerin ahlâksız, imansız ve korkak olacaklarını düşünmek, yanlıştır; ahlâk ve uygarlık dışı bir girişimdir. Halkımıza gerçekten hizmet etmek isteyenleri, her şeyden önce, öteki islâm uluslarının da kurtulmaya çalıştıkları çöl ahlâk ve kafasıyle değil, tüm uyanmak isteyen ve uyanmış olan dünya uluslarına ışık tutan Atatürk ilkelerini gerçeklendirmeye ve beyinleri bu ilkelerle beslemeye çalışmalıdırlar.

(Cumhuriyet, 28.7.1975)

Abdi İPEKÇİ

«HAFIZA-İ BEŞER...»

"Şimdi Sayın CHP Genel Başkanı'na soruyorum: Kıbrıs'ın siyasî bir çözüme bağlanması için ne yapılmasını istiyor? Bazı adımların atılabileceğini söyleyerek, bunları atamadığımızı ima ettiğine göre, atılabilecek adımlar nelermiş de, hükûmet bunları atmamıştır?"

(Başbakan Demirel'in 8 ağustos 1975 günü yayınlanan demecinden)

"Hükûmetin ne yapacağını tayin ve tesbit etmek ne size, ne de bana düşer. O zaman siz yahut ben hükûmet oluruz... Hükûmetin yerine ne siz, ne ben geçip onun, ne yapacağını tayine kalkışamayız. Neyi yapmaması lâzım geldiğini söyleriz. Yapması lâzım geldiği hususları kendisi tayin eder... 'Hükûmet ne yapsın?' diyorsunuz. Hükûmetin elinde bir çok mekanizma vardır. Onların hiç birisi ne benim, ne sizin elinizde mevcut değildir."

(Muhalefet Lideri Demirel'in, 9 Eylül 1974 günü bu sütunda yayınlanan mektubundan)

"Muhalefetin görevinde yanlışları belirtmek ağırlık taşır. Bu, her demokratik memlekette ve yurdumuzda her zaman geçerli bir kuraldır. Bunun karşıtı da en iyiyi bulmanın, savunmanın ve yapmanın adı iktidar olan icranın görevi olduğudur. İktidar yanlıları muhalefete (Siz olsaydınız ne yapardınız) sorusunu yöneltmekle kendilerini sorumluluktan kurtaramazlar ve bu soruyu savunma gerekçesi yapamazlar."

(AP Genel Başkan Yardımcılarından Selâhattin Kılıç'ın bu sütunun yazarına 3 eylül 1974 tarihinde gönderdiği mektuptan)

(Milliyet, 9.8.1975)î

Faruk EREM

KAMUOYU VE BAROLARIN SORUMLULUĞU

«Kamuoyu» deyince akla, «Demokrasi» ve özgürlükler gelir. Açık veya örtülü diktatörlüklerde kamuoyu değersiz sayılan veya istenilen biçimde yapay olarak yaratılması faydalı görülen bir «kavram» dır (1).

Demokrasilerde «Baskı grubu» olan barolar ve barolar birliği «Kamuoyu» üstündeki etkisini kullanırken, nelere dikkat etmelidir?

«Sınırsız kamuoyu» sistemi ile «yasak bölgeli kamuoyu» sistemi ayırt edilmelidir. Bu ikincisine «kararsız demokrasiler» de rastlanır. Seçimler, iktidara «genel yetki» vermiş sayılır. Fakat belli bir konuda, sonradan ortaya çıkan veya değişen kamuoyunu saptamak olanağı, (özellikle referandum ve benzeri usulleri kabul etmemiş demokrasilerde) bulunamamaktadır (2). Kamu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri —bir dereceye kadar— bu boşluğu doldurmuş olabilir. «Tek düşünce - tek millet» formülüne bağlanmış bir toplumda yaşanılıyorsa kamuoyuna ihtiyaç yoktur. Böylesine toplumlarda bir «varsayım» kamuoyunun yerini almıştır.

Diktatörlüklerde kamuoyu oluşması veya değişmesi «ihtilâl başlangıcı» sayılır. O ülkelerin ve o dönemlerin ceza kanunlarındaki bazı hükümler ancak bu şekilde açıklanabilir. Amaç «düşünce»yi daha doğarken yok etmektir. Buna (sözde) bilimsel ceza hukuku kitaplarında bir ad takılır: «Düşünsel Emniyet Tedbiri»

Türkiye'de bir dönemde totaliter akımlar etkisi altında kaldığı, bu etkinin Ceza Kanunumuza eklenen bazı hükümleriyle yansımakta devam ettiği bir gerçektir. Bu açıdan bazı kanunlarımızın, yeni bir anlayışla gözden geçirilmesi gereklidir. Bu konuda barolara ve birliğe görev düşmektedir. Ülkemizde demokrasiye geçiş her yönü ile başarılmış sayılmaz. Batı demokrasileri

arasında fark bulunduğu iddiasına hak verdiren her hüküm kaldırılmalıdır (3).

Diktatörlüklerde kamuoyu konusu bazı özellikler gösterir. Bir bakıma diktatörlüklerde de hükûmet kamuoyundan haberdar olabilir. Fakat bunun açıklanmasını önler. Örneğin Fransa'da Vichy hükûmeti, koyduğu sansürle okuduğu mektuplardan kendisine karşı gittikçe artan direnci pek iyi anlayabiliyordu. Basında çıkan haberler, yorumlar, yazılar, diktatörlüklerde bile kamuoyunda birşeyler olduğunu hissettirebilir.

Diktatörlüklerin yaptığı «resmî propaganda» ile kamuoyunun oluşması önlenmek istenir. Bu aynı zamanda bir «toplumsal şartlandırma» tekniğidir.

Kamuoyu, deyince, belli bir ülkede kamunun ne düşündüğü akla gelir. Bu nedenle «dünya kamuoyu» deyimine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ikisi çatışmaya düşebilir. Bir dönemde ırkçılık gerçekten Alman kamuoyu idi. Fakat ırkçılığı reddeden «dünya kamuoyu» üstün geldi. Sömürgecilik konusunda da böyle olmuştur (4).

Kamu niteliğindeki meslek kuruluşları böylesine bir çatışmayı önlemekle görevlidirler. Bu kuruluşların uzmanlıkları, bilimin uluslararası tarafsızlığı onlara bu görevin bilincini vermiş olmalıdır. Özellikle, «Adaletin temel ilkeleri»ndeki değişmezlik barolara ve birliğe, bu konuda, ağır görevler yüklemiştir.

«Kamuoyu olgunlaşma süreci» ölçümlenmeye, ne de ölçülmeye elverişli değildir. Kırksekiz saat içinde de «kesin kamuoyu» belirmiş olabilir (Kıbrıs Barış Harekâtı'nda olduğu gibi). Fakat bu düzeysel bir değerlendirmedir. Bir anlık sayılan olayların bile sessiz ve sürekli bir «kuluçka süresi» vardır. Barolar Birliğinin öncülüğünü yaptığı «Hukukun Üstünlüğü», «Ekonomik (demokratik) Kamu Düzeni» bu açıdan değerlendirilmelidir.

«Kamuoyunu hazırlamak»tan söz edilir. Siyasal partilerin kamuoyuna etkisi böyle olabilir. Partiler kamuoyunu kendi inançlarına çekmek çabası içinde olabilirler. Fakat kamu niteliğindeki kuruluşların etkisi sadece «kamuoyunu oluşturmak (aydınlatmak) niteliği»ni

Cevdet Kudret

taşır. Barolar ve birliğin bu niteliği yitirmemeleri gerekir.

Kamuoyu ile, çoğunluğun oyu ayrı kavramlardır. İkisinin birleştiği dönemler olabilir. Bundan faydalanarak, gerektiğinde ayrılma olanağının kaldırılması, «siyasal fırsatçılık»tır. Demokrasilerde «Kamuoyunun varlığını korumak hukuk kuruluşlarına düşer.

Dönem dönem barolar ve birlik «Hükûmet»le fikirsel çatışmaya düşmüş olabilirler. Bu, demokratik düzen için olağandır. Kamuoyunu belli bir noktada saptamak ve yanında tutmak isteyen hükûmet ile, kamuoyunun toplumsal gösterge yeteneğini yitirmemesinde görevli, kamu niteliğindeki kuruluşların tutumu elbet farklı olacaktır.

Hükûmet kendi sorumluluğu içindedir. Barolar da, birlik de sorumsuz kuruluşlar değildir. Fakat bu sorumluluklar birbirinden ayrı kalmalıdır. Sorumda ortaklık «tabiiyet»le sonuçlanır.

Kamuoyunun yanılgısı sosyal felâketlere yolaçabilir. Başta boralar ve birlik olmak üzere onu sağlıkta tutan kuruluşların sorumluluğu pek ağırdır.

(Milliyet, 18.8.1975)

---

1. Sauvy, A. L'opinion Publique, Paris, 1971, S: 5
2. A. g. e. S: 14
3. A. g. e. S: 15
4. A. g. e. S: 16

Kâzım YENİCE

KARA SAYGI

Danıştay'ın bazı kararlarına uyulmaması sonucu devlet otoritesinin zaafa uğraması ve Türk milleti adına ortaya konan iradeye saygı gösterilmemesi, kaygı verici bir düzeye gelmiştir. Aslında sorunun boyutları göründüğünden daha kapsamlıdır. 1961 Anayasası yürürlüğe girdiği günden bu yana bazı çevrelerce Danıştay; yıpratılması, hattâ güçleri yeterse tamamen etkisiz hale getirilmesi istenen tek yüksek yargı organı değildir. Anayasa Mahkemesi'nin, Yargıtay'ın, Yüksek Seçim Kurulu'nun da hoşa gitmeyen kararları gazap oklarına uğrar, mahkemeler en ağır eleştirilerin boy hedefi haline getiriliverir.

İstenen nedir? Bunun yanıtı, müesseselerin niteliklerinde gizlidir. Üçünde hizmet vermekle kıvanç duyduğum bu Yüce Mahkemelerde görevli olanların hemen tümünün dikkate değer ortak yönleri vardır: 1961 Anayasasına ve Atatürk ilkelerine gönülden bağlıdırlar. Sorunlara, yılların sağladığı deneyin ışığında; bireylerin temel hakları ve özgürlükleri yanında; kamu düzeni, kamu yararı ve kamu hizmeti gerekleri perspektifinden bakarlar. Başta Anayasa, tüm yasaları ve ilkeleri (normları) bilinçle, üstün bir hukuk anlayışı ve tam bir tarafsızlık içinde yorumlar ve uygularlar.

Kuşkusuz, bağımsız yüksek mahkemeler kendi içlerinde, kendileri geleneklerini ve kurallarını yaratırlar. Dışarıdan, çoğu politik amaçlı baskılarla bu mahkemelere istenen yönün verileceğini sanmak boşuna bir çabadır.

Anayasa Mahkememiz bir kararında hukuk devletini «bütün davranışlarında hukuk ve Anayasaya uyan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı bulunan devlet» olarak nitelemektedir. Yürütme organının bu kurala uyması hukuk devleti olmanın gereği ise bu

takdirde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası yürürlükte olduğu sürece, hiç bir yönetimin, mahkeme kararlarını hoşa giden ve gitmeyen kararlar diye ayrıma tabi tutarak bir kısmını yerine getirmemezlik yoluna girmemesi gerekir.

İktidarlar, yürütme görevlerini serdürürken —Anayasa içinde— güçlerinin sınırlarını iyi çizmelidirler. Türkiye'de bugün «yumuşak bir kuvvetler ayrılığı» sistemi egemendir. Ulus, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. Anayasa hükümleri; yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Türk mileti adına yargı yetkisi bağımsız mahkemelere tanınmıştır. Hâkimler herhangi bir kişi veya zümrenin isteğine göre değil; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdanî kanaatlarına göre hüküm verirler. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadırlar (Anayasa mad. 4,8,132).

Yürütme Organı ve Görevleri: Anayasamız, yasama ve yargı organlarının «yetki»lerinden söz ederken, yürütme organına «görev» vermiştir. Bu farklı niteleme anlamlıdır. Çünkü yürütme, Anayasa Komisyonu raporunda açıklandığı gibi, sadece kanunların uygulanması demektir. Yürütmenin en önemli görevlerinden birisi de, mahkeme kararlarını değiştirmeden ve geciktirmeden yerine getirmektir.

Bir yargısal kararı, gerekirse, açıklamak ve sınırlarını çizmek yine yargı yerine düşer. Anayasanın 132. maddesi yürürlükte olduğu sürece veya Anayasayı ihlâl göze alınmadıkça idare, bir mahkeme kararının uygulanıp uygulanmıyacağını takdire kalkışamaz.

Bütün bunlara rağmen yönetim, büyük vatandaş topluluklarının yakından izlediği bir kısım Danıştay kararlarını yerine getirmemektedir. İdarenin eylem veya işlemleriyle haksızlığa uğradığı kanısında olan kimse, idare içinde olumlu sonuç alamazsa, idari yargı yerine başvurur. Yargı organı bu konuda karar verince de, taraflara düşen buna uymaktır. İdarî yargı önünde dava edilen durumunda olan yönetim; mahkeme kararını beğenmez, buna uymamağa kalkarsa, Anayasanın kurduğu düzen bozulur ve bir çıkmaza girilir.

Bir sayın hükûmet başkanı «...Ben Danıştay kararını yerine getiremem; getirirsem Anayasayı ihlâl etmiş olurum» veya bir başka zaman «...tehir edilecek icra yoktur orta yerde; çünkü icra yapılmış bitmiştir. Bunun tehiri mümkün değildir» derse, fiili bir durum yaratılmış olur. Bu sözleri, radyo - televizyon ve basın yoluyla öğrenen vatandaş; eğilimlerine, kültür düzeyine ve hukuk anlayışına göre ya hükûmete ya da yüksek yargı organına olan saygınlığını yitirir.

Oysa iktidarlar ve başkanları gelip geçicidir. Devlet yaşamında diğerleriyle bir arada sürüp giden yürütme ve yargı erkidir. Bu organlara beslenmesi gereken saygınlığı korumak görevi en başta hükümetlere düşer.

İktidarlar böyle bir tutum içine girince, eylem burada bitmemektedir. İdarenin her türlü eylem ve işlemini Anayasanın yargı denetimine tabi tuttuğu ve hukuk devletinden, hukukun üstünlüğünden çok söz edildiği bir ülkede; bu kez iktidarı oluşturan büyük siyasal partinin yöneticilerinden birisinin de, dokunulmazlık zırhının gerisinden bir yüksek mahkemeyi «Anayasayı ihlâl yalnız silâhla olmaz; mahkeme kararıyla da olur» sözleriyle itham ettiği duyulacaktır.

Bu sözler, aynı zamanda vatandaşları mahkemelere karşı husumete ve suça itmektedir. İktidarların görevi ise vatandaşları adalete inandırmak, suçları önlemek, yurtta huzuru ve düzeni sağlamaktır.

Mahkemeler, yargı organı-adalet mercii olmanın ağırbaşlılığı içinde hiç bir polemiğe girmezler. Bu anlamlı sessizlik, belki saldırganları daha da atak hale getirir. Ne var ki, Türkiye'de bir kamuoyu vardır ve Descartes'in dediği gibi, insanlar arasında en iyi dağıtılmış nesne olan sağduyu, en yerinde değerlendirmeyi yapacaktır.

Anayasa koyucu; öbür organlar ve idare «mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez» derken, uyulmaması şöyle dursun, bir kararın yerine getirilmesinin geciktirilmesine bile tahammülü olmadığını hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkla ortaya koymuştur. Buna rağmen

Danıştay Kanununun, Anayasamızın 132. maddesini yinelemekten başka amacı olmayan 95. maddesinin son fıkrasındaki «Danıştay ilâmlarının icaplarına göre eylem ve işlem tesis etmeyen idare aleyhine maddî ve manevî tazminat davası açılabilir.» hükmünden, kararların yerine getirilmesi zorunluğu olmadığı sonucunu çıkarmak isteyenler vardır. Bu görüşte olanlara göre, idare, karar gereğini yerine getirmezse ilgili bu nedenle ancak tazminat davası açabilir.

521 sayılı Danıştay Kanununun 95. maddesine son fıkra eklenirken istenen şey, davacıya, mahkemeden yerine getirilmeyecek bir karar almakta olduğunu peşin peşin duyurmak değil; onun karar aldıktan sonra ortaya çıkan ve baklenmeyen mağdurluğunu da gidermektir. Örneğin; Anayasanın emrine rağmen, mahkeme kararı yerine getirme sırasında bir değişikliğe uğramışsa veya geç yerine getirilmişse davacı tazminat isteyebilecektir. Mahkemece sonradan iptal edilen bir kamulaştırma işlemi üzerine bir kimsenin yapısı yıkılmış, ağaçları kesilmişse ortada, karar yerine getirme bakımından bir maddî olanaksızlık vardır. İlgili tazminat için başvurabilir. Görevinden uzaklaştırılan memur, karar alıncaya kadar emeklilik yaşını doldurmuşsa, görevine geri alınabilmesi bakımından ortaya hukuksal bir olanaksızlık çıkmış demektir. İlgili ancak tazminat isteyebilecektir. Yoksa idarenin durup dururken bir iptal kararını veya yürütmenin durdurulmasını kenara itmesi, vatandaşa, istersen git yerine getirmediğim karar için mahkemeye başvur, tazminat al diyebilmesi hem mahkeme kararını, hem de Anayasa hükmünü hiçe saymak olur. Anayasanın emredici kuralı ortadayken böyle bir gerekçeye tutunmak, hukukta yorum ve yazılı hukuk normları arasında hiyerarşi ilkelerini altüst eder. Bu suretle soruna bir çözüm getirildiği de kimseye kabul ettirilemez.

Karara uymamanın hukuksal sonuçları: Mahkeme kararları gereğini yapmayan iktidarların halk oyu ve yasama organları önündeki sorumlulukları konumuz dışındadır. Ancak, karara uymayan idare ajanı, Anayasanın 8 ve 132. maddelerini açıkça ihlâl etmiş olur. Ceza

hukuku karşısında bu hal en azından görevi kötüye kullanmak olarak nitelendirilir. Kararı yerine getirmeyen ajanın; —mahkeme kararlarında da belirtildiği şekilde— ağır kişisel kusurluluk hali vardır. Gereken maddî, manevî tazminat ajandan istenebilir. İdare bu nedenle tazminat ödemekle yükümlü tutulmuşsa, ödediği tazminat için idarenin kişisel kusuru olan ajana rücu etmesi zorunlu hale gelir. Bu yola gitmeyen devlet memurları, göz göre göre yerine getirilmeyen ilâmlarm çoğalmasına yol açarlar. Hazinenin; bir kısım görevlilerin hizmet sınırlarını aşan ve suç niteliği olan eylemleri için tazminat ödemesine ve bu tazminatın haksız yere Hazinenin malvarlığında kalmasına göz yumulamaz. Bunu görmezlikten gelmek de, hiç değilse, görevini savsamak suçunu oluşturur.

Danıştay, bağımsız yüksek idare mahkemesi olarak, her zamanki ağırbaşlılığı içinde görevini sürdürecektir. Dr. Charles E. Freedeman, Fransız Danıştayı için «İdare içinde kamu hizmetlileri, Danıştaya görevlerine ilişkin haklarının koruyucusu nazariyle bakarlar» demektedir (Modern Fransa'da Danıştay — Çeviren: Işık Göktan — 1971 — sayfa: 149).

Türk Danıştayı da hiç bir zaman —kuruluş amacına ve hukuk devleti gereklerine ters düşecek şekilde— vatandaşları, idarenin haksız eylem ve işlemleriyle başbaşa bırakmaz.

Bu arada, kamuoyunu oluşturan, aynı zamanda yönetime etkili kuruluşlara da düşen önemli bir görev vardır. Özerk üniversiteler, tarafsız TRT, özgür basın, barolar, sendika ve federasyonlar; uygar ve hukuka saygılı bir toplumun baskı grupları olarak, anayasayı ve mahkeme kararlarını bir yana iten her somut eylem ve işleme karşı seslerini duyurmalı ve yönetimi hukuk alanına çekinceye dek bu çabalarını sürdürmelidirler. Çünkü, anayasanın korunması kadar uygulanmasının sağlanması da, Anayasa metni arasında olan «Başlangıç» kısmında yazılı şekilde «Hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet» edilmiştir.

(Cumhuriyet, 25.8.1975)

Abdi İPEKÇİ

İÇERDEKİ SORUMSUZLAR

Cumhurbaşkanı, son demeçlerinde, karşılaştığımız güçlüklerin, dâvâlarımızı dünyaya anlatamamaktan doğduğuna değinmişti. İktidar ve muhalefet partilerini, aydınları, basını bu gereğin yerine getirilmesi için birleşmeye çağırmıştı. Nitekim, şimdi bu çağrıdan esinlenen iş adamlarının Amerika'ya, Türkiye'nin dâvâlarını tanıtma, anlatma gezileri düzenlediği görülüyor.

Aslında Türkiye'nin dâvâlarını tanıtmak ve anlatmak, herkesten önce devlete ve devletin resmî temsilcilerine düşen bir görevdir. Ne var ki, bugünkü hükûmet, devleti o görevi yapamaz duruma düşürmüştür. Çünkü, şimdi dış politikamızda büyük önem verilen Arap ülkeleri başta olmak üzere, dünyanın birçok devletlerinde Türkiye'yi temsil edecek bir elçi yoktur. O makamlar aylardır boş bekletilmekte, gerekli atamalar bir türlü yapılmamaktadır. Gerçi hariciyenin bu konudaki hazırlıkları çoktan tamamladığı bilinmektedir. Ama aradan geçen günlere rağmen bu hazırlıklar karara dönüştürülmemektedir.

Bu halin nelere mal olabileceğini bir örnekle belirtmeye çalışalım:

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, üç hafta sonra toplanacaktır. Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların bu toplantıdan yararlanarak, Türkiye'yi kesinlikle kınayan, hattâ ülkemize karşı müeyyide uygulanmasını öngören bir karar tasarısını Kurul'dan çıkarmaya hazırlandıkları bilinmektedir. Ve böyle bir karar tasarısının onaylanması olasılığı hiç de zayıf değildir. İşte böyle bir dönemde dünyanın birçok ülkelerindeki temsilciliklerini boş tutan Türkiye, dâvâsını sadece o devletlere değil, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na dahi anlatmak olanağından yoksun bırakılmaktadır. Çünkü Birleşmiş Milletler'deki büyükelçimiz, yerine yenisinin atanması ön-

görüldüğü için merkeze çağırılmıştır. Onun boşluğunu dolduracak büyükelçinin kararnâmesi ise ötekiler gibi hâlâ çıkmamıştır. Ve öğrendiğimize göre zor durumda kalan hariciye, o diplomatımızı, Birleşmiş Milletler'e şimdi «geçici görev» ile göndermeyi tasarlamaktadır.

Düşününüz:

Birleşmiş Milletler'de Türkiye'yi kınamak, belki de ülkemize karşı müeyyide uygulamak üzere bir toplantı yapılacak ve o toplantıda devletimizi temsil etmek, dâvâmızı savunmak görevi Birleşmiş Milletler'e henüz akredite edilmemiş bir diplomata yüklenecek...

Türk devleti, tarihinin hangi döneminde ciddiyetten bu kadar uzaklaştırılmıştı?..

Dâvâlarımızın iyi anlaşılmamasının nedenini dışardaki düşmanlarımızdan çok, içerdeki sorumsuzlarımızda arayalım...

(Milliyet, 26.8.1975)

Uğur MUMCU

ŞELLEFYAN DÜZENİ...

Başbakan Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in İsviçre'deki üç firma aracılığı ile, İtalya, Libya ve Kıbrıs'a mobilya ihraç ettiğini ileri sürerek Merkez Bankası'ndan yirmi milyon lira para aldığı, bir süre önce gazetelerde açıklanmıştı. Olayın belgeleri, bir karpuz sergisi gibi, teker teker kamuoyu önüne getirilmiş, fakat, siyasal iktidar, bütün olup bitenleri, tribün seyircisi gibi göz ucuyla izlemekle yetinmiştir.

Altan Öymen arkadaşımızın, İsviçre'de yaptığı bir araştırma sonunda saptadığı sonuçlar, dün Cumhuriyet'te yayınlanmıştır. Mobilya yolsuzluğunun bu aşamasında, karşımıza ünlü Mıgırdıç Şellefyan çıkmıştır. Yahya Demirel'in İsviçre'de ticarî ilişkide bulunduğunu ileri sürdüğü «Etablissement Mopar» adlı firmanın, Lozan Ticaret Odası ve İsviçre Bankalarında kayıtlı bulunmadığı anlaşılmış, bu kez, varlığı saptanamayan bu firmanın adres olarak gösterdiği yerde, Mıgırdıç Şellefyan'ın kardeşinin oturduğu ortaya çıkarılmıştır.

İşte, buyurun belgelerini...

İşe bakın siz: Yurttaşların devlete ödedikleri vergiler, türlü oyunlarla, Demirel ailesine aktarılmakta, «teşvik tedbiri», «kredi» ve «vergi iadesi» adı altında milyonlarla para, bu «Isparta prenslerini» zengin etmektedir.

— Aşırı cereyan... yıkıcı düşünceler... devletiyle milletiyle bölünmezlik... gibi gerekçelerin arkasından, işte böyle, ucu kökü dışarıda ticarî ilişkiler çıkmaktadır.

Adını koyalım: «Şellefyan düzeni»dir bu...

Devletin önemli koltuklarına adamlarını yerleştir. Milyonlarca kredi al. Kimse hesabını sormasın. Hesap sormaya kalkanları, türlü yollarla, ezmeye, sindirmeye, korkutmaya çalış. Gelsin krediler, gelsin paralar.

— Komünizm tehlikesi... kökü dışarda cereyanlar... milletin bütünlüğü...

Uyut, uyutabildiğin kadar...

Ziraat Bankası'ndan alınan 26 milyonluk krediler ne oldu? Ne olacak birkaç küçük memur cezalandırıldı, milyonlar yine Demirel ailesinde kaldı...

Demirel'lerin sahibi bulunduğu «Terakki Kollektif Şirketi» ne, zamanın Devlet Planlama Teşkilâtı Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanı Yılmaz Ergenekon'un 18.1.1968 gün ve 39 sayılı belgeyle tanıdığı «teşvik tedbiri» ne oldu? Ne olacak, Yılmaz Ergenekon, Maliye Bakanı oldu...

Başka, başka?..

Ergenekon'un kredi dağıtmaya, devlet kasasını beklemede yeterli bulunan sağlığı, askerlik görevi yapmaya engel görüldüğü için, onbeş yıl süren asker kaçaklığından sonra, aldığı «çürük raporu» ile vatan görevi yapmaktan kurtuldu.

Yok ki hesap soran...

Mobilya yolsuzluğu ortaya çıkarıldığında ne oldu? Ne olacak: Ticaret Bakanlığı eski Müsteşarının evine dinamit atıldı, bir gün sonra kapısı kurşunlandı. Ticaret Bakanı kem-küm ettikten sonra sustu. Aynı günlerde Demirel devlet memurlarına:

— Yolsuzlukları süratle takip edin... diyen bir genelge yayınladı. Genelge, seçim yasaklarına aykırı olarak, devlet radyolarından okundu. Bu ne «perhiz», bu ne «lahana turşusu» değil mi?..

Değil herhalde...

Eğer yolsuzlukla savaşılmak isteniyorsa, önce Ziraat Bankası'nın usulsüz kredilerinden başlayalım. Sonra Yılmaz Ergenekon'un Devlet Planlama Teşkilâtı Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanıyken dağıttığı milyonlarca krediler ortaya çıkarılsın. Mobilya ihracatının bütün belgeleri, Mıgırdıç Şellefyan'ın, Türkiye'deki ticarî ilişkiler, kimlerle ne gibi yakınlıklar kurduğu birer birer araştırılsın.

Haydi, haydi, ne duruyorsunuz, Halep ordaysa, arşın burada...

Belki bizler yalan söylüyoruz. Elimizdeki dosyalar

düzmecedir. Demirel'in yeğeni, hiç bir zaman mobilya ihracatı yapmamış, Merkez Bankası'ndan vergi iadesi adıyla yirmi milyon lirayı tıkır tıkır cebine indirmemiştir.

Bizler, Marksist, Leninist ve Maoistleriz. Devletimizi ve milletimizi bölmek istiyoruz. Devlet düşmanıyız. Kökü dışarıda cereyanlara bağlıyız. İşte bu nedenle, devleti yıkmak için, Demirel ailesinin haksız yere zengin edildiğini yazıyoruz. Devletin bütün arşivleri ellerindedir. Bütün olanaklarınızı kullanarak elimizdeki belgeleri çürüterek, Marksistliğimizi, Leninistliğimizi, ve hattâ Maoculuğumuzu kanıtlayın.

Ne duruyorsunuz, kanıtlayınız yalan yazdığımızı...

Hey, bu yoksul ulusun milletvekili ve senatörleri, hey bu ülkenin namuslu yazarları ve gazetecileri, hey Cumhuriyet Savcıları ve Yargıçları, hey yurtsever memurları... Hep birlikte bu yolsuzlukların üzerine gidelim.

Parlamento aritmetiğinin kerrat cetveliyle parmak hesabı yapıp, kürsülerden:

— İşte yakam, gelin yapışın, demek kolaydır.

Elimizdeki belgelerle yakalara yapışıyor ve «Şellefyan düzeni»nin hesabını soruyoruz.

Haydi, durmayın. Verin cevabını...

(Cumhuriyet, 1.9.1975)

VARLIK KİTAPLARI

1. **Yaşar Nabi:** Çağımıza Ters Düşenler..... **15 T.L.**
2. **Cavit Orhan Tütengil:** Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak **15 T.L.**
3. **Oktay Akbal:** Atatürk Yaşadı mı? **10 T.L.**
4. **Emin Özdemir - Adnan Binyazar:** Yazmak Sanatı **10 T.L.**
5. **Panait İstrati:** Kira Kiralina **10 T.L.**
6. **Jean - Paul Sartre:** Kirli Eller ..... **6 T.L.**

Şevket Süreyya **AYDEMİR**

OLİGARŞİ'NİN KUCAĞINDA...

Türk Demokrasisinin Oligarşiye sürükleniş gelişmelerine, bu sütunlarda, daha önce de değinilmiştir. Ama bugün bu sürükleniş, oligarşinin ülkemizde bir nizam olarak yerleşmesi haline eriştiği için, konuyu, daha toplu bir bakıştan ele almayı faydalı buluyoruz. Çünkü ülkemizde bugünkü bunalım da aslında, bu rejim içi oluşumun bunalımıdır. Anayasamıza göre, Türkiye'nin benimsediği rejim, Batı anlamında demokrasidir. Ama demokrasinin nice şekilleri var. Nitekim oligarşi de, demokrasi genel kavramı içinde, bu şekillerden biridir. Oligarşiyi belirlemeye ve bunun bugün Türkiye'de egemenliğe ulaşması realitesine geçmeden önce, yine demokrasi üzerinde, bazı açıklamalarda bulunalım. Demokrasi, yalnız çağımızın bir buluşu değildir. Demokrasinin kökleri ve ideolojik kavramları, ilk çağa kadar iner. Yani biz insanoğulları demokrasiyi, 2500 yıldan beri tanırız. Demokrasi, eski Ege kültür alanında, özellikle, Aristo ve Eflâtun tarafından teorileştirilmiştir. Sistematik derlenmesini bulmuştur. Tartışmaları yapılmıştır. Örneğin, Bodrumlu Tarihçi Heredeot'un tarihinde, İran'daki Darâ ve arkadaşlarının hükümet darbesi dolayısiyle, demokrasi ve bu arada öbür rejimlerle kıyaslama ne kadar mükemmeldir. Ama klasik demokrasi, sınıflı toplumlar nizamıdır. Nitekim Eflâtun'un demokratik cennetinde de, köleler insan hak ve hürriyetlerinin dışında bırakılıyor. Çağımızda, Amerikan bağımsızlık beyannamesi ile, 1789 Fransız devrimi üzerine yayınlanan «İnsan Hakları Beyannamesi» çağdaş demokrasinin yeni bir dünyaya seslenişidir.

Bizde rejim araştırma ve tartışmaları, daha İstiklâl Savaşı içinde başlamıştır. 1924 Anayasamıza, çağdaş demokratik bir yön egemendir. Ama bu Anayasadan sonra da, rejim ve demokrasi tartışmaları sürmüş gitmiş-

tir. Örneğin, 1931 - 1934 arasında etkileri önemli olan «KADRO» fikir hareketimiz, klasik Batı demokrasisine karşı cephe almıştı. Biz, devrimimizin ideolojisini, dünyaya yeni bir çağ açan «Millî Kurtuluş Hareketi»mizin, tarifsel özelliğinden gelen kendine özgü, ideolojik ilkelerde arıyorduk. Bu sıralarda, klasik demokrasinin, bilgin ve idealist mücahidi rahmetli Hoca Ahmet Ağaoğlu ile başında giriştiğimiz uzun tartışmaları, bugün de zevkle hatırlarım. Ahmet Bey buna ait yazılarını «Devlet ve Fert» adlı eserinde vermiştir. 1932'de yayınlanan «İnkilâp ve Kadro» adlı eserimde ise, bizim ideolojik dayanaklarımız yer alır. Şimdi artık oligarşi bahsine girebiliriz.

Oligarşi de, demokrasinin bir şeklidir demiştik. Onun binbir tarifine girmeden, oligarşiyi, şöyle tanımlayabiliriz: Oligarşi, toplumda, dar birtakım menfaat, yahut çıkar zümre ve gruplarının egemenliğidir. Yani oligarşi, gerçek ve ideal bir halk hâkimiyeti değildir. Sınıflı toplumlarda, sınıfsal oluşumun yapısından, tabiatından gelir. Ve toplum adına konuşup, toplumun temsilciliği davasını güden, dar birtakım menfaat zümrelerinin, maskeli iktidarının adıdır. Bu zümreler, memleketlere ve zamana göre değişir. Oligarşiler her dönemde vardı. Şimdi de vardır. Finike, Kartaca, Ege ve İyoniyen siteleri birer oligarşiydiler. Ortaçağ ve sonrasında Venedik, Cenova, Pıza gibi tüccar şehir ve devletçikler de birer oligarşiydiler. Çağımızda da, devleti kendi tekellerinde, kendi menfaatlerine işleten, Orta ve Güney Amerika ülkelerinin müsrif ve kumarbaz grupçuklarının yönelttikleri nizamlarına damgası, oligarşidir. Bütün bu oligarşilerde, dar menfaat zümrelerinin kadroları değişebilir. Bazı yerlerde kilise, ordu ve çok büyük toprak sahipleri (Brezilya) oligarşiyi ellerinde tutarlar. Bazı yerlerde kilise, tekelci bürokrasi ve mali sermaye ile, yabancı sermaye kombinezonu, orduyu da önde tutarak hâkimiyetini yürütür (Şili), Güney Afrika ile, Endonezya'da da, oligarşik nizamlar egemendir.

Bize gelince... Biz, tarihte bir sıra devletlerin kurucusu olduk. Şimdi «son topraklar üstünde son Türkler» olarak, kendimize bir devlet nizamı aramış olan

bir toplumuz. Bu arayışta, Atatürk'ün 1919 sonlarında bir gecede hazırladığı «halkçılık programı» o zamanın şartlarına göre bir arayıştı. Bunda hattâ bazı «Şuralar» uygulaması da vardı. Tabii yürümedi. Ocak 1920 «Teşkilât-ı Esasiye Kanunu» şöyle böyle çıktı. 1924 Anayasası esas maddelerinde rejim bahsi, pek işlenmez. 1930'dan sonraki «6 OK» hareketleri ve bu arada devletçilik eğilimleri ise, ilkesiz ve işlenmemiş olarak kalmıştır. İnkılâbımızın bu bocalamaları karşısındadır ki KADRO hareket ve yayınlarımızda, şu ihtimali belirtmekten çekinmemişizdir:

«Eğer, devrimimizin ideolojik prensipleri ile, psikolojik şevk (Antuzyazm) ve heyecanı, bu inkılâba ve onun yarınki nizamına önder olacak Avangard (Öncü) bir Kadroya, şuur (bilinç) ve ahlâk olarak benimsetilip verilemezse, bu inkılâp yarın, bir oligarşiye, pekâlâ kayabilir...»

Nitekim bugün yalnız bu kaymanın değil, oligarşinin ülkemizde gün geçtikçe daha güçlenerek yerleşmesinin, binbir gerçekleri karşısındayız. Biliyoruz ki, Türkiye, sosyal anlamı ile zaten kapitalist bir nizamın yapısını ve ilkelerini benimsemiştir. Ama geçen yüzyılda Batı kapitalizmi gücünü ve sermaye birikimini, dünyayı taksim ederek elegeçirdikleri sömürgelerden sağlamışlardır. Sömürgelerin el sanatlarını yıkmak ve oraları, ölçüsüz sömürmekle sağlamıştı. Oysa Türk kapitalizmi palazlanmak için, bu sömürgelerden yoksundur. O halde sermaye birikimini, iç pazarın ölçüsüz sömürüsüne dayamak zorundadır. Bunun için de, bu ekonomik yapı değişikliğini hızla başarma durumunda olan zümrelerin, devletin iç ve dış siyaset ve iktidarına, kayıtsız şartsız hâkim olması lâzımdır. Bu da, evvelâ Parlamentodan hâkimiyetle sağlanır.

Onun için bu Türk oligarşisinin ana temsilcileri, evvelâ iktisadî oligarşidir. Yani, kapitalist yönde imkânları elinde tutan özel teşebbüs temsilcileri. Sonra da, bütün teşvik, himaye, iç ve dış kredi, vergi imtiyazları ve benzeri imkânları, Parlamentoda bu yöne çevirecek siyasi partiler. Bizde oligarşinin iki ana kanadı bunlar-

dır. Ama bunlar yetmezler. Türk oligarşisini aslında, üç kanatlı olarak almalıdır.

Bugün bu nizam Türkiye'de, artık mekanizmasını kurmuştur. Fakat sınıflı bütün toplumların getirdiği çelişkilerle yarattığı karşı akım ve kuvvetler, tabiî şimdi Türkiye'de de sahneye çıkmaktadır. Örneğin sendikalar: Karşıt fikir akımları, meslekî örgütlenmeler ve benzerleri gibi güçler. Gerçi şimdi Türk sendikalarına yapışan iki illet, yani sendika prenslerinin türeyişi, bunların kavgasından sendikaların parçalanışı ile, işçi kesiminin Parlamentoya siyasî ağırlığını koymaması için, bizzat sendika önderlerinden gelen direnişler bu aradadır. Ama ne var ki, zaman, iki taraflı çalışarak, bir taraftan oligarşiyi kuvvetlendirirken, bir taraftan da onun karşı kuvvetlerini, elbetteki söz sahibi kılacaktır. Çünkü oligarşi, kendi doğum ağrıları içinde, kendi nizamının çeşitli unsurlarını da doğurur. Örneğin oligarşi, bir taraftan faşizmin en yakın müttefiki ve besleyicisidir. Bir taraftan da, sol ve sosyalist bir karşı fikir ve eylem akımının da, en hızlandırıcı besleyicisidir. Şimdi bu aşamada, gerçek millî siyaset, bu güçleri, seviyesiz, demagoji taşkınlıkları ile tahrik değil, kötü patlamalar yerine, hiç değilse sosyal demokratik bir düzen içinde çağdaş bir reformizme yöneltebilmektir.

(Cumhuriyet, 8.9.1975)

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

EKONOMİDEKİ DAR BOĞAZLAR

Ekonominin sorunlarını günlük politika tartışmaları içinde ele almak son günlerde hayli yaygın bir eğilim haline geldi. Aslında bu eğilim olumlu bir nitelik taşımaktadır. Ne var ki günlük politika ile ekonomik sorunlar bir arada tartışılırken ağırlığın birincisine kayması tutarsız suçlamalara, anlamsız savunmalara ve gereksiz alınganlıklara neden oluyor. Örneğin Türkiye'de bugün bir dış ticaret darboğazı ve döviz yetersizliği sorunu var mıdır? Bu sorun ekonomiyi önümüzdeki yılın başlarında olumsuz yönde etkilemeye başlıyabilir mi? Sorun kısa dönemli bir sorun mudur? Kısa dönemli önerilerle güçlüklerin üstesinden gelinebilir mi? Bu sorular tartışılırken kullanılacak yöntem çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının yayımladıkları rakamlara bakmak, önceki başarılı ve başarısız uygulamaları anımsamak, bugünkü olguları gözlemleyip değerlendirmek olmalıdır. Evet; ekonomi bugün önemli bir döviz darboğazı sorunu ile karşı karşıyadır; bu darboğaz önümüzdeki yılın başlarında olumsuz etkilerini duyuracaktır; sorun kısa dönemli olmayıp ekonominin yapısından gelmektedir ve ne yalnızca şu veya bu hükümetin becerili olmamasından doğmuştur, ne de yalnızca şu veya bu hükûmetin becerisiyle kısa dönemde üstesinden gelinebilir. Şimdi bu sonuçlara nasıl varıldığını tartışalım.

Türkiye ihracatında uluslararası mal sınıflandırmasına göre, tarımsal malların payı %70 dolaylarındadır. Bu payın da % 80'ini yalnızca dört ürün (pamuk, tütün, fındık, kuru üzüm) oluşturmaktadır. Üzerinde çok durulan ve özellikle fiyatlar yönünden gelebilecek sakıncaları uzun uzun tartışılan bu görünüş üzerine daha çoğunu söylemenin anlamı yok. Ancak burada iki

yapısal bozukluğa hemen işaret etmek gerekir. Birincisi tarım kesiminin, gayrisafi millî hasıla içinde % 22 dolaylarında yer tutmasına karşın, ihracat içinde % 70 dolaylarında yeralması, ikincisi nüfusun % 65'e yakın kısmının barınıp geçindiği tarım kesiminin, ülkenin ihracatına % 70 dolaylarında katkıda bulunmaya zorlanması. Ancak uzunca bir dönem boyunca sağlanacak gelişmeler sonunda arttırmanın belli bir sınırı vardır ve bu sınır daha hesaplanmış değildir.

İhracat açısından ortaya çıkan bu durum daha uzun yıllar önce aşırı karamsarlıkla yorumlanmış ve acele bir tedbir olarak ihracatın teşviki yerine ithal ikamesi politikasına öncelik verilmiştir. Başka bir deyişle mademki ihracat yoluyla ülkeye yeterli döviz akmayacaktı şu halde sınırlı dövizi ilerde döviz tasarrufu sağlıyacak yani ithalâtı ikame edecek bir sanayileşme yanında kullanmak gerekirdi. Böylece döviz gelirleri sınırlı olacaktı ama döviz giderleri de sınırlı kalacaktı. Ne var ki umulanın tersine ithal ikamesi uygulandığından bu yana ithalâtın gayrisafi millî hasıla içindeki oranı % 9'dan % 13'e çıktı. Burada tartışılması gereken konu şudur: Gayrisafi millî hasıla içinde ithalâtın payını arttıran, uygulanan ithal ikamesi politikası mıdır? Yoksa, bu politika uygulanmasaydı bu oran daha da büyük mü olacaktı? İşte yine kesin cevap verilmesi çok güç olan bir soru. İktisatta, olmasaydının cevabı yok. İthal ikamesi politikası uygulanmasaydı ne olurdu kesin bilemeyiz. Ancak, bu ithal ikamesi politikasının daha tutarlı olarak uygulanıp uygulanamıyacağı tartışılabilir.

İthal ikamesi sanayileri amaç olarak döviz tasarrufu sağlamak için kurulur. Çünkü bu sanayiler, ithalât benzeri mallar üretecekler ve dolayısıyla bu malların yabancı kökenli olanlarına gerek kalmıyacaktır. Böylece adı geçen sanayiler kuramsal olarak mutlaka döviz tasarrufu sağlayacaktır. Ancak, ödemeler dengesi sorunu olmayan bir ülke için olmasa bile, devamlı döviz darboğazının tedirginliği ile yaşıyan ve dövizi çok değerli olan bir ekonomi için üzerinde düşünülmesi gereken iki nokta var. Hangi ithal ikamesi sanayilerine hangi cesametlerde öncelik verilmelidir? Belli bir sü-

re sonunda dışa açılamayan bir ekonomide ithal ikamesi politikası ekonomiyi yine başladığı noktaya getirmez mi? Bu iki nokta ile yakından ilgili iki soru da haklı olarak sık sık tartışma konusu olmaktadır. İthal ikame sanayileri kurulmasaydı ve bu mallar ithal edilseydi tüketim veya kullanımları bu kadar genişler miydi? Döviz darboğazı kendini bütün ağırlığı ile hissettirdiğinde bazı tüketim mallarının ithalinden vazgeçilebilir ama aynı malı üreten iç sanayilerin hammadde-aramalı-teçhizat ithalâtını daraltmanın bedeli yok mudur? Bütün bu soruların cevabı şöyle verilebilir: Gereksiz tüketim harcamalarını uyarmayan belli cesamette sanayilere öncelik verilmelidir; aksi halde toplum, zaman içinde değişen belli eğilimlerine göre tüketeceğinden daha fazlasını tüketme alışkanlığına kolayca kayar, böylece ekonominin döviz gereği devamlı artar ve yine ithal ikamesi sanayilerinin kurulma nedenlerini yaratan duruma dönülmüş olunur; bu şekilde dışa açılma olanağını devamlı yitiren ekonomi sağlıklı bir sanayileşme sürecine ve sanayi yapısına bir türlü kavuşamaz.

Sonuç olarak uzun süre ihracat teşvikiyle uygulamada pek önem vermeyen, eksik uygulanan bir ithal ikamesi politikasına dayanan, ama akla gelebilen en tutarlı önerileri uygulama olanağını da pek bulamayan bir sanayileşme-ticaret politikasının zorunlu olarak zaman zaman döviz darboğazı sorunu yaratacağı açıktır. Bu konuda belli fedekârlıklara katlanmadan kolay bir çözümün var olduğunu da sanmayalım. Ayrıca çözüm ararken Türkiye'nin bugünkü üretim ve sanayi yapısının —bu yapının bugüne kadar neden değiştirilmediği konusu bir tarafa— veri alınması gerektiğini de unutmayalım. Bütün yapısal bozukluklara karşın Türk ekonomisi ve sanayii bugün önemli bir aşamaya varmıştır. Ama bu aşamanın yarattığı sorunları ve sorunların çözüm yollarını tartışırken günlük politika amaçlarından bir hayli uzak durmak gerekmektedir.

(Politika, 15.9.1975)

Hasan YILMAER

LİDERLER VE PARTİLER

Kamu oyunun kişi yada konu üzerinde edindiği kanıyı değiştirmek çok güçtür. Kamu eğer bir kişiyi «Kahraman» tanıdıysa gerçekten o kişi kedi görmüş fareler kadar korkaksa bile bunu kesinlikle görüp anlamadan iddiaları kabul etmez. Eğer kamu bir kişiyi «Dünya namuslusu» bellemişse onun hiçde uygun olmayan davranışlarına bile bir kulp takabilir.

Bunun en büyük örneği Menderes'dir. Büyük toprak sahiplerinin haklarını korumak için mücadele bayrağı açan Ege'nin büyük toprak ağalarından biri daha sonra topraksız köylünün kendisine oğlunu kurban edebileceği bir Mit durumuna kadar gelmiştir.

Topraksız yoksul yiyeceksiz ve giyeceksiz köylü ona tek söz söyletmemiştir. Aradan bunca yıl geçtikten sonra bile bugün aynı durumdaki köylü hâlâ Menderes'den hayranlıkla söz eder ve onu günümüzün siyaset liderleri ile kıyasladığında en üst düzeyde tutar.

Ama bu kanının tersi de vardır. Hakkında şu yada bu biçimde olumsuz karar verilmiş kişinin bunu düzeltmesi çok ama çok güçtür. Özellikle suistimal, devlet malını kullanma gibi konularda kamuda uyanan bir kanıyı değiştirebilmek için açık, çok kesin kanıtlar ortaya konulmalıdır.

Senato seçimleri öncesi atılan «Mobilya yolsuzluğu» iddiasına bu nedenle AP Genel Başkanı Demirel büyük önem vermek zorunluğundadır.

İktidarda bulunduğu sırada yıpranmasına neden olan «Kardeşler» sorununa şimdi ikinci iktidar döneminde «Yeğenler» sorunu eklenmektedir.

Açık açık söylemek gerekir ki kamuda Süleyman Demirel konusunda «Yakınlarına çıkar sağlama» kanısı yerleşmektedir.

Demirel'in bunlara karşı savunması açıkça zayıf kalmıştır.

Sorunun «Bu bir iftiradır» demekle çözümlenmediği görülmüştür. Çünkü iddiada bazı gerçekler bulunduğu, yani Sayın Demiral'in yeğeninin içinde bulunduğu şirketin durumunun pek de düzenli olmadığı belgelerle saptanma yoluna gidilmiştir, hiç yoksa ileri sürülen bazı belgeler çürütülememiştir.

Sayın Demirel'in bu iddialara karşı savunması «Yaptırılmasaydı, vergi iadesinde bulunan Ecevit hükûmetidir.» demek olmuştur. İşte bu savunma geçerli olmamıştır.

Diyelim ki, vergi iadesi konusunda Ecevit hükûmeti suçludur. Çok büyük yanlışlık, hattâ suistimal yapmıştır ve bunun hesabını vermek zorunluğundadır. Ancak, bu, eğer varsa bir suistimalin cezasız bırakılmasına neden olmaz. Örneğin hırsızı yakalamayan yada onu rüşvet alarak bırakan polis, suçlu olur ama hırsız da tutuklanır.

Bu konuda ünlü öykü vardır: Adamın eşeğini çalmışlar. Her kafadan bir ses çıkarmış, kimi:

«Sağlam kazığa bağlasaydın» der,

kimi:

«Başından ayrılmasaydın.» der,

kimi şunu yapmamış olduğundan mal sahibini suçlar, kimi bunu yapmadığından.

Sonunda adamcağız dayanamayıp sorar:

«Anladık ben kabahatliyim ama malı çalanın hiç mi kabahati yok?»

Sayın Demirel'in bu konudaki savunması açıkça kamuyu tatmin etmemiştir.

Kamuoyunda beliren kuşkular silinemediği gibi gitgide büyümekte, yerleşmektedir. Nitekim hükûmeti oluşturan dört ortaktan ikisi, MSP ile MHP, hükûmetten bu konuda cevaplar verirken, bunları hükûmet adına değil, partileri, yada kendileri adına yapmalarını istemiştir. İşte bu iktidar partilerinin konunun halk üzerindeki etkisinden kaygı duymaya başladıklarını göstermektedir.

Çok doğaldır ki kişileri lekelemek amacıyla ortaya

atılacak her iftiranın yanıtlanması gereği yoktur. Ancak konumuzda durum böyle değildir ve iddiaların derin izler bıraktığı açıkça bellidir.

Herşeyden önce AP'nin Demirel dışındaki öteki yöneticileri sorunu soğukkanlı olarak değerlendirmeleri ve tedbirlerini almaları gerekir.

Parti yöneticilerinin ve tüm partililerin unutmaması gereken parti çıkarlarının her kim olursa olsun kişisel çıkarlardan önce geldiğidir. Yöneticiler de, liderler de geçicidir ama parti süreklidir. Daha doğrusu bu anlayışla davranıldığı sürece sürekli kalır.

(Politika, 18.9.1975)

Bedri Rahmi desen

İsmail CEM

ZORLANAN VE SAĞA KAYAN DEMİREL

Son günlerde ve hemen her yerde sayın Ecevit'e yapılan saldırı gösterileri, ilk bakışta sezilenden çok daha fazlasına işaret etmektedir.

Bu sopalı-taşlı gösteriler, ya önceden ve bir merkezden plânlanmaktadır ya da aynı merkezin «onaylayan» sessizliği ve dolaylı güvencesi altında yürütülmektedir. Bu ikinci ihtimal aslında en az birincisi kadar tehlikelidir.

Bunun anlamı şudur: Bir takım faşist grupçuklar, kendi başlarına saldırılar düzenleyip gerçekleştirecek, bunu her yerde tekrarlayacak kadar büyük görmektedir, ülkedeki iktidar boşluğunu... Daha doğrusu, bu eylemleri mümkün kılacak kadar önemli bir iktidar boşluğudur, söz konusu olan. Ve bir toplumdaki düzensizlik iktidar boşluğu yaratacak ölçülere yaklaşmışsa, o boşluk mutlaka doldurulur. 1975 Türkiyesinde bunun muhtemel dolduruş biçimi ise, her halde ülkenin yararına olmaz.

Önemli olan bir başka nokta, Türkiye'nin neden her ilde, ilçede muhalefet liderine saldırılabilen bir ülkeye dönüştüğüdür. Ve sayın Demirel'in, sorumlu kişi yani Başbakan olarak, bu saldırılara nasıl kayıtsız kalabildiğidir.

Sualin cevabı, herhalde geçmişte başlayarak Demirel'in izlenmesini gerektirir: Sayın Demirel, gerek kişi olarak, gerekse temsil ettiği hükûmet bakımından giderek köşeye sıkıştırılan bir politikacı görünümündedir. Ve bu köşeye sıkışma sürecinde, Demirel, sürekli olarak zorunlu tercihler yapmakta, her tercih kendisini biraz daha köşeye itmektedir.

Bu gerilemenin başlangıcı, 12 Mart döneminin son kesitine rastlar. O günlerin Demirel'i, muhtemel iktidarını ufukta görebilince, bütün demokrasi dışı Anaya-

sa değişimlerinin savunucusu olmaktan çekinmemiştir. 12 Mart rejiminin kendisinden her beklediğini bu dönemde şevkle yerine getirmiş; hattâ, bir insanın ömürboyu alnından silemeyeceği damgayı, üç gencin asılması için havaya kalkan eliyle, kendi siyasal yaşamına basmıştır.

Sayın Demiral'in bu doğrultudaki gelişimi - ve köşeye doğru ilerleyişi - son koalisyonun kurulmasıyla hız almıştır. Şimdi Demirel, sokak saldırganlarının en azından «yakınlık duydukları» siyasal görüşlerle koalisyon halindedir. Ve bu koalisyon gereği, belli tavırlar, belli «görmezikten gelmeleri» kabullenmiş durumdadır. Bunun getirdiği bütün sorumlulukla birlikte.

Ve nihayet, sayın Demirel, kendi geleceğini, kurtuluşunu, her geçen gün biraz daha sağa giderek bulacağı varsayımı içindedir. Muhalefet liderine giderek artan saldırılar karşısında onun da büyüyen kayıtsızlığı, ve hele Faik Türün'ü «bağımsız» olarak İstanbul AP adayı göstermesi, bu gelişmedeki son duraktadır. Hem de, Türkiye gibi sık sık «tarafsız» Başbakan adayı aranan bir ülkede...

Demirel'in sağa kayışı, dünya koşullarının da onu çok zorladığı bu dönemde özellikle tehlikelidir. Bir yandan ABD, öte yandan AET, sosyalist ülkeler ve üçüncü dünya, Türkiye'ye diplomatik arenada yenilgi üzerine yenilgi hazırlamakta; bu yenilgileri günlük ekonomik hayatta hissetmenin eşiğine de, Türkiye yaklaşmış bulunmaktadır.

İç ve dış koşulların kendisini zorladığı seçmeleri sürekli olarak sağa giderek araması, bir bakıma, Demirel için, kapitalizmin özünde varolan liberal anlayıştan uzaklaşmanın adımlarıdır. **«Faşizm»** denen şey de, kapitalizmin zorunlu gördüğü ve gücünün yettiği anlarda, özündeki liberal anlayışı bünyesinden söküp atmasından başka bir şey, değildir...

(Politika, 20.9.1975)

Nadir NADİ

BİR ADAY

Eski İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Emekli General Faik Türün'ün adaylığı, yurt ölçüsünde ilgi toplayan bir konu oldu. Yalnız İstanbul'da değil, ülkemizin hemen her köşesinde, Ankara'da, İzmir'de, Adana'da, ve başka yerlerde halk şu soruyu çözmeye çalışıyor: Nasıl olur da AP yöneticileri Sayın Türün gibi 12 Mart döneminde İstanbul'u baskı altında tutmuş, işkence olaylarına adı karışmış bir kişiyi, kazanamıyacağını bile bile bu kentten aday gösterir? Amaç sayın generali harcamak mıdır, İstanbul seçmenleriyle alay etmek midir, yoksa işin içinde gerçek niteliğini kestiremediğimiz birtakım ard niyetler mi saklıdır? Ana caddelerden arka sokaklara kadar duvarlara yazılan yazıları görüp açık kapalı toplantılarda kendine değin suçlamaları duydukça sayın paşamıza âdeta işkence edilmek istendiği kanısına varır gibi oluyoruz. Nihayet işkence dediğiniz yalnız Erenköy'deki köşkte sanıkları gözü bağlı falakaya yatırmak, zincire vurmak, işlemedikleri suçları itiraf ettirmek üzere onlara türlü maddesel acılar çektirmek gibi yasa dışı bir uygulamalar dizisinden ibaret değildir ki. İşkencelerin yasal olanları da vardır ve bunların en ağırı kuşkusuz kamu vicdanınca verilecek olumsuz hükümdür.

Ne yazık ki bu hükümden kurtulmak için çaba harcarken sayın Türün yanlış bir yol izlemekte, daha doğrusu kimi gerçekleri örteyim, gölgeleyeyim derken o gerçeklerin daha belirgin bir hal almasını engelleyememektedir.

Sıkıyönetim sona erdikten sonra sayın Türün gazetecilerin sorusu üzerine kendi sorumluluk döneminde sanıklara fazla bir şey yapılmdığını belirterek «birkaç tokat atıldı», «ayaklar hafifçe okşandı», «bizden önce ne yapıldıysa biz de onu yaptık» gibi yuvarlak sözlerle işkence savlarını bir ölçüde doğrulamıştı. AP listesinden

bağımsız senato adayı olarak İstanbullıların karşısına çıktığı bu günlerde ise işkence savlarını tümü ile yadsımakta, «Erenköy'deki köşk konforlu olduğu için itibarlı sanıkları orada misafir ettik, kimsenin kılına dokunulmadı» demeye getirmektedir. Yalnız bizim tanıdığımız dört beş arkadaşın dışında daha nicelerinin gözaltı işlemleri sonucu ne hale geldiklerine yakından tanık olan binlerce ve binlerle İstanbulluya karşı bu çelişik savunmanın paşaya yarar sağlayacağını hiç sanmıyoruz. Erenköy'deki ünlü köşkün adresi ve orada sanıklara neler yapıldığı, henüz Sıkıyönetim yasakları sürüp giderken ağır başlı Batı gazetelerinde ayrıntıları ile yayınlanmıştı.

Sayın Emekli General temsil ettiği totaliter ve antidemokratik zihniyeti son konuşmalarında, acemilikten olacak, iyice apaçık ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere İstanbul 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi 83 sanıklı davada 69 kişinin aklanmasına, 14 kişinin de çeşitli suçlardan cezalandırılmasına karar vermişti. Hâkim Albay Sayın Remzi Şirin'in yönettiği Mahkeme 42 sanık hakkında ölüm cezası isteyen savcının görüşlerine katılmayarak sanıklardan sadece 14'ünü âdi suçlu bulmuştu. Ama o dönemin görkemli Sayın Komutanı bu kararı beğenmemiş ve 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesini lâğvetmek suretiyle dediğim dediktir zihniyetine ne denli bağlı olduğunu açıkça ortaya sermişti.

Sayın Türün aynı sakat zihniyeti şifa bulmaz biçimde taşıdığını hâlâ bugün de gösteriyor. Sabotaj davası sanıkları uzun duruşmalardan sonra Yargıtayın da onaylamasiyle aklandıkları, dava çoktan kesinleşip gittiği halde sayın Türün şimdi **«Sabotaj olayı sanıklarının masum olduklarına inanmıyorum»** diyor, diyebiliyor. Bu sözlerin açık anlamı adalet erkini Anayasal çizgiden koparark tüm yargı organlarını asker ya da sivil bir iktidarın buyruğu altına sokmak özlemi değil de nedir? Tanrı hemen hepimizi, böyle bir rejimin hizmetinde çalışan mahkemelere düşmekten korusun! Hatta, (kendi zihniyeti her zaman iktidara egemen olamayacağına göre) sayın Türün'ü de, özellikle sayın Türün'ü!

(Cumhuriyet 25.9.1975)

M. Ali YALÇIN

KİMLERE KOMÜNİST DENMEDİ Kİ!...

Parti kavgaları sırasında ve seçimlerde kimlere komünist dendiğini merak edersiniz sanırım...

Gümrük Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın babası rahmetli Faik Öztrak da bakandı bir zamanlar... Muhalefet lideri Celal Bayar; bir yabancı gazeteciye verdiği demecinde Sovyetlerle dost olmamızın gereğinden söz etmiş... Bakan Öztrak da buna kızmış, Bayar'ı verdiği bir demeçle komünist ilân etmişti!...

Mareşal Fevzi Çakmak... o da komünistti!... DP listesinde yer aldığı için... Tevfik Rüştü Aras, Adnan Menderes, Samed Ağaoğlu komünistti!...

Seçim alanlarında bütün DP'liler komünist olarak ilân ediliyordu. Memleketi ve İsmet Paşayı böylesine kötüleyenler ancak Moskova'dan emir alabilirlerdi!... Parti için parayı nereden bulmuşlardı?. Onlar dışarıdan besleniyorlardı. Ancak, Moskova yardım ederdi bu vatan hainlerine...

Gazetelerde bir komünist edebiyatı alıp yürümüştü. Tan gazetesi Sertellerindi. Onu yıkmışlardı, yerine Görüşler adlı dergiyi çıkarmışlardı. Dergi'de Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Adnan Menderes, Celal Bayar, Fevzi Çakmak, Tevfik Rüştü Aras yazacaklardı. İşte bunlar komünistti!

Öylesine yaygara koparıldı ki; Demokratlar korkup çekildiler bir yana.

Demokratlar iktidar oldu... Bu kez başta İnönü olmak üzere CHP'liler komünist olarak ilân edildiler!...

Otuz yıllık gazete koleksiyonlarını karıştıracak olursak, gerek politikacıların, gerek yazarların birbirini komünistlikte nasıl damgaladıklarına tanık oluruz.

Bu komünistlerin de hemen hemen hepsi Türkiye'de hükümet etmiş kişiler. Hatta Cumhurbaşkanlığı yapmışlar...

İnsanın aklına geliyor; acaba bizi bugüne dek hep

komünistler yönetmişler de haberimiz mi olmamış!...

DP Tire başkam Sadık Giz'in basında yer alan, ilgililere çektiği bir telgraf:

«Jandarma onbaşısı Faik ilçemiz dahilindeki bütün köyleri dolaşarak partimiz ocak teşkilâtlarını kapatmış, demokratız, diyenleri sıra dayağından geçirmiştir.»

Yine gazetelerden bir haber: «Kemaliye Millî Kalkınma Partisi, açılış törenin yapılacağı gün kaymakam tarafından kapatılmıştır.»

Kırmızı kravat takana komünist dendiği bir dönem... Celal Bayar'ı, İnönü'yü komünist ilân eden düşünce, öyle bir doruk noktaya varmıştı ki, Serteller yüzünden Karaköy'deki Tan mezecisi zorla can mezecisi haline getirilmiş, Beyoğlu'ndaki meyhaneleri, lokantaları, birahaneleri basanlar listelerdeki «Rus Salatası» ismini kazımışlar, asırlık Rus Salatası'nı Amerikan Salatası yapmışlardı. Kırk yıllık Yani, bu kafayla olurdu elbette Kâni!... Gediz'de belediye başkanlığı seçimi yapılıyordu. Sevilen bir aday var.. Dr. Ahmet Gürsoy... Halen Celâl Bayar'ın damadı... İlçe halkı Dr. Gürsoy'un bağımsız olarak adaylığını koydurtmuşlar...

Seçim günü oy atma bitmiş, sayıma geçilmiş... Bakmışlar, Dr. Ahmet Gürsoy götürüyor seçimi. Acele bir çare düşünmüşler, kapmışlar Dr. Gürsoy'un listesinden üç beş tomar, lağıma tıkmışlar ve tutturmuşlar seçimi bizim Süleyman ağa kazandı diye!... Savcılık işe el koymuş o anda... Dr. Gürsoy'un taraftarları oylar lağımda demişler!... Savcı ne yapsın?... Karar verilmiş, bir lağımcı getirilmiş ve savcının huzurunda üç yüz oy kuburdan çıkarılmış!... Süleyman ağanın taraftarları başları önlerinde durumu kabullenmişler ve zabıt tutulmuş:

«Baş vurma üzerine tanıklar huzurunda lağıma atıldığı iddia edilen oylar lağımcı Mustafa marifetiyle kuburdan çıkarılmış ve oyların Dr. Ahmet Gürsoy'a ait olduğu anlaşılarak ilçe seçimi kuruluna teslim edilmiştir.»

Ve Dr. Ahmet Gürsoy, belediye başkanı olmuştu. Bu haber, gazeteleri o günlerde bir hayli ilgilendirmişti.

(Politika, 2.10.1975)

Mümtaz SOSYAL

JANDARMA

Çok ilginç bir tartışma izliyoruz. Hepimizin devlete, adalete, mahkemelere ve içinde yaşadığımız topluma karşı güven ya da güvensizlik duymamıza yol açabilecek bir tartışma.

Şimdi Adalet Partisi'nin İstanbul senatör adayı olan bir eski orgeneral, kendi sıkıyönetim komutanlığı dönemine rastlayan bir dâvanın beraât etmiş sanıkları için, «Onların mâsumluğuna hâlâ inanmıyorum» diyor.

Aynı dâvada mahkemenin beraat kararını onaylamış olan Askerî Yargıtay'daki başsavcı da, şimdi emekliye ayrılmış eski bir asker hukukçu sıfatıyla, «yasal organlarına saygılı olmayan» adayın «adalete gölge düşürdüğünü» söylüyor.

Söz konusu dâva, «Sabotaj dâvası» diye bilinen dâvadır: «Marmara» gemisi ile «Kültür Sarayı»nın yanışı ve «Eminönü gemisi»nin kuru havuzda suya gömülüşü

İlk bakışta, eski askerlerin şimdiki sıfatlarını bilenler, rakip saflarda yer almış insanların birbirini yıpratma çabaları olarak görebilirler bu sözleri. Biri AP'nin adayıdır, öbürü CHP'ye girmiş ve o partide önseçimlere katılmıştır.

Ama, söylenenler yalnız onları değil, Türkiye'deki bütün bir adalet mekanizmasını ve vatandaşlarının hukuku olan güvenlerini ilgilendirdiği için, konu üzerinde durmak gerekir.

Bu gibi tartışmalarda en iyi tutum, kimin söyledikleri kendi içinde çelişkilidir, kiminki değildir, ona bakmak. Söz konusu tartışma da hukuk ve mahkeme kavramları çevresinde döndüğüne göre, bu kavramlar konusunda çelişkili söz söylememek için nelere dikkat etmek gerektiğini iyice düşünmekte yarar var.

Hukuk, çok kişinin sandığı gibi, palavra değildir. İdeolojik temeli ne derece tartışmalı olursa olsun, her

hukuk sistemi kendi içinde tutarlı bir mantığa dayanır.

Bizim ceza hukuku sistemimizde, suçluluğunu ispatlayamadığınız kimse için «masumluğuna inanmıyorum» diyemezsiniz. Elinizde onu «İtham etme», yâni suçlama yetkisi bulunursa bile, «suçlu» deyimini kullanamazsınız. O kimse, olsa olsa, «sanık»tır. Suçlu olduğunu «sandığınız için mahkeme önündedir. Ama, her suçlu sandığınızı, doğru dürüst delillere dayanmadan, mahkeme önüne çıkaramazsınız. Onunla ilgili iddianamenizin «ciddi» delillere dayanması gerekir.

Askerî Yargıtay'ın eski başsavcısı, «iddianame güçlü delillere bağlanmamıştı» diyor. Delil olarak, sanıkların «itiraf»larıyla bilirkişi raporundan başka bir şey yokmuş. «Görgüye dayanan tanık» yada bu nitelikte herhangi bir delil ileri sürülmemiş.

«İtiraf»ların nasıl «alındığını» ise, artık çok iyi biliyoruz.

Bilirkişi raporu da, kişilerle olaylar arasında bağlantı kurmayıp yalnızca olayların «teknik bakımından» nasıl olabileceğini açıklıyormuş.

Yargılama sırasında, soruşturma, «enine boyuna genişletildiği» halde, başkaca bir delil bulunamamış. Öyle ki, mahkemedeki askerî savcı yardımcısı bile, sonunda sanıkların beraatini istemiş.

Şimdi, beraatleri Askerî Yargıtay kararıyla kesinleşen bu kişiler hakkında «suçsuzluklarına inanmıyorum» demek, düpedüz «suç»tur. Hem de iki yanlı bir suç.

Kişilere karşı, «itiraf» suçu.

Ama, ondan da önemlisi mahkemelere ve adalet mekanizmasına karşı suç.

Senatör adayının sözlerine göre, iki şeyden biri olabilir: Ya sanıkları suçlayacak deliller vardı da, mahkeme bunları ortaya çıkarmayarak «görevi ihmal» suçunu işlemiştir. Ya da, sanıklar mahkûm edilebilecekken, «devletin yüksek çıkarları» açısından, örneğin sigorta şirketlerinden milyonlarca liralık tazminat alınabilsin diye, beraat kararı verilmiştir... O zaman da eski komutana göre, mahkeme ve arkasından Askerî Yargıtay,

«emirle hüküm vermiş olmak» suçlamasının altındadırlar. Emri veren ve emre uyan için suç olan bir durum.

Başbakan Yardımcısı Sayın Erbakan, «AP'nin maneviyatçılığına bakmayın. Yanında MSP jandarma gibi beklediği için öyle konusuyor» demiş.

MSP'nin «maneviyatçılık jandarmalığı» yaptığı eskidenberi bilinirdi. Bu maneviyat bekçiliğinin toplum yapısını halk yığınlarından yana değiştirici bir ekonomik politikayla birleştiği zaman, ezilmiş insanları kazanıcı ve onların desteğini sağlayıcı yönleri olduğu söylenebilirdi.

Ama şimdi, bu jandarmalık, halkı ezen, hattâ «maneviyatçılık» dedikleri inançlara ters düşen politikalar için bir «fetvacılık» hâline dönüşmüştür.

Soralım:

Faize bile «haram» diyen bir parti, haram kazanç suçlamalarına, hem de «sağlam deliller»e dayalı suçlamalara bulaşmış çevrelere nasıl destek olabilmektedir? «Bunlar da henüz ispatlanmadı ki» deseniz bile, MSP nasıl olup da bu çeşit kirlilikleri «olağan»laştıran bir sistemin payandası durumuna gelebilmektedir?

«Maneviyatçılık», eğer islâm dininin ilkelerine inanmaksa ve eğer bu ilkeler arasında «hoşgörü» diye de birşey varsa, MSP nasıl olup da hoşgörüsüzlüğü Mc Cartny'ciliğe kadar götüren bir CGP ile, ya da düşünceye karşı «şiddet»i kullanan bir MHP ile işbirliği yapabilmektedir?

Eğer «adalet duygusu» maneviyetçılığın bir parçasıysa, MSP nasıl olup da herkesteki adalet duygusunu öldürecek sözler eden bir kişiyi senatör adayı yapmış bir partiyle ortaklığını sürdürebilmektedir?

Maneviyatçılığın jandarmalığı asıl böyle konularda olmalıydı. Bunları bile engelleyemeyen bir jandarmalıktan bize ne?

(Milliyet, 14.10.1975)

İsmail CEM

DÖRT PARTİNİN DE OLUMSUZ YANLARINI YANSITAN BİR KOALİSYON

Pazar günü yapılacak Senato seçimi, Dörtlü Koalisyon hükümeti karşısında vatandaşın tavrını belirleyecektir. Bir bakıma Oyların dağılımı, ya koalisyon hükümetine izlediği yolda daha güçlü adımlar atmasına imkân tanıyacak, ya da ona «dur» diyecektir.

Koalisyon hükümetinin altı aya yaklaşan icraatı ortadadır. Bu icraat için «kötü» ya da «iyi» tanımının mutlak bir gerçek gibi kullanılabileceğini sanmak, soyuta ve romantizme kapılmaktır: Hangi açıdan, kimin yararı ve doğrultusundan olaya bakışımıza bağlıdır, koalisyon hükümeti için kullanılacak tanımlama.

Koalisyon hükümeti kuruldu kurulalı, Türkiye'nin geniş kitlelerinden işçi ve memur, darboğazlara sürüklenmiş; zaten içinde bulunduğu zor koşullar bir kat daha zor kılınmıştır.

Sorun, birkaç yönlüdür: Koalisyon dönemi, eldeki parasal kaynakları öncelikle tarıma yönelterek ve işçi dövizlerinin kullanımında karşılaştığı zorlukların da etkisiyle, kamu kesiminin yatırımlarını neredeyse dondurmuştur. Sonuç, yeni çalışma alanlarının açılamaması ve işsizliğin giderek yaygınlaşmasıdır. Gene işçileri etkileyen bir başka olumsuz gelişme, koalisyon döneminde dış ekonomik kaynakların daralmasıdır; bunun sonucunda dayanıklı ev eşyalarına zamların getirilmesi, üretimin azalması, dolayısıyla emek talebinde azalmaya dönük yeni bir etkenin doğmasıdır.

Fiyatların son günlerde giderek hızlanan artış temposu, işçiyle beraber sabit gelirli memur kitlesini de büyük ölçüde tedirgin etmiştir. Ekonomik özellikleri açısından işçininkine benzer sorunlar karşısında bulunan memurlar, koalisyon döneminde ellerine geçen paranın giderek geçerliğinden kaybetmesi durumundadır.

Soruna salt ekonomik açıdan bakıldığında koalisyon hükümetinin işçi ve memur kitlelerine getirdiği, olumsuzdur.

Dörtlü koalisyonun yarar sağladığı, ya da yarar sağlar göründüğü kitle, köylüdür. Gübre fiyatının ucuzlaması ve taban fiyatlarına dikkat edilmesi ürünün nisbeten bol olduğu 1975 yazında köylü gelirini etkilemiştir. Ancak, bu konuda iki değişik yorum vardır. Hangisinin daha geçerli olduğu, önümüzdeki pazar günü anlaşılabilecektir. Koalisyonun yorumuna göre, izlenen tarım politikası geniş köylü kitlelerine büyük yarar sağlamıştır. Bu iddia, bütün seçim politikasını köylü oylarına dayandıran Demirel açısından da tutarlıdır. Muhalefet çevrelerinin değişik yorumu ise, tarım kesimine aktarılan kaynakların kitlelere değil, sınırlı sayıdaki büyük toprak sahibine gittiği; köylü gelirinin fazla etkilendiği görüşündedir.

Koalisyon dönemi değerlendirildiğinde, yakın tehlikenin Türkiye'nin içine düşürüldüğü baskı, dehşet ve güvensizlik ortamı olduğu açıktır.

Memurlar, tamamen keyfî ve siyasî kararlarla ülkenin dört yanına savrulmuş; dörtlü koalisyonun her başı, kendine bağlı Bakanlık ya da Genel Müdürlüğü kendi partisinin ocağına dönüştürmüştür. Devlet daireleri, Cumhuriyetin belki hiçbir döneminde bu ölçüdeki bir siyasal işgal karşısında kalmamıştır.

Koalisyonun memurlar üzerindeki baskısını en yoğun yaşayanlar ise, öğretmenlerdir. Yapıları gereği ileriye dönük olan öğretmen kitlesi, dört koalisyon tarafından âdeta bir boy hedefi alınmıştır. Sürülen, düşüncelerinden ötürü cezalandırılan öğretmenin hesabı, artık tutulamaz olmuştur.

Koalisyon hükümetinin öğretmen karşısındaki bu davranışı, genel siyasal tavrının doğal uzantısıdır. Çünkü koalisyon, hemen bütün işlemlerinde, kendisine karşı düşünceleri inanılmaz bir bağnazlıkla değerlendirmiş, tedhiş ve terörün yolunu Türkiye'de yeniden açmıştır.

Taşlı-sopalı saldırıların başlaması, öğretmenlerin dövülmesi, öğrenci kavgalarının başlaması ve ölümlere

dahi bu baskıların uzanması, dörtlü koalisyonun Türkiye'ye getirdikleri arasıdadır. Aynı koalisyon, kitlelerin siyasal hareketliliğine de baskı yönetmeleriyle karşı çıkmıştır. Özellikle işçilerin bu iktidarla faşizm arasında benzerlik kurmalarına; Ana muhalefet parsiti liderinin ise Koalisyondan söz ederken MAFİA'ya atıf yapabilmesine, dörtlü icraat yol açabilmiştir.

Türkiye'yi yönetmekte olan dörtlü koalisyon, aslında, Türkiye'nin varmış bulunduğu siyasal çizginin, ekonomik ve sosyal çizginin de gerisindedir. Öyle ki, dört parti birbirinin açığını kapatıp olumlu yönleriyle koalisyonun karakterini vurgulayabilecekken, bunun tam aksi çıkmıştır Türk halkının karşısına : A.P.'nin geçmişte ekonomiye canlılık getirebilmiş özelliği kaybolmuş, MSP'nin gayri ciddî tavrı koalisyonun belirgin ekonomik özelliği olmuştur. MSP'nin düşünce özgürlüğüne saygılı yaklaşımı koalisyonun potasında eriyip gitmiş, onun yerini MHP'nin tavrı koalisyon özelliği olarak öne çıkmıştır. CGP'nin nispeten ciddî görünümü ortadan kalkarken, Adalet Partisinin çok tartışmalı «İş ve yolsuzluk» anlayışı Koalisyon hükümetine damgasını basmıştır.

Başka bir deyişle, koalisyon dört partinin de olumlu yanlarını eritip yok eden, buna karşı her birinin en olumsuz yönlerini vurgulayıp öne çıkaran bir karaktere bürünmüştür.

Bu, bizim yargımız. Asıl kararı, birkaç gün sonra asıl söz sahibi olanlar verecek...

(Politika, 10.10.1975)

Fakir BAYKURT

GENİŞLEYEN KIYIM

Sürülen öğretmenler için Antalya'daki dernekte çay vardı. Bir kalemde kırkı geçmişti sayıları. Ardından ikinci üçüncü listeler gelecekti. Yurt ölçüsünde oldukça geniş, oldukça yeni bir kıyım türü uygulanıyordu. İyice şamar oğlanına dönmüştü öğretmenler. Bu seferki, Ertem ve Deniz günlerinde gördüklerimizden baskındı. O zaman da ildeki TÖS'ün, Federasyona bağlı derneğin yönetim kurulları tümüye sürülmüştü. Hem de nasıl? «O kadar uzaklara ve yoksunluk bölgelerine atalım ki sürtülsün burunları!» dercesine. Yeni ameliyattan kurtulmuş midesiyle Adnan Van'a, Rahmi Erzincan'ın Mercan köyüne, Ahmet daha uzaklarda bir yere..

Sürgünün de bir töresi yok mudur devlet memurluğunda? Hizmet gereği bir değişiklik yapılacaksa buradan alır başka bir yere verirsin. Maaşını, derecesini düşürmezsin. Şimdi gözönünde tutulmuyor bunlar. Lise müdürü Naci Budakoğlu'nu Erzurum'un bir köy ortaokuluna, Millî Eğitim Müdür Yardımcısı Durmuş Şahin'i Dinar'ın, Başmakçı ortaokuluna, Ali Seydi Erdoğan'ı Afyon'un bir köyüne, Aksu'nun müdürü Mustafa Şahin'i Şarkışla'nın Deli İlyas köyüne. Ankara'daki sürgünler böyle değil mi? Bütün illerde aynı hınç, aynı öfke; beylerimiz fırtına gibi esiyor, kılıç gibi kesiyor. Yasa elverse Eğitim Enstitüsündekini alıp ilkokul öğretmenliğine verecek. İlkokul öğretmenliğini küçük görüyor çünkü. Haçlı seferleri günü insanlarının kinine benzer bir kinle sürüyor yurt çocuklarının ve halkın eğitimini yapan öğretmenleri...

Sadece Millî Eğitimde değil, bütün Bakanlıklarda aynı kıyım. Evlere şenlik «Milliyetçi Cephe» Hükümeti kurulduktan sonra aldılar ele, girdiler yola, hışımla memur kıyıyorlar. Besbelli, bir büyük saldırıdan önce mevzileri ayarlıyorlar. Seçimler olup bitsin, biraz daha

oy yitirsinler, biribirinin üstüne yürütecekler ikiye böldükleri toplumu. Sonra da gelsin sıkıyönetimler, gelsin sermayenin çıkarlarını koruyucu «partilerüstü hükümet»ler. Sokaklara yazılan, yazdırılan yazılardan da belli. Gittikçe artan bir öfke, sinirli yürek vuruşları, gittikçe yükselen bir tansiyon... Bilmem hangi dağda kurulan komando kampları, bilmem hangi batı kasabasından minibüslere dolu tâ doğudaki yasal seçim toplantılarını basınağa gidiyor. Hiç uğruna mı bunlar? Benzer saldırıların festivallere kadar genişletilmesi elbet rastgele değil, belli bir planın mantıklı parçaları...

Bir yan kıyılırken, bir yan da alabildiğine kayrılıyor. Bunu da apaçık yapıyorlar. Adam bilmem nere lisesine müdürken komanda kursu açmış da onun için şimdi Bakanlık merkez örgütünde şube müdürlüğüne getirildi. Sanki devlet yok, toplum örgütsüz, uydurma komando kursları açacaklar da ortalığı düzene sokacaklar! Kolay kolay temizlenemeyecek derecede kirlettiler her şeyi, en çok da Millî Eğitimi, okulları. Ve öylesine uyutabilmişler ki halkı yüzyıllardır, hâlâ gidip bu takıma oy veriyor uslu uslu!

Konuşmalar yapılıyor dernekte. Söz alıyor kıyılanlar. «Sürsünleeer!» diye gülüyor Durmuş Şahin. «Şimdiye kadar hiç kıyılmamıştım. Çevremde eksikli gibiydim. Oğlum Zafer bile kuşkuyla bakıyordu yüzüme. Şimdi rahatladım...»

Ali Seydi Erdoğan zaten Malatya'nın uzak yerlerinden gelmiş eski bir TÖS'çü. «Beni sürmeseler yanlış olurdu!» diyor. «Bunlar, bizim bayrağımızın dalgalandığı her yerde çalışmağa tâ baştan kararlı ve gönüllü olduğumuzu bilmiyorlar, sürdük de üzdük sanıyorlar!.»

Aksu'nun müdürü gelmemişti. Düziçi'nden tanıyordum. Arkadaşlarıyla çok gelip gitmişti Fevzipaşa'ya. Gidip yerlerinde görmek istedim. Ankara'ya gitmişti. İnlik cinlik bir hale gelmişti o yemyeşil, püfür püfür, cıvıl cıvıl Aksu! Konuştuğumuz öğretmenler, «Bize ne zaman huzur dirlik olmuş? Karanlıkçılar iktidarda, biz kıyımda! Halka olan büyük etkimizden uykuları kaçıyor. Kulluktan kişiliğe, apaydınlık yurttaşlığa çıkarıyoruz insanlarımızı. Sadece oy vermekle kalmıyor, hak ve

hesap soruyorlar. Geri bırakılmış, hem de iliklerine kadar yoksullaştırılmış bir ülkenin öğretmeni, elbet önce halkının gözünü açacak. Bu yüzden, bekliyoruz, otuz öğretmen daha sürecekler Aksu'dan, Hepimiz zaten 45'iz...»

Değiştirilmedik öğretmen okulu müdürü, öğretmen bırakmayacaklar. Gidenlerin yerine gelenlerin türü şöyle: Kars'ın Susuz'unda çalışırken otuz kilometre ötedeki sınırı tanımıyordu biri. «Bizim sınırımız Altaylardan geçer!» diyordu. Daha o günden biliyordu bugün yaptıkları işin boyutunu: «Öncelikle öğretmen okullarım ele geçireceğiz!» Geçirdiler. Coşkun bir kurum ve güven içindeler. Böyle gidecek sanıyorlar.

Öfkenin bu kadarı haksızlıktan, bir de çaresizlikten doğar diye düşünüyorum. Bu hale düşen insan ne yaptığını bilemez. Gülünçleşir. Yapılmayacak işler yapar. Gündoğmuş ilçesinin İlköğretim Müdürü Mehmet Karacan'ı da Kurtalan'ın bir köyüne sürmüşler. Ne kadar çok tutardı halk kendisini. Ne kadar rahat girip çıkardı odasına köylüler. Suçu bu zaten. Halkı sevmek, halk tarafından sevilmek. Sevgi düşmanı bu kıyımcılar açık açık.

Eski yeni sürgünler bir arada anılırken bu Mehmet Karacan'ın sürgün emri gelmeden üç ay önce öldüğünü söyledi arkadaşlar: Dirisinden duydukları korku yüzünden ölüsünü sürmeğe kalkışmışlar! Bir zamanlar «Vatan Cephesi» vardı, kedileri de yazıp radyoda okutuyorlardı gırgırına. 6-7 Eylül olaylarında da böyle gülünç yanlar vardı. Zaten düzmece bir olaydı, solcuları toplayıp Amerika'nın gözüne şirin görüneceklerdi. Bir eski solcunun evine yolladılar polisleri gece yarısı. Uykudan uyanıp karısı açtı kapıyı. Sordular evi burası mı? Burası, «Son olaydan sorumlu tutuluyor, çıksın, karakola götüreceğiz!» Acı acı gülümsüyor karısı: «İki yıl oluyor öleli!» Suç kendilerininmiş gibi ezile büzüle dönüp gidiyor polisler.

Bunları konuşuyorlar ayrılık çaylarını içerken, dertleşiyorlar. «Milliyetçi Cephe» kurulalı öldürülen meslekdaşları anıyorlar. Yedi öğretmen, fakat bir türlü bulunamıyor katilleri. Bulunamıyor Hasan Şimşek'in, Hü-

seyin Esen'in, Murat Gökten'in, Hikmet Demir'in Ali Genç'in. Hele gerçek katilleri hiç getirilemiyor yargıç önüne... Tıpkı gençlerinki gibi, bulunamıyor...

Eski kıyıklardan emekli Hamdi Esmer de kalkıp birkaç cümle söylesin isteniyor. Bakıyor yeni arkadaşlarına. «Keşke ben de sizin yaşınızda olsaydım, yeniden kıyılsaydım. Yılmayın, yanık yerlerin filizleri gür olur, sevine sevine gidin, daha çok çalışıp, daha çok uyandırın. Sınırlarımızdan da dışarılara sürebilecek değiller ya! Çoğu gitti azı kaldı, vakit mutlaka tamam olacaktır iki bin yılına varmadan!..» diyor.

Yeni bir ders yılına böyle giriyor köyde kentte, eğitim enstitülerinde, öğretmen okullarında, liselerde, gereksiz yere sürüldüğünü, kıyıldığını duymadığımız nice öğretmen var. Yıllarını vererek, hattâ devletin kıt olanaklarını kullanarak yüksek okullar için uzmanlaşmış nice öğretmen bu dönemde bir iki basamak alt görevlere alındı. Bakanlık merkezinde görevlisi değişmedik masa sandalye kalmadı. Böylece müzminleşmiş eğitim sorununu çözdük sanıyorlar. Gözleri iyice perdelenmiş. İki kilometre öteyi görmüyorlar. Bir sabah uyanıp bakacaklar ki yanılmışlar, ne eski oylar kalmış, ne eski boylar.

Ders yılının başında, kıyımın içinde, eşiğinde tedirgin öğretmenlerimiz ne pahasına olursa olsun, eğilmeden, bükülmeden durmak zorundalar. En önemli kamu görevlerinden olan eğitimi, hiçbir kıyımı gözde asla büyütmeden, özellikle böyle zamanlarda bütün tamlığıyle uygulamak gerekiyor. Çünkü her doğru sözümüz Türkiye'nin büyük aydınlığı için yüzde yüz katkıdır. Bu yolda ölünse bile bir sefer ölünür ve bu en mutlu ölümdür. Bir büyük ozanın dediği gibi, «Bu da mutlu bir ölüm değilse hangi ölüm mutludur?»

(Cumhuriyet, 14.10.1975)

Uğur MUMCU

SOL OYLAR ARTIYOR...

Seçim konusunda uzun uzadıya değerlendirmeler yapmadan ben size sonucu söyleyeyim: Ülkede sol oyların sayısı artmıştır. CHP gerek oy oranı gerekse sandalye sayısını çoğaltmış ve yapılacak ilk genel seçimlerde tek başına hükûmet kurma olasılığını şimdiden belirlemiştir.

AP kendi açısından bir ölçüde kazançlı çıkmıştır. Demirel'in milliyetçi cephe çadırlarını kurarken tasarladığı gelişme gerçekleşmiş ve AP, iktidar olma olanaklarından da yararlanarak oy oranını artırmıştır. Ancak, oy oranındaki bu artış, 1973 genel seçimlerine göredir. AP, Senato üçte bir yenileme seçimlerinden önce sahibi bulunduğu sandalyelerin, dörtte birini kaybetmiştir. CHP ise, Senatodaki sandalye sayısını, seçim öncesine göre üç katına çıkarmıştır.

Türkiye'de sol, yasa dışı baskılara, acımasız işkencelere ve en aşağılık türünden iftiralara rağmen, günden güne gelişerek, artık iktidar kapılarına dayanmıştır. İlk genel seçimde CHP tek başına iktidar olmanın yolunu, 12 ekim gecesi ak oylarla aydınlatmıştır.

Ülkemizde, iktidar olmak ile hükûmet kurmak, birbirlerinden ayrı kavramlardır. 1973 seçimlerinden sonra, CHP, MSP, gerçi bir arada bir hükûmet kurdular ancak ne ekonomik ne de sosyolojik anlamda iktidar olamadılar. Çünkü, ekonominin can damarları, o günkü sağcı muhalefeti destekleyen sosyal güçlerin elindeydi.

CHP kısa hükûmet döneminde, sırtındaki MSP kamburu ile ne parti tüzüğünde öngörülen ilkeleri gönlünce gerçekleştirebildi, ne de ekonominin köprü başlarındaki egemenlikleri kırabildi. CHP'nin kendi programını uygulayabilmesi için, tek başına iktidara gelmesi, biçimsel olarak kurduğu hükûmeti, özüyle de, iktidar yapması gerekmektedir. Hükûmeti iktidar yapabilmek için

sosyolojik anlamda, halkın etki ve gücünün de arttırılması, CHP'nin tek başına iktidara gelecek çoğunluğu kazanmasıyla mümkündür.

Bu ne ölçüde gerçekleştirilebilir? Bunu zaman belirleyecektir.

Şimdilik görülebilen gerçek, sol oyların etkili ve sağlıklı biçimde artmasıdır. AP, 1969 seçimlerinde, yüzde 46 oranında oy almış ve Millet Meclisinde 256 sandalye kazanmıştır. Bu satırların yazıldığı saatlerde önümüze gelen sonuçlardan, CHP'nin, bu oy sayısıyla, tek başına iktidar olacağı en açık ve seçik biçimde vurgulanmıştır.

Sağ oylarda bir artış olmamıştır. Sağ oylar, ülke çapında gerilemektedir. AP, DP'nin bir kısım oylarını almış, yani, 1961 ve 1965 ve 1969'da AP için kullanılan oyların bir kısmını yeniden kazanmıştır. CHP'nin kazandığı her oy, sağ partilerin tabanından gelmektedir.

Sol oylar artmıştır. Bu, Edirne'den Ardahan'a kadar, her ilde, her ilçede ve her köyde, vurgunculuğa, hırsızlara, hazine soyan şehir eşkiyalarına karşı, tepkilerin büyümesi demektir.

Sol oylar artmıştır: Bu, Hazine toprakları üzerine binalar dikip milyonlar kazanan biraderlerin mobilya satışından kasalar dolduran yeğenlerin eskisi gibi, kolay kolay para kazanamayacakları demektir.

Sol oylar artmıştır: Bu, parti toplantılarının taşlı sopalı saldırganlarca eskisi gibi kolayca basılamayacağı, gençlere uluorta kurşun sıkılamayacağı Erenköy işkence evlerinde Faik Türün gibilerin saltanat kuramayacağı demektir.

Sol oylar artmıştır: Bu, komünizm edebiyatı ile önüne geleni karalayıp, sonra da, «Teşvik tedbiri» alıp, parti değiştirenlerin, sokaklarda kasıla kasıla dolaşamayacakları demektir.

Çünkü, her ilde, her ilçede, her köyde ve bürokrasinin her kesiminde halkın iktidarını özleyen, yüzbinlerin ve milyonların bulunduğu, işte bu oylarla, bu seçim sandıklarıyle, alanları, caddeleri ve yolları dolduran bu yığınlarla kanıtlanmıştır.

Cezaevi, kurşun, kelepçe, idam sehpası, taşlı ve sopalı saldırılar, ülkede, gürbüz bir çocuk gibi günden güne büyüyen, günden güne gelişen solu geriletmiyor güçlendiriyor, görüyorsunuz.

Sol, seçim sandıklarından bahar çiçekleri gibi, filizleniyor. Büyüyor, bugün yüzde kırk altı, yarın yüzde elli, öbürgün yüzde elli beş, böyle gidiyor, böyle gidecek artık.

Belli oldu bu şimdiden...

Düşünün ki, bu ülkede üç dört yıl önce Amerikan emperyalizmine karşı çıkmak, halk iktidarından söz etmek, düşünce özgürlüğünü savunmak en ağır suçlardı. Bugün artık sol, özgürlüğün geniş topraklarında. Bunların korkularını bir gübre gibi kullanarak gelişiyor büyüyor, sandıklara sığmıyor.

Bu seçim, sol iktidarın bir kilometre taşıdır. Bundan sonra sağın oylarını değil, «Türlü çeşitli» oyunlarını göreceğiz...

(Cumhuriyet, 14.10.1975)

İsmail CEM

SAĞ, TÜRKİYE'DE İLK KEZ SEÇİM KAYBEDERKEN...

Senato üçte bir yenileme seçimiyle boş milletvekilleri için dün yapılan seçim, ülkenin siyasal görünümüne yeni bir açıklık, hattâ bazı yönleriyle kesinlik getirmiştir. Sonuçların ilk özelliği, Türkiye'de Sol'un sürekli bir gelişme içinde olduğunu, tek başına iktidar olmaya namzetliğini koyduğunu göstermesidir. Çok değil, iki yıl önce, bütün söylenen sözlere ve Ecevit'in Başbakan olabilmesine rağmen, Sol'un 1973'teki toplam oy gücü % 33tür; önceki gün seçim yapılan illerdeki gücü ise aynı tarihte % 37'dir.

Aradan iki yıl gibi kısa bir süre geçtikten sonra, bu 27 ilde, Sol'un ya da CHP'nin oy oranı % 44'e yükselmiştir.

Sağ oyların değerlendirmesini yaparken bir yanlışa düşmemek için dikkatli olmak gerekir: Önceki günkü seçim, Demirel ve AP adına büyük başarı, hattâ zaferdir. Ama Sağ adına, aynı ölçüde büyük bir yenilgi. AP, 1973'te bu 27 ilden % 33 oy alabilmişken, önceki gün bu oranını % 41'e yükseltme başarısını göstermiştir. Ancak, bu kıyaslama Sağ oylar açısından ve gene aynı illerde yapıldığında, sonuç şudur: 1973'te toplam % 63 olan Sağ oylar (AP, MSP, DP, CGP, MHP), 1975'de, % 55'e düşmüştür...

27 ilin ortaya koyduğu gösterge, iki yıl içinde Sol oyların % 37'den % 44'e çıkması; Sağ oyların ise % 63'den % 55'e düşmesidir.

İkinci ilginç nokta ise şudur: Aşağıdaki sütunlarda verilen istatistik ve kıyaslamada görülebileceği, gibi, Demokrasi tarihimizin hiç bir döneminde Sol'un artış hızı bu kadar yüksek, Sağ'ın da düşüş temposu böylesine belirgin olmamıştır. Ve daha önemlisi, Sağ, ilk kez se-

çim kaybetmiştir, önceki gün. 1973'teki sadece bir bölünmedir; 1975'teki ise bir yenilgi.

Kaldı ki, Sağ ve Sol'daki kümelenme, Türkiye'nin özellikleri çerçevesinde, klâsik «ikili danışıklı dövüş» görünümünde değildir; güçlü bir sosyalist partinin Sol'un içindeki yokluğuna rağmen, CHP ve AP kendi doğrultularında radikal tavırları da içeren ve radikal ölçülerle farklılaşan partilerdir. İkisinin arasındaki mesafe, herhalde, bir İngiliz «İşçi» Partisiyle Muhafazakârlarının, bir Alman «Sosyal Demokratlarıyla» Hıristiyan Demokratlarının arasındaki mesafeden, çok daha geniştir.

Önümüzdeki bir-iki yılı büyük ölçüde etkileyecek olan bu olgulardan, önümüzdeki bir-iki ayı etkileyecek olanlara dönelim: Gerçekten, MSP, ne yapacaktır şimdi?

AP'nin ve Demirel'in alacağı tavır bellidir; kendilerine büyük yarar sağlayan bu koalisyonu sürdürmek, ya da, riski de göze alıp, bir an önce seçime gitmek. Her iki şık da AP için olumludur; AP adına Sağ'ın içinde kaybettiği oyları eksiğiyle bile olsa toparlama işlemi, hattâ tamamlanmıştır.

CHP, herhalde bir erken seçim ya da hükûmete katılma yanılgısına düşmeksizin, kendinden yana çalışan zamanın dolmasını bekleyecektir.

DP, artık üzerinde konuşulamayacak durumdadır. CGP bitmiştir. Türk siyasal sahnesindeki işlevi bir türlü anlaşılamayan TBP'de öyle. MHP ise olduğu yerde ve düzeyde durmaktadır.

Önemli olan, MSP ve onun şimdi izleyeceği politikadır, önümüzdeki günler açısından. MSP'nin, seçim yapılan 27 ildeki 645.000'lik oyu. 1973'te 351.000'e inmiştir. Katılma oranının önceki gün düşük olması nedeniyle, oran açısından, 1973'teki % 12'den % 8'e gerilemedir bu. Ne var ki, koalisyon ortaklığında kaldığı sürece gelişmenin hangi yönde olacağı, gidişin nereye varacağı, artık açıktır.

MSP koalisyonda kalmaya devam ederse, şu ya da bu bakanlığa yerleştirdiği birkaç militanla ya da açılan birkaç imam-hatip okuluyla, veya Bakanlık «forsuyla» kendini avutacaktır ama, önümüzdeki ilk genel seçimde

yok olacaktır. Koalisyonu bırakıp çekilse, belki yeniden Demirel'in başarısızlıklarını vurgulama imkânını, Türkiye'yi zaten bekleyen zor günleri kullanarak Sağ'ı kendisinin kurtaracağını söyleme imkânını bulacaktır ama, bu da sonucu belli bir yol değildir.

Ancak bir şey bellidir; önümüzdeki günlerin «anahtarının» bu kez gerçekten MSP'nin elinde olduğu.

(Politika, 14.10.1975)

Sabri Berkel portre

Abdi İPEKÇİ

CEPHECİLİK KİME YARADI?

Son seçimlerde CHP ve AP oylarında artış sağlayan en önemli etkenlerden biri, sanırız «cephecilik» taktiği olmuştur. Aslında bu taktiğin sahibi MC koalisyonunu oluşturan partilerdir (ve yanılmıyorsak gerçek mimarları da Feyzioğlu ve Türkeş'tir) ama cephecilik anlayışı ile açılan çığırdan cephe harekâtı içinde ustaca yararlanmayı bilen ve bunun bedelini cephedeki ortaklarına ödeten, AP olmuştur. Ne var ki kurulan cephe, o cephede bulunmayanların da saflaşmasını sağlamış bu da CHP'nin işine yaramıştır.

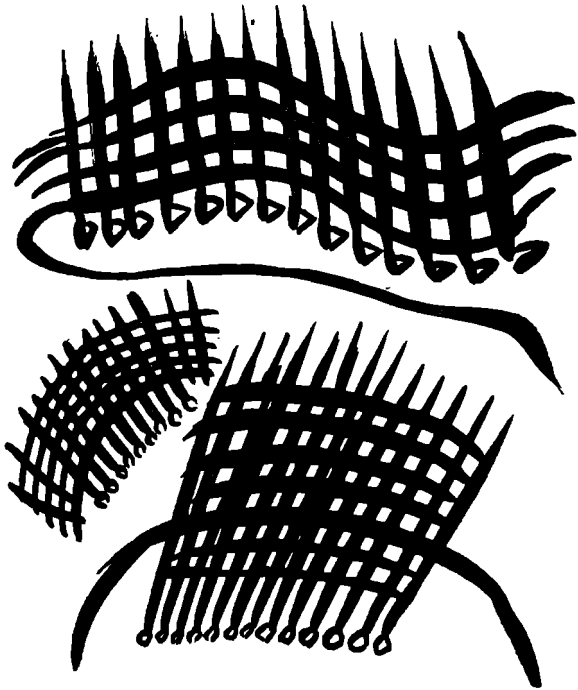
MC harekâtının açıklanan amacı «komünizme karşı milliyetçileri birleştirmek»tir. Gerçek niyet ise CHP'nin gelişmesini önlemektir. Bu ortak hedefte anlaşan partilerin iktidarı oluşturmaları zor olmamıştır. Ve seçimlere kadar «komünizme karşı milliyetçi cephe» sloganı, elbirliği ile vatan düzeyine yayılmıştır. Bu propaganda hiç kuşkusuz etkili olmuştur. Seçim günü geldiğinde sağ eğilimli seçmenler, sağcı partiler arasındaki tercihlerini gönüllerinde yatan arslanlara göre değil, o propagandanın etkisiyle yapmışlardır. Sola, ya da CHP'ye karşı birleşme gereğine inananlar, oyların bölünmesinin zararlarını düşünerek —ki bu düşünce AP tarafından ustalıkla yaratılmıştır— ister istemez AP'ye yönelmişlerdir. Böylelikle cepheci hareketi oluşturan ve bunun propagandasını yapan öteki partiler, kendilerine gelebilecek oyların önemli bölümünün AP'ye gitmesine bizzat yardımcı olmuşlardır.

Öte yandan cephecilik, CHP'nin solunda ve karşısında olanları da CHP'yi dseteklemeye zorlamıştır. CHP'yi aslında kendilerine en büyük rakip sayan sol kuruluşlar ve onlara bağlı yan örgütler en azından oylarını kulanmayacakları bir seçimde CHP'yi desteklemek gereğini duymuşlardır. Sola karşı savaşmak ve bunun için

her çareye başvurmak niyetiyle kurulmuş bir cephe karşısında her türlü sol eğilimin böyle bir tutuma yönelmesi doğaldır. Yani cephecilik hareketi aslında CHP'ye verilmeyecek oyları bu partiye kazandırmış ve CHP'nin oylarındaki çoğalmaya yardım etmiştir. İstanbul ve Ankara gibi illerde alınan sonuç bunun belirgin bir kanıtıdır...

Cephecilik, bir kutuplaşma eylemi idi. İki partili demokrasiye yöneliş, bu kutuplaşmanın kaçınılmaz sonucudur. Sanırız 12 ekim seçimlerinde beliren tabloyu açıklayan en önemli olay budur.

(Milliyet, 16.10.1975)

Bedri Rahmi Eyuboğlu süsleme

İsmail CEM

TARİH «TEKERRÜRDEN İBARET» DEĞİLDİR, FAKAT...

Bazı konular vardır, uzak bir olasılık bile yaratsalar, hattâ onlardan söz etmek gereksiz bir acelecilik bile sayılsa, gene de üzerlerinde durmak yararlıdır. Çünkü bunlar, gecikme ve dikkatsizlik affetmeyen, önemli konulardır.

Son günlerin gözlerden kaçmıyan bazı gelişmeleri, ilginç bir biçimde, 12 Mart öncesinin Türkiyesini anımsatmaya başlamıştır. Seçimden bir gün önce, 11 Ekim günü Ankara'da «yaratılan» olaylar, seçim sonrasında İstanbul'da sahnelenen «molotof kokteylli» saldırılar, ardından, öğrenci çatışmaları, Gazi Eğitim Enstitüsünün işgali, İstanbul Teknik Üniversitesini süsleyen toplum polisleri, vb.

Bu gelişmeler dikkatleri çekerken, CHP lideri Ecevit, gazetemize özel demecinde bir uyarıda bulunmanın ihtiyacını duymuştur. Ecevit'e göre, 11 Ekim'de Ankara'da «sun'i olarak, zorla» yaratılan kanlı olayda, «hükûmet, kasıtlı olarak, tertipli olarak, birtakım kışkırtıcı ve gözü kararmış unsurları kullanmıştır. Polis arasına öylelerini sokmuştur.»

Ecevit, Mete Buharalı'nın sorularını cevaplarken, bir başka yerde de aynı konuya dönerek şunları söylemiştir: «Gene bir takım akıl almaz bomba atma sabotaj olayları görülmeye başlanmıştır. 12 Mart öncesinde bu gibi olaylardan bir çoğunun kışkırtıcı ajanlar tarafından düzenlendiği 12 Marttan sonra Sıkıyönetim Mahkemeleri sırasında ortaya çıkmıştır. Şimdi demokratik Sol hareketin güçlenmeye devam ettiğini gösteren bir seçimden sonra, bazı solcu grupların toplumda tedirginlik uyandırıcı bir takım baskı tedbirlerine gerekçe hazırlayıcı sabotaj girişimlerinde bulunmaları iyi niyetle de akılla da bağdaşmaz (...) Fakat benim asıl güçlü

gördüğüm olasılık, bunların kışkırtıcı ajan eseri olduğu yolundadır. Belli resmî örgütlerce veya hükûmet partilerince en azından cesaret verilen kışkırtıcı ajanların eseri olduğu yolundadır.»

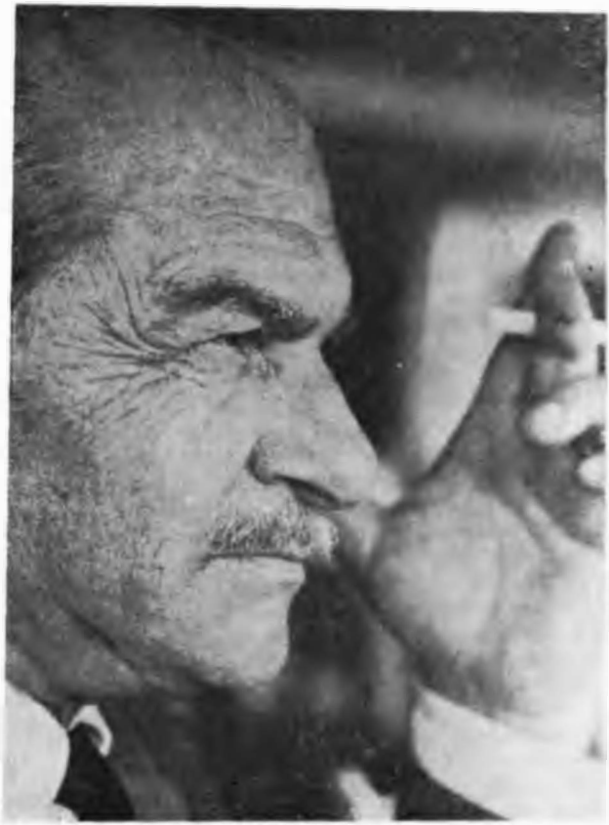
Son olaylar gerçekten düşündürücüdür ve sayın Ecevit'in kaygılarına hak verici niteliktedir. İnsan benzetme yapmak istemiyor ama, ortam ve konjonktür açısından, 1967 Yunanistanı'nı da anımsatmaktadır Türkiye'nin günümüzdeki durumu. Hem de Kıbrıs ekiyle.

Yunanistan'da Sol güçlerin birleşerek ve seçim yoluyla iktidara geleceği kesine yakın bir olasılık kazandığında, Yunanistan'ın ünlü «Albaylar darbesi» sahnelenmiştir. Sonradan belgeleriyle açıklandığı üzere, Yunanistan'daki siyasal gelişmelerden ürken iç ve dış güçlerin tam bir işbirliğiyle...

Bu yazımızda, ne Türkiye'yi benzer gelişmelerin beklediğini, ne böyle oyunların sahnelendiğini, ne de sahnelenebilecek bir gücün varlığını öne sürmek istiyoruz. Ancak, son günlerin olaylarına dikkatleri çekmek, dünyada ve Türkiye'de yaşanmış tecrübeleri vurgulamak istiyoruz. Bir toplumdaki demokratik güçler her an tetikte ve her an dikkatli olmazsa, o toplumu demokrasi dışı yönlere itmek isteyen iç ve dış çıkarlar her zaman bulunabilir, her zaman umutlanabilir.

Tarih, hiç kuşkusuz, «tekerrürden ibaret» değildir. Değildir ama, derslerinden yararlanmasını bilmeyenleri, tarihin geçmiştekine benzer durumlar karşısında bırakması da, olağan dışı değildir.

(Politika, 18.10.1975)

Kemal Tahir
(Foto Lütfi Özkök)

Haldun TANER

SANDIK DALAŞI

Maçtan önce, çeneye kuvvet, aylarca maç üzerine tahminler yürütürüz. Maç yapılır. Bu sefer de, yine çeneye kuvvet, aylarca sonuç üzerine ahkâm çıkarırız. Seçimler için de öyle. Bir süre her şeyi ikinci plana itip milletçe hep seçim konuştuk. Varsa seçim, yoksa seçim. Seçimler yapıldı. Saçımız ak mı imiş, kara mı imiş, öğrendik. Şimdi de aylarca seçim sonuçları üzerinde konuşacağız. Neylersiniz, ilgi alanlarımız çok sınırlı. Ancak bir iki konu ile hareketlenebiliyor, coşabiliyoruz.

Maçlardan önce, iki takımın başkanları iddialı konuşurlar. Böylece kendi taraftarlarına moral verir, karşı tarafın moralini bozmak isterler. Maçtan sonra da tahminleri yanlış çıkınca, hakemi suçlar, penaltıyı haksız bulurlar...

Seçimlerde de öyle oldu. Seçim öncesi iki partinin lideri yine oldukça ihtiyatlı konuştular da, Sayın Erbakan bermutat yüksekten attılar. «MSP seçimden zaferle çıkacaktır» buyurdular. Bunu da olağan karşılamalı. Bismarck ne demiş: İnsanoğlu, en çok, üç durumda, yüksekten atarmış. Seçimlerden önce, savaş sırasında, av partisinden sonra.

Sayın Ecevit'e sorarsanız bu seçimlerden en çok CHP kazançlı çıkmış. Sayın Demirel'e göre ise AP hattâ sayın Erbakan ve Türkeş de kendi partileri için aynı kuruntudalar. Görünüşe göre herkes kazançlı. Kazançlı olmalarına diyecek yok da acaba, aramızda milletin de aynı oranda kazançlı çıktığını iddia edebilecek var mı, ben onu merak ediyorum.

Seçimlerde en farklı sonuç İstanbul'da alındı. CHP, AP'yi bu ilde 234096 oyla adeta ezdi. Sayın Türün'den başka bunu bilmeyecek tek kişi yoktu. Sayın General oyuna geldiler. İstanbul'dan Sayın Bayar dahi aday olsalar, kendileri dahi yenilirlerdi. AP'liler de bunu çok iyi biliyorlardı. İstanbul'u gözden çıkarmışlardı. Belki, bir vakitler kendilerini iktidardan dışarı uğratmış olan

12 Mart hareketinden öç almak, belki de bazı AP'lilerin kendilerine ilerde lider adayı gördükleri bir zatı harcamak için, onu topun ağzına bağlamışlardı.

Sıkıyönetimin ünlü başkanına olaylar da oyun etti. Franco'nun dünya kamuoyunu isyan ettiren acımasızlığı da tam şu seçim sıralarına rastladı. Bir başka kötü raslantı da, MC'nin yanını tutuyor diye iftiraya uğrayan TRT'nin muzibliği oldu. Ne vardı sanki seçim arefesinde Monserat'yı oynatmanın, altı suçsuz rehineyi öldürten bir zihniyeti sergilemenin? Kim ne derse desin, TRT seçimlerde tarafsız davrandı. Senatörlük yolu, elbirliği ile kapanan Sayın General'e şimdi Vatikan Büyükelçiliği açılırsa şaşmayalım...

Yine seçim sonrası verilen rakkamlardan öğrendik ki, oy hakkı olan seçmenlerin ortalama yüzde 50'si sandık başlarına gitmemişler. «Al onu vur ona. Ne halleri varsa görsünler. Sözüm ona, bir demokrasicilik oyunu oynuyorlar. Listeler yapıp karşımıza çıkıyorlar. Tutamayacakları vaadlerde bulunuyorlar. Ben o listelerdeki adayları tanımam bile. İki dev, iktidarı paylaşamıyor, bize de figüranlık düşüyor. Yokum arkadaş ben bu komedyada. Yatar, bir güzel uyurum pazar sabahı» diyen de var elbet. Böyle dargınlıktan değil salt ilgisizlikten ayağına üşenen de var.

Ama şu da bir gerçek ki, yorganı çekip yatmakla insan sorumluluktan kurtulamıyor. Seçim sonuçları partili oylardan çok, tek tek, partisiz yurttaşların vereceği, ya da vermeyeceği oylara sıkı sıkıya bağlı. Oy vermeyenler bir ülkenin Devekuşlarıdır. Demokrasinin hadımlarıdır. Evde susmak nasıl kılıbıklığın belgesi ise, seçimlerde susmak da siyasal iradesizliğin ifadesidir. Erkeği iyi koca yapan nitelikler, ne yazık ki, politikada onu kötü yurttaş yapıyor.

Referandumlarda çekimser kalanlara içerleyen De Gaulle «Çekimserlik, ayaklarının ucuna basa basa, sinsice hayır demektir» buyurmuştur ki, yerden göğe haklı. Batı demokrasilerinde sandık başına gitmeyenler için özel kampanyalar açılıyor, sloganlar atılıyor:

«Devlet sizsiniz. Bunu isbat edin».

«Tek bedava eğlence seçimlerdir. Fırsatı kaçırmayın.»

«Evde borunuz ötmüyor, bari politikada söz sahibi olun.»

Hattâ, Filipin'lerde, üşengeç seçmenleri kışkırtmak için kabara kabara gezen kazların boynuna küçük pankartlar bağlamışlar:

«Ben oylamaya katılmıyorum. Durmadan gakgaklıyorum.» yazmışlar. Kâr etmiş mi, bilemiyorum.

Seçimlerde milyonlarca para harcandı. Buna parmak basan Demokratik Parti Başkanı, devletin seçimler için partilere verdiği para belli olduğuna göre, bu milyonların nerden sağlandığını soruyorlar. Parlamentoyu uzun yıllar başarı ile yönetmiş olan Sayın Bozbeyli'nin bu sorusunu doğrusu yadırgadım. Siyasî akidelerini asla paylaşmamakla birlikte, dürüstlüklerine saygı duyduğum bu tecrübeli parlamenter, her halde tecahülü ârifanede bulunuyorlar (bilir-bilmezlikden geliyorlar). Sayın Başkan, seçim kampanyasının, bizde bir yatırım kampanyası olduğunu, hiç değilse, uzaktan olsun, bilmezler mi? Altı ay önceki şu son transfer furyasını unutmuş olabileceklerini ise hiç sanmıyorum. O zaman harcanan paralar kimlerden geldi ise, bu seçimlerde harcananlar da aynı kesimlerden geldi. Mal canın yongasıdır diyen para babalarının kendi geleceklerini güvenceye alacak siyasî partiye açık ya da kapalı bağış yapmalarını önleyen bir yasamız bulunmadığına göre ortada dolaşan milyonların kaynağını araştırmaya gerek var mı bilmem. Ekmeden biçilemeyeceğine, vermeden alınamayacağına, kaz gelecek yerden tavuk esirgenemeyeceğine ve sevgili demokrasimizi de, henüz ticaret dünyasının piyasa kuralları ve ayak oyunları yönettiğine göre, sonucu doğal karşılamaktan ve «Böyle başa böyle tıraş» demekten başka ne yapılabilir?...

Bir atasözümüz der ki: Az veren candan, çok veren maldan. Öyle görünüyor ki, candan verilen züğürt oyları keseyi iyice açan varlıklı oylara bu defa da baskın çıkamadı...

Ama bekleyelim. Orta Okulu bitirenler gün günden çoğalıyor. Sağduyu bir gün burada da çıkarcı hesapların üstesinden gelecektir.

(Milliyet, 19.10.1975)

Nadir **NADİ**

DİKTAYA DİKKAT!

Seçimler gelip geçtiğine göre ülkemizdeki siyasal gerilimin hiç değilse bir süre durulmasını beklemek hakkımızdı. Kamuoyunu etkilemek amaciyle haftalarca birbirleri hakkında söylenmedik söz bırakmayan profesyonel ve amatör tüm politikacılar, kimi zaman eyleme dönüşen kavgalarını bir yana atmalı, seçim sonuçlarını değerlendirmek sonra da geleceğe dönük politikalarını saptamak yoluna girmeliydiler.

Bunun yapılacağına dair henüz ortada bir işaret görmüyoruz. Gördüğümüz, seçimden kazançlı da kayıplı da çıkmış olsa her partinin kendi üstünlüğünü kamuoyuna kabul ettirmek yarışını sürdürdükleridir. Oysa boşuna vakit yitirmek ve özellikle gençliği kışkırtmaktan başka bir işe yaramayacağa benzemektedir bu yarış. Nitekim geçen pazardan bu yana kimi fakültelerde, yüksek okullarda, öğrenci yurtlarında, öteden beri sürüp giden çatışmaların arkası hâlâ alınmış değildir.

Gerçi eyleme dönüşen gençlik olaylarının bize özgü bir davranış olmadığı bilinmektedir. Düşünce ve anlatım özgürlüğünün en geniş ölçülerle uygulandığı ülkelerde, Fransa'da, İtalya'da, Almanya'da da gençlerin arada bir düşünceyi bir yana iterek kaba kuvvete baş vurdukları, sille tokat birbirerine girdikleri, yasa dışı devinimlerle oraya buraya saldırdıkları görülmektedir. Ne denli geniş bir özgürlük ortamında yaşasa da kurulu düzene baş kaldırmak hevesi çağımız gençliğinin bir bölümünü aşırılığa itmektedir. Komünistlerden daha solda, fasistlerden daha sağda grupçuklar orada burada toplum düzenini zorla değiştirmeye yönelik girişimlerden sakınmamaktadırlar.

Ne var ki Batı ülkelerinde devletin güvenlik kuvvetleri yasa dışı eylemlere karşı yan tutmaksızın aynı işlemi uygulamakta, aşırı denilen akımların kurulu dü-

zeni rayından çıkarmasını önlemektedir. Devlet güçlerinin bu çabasına muhalefette bulunan siyasal partiler de yardımcı olmakta, genellikle yasa dışı eylemleri desteklemekten kaçınmaktadırlar.

Yazık ki, durum bizde Batıda uygulananın tam tersi bir görünüm göstermektedir. Cephe Hükûmetini oluşturan küçük partilerden biri, komanda adını verdiğimiz bir bölüm gençliği ülkemizde kurmayı amaçladığı faşist rejimi zorla gerçekleştirmekte, özgürlük ortamının gelişmesi uğruna çaba harcayan kimler, hangi kuruluşlar, örgütler varsa onların üstüne saldırtarak toplum huzurunu bozmaya çalışmaktadır. Ve yine ne yazık ki, Cephe Hükûmeti bu yasa dışı davranışları hoşgörü ile karşılamakta, yan tutmaması gereken güvenlik kuvvetlerini saldırganlardan yana kullanmak çabasını sürdürmektedir. Bu koşullar altında son seçimlerin doğru dürüst yapılabilmiş olmasını her şeyden önce Türk halkının olgunluğuna ve sağ duyusuna borçlu bulunduğumuzu unutmamalıyız.

İlerici ve Atatürkçü Türk gençliği bu gerçeği iyi değerlendirmeli, bundan böyle de faşistlerin oyununa gelmemeye dikkat etmelidir. Dikta heveslisi faşistler bütün çabalarına rağmen son seçimlerde Türk halkından lâyık oldukları dersi almışlar, Parlamentoya bir kişi bile sokamamışlardır. Demokratik yöntemlerle hiç bir zaman iktidar olamayacaklarının kesin bilinci içinde bunların gittikçe azıtmaları beklenebilir.

Aman dikkat!..

(Cumhuriyet, 19.10.1975)

Prof. Dr. Selman USLU

ORMAN YANGINLARI

Şu günlerde ülke ormanlarının yine ve hiç beklenilmedik bir mevsimde alev alev yandığı haberini radyo, televizyon ve gazete sütunlarından üzülerek öğrendik.

Bir süre önce Edremit Körfezi yakınındaki Babadağ ormanları yanmakta idi, İzmir'in Değirmendere ormanları da aynı şekilde yangından kurtulamamış, Antalya'nın Manavgat, Serik ilçelerinde, Adana'nın Kozak ilçesindeki yangınlar da hektarlarca genişlikteki orman alanlarını bir enkaz yığınına dönüştürmüştür.

Bu yangınların, ormanların belirli yerlerinde değil, de, çeşitli yerlerinde ve aynı zamanda hem de mevsimsiz çıkışı çok düşündürücüdür. Daha açık bir deyişle bu yangınların kasten çıkarıldığı kuşkusu ağırlık kazanmaktadır. Nitekim tespitlere göre memleketimiz ormanlarındaki yangınların yüzde 28'i kasten yapılmaktadır. Öte yandan nedeni bilinmeyen yangın oranı olan yüzde 30'u da buna eklemek mümkündür. Bu suretle memleketimizdeki orman yangınlarının çoğunun kasten yapıldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Özellikle tarım ve hayvancılığın ağır bastığı, fakat, mevcut toprakların ihtiyaca cevap veremediği Güney ve Batı Anadolu için kasten çıkarılan yangınlar çoğunluktadır. Bu mıntıkalarda yaşayan vatandaşlar bir yandan tarla kazanmak, bir başka yandan hayvan otlatmak için mera sağlamak amacıyla ormanları yakmaktadırlar.

Rahatlıkla denilebilir ki, dünyanın hiç bir yerinde Türkiye'deki kadar orman yangınına rastlanmamaktadır. Orman Genel Müdürlüğünün istatistiklerine göre 1950-1972 yılları arasında 1,1 milyon hektarlık alanı tahrip eden 15.540 adet orman yangını olmuş ve bu yüzden yuvarlak olarak 10 milyon m3 kullanacak odun ve 37 milyon m3 de yakacak odun bulunduğu yerde kül ol-

muştur. Bunun doğurduğu maddî zarar milyonlara hattâ milyarlara ulaşmaktadır. Buna yangınlarla çıplaklaşan alanların ağaçlandırılarak yeniden orman haline getirilebilmesi için lüzumlu masrafların da katılması halinde maddî zararı daha da yükselecektir.

Özellikle kurak ve yarı kurak iklim koşulları altında bulunan ülkemizdeki ormanları ham madde kaynağı olarak sadece maddî açıdan değerlendirmek bir eksiklik hattâ bir haksızlık olur. Ormanların, maddî faydaları dışında bazı hallerde ondan çok daha fazla önem ifade eden kollektif fonksiyonları da vardır.

Oman ağaçları, yaprakları ve ince ve kalın dallarıyle sisi yoğunlaştırarak yağmur haline getirir. Orman toprağı. süngerimsi yapısıyla üzerine düşen en şiddetli yağışları dahi emerek, onu tedricen kullanılmak üzere derinlere doğru sevkeder; kaynakları sürekli şekilde besler. İnsan yapısı olan hiç bir bent veya baraj, ormanların insanı hayrette bırakan bu suyu depolama ve onun devamlılığını sağlama kabiliyeti ile mukayese edilemez. Ormanların bilhassa bu özelliği, bazı mıntıkalarda gayet kıt yağış alan Türkiye için son derece önemlidir. Dinlenme, eğlenme ve insan sağlığı ile yurt güzelliği de ormanların kollektif yararları arasındadır.

Ormanlar, yangınlarla tahrip edilmeleri halinde yukarıda sayılan fonksiyonlarını yitirir, toprağı örten humus tabakası taşındığından süngerimsi yapısı bozulur, yüzeye düşen yağışları gereken süratle alamaz ve yamaçlardan aşağıya doğru gittikçe artan yüzeysel akış, sel ve su basmalarına sebep olur. Yanık bir orman alanında kömürleşmiş ağaçlardan başka toprağı örten bitkilerin; ölü örtü ve humus tabakasının yanmış olduğu ve derinlere kadar birikmiş bir kül tabakasının yer aldığı görülür. Böyle bir ortamda tohumların çimlenmesi güçleşeceği gibi yağışlar ormandaki bu kül tabakasını da tamamen kaygan bir hale getirir. Bilhassa meyilli yerlerde toprak zerrelerini yapıştırıcı özelliği ile koruyan humusun azalması veya çok olması ile toprak irtibatsız bir tabaka haline gelir. Önce hissedilemiyecek şekilde sonraları şiddetini gittikçe arttırarak arazinin yapısını değiştirecek tarzda hareket eder, dere, çay ve ne-

hirlere oradan da bir daha dönmemek üzere denizlere aşınıp gider. Amerika'da Kaliforniya yakınında 4000 m2 büyüklükte ve yüzde 35 meyilli bir yerde bulunan orman yakılarak araştırmaya tabi tutulmuş, neticede bu sahadan dokuz yıl içinde 113 ton toprağın erozyonla taşındığı tespit edilmiştir. Türkiye'de yapılan tahminlere göre yılda 1 milyar ton toprak taşınarak denizlere gitmektedir. Memleketimizdeki toprak taşınmasında, düzensiz arazi kullanma, tarla açma ve otlatmanın rolü olduğu gibi orman yangınlarının da büyük katkısını gözden uzak tutmamak gerekir.

Yapılan bilimsel araştırmalara göre Antalya, Muğla, İzmir Orman Bölge Başmüdürlükleri Türkiye'de yangın bakımından en tehlikeli yerlerdir. 1940-1961 yılları arasındaki devrede kaydedilen orman yangınlarının yüzde 83.3'ü haziran ile ekim arasında, yüzde 16.7'si ise yılın öbür zamanlarında vuku bulmuştur. Fakat tehlikeli mevsimin en tehlikeli ayı (yüzde 31.7) ağustostur. Buna eylül (yüzde 22.4) ve temmuz (yüzde 14.5) eklenebilir.

O halde yangın bakımından pek de tehlikeli sayılmayan eylül sonu ve ekim ayında çıkan ve küçümsenemeyecek sayıdaki bu yangınların sebebi ne ile izah edilebilir? Bu soruya verilecek cevabın altında politik bir sebep yatmaktadır. Orman yangınlarının sayıca çoğalmasının af kanunları ve seçimlerle çok yakın bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Nitekim istatistiklere göre 1951-1952 yılları arasındaki orman yangını sayısında bir artma vardır. Bunu 1950 yılındaki seçimlerle birlikte çıkarılan 5677 sayılı af kanunu ile izah etmek mümkündür. Diğer taraftan 1954, 1956, 1958 yıllarındaki orman yangını sayısı yükselmeye devam etmiştir. Bu da 1954 ve 1957 yıllarındaki seçimler ve özellikle orman suçlarının affı için çıkartılan 6385, 6381, 7132 sayılı kanunlarla yakinen ilgili bulunmaktadır.

Bu bilgilerin ışığı altında rahatlıkla ifade edilebilir ki, yapılan ara seçimler nedeni ile orman köylerine uzanan yoğun politika trafiği buralardaki sade vatandaşları tahrik etmiş ve maalesef oy uğruna ormanların yakılarak harabeye dönmesine sebep olmuştur.

(Cumhuriyet, 20.10.1975)

Bülent ECEVİT

DEVLET KİŞİLİĞİNİ BELİRTİYOR

Onyedinci yüzyılın Fransa Kralı Ondördüncü Louis «devlet benim» sözüyle tarihe geçmiştir. Ama kişilerin kendilerini devlet yerine koyabilecekleri çağ artık tarih olmaktadır. Çağımızın özgürlükçü demokrasisinde, kişiler şöyle dursun, hükümet bile «devlet benim» diyemez artık. Özgürlükçü demokraside, devleti oluşturan öğelerden ancak biridir hükümet...

Demokraside devletin kendi kişiliği vardır. Yurttaşlara yabancılaşmış bir kişilik değildir, olmamak gerekir bu.. Demokraside devletin kişiliği bir ortak kişiliktir. Tüm yurttaşların, tüm ulusun yararını, esenliğini, özgürlüğünü, haklarını, güvenliğini gözetmek üzere oluşan ve ulusal iradeyi yansıtan bir ortak kişilik...

Bu ortak kişiliğin belirebilmesi için siyasal iktidar sınırlanır. Yurttaşların özgürlüğü ve hak eşitliği, siyasal iktidarın sınırlanmasıyla güvenceye kavuşur. Bu sınırlama, devletin ve toplumun değişik kurumları arasında biribirini denetleyici ve dengeleyici bir yetki bölüşümüyle sağlanır.

★

Böyle bir yetki bölüşümü Türkiye'de 1961 Anayasası ile ileri bir demokratik düzeye ulaşmıştır.

Fakat iktidarla veya hükümetle devleti birbirine karıştıranlar, bu yetki bölüşümünden tedirgindirler. Hükümete geldiler mi kendilerini devlet gibi görebilmek, devlet gücünü tümüyle kendilerinde toplayabilmek isterler. Devletin ortak kişiliğini ezip çözerek yerine kendileri geçebilmek isterler. Bu istekleri gerçekleşemeyince de kızarlar, huysuzlaşırlar ve türlü yollardan siyasal iktidarın anayasal ve toplumsal sınırlarını zorlamağa kalkışırlar.

Ne yoldan olursa olsun devleti ele geçirmek isteyen bir küçücük partinin iddialı önderi, birkaç ay önce Millet Meclisinde kasıp kavurucu bir konuşma yaptıktan sonra kürsüden inerken, bir milletvekili kendisine,

— Devlet bir gün sizden hesap soracak,

diye seslenmişti.

Önder, alaylı bir gülüşle ve mağrur,

— Devlet bizimledir,

diye karşılık vermişti bu sese...

Ondördüncü Louis'den üçyüz yıl sonra, Türkiye'de, 1961 Anayasasına göre and içmiş bir parti önderi, Millet Meclisi çatısı altında böyle konuşabilecek kadar dünyanın ve Türkiye'nin nereye geldiğinden bilgisizdi.

Şimdi bu kendilerini devletle bir sanan kimseler hükümettedirler. Başlarında da, siyasal iktidarın sınırlanmasını bir türlü içine sindiremeyen, kendine ve hükümete sınırsız yetkiler isteyen, baska türlü hükümet edilemiyeceğini sanan, kendi yetersizliğini, yeteneksizliğini sınırsız yetkilerle giderebilmek isteyen bir Başbakan...

12 Mart 1971 ertesinde, kendisini hükümetten uzaklaştıran güçlerin yardımıyla bu sınırları kaldırtıp iktidara öyle geri gelmek ve rahata konmak istedi, olmadı. Ara rejimde bile o sınırları bir ölçünün ötesinde genişlettiremedi. Üstelik de seçimle iktidara geri gelemedi. Şimdi bölük pörçük partilerin katkısıyla bir azınlık iktidarı oluşturabilmiştir bu kişi... Fakat devleti teslim almalarını sağlayıcı Anayasa ve yasa değişikliklerini yapmağa bu partilerin sayısı da gücü de yetmiyor. Onun için zorbalıkla, yıldırmayla, sindirmeyle başarmayı deniyorlar bunu...

★

Ülkemizde son zamanların en ilginç ve kıvanç verici gelişmesi, devleti ele geçirmeğe kalkışanlara karşı, devletin direnmesi ve kendi kişiliğini belirtmesidir.

Anayasa Mahkemesiyle, Danıştayıyla, Yargıtayıyla, Askerî Yargıtayıyla, tüm yargı organlarıyla, özerk üni-

versiteleriyle, özgür basınıyla, bağımsız çalışması gereken radyosu ve televizyonu ile, kamu görevlisi olmanın sorumluluğunu bilen memurlarıyla, polisleriyle, ve tüm iç güvenlik kuvvetleriyle, sendikalarıyla ve, hepsinden önemlisi, anayasal haklarının ve toplumsal gücünün bilincine varan halkıyla, bütün bir devlet, şimdi, hükümet olanaklarından devleti ele geçirmek için yararlanmağa kalkışanların karşısına dikilmektedir. Hükümet kendi yetki sınırlarını zorladıkça, işi zorbalığa döktükçe, devlet ve halk üzerindeki baskısını arttırdıkça, bu dikiliş belirginleşmektedir. Özellikle son aylarda gözle görülür, elle tutulur boyutlara erişmiştir.

Alanlarda, sokaklarda hükümete güvenerek zorbalık eden, saldıran, yasal toplantıları engellemeye kakışan, adam vuran partizanlar, çoğu kez karşılarında devleti buluyorlar şimdi.

O parti zorbalarından kimi, «güçlü iktidar, güçlü devlet» diye bir slogan haykırırlardı yakın zamana kadar... Fakat şimdi, kendilerini sokağa süren siyasal iktidarın karşısında gerçekten güçlü bir devlet bulunca şaşırmışlardır. İktidarla devletin bir olmadığını, iktidarla devlet çatıştı mı, Türkiye'de artık devletin üstün geleceğini anlamağa, en azından sezmeğe başlamışlardır. Güvendikleri hükümet gücünün sınırlı olduğunu, suç işledikleri zaman kendilerini her yerde devletin polisinden, jandarmasından, savcısından, yargıcından kurtarmağa veya halkın tepkisinden korumağa yetmediğini görmektedirler. O nedenle de, iktidarla devleti bir sayan o çağdışı sloganı haykırmak içlerinden gelmemektedir artık. Boğazlarında tıkanıp kalmaktadır o slogan...

Hükümet partilerinin sokağa sürdüğü silâhlı zorbaları suçüstü yakalayan polisler yeryer cezalandırılıp sürülmektedirler. Ama sürüldükleri yerlerde de, bir çoğu üzerlerindeki devlet sorumluluğunun gereğini cesaretle yapmaktadırlar.

Hükümet baktı ki olacak gibi değil, sorumluluğunun bilincine varan polisle başedebilmek elinde değil, bir başka yol düşündü: Parti zorbalarını polis kılığına sokmayı, polis yetkileriyle ve silâhlarıyla donatmayı denedi. Bunu sağlıyacak bir yönetmelik çıkardı. O zaman

da tüm polis örgütleri hükümetin karşısına dikildiler, devlet adına dikildiler. Hükümet, uygulayamadığı yönetmeliğiyle, ortalıkta kalakaldı.

Devletin radyosunu, televizyonunu kendi sesi durumuna getirmek isteyen hükümet, yasa dışı yollardan, TRT yönetimini değiştirdi. Devlet, yargı organlarıyla hükümetin karşısına dikilip «yapamazsın» dedi. «Yaparım» diye direniyor gerçi hükümet... TRT'yi işgal altında tutuyor... Ama günü gelecek, devlet, bu yetki hırsızlığının hesabını da onlardan soracak.

Yolsuzluklara elkoyan memurları değiştirtip onların yerine yolsuzlukları kolaylaştıranları getiriyor hükümet... Fakat halk, atılan, sürülen memurlara sahip çıkıyor. O memurlar da sürüldükleri yerlerde baskıya karşı direnişlerini veya ayrıldıklarında açık mücadelelerini, halkla bütünleşerek ve devlet gücünü ortaya koyarak sürdürüyorlar.

Devleti ele geçirmeğe kalkışanlar, evli barklı kadın memurlardan kimini uzak illere sürüyorlar, gidemeyip çekileceklerini umarak... Fakat onlardan bile bir çoğu, «bu devlet, bu yurt bizimdir» diyerek, yuvalarından ayrı düşmek pahasına gidiyorlar sürüldükleri yerlere.

Hükümet partilerinin zorbaları, külhanbeyleri bazı devlet dairelerine yerleştiriliyor. Hükümet, dürüst ve cesur memurları o yoldan sindirmeyi, devleti o yoldan ele geçirmeyi deniyor. Ama devlet yine direniyor, memuruyla, yargı organlarıyla ve halkıyla...

Anayasalar, yasalar kâğıt üzerinde kurallardır. O kurallar onlara sahip çıkanların elinde canlanır, gerçeklik kazanır. Şimdi Türkiye'de, Anayasal ve yasal haklarına, demokratik özgürlüklerine cesaretle ve uygarca sahip çıkanlar, o kurallara gerçeklik kazandırıyorlar, devletin kişiliğini güçlendirip belirtiyorlar.

Özgürce ve insanca yaşıyabilmek için yapıyorlar ve yapacaklar bunu... Devleti ve demokrasiyi yaşatabilmek için, bu hükümete karşı devleti koruyabilmek için yapıyorlar ve yapacaklar. Bu hükümet, karşı çıktığı ve ele geçirmek istediği devletin ağırlığı altında çökecek ve devlet dimdik kalacak ayakta... Bir daha da kimse kolay kolay bu devleti ele geçirmeğe kalkışamayacak.

Başbakan, geçenlerde «demokrasinin en büyük problemi hükümetsizliktir» diyordu. Oysa demokrasinin asıl sorunu hükümetsizlik değildir, devletin hükümetçe veya başka etkenlerle tahrib edilmesi, işleyemez duruma getirilmesidir.

Demokraside hükümetler sıksık değişebilir, uzun hükümet bunalımları olabilir, aylarca hükümetsiz kalınabilir, zayıf hükümetler, tutarsız veya kararsız hükümetler, azınlık hükümetleri kurulabilir, yetki sınırlarını aşmak, devleti ele geçirmek, rejimi yıkmak isteyen hükümetler iş başına gelebilir... Eğer bir ülkede devlet, her türlü hükümete rağmen veya uzun hükümet bunalımlarına rağmen ayakta durabilecek kadar, hükümetsiz dönemlerde - önemli siyasal kararlar alınamadan da olsa - düzenli işleyebilecek kadar kişiliğini bulmuşsa, kişiliğini belirtebiliyorsa, o zaman, ancak o zaman, o ülkede demokrasi yaşıyabilir ve o ülke demokrasiyle yaşıyabilir. Türkiye'de şimdi devlet, en çetin sınavlar içinde, kendi kişiliğini belirtme sürecine girmiştir. Böylece demokrasinin en büyük güvencesine kavuşmuş oluyor ülkemiz.

Kimi kamu görevlileri, ya bir masanın başında veya bir sokakta, bir alanda, iki baskı arasında sıkışıp kalıyorlar çoğu kez: Bir yanda devleti ele geçirmek isteyenlerin hükümetinden gelen baskı; öbür yanda kendi devlet ve demokrasi anlayışlarından, kendi sorumluluk duygularından ve parçası oldukları halktan gelen baskı... Bu baskılardan ikincisi her geçen gün daha ağır basıyor.

Hükümet partilerinin kışkırtmalarıyla gençler, öğretmenler vuruluyor, Cumhuriyet Halk Partisi toplantılarına saldırılıyor, suçluları yakalıyan polisler yeryer cezalandırılıyor, yolsuzluklara el koyan kamu görevlilerinin evi bombalanıyor. Öylece bir yılgınlık havası estirilmek isteniyor ülkede... Ama halk yılıp da evine kapanacak yerde, sokaklara, alanlara dökülüp zorbaların karşısına dikiliyor aşılmaz bir duvar gibi... Devleti ele geçirmeğe kalkışanlara karşı devlet kendi kişiliğini belirtinceye kadar da yerinden kıpırdamıyor halk... Üstüne taşlar yağsa da, çivili sopalar atılsa da, ateş edil-

se de, halk bir adım gerilemiyor ve devlet, halktan aldığı güçle, kent kent, sokak sokak, alan alan kişiliğini koyuyor ortaya ve bütün Türkiye'de halk, devleti koruyor, devleti koruyanları koruyor. En önde de kadınlarıyla, «devlet ana»larıyla koruyor devletini halk.. Evlâdını korur gibi, insanlık onurunu korur gibi, kişiliğini korur gibi koruyor.

(Özgür İnsan, Ekim 1975)

Bedri R. Eyuboğlu desen

İsmail CEM

KOALİSYON'UN DEĞİŞEN TABANI, ŞİMDİ TAVANI ZORLUYOR...

Seçim sonrasında hükümet koalisyonun çeşitli yönlerden zorlanması, bir raslantı değildir. 31 Mart günü Demirel Hükümeti güven oyu alırken, bu koalisyon tabandaki belli bir oy ve güç dengesine dayanmış, onun üzerine bina edilmişti. Oysa son seçim, aynı tabanda oy ve güç dengelerinin büyük ölçüde kaydığını, değiştiğini ortaya çıkardı. Dolayısıyla, geçmiş dengelere dayandırılan koalisyon hükümetiyle günümüzün dengeleri arasında, en azından biçim yönünden bir çelişki doğdu. Çelişki, iç ve dış sorunların giderek ağırlaştığı bir zaman kesitine rastlaması nedeniyle büsbütün kritik bir durum aldı. Sonuç, iki koalisyon kanadı arasındaki zıtlaşma, hattâ kopma belirtilerine kadar vardı. Millet Meclisi Başkanının seçiminde ne AP'nin istediği -bu Başkanlığın teamül uyarınca CHP'ye bırakılması- ne de MSP'nin önerdiği -Sağ'ın aday göstermesi-gerçekleşti. Öteki uyumsuzluk belirtilerini tekrarlamak bile gereksiz belki; MSP'nin «12 şartı», üsler pazarlığına oturan Türk tarafının hükümetten yetki almayışı, zamlar konusu, vb.

Değişen bir taban üzerinde eskinin üst-yapısını korumak elbette zordur. Koalisyon, ortakların kimi varsayımı ve hesabı üzerine bina edilmiş, 1973 seçiminin oy dengelerine oturtulmuştur. Oysa, şimdi hem bazı varsayımların yanlışlığı ortaya çıkmış hem de dengenin bozulduğu görülmüştür. MSP'nin koalisyona katılmasındaki başlıca neden «... hükümette olmanın partiyi güçlendireceği» varsayımıyken, son seçim, bunun tam tersine işaret etmiştir. Öte yandan, oy dengeleri AP'nin yararına değişmiş, CGP ise ortadan silinmiştir.

Bu gerçekler karşısında, iki yönlü bir gelişme, çok doğal olarak başlamıştır: Koalisyonun kendine yarardan

çok zarar getirdiğini gören MSP, durumu kendi yararına çevirmek için yeni taleplerle ortaya çıkmış, en azından eski taleplerinde daha ısrarlı ve inatçı olmuştur. Bu istekler arasında, «CGP'nin artık halk indinde yok olduğu, bakanlıklarının azaltılması ve AP ile MSP arasında paylaşımı» bile vardır.

AP ise, birbiriyle çelişen düşünceler etkisindedir: Hükümet olmak, MC ortaklığı içinde en çok AP'ye yaramıştır. Dolayısıyla devamında yarar vardır. Buna karşılık, bu hükümet bu durumuyla hiç bir soruna çözüm getirememektedir. Kıbrıs, pahalılık, kararnamelerin imzalanmaması, vb. Dolayısıyla, gelişmeler AP'yi de yıpratmaya namzettir ve hükümeti sürdürmek değil, hükümetten ayrılmak AP'nin yararınadır.

AP, MC'nin oy tabanındaki değişimden sonra, bu iki çelişik alternatiften herhangi birini fazla zorlanmaksızın kabul edebilir. Zira, vardığı noktada, hükümetten ayrılmak da hükümeti sürdürmek de ona çok büyük zarar vermez.

Buna karşılık, kritik bir seçme karşısında olan, MSP'dir. Bu aşamada MSP'nin yapabileceği bir yanlış, partinin sonunu da getirebilir. Nitekim MSP'de yaygın olan görüş, ya somut ve güvenilir yarar sağlayan bir hükümet ortaklığını sürdürmek, ya da MC macerasına son vermektir.

Önümüzdeki Çarşamba günü biraraya gelmesi beklenen MC liderleri, önlerinde hayli yüklü bir gündem bulmaya namzettirler. Toplantının sürükleyici etkeni, kuşkusuz MSP olacaktır. MSP, şimdi, koalisyonun tabanında yer alan ve kendi zararına olan değişimi giderebilecek çözümlerin, «tavanda» karara bağlanmasını, böylece, yeni bir dengenin kurulmasını isteyecektir. MC koalisyonunun devam edip etmeyeceği ise, büyük ölçüde, AP'nin daha doğrusu Başbakan Demirel'in bu talepler karşısındaki tavrıyla belirlenecektir.

Türkiye'nin belli çevreleri, hükümetsiz kalmak konusunda endişelidir. Ancak, özellike kritik iç-dış sorunlar döneminde, iki büyük kanadı birbiriyle sürtüşme halinde olan bir hükümetin varlığının da pek farkedilmediği, ortadadır...

Politika, 3.11.1975 F. 25

Abdi İPEKÇİ

ÜNİVERSİTELERİMİZ VE MECLİSLERİMİZ

Ecevit, her türlü zorbalığın ve şiddet eylemlerinin karşısındadır. Bunu her fırsatta söylemektedir. Seçim kampanyası sırasında çıkan olaylar nedeniyle uyarılarını tekrarlamış, gençlerin aralarına karışacak kışkırtıcıların oyununa gelmemelerini önemle belirtmek gereğini duymuştur.

Türkeş de son zamanlarda, kendisinin ve partisinin üzerinde toplanan şüpheleri giderecek çabalara önem vermektedir. Son demeçlerine şiddet gösterilerine, kaba kuvvete karşı olduğunu sürekli olarak tekrarlamıştır. Bununla kalmamış, MHP'ye bağlı örgütlerde bu tür olaylara karışanlar hakkında tedbir alındığını ve alınacağını ileri sürmüştür. Ve nihayet üniversitelerde ders yılı başlamadan iki gün önce, gençlik örgütlerinin temsilcilerini başkentte toplamış ve bildirildiğine göre, kendilerinden şiddet eylemlerine başvurmamalarını istemiştir.

Ama üniversitelerimiz Ankara'da da, İstanbulda da daha ilk gününden kana bulanmıştır.

Liderler etkisiz mi, yoksa işin içinde başka şeyler mi var?

Sorunun ikinci bölümüne cevap araştırmak, bir takım varsayımlara dayanmayı gerektirir. Bu yol yanıltıcı ve sakıncalı olabilir. O bakımdan şimdilik olayları açıklayacak nedenleri araştırmakla yetinmeyi daha uygun buluyoruz:

Üniversitelerin açılış günü patlak veren ilk olayların benzer yanları vardır. Fakültelerin bir bölümünde sağ eğilimli öğrenciler, sol eğilimlileri içeri sokmamak istemişlerdir. Bir bölümünde de sol eğilimliler sağ eğilimlilere aynı şeyi yapmışlardır. Ve bu istekler derhal çatışmalara dönüşmüş, kan dökülmüştür.

Daha önce gerek üniversitelerin içinde, gerek

yurtlarda çıkan benzer olaylar da dikkate alınınca varılacak yargı şudur:

İki taraf da yüksek öğrenim kuruluşlarında kendi egemenliklerini kurmak ve o kuruluşları kendi denetimleri altına almak amacındadır.

Bu teşhis doğruysa, olayların önünü almak olanağı bulunamayacaktır.

Durum, vaktiyle, yarı şaka söylediğimiz; bir sözü hatırlatıyor:

Üniversitelerimizin hali Kıbrıs'ta birarada yaşamaolanaksız iki topluma benziyor. Farklı eğilim taşıyan öğrencilerin, birbirleriyle çatışmadan eğitim görmeleri olanağı kalmıyor. Bu gidişle «coğrafî federasyon» formülünü üniversitelerimiz için de düşünmek ve sağ eğilimliler ile sol eğilimlilere ayrı ayrı fakülteler açmak gerekecek...

Ders yılının başlangıcında üniversitelerimizin nasıl bir ortamda bulundukları belli omuştur. İşçi kesimi de huzursuzdur ve çalışma barışı her an tehdit altındadır. Bunlar önümüzdeki günler için kaygı verici durumlardır. Öyle sanıyoruz ki, gelişmeler büyük ölçüde siyasal ortama bağlı olacaktır. Politik düzeyde hava gerginleştiği an, zaten patlamaya hazır öğrenci ve işçi kesimi bundan derhal etkilenecek ve çıkacak olayları denetlemek güçleşecektir. Bu bakımdan siyaset adamlarına büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Gereksiz yere yaratılacak gerginliklerin herkese zarar getireceği unutulmamalı ve bu gibi olasılıklar önlenmelidir.

Bu konudaki ilk deney meclislerin bugünkü toplantısında görülecektir. Başkanlık seçimleri partilerarası ilişkileri gerginleştirecek manevralara konu olursa ve meclislerin çalışmaya başlamasını geciktirecek turlar sürdürülürse, üniversiteler gibi meclisler de mevsime karanlık bulutlar arasında girecekler ve bu bulutların kime ne getireceği belli olmayacaktır.

(Milliyet 4 Kasım 1975)

Cengiz Dağcı

YILIN OLAYLARI

Hazırlayan: Sami N. ÖZDEMİR

Talât Sait Halman

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. Kasım - Aralık 1974

Kasım:

1. Meclisler açıldı.
3. Süleyman Demirel, Bülent Ecevit'in dokuz maddeli önerisinin hükümet bunalımını çözemeyeceğini açıkladı.
   - Birkaç gündür Türkiye'de bulunan Avrupa Parlamentosu Başkanı Berkhouwer yurdumuzdan ayrıldı.
   - Kıbrıs harekâtına katılan yedeksubay ve erlerden ilk kafile İskenderun'a geldi.
4. Sıkıyönetim dört ilde (Ankara, İstanbul, Adana, İçel) uzatıldı; öteki illerde kaldırılmış oldu (T.B.M.M.'nde).
   - Adalet Bakanı'nın Televizyonda oynatılan «Soylu Yabani» adlı belgesel film için açtırdığı müstehcenlik soruşturması takipsizlikle sonuçlandı.
5. Bülent Ecevit ile Ferruh Bozbeyli, hükümet konusunda görüştüler. Sonuç alınamadı.
6. Partiler, Bülent Ecevit'in kurmak istediği azınlık hükümetine karşı çıktılar.
7. Bülent Ecevit, hükümeti kurma görevinden affını istedi; ayrıca, gelmesi beklenen Kissinger'le görüşme olanağı kalmadığını bildirdi.
   - Cumhurbaşkanı, Ecevit'in isteğini kabul etti, meclisler başkanları ile görüştü.
8. Hacettepe, Orta Doğu Teknik Üniversitelerinde kanlı olaylar oldu. İstanbul'da gösteriler. (Ayrıca, ay boyunca boykotlar yapıldı).
10. Ankara Garındaki müze, İstanbul'dan getirilen Atatürk'e ait vagonla birleştirilerek Atatürk Demiryolu Müzesi olarak yeniden açıldı.

11. Başbakanlık görevi Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'a verildi. (Kontenjan senatörüdür)

12-13. S. Irmak değinmelere başladı.

17. Irmak'ın Cumhurbaşkanına sunduğu bakanlar kurulu listesi onaylandı. (Partiler bakan vermemiş, sadece C.G.P. hükümete girmiştir. Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Kültür Bakanlığı kurulmuş, ikinci bakanlığa Nermin Neftçi getirilmiştir. (Dışarıdan bakan alınmıştır).

● Milli Selâmet Partisi'nin ikinci kongresi yapıldı. N. Erbakan yeniden genel başkanlığa getirildi.)

● TBTAK. bilim ödülleri verildi.

● Kissinger'in Türkiye'ye gelmesinin ertelendiği açıklandı.

19. Emekli Orgeneral Muhsin Batur C.H.P.'ne girdi.

22. Emekli Oramiral Celâl Kayacan C.H.P.'ne girdi.

25. Hükümet programı meclislerde okundu.

● İstanbul Üniversitesi'nde öğrenciler çatıştı.

26. Bülent Ecevit'in Başbakana yazdığı mektup üzerine parti başkanları toplandı.

● Cumhurbaşkanı F. Korutürk, radyo ve televizyonda hükümet konusu üzerinde konuşma yaptı. ● Sözü geçen toplantıda liderlerin anlaşamadıkları anlaşıldı. (Liderler, erken seçim konusunda, ayın 26'sında Başbakan'la bir toplantı yapmışlardı).

27. Hükümet programı Millet Meclisi'nde görüşüldü.

28. Hükümet programı C. Senatosu'nda görüşüldü.

29. Hükümet Meclis'te 376 oy'un olumlu 17'sini aldı; güven oyu alamamış oldu.

● Sadi Irmak, hükümetin istifasını Cumhurbaşkanına verdi; istifa kabul edildi.
(2/3 Kasım gecesi, saatler bir saat geri alındı.

● Bu ay içinde banka soygunları oldu; birkaçı siyasal nitelikte idi. ● Fakülte ve yüksek okullarda boykotlar yaygınlaştı. ● Millî Hareket Partisi bu ay, Ankara'da gençlik kurultayı topladı).

Aralık:

3. Yurda yaygın elektrik kısıtlamaları başladı.
   ● Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümet kurulması konusunda değinmelere başladı.
   ● İstanbul Üniversitesi'nde sağ-sol çatışması oldu.
4. Sıkıyönetimin dört ilde (Ankara, İstanbul, Adana, İçel) bir ay daha uzatılması parlamentoda kabul edildi.
   ● Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya, Ziraat fakültelerinde öğrenci çatışmaları.
11. Türk Eczacılar Birliği, Sağlık Bakanlığı'mn ilâç fiyatlarını artırma, eczacıların kârını kısıtlama kararına karşın bugün bütün yurtta eczanelerin kapalı kalmasını gerçekleştirdi.
14-15. C.H.P. 22. Kurultayı. Bülent Ecevit yeniden genel başkan seçildi.
17. Orhan Eyüboğlu C.H.P genel sekreterliğine seçildi.
   ● Eski D.P.'lilerin seçilmesini ve D.P. adı ile parti kurulması yasağının kaldırılması kanunu Meclis'ten sonra Senato'da da kabul edildi.
18. A.P., M.S.P., C.G.P, M.H.P genel sekreterleri, daha sonra genel başkanları toplandılar, bildiri yayınladılar. (Milliyetçi Cephe kuruldu. D.P. buna karşı çıktı).
20. Dün öldürülen Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencisi Aydın Şahin için İstanbul'da büyük öğrenci gösterisi yapıldı.
22. Elektrik enerjisi kısıtlamaları sona erdi.
25. İnönü, ilk ölüm yıldönümünde anıldı. (Millî Kütüphane'de sergi açıldı).
(Kültür Bakanı Nermin Neftçi, İnönü Armağanı'nı yeniden işleyeceğini bildirdi. ● Adana'da, 8 Aralık'ta konuşan Ecevit'i dinleyen işçi Hüseyin Örek komandolarca dövüldü, günlerce komada kaldıktan sonra öldü. ● Turan Güneş ve arkadaşlarının Kıbrıs'ta İngiliz üslerinde tutsak olan Türkleri ziyaretlerine İngilizlerin izin vermeme-

si üzerine Ankara'da Türk diplomatları, İngiliz elçisinin Yılbaşı eğlencesini boykot ettiler.

- Kilis'te, eski bir cami kalıntısının yıktırılmak istenmesi üzerine, tutucu partilerin önayak olduğu bir ayaklanma oldu.

B. Ocak Ekim 1975

Ocak:

1. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün dün akşam yayılan mesajını bugün Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sancar'ın mesajı izledi.
2. Sıkıyönetim dört ilde (Ankara, İstanbul, Adana, İçel) bir ay daha uzatılması T.B.M.M. birleşik toplantısında kabul edildi.

2-12. Libya Başbakanı Callud Türkiye'de. (Yirmi kadar konuda anlaşma yapılmış, 8 Ocak'ta ortak bildiri yayınlanmıştır. Libya petrol verecek, Türkiye'den işçi alacaktır).

2-6. Bülent Ecevit Kıbrıs'ta. (Callud'un görüşme isteği üzerine, geziyi bir gün önce bitirmek zorunda kalmıştır. Kıbrıs'ta büyük ilgiyle karşılanmış olan Ecevit'e Rum basını saldırmış, Türkiye'de ise parti ve gazetelerin bir bölümü geziyi uygun bulmamışlardır).

6. Ecevit, İstanbul'da Callud'la görüştü.
   - İstanbul Üniversitesi'nde silâhlı çatışmada üç öğrenci yaralandı.
   - İpraş'ta daha önce ertelenmiş olan Aliağa rafinerisinde ise yeni başlayan grev (ve Aliağa'da lokavt) hükümetçe bir ay ertelendi.
10. Tütün tüccarlarına banka kredilerinin artırılması üzerine Merkez Bankası başkanı Memduh Güpgüpoğlu istifa etti.
11. 1975 yılının Dünya Kadın Yılı (Birleşmiş Milletlerce kabulü üzerine Türkiye'de kadın kuruluşları basın toplantısı yaptı.
12. Türk parası, Avrupa paralarına göre yeniden ayarlanarak düşürüldü.

15 Enerji Bakanı, fuel-oil ile nafta fiyatlarında indirim yapıldığını açıkladı.

17. 1975 bütçesi, Bütçe Komisyonunda görüşülmeye başlandı.

18. Kıbrıs İngiliz üslerinde serbest bırakılan Türkler, THY. uçaklarıyle yurda getirilmeye başlandı.

21. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Vatan Partisi yeniden kuruldu.

23. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi törenle açıldı. Cumhurbaskanı Fahri Korutürk bir konuşma yaptı, ilk dersi Başbakan Sadi Irmak verdi.

● İstanbul'da Vatan Mühendislik Yüksek Okulu'nda başlayan öğrenci tartışmaları, dışarıda çatışmaya dönüştü, komandolar Kerim Yaman adlı öğrenciyi öldürdü, altı kişiyi yaraladı.

24-27. Ankara'da İkinci Türk Yayın Kongresi. (1972'de düzenlenecek iken ertelenmiş, bu kez, Kültür Bakanı Nermin Neftçi'nin girişimleriyle gerçekleşmiş, ancak basın ilgisiz karşılamıstır).

24. İstanbul Üniversitesi'nde, Kerim Yaman'ın öldürülmesi nedeniyle öğrenciler gösteri yaptılar. (Ertesi gün Ankara'da öğrenci gösterileri oldu).

27. Ayın 18'inde Kıbrıs'tan taşınmaya başlayan soydaşlarımızın getirilmesi tamamlandı. (9400 kişi. Dün, bu gelenlerin Kıbrıs Türk bölgelerine gönderilmesine başlandı).

28. Ege sorununun iki devletçe Lahey Yüksek Adalet Divanı'na götürülmesi konusundaki Yunan önerisinin incelendiği açıklandı.

● Kıbrıs'tan bin kişilik bir tugayın Türkiye'ye çekilmeye başlandığı açıklandı.

● Kendilerine verilen mühlet sona erdi; BP. ve Mobil, Ataş rafinerisindeki boş yakıt tanklarının TPAO'ya kiralanmasını kabul ettiler.

29. Türk parası, Avrupa paralarına göre bir kez daha düşürüldü.

30. «Bursa» uçağı, Ambarlı'da denize düştü. 41 kişi öldü.

● Millet Meclisi Bütçe ve Plan Komisyonu, İsmail Cem'i amaç tutarak, onun atanmasına

ilişkin 11 sayılı kanun kuvvetinde kararnameyi reddetti. (Bir süredir Milliyetçi Cephe Partileri TRT.'ye ağır suçlama ve saldırılara girişmiş, İsmail Cem, Ankara Savcılığına başvurarak, hakkında tahkikat açılmasını istemiş, aynı zamanda televizyonda, sert bir yanıt vermişti).

31. Aziz Nesin, Manila'da (Filipinler) Lotüs ödülü aldı. (Beş kişiye verildi).
(Bu ay içinde yurtta şiddetli bir kış oldu. ● Eski Demokrat Partili'lerin A.P. ya da Demokratik Parti'ye girmeleri konusu ay'ın sürekli olayı olarak kaldı. Celâl Bayar arabulucu olarak sağ partileri birleştirmeye çalışıyor. ● Ülkemizdeki yabancı petrol şirketleri, hükümetin önerdiği fiyatları kabule yanaşmıyorlar. Bak. 28 Ocak. ● Ege'de araştırmalar yapmak üzere Norveç'ten kiralanmış olan Longva adlı geminin Akdeniz'den Ege'ye geçmeyişi eleştirilere neden olmuş, hükümet, yakında gemiyi Ege'ye sokacağını bildirmiştir. ● «Bursa» uçağının düşmesi üzerine THY. Pilotlar Sendikası iç ve dış bütün seferleri durdurdu).

Şubat:

1-2. Demokratik Parti'nin ikinci kongresi Ankara'da toplandı. Ferruh Bozbeyli yeniden genel başkanlığa seçildi.

1. THY. pilotları, isteklerinin yerine getirileceği vadini alınca direnmeyi bıraktılar.

3. Tekel maddelerine yapılan zamlar açıklandı.

● Toprak Mahsulleri Ofisi buğday fiyatını ayarladı. Ekmeğe belediyelerce zam yapılacak. Ankara'da zam yapıldı.

● Kıbrıs'tan bir tugayımız yola çıktı. (Ertesi gün Mersin'e geldi).

4. Yurtta yeniden elektrik kısıtlaması başladı.

4-5. A.B.D.'nin Türkiye'ye askerî yardımı sona erdi.

- Güvenlik Kurulu toplandı. Başbakan yardımın kesilmesi konusunda açıklama yaptı.
- Parlamento, sıkıyönetimi dört ilde yeniden uzattı.

5. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, parti liderleriyle yardımın kesilmesi konusunu görüşmeye başladı.
- A.B.D.'ne nota verildi.
- Bütçe, Senatoda görüşülmeye başladı.

6 A.B.D. ile ikili anlaşmalar üzerinde yapılmakta olan ayrıntı görüşlerinin durdurulduğu açıklandı.
- Atina'ya verilen notada, öngörüşme koşulu ile Lahey Adalet Divanı'na gidebileceğimiz bildirildi. (Bu konuda hükümetin ivedi davrandığı, Yunanistan'ın oyununa gelmememiz gereği yolunda uyarılar yapılmıştır).
- Sağ partiler, Millet Meclisi'nde, İsmail Cem'i amaç tutarak, 11 sayılı kanun gücünde kararnameyi reddettiler.

7. Cumhuriyet'ten: Irmak'ın verdiği direktife karşın Longva gemisi Ege'ye giremiyor.
- Başbakan, Longva'nın Ege'ye girdiğini açıkladı. (Ancak, İzmir'e gelerek ikmale başlamış, sonra hareketini durdurmuştur. Birkaç gün sonra gemi ile yapılmış olan sözleşme iptal edilmiştir).

10-11. Askerî Şûra toplantısı. Toplantı sonunda bildiri yayınlandı. Millî Güvenlik Kurulu da toplandı.

12. Başbakan Irmak, Karamanlis'in Türkiye ile savaşa hazır olduklarını bildiren parlamento konuşmasına sert bir yanıt verdi.
- Başbakan, parti liderleriyle dış politika konusunda konuşma yaptı.

14. İtalya'dan alınan F-104-S uçaklarının Hava Kuvvetlerine katılması nedeniyle tören yapıldı. İtalya ile bu konudaki anlaşma Ankara'da imzalandı.

15. Töb-Der'in pahalılığı, faşizmi protesto toplantıları yedi sekiz ilde saldırılarla karşılandı, olaylar çıktı, yaralananlar oldu.

● Ödemiş'te bir öğrenci yurdu yandı, on bir öğrenci öldü, on beşi yaralandı.

16. Malatya'da olaylar sürdü, ölen oldu.
17. Bütçe, Millet Meclisi'nde görüşülmeye başladı.
19. Birleşmiş Milleter Genel Sekreteri Waldheim Ankara'da Kıbrıs konusunda değinmelerde bulundu. (Yardımcı Urquart dün gelmişti).
● Cumhuriyet'te: Filistin Kurtuluş Örgütü'ne, Filistinlilerin haklarını tanıdığımızı bildirdik.
20. Cumhuriyet'te: Türk Sinema Enstitüsü kuruldu.
21. C.H.P. Küçük Kurultayı, son olayları görüşmek üzere toplandı. Ecevit konuştu.
23. Erzincan'da, C.H.P. binasının taşlandığı kanlı olaylarda bir ilkokul öğrencisi öldürüldü.
24. Erzincan'da olaylar bugün de sürdü. Köylere yayıldığı anlaşıldı.
26. NATO'nun Vinpex 75 manevralarına, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde uçuşumuzu sınırlamasından dolayı katılmayacağımız açıklandı. (Akdeniz'de).
27. 1975 yılı bütçesi Meclis'te 136'ya karşı 230 oyla kabul edildi. C.H.P. red oyu kullandı.

(Bu ay Milliyetçi Cephe'yi oluşturan dört tutucu partiyle C.H.P. arasında, M.C.'nin sürekli saldırıları ile, bir çatışma havası doğdu. Celâl Bayar, bu ay içinde de, sağ partileri, birleştirme çabalarını sürdürdü. D.P. ile A.P. birleşemediler.)

Mart :

1. Cumhurbaşkanı Korutürk bir radyo-televizyon konuşması yaparak Ord. Prof. Dr. Irmak'ı millî koalisyon hükümeti kurmakla görevlendirdi. A.P. daha ilk gün karşı çıktı. (Öteki Milli Cepheci'ler de kabul etmediler).
3. Sadi Irmak, hükümet konusunda parti liderleriyle değinmelere başladı.
4. T.B.M.M., sıkıyönetimi dört ilde bir ay daha uzattı.

- D.P. Sadi Irmak'a her türlü yardımı yapacağını bildirdi. (C.H.P. de aynı vaatte bulunmuştur).

6. Şeker fiyatları artırıldı.
8-11. Türk-İş'in düzenlediği İşçi Kurultayı.
8. Eski D.P.'liler A.P.'ye girmeye başladılar.
10-11. A.B.D. Dışişleri Bakanı Kissinger, A.B.D. ile olan ilişkilerimiz ve Kıbrıs konusunda danışmalarda bulunmak üzere Ankara'da. (Yardımcıları ile).

- Başbakan Sadi Irmak, hükümet konusunda ikinci tur değinmelere başladı.

11. Bülent Ecevit, Willy Brandt'ın çağrılısı olarak Almanya'ya gitti.
13. Sadi Irmak, hükümeti kuramayacağını bildirerek görevi geri verdi.
14. Cumhurbaşkanı, hükümet kurulması konusunda değinmelere başladı.
16. Antalya'da Adalet Partisi mitingi.

- Almanya'nın Türkiye'ye askerî yardımını Yunanistan'a yardımdan önce başlatacağı dün gece açıklandı. (Ecevit'in Almanya gezisinde sağlanmıştır).

17. Cumhurbaşkanının çağrısı üzerine Almanya'daki gezisini yarıda keserek dün yurda dönen Bülent Ecevit Cumhurbaşkanı ile görüştü. (B. Ecevit ayın sonunda İngiltere'ye de gidip döndü).
19. B. Ecevit, Cumhurbaşkanının hükümeti kurması önerisini kabul edemeyeceğini bildirdi.

- Demirel, kendisine verilen hükümet kurma görevini kabul etti. (Milliyetçi Cephe partileri olan A.P., M.S.P., C.G.P., M.H.P. birlikte bir hükümet kurmak üzere bir araya gelmişler, bu arada, D.P.'den milletvekili koparmak için çabalara girişmişlerdir).

18. Cumhuriyet Senatosu, TRT. Genel Müdürü ile ilgili 11 sayılı Kararnameyi iptal etti.
21. Elektrik kısıntısı sona erdi.
21-22. Saatler bu geceyarısı bir saat ileri alındı.
27. Kıbrıs sorunu dolayısı ile dört ilde süren sıkıyönetim T.B.M.M.'nde bir ay daha uzatıldı. Irak'ta

yenilen kürtlerin Türkiye'ye büyük kütleler halinde sığınmaları isteğinin hükümetimizce reddedilmesi üzerine doğan durum nedeniyle Hakkâri, Siirt, Diyarbakır'da bir ay sıkıyönetim ilânı önerisi ise kabul edildi.

28. Demokratik Parti'den, Saadettin Bilgiç'in önderliğinde dokuz kişi istifa etti, yeni hükümeti destekleyeceklerini bildirdiler. (Birkaç gün önce bir milletvekii daha istifa etmişti. İstifalar sürecektir).

● Ankara'da öğrenci olayları. (Dövülen öğrenci Veli Yıldırım, ertesi gün öldü).

31. Demirel, hazırlanan hükümet listesini açıkladı; Cumhurbaşkanı, listeyi onayladı.
(A.P. 16, M.S.P. 8, C.G.P. 4, M.H.P. 2 bakanlık aldılar).
(Bu ay Et-Balık zam yaptı; Devlet Demiryolları da zam yapılacağını açıkladı).

Nisan :

6. Demirel hükümetinin programı meclislerde okundu.
9. Demirel hükümetinin programı Millet Meclisi'nde görüşüldü.
10. Demirel hükümetinin programı Cumhuriyet Senatosunda görüşüldü.
12. Demirel hükümeti Millet Meclisi'nde 218'e karşı 224 oyla güvenoyu aldı. (Son günlerde, partilerde yoğun bir transfer çabası, bunlarla ilgili dedikodular gazeteleri kaplamıştır).
17. Erken seçim önergesi Millet Meclisi'nde reddedildi.
20. A.B.D. Dışişleri Bakan yardımcılarından Hartman Türkiye'ye geldi.
23. Hartman, Atina'ya gitti.
24. İstanbul Fen Fakültesi'nde başlayan öğrenci olayları yurtlara yayıldı. Abdi Gönel adlı bir işçi öldürüldü.

30. Dört ilde sıkıyönetimin bir ay daha uzatilması parlamentoda kabul edildi.
● Türkiye İşçi Partisi kuruldu.

(Bu ay içinde Türk-Yunan ilişkileri daha da gerginleşti. Her iki ülke, göklerinin karşı tarafça ihlâl edildiğini ileri sürdü. ● Fakir Baykurt ile arkadaşları Mart içinde TÖS davasında beraet ettiler. Bu arada, Fakir Baykurt'a dışarıya çıkmasını sağlayacak izin verilmedi. ● Bu ay yoğun biçimde yağan yağmurlar kuraklığı giderdi; ancak, can ve mal kaybına da yol açtı. ● Ay sonunda Türkiye'ye gelen Rauf Denktaş ile yardımcısı Vedat Çelik, 28 Nisan'da toplanacak Kıbrıs görüsmeleri için Viyana'ya geçtiler. ● Nato genel sekreteri Luns da ay sonunda Türkiye'ye geldi. ● Anayasa Mahkemesi, ay sonunda, Üniversiteler Kanunu'nun demokratik olmayan maddelerini iptâl etti. ● Bu ay, öğrenci olayları yoğunlaştı. Komanda ya da faşist diye anılan kümelerin saldırıları arttı, Ankara'da atılan kurşunlardan Burçin adında iki yaşında bir kız çocuğu öldü. ● Birçok yüksek memur, yeni hükümet tarafından işten alındı, ya da yeni hükümetle anlaşamayacaklarını belirten memurlar istifa ettiler).

Mayıs :

1. Başbakan Demirel, Üniversite rektörleriyle bir toplantı yaptı.
● Gazeteler, yeni hükümetin petrol konusunda yabancı şirketlere ödün verdiği yolunda suçlamalara başladılar. (Bu tartışmalar sürmüştür).
6. İdamın kaldırılması tasarısı, Millet Meclisi'nde reddedildi. C.H.P. lehte oy verdi.
13. Gazeteler: Cumhurbaşkanı Korutürk, İsmail Cem

İpekçi'nin TRT. genel müdürlüğünden alınmasını öngören kararnameyi imzaladı.

- Prof. Dr. Emin Bilgiç, Kültür Müsteşarı oldu.
- Radyo: Türk parası, yabancı paralara göre yeniden ayarlandı.
- Vural Önsel adlı genç bir adam, Başbakanlığa girerek Demirel'i yumrukladı. (Devlet Bakanı Seyfi Öztürk, gencin C.H.P.'li olduğu söylemiş, ertesi gün, Önsel'in C.H.P. ile ilişkisi olmadığı anlaşılmış, mahkemece de açıklanmıştır).
- Prof. Dr. Muammer Aksoy ile Prof. Dr. Uğur Alacakaptan'ın evlerine patlayıcı madde atıldı. (İki profesör, bu olayı, Seyfi Öztürk'ün, Vural Önsel ile Türk Hukuk Kurumu ilişkileri yolundaki demecine bağlanmış, profesörler devlet bakanını suçlamışlardır).
- Devlet memurlarıyle ilgili 12 Sayılı Kararname Meclis'ten geldiği gibi C. Senatosu'nda kabul edildi.

16. İsmail Cem, akşam üzeri görevinden alındı.

17. Radyo: Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'ın TRT. Genel Müdürlüğü'ne atanmasına ilişkin Kararname, Cumhurbaşkanı tarafından imzalandı. Mehmet Barlas istifa etti.
- Eskişehir'de Birinci Türk Tiyatro Kongresi toplandı.

17-19. Millî Hareket Partisi'nin Kongresi. Alpaslan Türkeş yeniden genel başkan seçildi.

22-23 CENTO Bakanlar Konseyi Ankara'da toplandı.

26. Memurlarla ilgili 12 sayılı Kararname Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.
- Türk Tiyatro Yazarları Derneği'nin Şinasi ödülü Ulvi Uraz için eşi Selçuk Uraz'a verildi.

27. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, 27 Mayıs mesajında: «Vatanın bütünlüğüne ve Atatürkçülüğe uzanan eller kırılacaktır.» dedi.

28. Başbakan Süleyman Demirel NATO zirve toplantısı için Brüksel'de.

29. Millî Selâmet Partisi'nin Ankara'da yapacağı «Gençlik Merasimi» Sıkıyönetim Komutanlığı'nca

yasak edildi. (Başbakan Yardımcısı Erbakan'ın, birkaç gün önce, Gerede'de, gerçek gençlik bayramının 29 Mayıs olduğunu söylediği öne sürülmüştü. Erbakan, sonradan 19 Mayıs'm Türk tarihinde özel bir yeri olduğunu belirtti. Bugün, M.S.P.'nin gençlik kolu kongresi, bu parti ile M.H.P.'nin ise 29 Mayıs geceleri yapıldı. İstanbul'un fethi ayrıca İstanbul'da kutlandı).

30. Sosyalist Parti kuruldu. (Mehmet Ali Aybar).

31. Ankara'da hava bozukluğu nedeniyle «iptal edildiği» bildirilen 19 Mayıs spor gösterileri bugün yapıldı. (19 Mayıs'ın Ankara'da kutlanmaması, İstanbul'daki gösterilerin ise televizyonda yayınlanmaması basında ve muhalefette tekpilere yol açmış, Bülent Ecevit sert bir demeç vermişti. Bunun üzerine Başbakan yardımcıları Erbakan ile Feyzioğlu bunda hükümetin bir ilişkisi olmadığını açıkladılar).

● Televizyon yıllık ücretleri artırıldı. 125 lira ek ücret ikinci altı ayda verilecek. (Sonradan kaldırıldı).

(Anayasa Mahkemesi'nin Devlet Güvenlik Mahkemelerini kaldırdığı haber verildi. ● Danıştay, İsmail Cem'in görevinden alınması ile Yalçıntaş'ın atanması işlemlerini durdurdu).

Haziran:

2-7. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, İran'da. (7 Haziran'da, Türk-İran teknik-ekonomik anlaşması imzalandı. Bildiri yayınlandı).

10. Dinî bayramların arifelerinde yarım gün tatil yapılmasını öngören Kanun, Millet Meclisi'nde, ikinci kez, Milliyetçi Cephe oylarıyle kabul edildi.

12. Millet Meclisi'nde dış politika konusunda görüşmeler yapıldı. C.H.P. Grubu katılmadı.

14-15. Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin dördüncü büyük kongresi. Turhan Feyzioğlu yeniden genel başkanlığa seçildi.

16. İzmir'de, Türk-İş'in, yetmiş bin işçiye yaygın, saat 06-14 arasında yapılan genel uyarı direnişi.
● Millî Güvenlik Kurulu, Amerika Birleşik Devletleri'nin silah ambargosu konusunda görüşme yaparak hükümete tavsiyelerini saptadı.
● Bakanlar Kurulu, aynı konuyu görüştü.

17. Hükümet, A.B.D.'ne nota vererek, Türkiye'deki ortak savunma ve faaliyetleri ile ilgili yeni koşulları gözden geçirmek üzere A.B.D. ile bir ay sonra görüşmelere girişileceğini bildirdi.
● Türk-Yunan Ege hava anlaşmazlığı konularını görüşmek üzere iki taraf Ankara'da toplandı.

19. Türk-Yunan görüşmelerinin ilk devresi sona erdi.

20. Erzurum'da bir oyunun oynanması sırasında olaylar çıktı. (AST).

21. Gerede'de konuşan Bülent Ecevit'e taş ve sopalarla saldırıldı.

23. Alpaslan Türkeş'in gelmesi üzerine Diyarbakır'da olaylar çıktı.

24. Türkiye'de ve yurt dışında üniversite seçme sınavları yapıldı.

27. Urfa'da toprak dağıtımı başladı. (Gazetelere göre ilk günkü dağıtımla kalındı).

29. TRT. Genel Müdürü Prof. Dr. Yalçıntaş, istifa ettiğini iki milletvekiline açıkladı. (İstifa gerçekleşmedi).
● Bülent Ecevit, İstanbul'da Taksim Alanı'nda üçyüz bin kişi önünde konuştu.

30. Millet Mecisi'nde, imam-hatip mezunlarının Harp Okulu'na girmeleri reddedildi. (Plan Komisyonu'nda daha önce kabul edilmişken, bu kez C.H.P.-lilerin önerisine A.P.'liler de katıldılar).

(Bu ay içinde İrlanda ve Federal Almanya dışişleri bakanları Ankara'ya geldiler. İrlanda ile anlaşma imzalandı. ● Türk-Rus teknik ve iktisadi anlaşması Moskova'da parafe edildi. ● 23 Haziran'da toplanan I. Uluslararası Folklor Kongresi'nde, daha önce çağırılmış olan Prof. Pertev

Boratav ile Prof. İlhan Başgöz kabul edilmediği için olaylar ve protestolar).

Temmuz :

2. Türkiye Büyük Millet Mecisi sıkıyönetimi dört ilde bir ay daha uzattı.
   ● Türkiye'de ilk Karikatür Müzesi İstanbul'da açıldı.
4. Danıştay, hükümetin İsmail Cem hakkındaki itirazını reddetti.
   ● Millet Meclisi tatile girdi. (Arkasından C. Senatosu da tatil edildi).
6. Bülent Ecevit, Konya'da büyük bir kalabalık önünde konuştu.
11. Kadınların yirmi, erkeklerin yirmibeş yılda emekli olmalarını sağlayan yasa yürürlüğe girdi.
12. Cumhuriyet'te: Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin İsmail Cem hakkında verdiği -Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün iddialarını ispat edici delil bulunmadığı yolundaki- karar.
13. İstanbul'da toplanmış olan III. Uluslararası İslâm Talebe Federasyonu Konferansı sona erdi. (Gericilik olaylarına sahne olduğu gazetelerde yazıldı).
    ● Yeniortam, dağlardaki Nur kamplarının yeniden açılmasını Başbakan Demirel'in emrettiğini yazıyor. (Ege bölgesinde dağlarda kurulan bu kamplara güvenlik kuvvetleri baskın yapmıştı).
14. Adapazarı belediye seçimini A.P.'li aday kazandı
    ● Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan, emekli olması dolayısıyle bir konuşma yaptı.
15. T.B.M.M. yeniden toplandı.
    ● 63 vali değiştirildi; 41'i merkeze alındı.
    ● 20 Haziran'da açılmış olan III. İstanbul Festivali sona erdi.
17. Türkiye'nin A.B.D.'ye verdiği süre sona erdi; Ankara'da teknisyenler düzeyinde görüşmeler başladı.

18. Meclisler yeniden tatile girdi.
20. İzmir'de Ege Ordusu kuruldu, Komutanlık bugün göreve başladı. (Komutan Org. Turgut Sunalp).
● Başbakan Demirel, Edirne'de Bulgar devlet başkanı Jivkov'la görüştü. Bulgaristan'la enerji alış verişi başladı.
22-24. Ege hava anlaşmazlığının çözüme bağlanması için Atina'da iki taraf arasında görüşmeler yapıldı.
24. Peyk ve Kocatepe muhripleri törenle donanmaya katıldı.
25. A.B.D. Temsilciler Meclisi'nin Türkiye'ye konulan silâh ambargosunu kaldırmaması üzerine, dün toplanan Bakanlar Kurulu'nun verdiği karar bu sabah yürürlüğe girdi; ortak savunma tesislerinin faaliyeti durduruldu, bu tesisler Türk silâhlı kuvvetlerinin denetimine girdi. (Bu karar ve uygulama muhalefetçe açık ve yeterli görülmedi: Romanya'da bulunan Ecevit eleştirilerde bulundu).
28. 309 savcı ve savcı yardımcısının yerlerini değiştiren kararanme yürürlüğe girdi. (Cumhuriyet gazetesinde Millî Eğitim Bakanlığı'ndaki kıyım listesi).
29. Amerikan üslerini devir alan Türk komutanları bugün göreve başladı.
30. Başbakan Demirel, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği zirve toplantısına katılmak üzere Helsinki'ye gitti.
31. Helsinki'de A.B.D. Başkanı Ford ile Başbakan Demirel görüşmesi.
(Bülent Ecevit çağrılı olarak Romanya'ya gitti. Çauşesku ile görüştü, bildiri yayınlandı. ● Kadri Kaplan, yeniden Halkevleri Genel Başkanlığı'na seçildi. ● Ford'un Demirel ile Helsinki'de yaptığı konuşmada bağış olarak önerdiği silâh yardımının Demirel'ce reddedildiği açıklandı.)

Ağustos :

3. 12 Ekim'de yapılacak C. Senatosu seçimleri için seçim yasakları başladı.

5. Başbakan S. Demirel, parti ve grup liderlerine dış politika üzerinde bilgi verdi.

5-6. Dört ilde uygulanmakta olan sıkıyönetim sona erdi.

12-22 Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Karadeniz gezisi.

21. Cumhurbaşkanı F. Korutürk, Trabzon'da; devlet idaresinin ne Marksist ne de şeriat ilkelerine göre yönetilemeyeceğini söyledi. (Halkın bu yolda oy vermesini istediği için eleştirilerle karşılandı).

● Filistin temsilcisinin Türkiye'deki değinmelerinden sonra bir basın bildirisi yayınlandı.

27-29 Başbakan S. Demirel, devlet ve hükümet başkanlarının çağrılısı olarak Romanya'da. (Üç anlaşma imzalandı).

(Dolar'ın değeri Türk parasına göre yeniden yükseltildi).

Eylül:

5. Kıbrıs'ta bulunan komanda birliğimizin bir bölümü anayurda döndü.

6. Diyarbakır ilçelerinde deprem oldu. Özellikle Lice'de büyük hasar ve kayıplar görüldü. (Eylül ortasına değin 2300 ölü saptandı. Kimi kuruluşlar ise ölü sayısının 5-7 bin olacağını ileri sürdüler).

8-11 Türkiye ile Yunanistan arasında Ege hava sorunlarına ilişkin yeni bir toplantı (İstanbul'da).

18. Başbakan Demirel'i yumruklayan Vedat Önsel on sekiz ay hapse mahkûm oldu.

18-19 Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar) parlamento heyetlerinin Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki toplantısı.

29. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, radyo ve televizyonda yaptığı konuşmada, yurttaşları faşizm, marksizm ve din devletine karşı uyardı.

(Kızılay Genel Başkanı Ergüder; Lice depreminde 3400 kişinin öldüğünü açıkladı. ● Bülent Ecevit, seçimler dolayısıyle çıktığı gezilerinde, M.C.'-

liler tarafından saldırılara uğradı. ● Seçim kampanyaları sırasında, çeşitli olaylarda iki genç öldürüldü; gençler muhalefete bağlı idiler. ● Türk Dil Kurumu ödülleri verildi. Romanda Furuzan (47'liler), Öyküde Demir-taş Ceyhun (Apartman), çeviride Turgut ve Tomris Uyar (Lucretius: Evrenin Yapısı). Öteki sanat dallarıye bilim dalında ödül verilemedi. ● Yurdun çeşitli bölgelerinde orman yangınları. Yangınlar Ekim ayı başlarında sürdü. ● Yunanistan'a, Ege sorunları konusunda görüşmeler için nota verildi).

Ekim:

1. Kâni Vrana, Anayasa Mahkemesi başkanlığına seçildi.
3. Gazetelerde: İspanya'daki idamları protesto için İspanya elçiliğinin suyunu ve elektriğini kesmek isteyen Ankara Belediye başkanı Vedat Dalokay için Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce soruşturma açıldı.
11. Bülent Ecevit'in konuşmasını dinledikten sonra dağılan halk, Maltepe'de polisle karşılaştı. Olaylar çıktı. Elli yaralı yanında bir de ölü bulunduğu bildirildi. (Ölü sayısının fazla olduğuna ilişkin yerli ve yabancı haberler dolaştı. Halkın, sessiz dağılırken polis tarafından kışkırtildığı, bu arada polisin kışkırtmaya uğradığı da ileri sürülmekte, bir tertipten söz edilmektedir).
12. Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimiyle, açık bulunan milletvekillikleri için seçim yapıldı. (54 senatörlüğün 27'sini A.P., 25'ini C.H.P., 2'sini M.S.P. aldı. 6 milletvekilliğinin 5'i A.P.'de 1' C.H.P. de. Her iki parti, kendisinin kazançlı olduğunu ileri sürüyor).
20. Millî Güvenlik Kurulu altı buçuk saat süren bir toplantı yaptı. (A.B.D. ile ilişkilerin konu edildiği bildiliyor).

● Viyana Büyükelçimiz Daniş Tunalıgil, görevi başında öldürüldü.

● Cumhuriyet: Hayalî mobilya ihracı olayı ve Karadeniz Bakır'daki ihale yolsuzluğu için soruşturma açıldı. (Başbakan Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in hayalî mobilya ihracı dolayısıyle yolsuzluk yaptığı savı, özellikle seçimlerden önce sürekli olarak işlenmiş, Cumhuriyet gazetesi, konuyu aydınlatmak için Avrupa'ya yazarlarını göndermiştir).

25. Paris büyükelçimiz İsmail Erez, bir törenden dönerken şoförü Talip Yener'le birlikte öldürüldü. (Ermeni, Rum tethişçilerden kuşkulanılıyor).

26. Onuncu nüfus sayımı bütün yurtta yapıldı. Nüfusumuzun kırk milyonu aştığı sanılıyor.

28. Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında; savunma tesisleri ve ikili ilişkiler konusundaki görüşmeler Ankara'da başladı.

● İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevî ile eşi Şahbanu, Cumhurbaşkanımız ile eşinin konuğu olarak -2 Kasım'da ayrılmak üzere- Türkiye'de.

● Radyo: İçişleri Bakanlığı, hacca gideceklerin pasaport işlemlerinin Cumhuriyet Bayramı içinde de yapılması için valiliklere emir verdi.

29. Gazetelerde: Türk parasının değeri 25 kuruş daha düşürülerek Dolar'ın değeri 15 TL.'sına yükseltildi.

(11 Ekim günü, C.H.P. mitinginden dönüşte patlak veren olaylarda ağır yaralanan eski A.P. milletvekillerinden Zühtü Pehlivanlı öldü. ● Yaz saati 2 Kasım'da sona erecek. ● Devlet Güvenlik Mahkemelerini kaldıran Anayasa Mahkemesi kararı 11 Ekim günlü Resmî Gazete'de yayınlandı).

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. Kasım - Aralık 1974

Kasım :

1. Birleşmiş Milletler genel kurulunda, bloksuz dört

ülkenin tasarısı kabul edilerek Kıbrıs sorunu sonuçlandı. Türkiye Dış İşleri Bakanlığı kararı olumlu bulduğunu açıkladı.

5. A.B.D.'de yapılan seçimlerde Demokratlar kazandı. (Temsilciler Meclisi, Senato ve vali seçimleri).

6. Klerides, federasyonun Kıbrıs için zorunlu olduğunu belirtti.

13. Güney Afrika, Birleşmiş Milletler'de alınan kararla Genel Kurul'a katılamayacak.

17. Yunanistan'da genel seçimler yapıldı. (Karamanlis'in Yeni Demokrasi Partisi yüzde 54.5 oy aldı).

23. Birleşmiş Milletler genel kurulunda Filistin halkına, kendi geleceğini saptama hakkı tanındı. Filistin Kurtuluş Örgütü, Birleşmiş Milletler'e gözlemci olarak kabul edildi. (Türkiye olumlu oy kullandı).

● Japonya'ya da uğrayan A.B.D. Başkanı Ford, Vladivostok'ta Brejnev ile görüştü. (İki gün sürdü).

24. Radyo: Etyopya'da 61 yüksek rütbeli subay ve memur kurşuna dizildi. (İçlerinde askerî yönetim başkanı General Andom, eski başbakanlar-ikisi, iki prens de var. Haile Selasiye'nin idam edileceği; daha sonra ise, eski İmparatorun, İsviçre bankalarındaki paralarını yurda getirip hükümete vermeğe razı olduğu söylentileri çıktı).

26. Radyo: Japonya Başbakanı Tanaka, başbakanlıktan ve partisinin başkanlığından istifa etti.

28. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Yunanistan'ı yeniden üyeliğe kabul etti. (Yunanistan ile İsviçre'nin, Avrupa İnsan Halkları Bildirisi'ni imza etmeleriyle, Avrupa'da bu bildiriye imza koymamış ülke kalmadı. Türkiye Dışişleri Bakanı Melih Esenbel, Rauf Denktaş'ın toplantıya katılması kabul edilmediği için, bu toplantıya gitmedi).

29. Makarios Atina'ya geldi, devlet başkanı olarak karşılandı. Klerides de Atina'ya gitti.
(Kıbrıs'ta bir Rum şoför, iki Türk kadını ile üç kız çocuğunu öldürdü; bir Türk erkek de ölü bu-

lundu. ● İsrail'e UNESCO yardımı kesildi. ● Dr. Barnard, bir hastanın kalbini yerinde bırakarak ikinci bir kalb taktı.

Aralık :

4. Japonya'da partisinin başkanlığına ve başbakanlığa Takeo Miki seçildi.
● A.B.D. Senatosu, Türkiye'ye yardımın kesilmesini 10 Şubat 1975'e değin erteledi.
7. Makarios, Kıbrıs'a döndü.
8. Yunanistan'da halk oylaması yapıldı. Oy verenlerin üçte ikisinden çoğu Cumhuriyet lehinde, krallık aleyhinde oy kullandı.
10. A.B.D. Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye yardımın kesilmesine karar verdi.
11. Malta parlamentosu, Cumhuriyet rejimini kabul etti.
● Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis istifa etti.
16. A.B.D. Başkanı Ford ile Fransa Cumhurbaşkanı d'Estaing'in, Antillerde zirve toplantısı bugün sona erdi.
28 Pakistan'da deprem. 4700 kişi öldü. (Bu ay Bangladeş'te seller).

(A.B.D. Senato ve Temsilciler Meclisi, Türkiye'den fındık ithal edilmemesini kararlaştırdı. ● A.B.D. Kongresi Türkiye'ye yardımın 5 Şubat'a değin uzatılmasını kabul etti. ● Avusturalya'da Darwin kenti kasırgadan altüst oldu. ● Kıbrıs'ta İngiliz üssündeki tutsak Türkler, ziyarete gelen Makarios'u kovdular.

● Dünya, bu yıl içinde enflasyon, açlık, enerji bunalımı gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Enerji bunalımına karşı bir Enerji Ajansı kurulması düşünülmüştür. Yılın son aylarında Orta doğu bölgesinde gerginlik artmıştır).

B. Ocak - Ekim 1975

Ocak:

2. Radyo: CIA başkanı, Başkan Ford'a verdiği raporda, örgütün yurt içinde kanun dışı çalışmalarda bulunduğunu belirtti.
5. Radyo: A.B.D. başkanı Ford, Türkiye'den fındık ithal edilmemesini de öngören kanunu veto etti.
14. Rauf Denktaş, Klerides görüşmeleri başladı.
15. İngiliz üslerindeki Türklerden Türkiye'ye gelmek isteyenlerin saptanmasına başlandı. (Üslerde bakımsızlıktan 31 Türkün öldüğü açıklanmıştır. Uzun süredir Türkiye ile İngiltere arasında bu konu üzerinde duruluyor, Türkiye baskı yapıyordu. Dün, İngiltere elçisi, Türk isteğinin kabul edildiğini açıkladı. Kıbrıs Rumları ve Yunanistan bu anlaşmaya karşı çıktılar).
17. Kıbrıs'ta Rumlar, İngiliz üslerindeki Türklerin özgür bırakılması üzerine İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri aleyhine gösterilere başladılar. (Bu gösteriler sürmüş, iki devlet ihtarda bulunmak zorunda kalmışlardır. İngiliz üslerinde otuzdan fazla Türk'ün öldüğü de açıklanmıştır).
26. Kıbrıs Türk kesiminde sayım ve döküm çalışmaları başladı.

(Bu ay içinde İsrail, Lübnan göklerine saldırarak Filistin gerillaları ile çatıştı. ● İRA, yılbaşında uyguladığı ateş-kes'i, bir süre bekledikten sonra, yeniden bozarak eylemlere girişti. ● A.B.D.'de federal jüri, Watergate olayı dolayısıyle Nixon'un dört danışmanını suçlu buldu. ● Kissinger, petrol bunalımı dolayısıyle petrol üreten Arap ülkelerine askeri müdahalede bulunabileceğini öne sürdü; daha sonra, bu açıklamasının, Ford'un görüşü olduğunu belirtti. Nato genel sekreteri Luns da bu görüşü haklı bulduğunu açıkladı. ● Yunanistan Savunma Bakanı Averof, Ege'yi Yunan de-

nizi saydıklarını, gerekirse bu konuda saldırgan olacaklarını söyledi. Yunanistan, ay sonuna doğru, Ege kıta sahanlığı konusunda Lahey Yüksek Adalet Divanı'na başvurmayı Türkiye'ye önerdi. ● Sovetler'in A.B.D. ile olan Ticaret anlaşmasını feshetmeleri büyük bir olay olarak kaydedildi. ● Vietnam ve Kamboçya'da şiddetli savaşlar oluyor; A.B.D. harekete geçti. ● Danimarka seçimlerinde Liberal Parti ön sırada oy aldı.)

Şubat:

1. Kıbrıs'ta Türk yönetimi Magosa limanını uluslararası trafiğe açtı.
● Kıbrıs'ta on üç bin Rumun Türk bölgesinde yerleşmesi kabul edildi.
● Rumlar, ateş-kes'i bozdular. (Bir erimiz öldü).
● Kıbrıs'ta Türk yönetiminin Ercan havaalanına uçak seferleri yarın başlıyor.

4-5. Amerikan Kongresi, Türkiye'ye yardımı kesti.

10. Yunanistan, Türkiye'nin notasına verdiği yanıt notasında, Ege kıta sahanlığı sorunu için Lahey Adalet Divanı'na gitmeden önce görüşmeleri kabul etti.

13. Kıbrıs Federal Cumhuriyeti Türk Federe kanadı (Devleti) ilân edildi, Rauf Denktaş başkanlığa başladı.

13-14. Kıbrıs Rumları ve Yunanistan Kıbrıs Türk Federe devletinin kurulması olayını Birleşmiş Milletlere götürecek. (İngiltere kabul etmediğini bildirdi. Ay boyunca dost ve düşman hemen bütün ülkeler bu olayın aleyhinde bulundular. Kuzey Vietnam bile kınadı).

20. Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Türk Federe Devleti olayını görüşmeye başladı. (İngiltere-Fransa-İtalya, bizi kınayan bir maddenin de bulunduğu bir karar tasarısı hazırladılar; Türkiye bunu protesto etti. Çin, Rusya ile A.B.D.'yi eleştirdi. Ay sonunda konu çözümlenmemişti).

24. Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclisi toplandı.
● Yunanistan'da askerlerin bir darbe girişi önlendi.

(Etyopya ile Eritre kurtuluş birlikleri arasında kanlı savaşlar oluyor.
● IRA bu ay yeniden ateş-kes yaptı.
● Kamboçya'da hükümet kuvvetleriyle komünist kuvvetler arasında savaşlar şiddetlendi. Kamboçya'nın komünistler lehine yitirildiği kanısı yayılıyor).

Mart:

7. İran ile Irak, Cezayir'de bir ön anlaşma imzalayarak aralarındaki anlaşmazlığa son verdiler.
8. Radyo: Çeşitli ülkelerdeki on yedi Amerikan üssünün kaldırılacağı açıklandı.
11. Portekiz'de hükümete karşı girişilen ayaklanma bastırıldı.
12. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Kıbrıs konusunda karara vardı: Federe Türk Devleti'ni esefle karşılayarak, görüşmelerin Waldheim'ın gözetiminde başlamasını karara bağladı.
17. Cenevre'de deniz hukuku konferansı başladı.
22. Etyopya'da mutlakiyet rejiminin kaldırıldığı açıklandı.
25. Suudî Arabistan kıralı Faysal yeğeni tarafından öldürüldü. Yerine Halid bin Abdülaziz kıral oldu.

(Irak'ta Barzanî birlikleri dağıldı, teslim olmaya basladılar. Irak'tan Türkiye'ye toplu sığınma istekleri hükümetçe kabul edilmedi. ● Vietnam ve Kamboçya'da hükümet birlikleri geriliyorlar. Güney Vietnam'da Danang kenti de karşı tarafın eline geçti. ● A.B.D. Temsilciler Meclisi Dışişleri Komisyonu, Türkiye'ye yardımın başlamasını kabul etti. ● Ege Denizinde Yunan uçakları Türk

göklerini ihlâl ederken Yunanlılar Türk uçaklarının kendi göklerini ihlâl ettiklerini ileri sürdüler).

Nisan :

1. Khmer başkanı Lon Noi ülkesinden kaçarak Tayland'a sığındı.
   ● Rumlar Kıbrıs'ta ateş-kes'i bozdu. Bir Kanadalı subay öldü.
4. Kıbrıs'ta taraflar arasında insancıl konuların görüşülmesine yeniden başlandı.
13. Çad'da askeri darbe ile iktidar ordunun eline geçti.
17. Kamboçya'nın başkenti, ulusal kurtuluş kuvvetlerinin eline geçti. Beş yıldır süren savaş sona erdi.
20. Kıbrıs'ta Rum ve Türk kadınları ayrı ayrı yürüyüş yaptılar. (Rum kadınlarını, dışarıdan, Cihan Sedat gibi, destekleyenler oldu).
21. Güney Vietnam'da Van Työ istifa etti.
24. Radyo: Amerika Birleşik Devletleri, Güney Vietnam'a yardıma karar verdi. Beş bin deniz piyadesi, Saygon'un yetmiş kilometre yakınına çıkarıldı. Ford'a askeri güç kullanma yetkisi verildi. (Bu ay içinde Kamboçya'da ve Vietnam'da kurtuluş kuvvetlerinin başarıları olayların gelişmesini sonuçlandırmıştır).
   ● Ermeniler, 1915 olaylarının altmışıncı yıldönümü dolayısıyle, Yunanlıların da yardımı ile, çeşitli ülkelerde gösteriler yaptı.
25. Portekiz'de yapılan genel seçimlerde sosyalistler en yüksek oyu aldı.
28. Viyana'da iki taraf arasında, Waldheim'ın gözlemcilik ettiği görüşmelere başlandı.
29-30. A.B.D., Güney Vietnam'ı tamamiyle boşalttı.
30. Güney Vietnam'ın yeni hükümeti, ulusal kurtuluş kuvvetlerine kayıtsız şartsız teslim oldu.
   ● Radyo: A.B.D. üslerinin bir bölümünün kaldı-

rılması konusunda Yunanistan'la anlaşmaya varıldığı resmen açıklandı.

(Sıkkim, bir süredir yapılan girişimlerden sonra Hindistan'a katıldı. ● Yunanistan silâhlanma çabasına hız verdi).

Mayıs :

1. Radyo: Kıbrıs'ta İngiliz Agratur üssünde Amerika Birleşik Devletlerine, keşif uçaklarının yararlanması için İngiliz ve Rumlarca izin verildi.
3. Viyana'da yapılan Kıbrıs görüşmelerinin birinci bölümü -bir gün uzatma ile- bugün sona erdi.
15. Bir şilebinin tutuklanması üzerine A.B.D. uçakları Kamboçya'yı bombaladı. (Kamboçya, geminin casus gemisi olduğunu ileri sürdü).
17-19. Dışişleri Bakanı İ. Sabri Çağlayangil ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Bitios görüşmeleri Roma'da başladı.
19. A.B.D. Senatosu, 40'a karşı 41 oyla, Türkiye'ye askerî yardım tasarısını kabul etti.
31. Demirel ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Brüksel'de görüştüler.

Haziran :

5. Süveyş Kanalı trafiğe açıldı.
7. İki gün önce Viyana'da başlayan Kıbrıs görüşmeleri bugün (iki gün önce) bitti.
8. Kıbrıs'ta Türk Federe Devleti anayasası halkoyuna sunuldu. Büyük çoğunlukla kabul edildi.
19. Yunanistan'da Çatkos cumhurbaşkanlığına seçildi. (Karamanlis'in partisinden).
25. Portekizin sömürgelerinden Mozambik bağımsızlığına kavuştu.
26. İndra Gandhi, Hindistan'da geçici olarak diktatörlüğünü ilân etti. (Sosyalist Parti liderlerinin

mahkemeye başvurması üzerine, Gandhi milletvekilliğini yitirmişti).

(A.B.D. Dışişleri Bakanı Dr. Kissinger, Türkiye'nin A.B.D.'ye verdiği nota üzerine Atlanta'da yaptığı konuşmada, müttefiklerinin özgürce hareket edebileceğini tehdit yollu söyledi; Ford ise bu konuşmanın Türkiye'yi amaç tutmadığım belirtmek zorunda kaldı. ● Lübnan'da karışıklıklar, hükümet değişimleri; sağcı hıristiyan Falanjist parti ile solcu müslümanlar arasında çatışmalar).

Temmuz:

15. Sovyetlerin Soyuz, A.B.D.'nin Apollo araçları, uzayda birleşmek üzere atıldılar.
● Kıbrıs'ta, Makarios'un düşürülmesinin yıldönümü nedeniyle protesto gösterileri.
17. Türkiye saatiyle 19.15'te Apollo ile Soyuz kenetlendiler.
20. Kıbrıs'ta Türkler, müdahalenin yıldönümü nedeniyle şenliklere başladılar.
21. Soyuz, Dünyaya döndü.
24. A.B.D. Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye uygulanan ambargonun kaldırılmasına karar verdi. (206'ya karşı 223 oyla).
● Apollo, Dünya'ya döndü.
29. Nijerya'da ordu, başkan Gowon'u devirerek iktidara el koydu.
30. Helsinki'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği toplantısı başladı.
31. Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri arasında Viyana'da üçüncü parti görüşmelere başlandı.

(Angola'da iki kurtuluş örgütü arasındaki çarpışmalar bir iç savaş niteliğine bürünüyor. ● A.B.D. Senatosu'nun 31 Temmuz'da 46'ya karşı 47 oyla kabul ettiği, ambargonun kalkması konusundaki

yeni karar, Temsilciler Meclisi'nde, Komisyon toplanmadığı için görüşülemiyor.

Ağustos :

1. Helsinki konferansı, hazırlanan belge imzalanarak sona erdi.
2. Kıbrıs konusundaki 3. Viyana konferansı tamamlandı.
9. 3. Viyana konferansında varılan anlaşmaya göre, Kıbrıs'ın güneyindeki Türklerin Türk bölgesine taşınmasına başlandı.
15. Bengaldeş'te darbe yapıldı. Mucibürrahman, eşi, üç oğlu iki gelini öldürüldü. (Sonradan, devletin adının Halk Cumhuriyeti'nden İslâm Cumhuriyeti'ne çevrildiği açıklandı).
23. Yunanistan'da eski rejimin başları olan Papadopulos, Patakos, Makarezos, yargılamaların sonunda idama mahkûm oldular.
25. Lima'da bloksuzlar konferansı başladı. (Kıbrıs Türk Federe Devleti kabul edilmedi).

● (Angola'da üç ayrı kurtuluş örgütünün birbiriyle savaşmaları üzerine, Portekizli genel vali yönetime elkoydu. ● Portekiz'in sömürgelerinden Timor adasında iç savaş).

Eylül :

1. Mısır-İsrail anlaşması parafe edildi.
4. Mısır ile İsrail arasındaki anlaşma imza edildi.
5. Sudan'da devlet başkanı Numeyri'ye karşı yapılan darbe başarısız kaldı.
9. Sihanuk, bir süredir ayrı kaldığı Kamboçya'ya döndü.
10. Kıbrıs konusunda toplumlararası dördüncü dönem görüşmeler New York'ta başlayacak iken, 8 Eylül'den beri ertelendi; bugün yapılacak kısa konuşma başarısızlıkla sonuçlandı. (Kıbrıs Türk Fe-

dere Devleti'nde bağımsızlık eğilimi başgösterdi).

10. Birleşmiş Milletler'in 30. Dönem toplantıları başladı. Eski Portekiz sömürgelerinden üçünün katılmasıyle üye sayısı 141'e yükseldi.

19. (Radyo): Kıbrıs konusunun Birleşmiş Milletler gündemine alınması kabul edildi.

22. Budapeşte'de Beşinci Türk Sanatları Kongresi, Bakanı Rıfkı Danışman'ın konuşmasıyle açıldı.

● Kıbrıs Federe Türk Devleti Meclisi, Rauf Denktaş'a gerektiğinde bağımsızlık ilânı yetkisi verdi.

● A.B.D. Başkanı Ford'a ikinci kez, yine bir kadın tarafından suikast yapılmak istendi. (On yedi gün önce başka bir kadın da suikasta yeltenmişti).

● Rauf Denktaş, Kıbrıs sorununun, Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonu'nda görüşüleceğini söyledi.

26. NATO Asamblesi, A.B.D.'den Türkiye'ye uygulanan ambargoyu kaldırmasını önerme kararı aldı. Yunanistan karşı çıktı, Fransa oylamaya katılmadı.

27. OPEC, petrole 1 Ekim'den başlayarak yüzde on zam yapmayı kararlaştırdı.

29. Lübnan'da sağcı hıristiyan - solcu müslümanlar arasındaki çarpışmalar sona erdi. (Eylül içinde, ateş-kes sağlanmışsa da buna uyulmamıştı. Ertesi gün ateş-kes yeniden bozuldu).

(İspanya'da öğrenci ve işçi beş anarşistin idam edilmesi dünyada protestolara yol açtı; İspanya güç durumda kaldı. ● Portekiz'de ordu, radyo ve televizyonun yönetimini üzerine aldı. ● AET. Dışişleri Bakanları Toplantısı, bir karara varamayarak dağıldı.)

Ekim :

1. Birleşmiş Milleter Siyasal Komisyonu, Kıbrıs'taki iki topluluğa eşit konuşma hakkı tanıdı.

2. A.B.D. Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosunun «kısmen» kaldırılmasını ka-

bul etti. (Bülent Ecevit, bunun ticarî ahlâkla ilgili bir sorun olduğunu belirtmiştir).

3. A.B.D. Senatosu, Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosunun koşula bağlı olarak kaldırılmasını kabul etti. (Koşullar arasında haşhaşın denetlenmesi de vardır. Türkiye'de kararın koşula bağlı olması tepkilerle karşılandı. Öte yandan, parası verilmiş olan silâhlar yola çıkarıldı; ilk fantom uçakları geldi).

5. Avusturya'da yapılan genel seçimlerde iktidardaki Sosyalist İşçi Partisi kazandı ve ilerleme gösterdi.

11. Kıbrıs'ta. Denktaş'ın başkanlığında Ulusal Birlik Partisi kuruldu.

23. Radyo: Nobel Edebiyat Ödülü'nü İtalyan ozanı Eugenio Monatele aldı. (Adaylar arasında Yaşar Kemal de vardı. ● Tıp ödülünü iki Amerikalı, bir İtalyan; Ekonomi ödülünü bir Sovyet, bir Amerikalı; Fizik ödülünü bir Amerikalı, bir Danimarkalı bilgin paylaştılar; Barış ödülünü Sovyetlerde Andrei Sakharov kazandı. Bilgiler için bak. Hürriyet gazetesinin 22.10.1975 günlü sayısı).

● TV.: Sovyetlerin Venüs'e fırlattıkları Venüs-9 aracı dün iniş yaptı, gönderdiği fotoğraflardan gezegenin kayalık olduğu öğrenildi.

(Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin A.B.D.'ne devredileceği gazetelerde yazıldı. ● Lübnan'da defalarca sağlanan ateş-kes yine defalarca bozuldu. Ekim sonunda, Nisan'dan bu yana altı bin kişinin öldüğü radyodan duyuruldu. ● Umman'da Dofar gerillaları ile açılan savaşta İngiliz subayları ile İran birlikleri Umman'a yardımcı oldu. ● Kıbrıs Türk Federe Devleti'nde Birinci Eğitim Şûrası toplandı ● Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş, Asya'da müslüman ülkeleri ziyaret ederek değinmelerde bulundu. ● İspanyol Sahrası'nın kime kalacağı sorununa bağlı olarak, Fas, bu ülkeye bir yürüyüş düzenlendiğini duyurdu).

TÜRKİYE'DE GEÇEN YIL ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

Kasım - Aralık 1974:

6 Kasım. Oyun yazarı Müçteba Salâhattin Or öldü. (1903-1974)
16 Kasım. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden emekli Ord. Prof. Dr. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu öldü. (1901-1974)
● Neyzen Ulvi Erguner öldü. (1924-1974)
26 Kasım. Asker yazar, eski milletvekili M. Şevki Yazman öldü. (1896-1974)
30 Kasım (Radyo): Ozan Fuat Edip Baksı öldü. (1913-1947)
13 Kasım. Piyanist Ayşe Birim öldü (-1974)
23 Kasım. İzmir spor muhabirlerinden Hüner Şarman öldü. (-1974)
15 Kasım. Prof. Mehmet Karasan öldü. (1907-1974)
4 Aralık. Gazeteci Şahap Kocamahmudoğlu öldü. (-1974)
5 Aralık. Gazeteci (foto) Hüseyin Ezer öldü (1919-1974)
7 Aralık. Hayalî Küçük Ali (Mehmet Muhittin Sevilen) öldü. (1886-1974)
12 Aralık. Büyükelçi Melih Akbil öldü. (1922-1974 Prag)
● Eski başbakan yardımcılarından Akif İyidoğan öldü. (1895-1974)
13 Aralık. Yakup Kadri Karaosmanoğlu öldü. (1889-1974)
17 Aralık. Kütüphaneci Nurettin Kalkandelen öldü. (1902-1974)
29 Aralık. Gazeteci Güngör Gezer öldü. (1942-1974
31 Aralık. Gazeteci Nihat Şazi Koçyiğit öldü. (-1974)

Ocak-Ekim 1975:

2 Ocak. Eski milletvekillerinden, bir de kitap yazmış olan Hüsamettin Tugaç öldü. (1889-1975)

5 Ocak. Ozan Arif Nihad Asya öldü. (1904-1975)

6 Ocak. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu öldü. (1899-1975)

8 Ocak (günü Hürriyet gazetesi, Neşriyat ve Müyevvenat eski genel müdürlerinden kanun derlemecisi Mehmet Bahaeddin Kutay'ın öldüğünü bildirdi. (-1975)

9 Ocak (Radyo): Sağlık ve Sosyal Bakanlığı eski müsteşarlarından Dr. Nail Karabuda'nın öldüğünü bildirdi. (1898-1975)

12 Ocak. Cumhuriyet gazetesi sahibi Nazime Nadi öldü (1890-1975)

16 Ocak. Kurtuluş Savaşı subaylarından Emekli Korgeneral Nuri Berköz öldü. (1889-1975)

18 Ocak. İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden arkeolog Ord. Prof. Dr. Arif Müfit Mansel öldü. (1905-1975)

22 Ocak. Dışişlerinden, yazar Orhan Conker öldü (1910-1975)
(İstanbul Konservatuvarı'ndan Prof. viyolonist Jozef Zirkin'in öldüğü 24 Ocak günlü Sanat Dergisi'nde yazıldı).

4 Şubat. Eski bakanlardan, Prof. Dr. Muhlis Ete öldü. (1904-1975)

10 Şubat. Besteci Halit Bedi Akçay öldü. (-1975) (Milliyet'te 10 Şubat'ta ilânı)
● Eski bakanlardan emekli Korgeneral Hüseyin Ataman öldü. (1900-1975)

11 Şubat. Eski bakanlardan, büyükelçilerden Cemal Hüsnü Taray öldü. (1893-1975)

12 Şubat. Eski bakanlardan Dr. Vedat Dicleli öldü. (1912-1975)

15 Şubat. Eski bakanlardan Orhan C. Mersinli öldü. (-1975)

16 Şubat. Eski edebiyat öğretmeni ve milletvekili Esat Çınar öldü. (1894-1975)

19 Şubat. İzmir gazetecilerinden İrfan Eser öldü. (1848-1975)
● (ilânı: 20 Şubat). Ozan Şevki Akşit öldü. (-1975)

22 Şubat. Yazar ve öğretmen Nejdet Sançar öldü. (-1975)

23 Şubat. Eski cumhurbaşkanlarından Cemal Gürsel'in eşi Melâhat Gürsel öldü. (1900-1975)
24 Şubat. Öğretmen ve ders kitabı yazarı İhsan Bozyiğit öldü. (-1975)
10 Mart. 1930 Türkiye güzellik kıraliçesi Mübeccel Namık Behnesadi öldü. (1914-1975)
15 Mart. Öğretmen ve dağcı Muvaffak Uyanık öldü. (-1975)
18 Mart. Boğaziçi Üniversitesinden emekli Profesör Vahram D. Çerçyan öldü. (-1975)
(20 Mart günlü Cumhuriyet'te, Günaydın gazetesi gece âmiri İhsan Aksoycan'ın öldüğü haberi yayınlandı. 42 yaşında).
20 Mart. Jamanak gazetesi başyazarı Mardiros Koç öldü. (1900-1975)
23 Mart. Gazeteci Kadri Oğuz öldü. (-1975)
(27 Mart günlü gazetelerde, İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim görevlisi Dr. Mehmet Arif Uluğ'un öldüğünü bildiren duyuru yayınlandı).
25 Mart. Matematik öğretmeni ve yazarı Kâmil İşçan öldü. (1924-1975)
27 Mart. Yazar Samime Baltacıoğlu öldü. (1914-1975)
31 Mart. Ozan Munis Faik Ozansoy öldü. (1911-1975 Paris)
5 Nisan. Öğretmen ve ozan Müştak Sıtkı Dursunoğlu öldü. (-1975)
18 Nisan. Eski gazeteci ve basın konusunda araştırıcı Server İskit öldü. (1894-1975)
22 Nisan. Milliyet gazetesi ressamı Orhan Alkaya öldü. (-1975)
26 Nisan. Tarih yazarı ve öğretmen Talât Mümtaz Yaman öldü. (-1975)
● Romancı ve ozan Aysel Payaslı'nın öldüğü Yeni Ortam'ın 27 Nisan günlü sayısında duyuruldu. (1936-1975)
29 Nisan. Gazeteci Turhan Erker öldü. (1926-1975)
3 Mayıs. Gazeteci Ecvet Güreşin öldü. (1920-1975)
4 Mayıs. Yazar ve ozan Sabri Soran öldü. (1918-1975)
19 Mayıs. Sinema oyuncusu Necdet Tosun öldü. (1926-1975)

14 Mayıs. Gazeteci Ümit Deniz öldü. (1922-1975)
26 Mayıs. Gazeteci Müfit Duru öldü. (1928-1975)
(Gazeteci Hamdi Simavi Mayıs içinde öldü. 1951-1975)
2 Haziran. Karagözcü Mazhar (baba) Gençkurt öldü. (1899-1975)
3 Haziran. Hikâyeci Dr. Fahri Celâlettin Göktulga (F. Celâlettin) öldü. (1895-1975)
17 Haziran. A.İ.T.İ.A.'dan Prof. Dr. Orhan Kürkçüer öldü. (1910-1975)
23 Haziran. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Hüsamettin Alav öldü. (1924-1975)
● İ. Ü. Fen Fakültesi'nden Doç. Dr. Selâhattin Yücel öldü. (-1975)
(Kilisli gazeteci Nihat Başta'nın öldüğü 1.7.1975 günü Cumhuriyet'te haber verildi. (1900-1975)
30 Haziran. Jinekolog Doç. Dr. Faruk Kalaçlar öldü. (-1974)
● Eğitimci, yazar, kütüphaneci Şahap Nazmi Coşkunlar öldü. (1892-1975) Ölüm duyurusu 4 Temmuz günlü Milliyet'te).
7 Temmuz. Tarih yazarı Reşat Ekrem Koçu öldü
● Doç. Nurettin Topçu öldü. (-1975. Ölüm duyurusu 11 Temmuz günü Cumhuriyet'te).
12 Temmuz. Televizyon sanatçısı Ali Özoğuz öldü. (1933-1975)
● Atatürk'ün 1923-1925 yılları arasında eşi olmuş olan Lâtif Uşşakî öldü. (1898-1975)
13 Temmuz. Kurtuluş Savaşı komutanlarından Em. Grl. Hayrulah Fişek öldü. (1888-1975)
● Gazeteci Fehim Elele öldü. (-1975)
15 Temmuz. Emekli Korgeneral, eski bakanlardan Fahri Belen öldü. (1892-1975)
26 Temmuz. Yardımseverler Derneği Başkanı Dr. Mediha Eldem öldü. (-1975)
31 Temmuz. Eğitimci ve yazar Osman Korkut Akol öldü. (-1975)
(Gazeteci Mehmet Tanrıkurt, bu ay sonlarında öldü.)
8 Ağustos. Yazar Safa M. Yurdanur öldü. (-1975)
15 Ağustos. «Dağ Başını Duman Almış» marşının sözle-

rini yazan, dilci Ali Ulvi Elöve öldü. (1881-1975)

● Gençlik önderlerinden Harun Karadeniz öldü. (1942-1975)

23 Ağustos. Eski Genelkurmay Başkanlarından emekli Orgeneral Faruk Gürler öldü. (1913-1975)

Ağustos. Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Melek Ökte öldü. (1919-1975)

● Yazar Nazmi Sevgen öldü. (-1975)

27 Ağustos. Yazar Naci Sadullah Danış öldü. (-1975)

5 Eylül. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nden Prof. İsmail Hakkı Oygar öldü. (1908-1975)

9 Eylül. Eski gazateci Kemal Salih Sel öldü. (1900-1975)

17 Eylül. Yazar, çevirmen Oğuz Halûk Alplaçin öldü. (-1975)

17 Eylül. Öğretmen ve yazar Nurettin Sevin öldü. (1900-1975)

18 Eylül. Türk müziği bestecisi Mustafa Nafiz Irmak öldü. (1904-1975)

19 Eylül. Yazar Perihan Parla öldü. (1918-1975)

21 Eylül. Bedri Rahmi Eyüboğlu öldü. (1915-1975)

25 Eylül. İstanbul Üniversitesinden (Diş Hekimliği) Prof. Dr. Orhan Okyay öldü. (1898-1975)

● Sinema sanatçısı Ahmet Danyal Topatan öldü. (1916-1975)

5 Ekim. Atatürk'ün Muhafız komutanlarından Emekli Tümgeneral İsmail Hakkı Tekçe öldü. (-1975)

11 Ekim. Matematikçi, milletvekili Mehmet Arslantürk öldü. (1916-1975)

13 Ekim. İstiklâl Mahkemeleri savcılarından, eski Danıştay başkanlarından Reşit Özsoy öldü. (1896-1975)

15 Ekim. Türk müziği kemancılarından Naci Tektel öldü. (-1975)

18 Ekim. Gazeteeci Aziz Korkmaz öldü. (-1975)

20 Ekim. Gazeteci Sait Kesler öldü. (1902-1975)

25 Ekim. Gazeteci Şahap Mete öldü. (1921-1975)

● Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Yüksek Okulu öğretim görevlisi Sezer Güven öldü. (-1975)

(31.10.1975 günlü Milliyet Sanat Dergisi'nde, G. Çiz-

gen'in yazısında, foto sanatçısı Mustafa Kapkın'ın elli yaşında öldüğü yazıldı).

31 Ekim. Kurtuluş Savaşı subaylarından, Yük. Müh. Dr. Emekli General İhsan Aksoley öldü. (1899-1975)

DÜNYADA GEÇEN YIL ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

Kasım - Aralık 1974 :

13 Kasım. Sinema yönetmeni Vittoria de Sica öldü. (1901-1974)

25 Kasım. Birleşmiş Milleter'in eski genel sekreteri U Thant öldü. (1909-1974)

5 Aralık. Sinema oyuncusu ve yönetmeni Pietro Germi öldü. (1914-1974)

● Romanyalı yazar Zaharia Stancu öldü. (1902-1974)

Aralık. Televizyan'daki «Hayata Dönüş» dizi filmlerinde Dr. Thompson rolünü oynayan Paul Richards elli yaşında öldü. (Cumhuriyet 22.12.1974)

Ocak - Ekim 1975 :

(İtalyan Yazarı Carlo Levi'nin öldüğü 9.1.1975 günlü Yeni Ortam'dan öğrenildi. 1902-1975)

3 Şubat. Mısırlı şarkısı Ümmügülsüm öldü. (1900-1975)

18 Şubat. Türkolog Prof. Herbert W. Duda öldü. (1900-1975)

Şubat. Fransız gazeteci Raymond Cartier öldü. (1904-1975)

25 Şubat. Rusya'nın eski başbakanlarından Nikolay Bulganin öldü. (1895-1975)

9 Mart. Amerikalı film yönetmeni George Stevens öldü. (1904-1975)

13 Mart. Yugoslavyalı yazar İvo Andriç öldü. (1892-1975)

15 Mart. Yunanlı armatör Aristotel Onassis öldü. (1906-1975)

(16 Mart günlü Cumhuriyet, sinema aktristi Susan Hayward'ın öldüğünü yazdı. 1918-1975)

(22 Mart günlü Cumhuriyet, İngiliz besteci ve müzik âletleri yapımcısı Lionnel Tertos'in öldüğünü yazdı. 98 yaşında).

25 Mart. Suudî Arabistan Kıralı Faysal öldü. (1906-1975)

5 Nisan. Milliyetçi Çin Başkanı Mareşal Çain Kay-şek öldü. (1887-1975)

(Fransız yazarı Yves Candon'un öldüğü 11 Nisan günlü Yeni Ortam'da yazıldı. 1899-1975)

12 Nisan günü Radyo, şarkıcı Josephine Baker'in öldüğünü duyurdu). (1905-1975)

(15 Nisan günü Radyo, Amerikalı sinema sanatçısı Frederic March'ın öldüğünü duyurdu. 1897-1975)

6 Temmuz. Orkestra Şefi Gotthold E. Lessing ülkesinde öldü. (1903-1975)

(Macar yazarı Jozsef Lengyel öldü. 1896-1975)

9 Ağustos. Rus bestecisi Dmitri Şostakoviç öldü. (1906-1975)

27 Ağustos. Etyopya'nın devrik imparatoru Haile Selasiye öldü. (1891-1975)

(26 Eylül günlü Milliyet Sanat Dergisi, Fransız ozanı Saint John-Perse'in öldüğünü haber verdi. 1887-1975)

22 Ekim. İngiliz tarihçisi Arnold J. Toynbee öldü. (1889-1975)

DÜZELTME: Kronoloji'den ileride yararlanacaklar için, 1975 Yıllığındaki bir yanlışlığı düzeltiyoruz:

467. sayfada 13. satır (**seçti** sözcüğü ile başlayan satır) ile **21 Şubat** günü arasındaki iki buçuk sayfa, 497-499. sayfalara girmiştir.

497-499. sayfalarda, 497. sayfadaki **B. Ocak-Ekim 1974** başlığından 499. sayfanın sonuna değin olan parçanın, 467. sayfada, yukarıda belirtilen yere girmesi gerektiğini -özür dileyerek- anımsatırız.

Tahsin Yücel
(Foto Lütfi Özkök)

1975'İN KİTAPLARI

Derleyen: Şener ÖZTOP

Salt Faik

1975'İN KİTAPLARI

Kısaltmalar

İst.: İstanbul
Y.: Yayınları
Çev.: Çeviren
S.: Sayfa
A.Ü.: Ankara Üniversitesi
Haz.: Hazırlayan
res.: Resimli
İ.T.İ.A.: İktisadî Ticarî İlimler Akademisi.

I. EDEBİYAT - GÜZEL SANATLAR

A. YERLİ

Süreyya Ağaoğlu: **Bir Ömür Böyle Geçti.** İst. 1975(Kendi Yayını) VIII + 185 20 TL.

Oktay Akbal: **Yeryüzü Korkusu.** Güneş. İst. 1974. Sander Y. 238 s. 15 TL.

Oktay Akbal: **İnsan Bir Ormandır.** İst. 1975. (E) Y. 156 s. 15 TL.

Oktay Akbal: **Konumuz Edebiyat.** İst. 1975. Varlık Y. 172 s. 10 TL.

Kenan Akyüz: **Encümen-i Dâniş.** Ankara 1975. A.Ü. Eğitim Fakültesi Y. 65 s. 16.20 TL.

Çetin Altan: **Viski.** Ankara 1975, Bilgi Y. 303 s. 20 TL.

Nursel Alyanak: **Yankı.** Şiirler. İzmir 1975. (Kendi Yayını). 48 s. 7.50 TL.

Talip Apaydın: **Tütün Yorgunu.** İst. 1975. Cem Y. 192 s. 15 TL.

Özdemir Asaf: **Çiçekleri Yemeyin.** Ankara 1975. Bilgi Y. 163 s. 10 TL.

Aşık İhsanî: **Vur Ağanın Başına.** İst 1975 May Y. 141 s. res. 10 TL.

Oğuz Atay: **Korkuyu Beklerken** İst. 1975. May Y. 189 s. 12.50 TL.

Behzat Ay: **Sürgün.** İst. 1975. Tekin Y. 222 s. 15 TL.

Başaran: **Gök Ekin.** Şiirler. İst. 1975. Cem Y. 94 s. 10 TL.

Barbaros Baykara: **Tunceli 1938,** II. cilt İst. 1975. Akyar Y. 261 s. 20 TL.

Fakir Baykurt: **Keklik.** İst. 1975 Remzi K. 357 s. 25 TL.

Fakir Baykurt: **Sınırdaki Ölü.** İst. 1975. Remzi K. 301 s. 20 TL.

Namık Behramoğlu: **Çocuklar Suçsuz.** İst. 1975. Yar Y. 123 s. 10 TL.

Asım Bezirci: **Nâzım Hikmet ve Seçme Şiirleri. İncelemeantoloji.** İst. 1975. (A) Y. 663 s. 40 TL.

Ahmet Bican: **Âşıkların Nurları Envâru'l Âşıkin.** 3 cilt. Baskıya Haz.: Ahmet Kahraman. İst. 1975. **Tercüman Kitapçılık.** 936 s. 10+10+10 TL. «1001 Temel Eser: 48, 49, 50»

Cemal Bingöl: **Resim Nedir Nasıl Yapılır, Nasıl Öğrenilir.** İst. 1975. Millî Eğitim Basımevi. 205 s+XXVI renkli levha. 60 TL.

Nadide Buluc: **Tutkum** Şiirler İst. 1975 (Kendi Yayını). 127 s. 20 TL.

Kemal Burkay: **Dersim.** Şiirler. Ankara 1975 (Kendi Yayını). 111 s. 10 TL.

Mehmet Cemal: **Muhterem Başkan.** Biyografi. I. cilt. Sırdaş Y. 343 s. 20 TL.

Necati Cumalı: **Ceylan Ağıdı.** Şiirler. İst 1974. 11 s. 10 TL.

Gülten Dayıoğlu: **Geride Kalanlar.** Öyküler. Ankara 1975 Bilgi Y. 173 s. 15 TL.

Hasan İzzettin Dinamo: **Sürgün Şiirleri.** İst. 1975 May Y. 175 s. 10 TL.

Ömer Rıza Doğrul: **Hasan Sabbah'ın Cennet Fedaileri.** İst 1975. Nakışlar Y. 354 s. 20 TL.

Sulhi Dölek: **Korugan.** İst. 1975 Milliyet Y. 200 s. 15 TL.

Orhan Duru: **Ağır İşçiler.** İst. 1974 Soyut Y. 174 s. 12.50 TL.

Dünya Mizahından 2000 Fıkra. Derleyen: Erendiz Kasnak. İst. 1974. (Kendi Yayını). 384 s. 25 TL.

Sedad Hakkı Eldem: **Türk Mimari Eserleri.** İst. 1975

Yapı ve Kredi Bankası Y. 377 renkli ve siyah beyaz resim + 452 s. 400 TL.

Metin Eloğlu: **Yumuşak G.** Şiirler İst. 1975 (Kendi Yayını). 42 s. res. 7.50 TL.

Sabahat Emir: **Ünlü Yazarlardan Seçme Hikâyeler.** İst. 1975. Emir Y. 334 s. 25 TL.

Doç. İnci Enginün: **Halide Edip Adıvar.** İnceleme İst. 1975. Toker Y. 176 s. 10 TL.

Faruk Erem: **Bir Ceza Avukatının Anıları.** Ankara 1975 (Kendi Yayını). 40 s. 20 TL.

Mehmet Ergün: **Hikâyemizde Bekir Yıldız Gerçeği.** İst 1975. (A) Y. 147 s. 12.50 TL.

Kemal Erhan: **Nazmi Ziya.** İst. (tarihsiz). Halk El Sanatları ve Neşriyat A.Ş. Y. 31 s. XX renkli levha 50 TL.

Dr. Selâhattin Ertürk: **Gönlümce.** Şiirler. Ankara 1975 (Kendi Yayını). 120 s. 15 TL.

Necmettin Esin: **Kemalettin Kamu** İst. 1975. Toker Y. 158 s. 10 TL.

Bedri Rabmi Eyuboğlu: **Dol Karabakır Dol.** ve **Bütün şiirleri.** Ankara 1974. Bilgi Y. 294 s. 20 TL.

Bedri Rahmi Eyüboğlu: **Delifişek.** Sanat Yazıları. Ankara 1975. 411 s. 20 TL.

Füruzan: **47'liler.** Ankara 1974. Bilgi Y. 655 s. 30 TL.

Ahmet Gazioğlu: **Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş.** İzmir 1975. Efes Y. 260 s. 15 TL.

Yılmaz Güney: **Arkadaş.** Senaryo. İst. 1975. Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. 140 s. res. 15 TL.

Yılmaz Güney: **Hücrem.** İst. 1975 Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 152 s. 15 TL.

Yılmaz Güney: **Salpa.** İst 1975. Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 140 s. 15 TL.

Yılmaz Güney: **Sanık.** İst. 1975. Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 171 s. 20 TL.

Yılmaz Güney: **Umut.** Senaryo İst. 1975 Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Y. 166 res. 15 TL.

Yılmaz Güney **-Yücel Çakmaklı - Ömer Kavur - Süreyya Duru ile konuşmalar.** Eskişehir 1975. Sinematek Eskişehir İTİA. Y. 106 s. res. 10 TL.

Vedat Günyol: **Bu Cennet Bu Cehennem.** Denemeler İst. 1975. Çan Y. 184 s. 15 TL.

Necati Haksun: **Kutsal Ceza**-Roman Ankara 1975. (Kendi Yayını). 244 s. 15 TL.

Talât Sait Halman: **Eski Uygarlıkların Şiirleri.** İst. 1974. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 623 s. 60 TL.

Müşerref Hekimoğlu: **27 Mayıs'ın Romanı.** İst. 1975. Çağdaş Y. 264 s. 20 TL.

Neriman Hikmet: **Mevlâna. Bilimsel Gerçekçilik Açısından Varoluş Felsefesi.** İst. 1975. Öncü Y. 131 s. 15 TL.

Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak: **Leonardo Da Vinci.** İst 1975 (Kendi Yayını). 304 s. res. 30 TL.

Emine Işınsu: **Sancı.** Ankara 1974. Töre-Devlet Y. 360 Devlet Y. 240 s. 15 TL.

Emine Işınsu: **Sancı.** Ankara 1974 Töre-Devlet Y. 360 s. 25 TL.

Attilâ İlhan: **Sırtlan Payı.** Ankara 1974 Bilgi Y. 498 s. 25 TL.

Mâhir İz: **Yılların İzi.** İst. 1975 İrfan Y. 448 s. res. 40 TL.

Muzaffer İzgü: **Bando Takımı.** Hikâyeler. İst. 1975. Remzi K. 206 s. 15 TL.

A, Kadir: **Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri... Antoloji 2** İst. 1975. Hilâl Mat. 221 s. 20 TL.

A. Kadir - Afşar Timuçin: **Portekiz Sömürgeleri Şiiri 1975 Antoloji.** İst. 1975. (Kendi Yayını). 93 s. 10 TL.

Engin Karadeniz: **Opus'a Topuz.** Sahne Yazıları. Ankara 1975. Tan Y. 197 s. 15 TL.

Harun Karadeniz: **Olaylı Yıllar ve Gençlik.** İst. 1975. May Y. 255 s. 20 TL.

Abdullah Neyzar Karahan: **Savaşa Yalnız Gidilmez:** Şiirler. İzmir 1975. (Kendi Yayını). 86 yaprak. 15 TL.

Sezai Karakoç: **Farklar.** İst. 1975. Diriliş Y. 139 s. 10 TL.

Sezai Karakoç: **Sûr.** İst. 1975. Diriliş Y. 172 s. 12.50 TL.

Kemal Tahir: **Karılar Koğuşu.** Ankara 1974 Bilgi Y. 416 s. 25 TL.

Aysın Uğur Kezer: **Ayak İzleri** Şiirler. Adana 1975. (Kendi Yayını). 60 s. 10 TL.

Necip Fazıl Kısakürek: **O ve Ben,** İst. 1974 Büyük Doğu Y. 256 s. 20 TL.

Necip Fazıl Kısakürek: **Bâbıâli.** İst. 1975. Büyük Doğu Y. 343 s. 25 TL.

Necip Fazıl Kısakürek: **Hitabe.** İst. 1975 Büyük Doğu Y. 232 s. 15 TL.

Kerim Korcan: **Ter Adamları.** İst. 1975. (E) Y. 512 s. 30 TL.

A. Köklügiller - İ. Minnetoğlu: **Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar?** Derleme. İst. 1975. Minnetoğlu Y. 404 s. res. 25 TL.

Doğan Kuban: **Sanat Tarihimizin Sorunları.** İst 1975 Çağdaş Y. 217 s. 15 TL.

Tahir Kutsi: (Makal): **Türk Halk Şiiri Antolojisi** İst 1975. Toker Y. 191 s. 10 TL.

Seha L. Meray: **İnsanca Yaşamak.** (Denemeler). İst. 1974 Çağdaş Y. 238 s. 15 TL.

Mustafa Miyasoğlu: **Edebiyat Geleneği.** İnceleme. İst. 1975 Yeni Sanat Y. 126 s. 10 TL.

Mustafa Miyasoğlu: **Kaybolmuş Günler.** İst. 1975 Yenisanat Y. 240 s. 15 TL.

Rauf Mutluay: **Pas Demiri Yiyor.** Denemeler. İst. 1974 Sander Y. 208 s. 15 TL.

Yaşar Nabi Mustafa Baydar - M. Sunullah Arısoy: **Başlangıcından Bugüne Türk Hikâye Anıtolojisi.** İst. 1975. Varlık Y. 407 s. res. 25 TL.

Doğan Nadi: **Bir Dakika,** Fıkralar. İst. (tarihsiz) Çağdaş Y. 174 s. 15 TL.

Nâzım Hikmet: **İlk Şiirler - 835 Satır - Sesini Kaybeden Şehir.** Bütün Eserleri Şiirler İ. Haz.: Şerif Hulûsi Asım Bezirci İst. 1975 Cem Y. 333 s. 20 TL.

Nâzım Hikmet: **Bütün Eserleri: 2 Şiirler: 2 Jokond ile Si-ya-u, Varan 3,1+1=Bir. Gece Gelen Telgraf Portreler.** Haz.: Şerif Hulûsi Asım Bezirci İst. 1975 Cem Y. 342 s. 20 TL.

Behçet Necatigil: **Pencere.** 4 radyo oyunu. İst. 1975 Varlık Y. 87 s. 6 TL.

Şükûfe Nihal: **Şiirler** İst. 1975 Sander Y. 94 s. 15 TL.

Ümit Yaşar Oğuzcan: **Yalan Bitti.** Şiirler. İst. 1975 Sander Y. 95 s. 10 TL.

Ali Rıza Oktay: **Biz Anadolu Türkleri** (İncelemeler - Anılar - Görüşler) Ankara 1975 (Kendi Yayını) 167 s. res. 20 TL.

İbrahim Olgun: **Gezi Notları, Moskova, Azerbaycan, Pakistan, Afganistan ve İran.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 120 s.. + XX res. 15 TL.

Orhan Kemal: **Oyuncu Kadın.** Ankara 1975 Bilgi Y. 303 s. 20 TL.

Fikret Otyam: **Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları.** İst. 1975 (E) Y. 495 s. + XVI res. 30 TL.

Aysel Özakın: **Gurbet Yavrum.** İst. 1975 (E) Y. 169 s. 15 TL.

Alâeddin Özdenören: **Güneş Donanması.** Ankara 1975 Edebiyat Dergisi Y. 61 s. 7.50 TL.

İsmet Özel: **Cinayetler Kitabı.** Ankara 1975 Çıdam Y. 39 s. 7.50 TL.

Ahmet Özer: **Yürekten Atılan Kurşun.** (Şiirler). Ankara 1975. Memleket Y. 102 s. 7.50 TL.

Sami N. Özerdim: **Sevgiye Saygı.** kısa yazılar. Ankara. 1975. (Kendi Yayını). 111 s. 10 TL.

Sami N. Özerdim: **Seçilmiş Bektaşi Fıkraları.** Ankara 1975. Türk Dil Kurumu Y. 59 s. 6 TL.

Refet Özkan: **Seçme Hikâyeler.** İst. 1975. Hür. Y. 143 s. 10 TL.

Yüksel Pazarkaya: **Aydınlık, Kanayan Çiçek** —Şiirler— Ankara 1974. Dost Y. 112 s. 10 TL.

Dr. Neclâ Pekolcay - Selçuk Eraydın: **İslâmi Türk Edebiyatı.** İst. 1975. İrfan Y. 334 + LIV s. (Eski Metin). 25 TL.

Saffettin Pınar: **İndilip Delişmenleri.** Hikâyeler. İst. 1975. Minnetoğlu Y. 368 s. 30 TL.

Ömer Polat: **Saragöl.** İst. 1974. May Y. 288 s. 20 TL.

Ali Püsküllüoğlu: **Türk Halk Şiiri Antolojisi.** Ankara 1975. Bilgi Y. 572 s. 30 TL.

Sabahattin Ali: Bütün Eserleri: 5 **Sırça Köşk.** Ankara 1975 Bilgi Y. 233 s. 15 TL.

Mehmet Salihoğlu: **Gün Işığına Çıktıkça** Denemeler

Eleştirmeler. Ankara 1975 (Kendi Yayını). 248 s. 15 TL.

Osman Sarı: **Bir Savaşçıdır Kalbim.** Şiirler, Ank. 1975 Edebiyat Dergisi Y. 61 s. 7.50 TL.

Mustafa Necati Sepetçioğlu: **Üçler Yediler Kırklar.** İst 1975 İrfan Y. 399 s. 25 TL.

Veysel Serçe: **Döngel.** Hikâyeler. İst. 1975. (Kendi Yayını). 141 s. 15 TL.

Haz.: Mehmet Seyda: **Türk ve Dünya Edebiyatında Şiddet Hikâyeleri.** İst. Varlık Y. 242 s. 15 TL.

Ertuğrul Soysal: **Çağı Arayanlar.** İst. 1975 (Kendi Yayını) 160 s. 20 TL.

İlhami Soysal: **Günün İçinden Dünden Bugüne** Gazete yazıları. Ankara 1975. Bilgi Y. 395 s. 20 TL.

Mümtaz Soysal: **Güzel Huzursuzluk.** Ankara 1975. Bilgi Y. 226 s. 15 TL.

Metin Sözen - Rüçhan Arık - Kozan Asova - Aygen Bilge - Zeynep Çelik - Zeynep Nayır - Ayla Ödekan - Engin Özden - Mustafa Pehlivanoğlu - Zeynep Sağnak - Mete Tapan - Ayşe Yönder: **TÜRK MİMARİSİNİN GELİŞİMİ ve MİMAR SİNAN.** İst. 1975. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 397 s + LI levha. 350 TL.

Şeyh Galib: **Hüsn ü Aşk.** Haz.: Orhan Okay Hüseyin Ayan İst. 1975. Dergâh Y. 352 s. 35 TL.

Sadun Tanju: **Daha Güzel Bir Dünya.** İst. 1975 Çağdaş Y. 239 s. 15 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar: **Mahur Beste.** İst. 1975 Yol Y. 202 s. 20 TL.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları. Haz.: Zeynep Kerman, Ankara, 1974, Kültür Bakanlığı - Kültür Y. VIII + 328 s. 15 TL.

Güzide Taranoğlu: **Ve Mutluluk Çiçek Açar.** Şiirler. Ankara 1975. (Kendi Yayını). 96 s. 15 TL.

Tevfik Fikret: **Kırık Saz.** Türkçeleştiren: Ahmet Muhip Dıranas. İst. 1975 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 318 s. 30 TL.

Erhan Tığlı: **Sonsuz Olmaktır Sevmek.** Öyküler. Nazilli 1975 (Kendi Yayını). 64 s. 5 TL.

Vedat Türkali: **Bir Gün Tek Başına** İst. 1975 Milliyet Y. 648 s. 40 TL.

Cavit Orhan Tütengil: **Temeldeki Patlak** (Denemeler - Makaleler). İst. 1975 Çağdaş Y. 238 s. 15 TL.

Varlık Yıllığı 1975. İst. 1975. Varlık Y. 726 s. 30 TL.

Vedat Varol: **Ve Günalılar Varya** Rübailer. İst. 1975 (Kendi Yayını). 41 s. 10 TL.

İrfan Yalçın: **Pansiyon Huzur.** İst. 1975 Milliyet Y. 238 s. 20 TL.

Yaşar Kemal: **Akçasazın Ağaları: 2 Yusufçuk Yusuf.** İst. 1975. Cem Y. 725 s. 45 TL.

Hilmi Yavuz: **Bedreddin** Üzerine Şiirler. İst. 1975. Cem Y. 59 s. 10 TL.

Yazıcıoğlu Mehmed: **Muhammediye «Kitab-ı Muhammediyye»** 4 cilt. Baskıya haz.: Dr. Âmil Çelebioğlu İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 824+112 s. (lügatçe) 10+10+10+10 TL. «1001 Temel Eser, 55, 56, 57, 58»

Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I. 1839-1865. Haz.: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil. İst. 1974. İst. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. 622 s. 83,50 TL.

Bekir Yıldız: **Dünyadan Bir Atlı Geçti.** İst. 1975 Cem Y. 111 s. 10 TL.

Durali Yılmaz: **Siyah Perdeli Evler.** İst. 1975 Fetih Y. 108 s. 10 TL.

Durali Yılmaz: **Söylenmeyen.** Denemeler İst. 1975 Fetih Y. 75 s. 7.50 TL.

Yaşar Yörük - Fahrettin Demir: **Güzel Konuşma ve Yazma Kılavuzu.** Samsun 1975 Eğitim Y. 205 s. 15 TL.

Tahsin Yücel: **Dönüşüm.** Ankara 1975 Bilgi Y. 152 s. 10 TL.

Oktay Akbal: **Atatürk Yaşadı mı?** İst. 1975 Varlık Y. 153 s. 10 TL.

Arif Nihat Asya: Bütün Eserleri Çekirdek: **1 Top Sesleri. Terazi Kendini Tartamaz. Onlar Bu Dilden Anlar.** İst. 1975. Ötüken Y. 302 s. 20 TL.

Yusuf Delikişi: **Delilo.** Şiirler. Diyarbakır 1975 (Kendi Yayını). 104 s. 10 TL.

Ergun Göze: **İçimizden 30 Kişi.** İst. 1975 Boğaziçi Y. 191 s. 15 TL.

İhsan Işık: **Eğilim Anıları.** Şiir. İst. 1975. Çile Y. 54 s. 5 TL.

Basri İmece: **Zaman Ağacı.** Şiirler. Ankara 1975 (Kendi Yayını). 48 s. 5 TL.

Yaşar Nabi [Nayır]: **Çağımıza Ters Düşenler.** İst. 1975 Varlık Y. 236 s. 15 TL.

Hıfzı Topuz: **Konuklar Geçiyor.** TV'de «Her Hafta Bir Konuk» programındaki konuşmalar, anılar. İst. 1975. Çağdaş Y. 237 s. 20 TL.

Reha Oğuz Tükkan: **Tabutluktan Gurbete.** İst. 1975 Boğaziçi Y. 498 s. 30 TL.

Hüsnü Yurdusev: **Özleyiş ve Safo.** Şiirler. Balıkesir 1975 (Kendi Yayını). 56 s. 7 TL.

II. BİLİM - KÜLTÜR

A. YERLİ

Abdülhamid'in Hatıra Defteri. (Belgeler ve Resimlerle). Yayına Hazırlayan ve sadeleştiren: İsmet Boğdağ. İst. 1975 Kervan Y. 245+XVII res. 20 TL.

Necip Abdülhamitoğlu: **Sovyet Rusyada Ölüm Kampları.** Ankara 1974 Güven Y. 278 s. 20 TL.

Prof. Dr. Rasim Adasal: **Normal ve Anormal Cinsiyet ve Evlilik.** Ankara 1975. Doruk Y. VIII Plâns + 669 s. 100 TL.

Ahmet Rifat: **Tasvîr-i Ahlâk** Ahlâk sözlüğü. Baskıya haz.: Hüseyin Algül. İst. 1975 Tercüman Kitapçılık. 383 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 62»

Güneri Akalın: **Tarımımızın Sosyo-Ekonomik Yapısı Vergileme ve Gelişme.** Ankara 1975. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 219 s. 20 TL.

Prof. Dr. Bedia Akarsu: **Felsefe Terimleri Sözlüğü.** Ankara 1975. Türk Dil Kurumu Y. 236 s. 20 TL.

Yaman Akbayar: **1 Yılın Kılavuzu 1974** I. İst. 1975 (Kendi Yayını 609 s. 35 TL.

Prof Mustafa Akdağ: **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik**

Kavgası. «Celali İsyanları.» Ankara 1975 Bilgi Y. 537 s. 50 TL.

M. Zerrin Akgün: **İslâmiyet Bakımından Bâbilik Bahâilik ve Hukuki durumları - Yargıtay kararları.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 144 s. 15 TL.

Prof Dr. Muammer Aksoy: **Devrimci Öğretmenin kıyımı ve Mücadelesi.** Ankara 1975 (Kendi Yayını) 1298 s. 75 TL.

Dr. Münir Aktepe: **Mehmed Emnî Beyefendi (Paşa)'nin Rusya Sefareti ve Sefâret-Nâmesi.** Ankara 1974 Türk Tarih Kurum Y. 173 s. 48 TL.

Necip P. Alpan: **Tarihin Işığında Bugünkü Arnavutluk.** Ankara 1975. Kardeş Y. 192 s. res., haritalı. 30 TL.

Aytunç Altındal: **Türkiye'de Kadın.** (Marksist bir yaklaşım). İst. 1975 Birlik Y. 287 s. 20 TL.

Cemal Anadol: **Solda Çatlak Var**: İst. 1975 Selâmet Y 231 s. 20 TL.

Anadolu (Anatolia) XVI. 1972. Ankara 1974 A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Eski Önasya - Akdeniz Medeniyetleri Arastırma Enstitüsü Y. 19 planş + IV Harita + 143 s. 75 TL.

Arapça Konuşmalı Libya Rehberi. Haz.: Başak Kitabevi. İst. 1975. Başak Kitabevi. 190 s. 15 TL.

Kemal Arıburnu: **Milli Mücadelede İstanbul Mitingleri.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 78 s. 10 TL.

Prof. Dr. İlhan Arsel: **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına. (Şeriat Devletinden Layik Cumhuriyet'e).** Ankara 1975. A.Ü. Hukuk Fakültesi Y. XXVIII + 818 s. 140 TL.

Cemal Arzu: **İslâmın Dünü — Bugünü** İst. 1975 Hareket Y. 319 s. 25 TL.

Sadi Yaver Ataman: **Dümbüllü İsmail Efendi.** İst. 1975 Yapı ve Kredi Bankası Y. 250 s. + XXX Notlar + XVI res. 50 TL.

Doç. Dr. Türkkaya Ataöv: **Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri.** Ankara 1975. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XXIII + 705 s. 75 TL.

Ergun Aybars: **İstiklâl Mahkemeleri.** Ankara 1975 Bilgi Y. 269 s. res. 25 TL.

Mehmet Aydın: **Müsbet İlim ve Allah.** İst. 1974 Şamil Y. 192 s. 12.50 TL.

Aydınlık. Fevkalâde Amele Nüshaları (Olağanüstü işçi sayıları). Derleyen: Ali Ergin Güran. İst 1975. Katkı Y. 136 s. res. 45 TL.

Necla Aytür: **Amerikan Romanında Gerçekçilik (1870-1900).** Ankara 1974. A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Y. 156 s. 16 TL.

Sâmiha Ayverdi: **Türk Târihinde Osmanlı Asırları.** İst. 1975. Damla Y. 440 s. 30 TL.

Niyazi Berkes: **İslâmlık, Ulusçuluk, Sosyalizm. Arap Ülkelerinde Gördüklerim Üzerine Düşünceler.** Ankara 1975. Bilgi Y. 248 s. 20 TL.

Niyazi Berkes: **Türk Düşününde Batı Sorunu.** Ankara 1975 Bilgi Y. 304 s. 25 TL.

Yahya Kemal [Beyatlı]: **Târih Müsâhabeleri.** İst. 1975. İstanbul Fetih Cemiyeti Y. 174 s. 20 TL.

Beyruni'ye Armağan. Ankara 1974. Türk Tarih Kurumu Y. 301 s. 65 TL.

Ahmet Bican: **Âşıkların Nurları Envâru'l Âşıkîn** 3 cilt; İst. 1974-75. Tercüman Kitapçılık. 936 s. 10+ 10+ 10 TL. «1001 Temel Eser: 48,49,50.»

Sadi Borak: **Atatürkçü ve toplumcu örnek bir adam (Hacı Süleyman Efendi.** İst 1974 (Kendi Yayını). 56 s. 15 TL.

Behice Boran: **İki Açıdan İşçi Partisi Davası** / Necla Fertan: **Hukuk Açısından TİP Davası.** İst. 1975 Bilim Y. 201 s. 15 TL.

Ahmet Borcaklı - Serpil Soyer - Gülten Koçer: **Millî Kütüphane Karagöz Kataloğu.** Ankara 1974 Millî Kütüphane Gn. Md. Müzik ve Güzel Sanatlar Şubesi. 63 s. res. 12.50 TL.

İsmet Bozdağ: **Demokrat Parti ve Ötekiler.** İst. 1975. Kervan Y. 132. 10 TL.

İsmet Bozdağ: **Atatürk'ün Sofrası.** İst. 1975 Kervan Y. 222 s. 20 TL.

Ziya Bursalıoğlu: **Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri.** İlköğretmen Okulu Müdürlerinin yeterliklerine ilişkin bir araştırma. Ankara 1975. A.Ü. Eğitim Fakültesi Y. XVII + 263 s. 25 TL.

S. Yüksel Cebeci: **Silâhların Gölgesinde Demirel:** İst. 1975 Es-Er Ticaret Y. 148 s. 20 TL.

A. Cerrahoğlu: **Türkiye'de Sosyalizmin tarihine katkı.** İst. 1975 May Y. 579 + XLIII s. res. 50 TL.

Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Ankara Üniversitesi Haftası. Ankara 1974. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Y. 255 s. (Fiyatı Yok)

Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Semineri. [Erzurum, 22-25 Ekim 1973]. Erzurum 1974. Atatürk Üniversitesi Y. 317 s. ((Fiyatı Yok)

Cumhuriyet'in 50 nci Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semineri. Ankara 1975. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XX + 1074 s. 75 TL.

Prof. Dr. Tahir Çağatay: **Kapitalist İçtimai Nizam ve Bugünkü Durumu.** İst. 1975 Ötüken Y. 278 s. 20 TL.

Dr. Kemal Çağdaş: **Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş** Ankara 1974. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 100 s. 15 TL.

Prof. Dr. İhsan Çataltaş: **Sınai Stokiometri. Endüstride Kütle ve Enerji Hesaplamaları.** İst. 1975. İnkılâp ve Aka Y. 503. s. 65 TL.

Tevfik Çavdar: **Milli Mücadelenin Ekonomik Kökenleri.** İst. 1974. Köz Y. 166 s. 15 TL.

Emin Çölaşan - Erdinç Özselçuk - Mustafa Özcan: **1973 Seçimleri.** İst. 1975. Milliyet Y. 157 s. 12.50 TL.

Altan Deliorman: **Türklere Karşı Ermeni Komitecileri.** İst. 1975. Boğaziçi Y. 360 s. 25 TL.

Demokratik Sol Düşünce Forumu. Ankara 1974. CHP Gençlik Kolları Y. 376 s. 20 TL.

Devrimciler Faşizmi Yargılıyor. İst. 1975. Aydınlık Y. 354 s. 25 TL.

Şefik Hüsnü [Deymer]: **Türkiye'de Sınıflar.** Ankara 1975. Ülke Y. 325 s. 20 TL.

Hüsnü Dikeçligil: **Milli Eğitim Dâvamız.** İst. 1975 Kutluğ Y. 286 s. 20 TL.

Mehmet Doğan: **100 Soruda Estetik.** İst. 1975. Gerçek Y. 333 s. 25 TL. «100 Soruda: 44»

Doğu Dilleri, II cilt -2. sayı. Ankara 1975. A.Ü. Dil ve

Tarih - Coğrafya Fakültesi Doğu Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Enstitüsü Y. 202 s. 44 TL.

Ecevit adındaki biri yahut İkinci İsmet İnönü: Haz.: N. Çürüksulu - Ş. Adakaleli. İst. 1975. Polemika Y. 360 s. res. 15 TL.

Mithat Enç - Doğan Çağlar - Yahya Özsoy: **Özel Eğitime Giriş. Ankara** 1975. A.Ü. Eğitim Fakültesi Y. XVI + 402 s. 35 TL.

Endonezya Halkının Faşizme Karşı Mücadele Tecrübesi. İst. 1975. Aydınlık Y. 76 s. 6 TL.

Dr. Ziya Eralp: **Turizmin Toplumsal Değişime Sosyo - Ekonomik Etkisi. Karşılaştırmalı Bir Araştırma.** Ankara 1974 A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi XVII + 306 s. 25 TL.

Necmettin Erbakan: **Millî Görüş.** İst. 1975 Dergâh Y. 418 s. 30 TL.

Kâmil Erdeha: **Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler.** İst. 1975. Remzi K. 455 s. 40 TL.

Galip Erdem: **Suçlamalar. 2. cilt.** Ankara 1975. Töre-Devlet Y. 308 s. 20 TL.

Galip Erdem: **Ülkücünün Çilesi,** İst. 1975. Ötüken Y. 264 s. 15 TL.

Galip Erdem: **Sosyalizm ve Milliyetçilik Üzerine Mektuplar.** İst. 1975 Ötüken Y. 414 s. 25 TL.

Muharrem Ergin, John C. Campbell, Trond Gilberg, Nicholas C. Pano: **Sovyet Emperyalizmi Balkanlar ve Türkiye.** Çev. Nejat Muallimoğlu. İst. 1974. Muallimoğlu Y. 165 s. 15 TL.

Nihat Erim: **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs.** Ankara 1975 (Kendi Yayını). 465 s. 40 TL.

Ergin Eroğlu: **Sınıflar Açısından 12 Mart: 12 Mart devam ediyor mu.** İst. 1974. Soyut Y. 343 s. 25 TL.

Prof. Dr. Hamza Eroğlu: **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 320 s. 25 TL.

Doç. Dr. Cem Eroğlu: **Anayasayı Değiştirme Sorunu.** (Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi). Ankara 1974. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. XV + 279 s. 20 TL.

Doç. Dr. Mehmet Eröz: **Marxizm Leninizm ve Tenkidi.** İst. 1974. İrfan Y. 356 s. 25 TL.

Doç. Dr. Mehmet Eröz: **Doğu Anadolunun Türklüğü.** İst. 1975. Türk Kültür Y. 175 s. 10 TL.

Dr. Hayri Ertem: **Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası.** Ankara 1974. Türk Tarih Kurumu Y. 181 s. 65 TL.

Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları. Haz.: İhsan Ilgar. İst. 1975. (Kendi Yayını). 307 s. res. 30 TL.

Mustafa Ragıp Esatlı: **İttihat ve Terakki.** İst. 1975. Hürriyet Y. 735 s. 50 TL.

Vedii Evsal: **Ortadoğu'da Savaş.** İst. 1975. Yağmur Y. 368 s. res. 25 TL.

Faik Reşat: **Eslâf. Eski Bilginler, Düşünürler, Şiirler.** Baskıya Hazırlayan: Şemsettin Kutlu. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık 350 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 65»

Ord. Prof. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu: **Karl Marx ve Sistemi.** İst. 1975 Ötüken Y. 395 s. 25 TL.

Dr. Nurettin Fidan: **Mektupla Öğretim Üzerine.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 64 s. 10 TL.

Gelibolulu Mustafa Âlî: **Mevâ'idü'n-Nefâis Fî Kavâ'idi'l-Mecâlis. 16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunda gelenekler - görenekler ve sosyal hayat.** Çev.: Cemil Yener. İst. 1975 Hünkâr Y. 196 s. X Gravür. 15 TL.

Prof. Dr. İsmet Giritli: **Ortadoğu - Petrol Kıbrıs ve Türkiye.** İst. 1975. Belge Y. 264 s. 20 TL.

Mahmut Goloğlu: **Milli Şef Dönemi. (1939-1945).** Ankara 1974. Goloğlu Y. 423 s. 40 TL.

Abdülbâki Gölpınarlı: **Sosyal Açıdan İslâm Tarihi.** Hz. Muhammed (S.M.) ve İslâm'ın ilk devri. İst. 1975 İnkılâp ve Aka K. 480 s. 40 TL.

Dündar Günday: **Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı Özellikleri ve Divan Rakamları.** Ankara 1974. Türk Tarih Kurumu Y. 259 s. 220 TL.

Dr. Agâh Oktay Güner: **İsraf Ekonomisi.** İst. 1975. Damla Y. 298 s. 25 TL.

Günümüzde Emperyalist Sömürü Mekanizması. T.İ.B araştırması. Ankara 1975. Tüm İktisatçılar Birliği Y. III s. 5 TL.

Mithat Gürata: **Unutulan Adetlerimiz ve Loncalar.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 151 s. 15 TL,

Doç. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu: **Türkiye'nin Çıkmazları.** İst. 1975. Türk Kültür Y. 334 s. 20 TL.

Doç Dr. Necmettin Hacıeminoğlu: **Milliyetçilik Ülkücülük Aydınlar.** Ankara 1975. Töre-Devlet Y. 316 s. 20 TL.

Doç. Dr. Beşir Hamitoğulları: **Çağdaş İktisadi Sistemler. Oluşum ve Değişim Aşamaları ile Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım.** Ankara 1975. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi XXXVII + 688 s. 70 TL.

Orhan Hançerlioğlu: **İnanç Sözlüğü. Dinler - Mezhepler - Tarikatler - Efsâneler.** İst. 1975 Remzi K. 861 s. 75 TL.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu: **Türkçenin Ekleri.** Ankara 1974. Türk Dil Kurumu Y. 173 s. 15 TL.

Dr. Baymirza Hayit: **Türkistan Rusya ile Çin arasında.** İst. 1975. Otağ Y. 437 s. 60 TL.

Hoca Saadeddin Efendi: **Tacü't-Tevârih.** cilt II. Haz.: İsmet Parmaksızoğlu. İst. 1975. Kültür Bakanlığı - Kültür Y. 348 s. 9 TL.

Dr. Baymirza Hayit: **Sovyet Rusya Emeperyalizmi ve Türk Dünyası.** Ankara. 1975. Güven Y. 392 s. 30 TL.

Nazlı Ilıcak: **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor. I.** cilt. İst. 1975. Kervan Kitapçılık 352 s. res. 35 TL.

Irak Kürk Halk Hareketi ve Baas Irkçılığı. Ankara 1975. Komal Y. 271 s. 20 TL.

Doç. Dr. Alpaslan Işıklı: **Ücret.** Ankara. 1975. Doğan Y. VII + 137 s. 10 TL.

Attilâ İlhan: **Faşizmin Ayak Sesleri.** Ankara 1975. Bilgi Y. 366 s. 20 TL.

İsmail Beşikçi Davası 1. Ankara 1975. Komal Y. 543 s. 35 TL.

Feridun Kandemir: **Jön Türklerin Zindan Hatıraları.** İst. 1975 Muhit Y. 158 s. 15 TL.

Harun Karadeniz: **Eğitim Üretim İçindir.** İst. 1975 Gözlem Y. 94 s. res. 10 TL.

Zafer Karib: **Kıbrıs Meselesi Beynelmilel Güçler ve Yıktırılan C.H.P. - M.S.P Hükümeti.** İst. 1975. Çığır ve İhya Y. 202 s. 15 TL.

Dr. Cahit Kavcar: **II. Meşrutiyet Devrinde Eedebiyat ve Eğitim 1908-1923** Ankara 1974. A.Ü. Eğitim Fakültesi Y. 287 s. 47.60 TL.

Dr. Yahya Kemal Kaya: **İnsan Yetiştirme Düzenimiz. Politika - Eğitim - Kalkınma.** Ankara 1974. (Kendi Yayını). 432 s. 40 TL.

Mehmet Kılınç: **İktisadi Mücadeleden Siyasi Mücadeleye.** Ankara 1975 Petkim İş Y. 121 s. 10 TL.

Kınalızâde Ali Efendi: **Devlet ve Aile Ahlâkı.** Baskıya Haz.: Ahmet Kahraman. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 287 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 69»

Kırım Savaşı. Derleyen: Aziz Kaylan. İst. 1975. Milliyet Y. 192 s. res. 20 TL.

Cezmi Kırımlıoğlu: **Milli Eğitimde Haçlı Seferleri 1. Kitap.** Ankara 1975. Töre Devlet Y. 320. s. 20 TL.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı: **Osmanlı Tarihinin Maddesi.** Cilt 1. İst. 1974 Tarihsel Maddecilik Y. 327 s. 20 TL.

Nusret Kirişcioğlu: **Partilerimiz ve Liderleri.** 1973-1975. İst. (Kendi Yayını). 359 s. 25 TL.

Hasan Ali Koçer: **Türk Milli Eğitim Teşkilâtı I.** Ankara 1975. A.Ü. Eğitim Fakültesi Y. VI + 329 s. 60. TL.

Koçgiri Halk Hareketi. 1919-1921. Ankara 1975. Komal Y. 99 s. res. 10 TL.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz: **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili.** Ankara 1974. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 129 s. 22 TL.

Prof. Dr. Âmiran Kurtkan: **Sosyolojik Açıdan Tasavvuf ve Laiklik.** İst. 1975. Fakülteler Matbaası 119 s. 12.50 TL.

Hasan Küçük: **Kaptân-ı Derya Kılıç Ali Paşa.** İst. 1975 Yağmur Y. 169 s. 15 TL.

Yalçın Küçük: **Endüstrileşme Sürecinin Temel Sorunları-Sovyet Deneyimi 1925-1940.** İst. 1975. Bilim Y. 423 s. 30 TL.

Mehmet Arif: **1001 Hadis. 2 cilt.** Baskıya Haz.: Ahmet Kahraman. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 486 s. 10+10 TL. «1001 Temel Eser: 51, 52»

M. Aziz Ahmet: **Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu.** Baskıya Haz.: Tansu Say. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 336 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 60»

Kadir Mısıroğlu: **Osmanoğulları'nın Dramı.** İst. 1974. Sebil Y. 474 s. 30 TL.

Uğur Mumcu: **Suçlular ve Güçlüler.** İst. 1975. Tekin Y. 537 s. 30 TL.

Ziya Gökalp Mülayim: **Genel ve Tarımsal Kooperatifçilik.** Ankara 1975. Bilgi Y. 435 s. 40 TL.

Nazım Hikmet: **Faşizm ve Sınıflar ve Emperyalizm.** İst. 1975. Özgün Y. 104 s. 10 TL.

Doç. Dr. Özer Ozankaya: **Toplum Bilime Giriş.** Ankara 1975. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. 296 s. 30 TL.

Doç. Dr. Özer Ozankaya: **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü.** Ankara 1975. Türk Dil Kurumu Y. 168 s. 15 TL.

Mehmet Öksüz: **Halk İktidarı.** İst. (tarihsiz). Tekin Y. 255 s. 20 TL.

Dr. Süheyla Öncel: **İtalyan Dili Grameri 2.** Ankara 1974. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 117 s. 16 TL.

Mehmet Önder: **Atatürk'ün Yurt Gezileri.** Ankara 1975. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 370 s. + 99 planş. 60 TL.

İbrahim Özgentaş: **Türkiye'de Eğitim Araştırmaları. 1973-1974.** Ankara 1975 M.E.B. Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Dairesi Y. IV + 91 s. (Fiyatı Yok).

Dr. Sedat Özkol: **Türkiye Ulaşımının Ekonomi Politiği.** İst. 1975. İnşaat Mühendisleri Odası Y. 236 s. 25 TL.

M. İskender Özturanlı: **Barış ve Özgürlük. Denemeler,** Konuşmalar, Demeçler. İst. 1975. Sander Y. 205 s. 20 TL.

Parti Liderlerinin Ruh Portreleri. İst. 1975 Umur Kitapçılık. 285 s. 20 TL.

Resneli Niyazi: **Balkanlarda Bir Gerillacı. Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi Bey'in Anıları.** İst. 1975 Çağdaş Y. 238 s. 20 TL.

Dr. Fahri D. Sadıklar: **Yüz Yıl Yaşamak.** İst. 1975 (Kendi Yayını). 94 s. 15 TL.

Kayhan Sağlamer: **Kıbrıs Herakâtı. Ecevit Olayı. Bir**

Başbakanın Doğuşu. III. cilt. İst. 1975 Belge Y. 270 s. 20 TL.

Nejdet Sançar: **Nâzım Hikmet Masalı.** İst. 1975. Afşın Y. 150 s. 15 TL.

Osman Yavuz Saral: **Kaybettiğimiz Rumeli.** İst. 1975. Boğaziçi Y. 265 s. 20 TL.

Doç. Dr. Nevin Selen: **Alman Dilinin Fonolojisi.** Ankara 1975. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 61 s. 12 TL.

Seydî Ali Reis: **Mir'at-ül Memalik.** Baskıya Haz.: Necdet Akyıldız. İst. 1975 Tercüman Kitapçılık. 175 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 61»

Necdet Sevinç **Ajan Okulları.** İst. 1975 Dede Korkut Y. 238 s. 15 TL.

İsmet Solak: **İsmail Cem Dosyası.** Ankara 1975. Ankara Y. 318 s. 25 TL.

Ayhan Songar: **Haşhaş Meselesi ve Türkiye.** İst. 1974. Hareket Y. 77 s. res. 7.50 TL.

Sultan Abdülhamit: **Siyasî Hâtırâtım.** İst. 1974. Hareket Y. 212 s. 20 TL.

Kemal Sülker: **Sendikacılar ve Politika:** İst. 1975. May Y. 382 s. 25 TL.

Remzi Şahin: **Demokratik Sol ve Çağdaş Sağcı Ecevit.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 144 s. 15 TL.

Şevket Kazan Dosyası: Hazırlayanlar Rahmetullah Karakaya, Bekir Kopar. İst. 1975. Arslan Y. 208 s. 15 TL.

Şiblî Numanî: **Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi. I. cilt.** Çev.: Dr. Talip Yaşar Alp. İst 1975. Hikmet-Dâva-Çağ Y. 312 s. 20 TL.

Rauf Tamer: **Düzen Kavgası.** İst. 1974 Toker Y. 189 s. 15 TL.

Rauf Tamer: **Solun Namusu.** İst. 1975. Toker Y. 262 s. 20 TL.

Aydın Taneri: **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezîr-i A'zamlık (1299-1453).** Ankara 1974. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 155 s. 20 TL.

Uğur Tekin: **Ecevit'in Günah Galerisi.** İst. 1975 Umur Y. 284 s. 20 TL.

İsmail Hakkı Tonguç: **İş ve Meslek Eğitimi.** Ankara 1974

İbrahim Topçuoğlu: **Türkiye'de İlk Sendika Sarıkışla'da** 1932 İst. 1975. Öncü Y. 77 s. res. 10 TL.

Bekir Toprak: **Allaha Adanan Yumruk Muhammed Ali.** İst. 1974. Hareket Y. 141 s. res. 15 TL.

TİİKP Davası Belgeler - I Tüzük ve Program Taslakları ve Parti Kararları. İst. 1975. Aydınlık Y. 102 s. 5 TL.

Hüsamettin Tuğaç: **Bir Neslin Dramı, Anılar.** İst. 1975 Çağdaş Y. 235 s. 20 TL.

Timur: **Benim Devletim. Tüzükat-ı timûrîn ve Cengiz yasası. Doğu devlet yapılarına giriş: I.** Haz.: Alemdar Yalçın. İst. 1974. Fetih Y. 136 s. 10 TL.

Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş: **Klâsik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri. II. Cilt.** İst. 1974. İst. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. No: 1877 XVI + 596 Metin + XIX s. 62.75 TL.

Türk Dil Kurumu: **Derleme Sözlüğü. VII. cilt. (K). (Ankara 1975. Türk Dil Kurumu Y. 2577-3056 s. 50 TL.**

Prof. Dr. İsmail Türk: **Maliye Politikası (Amaçlar-Araçlar) ve Çağdaş Bütçe Teorileri.** Ankara 1975. Doğan Y. XIX + 371 s. 45 TL.

Alparslan Türkeş: **Temel Görüşler.** İst. 1975. Dergâh Y. 406 s. 30 TL.

Türkiye Halk İştirakiyûn Fırkası Yayın Organları I. Emek 1. Yeni Hayat 1, 2, 3. Derleyen: Ali Ergin Güran. İst. 1975. Katkı Y. 147 s. 60 TL.

Türkoloji Dergisi. VI cilt. 1 sayı. Ankara 1974. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 259 s. 40 TL.

Prof. Dr. Cavit Orhan Ttengil: **100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları.** İst. 1975. Gerçek Y. 255 s. 20 TL. «100 Soruda: 45»

I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Program ve Bildiri Özetleri. Ankara 1975. Millî Folklor Araştırma Dairesi Y. VII + 327 s. (Fiyatı Yok)

Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı: **Çandarlı Vezir Ailesi.** Ankara 1974. Türk Tarih Kurumu Y. 124 + XXIII levha 55 TL.

Metin Ülgüray: **Yirminci Yüzyıl Raporu.** İst. 1975. Sander Y. 165 s. 15 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **Devirden Devire. II cilt.** Ankara. 1975. Bilgi Y. 457 s. 25 TL.

Yapı ve Kredi Bankası: **İstanbul.** İst. 1974. Yapı ve Kredi Bankası Y. 111 s. res. 100 TL.

«Yardım» ve Yabancı Sermaye Sömürüsü. Ankara 1975. Töb-Der Y. 104 s. 7.50 TL.

Hilmi Yavuz: **Felsefe ve Ulusal Kültür.** İst. 1975. Çağdaş Y. 218 s. 15 TL.

Ayhan Yetkiner: **Mustafa Kemal'lerin Yeni Sesi. Ecevit Konuşuyor.** İst. 1975. Martı Y. 191 s. 20 TL.

50. Yıl Armağanı Genel Konular. Cilt: II. Eruzurum 1974. Atatürk Üniversitesi Y. 441 s. res. 61 TL.

50. Yıl Armağanı Erzurum ve Çevresi. Cilt I. Erzurum 1974. Atatürk Üniversitesi Y. 269 s. res. 40 TL.

Prof. Dr. Cemal Yıldırım: **100 Soruda Bilim Tarihi.** İst. 1974. Gerçek Y. 225 s. 20 TL. «100 Soruda: 43»

Yusuf Has Hâcib:**Kutadgu Bilig.** Çev.: Reşit Rahmeti Arat. Ankara 1974. Türk Tarih Kurumu Y. XXVII + 477 s. 75 TL.

Ahmet N. Yücekök: **Erzurum, Gerede, Diyarbakır, Elâzığ Olayları.** Ankara. 1975. Anka Ajansı Y. 292 s. 25 TL.

Zekeriyyazade: **Ferah Cerbe Fetihnamesi.** Haz.: Orhan Şaik Gökyay. İst. 1975. (Kendi Yayını). IV planş + 182 s. 20 TL.

Ziya Paşa: **Zafernâme.** Haz.: Fikret Şahoğlu. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 199 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 68»

Necmiye Meltem Aba: **Umut Adam Ecevit.** Ankara 1975. Telliağaoğlu Y. 248 s. 20 TL.

İsmail Hakkı Acar: **Zara Folkloru.** Sivas 1975. (Kendi Yayını). 112 s. 10 TL.

Doç. Dr. Erdoğan Akkan: **Sinop Yarımadasının Jeomorfolojisi.** Ankara 1975. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 107 s. Haritalı 22 TL.

Doç. Dr. Yahya Akyüz: **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu. (1919-1922).** Ankara 1975. Türk Tarih Kurumu Y. X + 247 s. V planş. 65 TL.

M. Kâzım Anık Ali Abdullah Doğan: **Devlet Memurları Kanunu.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 108 s. 20 TL.

Antropoloji. 7. sayı (1972-1973). Haz.: Anonim. Ankara 1975. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bilimleri Araştırma Enstitüsü Y. 340 s. res. 58 TL.

Sadık Artukmaç: **İnşaat Hukuku.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 346 s. 75 TL.

Doç. Dr. Gürsel Aytaç: **Romancı Yönüyle Heinrich Böll.** Ankara 1975. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 312 s. 37 TL.

O. Orhan Bali: **Yatırımların Teşviki.** Mevzuat ve Uygulama Esas ve Usulleri. Ankara 1975. (Kendi Yayını). 268 s. 50 TL.

Ali Bayındır: **Millî Harp Sanayi.** İst. Millî Hareket Y. 72 s. 7.50 TL.

Mehmet Ali Birand: **30 Sıcak Gün.** İst. 1975. Milliyet Y. 286 s. res. 35 TL.

İsmet Bozdağ: **Atatürk ve Eşi Latife Hanım:** İst. 1975. Kervan Y. 272 s. 20 TL.

Kemal Bölükbaşı Ömer Bölükbaşı: **İtiraz ve Savunma Yolları.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 278 s. 60 TL.

Cevdet Çulpan: **Türk Taşköprüleri Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar.** Ankara 1975. Türk Tarih Kurumu Y. XXII + 257 s. CLXIV planş. 250 TL.

Süleyman Demirel: **Büyük Türkiye.** İst. 1975. Dergâh Y. 442 s. 30 TL.

Dr. Mehmet Doğan: **Batılılaşma İhaneti.** İst. 1975. Dergâh Y. 125 s. 10 TL.

Mesut Erez: **Bankalar Sistemi ve Devlet Kontrolu.** Ankara 1975. Eskişehir Bankası Y. 383 s. 75 TL.

Menteş A. Ertay: **Sermaye Piyasası ve Tekniği.** Ankara. 1975. (Kendi Yayını). 242 s. 50 TL.

Turhan Feyzioğlu: **Millet Yolunda.** İst. 1975. Dergâh Y. 365 s. 30 TL.

Mahmut Goloğlu: **Trabzon Tarihi. Fetihten Kurtuluşa Kadar.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 307 s. 30 TL.

Ergun Göze: **Üniversite Dosyası. Profesörler Geçiyor.** İst. 1975. Bedir Y. 215 s. 15 TL.

Ahmet Güner: **Türkiye'deki Rusya.** İst. 1975. Toker Y. 366 s. 20 TL.

Ahmet Gürlel **Memleketim Develi.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 279 s. res. 50 TL.

Nazlı Ilıcak: **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor.** Cilt: II. İst. Kervan Y. 357 - 687 s. res. 25 TL.

M. Yaşar Kandemir: **Mevzû Hadisler. (Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi.).** Ankara 1975. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. 215 s. 27.50 TL.

Hayrettin Karaman: **İslâm Hukukunda İctihad.** Ankara 1975. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. 260 s. 32.50 TL.

Cezmi Kırımlıoğlu: **Millî Eğitimde Haçlı Seferleri 2. Kitap.** Ankara 1975. Töre-Devlet Y. 392 s. 25 TL.

Şükrü Kızılot: **Vergi Uygulamasında Ortalama Kâr Hadleri.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 194 s. 35 TL.

Er Kund: **Kibernetik. Felsefe ve Bilimler Arasında Köprü** İst. 1975. (Kendi Yayını). 183 s. 20 TL.

Mustafa Müftüoğlu: **Yakın Tarihimizde Cinayetler.** İst. 1975. Yağmur Y. 386 s. 25 TL.

Aydın Olgun: **Kıbrıs'ın Anatomisi 4 devir 4 lider.** Ankara 1975. (Kendi Yayını). 95 s. 15 TL.

Sinan Onbulak: **Analiz Ruhi Olaylar ve Ölümden Sonrası. Doğu ve Batıda İnanç ve Araştırmalar.** İst. 1975. Dilek. Y. 361. s. 30 TL.

Dr. Osman Öztürk Bekir Topaloğlu: **Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslâmî Eserler Bibliyografyası. (1923-1973).** Ankara 1975. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. 171 s. 35 TL.

Murat Sarıca - Erdoğan Teziç - Özer Eskiyürt: **Kıbrıs Sorunu.** İst. 1975. İst. Üniversitesi Y. X + 474 s. 55 TL.

Seçme Hadisler. Haz.: İbrahim Eken - Ahmet Serdaroğlu Yakup İskender İbrahim Atay. Ankara 1975. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. 274 s. 20 TL.

Akın Simav: **Turan Güneş'in Siyasal Kavgaları.** İzmir. 1975. (Kendi Yayını). 351 s. 25 TL.

Aydın Taneri: **Türk Devlet Geleneği. —Dünya ve Bugün—**

Ankara 1975. A.Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. XI + 292 s. 67 TL.

Muammer Taylak: **Türkiye'de Anarşi ve Bolşeviklik Belâsının Sorumlusu. C.H.P.** İst. 1975 Bedir Y. 194 s. 15 TL.

Bekir Topaloğlu: **İslâm Kelâmcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı (İsbât-ı Vâvib).** Ankara (tarihsiz). Diyanet İşleri Başkanlığı Y. 207 s. 20 TL.

Dr. Günay Tümer: **Bîrûni'ye Göre Dinler ve İslâm Dini.** Ankara 1975. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. VIII + 163 s. 25 TL.

Cavit Orhan Tütengil: **Atatatürk'ü Anlatmak ve Tamamlamak.** İst. 1975. Varlık Y. 225 s. 15 TL.

Mücteba Uğur M. Cemâl Sofuoğlu: Sahîh-i Buhârî **Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi Kılavuzu.** Ankara 1975. Diyanet İşleri Başkanlığı Y. 519 s. 45 TL.

Vaka-ı Cedid Yayla İmamı Tarihi ve Yeni Olaylar. Baskıya Haz.: Yavuz Senemoğlu. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 170 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 70»

Ömer Yaşar: **Yatırım ve Yatırımcı Rehberi.** Ankara 1975 (Kendi Yayını). 361 s. 100 TL.

EDEBİYAT - GÜZEL SANATLAR.

B. ÇEVİRİ

Philip Agee: **Cia Günlüğü. 2 cilt.** Çev.: Mine Üner İst. 1975 (E) Y. VII plan + 852 s. 25+25 TL.

Williams Alan: **Beria'nın Anıları** Çev. İvi Özerel. İst. 1974 Nebioğlu Y. 333 s. 25 TL.

İsaac Babel: **Odesa Masalları.** Çev.: M. Ragıp Zaralı. İst. 1975. Yücel Y. 211 s. 15 TL.

Francis Bacon: **Bütün Denemeler.** Çev.: Akşit Göktürk. İst. 1974. Cem Y. 260 s. 20 TL.

Heinrich Böll: **İftira.** Çev.: Ahmet Cemal. İst. 1974. Altın Kitaplar Y. 252 s. 20 TL.

Luc Benoist: **Resim Tarihi.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. 1975. Gelişim Y. 127 s. 10 TL.

Simone Berteaut: **Kaldırım Serçesi** Çev.: Aydın Emeç. İst. 1975. (E) Y. 595 + XVI res. 35 TL.

Vasil Bikov: **Alplerin Türküsü.** Çev.: Nejat Çetinok. İst. 1974. Koza Y. 227 s. 17.50 TL.

Eugene Bird: **Dünyanın En Yalnız Adamı.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. 1974. Uycan Y. 330 res. 20 TL.

Georges Blond: **Pasifik Savaşı.** Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. 1975. Bashan Y. 441 s. haritalı 30 TL.

B. Brecht: **Deneysel Tiyatro. Anlaşmanın Önemi. Küçük Burjuva Düğünü.** Çev.: Kaya Oztas. Ankara 1975. Toplum Y. 132 s. 12.50 TL.

Çağdaş Yugoslav Hihâyeleri Antolojisi. Ankara 1925. Düzenleyip Çev.: Necati Zekeriya: İst. 1975. Varlık Y. 142 s. res. 10 TL.

Erskine Caldwell: **Bir Garip Zenci.** Çev.: Muzaffer Reşit İst. 1975. Varlık Y. 153 s. 10 TL.

Albert Camuc: **Uyumsuz Yaşama.** Çev.: Tahsin Yücel. İst. 1974. Varlık Y. 152 s. 10 TL.

Alexis Carrel: **Not Defteri** Çev.: Ord. Prof. Sadi Irmak. İst. 1975. (Baha Matbaası). 71 s. 10 TL.

B. Champigneulle: **Müzik Tarihi.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. 1975. Gelişim Y. 131 s. 10 TL.

J. M. Mc Clary: **Tilki Payı.** Çev.: Nazan Erkmen. İst. 1975. Hürriyet Y. 616 s. 50 TL.

Carl Von Clausewits: **Savaş Üzerine.** Çev.: Şiar Yalçın İst. 1975. May Y. 341 s. 25 TL.

Colette Davenat: **Aşkın Binvüzü.** Çev.: Rana Kaptaroğlu. İst. 1975. Milliyet Y. 438 s. 30 TL.

Gwen Davis: **Yalan Yaşayanlar.** Çev.: Armağan İlkin İst. 1975. Hürriyet Y. 531 s. 40 TL.

Dostoyevski: **Batı Çıkmazı. Puşkin üzerine konuşma.** Çev.: Ülker Bilgin. İst. 1975. Dergâh Y. 96 s. 10 TL.

Peter Driscoll: **Çengel.** Çev.: Turgut Arıkan. İst. 1975. (E) Y. 321 s. 20 TL.

Petru Dumitriu: **Sırat Köorüsünde Buluşma.** Çev.: Adnan Yassıtepe. İst. 1975. Boğaziçi Y. 333 s. 20 TL.

Robert Erichton: **Ocak.** Çev.: Fikret Arıt. İst. 1974. (E) Y. 499 s. 30 TL.

A. De Saint - Exupery: **Küçük Prens.** Çev.: Azra Erhat. İst. 1975 Varlık Y. 80 s. res. 5 TL.

Maria Fagyas: **Dul Tezgâhı.** Çev.: Hâle Kuntay. İst. 1974 (E) Y. 335 s. 20 TL.

Anatole France: **İhtilâlin Çocukları.** Çev.: Dehen Oral. İst. 1975. Oda Y. 252 s. 20 TL.

Romain Gary: **Partizan Nadejda.** Çev.: Sevgi Karaca. İst 1975 Selkan Y. 280 s. 20 TL.

F. Gladkov: **Fabrika.** Çev.: Attila Tokatlı. Ören - Burhaniye 1975. Gezegen Y. 419 s. 25 TL.

Gladkov: **Gizli Kahramanlar.** Çev.: Burç Evrim. İst. 1975 Özgün Y. 213 s. 15 TL.

William Goldman: **Vahşi Koşu.** Çev.: Aziz Üstel. İst. 1975 Altın Kitaplar Y. 281 s. 20 TL.

Maksim Gorki: **Arkadaş.** Çev.: Gülen Fındıklı. İst. 1975. Oda Y. 197. s. 15 TL.

Maksim Gorki: **Klim Samgin'in Hayatı - (Kırk Yıl).** I. cilt. Gençlik Yılları Çev.: Adnan Cemgil. İst. 1975 May. Y. 783 s. 40 TL.

Maksim Gorki: **Klim Samgin'in Hayatı (Kırk Yıl)** Cilt I. Çev.: Naime Yılmaer. İst. 1975. Cem Y. 679 s. 40 TL.

Gorki: **Mapushanede.** Çev.: Azmi Arna. İst. 1975. Yol. Y. 111 s. 10 TL.

Brul Graeme: **Haber Gece Yayılır.** Çev.: Ender Altuğ. İst. 1975. Milliyet Y. 200 s. 12.50 TL.

Hans Habe: **Binlerce Şehit.** Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İst. 1974. (E) Y. 389 s. 25 TL.

Arthur Hailey: **Tefeciler.** Çev.: Özay Süsoy. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 659 s. 40 TL.

Wili Heinrich: **Cehennemde Tatil.** Çev.: Çiğdem Bozdoğan. İst. 1975. Milliyet Y. 534 s. 35 TL.

Ernest Hemingway: **Paris Bir Şenliktir.** Çev.: Saydam Özel. Ankara 1975. Bilgi Y. 231 s. 15 TL.

Shaun Herron: **Anarşist.** Çev.: Azize Bergin. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 396 s. 25 TL.

Patricia Highsmith: **Şamata** Çev.: Sevil Güner. İst. 1975 (E) Y. 351 s. 20 TL.

Victoria Holt: **«Bir Gecelik Gelin»den sonra Bin Fenerli**

Ev. Çev.: Tomris Kalyoncuoğlu. İst. 1975 Hürriyet Y. 323 s. 25 TL.

Eyvind Johnson: **Saltanat Günleri.** Çev.: Nihal, Yeğinobalı. İst. 1974. Cem Y. 480 s. 30 TL.

Verek Lewellyn - Jones: **Her Kadın İçin.** Çev.: Çiğdem Öner. İst. 1975. Hürriyet Y. 368 s. 30 TL.

James Kerr: **Klinik.** Çev.: Özay Süsoy - Azize Bergin. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 432 s. 30 TL.

Joseph Kessel: **Gölgeler Ordusu.** Çev.: İlksen Tuncay. İst. 1974 Bilim ve Sosyalizm Y. 214 s. 17.50 TL.

Ronald Mc Kie: **Kahramanlar.** Çev.: Reha Pınar. İst. 1975. Baskan Y. 250 s. haritalı 20 TL.

D. H. Lawrence: **Yağmur Kuşağı.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. 1975. Halk El Sanatları ve Neşriyatı A.Ş. Y. 391 s. 35 TL.

Jack London: **Uçurum Halkı.** Çev.: Ziya Gün. İst. 1974. Birlik Y. 208 s. 15 TL.

Jack London: **Acı Kuvvet.** Çev.: Necati Peker. İst. 1975. Koza Y. 131 s. 15 TL.

Jack London: **Bir Düzine Yumurta.** Çev.: Azmi Arna İst. 1975. Yol Y. 160 s. 15 TL.

Jack London: **Can Yoldaşı.** Çev.: Reşat Öktem. İst. 1975. Yücel Y. 222 s. 15 TL.

Jack London: **Demiryolu Serserileri.** Çev.: Sevgi Karaca. İst. 1974. Selkan Y. 208 s. 15 TL.

Jack London: **Meksikalı Devrimci.** Çev.: Şemsa İlkin İst. 1975. Yücel Y. 200 s. 15 TL.

Jack London: **Şafak Kızı** Çev.: İrfan Yalçın İst. 1975. Yankı Y. 160 s. 10 TL.

Helen Macinnes: **Salzburg'daki Adam.** Çev.: Can Eren. İst. 1975. Uycan Y. 560 s. 30 TL.

K. J. Macksey. Mc: **Panzer Birlikleri.** Çev.: Şahin Selçuk Erengün. İst. 1975. Baskan Y. 232 s. res. 15 TL.

Alistair Maclean: **Karakuş.** Çev.: İlter H. Dülge. İst. 1975 Milliyet Y. 319 s. 20 TL.

Laurens Marks: **Her Zaman 1. Mevki.** Çev.: Gönül Suveren. İst. 1975. Milliyet Y. 200 s. 15 TL.

Sacher Masoch: **Kürklü Venüs** Çev.: Tahsin Yaşamak. Ankara 1974. Bilgi Y. 264 s. 20 TL.

Prosper Mérimée: **Karmen (Carmen).** Çev.: Yaşar Nabi. İst. 1975. Varlık Y. 118 s. 8 TL.

Robın Moore: **Kabadayı.** Çev.: Aziz Üstel. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 445 s. 30 TL.

Leonard Mosley: **Petrol Savaşı.** Çev.: Halim İnal. İst. 1975 (E) Y. 493 s. 30 TL.

Pablo Neruda: **Seçmeler** Çev.: Enver Gökçe. Ankara 1975 Kızılırmak Y. 144 s. 15 TL.

Pablo Neruda: **Yaşadığımı İtiraf Ediyorum.** Çev.: Ahmet Arpad. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 442 s. 30 TL.

Prof. R. A. Nicholson: **Mevlâna Celâleddin Rûmî.** Baskıya Haz.: Ayten Lermioğlu. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 208 s. 10 TL. «1001 TemelEser: 53»

Paul Nizan: **Fesat.** Çev.: Özdemir İnce. Ankara 1975. Bilgi Y. 256 s. 15 TL.

Jose Vicente Ortuno: **Acı Kökler.** Çev.: Safa M. Yurdanur. İst. 1974. Göl Y. 412 s. 25 TL.

Gudrun Pausewang: **Dona Agata'nın Kaçırılışı.** Çev.: Hâle Kuntay. İst. 1975. Milliyet Y. 301 s. 20 TL.

Brice Pelman: **Bu İş Burada Biter.** Çev.: Kervan Kitapçılık Y. 173 s. 15 TL.

Talmage Powell: **Ölümle Yarış.** Çev.: Mine Ünel. İst. 1975. Milliyet Y. 224 s. 25 TL.

Jacques Prévert: **Ay Operası** Çev.: Nurî Pakdil. Ankara. 1975. Edebiyat Dergisi Y. 61 s. 7.50 TL.

Ayn Rand: **Yaratılan Dünya.** Çev.: Gülten Suveren. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 622 s. 40 TL.

Piers Paul Read: **Soğuk Ölüm.** Çev.: Ömer Madra. İst. 1975. Uycan Y. 396 s. 30 TL.

Harold Robbins: **Tecavüz.** Çev.: Canset Işık. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 465 s. 30 TL.

Emmanuel Roblès: **Buna Şafak Diyorlar.** Çev.: Erdoğan Tokatlı. İst. 1974. May Y. 227 s. 15 TL.

Emmanuel Roblès **Özgürlüğün Bedeli. (Montserrat).** Oyun. Çeviren.: Kaya Öztaş. Ankara 1975. Dil Y. 128 s. 12.50 TL.

Gaby Von Schonthan: **Kral'ın Metresi. Kontes Du Barry'-in Hatıraları.** Çev.: Osman Nebioğlu. İst. 1975. Nebioğlu Y. 245 s. 15 TL.

Thomas N. Scortia - Frank M. Robinson: **Cehennem Kulesi.** Çev.: Öz Dokuman. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 494 s. 30 TL.

Steve Shagan: **Sokak Melekleri.** Çev.: Aziz Üstel. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 275 s. 20 TL.

Miguel Otero Silva: **...Ve Gözyaşlarınızı Tutun. Önsöz. Pablo Neruda.** Çev.: Ayda Düz. İst. 1975. Payel Y. 202 s. 15 TL.

Kostantin Simonov: **Gündüzler ve Geceler.** Çev.: Ahmet Ekeş. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 397 s. 25 TL.

Aleksander Soljenitsin: **Gulag Takım Adaları'nın Devamı İş, Ruh Yıkımı ve Dikenli Tel.** 2. cilt Çev.: Selim Toygan. İst. 1975. Nebioğlu Y. 598 s. res. 40 TL.

Henry Sutton: **Özgürlük.** Çev.: Cavide Uzdil. İst. 1974. Milliyet Y. 479 s. 30 TL.

Lao - Şe: **Çekçek.** Çev.: Aykut Derman. İst. 1975. Konuk Y. 256 s. 20 TL.

Mikis Theodorakis: **Direnme Günlüğü.** Çev.: Ahmet Angın. İst. 1974. Payel Y. 416 s. 25 TL.

Paul Tillard: **Kuklacı.** Çev.: S. Kaya. İst. 1975. Cem Y. 281 s. 20 TL.

Tolstoy: **Kazaklar.** Çev.: Ahmet Ekeş. İst. 1975. Milliyet Y. 304 s. 20 TL.

B. Traven: **Hükümet.** Çev.: Şemsa İkin. İst. 1975. Yücel Y. 266 s. 20 TL.

Truva ve Tahta Atın Öyküsü. Homeros - İliada. Çev.: Oya Özdilek. İst. 1975. Dilek Y. 147 s. res. 12.50 TL.

Leon Uris: **Çaresizler.** Çev.: Mehmet Harmancı. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 469 s. 30 TL.

Jules Vallès: **İsyancı «Komün Günlüğü»** Çev.: Dr. Ziya Oykut. İst. 1975 Öncü Y. 318 s. 25 TL.

Voltaire: **Seçmeler.** Çev.: Salâhaddin Küçük. İst. 1975 Milliyet Y. 296 s. 25 TL.

Kurt Vonnegut Jr.: **Kedi Beşiği** Çev.: Sinan Fişek. İst. 1974 (E) Y. 299 s. 20 TL.

Irvin Wallace: **Sevişmek** Çev.: Canset Işık. İst. 1975. Kelebek Y. 436 s. 30 TL.

Richard Wright: **Vatan Evlâdı.** Çev.: Leylâ Ragıp. İst. 1975. (E) Y. 461 s. 30 TL.

Ehmedê Xanî: **Mem û Zin** Çev.: M. E. Bozarslan. İst. 1975. Koral Y. 583 s. 40 TL.

Stefan Zweig: **Üç Büyük Adam. Dostoyevski, Balzac, Dickens.** Çev.: Dr. Ayda Yörükân. Ankara 1975. 259 s. 20 TL.

Barbara Cartland: **Ateşli Geceler.** Çev.: S. Ceylan. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 352 s. 25 TL.

Milton Dank: **İşbirlikçiler.** Çev.: Ali Seden. İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 442 s. 30 TL.

Bruce Dobler: **Kanca.** Çev. Aziz Üstel İst. 1975. Altın Kitaplar Y. 404 s. 30 TL.

Susan Howatch: **Su Yasak İlişkiler.** Çev. Tomris Kalyoncuoğlu. İst. 1975. Hürriyet Y. 567 s. 50 TL.

Jack London: **Ademden Önce.** Çev.: Sevgi Karaca. İst. 1975. Selkan Y. 204 s. 15 TL.

Jack London: **Güneş Çocuğu** Çev.: Tuncay Gökmen. İst. İst. 1975. Oda Y. 208 s. 15 TL.

Talmage Powell: **Ölümle Yarış.** Çev.: Mine Ünel. İst. 1975. Milliyet Y. 223 s. 25 TL.

Mirze Elekber Sabir: **Hophopname.** Çev.: A. Mecit Doğru. Ankara 1975. (Kendi Yayını). 493 s. 50 TL.

«BİLİM KÜLTÜR»

B. ÇEVİRİ

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi. 2 cilt. Çev.: Selahattin Sönmez İst. 1975. Bora Y. 285 + 214 s. 17.50 + 15 TL.

Cengiz Aytmatov: **Bir Yaz Türküsü (Cemile) Öğretmen Duyşen.** Çev.: Ülkü Tamer. İst. 1975. Varlık Y. 139 s. 10 TL.

Auguste Bailly: **Bizans Tarihi.** 2. cilt. Çev.: Halûk Şaman. İst. 1974. Tercüman Kitapçılık. 233 - 440 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 47»

Haydar Bammat: **İslâmın Çehresi.** Çev.: Osman Fehmi Giritli. İst. 1975. Sancak Y. 572 s. 35 TL.

John Barron: **KGB. Sovyet Gizli Ajanlarının Gizli Çalışmaları.** Çev.: Celâl Bayrak İst. 1974. 447 s. res. 40 TL.

V. V. Barthold: **Orta Asya** Türk Tarihi Hakkında Dersler. Yayına Hazırlayanlar: Dr. Kâzım Yaşar Kopraman - Dr. Afşar İsmail Aka. Ankara 1975. Kültür Bakanlığı Kültür Y. 390 s. + Harita. 10 TL.

M. Basmanov: **Çağdaş Troçkizm ve Karşı - Devrimci Özü.** Çev.: M. Coşkun. İst. 1975. Bilim Y. 271 s. 20 TL.

C. Bettelheim, T. Dos Santos, A. Emmanuel, P. Florian, A. G. Frank, E. Laclau, R. Luxemburg, H. Magdoff, G. Pilling, T. Szentes: **Az Gelişmişlik ve Emperyalizm.** Derleyen: Atilla Aksoy. İst. 1975. Gözlem Y. 235 s. 15 TL.

Birinci Doğu Halkları Kurultayı Bakû 1920. Çev.: Ali Alev. İst. 1975. Koral Y. 293 s. 20 TL.

André Blanc: **Balkan Ülkeleri İktisadı.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. 1975. Gelişim Y. 140 s. 10 TL.

Cen Bo-da: **On Yıllık İç Savaş Üzerine (1927-1937).** Çev.: Mehmet Özdemir. İst. 1975. Proletarya Y. 110 s. 10 TL.

A. Boudanov - G. Sotchevko: **Mağlûp Edilemeyen Vietnam ve Kamboçya. Tarih - Ekonomi - Politika.** Çev.: Ahmet Kaya. Ankara. 1975. Ürün Y. 93. s. 6 TL.

Georges Bourgin - Pierre Rimbert: **Sosyalizm.** Çev.: Doç. Dr. Merih İpek Teziç. İst. 1975. Gelişim Y. 128 s. 10 TL.

Gaston Bouthoul: **Sosyoloji Tarihi.** Çev.: Dr. Afşar Timuçin. İst. 1975. Gelişim Y. 134 s. 10 TL.

Gaston Bouthoul: **Zihniyetler. Kişi ve toplum açısından zihin yapılarına dair psikososyolojik bir inceleme.** Çev.: Prof. Dr. Selmin Evrim. İst. 1975. İst. Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Y. 99 s. 20 TL.

Bertolt Brecht: **Faşizm Üzerine Yazılar. (1933-1939).** Çev.: Ali Sait. İst. 1975. Ma-ya Y. 99 s. 10 TL.

Wilhelm M. Breuer Bernd Hartmann - Herbert Lederer: **Latin Amerika'da Devrim.** Çev.: Kemal Çelikel. İst. 1975. Bilim Y. 223 s. 15 TL.

Jean Bruhati: Marks - Engels **Marksizmin Gelişimi.** Çev.: Erdoğan Gürkan. İst. 1975. Yücel Y. 267 s. 20 TL.

Dimitrie Cantemir (1673-1723). Haz.:Unesco Türkiye

Milli Komisyonu. Ankara 1975. 115 s. res. (Fiyatı Yok).

J. - C. Carloni - Jean - C. Filloux: **Eleştiri Kuramları.** Çev.: Tahsin Yücel. İst. 1975. Gelişim Y. 139 s. 10 TL.

Sir Olaf Caroe: **Sovyet İmparatorluğu Sömürülen Topraklar.** I. cilt. Çev.: Zerhan Yüksel İst. 1975. Tercüman Kitapçılık 199 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 66»

Sir Olaf Caroe: **Sovyet İmparatorluğu. Sömürülen Milletler. II.** cilt. Çev.: Zerhan Yüksel. İst. 1975 Tercüman Kitapçılık. 211 - 405 s. 10 TL.

George H. Cassar: **Çanakkale ve Fransızlar.** Çev.: Nejat Dalay İst. 1974. Milliyet Y. 384 s. 25 TL.

Rene Castillo: **Şili Devriminin Öğrettikleri. İTT belgeleri.** Çev.: M. Coşkun. İst. 1975. Bilim Y. 186 s. 12.50 TL.

Fidel Castro: **Çekoslovakya Sorunu.** Çev.: Yılmaz Tunç. Ankara 1975. Aşama Y. 63 s. 7.50 TL.

Paul Chêne: **Beslenme Rejimleri.** Çev.: Reyhan Enünlü. İst. 1974. Gelişim Y. 130 s. 10 TL.

G. Cogniot: **Çağdışınız Karl Marx.** Çev.: Kenan Somer. Ankara 1975. Bilim ve Sosyalizm Y. 204 s. 15 TL.

Georges Cogniot: **Komünist Enternasyonal.** Çev.: Hüseyin Güçlü. Ankara 1975. Temel Y. 154 s. 12.50 TL.

Prof. Paul Coles: **Avrupa'da Osmanlı Tesirleri.** Çev.: Vecdi Bürün. İst. 1975. Ötüken Y. 232 s. 15 TL.

Maurice Cornforth: **Bilgi Teorisi.** Çev.: H. Selman. İst. 1975. Maya Y. 199 s. 20 TL.

Maurice Cornforth: **Marksist Klasikleri Okuma Klavuzu.** Çev.: Ferhat Güner. Ankara 1975. Sol Y. 207 s. 12.50 TL.

Jean-Marie Cotteret-Claude Emeri: **Seçim Sistemleri.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. 1975. Gelişim Y. 129 s. 10 TL.

Michael Courtenay: **Evlilikte Cinsel Uyumsuzluk.** Çev.: Mehmet Mahir. İst. 1975. Bozak Y. 183 s. 25 TL.

Çekoslovokya Ağustos - 1968. Çev.: Murat Yener. Ankara 1975. Ürün 110 s. 7 TL.

J. B. Delacour: **Ölümden Sonra Yeniden Doğuş.** Çev.:

Gülin Çelik. İst. 1974. Nebioğlu. Y. 208 s. 20 TL.

Dimitır Dimov: **Direnen Canlar.** Çev.: Yunus Pıtırlı. İst. 1975. Günce Y. 351 s. 25 TL.

Le Duan: **Toplumda İdeolojik Çalışma.** Çev.: Şükrü Doğan. Ankara 1975. Tan Y. 75 s. 4 TL.

Daniel Durand: **Uluslararası Petrol Sorunları. Çev.: Teoman Tunçdoğan.** İst. 1974. Gelişim Y. 127 s. 15 TL.

Maurice Duverger: **Siyaset Sosyolojisi.** Çev.: Dr. Şirin Tekeli. İst. 1975. Varlık Y. 501 s. 30 TL.

Maurice Duverger: **Seçimle Gelen Krallar.** Çev.: Necati Erkut. İst. 1975. Konuk Y. 268 s. 20 TL.

Dünya İşçi Sınıfına Tarihi Dersler. Çev.: Tuncer Aysan İst. 1975. Eylem Y. 180 s. 12.50 TL.

Friedrich Engels: **İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu.** Çev.: Oktay Emre. İst. 1974. Gözlem Y. 443 s. 30 TL.

Friedrich Engels: **Lıdwing Feuer Bach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu.** Çev.: C. Karakaya. İst. (tarihsiz). Sosyal Y. 99 s. 10 TL.

Friedrich Engels: **Almanya'da Devrim Karşı Devrim.** Çev.: M. Ragıp Zaralı. İst. 1975. Birlik Y. 188 s. 12.50 TL.

F. Engels: **Marx'ın Kapital'i Üzerine.** Çev.: Ahmet Yurdaer. İst. 1975. Günce Y. 197 s. 12.50 TL.

Enver Hoca: **Revizyonizm ve Maceracılık Yenilgiye, Marksizm - Leninizm Zafere Götürür!** İst. 1975 Aydınlık Y. 122 s 8 TL.

Olivier Giscard d'Estaing: **Teşebbüslerde Yetki Ademi Merkeziyeti.** Çev.: Osman Dardağan. İst. 1975 Ak Y. 173 s. 20 TL.

İbn'ül-Ezrak: **Mervani Kürtleri Tarihi** Çev.: Mehmet Emin Bozarslan. İst. 1975. Koral Y. 242 s. 18 TL.

11 Eylül 1973 Faşist Darbesinden önce ve sonra Şili Halkının Faşizme ve Revizyonizme karşı mücadesi. İst. 1975. Aydınlık Y. 69 s. 5 TL.

Paul Foulguié: **Diyalektik.** Çev.: Dr. Afşar Timuçin. İst. 1975. Gelişim Y. 135 s. 10 TL.

Sigmund Freud: **Cinsiyet Üzerine.** Çev.: Ali Avni Öneş. İst. 1975. Koza Y. 182 s. 20 TL.

Sigmund Freud: **Psikanaliz Üzerine.** Çev.: Ali Avni Öneş. İst. 1975. Koza Y. 261 s. 20 TL.

Sigmund Freud: **Psikanaliz Nedir ve Beş Konferans.** Çev. Kâmuran Şipal. İst. 1975. Bozak Y. 316 s. 25 TL.

Prof. Albert Gabriel: **İstanbul Türk Kaleleri. Çev.: Alp** Ilgaz. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık. 181 s. + XXXII levha. 10 TL. «1001 Temel Eser: 54»

Suzanne Gallot: **Vitaminler.** Çev.: Sevda Baysan. İst. 1975. Gelişim Y. 113 s. 10 TL.

Roger Garaudy: **Marks İçin Analıtar.** Çev.: A. Taner Kışlalı. Ankara. 1975. Bilgi Y. 190 s. 15 TL.

Pierre George: **Dünyanın Sosyal Coğrafyası.** Çev.: Tanju Gökçöl. İst. 1975. Gelişim Y. 113 s. 10 TL.

Vo Nguyen Giap: **Vietnam Halk Savaşının Zaferi.** Çev.: Mehmet Tunç. Ankara. 1975. Bilim ve Sosyalizm Y. 106 s. 10 TL.

Bernard Gillet: **Spor Tarihi.** Çev.: Mustafa Durak. İst. 1975. Gelişim Y. 118 s. 10 TL.

Linda Goodman: **Burçlar ve Yıldızlar.** Çev.: Gülten Suveren. İst. 1974. Nebioğlu Y. 432 s. 25 TL.

Maksim Gorki: **Küçük Burjuva İdeolojisinin Eleştirisi.** Çev.: Şerif Hulusi. İst. (tarihsiz). Özgün Y. 208 s. 15 TL.

Daniel Guérin: **Faşizm ve Büyük Sermaye.** Çev.: Bülent Tanör. İst. 1975. Suda Y. 474 s. 25 TL.

Jules Guéron: **Nükleer Enerji.** Çev.: Sinan Kocapınar. İst. 1975. Gelişim Y. 143 s. 10 TL.

Jon Halliday - Gavan Mc Cormack: **Günümüzde Japon Emperyalizmi.** Çev.: Seçkin Cılızoğlu. İst. 1975. Aşama Y. 324 s. 20 TL.

George S. Harris: **Türkiye'de Komünizmin Kaynakları.** Çev.: Enis Yedek. İst. 1975. Boğaziçi Y. 230 s. 15 TL.

Dr. B. Henninger S. Adler: **Romatizmadan (ve kireçlenmeden) kurtulun!** Çev.: Mine Ünel. İst. 1975. Koza Y. 229 s. 20 TL.

N. Hristozov: **Tsankov'un Kanlı Faşizmi.** Çev.: Ömer Çandır. Ankara 1975. 195 s. 15 TL.

İtalyan Filolojisi. Filologia Italiana. Sayı: 8 Ankara 1975 A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi / İtalyan

Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Y. 360 s. 75 TL.

Pierre Jaleé: **Üçüncü Dünyanın Yağması.** Çev.: Aslan Başer Kafaoğlu. İst. 1975. Sosyal Y. 180 s. 15 TL.

E. Jukov A. İskenderov L. Deliusin L. Stepanov: **Çağımızda Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Üçüncü Dünya.** Çev.: Mete Türkben. İst. 1975. Konuk Y. 341 s. 20 TL.

Werner Keller: **İnsanlar ve Mucizeler.** Çev.: Esat Nermi. İst. 1975 Koza Y. 426 s. 30 TL.

Alexandra Kollontaï: **Marksizm ve Cinsel Devrim.** Çev.: Aysem Göztok. Ankara 1974. Bilgi Y. 322 s. 25 TL.

Richard Kosolopov: **Sosyalist Teorinin Sorunları.** Çev.: Necmiye Doğan. İs'. 1975. Ürün Y. 189 s. 12 TL.

Prof. Muhammed Kutub: **İslâm Terbiye Metodu ve Ahlâk Sistemi.** Çev.: Dr. Ali Özek. İst. 1975. Hisar Y. 316 s. 20 TL.

Oskar Lange: **Ekonomi Politik.** Cilt I. Çev.: Muvaffak Şeref. İst. 1975. May Y. 421 s. 30 TL.

George Langelaan: **Tanrı Sırları, Akıl dışı olaylar.** Çev.: Osman Nebioğlu. İst. Nebioğlu Y. 420 s. 30 TL.

Egon Larsen: **Gençler İçin Teknik Tarihi.** Çev.: Ahmet Arpad Ahmet Hisarlı. İst. 1975. May. Y. 338 s. 25 TL.

Pretextat Lecomte: **Türkiye'de Sanatlar ve Zeneatlar On-dokuzuncu Y.Y. Sonu.** Baskıya Haz.: Ayda Düz. İst. 1975. 213 s. 10 TL. «1001 Temel Eser: 59»

Hanri Lefebvre: **Marx'çılık** Çev.: Vedat Günyol. İst. 1975 Gelişim Y. 127 s. 10 TL.

V. İ. Lenin: **Bir Adım İleri İki Adım Geri** - Partimizdeki Bunalım - Çev.: Hatice Bahar. Ankara 1975. Temel Y. 304 s. 20 TL.

V. İ. Lenin: **Nereden Başlamalı? Bir Yoldaşa Mektup - Devrimci Maceracılık.** Çev.: E. Olgaç. Ankara 1975. Odak Y. 101 s. 10 TL.

Lenin: **Son Yazılar Son Mektuplar.** Çev.: Seçkin Cılızoğlu. Ankara 1975. Ser Y. 86 s. 8 TL.

V. İ. Lenin: **Revizyonizm Üzerine.** Çev.: Tuna Gürsü İst. 1975. Koral Y. 134 s. 10 TL.

V. İ. Lenin: **Kadınların Kurtuluşu.** Çev.: Ertuğrul Yemenoğlu. İst. 1975. Günce Y. 181 s. 12.50 TL.

V. İ. Lenin: **Toplumda Kadının Rolü Üzerine.** Çev.: Mehmet Güneş. Ankara 1975. Ürün Y. 88 s. 5 TL.

V. İ. Lenin: **Uzaktan Mektuplar.** Çev.: Arif Saygı. Ankara. 1975. Ürün Y. 94 s. 6 TL.

V. İ. Lenin: **Hareketin Birliği.** Çev.: Mustafa Şahin. İst. 1975. Yüce Y. 128 s. 10 TL.

V. İ. Lenin: **Marksizm ve Revizyonizm:** Çev.: Osman Güler. İst. 1975. Günce Y. 129 s. 10 TL.

V. İ. Lenin: **Örgütlenme Üzerine**. Çev.: Kerim Topçu. İst. 1975. Bora Y. 136 s. 10 TL.

Lenin: **Materyalizm ve Ampiriokritisizm.** 2 Kitap. Çev.: Yüksel Güvenç. Ankara 1975. Çağrı Y. 286 + 264 s. 15 + 15 TL.

Bernard Lewis: **İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı.** Çev.: Nihal Önol.. İst. 1975. Varlık Y. 206 s. 15 TL.

A. Lozovsky: **Karl Marx ve işçi Sendikaları.** Çev.: Nuri Çolakoğlu. İst. 1975. May. Y. 206 s. 15 TL.

Rosa Luxemburg: **Sosyal Reform ya da Devrim.** Çev.: H. Selman. İst. 1975. Maya Y. 128 s. 12 TL.

Vladimir Maksimov: **Yaradılışın Yedi Günü.** Çev.: Betül Öztoprak. İst. 1975. Nebioğlu Y. 544 s. 35 TL.

Mandel - Novack: **Marksist Yabancılaşma Kuramı.** Çev.: Olcay Göçmen. İst. 1975. Yücel Y. 127 s. 10 TL.

Giles Martinet: **Bir Komünizm.** Çev.: Bertan Onaran. Ankara 1975. Bilgi Y. 284 s. 25 TL.

Karl Marx: **Kugelmann'a Mektuplar.** Çev.: İ. Hakkı Gün. İst. 1975. Köz Y. 180 s. 15 TL.

Karl Marx: **Louis Bonaparte'in Onsekizinci Brumaire'i.** Çev.: Gülen Fındıklı. İst. 1975. Köz Y. 141 s. 12.50 TL.

Marksizm Leninizmin İlkeleri I. El kitabı. Diyalektik ve Tarihi Materyalizm. Çev.: Nadiye R. Bozkaya. İst. 1975. Yar Y. 384 s. 25 TL.

Marksizm Leninizmin İlkeleri III. El Kitabı. Uluslararası Komünist Teori ve Taktiği. Çev.: Nadiye R. Bozkaya. İst. 1975. Yar Y. 419 s. 30 TL.

Marksizm - Leninizm'in ideolojik ve Politik Düşmanı: Maoizm. Çev.: Ö. Ufuk. İst. 1975. Öncü K. 140 s. 15 TL.

Marks - Engels: **Düşünceler Aforizmalar.** Çev.: Nuri Sel. İst. 1975. Yeni Dünya Y. 208 s. 15 TL.

Jean Meynaud: **Politikada Baskı Grupları.** Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. 1975. Varlık Y. 155 s. 10 TL.

İvan Michailov: **Dünyada İlk Anti-Faşist Ayaklanma. Eylül 1923.** Çev.: Mehmet Güneş. XVIII fotoğraf + 88 s. 6 TL.

Ho Şi Minh: **Seçme Yazılar.** Çev.: Aydın Kurtuluş. Ankara 1975. Aşama Y. 203 s. 15 TL.

Mitterrand: **Gül ve Yumruk.** Çev.: Ahmet Angın. İst. 1975. Koza Y. 215 s. 20 TL.

Mitterrand: **Tohum ve Saman.** Çev.: Füsun Dinçer. İst. 1975. Koza Y. 233 s. 20 TL.

Eduardo Mondlane: **Mozambik Kurtuluş Mücadelesi.** Çev. Ender Başat. İst. 1975. Yöntem Y. 293. s. res. 15 TL.

Jean - Charles Moreux: **Mimarlık Tarihi.** Çev.: Zeynep Çelik. İst. 1975. Gelişim Y. 126 s. 10 TL.

D. Motchane - J. P. Chevénement: **Sosyalizm İçin Anahtar.** Çev.: Hayrettin Cangız. Ankara 1975. Bilgi Y. 320 s. 25 TL.

Richard Peters: **Batı Gözü ile Türk Tarihi.** Çev.: Dr. Razi Maner. İst. 1975. İnkılâp ve Aka Y. 239 s. 15 TL.

Alain Peyrefitte: **Çin Uyanınca... Yer yerinden Oynar.** 2. cild. Çev.: Cemal Süreya. İst. 1975. (E) Y. 790+ XXIV. res. 25+25 TL.

Wilhelm Reich: **Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı.** Çev.: Bertan Onaran. İst. 1975. Payel Y. 471 s. 30 TL.

Dr. David Reuben: **Hayat Kurtaran Gıda Rejimi.** İst. 1975. Kervan Y. 123 s. 20 TL.

Robespierre: **Devrimin Bağrından.** Çev.: Vedat Günyol. İst. 1975. Çan Y. 11 s. 10 TL.

Hervé Rousseau: **Dinler Tarihi.** Çev.: Sinan Kocapınar. İst. 1974. Gelişim Y. 137 s. 10 TL.

Jean - Jacques Rousseau: **İtiraflar.** Çev.: Kenan Somer. İst 1975. Remzi K. 575 s. 40 TL.

Bertrand Russel: **Yetke ve Birey.** Çev.: Ayseli Usluata. İst. 1975. Cem Y. 98 s. 10 TL.

M. Ryndina G. Chernikov: **Kapitalizmin Ekonomi Po-**

litiği. Çev.: Metin Çulhaoğlu. İst. 1974. 455 s. 25 TL.

Michael Rywkin: **Asya'daki Rusya.** Çev.: Behzat Tanç. İst. 1975. Boğaziçi Y. 191 s. 15 TL.

Alfred Sauvy: **Bürolar ve Bürokrasi.** Çev.: Dr. Yıldızhan Yayla. İst. 1975. Gelişim Y. 10 TL.

Prof. Rudolf Schlesinger: **Marksizm ve Sovyet Hukuk Teorisi. Ek: Sovyet Anayasası.** Çev.: Metin Aktan İst. 1974. Sinan Y. 378 s. 25 TL.

Laurent Schwarz: **Marksçılık ve Bilimsel Düşünce.** Çev.: Vedat Günyol. İst. 1975. Çan Y. 120 s. 10 TL.

Giovanni Scognamillo: **Geleceğinizin Anahtarları.** İst. 1975. Koza Y. 279 s. 20 TL.

V. Sipols M. Haalamof: **İkinci Dünya Savaşının Nedenleri.** Çev.: İzzet Yaşar. İst. 1975. Ağaoğlu Y. 214 s. 15 TL.

M. I. Sladkovski F. W. Konstantinov: **Mao'nun Teorik Görüşlerinin Eleştirisi.** Çev.: Kerim Vedat Öner. İst. 1975. Konuk Y. 340 s. 20 TL.

Edgar Snow: **Uzun Devrim.** Çev.: Olcay Göçmen. İst. 1975. Yücel Y. 269 s. 20 TL.

Stalin: **Faşizme Karşı Savaş Konuşmaları.** Çev.: Yüksel Güvenç. Ankara 1975. Çağrı Y. 107 s. 8 TL.

Stalin: **Strateji ve Taktikler Üzerine:** Çev.: Hasan Kaya Ankara 1975. Aşama Y. 72 s. 7.50 TL.

J. Strzygowski G. Glück - Fuat Köprülü: **Eski Türk Sanatı ve Avrupaya Etkisi.** Çev.: A. Cemal Köprülü Ankara 1975. Türkiye İş Bankası Kültür Y. 205 s. XXVII + XI Levha. 25 TL.

Kim İl Sung: **Kore Devrimi Üzerine.** Çev.: F. Çalışır. Ankara 1975. Teori Y. 136 s. 10 TL.

Paul Sweezy - Charles Bettelheim: **Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Süreci Üzerine.** Çev.: Aytunç Altındal. İst. 1974. May Y. 159 s. 12.50 TL.

Sweezy - Baran - Magdoff: **Çağdaş Kapitalizmin Bunalımı.** (Çevirmen Yok). Ankara 1975 Bilgi Y. 319 s. 25 TL.

Paul Sweezy Leo Huberman - Stephen Hymer: **Sosyalizme Giriş.** Çev.: Mehmet Türdeş. İst. 1975. May Y. 158 s. 12.50 TL.

Paul Sweezy: **Yüz Yıl Sonra Komünist Manifesto:** Çev.: Olcay Göçmen. İst. 1975. Yücel Y. 136 s. 10 TL.

Bernard Thomas: **Tarih Boyunca Polis Kışkırtmaları.** Çev.: Ali Avni Öneş. İst. 1975. Koza Y. 480 s. 35 TL.

S. Todorova İ. Samuilov A. Stoykov İ. Dimitrov - S. Petrova N. Gencev - S. Mirçev: **Bulgaristan Devrimci Gençlik Hareketi Tarihi.** Çev.: Orhan Aydın. Ankara 1975, Çağrı Y. 334 s. 17.50 TL.

Gilbert Tordjman: **Seksoloji İçin Anahtar.** Çev.: Tahsin Yaşamak. Ankara, 1975. Bilgi Y. 279 s. 20 TL.

M. A. Ubicini: **Türkiye 1850. Tanzimat - ulema - basın, maliye - ordu - millet.** 2 cilt. Çev.: Cemal Karaağaçlı. İst. 1975. Tercüman Kitapçılık 491 s. 10+10 TL. «1001 Temel Eser: 63-64»

Armando Uribe: **Kara Kitap. Şili'de Amerikan Darbesi.** Çev.: Nabi Dinçer. Ankara 1975. Bilgi Y. 225 s. 20 TL.

Georges H. Werner: **Grip.** Çev.: Dr. Yüksel Timuçin. İst. 1974. Gelişim Y. 139 s. 10 TL.

Monique - Roland Weyl: **Gerçekte ve Eylemde Hukuk'un Payı.** Çev.: Şiar Yalçın. İst. 1975. Konuk Y. 528 s. 35 TL.

Norbert Wiener: **Emek Sibertenik ve Toplum.** Çev.: İbrahim Keskin İst. 1975. Özgün Y. 265 s. 17.50 TL.

Rohan Wijeweera Fred Halliday: **Seylan Nisan 1971 Ayaklanması.** Çev.: F. Çalışır. Ankara 1975. Teori Y. 117 s. 10 TL.

Vietnam İşçi Partisi Tarihi. (Merkez Komitesince oluşturulan bir kurul tarafından hazırlanmıştır.) Çev.: Ali Baran. İst. 1975. Yöntem Y. 159 s. 12.50 TL.

Jack Woddis: **Milliyetçilik ve Enternasyonilizm.** Çev.: Ali Koç. Ankara 1975. Ser Y. 74 s. 7.50 TL.

Jack Woddis: **Yeni Devrim Teorilerinin Eleştirisi 1. Fanon ve Afrika'da Sınıflar.** Çev.: Turhan Taylan. İst. 1975. Bilim Y. 212 s. 15 TL.

N. V. Yeliseyeva: **Yakın Çağlar Tarihi.** Çev.: Yunus Çakır. İst. 1975. Konuk Y. 422 s. 30 TL.

Mao Zedung: **Yenan Forumunda Sanat ve Edebiyat Üzerine Konuşmalar.** İst. 1975. Yıldız Y. 57 s. 5 TL.

Hans Zulliger: **Çocuklarımızın Korkuları.** Çev.: Kâmuran Şipal İst. 1975. Bozak Y. II levha + 213 + XV s. 15 TL.

Allah - Ölüm ve Ötesi. Allahın Sırları yeni Ruh ve Kâinat. Haz.: Dr. Ulrich Hans J. Homme - George Sigmund Haydar Nizamullah Dr. Mc Goven Goidyear Dr. Ali Haydar Ruhson. İst. 1975. Geçit Kitapevi Y. 400 s. 60 TL.

Arnavutluk Emek Partisi Tarihi - 3. Çev.: Selâhattin Sönmez. İst. 1975. Bora Y. 194 s. 12.50 TL.

Şili Kara Darbe. Haz.: Hans - Werner Barsch - Martha Buschmann Gerhard Stuby Eric Wulff. Çev.: Zeyyat Selimoğlu. İst. 1975. Cem Y. 278 s. 25 TL.

Not: Derlememiz Kasım 1974 - Kasım 1975 arasında çıkan kitapları içermektedir.

Ahmet Muhip Dıranas

ŞİİRLER

Ülkü Tamer

İSTASYONLAR

Ben istasyonları severim çokluk
Geniş aydınlık serin olurlar
Kiminin tavanları yüksek
Kiminin odaları kutu gibi
Kiminin bekleme yerleri içerlek
Sevgiliniz varsa alın götürün oraya
Çekilin bir köşeye
Bir köşede soba yanar kışın
Ya da şömine vardır İngilizden kalma
Size baksa baksa bir kimsesiz bakar
Belki yoksul yaşlı biri kadın erkek
Evde kimse istemeyince onları
Onlar mekân tutarlar buraları
El açarlar ürkek ürkek
Bilirler ki yufka yürekli olur
İnsanların yanak yanağa duranları
Buraları köşe bucak
Çevre istasyonları
Yat uyu yazsa kanepelerinde
Kur kafandakileri bir bir
Gördüğün işte
Senden önce kuranların imgeleridir

Nahit Ulvi AKGÜN

BİR BAŞKASI

bir gün geliyor
bakıyorsunuz
hep peşin yargılara
varmışsınız belli/
yürüyor
bir başkası sokaklarda
günler geçiyor
elleriniz yüzünüz
biraz daha sonrası/
kalan
bir başkası akıllarda

★

TORTU

her bakışta yeniden
hangi açıdan baksam yüzün
gözlerini inip çıkıyorum
yaklaştıkça büyüyor derin

tutturmuş gidiyoruz gecenin bir yerinden
çokluk el değmiyor saatlere
oysa sabah olacak az bu gelen daha çok olmalı
senin atların senin kamçıların

Nazmi AKIMAN

DEĞİRMEN

Bu gece ne ki, şap
Ekşi, onca ürkek,
Işığımız titrek,
Ve ağır, bir dolap

Dönüyor orada,
Siz gördünüz mü hiç
Böyle çıkrık kap kaç,
Sen, ben, o, sırada.

Öğütür durmaz ki,
Kalan bir avuç un
Yaşamdan, daha dün
Güneş ya da bitki.

Kimiz ki burada,
Ya o kim, dalda tek
Kuş kalmayana dek,
Savuracak hurda.

Sabahattin Kudret AKSAL

DÜZ ROTA

Öyle bir kertesi oluyor ki gecelerin
Geçtiğinin bitirdiği herbirşeyim
Şiirdi, çiçekti, şarkıydı
Tut ki kadındı

Gene kalakaldığın
Kendim çarpı kendim
Tıpkı önceleyin.

★

DENİZ GÜNEŞ ÜSTÜNE

I

Olancalığına alabildiğine alışmış maviliğin
Dört duvarları arasında bu karanlık şehirlerin
Kafeste pörsümüş aslanlar gibiyim

II

Güneşte dört parça yatmıyor muyum
Göynüm ışıldıyor
Dört köşe oluyorum

III

Denizde kendimi buluyorum
Güneşte mutlanıyorum
Ben onlarda ben oluyorum.

Akil AKSAN

ONLAR

Serçeler sekiyor yollarda
Sonra uçup gidiyor bir, bir
Ah, unutmuşlardır büyük acıları
Ardından ölüm gelir.

Bilinç-altında uyuyan
O kopuk fırtınalar
Şuracıkta binlerce soru
Bir kedinin gözlerinde belirir.

Kertenkelelerle kuşlar
Neyi alıp veremiyorlar
Savaşları yadsımış sokaklar
Ah, unutmuşlardır trende dönüş biletlerini
İyi huylu çocuklar.

İki gözümüz iki çeşme
Nerede akşam orada sabah
Biz önceleri böyle değildik
Havada değişik bir koku
Denizde imbat
Yürek dolusu bayramlar kime?

Sızım sızım sızlar içleri gene
Ah, unutmuşlardır uyuyan eylülleri haziranda
Sular karardı akşam oldu bile.

Feriha AKTAN

SİS

Sise girmiştir ormanlar
Dağ yolları, kuşlar
Çankırı'nın oralar
Bozkır türküleri
Gurbet mektupları
Sis içindedir

Boğaz vapurları İstanbul'un
Sislidir
Ve senin uykun
Gözlerinin içi, kaşların
Saçlarının içi sistir

Ben sis içindeyim
Sen sis içindesin
Gözbebeklerin sislidir
Yağmur ve güneş
Yoğun bir sise girmiştir

★

KİMLİĞİNİ YİTİREN ADAM

Kendini acılarla yenileyen
Uzun bir sesti dağdan dağa
Yolculuğu yalnızlıkla deneyen

Nereye gitse akşam
Kimliğini yitiren adam
Koşar durur ordan oraya

Doldurur kulağını kentlerin sesi
Yollar kayar ayaklarının altından
Yüreğini sarar ilkyaz kuşkusu

Alacakaranlığın ardından
Yüreğini ezen düşünce
Kentlerin tüy diken karanlığından

Mahmut ALPTEKİN

SEVİNCİN ŞİİRİ

Sayın Muzaffer Uyguner'e

İşte bir sevinç şiiri okuduğum
yüreğimle pembe inciler gibi kucaklaşır dizeler
bir taze dünyaya açarım gözlerimi
sabah nasıl da aydınlık..

İşte bir sevinç kadını gördüğüm
ince dudaklarında alevi yanar özlemlerin
ellerim yepyeni coşkulara uzanır
mutluluk nasıl da yakın..

İşte bir sevinç türküsü dinlediğim
balkonlarda kumrular söyleşir dostluğun görkemiyle
eski masallara selamlar gönderirim
toprak nasıl da ılık..

İşte bir ölüm mermisi attıkları
gencecik gövdeleri kahramanca güler
ve sessiz yaşamları gelir aklıma köstebek yuvalarında
sevinç nasıl da ters..

M. Alâeddin ASNA

MEHMET'İN SELÂMI

Yürüdü Beşparmak dağlarına şafakla
Toroslar'dan, Ağrı'dan, Erciyas'tan
Büyüdü bir Mehmet'le bin Mehmet
Büyüdü çıkıp dağlarca savaştan
Selâm dedi barışa alnındaki akla
Selâm soydaşım, bacım, yiğidim
Dinsin acın, özlemin, ben Mehmet'im!

Ben Mehmet'im, bir sabah göğe-suya
Kopup yettim Erzurum'dan, Edirne'den
Gökçe sütün helâl olsun Anadolu'm
Selâm sana gözüm gibi Girne'den
Koçum, sağdıcım nice selâm sana
Selâm dadaşım, seymenim, zeybeğim
Işır ya bu ay-yıldız ağlama bebeğim.

Ben Mehmet'im, o gürleyen özgürlük
Sakarya'da, İzmir'de, Çanakkale'de
Benden alır gücünü varıp şahadetle
Bendedir tek yürek milyonlarca Atatürk
Selâm sana Akdeniz çiçeklerinden
Seni buldum Magosa'da, Lefke'de
Öptüm sancak tutan sıcak ellerinden

Ben Mehmet'im, bir inanç ki çağlardır
Dostluğa dostluk, sevgiye kardeşlik
Savaşsa, savaşta şenliğim vardır
Gelse de yedi düvelin topu-tüfeği
Yitse bin Mehmet, biri daha dik
Daha doruklardan selâm durur sana
Selâm durur bayrağım canım vatana.

Ben Mehmet'im, namusun, hakkın sesi
Güllesi onurun Tanrıca büyüyen
Yüce ulusumun uygarlığa güvencesi
Eğilmedim tutsaklığa, hainliğe ben
Kanımla kutsaldır toprağım-taşım
Selâm anam-babam, kadınım-kızanım
Selâm sana ey soylu kandaşım!

Cevdet ATMACA

★

A R A S I

Gitmez durur hınçlı keskin bir şey
İnsanın dışıyle içi arası
Bir ezik boğuntu bir derin uğultu
Beyinle yürek arası

Kim mutlulanmış doyasıya romanlar belki
Bir de soyut evren
Gider gelir yığınlarca el ayak
Ortaçağla yeniçağ arası

Bir yanda gökkuşağı bir yanda kan
Gücü gücü yetene tarih tüm
Bilinçsiz dünyada bunca birikim
ölümle dirim arası

Erdemi yitirmenin yüzkarası
Uykusuz karabasan acımasız
Kıvılcım bekleyen korkunç delilik
İki dudak arası.

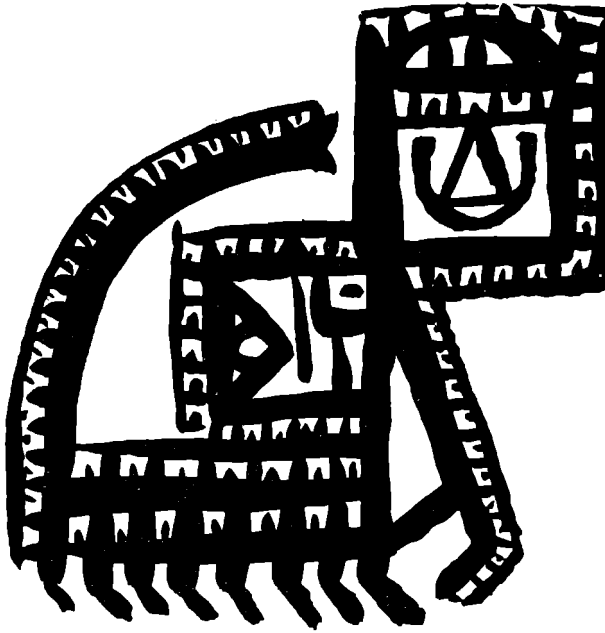
Oğuz Kâzım ATOK

DAĞ KÖYÜNDEKİ OKULLUYA

fişeklerin geceyi dövdüğü yerde
ışıksız, betiksiz ve aç
bin ışık yılı uzaksın sanki, benden

kara sakallara bağlı, kanar durur yazgın
ölümü içersin biteviye karanlık yıllardan
vurulur suçlu, sana varamayan ayaklarım
vurulur kentli türkülerim en haksız yerinden

Gürel AYDIN

Bedri Rahmi Eyuboğlu

K A R D E Ş

Senin gibi doktorların elinde doğmadım ben,
Hiç kimse beyaz karanfiller getirmedi benim anama,
Bu yüzden ağlıyamıyorum,
Ben anamın karnından toprağa düştüm tohumca,
Hiç kimse insan olduğumu söylemedi bana,
Bu yüzden konuşamıyorum.

★

Benim gecelerime yıldızlar bile uğramadı bir kez,
Lilâlo Köyü'nde yumruğum kadar küçüktü dünya,
Bu yüzden göremiyorum,
Beni hiç kimse senin gibi okşamadı geceleri,
Benim anamın elleri pürtük pürtük, hışır hışırdı,
Bu yüzden sevemiyorum.

★

Hiç kimse güzel giysiler, pabuçlar almadı bana,
Benim giysilerim toprak, pabuçlarım ayaklarımdı,
Bu yüzden ayağına bakamıyorum,
Senin gibi ak çarşaflara kundaklamadılar beni,
Onüç kardeşin memesinden hiç süt düşmedi benim payıma,
Bu yüzden derdimi anlatamıyorum.

★

Senin gibi koca koca okullarda okumadım ben,
Kalem, defter, kitap, öğretmen görmedim ben hiç,
Bu yüzden gülemiyorum,
Ev, apartıman, otomobil, insan görmedim ben hiç,
Bir avuç toprağı bile yoktu benim anamın,
Bu yüzden ölemiyorum.

Faik BAYSAL

İvan Celakçopiç

MUTLARDAN ÖTE

Yukarda yıldızların çığlıkları
Aşağıda iniltisi acı toprağın
Ardından
Avuç avuç kağnıların ardından
Yıldızları toplar
Toprağı kuşanırım
Gider ha gider
Mutlardan öte
Mutlara ulaşırım

Süleyman BEKTAŞ

TEK BAŞINA DEĞİLSİN

Sen tek başına değilsin
Yağmurda koşan taylar gibi
Ve toprağı iyice kavrayan
Kökler kadar akranın var
Omuzlarında hayat ve şiir
Alın terinden bir yürüyüş

Sis örtse de alnını bazen
Dalına göre konsa da kuşlar
Kalem seni arkalıyor boyuna
Gülü saklayan yaprak
Ve kızartan toz

Çok alışkın acılı yanın
Güneşte bozaran yavşanların
Islaklığına

Ellesen yorgun bir buzağıyı
Sırdaşın olur senin yiğidim
Mapusane günlerinde görüşmecin
Çünkü adaşların da uğurlandı
Sen tek başına değilsin
Omuzlarında hayat ve şiir
Alın terinden bir yürüyüş

Sen tek başına değilsin

Abdülkadir BULUT

EKİMLER KASIMLAR ÖNÜNDE

Ucun ucun geliyor bozgunun yeli
Ormanlarım bu yelden, fırtınadan habersiz
Nerelere dayanır uzantıları bilmem
Gittikçe artıyor, artıyor endişemiz.

Geceli bir kahırla gitmiş şafaklar
Ambargolu, mayınlı Ülkemin sabahları
Bir karanlık çekiyorlar eski sulardan
Kim neyin, kimin kaptanıdır bilinmez.

Ülkemin gününe güneşlerine karşı
Hangi eller kurar bu kanlı tuzakları
Mart'ları gördük ve Mayıs'ları
Gece burun buruna gelmiş tüfekler.

Fısıldaşıyoruz dağlarla, yıldızlarla
Yakarak isyanının kutsal ateşlerini
Devrimli günlerin, yeni devrimler için
Bindokuzyüzondokuz, yirmiüçler gibi.

Ucun ucun geliyor bozgunun yeli
Ormanlarım bu yelden, fırtınadan habersiz
Böyle mi gelecekti Mustafa Kemal,
Böyle mi gelecekti Ekimler, Kasımlar?..

Recep BULUT

YAŞAMAK EGE'Yİ

Bir başıboş yeşil
Dolanıverdi yüreğime
Daha ben
Nereye demeye kalmadan
Hoooop ikimiz bir insancıl kuştayız.

Bu başıboş yeşil
Bir kıvam yanlısı değil
Baharsı yanaklarıyle
Çekti her şeyi sınırlarımdan
Neyiz?... Kimiz?... Nerelerdeyiz?...

Oldum onunla
Nereye yankılanırsak oralıyız
Hele Ege'ye vuranda
Dağılıverdik
Neresi İzmir, neresi Ege, belli mi?...

Uçan isteklere sarılıyoruz.
Biniyoruz onların ıslıklarına
Kudurtuyoruz kahkahaları
Güneşi yankılayan ak üzümleriz
Gel Afrodit gel.

Yazgım böyledir
Renk olmak çok iyi
Ne güzel bir düş ıslık gibi
Susuzca yaşamak
Tüterek yaşamak Ege'yi.

İbrahim Zeki BURDURLU

ÇİGAN

Çiçekler kokularınca bin çığırış içindeydi
Denizin bir yakarış gibiydi sessizliği
Çocukcasına erden ve kirli
Neydi acısı kollarımızın
Saramadıkları neydi
Bir çingene yayı çekince.
Noktasını er koyup suskusunu başlarız ya
Tükürüğü kurumuş örümcekleyin
Ünsüz harfler gibiyiz şimdi uğultusuz
Yerde pırıltılı arabeskler boş yere
Gene de canlıyken ellerin dinle
Bakarsın çıkagelir bir Öridis bir Dulsinea
Bir çingene yayı çekiyorsa.

Mazhar CANDAN

★

YONTULAN ZAMAN

Davulun göbeğine vuruyor yarınlar tokmaklarını
Ağaçlar sabaha çiçek açıyor
Bir fesleyen sessizliğinde büyüyor sevinçler
Zaman usulca kınından sıyrılan bir bıçak
Başlarken mavi türküler
Artık bir «harmandalı»dır yaşamak

Hüseyin ÇAPKIN

İMGENİN GERÇEĞİ

Evime adım atar atmaz
Duyarım
O bomboş odalardan işte
Senin gelip geçtiğini.

Evime adım atar atmaz
İyice kopmuştur yaşamamdan yeryüzü
Daha dolmuşumdur
Seninle.

Evime adım atar atmaz
Girerim en uzak yere
Girerim en yakın yere,
Seni yazarken bulduğum.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

AĞLAR

Mevsim geçmiş, çekmiş ırıbını herkes,
Bekler senin içinde geçmiş balıkları ağlar.
Kuru kuru sayvanlar üstünde kuru kuru
Yeler yeler ağlar maviler üzre
Nerelerden hangi yel esse ağlar.

Çeksin cezası, şimdi kör düğümler ardından
Durmuş bakar uçmuş günlere bir sen!
Atmaz mısın vakitken ağlarını
Girdiğin sularda buzlar çözülür,
Yağan karlar havâna girer girmez erirken!

Şimdi bir kör bıçağın ucundan karlar pul pul
Yağsın böyle, dolsun böyle, meheldir gözlerine
Gökyüzünden... sen hâlâ dur da burda
Kar buz dolu kayıklarla
İsimsiz denizlerden yitmiş balıklar bekle!

Bekle, benim bön balıkçılım bekle!

Zeki Ömer DEFNE

TANRIYI KOYDUM ORTAYA

Sıra sıra dizdim ağaçları
Kuşlar kondurdum saçaklara
Lâleler menekşeler kasımpatları
Bulamadım çocukluğumu

İkindileri çekip getirdim
Öğleleri pırıl pırıl kavaklara
Deynekten atımla Kızılırmağı
Bulamadım çocukluğumu

Birbirine ekledim saçlarımı
Tanrıyı koydum ortaya
Ne gidi günlermiş - geri gelmez
Bulamadım çocukluğumu

A. Rıza ERGÜVEN

KONUŞUNCA GÜRÜL GÜRÜL AKIYOR HALKIM

su testisi su yolunda kırılır
ben sana demedim mi
sakalım yok ki tutulsun sözüm
tüy bitti söyleye söyleye dilimde
ben sana demedim mi

Ne varsa görülen yeryüzü üzre
el emeği alın teri göz nuru
bir söz söyleyince güzel söylüyor halkım
—bakarsan bağ olur bakmazsan dağ—
balıklar için tuzaktır örülen ağ
ben sana demedim mi

damlaya damlaya göl olmuş artık
saymakla biter mi biter mi
bir tutam ışık yeter
bir avuç tohum yeter demiştim
ben sana demedim mi

Hiroşima çok uzak buraya şimdi
Yemen'den Çin'den uzak
susunca bir ölü deniz
konuşunca gürül gürül akıyor halkın
ben sana demedim mi

Hüseyin ERKAN

OSMAN GAZİ'NİN MİRASI

(Oğul! Öldüğümde beni, Bursa'da,
gümüşlü Kubbe"nin altına koy!)
OSMAN GAZİ

Ölünce,
Bursa Hisarı'nda, Bey Sarayı'na yakın,
Ahı Hasan Tekkesi'nde toplandı
Ermiş kişileri zamanın.

Sorgu-sual olundu / önce,
-Malı-mülkü var mı? diye.

Baktılar ki, ne değerli taş. ne geçer akçe,
Ne de altın kapkaçak..
Elde fetholunmuş topraklar var ancak!

Bir de (sırtak tekelesi) Kara Osman'ın,
Yenice.
Heybesi, tuzluğu, kaşıklığı ve
Bir çift çizmesi (gazadan aşınmış yüzü),
Bir kaç yürük atı,
Bir kaç sürü koyunu bulundu
Sultanönü'nde.
Bir çift de öküzü.
Başka bir şey bulunamadı.

Oysa, Osman Bey'den geriye,
Güneşe ve suya durmuş. tohum halinde
Koca bir imparatorluk kalacak!

Nüzhet ERMAN

YÜRÜYÜŞ KOLU

Gün pazardı.
Yarıdan çoğu yalın ayak,
Yarıdan çoğu açtı..
Gençtiler,
Halk üstüne and içtiler,
Bir elleri gül, bir elleri yumruk
Yola düştüler.

Mustafa Kemal türküleriyle doldurarak kenti
Karanlığı delip geçtiler.
Yurduma ulusuma yenilmez bekçi,
Türk gençliği, sert adımlarla çiğnediler
Eskiyi, geriliği..

İnsanca yaşamanın harcını kararak,
Eşitler ortamının dökerek kerpicini,
Bir avuç can seli,
Işığı sıcaklığı daha güzel yaymak,
Barışı yaratmak için, körüklediler güneşi...

Atatürke arkadaş olarak...

Celâl ERTUGAY

★

ALAMANYA CAYDIRMASI

Elif, kınalı yapıncak üzümü
Kandıra'da tane tane salkım salkım bağ bozumu
Sırada arzuhaller onaltılık pullar
Köy-kent derken Münhen'li dullar
Dolmuş... gidişi veresiye dönüşü peşine
Binme Elif Elif binme be

Satılmış, Köroğlu'nun kızanı
Harama uçkur çözeni
Karanlık, iş aydınlık kullar
Damalı haçta yamalı çullar
Elin maden yatağında işin ne
İnme herif herif inme be

Cahit Kadri ETİKAN

2. TÜRKÜ

Vitraylara çizilmiş renkli azizeler kımıldıyor ağır
ağır
Bir tanrı var, susuyor, gece gibi ışığın dışında duran...
Bütün eğlence yerleri dağıldıktan sonra gece yarısı
Köşebaşında içi boşaltılmış bir kese kâğıdı gibi kalan
Yırtık sesli, buruşuk yüzlü
Fırlatılmış bir adam...

Üç parmağı kalmış savaştan
Onlarla barış türküleri çalıyor
Faşistler bir kadını vuruyorlar evinin önünde
Kaldırımlarda donmaya başlayan kanla
Ve kısık sesli, öksüren, veremli bir gitarla
İnsanın insana köleliği anlatılıyor.

Şimdi ne zaman Angelika bir gitar sesi duysa
Haç çıkarır, birkaç saniye durur ve susar
Ve sonra kızının namusunu kurtarabilmek için
Gidip faşist polis şefiyle yatar.

Oben GÜNEY

BEKLEYİŞ

Sabahı beklerken düşünce ırmağında
Süzülür gürültü zamanın imbiğinden
Ve bir gül açar sonsuza
Yürek saksı
Göğüs bir ser
Salındıkça has duygular sereserpe
Özgürlük patlar tomurcukların tümünde
Gönenir sararıp solan umutları
Dağ dağ
Deniz deniz
Ova Ova uzaklardaki
Bacılarımın
Kardeşlerimin
Kovalarken gecelerin olanca karanlığını
Yepyeni bir bayram
Gümbürdetir hepsini davulların
Çekerken şenlik alanlarında halay
Herkes el ele

Itır GÜRDEMİREL

MUSTAFA KEMAL = BAĞIMSIZLIK

«Bağımsızlık özyapımdır» diyordu Mustafa Kemal,
Umurunda mı beylerin!
İngiliz kumaşı giyip,
Amerikan sigarası içenlerin.
Umurunda mı beylerin!
«Üs yok tesis var» diyenlerin,
Türk kaşığıyla
Amerikan çorbası içenlerin.
Bey oğlu beyler bu mu bağımsızlık?
«Tam bağımsızlık» diyordu Mustafa Kemal
«elbette siyasa, maliye, iktisat, adalet askerlik, kültür gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.»
Bu mu ulusculuk?
Hani lâiklik?
Halkçılık nerde?
Mustafa Kemal bunları sorar;
Korkuyorsunuz yarınlardan...
Mustafa Kemal'ler tükenmez,
Mustafa Kemal'ler var.
Aklınızı başınıza alın bey oğlu beyler!
Yarın On Kasım,
Mustafa Kemal topunuzu huzurundan kovar.

Muzaffer HACIHASANOĞLU

BİR'LER

«İlkin aşk vardı,» diyor Tanrı, «Ben aşktan doğdum.»

En güçlü ozan, tohum atar hep denize.

\- - -

Sırtlan sırıtır zorbaların sırtından.

Aşka gümrük koyan her ülke çorak.

Tek boyutun kıskacıdır gönlüne doğmazsa doğa.

Softalar dünkü karın ağrısının kusmuğudur.

Her emanette bir hıyanet uyuklar.

Ozan, en sevdiğimiz kurbandır.

Önderlerimiz güdük umutsuz çürüdük.

Can atar göklere tırmanmağa en soylu kuyu.

Çift Tanrısı vardır sevenin: Aşk, yine Aşk.

Talât Sait HALMAN

K A Z I

Bahçesinde erik kuyu tulumba
Şebinkarahisarda bir ev üç katlı ahşap
Gece feneralayı havaî fişekler maytap
Onuncuyıl balosu çarliston rumba

İlktedrisat müfettişi genç bir baba
Anne gurbette memur karısı
Yine orda çaldığımız erik kayısı
Muallimbey öğretmen olmamış daha

Bir adam ki yarım asrı geride bırakmış
Uzak anılar sekilsiz kaba
Hâlâ büyüyor göllerde kamış

Ürpertiyor Sivas'ın kuru ayazı
Çocukluğum ve o kasaba
Beliriyor derinleştikçe kazı

Subutay HİKMET

★

U Z A K M A V İ L E R

Bütün kurşuna dizilenlerin ardında
Alabildiğine beyaz duvarlar vardı
Benim ardımda
Beyaz duvarlar olmadı
Ayaklarımı güneşe bağladılar
Avuçlarım yıldızlarda kaldı

Ayhan HÜNALP

BİRDEN ÇEKİM

Çıt dedim çektim
Çiçeklenmiş capon elmasını
Gelin evine giderken
Gökyüzü atı üzerinde
Bayındır sokağı başında.

O canım pembeler ardında
Bir ince leylâk dalı da var ki
Kıştan beri örmektedir
Güneş moru bir sabahı
Benim kutsal kitabımda.

Uzaklarda... uzaklarda
Kar giysilerinde bağlarda
Çubuk yakıp ısına gelir
Üvez ağacının çiçekleri
Erişebilmek için bahara.

Ceyhun Atuf KANSU

SEMAVER

Kaynıyor ateşte su
Kaynıyor semaver gibi halk
Aydınlık bir bardağa akacak umudu
sımsıcak

Kaynıyor ateşte su
Kaynıyor semaver bak
Demli bir sabahın tadına varmak için
Kör-kuyulara ışığı doldurmak için
Kaynıyor semaver
yüreğinde yanan ateşle.

Ayhan KIRDAR

★

BOŞA DEĞİL

Boşa değil bu taşınmalar
Yığın yığın vagonlara
Alarm düdüklerinin ötüşü
Özgürlük türkülerinin okunacağı yerde.

Boşa değil yakalara takılan karanfil
Bin bir maharetli ellerle
Hangi uzaysı yaratık çağrışım gönderen
Hangi ufuktur açılan gözlerimize
Bu yol böyle nereye?

Boşa değil açılışı dağarcığın
Ağızların, gözlerin, ellerin
Boşuna değil kafaların sallanışı
Hoca bildiğini okuturken.

Boşa değil bu göç
Harman yerine kağnı gıcırtılarıyla
Neden çalınıyor davul
Hani kehribar başaklı sap
Hani benim verdiklerim?..

Ahmet KURT

ÇAĞSAL KOŞMA

Duvardan aldım çifteyi
Kaçırmak için emineyi
Yolun kestim karanlıkta
Ardıma yedim tekmeyi.

Aşk dediğin çağımızda
Çoğu zaman döğüşmektir
Zaman zaman sevişmektir
Yermiyorum kimseyi.

Eminem de çakırdı
Kimsesizdi, fakirdi
İstedi düğün, dernek
Aramıza gurur girdi.

Abbasoğlu söz uzatma
Her lâfın bir destandır
Sevmiyorsun çoktandır
Ne kendini, ne kimseyi.

Zeki KURUCA

UMUDA DURMAK

Kadınlar
saçları büsbütün okşanmadan yoksun
toprak gibi kalıcıdır devrim, sancılı
bilirler.
yağmur, tipi, kar sonrası.
Savaş bir oyundur erkeklerin öldüğü.

Nasılsa kurtulan olur
çocuklar yarına ulaştırır
sözü, çabayı, kavgayı
kadınlar büsbütün umuda durur
ölüme başeğmez yürekleri.
Savaş bir oyundur herkeslerin öldüğü.

Mor dağlara yansır bir süre
bir süre bütün değerler altüst.
Sonra işçiler elele durur
sonra bir çığlık, bir aydınlık
durulur ortalık.
Bu bir oyundur üreten ellerden tüketene.

Kadınlar büsbütün bilir
bu yöntemidir doğumun
önce sancı çekilir
sonra kana belenir eller
sonra beklenen gelir.
Ölüme bir oyundur çocukların doğumu.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

UZAKLARDA

Gitti gider bir kere boşunadır dövünmek
Akan su gibi temiz, akan su gibi cömert
Günler, günler, sarhoşluğumun günleri
Aşklarımın, yiğitliğimin, korkumun günleri.

Boşunadır üzülmek yayılan karanlığa
Bir öfkeden sonra başlanan yolculuğa
Rengi uçmuş yanakların terinde parlayan şehre
(Eski kuleleriyle, nehriyle, kızlarıyle)

İnsanlar tanıdım koca dörtyol ağızlarında
Sevinçli, sevdalı, güçlü insanlar..
İnsanlar tanıdım, yolu kalmayan insanlar
Bitkinler, mecnunlar, kaçıklar, seviciler..
Hepsinde bir gemi kımıldanışının sırrı vardı
Ve yalnızlığı çölde yetişen bir ağacın
Hepsinde tepeden tırnağa değin
Umut vardı; lekesiz, çıplak ve yalın.

Ne güzeldi konuşmak akan saatler boyunca
Güneşi bol bir kahvenin taraçasında
Ölümden söz açmadan, içten ve candan
Söyle içini bir dökerek hiç bir şey kalmayacasına
Ürkmeden, tüm verimiyle kelimelerin
Konuşmak ne güzeldi insan oğlu mutluluğundan
İyimserliğinden, büyüklüğünden, özgürlüğünden
Yapılmış yapılacak hayırlı işlerden
Ve içimizde yaktığımız gurbet kandillerinden.

Şimdi havada bir takım yitik şeylerin kokusu
Yarı açık kapıya dökülen sarı ışık
Ağır ağır kulaklarıma yükselen su sesleri
Garip bir sızı veren bazı adlar, bazı yüzler..

Lütfi ÖZKÖK

EN GÜZELİ

Başladığı anda biten şiir
Şiirlerin en güzelidir
Bir denizde yeniden başlayan
Mavisi dalga dalga çiçeklenmiş

Ve başladığı anda biten sevda
Sevdaların en güzelidir
Başlamayan hiç bir yerde bir daha

Ve başladığı anda biten ölüm
Ölümlerin en güzelidir
İster şurda olsun, ister burda

Mehmet SALİHOĞLU

B. Rahmi

U N U T U Ş

Parkları çocuklar için yaptık
Çiçekleri onlar için diktik
Salıncakları kum havuzlarını.

Yudumlarken çayını unutma
Yerken pastanı biraz da Asya.

Derini kemiğinde yapışık duy
Kahvaltılarda ölen çocukları
Giysilerinde yoksullukları.

Açlıkları duy ve unutma
Herşeyde heryerde biraz Afrika.

Oktay TUNCER

CERENİMİ

Cerenimi su başında vurdular
gün batağa girende
aldanışlar panayarı dedim
bir yıldız bir yıldız daha
azaldıkça çoğalır gayri dedim
inancın çileli taşında sabrımı biledim
onlarsa gidip kin saatlerini kurdular

Seni de bana bergüzar verdiler
denizi deniz görende
yazılmadık sevincin kökleri diyor çekirdek
yeni
kimi ülkeler kendi kanını içecek
büyüsün diye saksıdaki çiçek
tuttular durgun suların ellerinden denizi
gösterdiler

Bir o yana bir bu yana hemiler
dal filizini sürende
toprağın sütlü tombul memeleri sızım sızım
tay sevinci kedi enciği gök başakta deli poyraz
hemi cümle alınyazıları el yazım
hemi çıplağım kaşı karam sütbeyazım
bak hele baykuş ne der

Suat TAŞER

CANA KIYICI

cana kıyıcı ölüm kusar kan kusar
kanı gözsüz kulaksız sülüklerden gelir
elindeki ölümcül kara çeliğin suyu
Sen'den Ren'den Büyük Göller'den gelir

cana kıyıcı nefret kusar kin kusar
kininin tohumu bir koca yoksunluğu
karanlık köşelerde gizleyenlerden gelir

tetik düşer gün kararır gül solar
kıyıcı kaçar pusar inlerden gelir

onu kör eden ışık seven gözlerden gelir

C. YERLİ

★

GÜZELLİK

Bu topraklarda güldü Hoca Nasreddin
Asıldı Şeyh Bedrettin bu topraklarda
Onların sesidir çoğala çoğala
Erişti güzelliğine Mustafa Kemal'in

Caner YİĞİT

HİKÂYELER

Başaran
(Foto Ara Güler)

ALPTEKİN, Mahmut

AYNALARDA

Alacakaranlığın soluğunu henüz yitirdim. Yağmur dinmemişti daha. Dışarıda çiselediğini duyuyordum ikidebir.

Altbilincim depreşmişti bir kez. Aynayı ilkin kim tuttu karanlığıma, bilmiyordum. Ya da gözlerime, yüzüme, çenemin kıyısındaki gölgeye... Onu ilkin duvardaki eylül sarısı tabloda görmüştüm. Şapkalı adamın gözbebeklerinde bir damla ışık vardı. Sonra yerini değiştirdi. Neden bilmem? Kapının üstünde, duvarda, yorganda, döşekte göründü. İşte bu kez de masadaki kitaplarda. Gidip geliyor oradan oraya. Hayır, bir ışık oyunu olamazdı bu. Kimdi bu aynayı tutan? Delirecektim.

Yağmur daha da hızlandı. İki damla düşüverdi tam da elimin üstüne. Evin damı çürüktü besbelli. Sonra birbiri ardına üç kirli damla daha. Alacakaranlıkta üç kirli damla... Ama yitirmiştim. Kan!... Şu an «damla» derken, ortada «damla» varken; «kan»ı anımsamak niye? Görüntünün tırnak uçlarına değin canlandığını seziyorum yeniden. İki damlanın da kitabın üstüne düştüğünü görmemek için başımı pencereye çevirdiğimi iyice biliyorum. Kitabın üstündeki resim ürperir gibi oldu. Başımı çevirdiğim halde yine de ürperdiğini görür gibi oluyorum.

Duvardan iki yaprak, kitaptan iki... Koparıyorum takvimden iki yaprağı... İki yaprak okuyabiliyorum, kitaptan. Canım sıkılıyor. Kapatıyorum kitabın ıslanan kapağını. Yağmur damlaları elimin sırtını döğmekte şimdi bile. Elimde tırnak uçlarına dek kirli kirli yollar... Damarları da fırlamış elimin. Günlere, gecelere, yaşama inançsızlığım kirli yollarında elimin. Orada öylece, ürperiyor bu inançsızlık. Elim, el değil artık. Bir çamur parçası. Elimi, damlalardan korunman için az öteye kaldırma gereksinmesini duymuyorum bile. Damlaların gürültüsünden yağmurun hızlandığını anlıyorum. Öteler-

den, bu çakal seslerine benziyen gürültüler odanın içine süzülüp akmakta. Zaman, doludizgin atlar örneği, ilkin yine masanın üstünde duruverdi. Alacakaranlık depreşiyor gene bilinçaltımda. Tuzlu karanlıklar gölgeliyor gelecek günlerimi. Masa, sandalye ters dönüyor gözlerimde. Nerede bilmem, tutulan aynanın kırık ışıltısı masanın ayağından doğru koluma çarpıyor. Şimdi de ikinci sandalye ters döndü.

Hayır, hayır!.. Bu bir bunaltı olamazdı. Sanki elimle tutacakmışım gibi: «usum yerli yerinde işte» diyordum. Belki de bunlardan önce beni, yalnızlığımın duvarı sıkıyor, eziliyordu. Fırladığım gibi pardesümü geçiriverdim sırtıma. Yağmur yağsın varsın. Yağmurda gezmeyi sigara içmeyi seviyorum. Çoğu zaman mutlu kılar bu beni. Tepeden tırnağa tüm kirlerimi temizliyor gibi geliyor yağmur. Dışarı çıkmak istiyordu canım. Tam kapıyı açacağım sıra, baktım, birisi bana bakıyordu durmadan. «Kimsin?» demeye kalmadan kocaman bir ayna duvardan gözbebeklerime asılıp kaldı. Karşımdakinin karanlık çizgili suratına, kocaman burnuna, kirpi örneği dikleşen saçlarına, ceketinin yakasındaki sigara yanığına bakakaldım. Hayır, hayır. Ben, bu olamazdım. Bu çirkin adam ben miydim yani? Bunu, bana benzetenin geleceğine, geçmişine sövüyorum. Onun saçları değil, benimkiler dikleşiyordu şimdi. Öyleyse bu bendim. «Ben» olduğumu kabul etmek istemiyordum ama, bendim işte. Bunun ötesi yoktu. Yine de inanamıyordum.

Üç kez bağırıyorum aynadaki görüntüye. Aldırmıyor. Patlıyacağım. Deminki cansıkıntısını boğazıma dek tıkayan bu, ayna mıydı? O çılgın, kırık ışıltıyı o mu durmadan üstüme üstüme salıveriyordu?

Yağmur yağıyordu. Stratüs, kümülüs daha bilmem ne bulutları kuşatmıştı tüm yönlerimi, Geçmişimi, geleceğimi ıslatıyordu durmadan.

Bir şangırtı koptu. Ölümcül bir soluk boğazımı sıkıyordu durmaksızın. Ağzımı kurutuyordu. Bir yandan da terliyordum. Boşlukta asılıp kalan yumruğum kan içindeydi. O, ayaklarımın dibinde, kırık aynada yatıyordu. Ama ölmemişti.

APAYDIN, Talip

ZİVER'İN DERDİ

İki kazma vurmadan adamlar dikiliyor karşıma abi.

— Heeyt, ne oluyor, ora sahipli!

— Ne sahibi beyahu, ta burası kimin olabilir?

— Emmimin, dayımın, kardaşımın...

— Siz nerelisiniz?

— Çankırılı, Güdüllü, Yerköylü...

Ulee... her yerin adamı taşınmış Ankaraya. Tüm memleket Ankarada. Yer komamış tutmuşlar. Dağ taş sahipli. Etmeyin bre, başımız sokacak bir dam da biz yapacağız şuracığa.

— Geç kaldın hemşerim, buralar sahipli. Tii... o dağa doğru gidersen belki bulursun.

— Hele hele... bir insanlık yapın hemşerim.

— Hiç kolayı yok. Al kazmanı git, değilse kan akar.

Izbandut gibi adamlar, kara kara dikildiler iki yanıma. Dedim «ağalar, benden kimseye zarar gelmez. İzin verin şuraya bir dam da ben yapayım. Kardaşça geçiniriz, komşuluk yaparız. Siz gelmişsiniz, ben de geldim. Kimsenin değil buralar. Tapunuz mapunuz yok. Allahın kırı...

— Kim demiş yok? Ne biliyorsun? Uzatma da çek git buradan.

— Peki emme siz ne iş yaparsınız? Adınız ne? Neden sizin oluyor buralar?

Baktım yavaş yavaş sokuluyorlar. İş kötüye varacak. Peki dedim, peki. Gideyim. Yalnız söyleyin bana, nereye kadar sizin?

— O gördüğün yerler hep bizim. Taa tepeye kadar.

— Etmeyin yahu, siz dağa taşa hep sahipmişsiniz?

— Defol ulan, dedi birisi. Çok uzattın. Dayak mı istiyor canın?

Aldım kazmayı yürüdüm abi. İlyas tepelerine gittim, öyle. Mamağın arkalarına gittim, öyle. Karşıyaka'nın gerilerini dolaştım, gene öyle. Yer yok, kalmamış.

Her yeri tutmuşlar. Ankara'nın tüm çevresi bitmiş. İki göz ev kuracak yer yok.

— Allah allah, nasıl olur? Bunca gecekondu nasıl yapılıyor öyleyse?

— Hee... Onu ben biraz anladım abi. Aslında oralar kimsenin değil. Bazı açıkgözler oraları tutmuşlar. İşsiz güçsüz adamlar. Gecekondu yapacak olanlardan haraç alıp geçiniyorlar. Bizim deyip satıyorlar hazinenin arazisini.

— Şikâyet etseniz?

— Kime şikâyet edeceksin abi? Zati bizim yapacağımız iş de kaçak. Kör alıcının kör satıcısı... Hem kim uğraşacak onunla? Şikâyet ettin diyelim, nasıl kanıtlayacaksın? İn yok cin yok, dağın başı. Ertesi gün adamlar gene karşında. Ben anladım abi, bu iş olur emme yalnız olmaz. Köyden sekiz on kişi bir olup geleceksin. Çevireceksin beğendiğin bir yeri. Döğüş kavga, her şeyi göze alacaksın...

— Hımm... demek mahalleler böyle kuruluyor?

— He ya, hep tanıdık, hemşeri. Bir de yardım edecek birini buluyorlar. Belediyeden, partiden falan...

— Valla Ziver kardaş, ben hiç bilmiyorum bu işleri. Nasıl yaparlar, nasıl beceririler, bilgim yok. İstersen bizim köylü Sıldıroğlu'nu bulalım. Daha önce o gecekondu yaptı. Belki sana yardım eder. Bir yolunu bulur.

— Evi ne tarafta abi?

— Dikmen tarafında. Gölbaşına giderken...

— Anladım. O dağlar hep ev olmuş. Dün oraları gezdim. Bilseydim Sıldıroğlu'nu sorardım.

— Ben sana tarif edeyim, git bul. Yardım etsin.

— Olur abi. Biz girdik bu işe. Ölmek var, dönmek yok. Bir gecekondu yapıp oturacağım. Ahdettim. Köye gitmem. Zati ne var ne yok satıp geldim. Burada herkes ne yapıyorsa ben de öyle yapacağım.

— Tamam Ziver, iyi ettin. İnsan bir şeye karar verdi mi, yarısını yapmış demektir. Yarın Sıldıroğlu'nu bul, benim de selâmımı söyle. Yardım etsin, akıl öğretsin. Hatta tanıdıkları varsa onların yardımını alsın. Seni de yerleştirelim şu Ankaranın bir kıyıcığına. Herkes sığdı da sen mi sığmıyacaksın? Genç adamsın, bir iş bulur çalışırsın.

— Tabi çalışırım abi. Dağı yık de yıkarım. Yeter ki iş bulunsun, başımı sokacak bir yerim olsun.

— Olur, üzülme.

Ertesi gün Ziver'i yolcu ettik. Kararlıydı. Uzak da olsa, sapa da olsa, bulacaktı Ankaranın kıyısında gecekondu yapacak bir yer. «Herkese var da bana mı yok?» diyordu. «En beceriksiz ben miyim?» diyordu.

Köyde biten tüten, ne varsa satıp gelmişti. Elinde üç beş kuruşu vardı. Gecekonduya yatıracaktı onu. Sonra da iş bulup çalışacaktı. Ankarada en kötü iş bile köyden iyiydi. Uzun uzun düşünüp tartıp çıkarmıştı bu sonucu. Ama ne kadar yalnızdı? Devletin kapıları, devletin yasaları ne kadar uzaktı kendisine. Memlekette böyle bir konu yok sanıyorlardı. Kimsenin umurunda değildi. Köylerden nasıl kopuyorlar, nasıl geliyorlar, kentlerin kıyılarına kendi güçleriyle nasıl tutunuyorlar, belli değildi. İlgilenen yoktu. Kimse yardım etmiyordu. Oluruna bırakılmıştı bu işler. Bakımsız tarlalarda biten arsız otlar gibi bu işin de arsızları, aracıları türemişti. Kan kusturuyorlardı yeni gelenlere. Döğüyorlar koğuyorlar, haraç alıyorlardı.

Ziver ertesi gün öğleyin geldi. Eli yüzü yara, başı sargılı.

— Hastaneden geliyorum abi, dedi.

— Ne oldu, hayrola?

— Sorma başıma gelenleri. Dövdüler beni.

— Neden, kim dövdü?

— Sıldıroğlu dedi ki «seme olmıyacaksın. Seme oldun mu gecekondu yapacak yer bulamazsın. Var beğendiğin yere sahiplen. Üstüne gelirlerse çek kazmayı yürü. Seni kaçırmak için, ya da üç beş kuruşunu almak için gelirler. Yutma, dayat.» Ben de öyle yaptım abi, Lâkin adamlar çokluk. Başkanları bir ıslık çalınca toplanıverdiler. Hep it kopuk takımı. İyi ki yanımda para yoktu. Beni yere yıktılar, ceplerimi yokladılar. Para bulamayınca dövdüler.

— Kimmiş bunlar, anlıyabildin mi?

— Yok abi. Birbirlerine Koca reis, Atmaca, Yuki falan diyorlar. Bugün oralarda sordum, kimse tanımıyor bunları.

— Allah allah... Şimdi ne yapacaksın peki?

— Başka tarafa bakacağım, kuzey tarafa. Olmazsa doğuya doğru gideceğim. Bir boş yer buluncaya kadar uğraşacağım.

— Bana bak, yanına birkaç arkadas bulsak. Yalnız olmayacak bu iş.

— Sıldıroğlu da öyle dedi. Keşke onunla birlikte gelseydim. O zaman düşünemedim. Düşünsem bile aklım kesmedi. Ah bu kafa... Zati herkes yükünü tüttüktan sonra bizim aklımız başımıza gelir. Sıldıroğlu diyor ki, «alt yedi bine malettim. Şimdi satsam altmış bin lira.» Sade arsasına otuz bin veriyorlarmış. Mahallenin ortasında kalmış evi. Suyu elektiriği hepsi var. Bak ne iyi...

— Yapabilsen üç beş sene sonra seninki de öyle olur.

— Olur, biliyorum emme nasıl yapacağız? Zor işmiş bu...

— Umudunu kesme Ziver, her iş zordur. Bir yolunu bulacağız. Hafta sonu tatilinde ben de seninle gelirim. Birlikte araríz.

— Sağol abi.

Ziver üzgündü, kırgındı. Dert edinmişti kendine. Sekiz on bine, ucuzundan bir gecekondu çıkarmalıydı. Arsaya verecek parası yoktu. Muhakkak bir yol bulmalıydı. Uzak da olsa, bir tepenin eteğinde, küçük, güneşli bir yer. İki pencere bir kapı, duvarları biriket. Gecekondu... Önünde iki ağaç olsun, birisi akdut. Yazın gölgesinde oturabilsin. Akşamüstü püfür püfür rüzgâr essin.

Kuzeyi güneyi, doğusu... bozkırlara doğru uzayıp giden koca Ankara kentinin kıyılarında yok mu bu kadarcık bir yer? Vardır, iş bulabilmekte.

Karşılıklı oturup uzun uzun düşündük. Ama düşünmekle çözülecek iş değildi. Sonuç alıcı birşeyler yapmalıydık.

Cumartesi günü birlikte çıktık. Keklikpınarının oralarda, tepelerin arkasında yeni yapılmış, yarısı bitmiş, yarısı bitmemiş evlerin arasında dolaştık. Sorduk ettik... Orta yaşlı, yüzü güleç bir adam bulduk. Konuşmasından Antepli falan olduğu anlaşılıyordu.

— Hoş gelmişen beğ, dedi bize.

— Hoş bulduk ağa. Senin evin nerede?

— Benim evim yoktir.
— Bu yeni evler kimin?
— Bilmirem vallah.
— Peki ne arıyorsun sen buralarda?
— Vardır bir hısımım, onu ariyem emme bulamirem.
Kaçamak konuşuyordu. Beni bir görevli falan sanmıştı belliki. Bundan yararlanayım dedim.
— Bana bak ağa, gel şöyle bakim. Ne sana, ne hısımına birşey yapacak değilim, korkma. Evlerinizde rahat oturun, hayırlı olsun.
Ürkekliği biraz geçti.
— Ama senden bir isteğim var.
— Buyur beyim, başım üstüne.
— Bu Ziver benim hısımım olur. O da sizin gibi burada bir gecekondu yapacak.
— Yapsın beyim, hay hay.
— Siz buna yardım edeceksiniz, ben de size yardım edeceğim. Suyunuzu elektiriğini çabuk getirtirim.
Sevindi,
— Zatın belediyede misin beğim?
— Evet.
Ellerini uğuşturdu.
— Başkana söylerim, yolunuzu da yaptırırım.
— Hay yaşıyasın beğim, kaç kere dilekçe verdik, bir gelen olmadı.
— Ben geldim işte, tamam. Bu arkadaş sana teslim. Kondusunu şuraya kursun. Komşularına söyle engel olmasınlar.
— Olmazlar beğim, merak etme. Sözümüzden çıkmazlar. Adını bağışla beğim?
— Adımı şimdilik bilme. Ziver biliyor. O evini yapınca bana gelin, size yardım ederim.
— Peki, sağol...
Ayrıldık. Yaptığıma ben de güldüm. Ama başka çare yoktu. Ziver o gece kazmayı vurdu. Temellerini açtı. Ertesi gün de iki kamyon biriketi götürüp duvarları ördü, çatıyı çattı.
Mahallenin ağasiyle birlikte, yakında bana gelecekler. Bakalım ne yapacağım, onu düşünüyorum. Bir yol bulacağız elbet.

ARDAĞI, Adnan

KENDİ BAŞINA BİRİ

Sırtını insanlara çevirmişti. Rıhtımda denize karşı oturuyordu. Gün ortasıydı. Yanına serdiği bir gazete kâğıdının üzerinde bir şişe vardı. Dibine yakındı ispirto. Yanında da bir simit parçası ve bir paket sigara duruyordu. İki adım ötede bir kedi gözlerini simide dikmişti.

Denize ve kayıklara karşı kurduğu dünyasında tek başına konuşuyordu. Bu sesli söyleve zaman zaman elleri karışıyor, boşluğa yuvarlanan iri sözcükler sigara dumanından önce eriyordu.

Genç adamın başı da durmuyordu. Bir kayıktan öbürüne dönerken ve bazan da denizin en uzak çizgisine kayarken, elleri ile noktalıyordu söylevini.

«Siz» diyordu gür sesi ile «Siz, kayıkları doldıranlar. Şimdi yolculuğa çıkıyorsunuz. Neşelisiniz. Gülüyorsunuz. Ama biraz sonra, evet biraz sonra o Allahın belâsı fırtınaya yakalanmıyacağınızı kim bilir? Ha? Namussuz bir dünyadasınız. Gülmeniz bir bulut kadar uzun sürmeyecek. Balıkların üzerinden bakmak güzel. Ya bir balık gözünüz olsaydı, görürdüm ben sizin güldüğünüzü.»

Sonra sigarasını yakıyordu. Şişenin içindekini bitirmek istemediği belli idi. Azar azar yudumluyordu. Simidin ucundan koparıp ağzına attığı zaman yeniden başlıyordu.

«Boşuna yürüyorsun güneş. Sabah o dağın arkasındasın. Akşam bilmem ne adasının arkasında. Dursana bir yerde dursana be. Erkeksen tabii. Yerinde duramazsın ki. Kayık olmalıydım ben. Ah, bir kayık olmalıydım şimdi. Dolun derdim insanlara. Sonra bir alabora. Kapanırdım üzerlerine. Hiç biri gık diyemezdi. Aslında bunlardan daha kötüsü gerekir sizler için. Hepinizi oltanın ucuna geçirip salmalı denize.

Ama sizi yiyecek balık nerede? Yemez sizi hiç bir balık be. Suratınıza bakmazlar sizin. Siz sokak lambala-

rının sarktığı direklere asılacak yaratıklarsınız. Ne güzel osururdunuz sallanırken.»

Kedi bir adım daha attı. Gazetenin ucuna doğru eğildi. Genç adam elinin tersi ile kedinin böğrüne öyle bir vurdu ki, kedi üç adım geriye sıçradı ve ardına bakmadan kaçtı. Adam, bir yudum daha aldı. Dizini geri çekti, dirseğini dayadı. Seyit Gazi tepesine baktı.

«Dilek tepesi. Ha... Bir şişe içki verdin mi be? Kocaya varamıyan kadınlardan başka kime yaradın ha? Ev isteyene ev verirmişsin. Kimsin sen, söylesene? Bu gücü kimden alıyorsun? Bir kez olsun, «gel» dedin mi bana? «Gel şöyle otur yanıma, birlikte çekelim kafayı» dedin mi bir gün? Bir balina gibi şişmiş, dayanmışsın göğe. Senin hakkından deniz gelir. Zaten başlamış burnunu yemeye. Bir görürüm senin çöktüğünü. Deniz gelecek senin hakkından. Deniz, küçümsediğin deniz.

Bakma öyle uysal uysal önümde uzandığına. Ne kadındır o bir bilsen. Uyanıvermesin o. Boynuna doladı mı kollarını, görürsün dağlığını.

Serap değil mi beni bu boktan adam kılığına sokan. Saçları gibi yumuşaktı önceleri. Görünce o fırıncı çırağını delirdi sanki. Çekti gitti bir gece. Kokusu kaldı yalnız yatakta. İşte böyle uzanırdı sessizce dizlerimin dibinde. Neler anlatmazdım orospuya. Tam böyle denizin dinleyişi gibi dinlerdi beni. Ama görünce yakışıklı fırıncı fırlamasını, bir kabardı bir kabardı ki görecektin. Çekti, gitti bir gece. Öyle duruyor yatağı. Kokusu var her kıvrımında. Şu şişedeki içki gibi her gün biraz daha azalıyor bu koku. Azar azar çekiyorum içime bu kadın kokusunu. Bitmesin istiyorum. Korkuyorum bir kıvrımını bozmaktan. Geceler boyu seyrettim bu boş yatağı. Sımsıkı kapattım pencereleri. Çuvallar gerdim. Çiviledim. Işık girmesin istedim.

İşte bu deniz gibi idi. Sessiz ve yumuşak. Güneşli ve tatlı. Doyumsuz ve sonsuz. Namussuzdu dünya. Onun tohumu da o dünyaya düşmüştü.

Eeeeh be, nereden durdum bu konunun üstünde? Tuuu.. Deniz... Tuuuu.. Deniz. Kadın, tuuu. Çürümüş hepsi...»

Başını eğdi. Dizinin yanına ötekini çekti. Alnını dayadı dizlerine. Öylece kaldı bir süre. Denizden gelip zeytin ağaçlarına çıkan yumuşak bir rüzgârdan başka kimsenin saçlarını okşamıyacağını biliyormuş gibi öylece kaldı bir süre.

ATEŞ, Kemal

ORUÇTUM YAV!..

Selim Dayı, öz dayımız değildi ya, öyle derdik biz ona. Onun gibi; köyde hiçbir ilişkimiz olmayan bir sürü hemşerimizle burada akraba olmuştuk nedense? Aslında nedeni açıktı: Ev yeri tutmak, gecekondu yapmak; dövülmemek, ezilmemek için; kısaca burada tutunabilmek için, arkalı olmak gerekiyordu. Bunun için de insanlar, 'dıdısının dıdısı' bile sayılmayacak kişilerle aralarında kan bağı buluyorlar; birçok yakın akrabadan daha tutkun oluyorlardı yerine göre. Selim Dayı'yle bizim akrabalığımız da böyleydi. Ama bu ilgisi olmayan akrabalığı. o öylesine benimsemişti ki, her sorununu gelir bize danışırdı. Yanında içki sigara içen biz çocuklara kızardı. Öyle ya; o da bir büyüğümüzdü bizim, dayımızdı! Böylesine bir saflıkla bağlıydı bu akrabalığa ve titizdi. Sayılmadığını mı düşünür, yoksa bu akrabalığı tanımadığımızı mı sanar nedir? Düğünlerde, şurda burda onun yüzünden ağız tadıyle sigara, içki içemezdik.

Akrabalığı anne yanımızdan tutturmuştu: Annemin bilmem nesinin nesinin nesinin... nesi sayıyordu kendini. Bu akrabalığa pek aldırmıyor gibi gördüğü bizlere sorardı: «Anneniz neyim olur benim?» Gözlerimize bakarken biz çocuklar o denli saf olamazdık. İçin için, şeytanca güldüğümüzü, onu alaya aldığımızı anlamazdı. Acırdık da garibe, daha ileriye gitmezdik. «Öyleyse ne diye sigara içiyorsunuz benim yanımda?» diye kızdığında, ses çıkarmazdık. İçin için gülmek yetiyordu bize.

Babam, annemin aşırı akraba düşkünlüğüne, daha doğrusu akraba yaratıcılığına çok kızıyordu. Mahallede durumumuz iyiydi; kazançlı bir işimiz olmuştu: Bakkaldı babam. Onun için bu tür akrabalıklardan hep bizim zarar göreceğimizi düşünüyordu. Sonra mahalle uygarlaşmıştı biraz. Eski belâlı günler gerilerde kalmıştı. Gerçi babam da burada güçlü olmanın, arkalı olmanın gereğine inanmıyor değildi; ancak salt bu yüzden de

olur olmaz adama yüz verilmesinden, yardım edilmesinden, borç para verilmesinden ya da veresiye defterinde hesap açılmasından hoşlanmıyordu. Böyle insanların kendisini iflas ettireceğini bile düşünüyordu. Sık sık tartışırlardı annemle bu yüzden. Annem kadınlığın verdiği bir güvensizlikle de olacak, mahallede yalnız kalmamızdan çok korkardı.

— «Çiğ çiğ yerler bizi!» derdi.

Şurda burda işlerine karıştığı için, küçük kardeşim de illet oluyordu Selim Dayı'ya:

— «Millet anasının babasının yanında sigara içiyorken; ne karışıyor bu sinir adam bizim her şeyimize? Adamdaki sırf aşağılık duygusu!»

Babam için iyi bir fırsattır kardeşimin kızgınlığı:

— «Annenize sorun siz onu; onun akrabası!»

Annem de;

— «Dur gene başlama!» diye çıkışırdı babama; alttan almazdı.

Selim Dayı, borç para dışında, en çok evlenme sorunuyla ilgili yardım isterdi bizden. Bir kız ya da kadın bulduğunda, önce anneme koşardı. Güç işlerin çözümünde anneme sonsuz bir güveni vardı. O bir araya girsin, her işin olacağına inanırdı.

Evlenmek için yaptığı birçok girişimler sonuçsuz kalıyordu. Şimdiye dek dört kadından ayrılmıştı. Yaşı elliyi geçmişti. Yoksuldu. Üstelik geçimsiz biri biliniyordu. Kendisini terkedip giden; bir başkasına kaçan karılarının hepsi de kötü değildi ya! Daha da kötüsü, o bilmese de erkekliğinden kuşku duyanlar bile vardı. Köyde, kendisini terkedip kaçan üçüncü karısının anası, elin içinde basbas bağırmıştı: «Selim erkekse, altına yatarım ben onun!» O utanmaz kadın açık açık böyle söylemişti kızının kaçmasını kınayanlara.

Bunca mutsuz evliliklere karşın, yine de bir beşinci evlilikti Selim Dayı'nın tek derdi tasası. Kendisine bu konuda yardım etmeyen yakınlarına küserdi; bizimkilere de öyle. Annem; «Abdestimize güvenemiyoruz ki namaza duralım,» derdi; Selim Dayı'ya güvensizliğini böyle dile getirirdi o da. Bir başka kadının başını yakmaktan korkuyordu.

Bir ara Almanya'ya gitti Selim Dayı. Oradan döndükten sonra küllenmiş gibi görünen evlenme isteği yeniden alevlendi. Evlenme şansını azaltan yoksulluk belâsından kurtulduğunu sanıyordu. Almanya'dan getirdiği güzel giysileri vardı. Saçını kapkara bir boyayla boyuyordu. Fotr şapkayı giyince keli de örtülüyordu, bayağı kalantor bir adam oluyordu. Onu evlendirmek isteyenlere biraz daha cesaret veriyordu bu haliyle ya, yine de eski şanssızlığı sürüp gidiyordu: Uygun birini bulduğunu söylüyor, biz ha oldu ha olacak diye beklerken, işin yattığını duyuyorduk. Sonunda yine büyük bir mutsuzluğa gömülüyor, ona buna küskünlüğü artıyordu. Hattâ hakkında kötü konuşup karşı yanı etkileyen kimi kişilere düşman bile oluyordu. En çok da eski karılarının akrabaları yapıyorlardı bunu. O kadar da çok eski karısı olmuştu ki, yalnız onların yakınlarının dedikoduları bile, Selim Dayı'nın işlerinin bozulmasına yetiyordu. Böyle başarısızlıkların sonunda bizimkiler:

— «Senin en iyi evleneceğin yer Almanya'ydı, serseri! Ne vardı da döndün buraya evlenmek için?»

— «Oradakiler yaramaz bana yav!» derdi; ahlâk konusunda titiz ve katıydı da.

Bir kış günü gözlerinde çakan sevinç şimşekleriyle geldi bize. Evlenecek birini bulduğunda böyle olurdu. Annemi öteki odaya çekti. Herkesin yanında konuşmazdı böyle konuları. Biz sobanın başında ısınırken, kıs kıs gülüyorduk. Onun evlenmesi, bizlerin bile eğlence konusu olmuştu.

— «Bir tane daha buldu galiba!» dedi kardeşim; «hızlı bizimki!»

Böyle durumlarda annemi öteki odaya götürüşünde bile, kendine özgü bir yan vardı. Biz hemen anlardık sorununu. Kardeşim ayağa kalkmış ona öykünüyordu. «Gelele bir emmi kızı!» diye fısıldıyordu onun gibi. Biz bir yandan gülüyor, bir yandan da Selim Dayı'nın duymaması için birbirimizi susturuyorduk.

Ben kapı aralığından annemin yüzünü görüyordum. Yine aldatıldığı kanısındaydı annem onun. Dinleyişinden belliydi bu.

Selim Dayı'nın evlenme tutkusundan bir sürü it ko-

puk ustalıkla yararlanmasını bilirdi. «Sana uygun bir kadın bulduk,» diye onunla yakınlık kurarlar, elindekini avucundakini yerlerdi. Kumara götürürler, içkiye götürürler, parasını sızdırırlardı. Bizimkiler çok kızıyorlardı onun bu saflığına; kimileyin çocuk gibi parasını elinden alıp gerekli oldukça veriyorlardı.

Şimdi Almanya'dan biraz parayla dönmüştü ya, birçokları için iyi bir avdı o. Her gün çevresinde bir sürü serseri dolanıyordu.

Anneme fısır fısır anlattığı, bu kez dul bir kadın değil de on sekizinde bir tazecikti. Kızın kendisinin de anasının, babasının da gönlünün olduğunu söylüyordu. Yalnız kardeşlerinden birinin gönlünü etmek gerekiyormuş. Annemin ille araya girmesini, onlarla pazarlığa oturmasını istiyordu.

Gözü tutmamıştı bu işi annemin. Selim Dayı'yı dikkatle dinliyor, özellikle kimlerin önayak olduğunu öğrenmeye çalışıyor; kimlerin nasıl bir çıkar ardında olduğunu düşünüyordu. Sonra kızın babası, anası?.. Pek iyi insanlar değillerdi onlar. Birden Selim Dayı'nın umudunu kırıp onu mutsuzluğa düşürmek de istemiyordu annem; içindeki umut balonunu öyle birden söndürmek yerine, ağır ağır boşaltmak istiyordu.

Selim Dayı gittikten sonra;

— «Ne aptal adam!» dedi annem. «Sana padişahın kızını alacağız, deseler, inanıyor hemen. Padişahın kızı da bana gelir mi? demez. Kendinden öylesine habersiz. Şimdi de kafasına Süleyman'ın kızını sokmuşlar. Süleyman'ın eviyle aşşık atılır mı hiç? On sekizinde kız. Gelir mi buna? Elindekini avucundakini yerler, ondan sonra da derler ki buna: 'Yav tuh! Bir gün önce gelseymişiz oluyormuş iş. Şimdi başkasına vermişler,' derler. Hep böyle olur bunun işi: Bir gün geç kalır, bir gün önce varsaymış olur. Bak göreceksiniz bu da öyle olacak.»

Annem kızgınlıkla başını sallıyor, boyuna söyleniyordu.

Selim Dayı ertesi günler yine geldi. Annemin ağırdan almasına kızıyordu. «Şu fırsatı kaçırmayalım,» diyordu. Acıyorduk da ona. Çoğu akşamlar evinde içer-

ken görürdük. Almanya'dan getirdiği pkabına uzun havalar kor, alkolden kıpkırmızı olmuş gözlerle dalıp dalıp giderdi. Kimsesizliğinden, yalnızlığından yakınır, kendisini evlendiremedikleri için ona buna kahrederdi; çocuk gibi ağlardı. En çok da onun nazını çeken bizeydi kahrı.

Baktılar olmayacak, birkaç komşu alıp Süleyman'ın kızına dünür gittiler bizimkiler. O akşam dönmelerini merakla bekledik kardeşlerimle. Gece yarısı geldiler. Geldiklerinde annem hâlâ şaşkındı, gülmekten ayakkabılarını çıkaramıyordu:

— «Allah! Allah!.. Bu yaşta, on sekizinde bir kızla evlensin de bizim Selim, görün siz.»

Yalnız kızın ağabeylerinden biri aksilik çıkarıyormuş. Ancak babası anası onu pek takmıyorlarmış.

Süleyman'a sekiz bin lira başlık verildi tanıklar önünde. Selim Dayı'nın iki yıllık Almanya kazancıydı bu, hepsini verdi. İmam nikâhını yeterli görüyorlardı.

Süleyman'ın aksilik çıkaran oğlunun evde olmadığı bir gün kızı alıp geldiler. Sallısaplı bir düğüne de gerek görmemişlerdi. Selim Dayı'nın sevincine diyecek yoktu. Ne kadar şakacı, hoşgörülü biri olmuştu. Belki de insanlar ilk kez hasetle dolmuşlardı ona karşı. Bu yaşta piliç gibi kız! Ama mahallelinin çoğu, daha onun ilk geceden başarısızlığa uğrayacağını söylüyor, beceriksiz damatlar üzerine 'ilk gece' fıkraları anlatıyorlardı. Selim Dayı insanları ilk kez böyle seviyor ve insanlar da belki ilk kez böylesine haset ediyorlardı ona.

O gün gelinin canı sıkılmasın diye, Selim Dayı'nın yakını kadınlardan gelip gidenler oluyordu. Belki de Selim Dayı'ya yakıştıramadıklarından olacak, komşular çok güzel buluyorlardı kızı. Ramazan ayıydı, herkes oruçtu. Top vakti yaklaşırken kadınlar dağıldılar. Ayrıca ilk geceleriydi bu, seyri fazla uzatmayıp onları başbaşa bıraktılar. Kadınlar dağılınca, Selim Dayı da alışveriş için bizim dükkâna geldi. Yağ, reçel, sucuk filân aldı. Ben, dışarıdaki bidondan şişesine gazyağı dolduruyordum. Selim Dayı evleneceğine yakın gaz sobası da almıştı. Belli ki yeni gelini kömür sobasıyle fazla yormak, üşütmek istemiyordu.

O sıra kadınlardan biri, koşarak dükkâna geldi:

— «Kop kara'önlü kop! Gelini ağabeyi götürüyor.»

Birden nutku durmuş gibi oldu Selim Dayı. Sonra elindekileri bıraktı:

— «Nerde, nerde?» diye sordu şaşkınlıkla.

— «Bayırı aşıp indiler bile!» dedi kadın.

Selim Dayı önde, biz arkada koştuk. Konduların arasındaki dar sokaklardan, kar, yağmur göleklerini tepeliyerek gidiyorduk. Omuzlarımıza dek çamur sıçrıyordu. Vardığımızda gelin yoktu evde. Atı alan Üsküdarı geçmişti. Bir belâ çıkar diye, Selim Dayı'yı göndermedik Süleyman'ın evine. Komşular gittiler. Kız orada da yoktu. Annesi babası habersizmiş gibi görünüyorlardı olaydan. Kardeşi alıp kim bilir nereye saklamıştı? Günler geçti, yoktu kız. Süleyman'a:

— «Öyleyse parasını verin bu adamın!» dediler.

— Harcadık, elimize para geçince veririz,» dediler onlar da.

— «Senet yapalım öyleyse,» dedik biz.

Ona da yanaşmıyorlardı. Açıkça paranın üstüne yatmak istiyorlardı. Belki de bu, baştan hazırlanmış bir soygun planıydı. Kimse akıl erdiremiyordu. Bizimkilerin tüm çabası boşa çıktı. Bıçak tabanca birbirlerine girdiler; ne kızı ne parayı alabildiler. İki yıllık Almanya kazancı gitmişti Selim Dayı'nın.

Herkes bir türlü suçluyordu Selim Dayı'yı:

— «Aklı olan Süleyman'ın evine bulaşır mı? Onlarla aşşık atılır mı?»

— «Sen soğuk bir su iç bu paranın üstüne.»

En çok annem kızıyordu:

— «Sana sabret, resmî nikâhsız alma, demedim mi?»

Babam da:

— «Ne diye akşamı beklersin? Tepeliyemedin mi hemen getirince kızı?» diyordu. Hepsini sessiz, başı önde dinleyen Selim Dayı yalnız babamın bu son sözüne, biraz da utanarak:

— «Oruçtum yav o gün!» diye karşılık veriyordu.

BAYKURT, Fakir

KALEKALE

Kalekale, baktı babası evde yok, anası da ekmeğin başında, koyunları ağıla katıp koştu. Çıktı direksiyonun başına. Boncukları sallanıyordu kamyonun. Dikiz aynasının yanında babasının resmi vardı, mika içinde. Bir belgeye yapışıktı. Ama neyle açacaktı kontağı? Evirdi çevirdi. Bilmiyordu anahtarsız çalıştırmayı. Belki evde deri ceketin cebindeydi anahtar. Kamyon evin önünde durduğuna göre... Babası belki fasulye sulamağa gitmişti...

«Gel gel, ekmeğini ye!» diye bağırdı anası. «Baban gelir birazdan. Yorgun argın su'ya gitti. Gitmese sıra geçecek. Gel, yağ süreyim...»

Yağ almak için ambarın üstündeki takı tuku karıştırmağa başladı anası. Fırsat bu fırsattı. Hemen atıldı Kalekale. Deri ceketin cebinden destesiyle avuçladı anahtarları. Alıp beline soktu hemen. Tahta kaşığı yağla doldurmuş geldi anası. Bütün beze'yi kabaca açtı. Tepertti sacın üstünde. Yağı sürdü. Ala pişik indirdi. Attı öteki yufkaların üstüne. «Acıkmışındır, yiyiver!» dedi.

Yağlı ekmeği soğutmadan aldı Kalekale. Dürümledi. Ağzı avurdu yanıyordu yerken. Yaş geldi gözlerinden. Aldırmadı. Öyle istekliydi ki! Köyün içinden boruya kadar sürecekti. Sonra biçilmiş tarlaların arasından yukarlara çıkacaktı. Bayındırlı İbrahim gibi bitirim bir şoför olmayı kuruyordu. Babası gibi de dikkatli, sabırlı falan sürlemecekti, uçuracaktı! «Çoban ol oğlum!» diye öğütlüyordu akıllı babası. Çoban falan olmayacaktı. Elindeki yağlı ekmeği yarı edince kalktı.

«Dur! Dur bir daha yapayım, nere gidiyorsun?»

Duymadı anasının sesini. Tıp tıp tıp indi merdivenleri. Çıktı direksiyonun başına. Uydurdu anahtarı. Çevirdi hemen Fazla harlamadı motor. Biliyordu hangisi debriyaj, hangisi firen, hangisi gaz. Vitesler geri, ileri, bir, iki, üç, dört... Kalkışı yaptı hemen. Kaşla göz ara-

sında büktü direksiyonu. Köy içine çıktı çabuk. «Kızlaaaar, neredesiniz emlik kuzular? Nerelerdesiniz kimseyi beğenmeyen lâfçı karılar?» Kornaya da bastı ayak altındaki çocuklar kaçışsın. Kör İlyas'ın eviyle Kadıoğlu Mustafa'nın evlerin önünden yel gibi geçti. Korulara indi bir solukta. Bu kadar hızla koskoca bir kamyonu sürebilen çocuk niçin çoban olup ziyan olsun? Koskoca kamyona, kamyonun göğsündeki koca motora aslan gibi egemen bak! Arap Güllüğü'nün içinde kadın kız vardı. Anason tarlalarında, göverti aralarında kadın kız... Bastı kornaya, bastı kornaya, düüüüüt düt, inletti ortalığı.

Ve döndü Göçmen tarlasının yanından. Daha fazla gidip ne yapsın? Elbet isterdi, ama babasının fasulye suladığı yere yaklaşıyordu. Işitirdi düt düt'leri, koşar gelirdi bakarsın. Yılların şoförü. İsterse dağların ardından duysun, tanırdı kendi öz kamyonunun sesini. Ustalıkla döndü Kalekale. Çıplak eşeğin sırtında gibi kalkıp iniyordu giderken. Coşkunlukla sürüyordu. Birden, koruların arasından, leylek sereninin dibinden geçip köy içine girdi. Sap yüklü bir kağnı geliyordu. Kırdı direksiyonu. Çarpmamak için kırması gerekiyordu. Ama hızı yüksekti. Anası da merdiven başına çıkmış bağırıyordu:

«Bu yaptığın doğru mu Kalekaleeee?»

Her nasılsa, belki de sert kırdı, belki de firene basacağım diye gaza bastı, şimşek gibi ileri atıldı kamyon. Kürüş İbrahim'in kerpiç eve girmesiyle gözden silinmesi bir oldu. Kerpiç evin duvarı yağmurdan yaştan aşınmıştı epey, ama ana duvardı, yağmura yaşa, yılların aşındırmasına epey daha dayanırdı. Böyle şahin gibi bir kamyon, tamgaz gelir toslarsa nasıl dayansın? Açılıverdi çift kanatlı kocakapı gibi. Kamyon daldı içeri. Yarıya inmiş samanlıktan geçti, danalıktan çıktı, avlunun dibine, oturdukları odanın önüne gelip durdu. Geçtiği yerlerde duvar, direk bırakmadı dikili. Çivileri bile söktü. Kattı karıştırdı ortalığı. Ne farları kaldı, ne camları. Ne boyası, ne boncuğu. Dikiz aynası, kilometresi, yakıt göstergesi falan yamuldu, yılıktı adamakıllı. Bereket motor kendiliğinden durdu. Kalekale'nin durdurması olanaksızdı.

Kürüş İbrahim'in karısı, hayatta yamalık yamıyordu. Once deprem oluyor sandı. Sonra, «Heralım dünyanın sonu geldi, köy yıkılıyor...» diye düşündü. Sonra Kulakçı'nın kamyonunu görünce düşüp bayılayazdı. Direksiyonda Kalekale'yi görünce de önü aydınlandı. Topladı kendini. «Vaaay eşşeğin dölü! Babandan habarsız aşırdın kamyonu! Yıktın evimi, yurtsuz yuvasız koydun çoluk çocuğumu!..» Sonra baktı boynu bileği çizik sıyrık içinde, alnı avurdu kan, hem de beti benzi uçup gitmiş, arpa samanı gibi sarı bir yüzle titreyip durur; acıdı. Fırladığı gibi sol kapağın kulpundan tuttu, açtı, çekip çıkardı çocuğu. «Gel, gel yanıma, gel de dik dur! Dik dur, yıkılma bakayım!..»

Günde dura dura ılımıştı ırbığın suyu. Çarpa çarpa elini yüzünü yudu Kalekale'nin. Seleden bir giysi eskisi bulup sildi yüzünü. Sonra bir tas su içirdi. «Bir yanına bir şey olmasın! Çok yaramazsın ama korkusuzsun. Ne severim seni şu köyün içinde! Üç dene kazık gibi oğlum var, kızım olsa birini verirdim, birer odun oğullarım. Babandan habarsız aşırdın değil mi? Evde yok muydu? Suya mı gitmiş?..»

Çıt çıkmıyordu Kalekale'nin ağzından. Derin bir mahçuplukla önüne önüne bakıyor, susuyordu. Ne yapacağını, nereye sineceğini bilemiyordu. Keser, etini itlere doğrardı babası. Evinin ekmek teknesiydi. Kimbilir kaç yüzlük, kaç binlik zarar açılmıştı? Parça nerde, usta nerde, nerde oto onarımcısı, boyacısı, doğrultmacısı?

Köyün içi anacık babacık günü oldu birden.

«Girdi valla girdi!»

«Bodoslamadan sokuldu yavu!..»

«Çok yaman şoförmüş neme lâzım?»

«Olacak oğlan ee'sinden belli olur dememişler mi?»

«Aşkolsun velete canım!..»

İkişer üçer, koşan geldi, doldu Kürüş İbrahim'in evi. Yıkığa döküğe bakıyorlar, kamyonun çevresinde fır fır dönüp, «Geçmiş olsun şoför ağa!» diye Kalekale'nin başına çöküyorlardı. Harren gürran olmuştu avlunun içi.

«Yığışmayın milleeet!» dedi Kürüş karısı. «Şamatasız mı kaldıydınız? Kursunu görmüş, sınavdan geçmiş

şoförler bilem yapıyor kaza! Macıroğlu yapmadı mı? Kalender İsmail yapmadı mı? Kulakçı Salim kendi yapmadı mı? Kesin bakalım gülüşmeyi! Hemi de dağılın, çocuk kendine gelsin...»

Toplananlar birer ikişer dağılıyordu, Kalekale'nin ana'sı Güldane çıkıp geldi döğünerek: «Tüüüüh tüh!.. Nerelere gideyim, kimlere gideyim? Kaşla gözün arasında alıp kaçtın ay oğlum! Gözüne gözükecekler mi vardı ay goçum? Baban gelince keser beni, alır ayağının altına çiğner, mars eder köyün içinde, neden yaptın bunu ay aslanım?..»

«Sus Güldane! Olmadan diyecektin bunları, olmadan ağlayacaktın yeşil yeşil! Sus, olmuşla ölmüşe çare yok. Dağılsın şu millet, al götür sıpanı, sakla bir yere. Babası gelince, öfkenin ağırıyla vurmasın. Öfkesi dağılır gibi olunca çekin kamyonu evimin önünden. Kürüş İbrahim de beni keser: 'Neden bakmadın, neden yıktırdın?' Kerpiç mi kestireceksiniz, taş mı kırdıracaksınız, devrilmiş direklerimi doğrultmak için Yaka'dan, Gökçeyaka'dan usta mı getireceksiniz? Paklatıp onarın evimi de. Haydi bakalım. Haydi milleeet, dağılın dedim, duymadınız mı?..»

Millet dağıldı birer ikişer. Ellerini birbirilerine vura vura gidiyorlardı. «Haggaten usta şoförmüş haa! Tam göbeğine getirmiş duvarın, basmış gaza, bu yandan girmiş, avlunun ortasından çıkıvermiş! Kürüş karısını görünce de selâm durmuş...» diye diye gittiler.

Kalekale yeniden direksiyona oturup çalıştıracak oldu kamyonu, bırakmadılar. Güldane aldı oğlunu gitti. Önce eve vardı, yeniden yıkadı elini yüzünü. Sıtma tutmuş gibi titriyordu oğlu. Öldürücü bir pişmanlığın içindeydi. Sap yüklü kağnıyı görünce sağa alsa, geçip gidene kadar beklese ne vardı? Babası şimdi çıkar gelirdi. Alırdı ele, girerdi yola, yer misin, yemez misin, daha ister misin?...

Bostanın başına kaçsa, akşam orada mı yatsaydı acaba? Yoksa teyzesigile mi gitseydi, gömülse miydi çuvalların arasına?

«Dur dur titreme! Teyzengile götüreyim seni!.»

Bereket anası işkence etmiyordu, neden aldın, neden vurdun?

Güldane, kolundan tuttu oğlunu, Dedeşçe'nin damın ardından kardeşigile götürdü. Evde Zekiye gelin vardı. Ötekiler orağa gitmişlerdi. Hasta çocuğuyla uğraşıyormuş Zekiye. Ona anlattı Güldane: «Enişten gelirse keser. Sizde saklansın. Kamyonu aşırıp gezmeğe çıkmış akıllım! Kürüşgil'in eve toslamış. Herifin evinin yıkıldığına mı yanarsın, kamyonun kırılıp döküldüğüne mi, yoksam kan öfke Kulakçı'nın yapacaklarına mı? 'Sen neredeydin? Sen eşşek çobanı mıydın? Neden bakmadın, neden engel olmadın' deye az uz döğmez beni. Bari bunu döğmesin. Saklayın...»

Bırakıp gitti. Kocasının gelmesini, gelip kendisini döğmesini bekledi. Yiyeceği dayakları adı gibi bildiği için selede sepette, eski beki ne varsa çıkarıp giydi. Bari daha fazla acıtmasın sopaları, odunları...

Kulakçı Salim, Göçmen tarlasının yanına gelince duydu olanı. Koştu hemen. Karısını döğecekti. Elbet onundu bütün suç. Söve saya yürüdü. Niçin bakmamış? Niçin engel olmamış? Niçin dur oğlum, otur dememiş? El kadar çocuğu kendi haline bırakırsan duvardaki tüfeği kapar adam vurmağa gider. Niçin dikkat etmemiş?.. Aran Güllüğü'ne geldi, «Ne kabahati var karının?» dedi. «Bütün suç o sıpada! Kalekale olacak alçakta! Pire gibi çocuktur! Kimbilir nasıl görmez yanına getirip aldı anahtarı? Aldığı gibi fırladı kapıdan. Çıktı direksiyona, bastı gaza, bastı gaza! Bütün suç o sıpanın...»

Köy içine geldi. Kürüşgil'in yıkılan evi, avlunun dibinde süt dökmüş kedi gibi duran kamyonu gördü, artı öfkesi. Çıktı direksiyona, kontağı açıp çalıştırayım dedi, iki tıs, bir fıs, bir daha fıs edip kaldı kamyon. Nasıl götürecekti kasabaya, nereden bulup getirecekti oto onarımcısını? Kaça gelecekti adam? Borçları da bitmemişti daha. «Aaaah ah!..» Koştu evine doğru. Soruyordu: «Nerdeee? Nerde o çakalın eniği? Nerde gösterin!..»

Kılbıyık'ın Cafer: «Ben biliyorum Salim dayıı!.» dedi.

«Söyle dayım Cafer, at da sana, avrat da...»

«Güldane teyzam alıp bacısıgile götürdü...»

İşitti Güldane. «Naha gözün kör olsun sidikli Cafer!..» dedi. «Bir gün sen de benim elime geçersin, ben de senin pekmezini akıtmazsam...»

Kulakçı Salim koştu. Düşündü, bel de yoktu omzunda. Acaba nereye koymuştu? Taş aldı yerden. Attı taşları: «Nereye gidiyorsun Salim?» diye sordu kendine. «Düşman mı karşındaki? Sopa bul bir tane. Terbiye et dölünü. Terbiye amacıyla döv. Korkut gözünü. Bir daha yapmasın. Kamyonla oynamak bilmem neyiyle oynamak değildir...»

Ekizgil'in ağıldan bir karaağaç dalı söktü. Bastı ayağıyla, kırdı ucunu. Budağını yaprağını temizledi. Koştu gene.

Zekiye köy içine bakıyordu ne var ne yok, bakıyor dikiliyordu tahta sekide. Görüverdi Kulakçı eniştesinin yıldırım gibi geldiğini. Hemen indi, gübre deliğinden aşırdı Kalekale'yi. Tortop edip attı taze gübrenin üstüne:

«Kaç, kaç baban geliyor, söylemiş biri!..»

Yumuşak gübrenin üstünde birkaç takla attı, kalktı Kalekale. Kaçmağa başladı. Zekiye'yi deliğin önünde gördü Salim. «Kaçırdın oğlanı Zekiye!» dedi. «Kaçırdın ama yanlış yaptın! Demek koca kamyonu alsın, elin koca evini yıksın; koskocaman anasıyla yengesi de şımartsınlar bu serseriyi!.. Aferin...»

«Öfkenin esiri olma Salim enişte. Öfken geçsin, oturt önüne, öğütle. Döğmekle de olur deme. Bir yanını sakat edersin çocuğun...»

«Sus sus! Bana akıl vereceğine, şimdiden kendi sıpanı terbiye et! Bugün yarın kocan Aziz efe de bir kamyon alır belki!» dedi, çarptı kocakapıyı. Köy içine koştu.

«Nere, nere gitti o sıpa?» diye bağırarak koşuyordu. Hacı Osman'ın torunu Numan çıktı bu sefer önüne: «Ekizgil'in ağıla, koyunların arasına sindi...» dedi.

Kulakçı Salim koştu:

«Burda, burda Salim dayı! Koyunların arasında!.»

Bu sefer bağırmadan koştu Kulakçı Salim. Sine sine vardı. Atmaca gibi atılacak, omuzlarından basacaktı. Sonra döğecekti kana kana, dinlene dinlene. Çitten atla-

sa duyardı. Kapıdaki çalıyı kaldırdı usulca. Yanmış pişmişti koyun gübresi güneşin altında. Gübrelerin üstünde, koyunların arasındaydı Kalekale. Koyunlar silkindiler. Çanları ötmeğe başladı beşinin onunun.

Usulca başını kaldırıp baktı Kalekale. Evet, babası geliyordu. Arada, tam kapının olduğu yerdeydi. Düşündü, nereye fırlasın, nereye dalsın? Düşündü bir anda: «Babam kocaman adam, basamaz koyunların üstüne, ben basıp geçeyim. Ölecek değiller ya! İsterlerse ölsünler. Ben öleceğime...» Şimşek gibi fırladı. Önce babasını üstüne çeker gibi yaptı. Sonra yön değiştirdi. Çitten kapıdan atladı koştu köy içine.

Kulakçı Salim ağılın içinde bir o yana, bir bu yana yalpalayıp duruyordu. Düşüp kalkıyordu. Uğraşa uğraşa çıktı koyunların arasından. Dört yanına bakındı. «Nerde o sıpa, nere gitti? Söyleyin, gösterin...»

Numan olacak oradaydı gene. Görevli gibi hazır duruyordu: «Caminin avlusuna girdi Salim dayıı!..»

Köyün tam ortasındaydı cami.

«Ah it, ah it!.. Nasıl da bildin sinecek yeri! Ama yakalarım! Caminin avlusundaysan yakalarım seni! Ama içine girmişsen başka. İçine girmeden yakalamak isterim seni...» Koştu.

Abdes musluklarının başına çıkmış bekliyordu Kalekale: «Her yeri arar babam, burayı aramaz, arayamaz!» diye bekliyordu.

Kulakçı Salim girdi caminin avlu kapısından. Baktı sağa, baktı sola. Abdes musluklarının başında gördü oğlunu. «Kıstırdım!» diye sevindi. Gülüp sırıtacak oldu hattâ. Ama sırası değildi. Artan bir öfkeyle atıldı musluklara doğru. Fırlayıp indi Kalekale. Babasının üstüne doğru koştu. Bir anda attı kendini koskoca adamın ayaklarına. Adam düştü. O zaman toparlanıp kalktı Kalekale. Bu oyunu biliyordu iki yıldır. Kendinden güçlülerle döğüşürse kaçıyor, sonra birden dönüyor, ayaklarına atılıp düşürüyordu onları. Gene öyle yaptı. Babası hâlâ yatıyordu yerde. Düşündü: «Eve kaçsam yakalar. Başka eve kaçsam kerevze çok...» Birden buldu: «Caminin içine saklanayım! Cami en emin yer!.» Biliyordu Kalekale. Yedi yıldır dargındı babası Molla Mehmet'le.

En güvenilir yer camiydi. Babası toparlanmadan koşup daldı camiye. Usul usul yürüdü habaların, kilimlerin üstünden. Kadınların mevlüt dinlediği, teravi kıldığı yere çıkmadı, çöktü duvarın dibine. Yönü de kıbleye değil, kapıya doğruydu. Belki girer gelirdi, görebilmek için. Yok ama gelmezdi, girmezdi camiye babası.

«Kalekaleee, ay Kalekale!.. Çık, çık dışarı!.. Bak çık diyorum. Çık dövmeyecem. Dövsem de az dövecem. Belki sadece burnunu kanatacam. Yemin ettim, onun için. Burnunu kanatıp bırakayım. Böylesi daha kârlı senin için. Çıkmazsan daha çok döğerim. Haydi çık oğlum. Biliyorsun kavgalıyız Molla Mehmet olacakla! Yedi yıldır küsüz biliyorsun... Yedi yıldır girmediğim yere şimdi sokma beni, çık...»

Kulakçı Salim, bir yandan kırılıp dökülen kamyonun zararını düşündü, bir yandan da, «Çık oğlum Kalekale!..» diye bağırdı. Bir yandan Kürüşgil'in yıkılan evi, taşını kerpicini, işçisini ustasını, Kürüş'ün çalımını düşündü, bir yandan da, «Kalekale, bak bana bu kötülüğü yapma babam, yedi yıl sonra sokma beni camiye. Çık bak, bir vurup kanatayım burnunu tamam olsun. Yeminim yerini bulsun, çık oğlum...» Kapının eşiğinde duruyor, bir adım atamıyordu içeri. Kalekale de babasının andını bildiğinden çıkmıyordu.

Baktı etti, yalvarıp yakardı Salim, daha fazla yalvarmayı da doğru bulmadı, çarptı ellerini biribirine: «Yedi yıdır girmedim, şimdi hiç girmem ulan! Affettim ulan!..» dedi, yürüdü evine doğru. Elini yüzünü yıkayıp kamyonun başına gitti. Köy içinden geçerken bir daha bağırdı: «Kalekaleee! Affettim babam, affettim, çık artık! Çık sinip durma!..» dedi.

Ana ne olur, ne olmaz, bekliyordu Kalekale. Adamlar namaza geleceklerdi akşam. O zamana kadar bekleyecekti.

Salim kamyonu gene çalıştıramadı.

Kürüş İbrahim'le konuştu: «Zararın ziyanın kabulüm arkadaş, yeter ki gürültü etme. Yaka'dan, Gökçeyaka'dan iki usta bulur gelirim. Yaparlar yıkılan yerlerini...» Kürüş'ün karısına da söyledi: «Olmuş bir kere!

Çocuk işte. Mal değil ki satasın. Böyle böyle terbiye olacak, ne yapacaksın?»

Dönüp caminin önüne geldi. Akşam ezanı okunmadan çıksaydı da eve gitseydiler. Mars olmasaydılar köyün içine. «Çık babam, çık, adam gibi gidelim evimize. Bak şimdi ezan okunacak, çık...»

Kalekale:

«Döversin, çok döversin! Çok kanatırsın burnumu!.» diye seslendi içerden.

«Hayır, ondan da vazgeçtim! O bir küçük yemin. Adak üleştirip bozacam. Molla Mehmet'le nasıl küsüm biliyorsun. Büyük yeminimi bozamam. Çık babam...»

«Bir yemin daha et dövmeyeceğine!.»

«Üçten dokuza şart olsun, hiç dövmeyeceğim! Çık! Bak, olacağımız kadar mars olduk, daha fazla olmayalım, çık...»

Karanlık basarken çıktı Kalekale. Baba oğul el ele tutuşup gittiler köyün içinden. «Sap kağnısına çarpmamak için kırdım direksiyonu baba!» dedi Kalekale. «Değilse dosdoğru gidiyordum...» Hâlâ kendinden suç yok gibi konuşuyordu. Çok kızdı Kulakçı Salim: «Eşşekliğin gereği yok, hatanı kabul et, sus. Yeminim var dövemiyorum, yoksa karışmam bak!..»

CANDAN, Mazhar

SABAHA BEŞ KALA

Kar düşüyor ıslak kum yüklü takanın üzerine, kırmızı elli dümenciye eşlik etsem.. Şu anda göçük sonrası gece vardiyasına ben de insem, tek bir saat dayansam... Çimento üzerinde ince bir şilteye kıvrılıp, karton gerili pencere dibinde, yapı işçileriyle tek bir gece kakırdasam.. Bu kar altında, sokaklarda işsiz güçsüz, evsiz barksız tek bir gün dolaşsam...

İçim sızlıyor, ama ne gelir elden?. Dilek-şark kipi tam uygun düşmüş dilime. Sıcak oda, karnım tok, ne gam.. Olsa olsa bir az neklik, yarınlara kalacak benden..

Sabaha bes kala, yatsıdan çok sonra, izninle uyan artık. 'Duyabildiğin bunca sevgi, sana verilmiş armağanıdır yaşamın' türküsünü çığırıp, denk düşmese de bir süre ötmen gerek hiç değil. Aman ne müzik! Ah, bir sürü sabahlar gelip geçti böylesi. Beceremedin. Şarlatanlığa vurdun. Aptallığa sığındın. Dolap beygiri gibi gözlük takındın. Olmadı... Gençler kurşunlanıyorlardı gecenin sessizliğinde, düşlerine dek giriyordu duymak istemediğin sesler. Bir elektrik vınıltısı, ıslak, keskin, bıçak sırtı...

Bir foto görmüştün. Gencecik bir asker, yerdeki gencecik bir yoksulu süngülüyordu. Bir pazar yeri gibi olağan, horoz döğüşü gibi ilginç, bir küme yoksul birikmişti çevrelerine. Gelişmiş ülkelerden birinin yüksek satışlı dergisine satmıştı fotoyu fotocu. Yeni bir av için eskisini unutmuştu sonra. Öylesine çok, öylesi ilginç konular vardı ki.. Bir sayı sonra yayıncılar da, okuyucular da unuttular. Neler neler vardı dünyamızda daha ve kısaydı yaşam. Dün akşam yedikleri aşın adını unuttuklarınca unuttular. Türkülemek gerekti ya da unutmak, geceyi...

Balık gözleri vardı Başkan'ın göz deliklerinde, kımıltısız. Kırpışmıyordu kirpikleri hiç. Dilden dile çevriliyor, yorumlanıyor, yuvarlanıyordu dedikleri bir bir

Üzücü bir şey Kamboçya'nın DÜŞMESİ... Portekiz'in durumu üzücü..

Sağ elimle sıkıyorum solumun parmaklarını. Nice boş bir çaba, aptalcasına. Bir deney salt. Gene de kızıyorum kafama. Balık kafama..

Öylesine benzer gözleri vardı ki ölmekte olanla, öldürenin. Otomatik, dev bir bomba atar, önünde eli kolu çaput sarılı, kıçında bir don, on yedisinde bir yoksul. Fırına ekmek süren, ter içinde bir fırın işçisi tıpkı. Aynı alışkın, becerili eylem içinde. Güneyli bir asker. Kuzeyli desen ne değişir?

Ve kadınlar daha çok, daha çok doğuruyorlarmış.. Ne üzücü bir şey.. Çok kişi yakınıyor bundan, küçümsüyor, ayıplıyor nerdeyse.

Çocuklar. Omuzda dengelenen bir sırıktan iki yana asılı sepetler içinde. Sırt torbasında, el arabasında çocuklar. Ateş altında, su içinde, pislik, yara, kan içinde çocuklar. Çocuk sırtında anasız babasız, yıkıntılarda yapayalnız çocuklar. Doksan çocuk Amerika'ya taşınırken düşen uçakta öldüler, ne gam! Pirinç taneleri gibi dökülüyordu, dev B 52 lerin döl yataklarından bombalar..

Çin usulü çocuklar, ne şeker şeyler, Kara derili olanları bile var. Çin usulü dedik ya, kulak asma, hep birbirlerine benzerler. Oyuncak bebekleri de güzeldir Uzak Doğu'nun. Amerika'da, Avrupa'da çok tutulurlar. Canlısı olsun, cansızı olsun hep usludurlar. Biblo gibi. Üstelik vergisiz bu furyada. Üstlerine titremek de gereksizdir hani. Doğurgandır yoksullar.

Yarım milyon kişi öldü. Kişi başına bir milyon dolar. Ucuz da değil. Milyarlarca dolar yardım yapıldı BU İŞ İÇİN, palavra değil. Ne çare, çok iyi gizleniyorlardı ufak adamlar. Toprağın içinde, toprakla birleşmiş. Ölümle doğmuş, ölümle dirleşmişlerdi. Çok ¬arası gitti uygarlığımızın onlar için, boru değil.

Gene de, ne olağan üstü şeyler şu çocuklar. Bilimsellik uğruna, uygarlık, toplum adına onları bir dizi deneyden geçirmek, mikroskop altında incelemek gerek. Sağlam kutularda daha çocuklar postalanmalı, iş bitmeden. Çekik gözlü, esmer, pırıl pırıl bebekler, kalıtım kanunlarını alt üst edecekler.

Hiç gözlerinin içine göz attınız mı? Pek net değil T.V., iyi göremedik biz. Ağlamıyorlardı galiba. Alışıp da, yoksun kaldıkları hiç bir şeyleri yokmuşcasına... Ne olağan üstü bir şey, değil mi? Ana kucağını hiç tatmamışcasına. Pişikleri bile rahatsız etmiyor hiç birini, us almaz bir şey bu.

Sabah. Kurşun rengi gün. Çelik gibi ışıyor gör. Makinalı tüfek yaraları gibi yıldızlar. Tükürdüğümün yıldızları...

Gönül Büyükyapıcı

ERAY, Nazlı

AKŞAM ÜSTÜ

Sabahat abla ile Genel Müdürlüğün en üst katındaki orta odada oturuyoruz. Bu odaya ilk geldiğimizde masalarımızı karşılıklı koydurmuştuk. Değiştirmedik, yine öyle oturuyoruz. Odacımız Sefer, şube müdürümüz Nurettin bey.

Odayı ilk gördüğünde Sabahat abla kızıp,

— 'Kız, gördün mü, bizi binanın tepesine, avuç içi kadar odaya attılar, demişti. Oysa şimdi halinden memnun.

— 'İyi ki bu odayı verdiler bize. Sevimli, ev odası gibi. İyi de ısınıyor. Alt kattaki odalar Genel Müdürün ayağının altında. Titiz adam, hergün dolaşıp etrafı kasıp kavuruyor. Bak, buraya daha hiç uğramadı', diyor.

Sabahat ablanın masası benimkinden geniş. Müdür masalarından. Benimki daha ufak. Sabahat abla masaya, döner koltuğa, güzel tütün tablasına meraklı. Levazımda tanıdığı var, istediğini veriyorlar. Bana henüz masa merakı gelmemiş. Bu anlattıklarım pek yeni değil.

Telefon Sabahat ablanın masasının üstünde duruyor. Benim masamın üstünde de saksıda çiçek var. Ben en çok bu saksı ile ilgileniyorum. Sıkça su veriyorum biraz.

Sabahat abla,

— 'Kız, ne çok su veriyorsun sen o çiçeğe, çürüteceksin. Sonra dibinde solucan olur, ha,' diyor.

İkimiz de birşeylerle uğraşıyoruz ya, ne ile uğraştığımız pek belli değil. Şubemizin adı koordinasyon şubesi. Sabahat abla eski memur. Onbeş yıldır Genel Müdürlükte çalışıyor. Ben işe bir yıl önce girmişim. Yeni girmişim ya, işin püf noktasını hemen belleyivermişim. Kahvenin, çayın en iyisini kim yapar bilirim. Se-

fer yapar, Sefer. Sabahları geç kalmasam, müdür benden memnun. Sabah geç kalınca, Sabahat abla idare ediyor.

Ben gazete bulmacalarına bakıyorum. En iyi bulmaca Yeni Gazete'ninki.

— 'Sabahat abla, önce bunu çözelim', diyorum.

— 'Olur', diyor. Bir yandan sigarasını içiyor. Gazete benim önümde.

— 'Ankara yakınında bir köy. Beş harfli', diyorum. Düşünüyoruz. Sabahat abla,

— 'Güdül' diyor. Ama kurşunkalemle yaz, belki yanlıştır, kurşun kalemle Güdül yazıyorum.

Bilmece bittikten sonra, Sabahat abla anlatmaya başlıyor.

— 'Bu akşam üst kattakilere oyuna gideceğiz. Bilirsin Yusuf ağbin oyunu çok seviyor. Geçen gece onlar bize gelmişlerdi, bu gece de biz onlara çıkacağız. Adam maarif'te müdür. Karısını bir görsen, iki dirhem bir çekirdek. Kadın çalışmıyor. Çocukları da yok. Hiç yıpranmamış. Süsüne de çok düşkün. Kirpikleri tek tek rimelli, bir görsen. Gözlerinin üstüne koyu yeşil yaldızlı far sürüyor. Sırtında şal, hep öyle dolaşıyor. Basıyor kahkahayı. Derdi yok kadının'.

Saatime bakıyorum, kulağım telefonda. Kış olduğundan hava çabucak kararıverdi. Saat beş'e yaklaştıkça içimde bir sevinç büyüyor. Şu telefon bir çalsa. Bakıyorum, bizim cam buğulanmış.

Sabahat abla zili çaldı.

— 'Akşam olunca içime bir sıkıntı çöküyor', dedi. Sefer geldi.

— 'Sefer, iki tane çay getir bize, demli olsun. Bardakları iyi yıka, kokarsa geri yollarım sonra, ha'.

— 'Sen merak etme abla. Benim getirdiğim çay hiç kokar mı?

Sefer çıkarken, müdür Nurettin bey girdi odaya. Sefer yana çekilip Nurettin bey'e yol verdi. Biz hafifçe yerlerimizde doğrulduk.

— 'Nasıl, işler iyi gidiyor mu?» diye sordu, Nurettin bey,

— 'Herşey iyi. Buyurun oturun da bir çayımızı için. Biz de bütün gün yorulduk, bir akşam çayı içelim dedik'.

Sabahat abla ile Nurettin bey eski dost. Daha önce de beraber çalışmışlar. Nurettin bey, beni gösterip,

— 'Nasıl, alışıyor mu işlere?' diye sordu.

— 'Alışıyor, alışıyor. Bugün çok çalıştı.'

Hepimiz güldük. Nurettin bey,

— Yusuf nasıl, kızın nasıl?' diye sordu Sabahat ablaya.

— 'Yusuf iyi, Ayşe de okula gidiyor. Ellerinden öper'.

Nurettin bey sesini alçalttı.

— 'Yusuf yine öyle çok oynuyor mu?'

— 'Yok, yok, Nurettin bey; Yusuf artık eskisi gibi oynamıyor, çok şükür'.

— 'Aman, iyi, iyi'.

Ben, camdan dışarıya, iki apartmanın arasında kararan gökyüzüne bakıyorum.

Sabahat ablanın yüzü yuvarlak, saçları simsiyah. Elektriği yaktık, saçları pırıl pırıl parlıyor. Teni duru, çenesinin çukurunda ufacık bir iz var. Belli çocukken omuş bir yaranın izi. Dudakları kırmızı boyalı Sabahat ablanın.

Onun Nurettin bey'e yalan söylediğini ben biliyorum. Yusuf ağbi eskisinden çok oynuyor. Gece gündüz oynuyor. Sabahat abla öyle diyor.

— 'Kimseye söyleme sakın. Aramızda kalsın', diyor bana.

Her aybaşı alacaklılar Sabahat ablayı arıyorlar. Kimi telefon ediyor, kimi bizim odaya geliyor. Öyle birisi gelince, Sabahat abla rahat konuşabilsin diye ben dışarıya çıkıyorum. Ya helâya, ya koridorun sonundaki fotokopi odasına, ya da evrak'taki kızların yanına gidiyorum.

Evrak odasında iki kız çalışıyor. Aydan'la Nursel. Biri esmer, biri sarışın. İkisi de fena kızlar değil ya, sarışının yüzü sivilceli, esmerin de bacakları kalın. İkisinin de elleri çok güzel, çok bakımlı. Tırnakları upuzun, kırmızı ojeli. Kağıtların üstünde gezdiriyorlar el-

lerini. Parmaklarında yüzükler var. Onlar hep üşüyorlar. Elektrik sobası yakıyorlar.

— 'Gel, bir çay içelim', diyorlar bana.

Alacaklılar gittikten sonra, Sabahat abla maaşının kalanını saklıyor. Telefon edenlerle bağıra çağıra konuşuyor, sonra hep ağlıyor.

— 'Eskiden beri kumar oynar Yusuf ağbin. Kalbi çok temiz, çok iyi insan. Onun da zayıf yanı bu işte. Hep gizli gizli gidip oynuyor, borç yapıyor'.

Birkaç alacaklı ile konuştuktan sonra kızıyor Sabahat abla.

— 'Allah kahretsin bu herifi. Bu kadar çalışıp didiniyorum. Kumar borcuna para yetiştiremiyorum. Ne hayırsız adanmış. Yirmi iki yaşımdan bu yana çalışıyorum. Elâlemin karısı süslenip, boyanıp atıyor kahkahaları. Ben de can mı kaldı. Akşam oldumu içime sıkıntılar çöküyor. 'Çocuğa acı', diyorum da, Ayşeyi öpüp, 'Bu benim hayatım, herşeyim' diyor. Hep yalan yere yemin ediyor. 'Artık oynamayacağım', diye.

— 'Boşver Sabahat abla' ağlama.

— 'Nasıl boşvereyim. Sen daha çocuk sayılırsın, anlayamazsın. Yusuf ağbinle evlendiğimde, babam evden çıkarken eşiği öptürdü bana. Eşiği öpen bir daha baba evine dönemez. Zaten öldüler hepsi de, anam da babam da. Kimsem kalmadı.

— 'Sabahat abla, üzme kendini, düzelir herşey', diyorum.

— 'Sen biliyorsun işte halimi. Sinir hastası oldum. İki adım yolu yalnız yürüyemiyorum. Aramızda kalsın, kimseye anlatma sakın bunları', diyor.

Sabahat ablanın evi Genel Müdürlüğe çok yakın. Akşamları beraber çıkıyoruz, ben onu evine kadar götürüyorum. Oradan sapıp eve gidiyorum.

Sabahat abla eliyle gösteriyor.

— 'Şu çiçekli perdeli pencereler bizim işte. Şu yan balkon da bizim. Maarif müdürleri de yeni perde yaptırdılar. Fıstık yeşili. Bak üstte. Görüyor musun? Buradan pek belli olmuyor ama çok güzel'.

Benim kulağım telefonda. Birazdan çalışma yerleri

boşalacak. Sokaklar kalabalıklaşıvericek. Saçımı tarayıp, dışarıya çıkacağım. Bunları düşününce seviniyorum.

Sabahat abla,

— 'Sen iyi kızsın, çocuk sayılırsın daha. Dünyadan haberin yok. Sana bunlar örnek olsun da, evlenirken dikkatli ol. Kumar oynayaan varma sakın', diyor, sonra da,

— 'Aman, birazdan dışarıya, şu pis havaya çıkacağız', diyor.

Kapı tıktıklandı. Baktık, yan odadaki daktilo Seval gelmiş.

Sabahat abla,

— 'Buyur, buyur, çay içelim', dedi.

Seval,

— 'Sizin işler iyi maşallah. Sabahtan bu yana makine yazmaktan canım çıktı. Oturmayacağım, daha işim çok', dedi.

Sabahat abla,

— 'Ayol, sen bizi az önce görecektin. Gözlerim akacak sandım, dosya okuyup incelemekten. Şu kızın da beyni sulanacaktı, çeviri yapmaktan sabahtan beri. Az önce bitirebildik işimizi. Zaten bu koordinasyonun işi zor anam, zor', dedi.

Seval,

— 'Sabahat hanım, sen yarın beyaz şalını getirir misin, örneğini çıkartacağım. Haydi gidiyorum, iyi akşamlar', deyip çıktı.

Seval gittikten sonra, Sabahat abla yüzünü buruşturdu.

— 'Yılan bu karı, yılan. Bizi kontrola geldi, aklınca. Oysa, kendi bütün gün yün örer. Bir ayda elbise ördü kendine. Birisiyle de metres hayatı yaşıyormuş. Yusuf ağbinin bir arkadaşı adamı tanıyormuş da, o söylemiş', dedi. Sonra da,

— 'Sana böyle şeyler anlatmamalı. Senin aklın daha bir karış havada', dedi.

Aklıma ramazan geldi. Ramazanda iyi olur bizim orası. Çaylar daha kırmızı, kahveler daha köpüklü olur sanki. Pide de alırız.

Telefon çaldı. Sabahat abla açtı.

— 'Bir dakika efendim, vereyim', dedi.

— 'Sanaymış', dedi bana.

Telefona gittim, arkamı döndüm. Şu telefon ayrı bir yerde olsa.

— 'Alo, merhaba',

— 'Merhaba, nasılsın?'

— 'İyiyim',

— 'Ne yapıyordun?'

— 'Hiç işte, oturuyordum',

— 'Beşte seni kapıdan alırım. Biraz dolaşırız, olur mu?

— 'Olur',

— 'Haydi, şimdilik allahaısmarladık,

— 'Güle güle,

Telefonu kapattım. Sabahat abla bilmeceye bakıyordu. Geçtim yerime oturdum. Çiçeğe yarım bardak su verdim. Bir yaprağı kurumuş, onu kopardım.

Sevinç içime dalga dalga yayılıyor. Olur olmaz şeylerden, dereden tepeden konuşup gevezelik etmek geliyor içimden.

Biraz durduktan sonra,

— 'Sabahat abla, sen bu akşam eve yalnız gidebilir misin, benim bir işim çıktı', dedim.

— 'Olur', dedi.

Sabahat ablanın da gözü dalmış. Bilmeceye bakıp duruyor.

GİRGİNSOY, Naci

GÖRKEMLİ OTEL

Ne güzel parlıyordu Eylül güneşinde boyacının sandığı, iki yana yükselen fiyakalı kutu kapaklarıyla sarıya çalan. Sandıktaki renkler daha bir canlanıyor, çiçekler açıyordu. Tak tak vuruyordu fırçanın tersiyle pabuçlarınızın birinin boyası, cilâsı bitince. Siyah saçları, ince siyah bıyıkları, esmer teniyle, boylu poslu, yakışıklı bir delikanlı. Taksim'de, İnönü Gezisi'nde, arttarını parkın duvarına vermiş, düzenle sıralanmışlar. Tam karşılarında kocaman bir yapı yükseliyor, arkalarında görkemli bir otel. Bakıştığımı görünce, «yaman otel olmuş ağabey, diyor, herşey düğmeyle. Sıcaktan mı yakınıyorsun, bas bir düğmeye, oh, serin bir hava odada. Üşüdün mü, bas öbür düğmeye, ılıcık bir hava. Televizyonu, radyosu, pikabı, teybi, orkestrası, içkisi, yemeği, o biçim. Ne diyorsun ağabey, İstanbul'un en büyük, en yüksek binası. Heryeri görüyor, heryerden görülüyor. Boğaz, ayağının altında. Balkonda bir kalıvaltı yap, ömrün artar ağabey. Bir de artiz gibi kadın varsa yanında!» Kırmızı kadifeyi şaklatıyor boşlukta, gıcırtıyla son kez parlatıyor pabuçlarını. Uzattığın on lirayı biraz bozup avucuma koyuyor. Gönlünüze kalmış artık. Düş dünyam çalıyor; zengin olsam, diyorum, bir beşyüzlük atsam sandığına, «üstü kalsın» desem. Hemen ayrılsam. Köşeyi dönünce saklanıp izlesem şaşkınlığını, sevincini. Ne yapardı acaba? Bir gece geçirir miydi o görkemli otelde? Sanmam. En iyisi izlemek ne yapacağını. Peşinden gitmek, gizlice. Koca İstanbul, neresinde oturur, gecesini nasıl, nerede geçirir? Kaç taşıt değiştirir sabahları, boya sandığıyla, Taksim'e gelesiye değin? Düşlerine girer mi görkemli otel, bazı bazı. Önce, olağanüstü işler gören düğmelerle oynar, besbelli. Işıkları az kısar, müzik yakalar kendince. Artiz gibi kadınla Bo-

ğaz'a bakan balkonda kahvaltı yapar. Gezmek mi diler cancağızı, aşağıda emre hazır arabası, kasketli şoförüyle, Uyanır bakar ki, gecikmiş. Sandığı kaptığı gibi fırlar evden.

Kafamda düş dünyam, köşeyi dönmüş, aşağıya yönelmişim. Otel, gerçekten görkemli. Yukarıdan bakıyor. Daha küçülmüş Taksim Parkı, sıraları. Daha solmuş, ufalmış sıralara ilişen insanları. Çiçek, çimen, yeşil, çocuk şenliği, kırmızı balonlar, macuncular, keten helvacıları, kâğıt helvacıları, çocuk ellerde zıp zıp zıplayan renkli toplar kalmamış. Tümünü o görkemli otel çekmiş almış, harcına karıştırmış, temeline koymuş, üstüne oturmuş. Kemanları? kemanları da almış. Tam şuradaydı, Boğaza uzanan kesiminde parkın. Kadınlar Orkestrası çalardı, Macar kızları. Genç sevgililer gelirdi, aileler, çocuklarıyla. En beğendiğim, ısındığım genç kadının, küçük çocukların masasına kendimi kordum, uzaktan. Bitişikte, bir üstte, ellerinde simitleri, sandviçleriyle, kulakları müzikte, Boğaz'ı, Aşıklar Yolunda gezinenleri, Dolmabahçe'deki maçı gözlerdi parktakiler. Şimdi, kendini salmış, sıraya kaykılmış, umutsuz, yorgun birkaç insanı, yozlaşmış, bırakılmış, pis bir arsaya dönüşmüş parkı götürüp eski yerine oturtmalı. Çığlık çığlığa çocuk sesleriyle, yün ören kadınları, gazete okuyan emeklileri, çevreye az şaşkın, mutlu bakan izinli askerleri, öğrencileri, işçileri, işsizleri, birbirine sokulmuş sevgileriyle. Halı yeşili çimenleri, çiçekte ağaçları, yapraklardaki akşam güneşiyle, Boğaz esintisiyle. Gidip, yıllar yılı onca öykündüğüm, uzun ayaklı taburelere ilişmeli, kulplu bardaklarla köpüklü bira içmeli park büfesinde. Pabuçlarımızı boyatmadan, temiz gömlek giymeden gidemediğimiz bir. Beyoğlu gecesine çıkmalı, ışıklı. Önce şu görkemli otelden geri istemeli çocuk çığlıklarım, kırmızı balonları, annelerin yün ören şiş şıkırtılarını, sevgilileri, ağaçları, çiçekleri, kuşları.

Otelin görkemli oluşu boşuna mı? İstabul'dan, İstanbullu'dan, İstanbul'daki Anadolu'dan, hepimizden, düşlerimizden, anılarımızdan birşeyler çekti, aldı. Derledi, topladı, kendine özümledi. Seçkinlere sunuyor şimdi, paralılara. Göğü kapatan, güneşi örten, upuzun, bir-

birine bakan o karanlık, ıslak rutubet yeşil apartmanların, hanların, bodrum katlarının, bel vermiş evlerin güneş-doğa özlemi çeken insancıklarının bir tutamcık ışığını, sevincini de, bu parkta buldukları. Şimdi iri gölgesi düşüyor parka, karanlık, Eziyor yeşili, çiçeği, kuşu, sıraları, sıralardaki insanları, umudu, düşü, serin-geniş soluğu. Daraltıyor. En iyisi yürümek, içimizdeki İstanbul'la, İstanbullu'yla. Yüzbaşı İhsan Bey yönetiminde konser mi veriyor Deniz Kuvvetleri Orkestrası Tepebaşı Bahçesinde? Yanık Ömer'i mi okuyor Safiye? Bahçenin ışıkları karartıldı mı, bilin, Hamiyet söylüyor, mikrofonsuz, Bakmıyor Çeşm-i Siyah'ı. «Allah!..» diye bağırıyor iki yanda, sette, buzlu kovalarla içki içen, sarışın, çok boyalı kadınlarla «tüccar» görünümlü adamlar. Ah'lar, of'lar çekiliyor. Biz gazozcular, en arkada, Birsen tango okusun Necip Celâl'den diye bekleşiyoruz. Çok ötelerden, yolda, perde aralığında, bakışlarla seviştiğimiz genç kızı getirip, yanımıza koyuyoruz. Ayıp mı olur elini elimize alsak, kolumuzu omzu üstüne koysak, boynuna dolasak. İteliyorum geceyi, karanlığı öteye. Günışığı üstümüzde daha. İlk yapı Şehir Komedi Tiyatrosu, At Cambazhanesi diyor eleştirmenler ahşap binaya. Yarım daire, üst üste sıraları, küçük tahta koltuklarıyla sirki andırıyordu belki. Olsun. Şirindi, alçakgönüllü, halktan. Elimde olsa çirkin arsaya, araba parkını kaldırıp, yeniden kordum o yıkılan At Cambazhanesini. Gülsün halkım, çekinmeden, tedirgin olmadan, rahatça girsin, evine girer gibi.

İki adım ötedeki Şehir Dram Tiyatrosunun güngörmüş, ağırbaşlı, eski bir konak havası var. Girince ince kırmızı halıları, fotoğraflarında yaşıyan ilk sanatçıları, iki yanda. Çepeçevre iki sıra locaları, avizeleri, bir de itfaiyecileri. Yanmış tahtaları durup duruyordu yakın zamanlara değin, anılarımız üstüne kapanmış, tozlu. Dekor bölümünü bıraktı yangın ardında, beton. Deneme Tiyatrosu, Karikatür Müzesi şimdi. Ama Tepebaşı değil artık. Yitirdi önemini, süresi doldu, sayfası kapandı. İstanbul'daki tek tiyatro-gazino-eğlence-park çeşitlemesiyle halka bakan, Kasımpaşa'nın toprak yolları, soluk ışıkları üstünde. Eski İstanbul'un vitrinleri önünde dur-

mamak olur mu? Bir antikacı dükkânı bu. Kimler satar, kimler alır, evinin neresine kor bu eski, değerli şeyleri? şaşarım. Bütün bunlar benim olsa n'apardım? Bizim evde, odada dolaşacak yer yok; geceleri yer yataklarını serip yatıyoruz. Büyükannemin eski, tahta sandığı almaz ki bunları. Bir eski, antika saati var onun. Sandığından gizlice çıkarıp kuruyoruz. İşlemiyor ama tatlı müzik çalıyor. Büyükannemin gençkızlığı çıkıyor ortaya, salınıyor, geziniyor, şarkı söylüyor. Asmalımescit'e sapmam hemen. Otelim orada. Tiyatro dönüşü karanlık sokaklarından korkarak geçerim. Karanlık suratlı, boyalı yüzlü kadınlar kavga eder, durur. Gündüzleri bir bir aradım durdum Fikret Adil'in anlattıklarını, o evi, sokakları, yaşamı. Maya Galerisi, İstiklâl Caddesine açılan yerde olmalı; Sait Faik, Adalet Çimcoz ressamlar, şairler, yazarlar. Sonra Balyoz Sokak, Bedri Rahmi'nin Anadolu pazarından, köy çoraplarından, kilimlerinden alıp resimlerine kondurduğu biçimler, renkler, kuşlar. Derken, Tünel, Narmanlı Yurdu. Daracık koridor, minicik oda: renkler, düşten güzel.

Asmalımescit'i sola alalım bu kez. Perapalas'ın önünden ağır geçelim, yavaş. İşgal İstanbul'unun Mustafa Kemal Paşa'sını mı göreceğiz geniş salonunda, dimdik, umutlu? Recaizade Ekrem'in oğlu Ercüment Ekrem Talû'yu mu? Haliç, Altın Boynuz daha, lâğım çukuru değil. Oraya bakıyor balkonları. Yabancı konuklar orada geceliyor, «İstanbul'a vurulduk, diyorlar, büyülendik!» Devrik mezar taşları arasından Eyüp yokuşunu tırmanmalı, Piyer Loti Kahvesinden akşamı seyretmeli vakit varken. Bankalar Caddesini, o kararmış, sağır, duyarsız büyük taş yapıları hiç sevemedim. Para alınır-para verilir hep, anlaşılmayan bir dille yazılmış kâğıtlar düzenlenir, pullar yapıştırılır, imzalar atılır. Oradan inmem. Vururum yukarı. Bir ince, dar yol bulurum Tünel'e çıkacak. Yüksekkaldırım'a ulaşırım. Sevinirim birden. İstanbul'dayım. Yokuşun başında dikilir, bakarım. Şenlikli bir kalabalık iner, çıkar. Çeşitli dilde, biçimde, inançta, birçok insan, büyüklü-küçüklü, burada eşittir, dosttur. Sağdaki Sancak Sinemasında 3 film birden oynar. Hep gideyim diye geçiririm, ertelerim. Fırınlarından

taze simit, börek alırım. Ne çok çörekler, bilmediğimiz yiyecekler çıkarır fırınları. Belli zamanlarda boyalı yumurta, paskalya çöreği satılır. Kısa etekli, kırmızı yanaklı, hep gülen kızlar iner çıkar Yüksekkaldırım'dan; rum, yahudi, ermeni. Bir duygusal ilişki kurarım, yanındakilere neş'eli birşeyler anlatan kızlar. Sol aşağıdan gramofon sesleri gelir, sürekli. Kahve önünde, çoğunlukla bıyıklı, iri kıyım, karayağız adamlar, gençler oturur. Gülerek, şakalaşarak, lise öğrencisi sanısı uyandıran gençler çıkar o kesimden. Boyalı, esmer kızların doldurduğu silâhlarla atışlar yapılır iç içe dairelere 12 den vurma cakasıyla. Güler kızlar, kulaklarında, yada göğüslerinde kırmızı gül, doldururlar yeniden silâhları Eski kitap, eski plâk, pul, herşeyin eskisi, ucuzu satılır Yüksekkaldırım'da, daha taş basamakları sökülmemiş, çıkmayan. Galata Kulesine, yanındaki süslü mermerli çeşmesine, çardaklı kahvesine, karşısındaki lokantasına özlemle bakarım. Yanımda bir dostum, sevgilim olsun isterim. Yalnız oturamam, yalnız giremem, ne kahvesine, ne lokantasına, ne gizli aşklar satılan o sokağına. Alt uçtaki büyük banka binası, Karaköy Alanı görününce bayağı üzülürüm Yüksekkaldırım bitti diye.

Çabucak geçerim Karaköy'ü. Köprü'ye bayılırım. Sallanır durur İstanbul sularında. Köprü Kitabevi Kemal'den gazetemi, dergimi alırım. Gece, Tepebaşı Tiyatrosu, Tepebaşı Gazinosu, Novotni dönüşleri son vapur 0,20 miydi? Gecenin o vaktinde, koşarak inerdik Yüksekkaldırım'ı bir solukta. Vapur, durup duruyor, dumanıyla. Sevinirdik. İşte Selâhattin Pınar, vapurda, üst salonda, yanındakilere birşeyler anlatıyor, tanburu siyah kılıfında. Yenicami'nin çevresi açıldı, iyi oldu. Caminin ardı önünden de güzel. Bir güvercinleri az. Minicik parkı, sıraları, kahvesi, çiçek tohumu, kuş yemi, saksı satan dükkâncıkları, Mısırçarşısı girişiyle bir başka dünya. Oturun, İstanbul'u seyredin. Koşturan insanları, taşıtları, göğü, bulutu, akıp giden sularda sallanan kayıkları, buğday yüklü, güvercin yüklü mavnaları. Balıkçıları, açıkhava lokantalarını, uzanıp kayıklardan balık ekmek alanları, bacasını yıkıp köprü altından geçen çatanaları, İstanbul görüntülerini. Her yanı dökülen, kalen-

der, şirin Eyüp dolmuşlarını, halk otobüslerini. Siz hiç Vezir Bahçesinde saz dinlediniz mi? Sirkeci Garının hemen üstündedir, daracık bir yoldan girilir, bir yanı alana bakar. Sirkeci otelini dolduranlar, züğürt öğrenciler, izini askerler doldurur bahçeyi yazın. Şarklar, gazeller. Şenlenir pis, dar sokak. Şenlenir yöre. Kemalbey Sinemasında üç film birden oynuyor, Azerî Sinemada hem tiyatro-hem sinema. Komik-i Şehir Şevki Şakrak ve Arkadaşlarından kahkahalı komedi. Yürürsek, az sonra, Gülhane Parkına varacağız. Soldaki süslü mermer çeşmeye, sağdaki anıtsal kapıya, sebillere selâm.

Simit, leblebi çekirdek, alın birşeyler. Önce kuğular. Küçük havuzda süzülen. Alay Köşkü kapalı yine. Fok hasta mı? Pek isteksiz bugün. İşte Mohini, hortumuyla su, toprak püskürtüyor sırtına, takılanlara. Devecik, dikenli çitlerde tutsak. Aslanlar, kaplanlar kafeslerinde. Hışımla bir gidip bir geliyorlar. Yaşamıyorlar çok. Yalnızlık, eşsizlik, doğal ortamlarından uzakta, küstürüyor onları, öldürüyor. Muhabbet kuşları mutlu, ikili yaşarlarmış hep, eşli. Maymunlar, ebemkuşağı tavuslar, tilkiler, ayılar, domuzlar... Küçüklerin kocaman açılmış gözlerine marifetlerini sergiliyorlar, isteksiz. Simiti, leblebi çekirdeği atın tel örgülerden. Sigaranızı atmayın. Küçük maymun alıverir. Büyüğü filozofça bakar. Balıklar yüzüyor eski sarnıç mahzende, ışıklı akvaryumlarda. Bahar ve Çiçek Bayramı başladı mı? Aktı mı İstanbul'daki Anadolu Gülhane Parkına? Tiyatro, konser, folklor, karagöz, hokkabaz, ortaoyunu. Bol ışık. Sarayburnu Gazinosu, Çayhanesi Üsküdar'a bakar, Kızkulesi'ne, Boğaz'a. Vapurlar geçiyor önünden. Ada - Boğaz gezileri özel gemilerle, sazlı - cazlı, sabahadek. Ay ışığından, mehtaptan, yakamozdan, sabah güneşine. Akordeon sesleri, şarkılar. Lüks ışıklarıyla yüzlerce kayıkta balıkçılar. Gülhane'nin üstyolu; müze, Darphane, eski toplar, Bazilika, Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah kapısı, Marmara'nın mavi suları. Sultanahmet; camileri, parkı, Ayasofya'sı, Yerebatan'ı, hipileri, turistleriyle. Çeşmesi, dikili taşları, renkli kartpostal görüntüleriyle. Yener'in hipi lokantasıyla. Gecenin karanlığı, bırakılmışlığı, korkusu, esrarı, beyaz zehiri, kirli otelleriyle, sık sık basılan.

Gülhane Parkından başlamalı yeniden, Topkapı'yı, İç - Dış Avlusunu, Sultanahmet'i bütünleştirmeli, düzenli. Taksim Parkı, yukarıda, Beyoğlu'nda bir kucak güneşe, ışığa hasret insanlara bir serin soluk taşırken Boğaz'dan, karanlık, daracık apartmanlarda sıkılan çocuklara oyun bahçesi olurken; Sultanahmet, Gülhane'den çekilen yeşil çizgisiyle bu yörenin, turistlerin dinlenme - eğlenme - eğitim alanı olmalı. Set düzlüklerinde denize bakan çaylıaneleri, su - ışık - ses oyunları, bakımlı parkları, dinlenme köşeleri, çocuk oyun bahçeleriyle. Tarihsel yapıları, kalıntıları, müzeleri, bu bütün içine yerleştirmeli, uyumla, yaşayan. Geceleri ışığını karartıp sönmemeli, ölmemeli. İşte yeşil ettim, çiçek ettim toprak boşlukları; su - ışık - ses ekledim, çocuk oyun bahçeleri, dinlenme köşeleri, çayhaneler kondurdum uygun kesimlerine. Eski Hipodrum, At Meydanı, Bizans'tan, Osmanlı'dan bu yana, günümüzedek geldi, nefes aldı, yaşadı. Bugüne ulaştı. Çekilip uzaktan baktım, yukarıdan. Bayağı güzel olmuş.

İlk işim Taksim'e çıkmak olacak şimdi. O görkemli otelin önünde dikelip, "aldıklarını geri ver!» diye bağıracağım. Bir süre sonra kırmızı patikler, balonlar, toplar, emekli gözlükleri, örgü şişleri, düşler, anılar yağacak otelden aşağıya. Onları toplayıp Taksim Parkına taşıyacağım. Yeşili, ağacı, çiçeği, sırası, şenliğiyle, insanlarıyla park, nefes alacak. Sıra Boğaz'a gelecek sonra. Çirkin yapıları, gecekonduları, kömür depolarını sileceğim. Yerine gönlümce çizeceğim yenilerini, gravür. Bir de atkuyruğu saçlı o ince kızı. Elini tutacağım. İstanbul bizim.

GÜNEL, Burhan

KÖPEKLER

TÜRLÜ

köpekler tanırım. İrili ufaklı, değişik. Ama hepsinin benzer bir yanı vardır. Bulup çıkarılması pek zor olmayan bir benzerlik. Adlarını bilirim, bazen türlerini de daha ilk bakışta ayırt ederim. Çoban köpekleri vardır, sokak köpekleri vardır. Ve pişmiş ete alışkın talihli ev köpekleri, sahipleriyle aynı çanağı paylaşan. Daha neler; iyi yetiştirilmiş polis köpekleri, av köpekleri... En çok, uzun sarkık kulaklı, benekli av köpeklerini severim.

Lolita'yla Pan da benekliydiler. Birbirinin benzeri, iri ama sevimliydiler. Onları General getirmişti. Avrupa'dan edinmiş, yavruymuşlar, büyütmüş. General'in kaldığı yer İsviçre'ydi. Sık sık anlatırdı: «Ben İsviçre'deyken...» General, köpeklerini çok severdi. Belki adamlarından bile çok. Onları sevip kollamadığınca. «Karısı öldü, böyle oldu» derlerdi General'in üç yıl önceki yaşamını bilenler, «köpeklere düşkünleşti.» Çok seviyordu onları, çok. Sevgisi gözleri yaşartabilirdi. O neredeyse köpekleri de peşindeydi. Kuyruk sallayıp kulak sarkıtırlardı. Olduklarından daha çok köpekleşirlerdi. General'den geride mi kalsınlar? Sevgiye sevgiyle karşılık verilmez mi?

Orman Baş Müdürlüğüne gelen herkesi ilkin Lolita'yla Pan karşılardı. Mermer merdivenin bir yanında Lolita. öte yanında Pan durur, karşılıklı bakışırlardı. Yabancıları hemen tanırlardı. Bildik kişilere her türlü yakınlığı, sevgiyi gösterirlerdi. Kuyruk sallar, tatlı tatlı bakarlardı. Karşılığında ilgi görürlerdi: «Nasılsın kızım Lolita? Cici kızım benim. Ya sen nasılsın Pan? Amcanı özledin mi bakalım?» Köpekler sanki anlarlardı bu sevecen amcanın söylediklerini, gözlerinin içine içine bakarlardı. Arada şakacılıkları da tutardı. Birinde, —yanılmıyorsam Lolita'ydı— merdivenin en üst ba-

samağından sırtına atlamıştı müdür yardımcısı Orhan Bey'in. Adamcağız neye uğradığını anlayamamış, yere kapaklanmıştı. Gözlerinden ateş fışkırıyordu ama yine de başını okşamıştı köpeğin. «Amma da şakacısın!» Anlatıp gülerlerdi ötede beride. Olay, General'in kulağına kadar gitmişti. Ve sayın başmüdürümüz çok gülmüştü. Adını «Kakadopulos» koymuştuk. Cuntacı Yunan albaylarından birine benziyordu. Ve generalliği de, «Ben asker olacak, generallik yapacak adammışım ama...» deyip iç çekişinden geliyordu. Buyruk dağıtmaktan, memurları sağa sola koşturmaktan tad alırdı.

Bir sabah, «Köpeklerime kulübe yapılsın!» buyurdu. «Baş üstüne» deyip hemen yaptılar: Saray yavrusu bi şey. İnsanın içinde yatası gelir. Yağlıboyalı duvarları olan saçaklı, kiremit çatılı, bahçeli kocaman bir kulübe. Bir mühendis, beş işçi başarmıştı işi. İki günde bitirdiler. Asıl başarıları, General'in gözüne girmek oldu.

«Çok güzel, aferin. Yalnız bi şey daha var: Kulübenin çevresini tel örgüyle çevirin.»

«Baş üstüne efendim.»

«Bundan böyle köpeklerime haşlama et verilecek. Çiğ et dokunuyor. Hem artık bunlara bakacak biri gerek. Eve götürmeyeceğime göre... birinin bakması gerek.»

Görev, ormanda çalışan işçilerden birine verildi. Adamcağız bu işe sevindi. Köpekler için haşlanan etlerden kendisi yeterince yediği gibi, akşamları evine de götürmeye başladı kısa süre sonra. Etlerin işçi kazanından getirildiğini bilmesine karşın mutluydu, sesini çıkarmıyordu.

GÜNLÜK

görevlerdendi:

«Müdür Bey, görüyor musunuz nasıl semirdiler? Buranın havası çok iyi geldi. Lolita, yavrum! Gel, gel kuçu kuçu, gel! Başını kaşıyayım mı, gel!»

General'in yanındayken hepimiz askerliğimizde yaptığımız gibi «esas duruş» gösterirdik. Ellerimiz iki yanımıza bitişik, başımız dik, gözlerimiz ilerde bir noktaya çakılı. «Ben bir general olacaktım ki...» Anlatırdı:

«Askerliğimi Istanbul'da Birinci Ordu'da yaptım yedek subay olarak. Bir generalimiz vardı ki...» Üsteleyenler olurdu: «Anlatın generalim!» Kendine böyle bir sıfat yakıştırıldığını bilir, için için gülümseyişine bakılırsa hoşlanırdı bundan. Ve içini çekerdi generalimiz Kakadopulos, konuyu değiştirirdi:

«Etler iyi pişiyor mu?»

«Bişiyor müdürüm. Heç yağlı yerinden vermiyom. Hep gara et yiyorlar.»

«Aferin.»

Köpek bakıcısının aldığı bu yoksul işi «aferin»e göz koyanlar olur, dik dik bakarlardı. Ah ne köpeklerdi onlar, nasıl da köpeğiz derlerdi gözleriyle, duruşlarıyle. Sözü biri alırdı:

«Hayatımda bunlar kadar güzel köpek görmedim. Pan! Lolita! Adlarında bile soyluluk var.»

Bir başkası, köpek bakıcısına buyurdu müdürünün gözüne girmek için:

«Su kaplarını değiştir! Kulübeyi hiç temiz tutmuyorsun! Biz seni burada niye tutuyoruz? Dalga geçesin diye mi?»

Ve General, köpeklerinin hepsini sever görünür, bıyık altından gülerdi.

Güzel günler uzun sürmedi. İlkin General'in merkeze atanması geldi. Bakanlığın önemli masalarından biri onu bekliyordu. Sonra, köpek bakıcısının işine son verdiler. Adam, söve söve gitti ormana, arkadaşlarının arasına katıldı, talihli köpeklerin öyküsünü anlattı uzun uzun. General giderken köpeklerini en güvendiği adamlarına teslim etti:

«Lolita'yla Pan sizlere emanet. Onları Ankara'ya götüremem,» dedi.

«Çocuğumuz gibi bakarız Müsteşar Bey,» dediler.

BAKTILAR

ki Müsteşar Beyden hayır yok, ilkin etler azaltıldı, sonra büsbütün kesildi. «Burası çiftlik mi be?» dendi. Geriden, uzaktan izliyordum. Olacaklar içime doğmuştu. Arada sırada gidip ekmek veriyordum köpeklere. Acıyordum. Bana versinler istedim, terslediler: «Değerli kö-

pekler»miş bunlar, veremezlermiş. Oysa değerini bilen yoktu, sahipsizdiler. General geri gelmeyecekti. Ve kimse ilgi göstermiyordu Lolita ile Pan'a.

Bir ay kadar sonraydı, Lolita uyuz oldu. Hayvanların eriyip süzülüşünü hep birlikte izliyorduk. Bir gece, kim yaptı bilmiyoruz, Lolita'yı ormana salıverdi biri. Belki de Pan'ın uyuz olmasını önlemek içindi. Üzüldüm.

Pan, Lolita'sız edemedi. Gece gündüz uzun uzun uluyup herkesi rahatsız ediyordu. Benim gibi zayıf yürekliler, gözü sulular zavallı hayvanın başına toplanıp bel bel bakıyorduk. Çılgın gibi olmuştu. Zincirinden, kulübesinden, tel kafesten kurtulmak, Lolita'yı bulmak istediğini anlıyorduk. Ona acıyan birkaç kişi sırayla kemik getirip veriyorduk ama yemiyordu. Gözleri Lolita'nın gittiği yöne dönüktü.

Bir gece çok bağırmış. Lojmanlarda oturanları yeterince rahatsız etmiş olacak ki tellerle çevrili kulübenin kapısını açıp çıkarmışlar onu dışarıya.

«Gel oğlum,» demiş içlerinden biri, «gel kuçu kuçu.» Kuyruk sallamış Pan. Bir zamanlar General'le gelip başını okşayan, seven adamlardan biriymiş bu, hemen tanımış. «Sen de benimle gel Dursun Efendi!» Üçü birden uzaklaşmışlar.

«İlkin ıssız dereyi geçtik, sonra biraz daa yörüdük, durduk. Belindeki dapancayı çekip verdi elime. Fur dedi, fur şunu da kurtulalım elinden. Furamam dedim, severim ben bu hayvancazı, furamam müdür beğ! Ben de seni bir adam sandım, peşime düşürdüm, dedi bana. Adamım yaa, dedim, köpek değelim dedim. Seninle yarın görüşürüz dedi, çekti tetiği, furdu hayvanı...»

Pan'a kemik veren, ona acıyan birkaç arkadaş iki gün sonra odacı Dursun Efendiyi yolcu ettik. İçimizde anlatılmaz bir eziklik vardı, yüzümüzden belliydi. Dişlerimizi gıcırdatıyorduk. Ve günün birinde Dursun Efendinin gittiği yere gidecek miyiz diye düşünüyorduk. Bana öyle geldi. Başım önüme eğikti.

GÜRDEMİREL, Itır

OKUMA TUTKUSU

Soluk kış güneşi, renk renk perukların, spreylerin, saç boyalarının, dizi dizi sıralandığı kuaför dükkânının vitrininden, güzelleşmeye çabalayan bir sürü kadının bulunduğu salona giriyordu isteksizce.

Patron Halil, armatör Zeki Beyin hanımını tarıyordu. Ardında saygıyla duran cılız, küçümen çırağa bir göz işareti yapar yapmaz, ürkek çocuk güçlükle taşıdığı aynayı, patronuna uzatır. Halil, aynayı Jülide Hanımın arkasından özenle tutar. Ayna, ayna içinden Jülide Hanım, saçının nasıl olduğunu görmeliydi tümüyle, gördü de...

«— Hallocuğum, sana her seferinde söylerim; bilirsin saçımı hep naturel istediğimi. Gene unutun şekerim.» Halil, yapmacık bir gülümsemeyle: «— Emredin hanfendiciğim, derhal. Üzülmenize değmez. Şimdi size bir fön yaparız, o zaman saçınız gönlünüze göre olur. Oğlum, şu fırçayı ver. Makineyi de tak fişe. Julide Hanımcığım. sizi ben bu hafta daha süzülmüş gördüm. Çok yakışmış size.» Gerilen yüz hatları, apansız yumuşayan şişman sarışın büyük bir sevinçle: «— Ciddî misin Hallocuğum?» «— Ona ne şüphe hanfendiciğim; öyle değil mi Derya?» Paçaları sıvalı bir bacağı kucaklamış, ayak parmaklarına pedikür yapmaya savaşan manikürcü Derya, bir an bakındı çevresine anlamsızca. Ustasının yinelemesi üzerine, sigaradan ve uykusuzluktan zamansız kartlaşan sesiyle patronu Halili doğruladı. Amaaan, ne yağcıydı şu patron. Öküz gibi şişmiş kadına iyi iltifat seçmişti doğrusu. Akşama da, tam dört saat vardı. O beyaz pardüsülü çocuk, onu durakta, geçen akşamki gibi bekliyecek miydi bakalım; üniversitelimiymiş. Belli a canım her halinden çocuğun. Venüs Kuafördeki Beyhan, bi görse başbaşa ikisini, ne isterdi daha. Öyle üniversiteliyi nereden bulurdu o sümüklü. Adı neydi, ayy; hah, Volkan'dı, Volkan. «— Dikkat et-

sene kızım parmağımı sökeceksin.» «— Pardon, pardon.»

«— Valla bir haftadır açlıktan öldürdüm kendimi. Tam bir rejimdeyim bu sefer. Her öğün, ikişer bonfile yedim. Başka bir şeycik de koymadım ağzıma.» «— Fevkalâde incelmişsiniz, bravo hanfendi. Lütfen başınızı biraz yana çevirin lütfen, tamam efendim. Buyurmaz mısınız?» Halil, son model emprime gömleğinin göğüs cebinden çıkardığı Amerikan sigaralarından uzatır Jülide Hanıma. Ve al ojeli, tombul parmaklar arasındaki uzun sigarayı ateşler.

O sırada dükkâna Zümrüt Çiçekevinin çırağı, elinde küçük bir sepet dolusu güllerle girer. Kırmızı Bakara gülleridir; bir tanesi, bir karın doyurabilir. «— Halil abi, hangi isme gidecekti? Okulu biliyorum da, öğretmenin adı neydi. Yazdırdığın notu, bizim Sevim kaybetmiş. Aklı bir karış havada bu kızın, sevdalı mıdır nedir. Bu yüzden bir saattir didişiyoruz.» Halil, gözünü işinden ayırmadan yanıtlar genç çocuğu: «— Süheylâ Çakır; 1 M nin öğretmeni. Verin şuradan kartımı, Koy şunu arasına. Hah şöyleee. Erol Hakarar'ın babası gönderdi dersin.» «— Peki abi, eyvallah.» Çiçekçinin ardından Jülide Hanım; «— Hayrola Hallocuğum? Hımm anlıyalım...» Diye bilmiş bilmiş sırıtır. Halil işini sürdürerek, mutlulukla: «— Bizim oğlan bugün ilk karnesini alacak ta. Hani, öğretmenine bir jest olsun dedim.»

Hey gidinin Halili. «Jest» olsun diye çocuğunun öğretmenine çiçek gönderiyor. Hem de sepetle Bakara gülleri. Halil dalgınlaşıp, Jülide Hanımın parlak sarı saçlarından, ırgat olarak çalıştığı ağanın başak tarlasında bulur kendini.

Köy imamının oğlu Halil, bir saat ötedeki köyün okuluna, kar, çamur demez, babasından kaçamak nasıl gidip geldiğini anımsar. Kara çember sakallı babası, okula gittiğini duyduğunda, nasıl dövmüştü onu. Burnundan kanlar gelmiş, baygın düşmüştü evlerinin avlusunda. Anası Zeynep bacı, az çekmemişti efendinin elinden. Din adamı olacaktı bir de. Çocuktu ama, çok iyi anımsıyordu her şeyi. İki ev ötelerdeki Hasan dayının, askerde ölen oğlunun dul kalan karısıyla samanlıkta yakalamıştı anacığı iki gözü, iki çeşme, sofu babasını. Za-

vallı kadıncağız, üstelik bir de sopa yemişti hayırsız kocasından. Sonra, babasının nefesi öyle bir iyi geliyordu ki, kızoğlankızlar bile gebe kalıyorlardı.

Anacığı da, gencecik ölüvermişti. Günün birinde dayanamayıp, düşmüştü gurbetin yoluna gizliden. Onu tutan, ne kalmıştı ki oralarda; hiç bir şey...

Büyük kente binbir umut, binbir güçlükle gelmişti. Okuyacaktı, memur olup, kravat takınacaktı boynuna. Okumak, babasından her yediği dayakla içinde devleşen, yüreğinden taşan o büyük özlem...

Kent büyük, o küçücüktü. Bir sürü devler vardı, koca koca taş ormanlarının arasında. O, o denli ufacıktı ki, onu kimse göremiyor, duyamıyordu. Ara sıra birisi bir ses duyuyordu incecikten; sinek vızıltısı sanıp, dalıyordu işine gene.

Onbeşindeydi Halil, büyük kentin sayısız kuaför salonlarından birine çırak girdiğinde. «— Koş bira, hayır plix getir. Git, iki çay söyle; yürrüü. Aptal o öyle değil böyle tutulur. İbiş, manikür suyu hazırla dedim sana duymadın mı? Sersem sen de, ne bileceksin. Eşşekoğlueşşek, şimdi suratında patlatırım da anlarsın Hanyayı Konyayı o zaman. Çabuk, daha çabuk süpür yerleri; paspas yapmayı unutma dünkü gibi. Bu haftalık sana çok, ama neyse. Ulan it, sen mi kırdın bunu? Ayyıı, sen adam olmazsın. Haydi oradan hayvan sen de. Gel buraya ulan.» Türenden; güzelim sözlerle, bir çok yıl birbiri ardından geçip giderken, Halilin yüreğinde o kocaman okuma tutkusu, gerçekleşemedi ama, sönmedi hiç. Gözü kör olsundu yoksulluğun, hem de sahipsizliğin. O yobaz babası yobazlık etmeseydi de, köy okulunu rahatça bitiriverseydi. Sonra kasabadaki ortayı, liseyi derken, Allah'ın izniyle bir kentte yüksek okul bile okuyabilecekti.

Tek başına o, bu kadarını yapabilmişti işte. İlk patronu ne yapıp, ne edip, ilk okulu bitirtmişti ona. Allah razı olsundu. «Babamdan görmediğimi, ondan gördüm» derdi Halil, ilk patronu için. Kuaförlük te, altın bilezikti büyük kentlerde.

Kalfa olduğunda dükkâna gelen kızların çoğu kesiliyordu Halile, Hele, neydi o şen dul Neclâ Hanım; ha-

ni canım şu kızıl saçlı, leopar kürklü, beyaz arabalı. Sık sık eve çağırırdı telefonla genç çocuğu. Vardı bir kırkbeşinde. Bol bahşiş verdiği gibi, bir sürü güzel ve pahalı hediyelerle şaşırtırdı Halili. Halil, uzun bir süre Neclâ Hanımın «emrinde»ydi. Sonraları kadın, bir Amerikalı zenci çavuşa tutulunca, bırakmıştı ardını.

Evlenmişti ustasının yakın akrabasından bir kızla. Borç harç, kayınpederinin de katkısıyla bir kuaför açmıştı. Dükkânı ufaktı ama, zengin yerdi burası. İşi de iyi sayılırdı çok şükür. Karınca kararınca, yuvarlanıp gidiyorlardı. Kutu gibi de bir evde oturuyorlardı; hem de bu semtte, bir apartmanın giriş katıydı. Üstelik, kalorifer ble vardı evlerinde. Kira eviydi ama, bir gün kendilerinin de olabilirdi böyle giderse işler. Yakında bir araba alacaktı, bir Murat. Televizyonda hep onun reklâmı vardı. Heveslenmişti, ne yapsın.

Hanım hanımcık, eli yüzü düzgün, terbiyeli, tertemiz karısı, iki güzel çocuğu, iyi bir yaşama düzeyleri, dükkânı ve kendilerine göre iyi bir çevresine değin, bir şey vardı onu sıkan, üzen ve düşündüren. Hani sıladan gurbete düştüğünde yüreğini yakan o özlem, o tutkuydu onu mutsuzluğa tutsak eden. Evet, oğlu Erol okuyacaktı. Bu en kutsal tutkusunu, onda gerçekleştirecekti. Gerekirse değil sepetle çiçek kentin tüm parklarını sunacaktı öğretmenlere.

«— Hanfendiciğim, nasıl beğendiniz mi efendim, dilediğiniz gibi oldu mu? Yüzünüze çok yakıştı böyle.» «— Eveeet, tamam; oldu şimdi şekerciğim.» «— Haydi getirin hanfendinin kürkünü. Oğlum dikkat etsene.» «— Buyrun borcumu.» Halil kasaya geçer, kendisine uzatılan beşyüzlüğü alıp, karamsarlıkla bakınır. Ne yazık ki, kasada bozuk para yoktur. «— Çabuk al şu parayı, bankada bozuversinler. Halil kuaför gönderdi, selâmı var dersin. Sallanma, çabuk gel.» Jülide Hanım, astragan kürkü içinde aynadan kendine bakıp dururken, çırak gelip parayı uzatır soluk soluğa. Ve hemen kapıya koşar çocuk. Soğuktan, işten morarmış, çatlamış küçük eli, kapının tokmağında hazırol durumunda beklemektedir. Para geçecektir; bu tören, parayadır. Bir ikibuçukluğa, belki de bir beşliğedir.

Halil, ivedice paranın üstünü sayar Jülide Hanıma. Ve kendi hakkı olan kırk lirayı alır. Manikür, pedikür, mizampli, kaş alma ücreti kırk lira. Cebine de ustalık bahşişi, on beş lira girerken: «— Cimriliği tuttu karının» diye düşünür Halil. Ve derin bir saygı, yapmacık gülücüklerle Jülide hanfendiyi uğurlar.

Sırada beklemekten sıkılan bir genç hanım, oturduğu yerde sabırsızlanmaktadır. Halil, yeni müşterisine doğru giderken, gözü kapıdaki çırağına takılır. Dışarı çıkmak üzere olan Jülide Hanım, çocuğun ona yaptığı töreni bir beşlikle ödüllendirmiştir. Kadın, cılız çocuğu görmiyen gözlerle geçip, incecik sesiyle ettiği teşekkürü duymayan kulaklarla sokağa karışır.

Halil hemen toparlanıp, bu kez parmaklarını kömür karası. uzun ve dalgalı saçların arasına daldırır. Ne olursa olsun. Erolu okutacaktı; boşuna mıydı her şey...

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

AMCAMIN KIZI

Sen bakma benim böyle kara kuruluğuma bacım; böyle miydim ben? Gençkızlığımda da bındık gibi değildim ya, böyle de kupkuru değildim. Bir yola giderdim at gibi. Üç kişinin, beş kişinin yaptığı işi bir başıma yapardım. Şaşar kalırdı herkes. Tarlada desen tarlada. evde desen evde her iş bana bakardı. Bir kilim dokurdum herkesler parmak ısırırdı. Kilim dokumak deyip geçme, her kadının harcı değildir. Ünlüdür bizim oraların kilimleri. Evime gelince göstereyim de gör, kilim nasıl olurmuş. Variyetliydi babam. Yine de satardık kilimlerin fazlasını. Benim bulduğum renkleri bulamazdı başka kadınlar; «Gız sen nerden buluyon bu renkleri? Yedi dağın çiçeği olmuş bu anam...» derlerdi. Ya süsler, ya nakışlar... Şaşar kalırlardı. Kalçalarıma değin inerdi saçlarım. Karalığımın yarısı gön karasıysa yarısı da gün karası... Yaz, kış demezdim ya tarlada, ya bostanda, ya tütünde. Bir sofra döşerdim, misafirler parmaklarını da yerlerdi. Kimseler yapamazdı benim gibi içli köfte. Kilimden başka halı da dokurdum. Öyle çiçekler kondururdum, sanırsın bahçe... Köyün içinde parmakla gösterirlerdi; «Aşkolsun Veli Ağa'nın kızına...» derlerdi. Bizim erkeklerimiz akça pakçalık değin hamaratlık ararlar. Daha doğrusu analar, babalar alacakları, gelin diye alacakları kızın işgüzarlığına, namusuna bakarlar. Delikanlılarda o akıl nerde? Onlara kalsa, beyaz olsun, etine dolgun olsun, kaşı gözü gözel olsun, yeter. Çoğu sonradan anlar işin hiç de öyle olmadığını ya... İş işten geçer. Bir işin ucundan yapışmazsam döğerdi anam beni. Komşular «Gız Anşa» derlerdi, «gız gocaman oldu Nefise, elini kaldırma gayrı...» Aldırmazdı anam. «Gızını dövmeyen dizini döver...» derdi. Nur içinde yatsın. Ondan öğrendim ne öğren-

diysem. Bir gece yatmadan önce, «Gız, seni Hasan'a vereceğiz...» dedi. Boş bulunmuşum; «Hangi Hasan?» dedim. Gözlerini belertti: «Bi de soruyor domuzun dölü? Hangi Hasan'sa Hasan...». Soramayız biz anamızın babamızın işlerini. «Demek benden bu değin bıktınız...» dedim; başladım ağlamaya. Ağlasan ne fayda...

Razıyım Hasan'dan. Kıymatımı bilir. Evlendi üzerime ya, hâlâ «Nefise» der, bir Nefise daha çıkar ağzından. Ben everdim onu; kendi elimle everdim. Anlatacağım onu da. Her şeyin bir sırası var. İlk günlerde yabancılık çekmedim desem yalan. Ev eve benzemez. Her evin bir ayrı düzeni var. Gaynanam olacak beni de öteki gelinlere benzetti besbelli. Baştan ezersem iyi olur dedi herhalde. Bende ezilecek göz var mı bacım. Evel-allah keçemi sudan çıkarırım. Tüm işi bana yüklemeye kalktı. Eltimin adı Yeter. Hemi beyaz, hemi de şişman. Üç de oğlan çocuğu doğurmuş. Bir de kızı var. Kas kas kasılıyor. Ben gelince elini sıcak sudan soğuk suya sokmamaya başladı. Çekiverdi kendini işten. Çamaşır mı yıkanacak, gaynanam bağırır: «Gız Nefise, geç galdın çamaşıra...» Ekmek mi yapılacak gaynanam bağırır: «Gız Nefise hâlâ sacı kapatmadın mı?»... Bir gün, üç gün, beş gün... Dayanamadım bir gün; «Ana» dedim, «Senin dilin Yeter'e dönmüyor mu? Nefise, Nefise, Nefise... İllâllah be...» Gaynanam dev gibi bir kadındı. Yerden bir odun kaptı, yürüdü üzerime; duracak gün mü? Kaçtım. Bağırıyordu ardımdan: «Aşam Hasan gelince görürsün gününü gancık...» Odunu fırlattı ardımdan ya, ulaştıramadı. Bir yanıma gelse, kırardı. Hasan'a o da anlattı, ben de anlattım. Akıllı adamdır kocam. «Sen» dedi, «ne anama benzersin ne de Yeter'e... İdare et! Oğlu uşağı var diye kasılması onun da, ağamın da...». Hep birlikte oturuyorduk; bir ocak kaynıyordu. Yavaş yavaş çektim elimi işten. Çalışırsak hep birlikte çalışıyorduk. Yeter anladı kendimi ezdirmeyeceğimi. İki yıl geçti; olmadı çocuğum. Herkesin gözü bendeydi. O arada küçük kaynım da evlendi. Bir yıla varmadan bir kızı oldu. Güllü, Yeter gibi değildi; her işe koşuyordu; candan bir kızdı. Severim onu. Ateş gibidir. Ne desen olmaz demez. Mehmet beni anası bilir ya, onun oğlu

aslında. Altı aylıkken aldık. Biz bunu aldık ya onun iki oğlu bir kızı daha oldu. Ulu Tanrım kimine hiç vermiyor, kimine de yağdırıyor. Mehmet hiç aramaz anasını. Yengesi bilir onu. Lafın sırasını kaçırıyorum bacım. Çocuk olmayınca kendimi işe verdim avunmak için; kilim dokuyorum, halı dokuyorum... Boş durmuyorum hiç. Satıyorum dokuduklarımı. Birazını gösterirsem çoğunu göstermiyorum kazandığımın. «Ben anamgile gidiyorum...» diye çıkıyorum evden. Anamgilin bağa varınca kazıyorum toprağı yerleştirdiğim küpe koyuyorum altınları. Şimdi sana yalan gelir bacım. İnan olsun kimsenin ruhu bile duymadı. Ben söyledim sonradan. Haahaa... Haahhaa... İşler yolunda gidiyordu ya bir derdim, bir büyük derdim vardı: Çocuğum olmuyordu. Köylük yeri şehirlere benzemez. SUÇLU gibidir ÇOCUĞU OLMAYAN KADIN. Döl verememiştir kocasına. Burun kıvırır herkes. Hasan'ın bir şey dediği yok... Kendi kendime düşündüm; «Kabahat herhalde bende, evermeli Hasan'ı» dedim. Olacak iş mi diyorsun. Haahhaa... Haahhaa... Hadi ben evermedim, ya o kendi evlenmeye kalkarsa... Zaten zorlayıp duruyordu anası. Yüzüme söyleyebilir mi ne haddine... Ardımdan ne çirkinliğim ne kısırlığım kalıyordu. Ulaştırıyorlardı bana. Daha da zayıflamıştım. Korkuyordum aynaya bakarken. Hasan'a güvenim tamdı ya... Erkek bu! Alır gelir huyunu suyunu bilmeğim birini kuma diye... Hükümet nikahına kim bakıyor bizim oralarda. Kızın babasını, akrabalarını paraya doyur sen. «Olmaz!» dedim, «hiç olmaz... Tatlı aşımız zehir olur...». Bir gece tam yatacağız, «Hasan» dedim, «Bu böyle olmayacak, everecem seni...». Güldü kahkahalarla güldü. «Gız deli misin sen? Aklını mı yitirdin?» dedi. İnandım güya. Erkek kısmı bıkar mı karıdan? Hasan içlerinde en iyisidir belki de. «Amcamın kızını nasıl bulursun?» dedim. Hiç sesini çıkarmadı. Demek ki beğeniyordu. Amcamın kızı diye söylemiyorum beğenilmeyecek kız değildi. Hâlâ da öyledir ya... Kara kaş kara göz, süt gibi apak... «Olmaz Nefise, olmaz... Hem bizde para nerde bir kere daha evlenecek? İl kızını yolda bulmadı ya...» dedi. «Karışma parasına sen... Ben bulurum.» dedim. «Olmaz...» dedi. «Olmaz» demesi «Olur» der gibiydi. Üsteledim: «Bak Hasan, başka bir

kadın alır gelirsen sokmam içeri...». Durdu, düşündü, «N'aparsan yap...» dedi.

Amcam köyün en zenginlerindendi. Hiç belli etmezdi zenginliğini. Herkes onu yiyecek ekmeğe muhtaç sansın isterdi. Sipsivri keçininki gibi bir sakalı vardı. Şakakları dışarı fırlamıştı. Başına bir takke giyer, üzerine poşudan bir sarık sarardı. Cami duvarının dibinde otururdu da köyün kahvesine gitmezdi kimseye bir şey ısmarlamayayım diye. Karısı da uymuştu ona. İnsaf'tı kızının adı. İki de oğlu vardı. Oğulları «Şu herif ölse de paralara konsak...» diye bekliyorlardı. Elbet bacım yemeyenin malını bir yiyen bulunur. Haahhaa Haahhaa.. Karar verdim ya İnsaf'ı almaya. Gittim kapısına. Her gelene baktığı gibi bana da kuşkuyla baktı. Şimşekler çaktı gözlerinde: «Param yok...» dedi. Daha minderimi ısıtmamıştım. «Para istemeye gelmedim amca...» dedim. «Ya ne istiyorsun? Herkes benden bir şey ister... Sanki bütün şu köy benimmiş gibi...» dedi. «Kızını istiyorum...» dedim. Şaşırdı; hop oturdu hop kalktı. «Kime?» dedi. «Hasan'a, kocama...» dedim. Gözlerinin akları kocaman oldu. «Delirdin mi sen?» dedi. «Yooo... Delirmedim. Kocamı everecem. Biliyorsun çocuğum olmuyor benim. Başka bir kuma...» söyletmedi gerisini. «Olmaz, hem de hiç olmaz... Kart bir herife körde kuzumu... Hem de yeğenimin üstüne... Ne dirler bana?» dedi. «Ben razıyım, kendi ayağımla geldim. Eğer verirsen iyilik edersin. Nasıl olsa...» dedim. «Git başımdan Allahın belâsı!» dedi. O gün beceremedim işi. Peşini bırakır mıyım; kurtulur mu elimden... Gittim geldim, usandırdım. Paraya mala döktü işi. «Sekizbin kağıt, onbeş koyun, onbeş de yavrusunu isterim...» dedi. «Delirdin mi sen amca? Olacak bir şey söyle... Sen kız mı everiyon, mal mı satıyorsun?» dedim. «Kızımdan bıkkınlığım yok...» dedi. «Amca, bana acı, bana yapma bunu! Elin miyim senin? İnsaf'ı el üstünde tutarım. O da razı...» dedim. Nuh deyince peygamber demesi zor olurdu amcamın. «Kız kısmı ne karışır ben ne diyorsam o olacak...» dedi. Hasan'a anlattım olanları. Kızdı, «Bırak peşini...» dedi. Aklıma kötü şeyler geldi. Demek ki Hasan'ın da bir bildiği vardı. Haahhaa, yutar mıyım ben... Hem bir ke-

re aklıma koymuşum amcamın kızını almayı... Girdik amcamla pazarlığa. «Senin hatırın için beş bin kağıt, on koyun, on da yavrusunu isterim... Bir daha da aşındırma eşiğimi...» dedi. Amcam, öz amcam bana bunu yapıyordu. Kızının adı İnsaf'tı ya kendisinde hiç insaf yoktu. «Olur amca...» dedim. Gittim anamgilin bağa gömdüğüm yerden altınların birazını çıkardım. Verdim beş bin kağıtla on koyunu, on da yavrusunu amcama. İnsaf'ı bindirdim taksiye. Şimdi köy yerinde de taksiyle gidiyor gelinler yaaa bacım. Şoföre «Bir dakika dur kardaş...» dedim. Girdim içeri. «Amca» dedim, «doymaz gözünü toprak doyursun. İnşaallah tezelden hasta olursun da verdiğim paraları ilaç parası yaparsın...» Yaa böyle dedim işte. Sonra İnsaf'ı aldık geldik bizim eve. Zor mu dedin bacım? Alışıyor insan. İlk iki üç ay gizli gizli ağladım ya sonra alıştım iyice. İyi kızdır İnsaf. O da beni sever. Bak Allahın keremine. Üç aya varmadan hastalandı amcam. «Kanser» demişler doktorlar oğullarına. Feryadı göğe sığmaz oldu. Tuttu ilenmem bacım... Haahhaa... Beşbin kağıt, on koyun on da yavrusu... «Beni, Nefise'nin ahı tuttu...» demiş...

Rençberlik zor gelmeye başladı Hasan'a şehire indi. İnsafı köyde bıraktık; ben de gittim peşi sıra. Bakkallığa başladı. Yere gömdüğüm paraları verdim sermaye yapsın diye. Kira evinde oturduk ilkin. Açıkgözdür Hasan işi ilerletti; halde kabzımallığa başladı. Yürüdü işleri. Orda bir ev yaptırdık üç katlı. İnsaf'ı da getirdik köyden. Olmadı onun çocuğu da. Meğer kabahat Hasanda değilmiymiş... Haahhaa, haahhaa... Gülmeyip de ne yaparsın bacım. İyidir işimiz. Kazanıyor Hasan. Benim altınlar işe yaradı. Burdan da bir daire iki dükkân aldık. Dükkânlar kirada... İnsaf orda Hasan'la birlikte. Genç o benim gibi mi? Severim İnsaf'ı. Ey az başlık da vermedim hani beşbin kağıt, on koyun, on da yavrusu... Sonra, baktık ki olmuyor küçük kaynımın oğlu Mehmet'i aldık. Oğlumuz bizim... Gelmez mi? Gelir İnsaf da buraya. Hastayım çabuk yoruluyorum. Merdiven çıkmak, iş yapmak zor geliyor. Süpürdüm, temizledim her tarafı. İnsaf'ın odasını da hazırladım. Geliverirler belki... Ya böyle bacım, beşbin kağıt, on koyun, on da yavrusu...

İNCESU, Yıldız

ŞÜLLER-MÜLLER'İN ORGU KONUSU

Bu Şüller - Müller de kim demeyin! Bilmiyorum, gerçekte kim olduğunu ben de çözemedim. Çözemedigimden de düşünüp duruyorum ya!

Adı da Şüller - Müller değil, ben uydurdum bunu. Bol «ş»li uzun adına göre hem daha kolay hem de hoşuma gidiyor; bir tür öç alıyorum açıkçası, onu İki Çalgıcının Seyahati'ndeki Alfred Müller - Fredrich Shuller karışımı yapıyorum aklımca.

Uzun boylu, sarışın, mavi gözlü, kırmızı yanaklı Bay Şüller-Müller. Yaşlanmak, suratındaki, gençliğinde saltık var olduğunu sandığım, ahmak anlamı silmiş, nerdeyse oraya keskin bir zekâ parıltısı oturtmuş... İnce, saygılı bir selâmla konuşmasını açar. Selâmlayış anındaki bükülüşünü görecek olsanız (ve benim gibi biraz da zaman kavramınız esnekse) onu Avusturya İmparatorluğu Hüsar Subayı sanırsınız.

Kimi kez, «ben fabrikamda yirmisekiz Türk işçisi çalıştırıyorum» der, bu konuşmasına bakıp onu fabrikatör filan sanırsınız bir an. Sonra «Ey be adam, senin böyle bir fabrikan varsa buralarda aylardır ne sürtüp duruyorsun?» diye içinizden geçirirsiniz.

Bir konuşmaya başladı mı en az yarım saat ayak üstünde dikilmeniz gerekir. Hadi diyelim ki bir yolunu bulup savuşturdunuz, nasılsa akşam lokantada gelip sonunu mutlaka dinletecektir. Bir orda bir burdadır gün boyu zaten. Her gün görevliymiş gibi çarşıyı iki kez kolaçan eder, dönüşte bir bizim oralara uğrar; gün aşırı tamirhaneye gidip Renault 16'sına baktırır. Ve akşam yemeğe ya karısı ile ya yalnız ama hep özenli giyinmiş kravat bağlamış gelir.

Kentteki yabancıların ve bekârların akşam yemeklerini yediği üstü otel olan bu çalgılı lokantanın bahçesindeki bodur palmiyeler, sarmaşıklar ona Uzak Doğu'daki, Afrika'daki eski sömürge yaşantıları üzerine din-

lediği masalları anımsatıyor olacak ki, gece konuşmalarına genellikle sömürge memuru havasında ve savaş anıları anlatarak girer. Sonra da buraların Büyük Savaştan önce yarı Alman sömürgesi olduğunu ustaca sezdirir size. Ve yine aynı ustalıkla (ve eğer karısı yanında yoksa) gençliğinde Balkanlar'da yaşamış olduğu giz dolu serüvenlerden söz eder. Kanımca gençlik filân değildir bu, düpedüz savaşta buraya, bir Nazi Subayı olarak gelmiştir ve kimbilir ne haltlar karıştırmıştır! Hangi konuyla ve havayla başlarsa başlasın, bütün bunlar giriş konuşmalarıdır. En çok on beş dakika sürer. Giriş konuşmalarını geçiş faslı izler: bu Şüller - Müller ailesinin o günkü AHVALİDİR.

Şüller - Müller Koblenz'lidir. Bir yığın çocuğu vardır orada ve Almanya'nın dört bucağında. Ama o burada. bu dünya ile ilişkisini yalnızca turistik havaalanına durmadan inip kalkan uçak sesleri ve görünmeyen vapurların sis düdükleri ile sürdüren bir küçük Balkan kentinde oturan Gabi'sinin peşindedir. Gabi (Gabriella) annesi ve babası ile birlikte üç yıl önce yaz tatili için geldiği kentin kuzeyindeki turistik tesislerde, yakışıklı atlet Dano tarafından baştan çıkarılmış ve de çocuk sahibi kılınmıştır. Şüller - Müller karısından bu kötü durumu öğrenince soğukkanlılığını hiç bozmamış, derhal tesislerden kente taşınmıştır. Sonra da kısa sürede Dano'nun ailesi ile iyi ilişkiler kurmayı başararak, gençlerin gebeliğin ileri bir devresinde bile olsa evlenmelerini sağlamıştır.

Dano köklü bir ailenin oğludur. Yitmiş zenginliklerinden miras olarak, çocukluğunda dadısından edindiği, sonra da annesiyle konuşarak geliştirdiği bir fransızca kalmıştır Dano'ya, o da bunun yararını turistik tesislerde kız tavlıyarak görür. İşte Gabi'yi de böyle elde etmiştir. Geçimini antrenörlükle kazanır Dano. Sabah erken parka çıkarsanız eşofman sırtında, ağzında düdük önüne genç atletleri katmış habire koşar görürsünüz Dano'yu. İyi para alır ama Gabi'sini Batı standartlarına uygun, sıra beklemeksizin serbest piyasadan kiralayacağı bir evde de oturtmaya olanağı yoktur doğrusu. Kentin eski büyük apartmanlarından birinde, babasının payına

düşen ve rejimin de dokunmadığı geniş dairenin iki odasında yaşarlar Gabi ile bu yüzden. Apartman eski aile mülkü olduğundan, öteki dairelere sahip olanlar da halaları veya amcalarıdır Dano'nun ve yeğenlerine ayrıca bir kömürlük armağan etmişlerdir ki kentte Dano'nun İni diye ünlenen bu yer hakkında türlü sözler dolaşır. Zaten Bayan Şüller - Müller'in ev konusunun açıldığı her zaman ağlamaklı oluşu da, Gabi'nin kaynanasıyla aynı mutfak ve banyoyu paylaşıyor olmasından çok bu İn'e, o Gabi'nin bile giremediği bu İn'e, bağlanarak yorumlanır.

Gerçekten hinoğlu hindir Dano. Bir yolunu bulup Batı'ya geçmek gibi şeylere hiç yanaşamaz. Bilir Almanya'da başına gelecekleri, ülkesinde rahattır. Özgürdür. Açıkhavada özgürce yaşamayı sever. İşi saatle, dakikayla bağımlı değildir. Zaten burada bir sporcunun sosyal durumu sözgelimi bir doktordan çok iyidir, hem doktor gibi ücret alır hem özgürlüğün tadını çıkarır. Klübün motorsikleti altındadır. Sabah koşması bitince, pat ordadır Dano pat burdadır, yine de en çok turistik tesislerdedir. Şüller - Müller'in liseyi bitirmesi için (31 yaşındadır Dano) yaptığı çabaları da Batı'ya kaçma işi gibi bıyık altından gülerek izler.

Dano da Gabi'ye Gabi der(*). Hafif gülerek. Gabi de süt beyaz teni ile, doğumdan sonra iyice irileşen gövdesi ve bu gövdenin üzerinde ufacık kalan başı ile gerçekten ters duran dev bir mantar gibidir. Müslümanların kiliseye niçin gitmediklerine şaşacak denli de bönd ür. (Mantar demesin de ne desin Dano ona?)

★

Şüller - Müller çerezini yerken ailenin o günkü ahvali de biter. Zaten genel durum herkesçe, bütün kentçe malûm olduğundan bu bölümde konuşulan fazla değildir: Renault 16'S su kaynattı, Küçük Kristina isal, Dano bugün yine matematik dersine gidemedi.. filân gibi şeyler. Ve asıl yemeğe geçerken içkisinden büyük bir yudum alarak org konusuna başlar:

Bu konuya girer girmez Şüller - Müller'in havası de-

ğişir; yanakları kızarır, kalın ensesine bir kat daha eklenir sanki, öyle bir başını omuzlarının içine gömüp gözlerini tavana dikişi vardır ki görmeyin. Bu duruş tümüyle bir kasılmaktır zaten. Sonra yavaş yavaş, bu kasıntılı görünüşünü bozmadan orgun son durumunu özetler.

Fabrikatörlük, emekli gar şefliği gibi sıfatlarının yanında Koblenz Katolik Kiliseler Birliği Yardım Kurumu Başkanlığı ünvanını da taşıyan Şüller - Müller Gabi'yi burda orgsuz bir kilisede evlendirmek zorunda kaldığından Almanya'ya dönüşünde bu kiliseye bir org sağlamayı kendine görev bildi ve bizzat kendisi kapı kapı dolaşır çağdaş batı uygarlığını, Alman yüce gönüllülüğünü simgeliyebilecek en büyük orgun alınabilmesi için gerekli parayı bir kış-bir bahar topladı. Bu kişisel çabaları sonunda satın alınan orgu bir kamyona yükleyip yolladı. Kendisi de bu iş için özel olarak araba ile değil, uçakla geldi. İşte bizim iki yıldır akşamları dinlemek zorunda olduğumuz konu da kamyonun sınıra varmasıyla böylece patlak vermiş oldu.

Önce sınırdaki dinsizler, aletin ne olduğunu ve niçin geldiğini bile bilemediler ve bu nedenle kamyonu sınırdan içeri almadılar. Şoför orgu öyle ortada bırakıp dönemedi doğal olarak. Bir gün bir gece Şüller - Müller'i bekledi. Şüller Müler sınıra yetişince (o başkentte bekliyordu ovsa. orgu tören bile hazırlamıştı) kızılca kıyamet koptu. Şüller - Müller yeniden başkente döndü, sabahtan aksama değin didinerek kamyonun yükünün sınır gümrüğünün acık hava deposuna boşaltılması için izin alabildi. Sonra kesin işlemlere başlamak üzere yeniden baskente döndü. O sırada yağmurlar başlamıştı, org paslanıyor korkusunun verdiği hızla. bu kez bir haftalık bir uğrasma sonunda baskent gümrüğünün kapalı ambarına getirebildi aleti. Nedir sinir kalmamıştı. Şüller - Müller'de. Orgun kesin olarak ülkeye giriş işleminin yapılmasını sonraya bırakarak Almanya'ya döndü, karısını arabasına alıp Gabi'nin yanına geldi. Uzun kalacakları için ev kiraladı. Sonra karısını Gabi ile bırakıp başkente gitti yine. Sıcaklar bastırana değin kaldı. Bir yıl boyunca bu orgun bir hediye olduğunu, ithalât devletin

elinde bile olsa, hediyeler için gümrük kanununda ayrı bir hüküm bulunması gerektiğini ilgililere anlatmaya çalıştı.

İkinci yıl aklı başına geldi. Katolik devletlerin temsilciliklerini araya soktu. Orgun hediye olarak değil de diplomatik temsilciliklerden birinin adına gelen gümrük ayrıcalığı olan bir malmış gibi sokulmasını sağladı.

Nedir, bir dokuz ay da bunun için uğraştı. Bu noktaya gelene değin altı kez başkente gitti, hep dörder beşer gün kalıp döndü. Ayrıldığı bu süreler içinde ise Bayan Şüller - Müller'in başına türlü aksilikler geldi. İkisinde torunu ateşlendi, birinde Gabi'nin ayağını denizde yengeç ısırdı, birinde ise sinir krizi geçirdi Gabi. Zira Dano yine turistik tesislere gitmişti ve gece hiç dönmemişti. Bütün bunlar Bayan Şüller - Müller'i ağlattı.

Şimdilerde Şüller - Müller'in orgu (öyle diyor: benim org!) halen başkentte, ithal işlemi tamamlanmış olarak bir ambarda duruyor. Şüller - Müller'in sıkıntısı ise kilisenin durumu. Bu kentin kilisesi küçük geliyor orga. Zaten onun anlatışıyla buranın cemaati de az ve çok ilgisiz. Bu yüzden ülkedeki daha büyük bir kentin kilisesine armağan etmeyi düşünüyor. Ne var ki oranın belediyesi de çok dinsiz. Buna karşılık halkta belirli bir ilgi seziyor Şüller - Müller. O devcieyin org bir çalmaya başlasın (çalmayı bilen bir papaz elbet bulunacak) bir avuç katolik yanında tüm ortodokslar, dinsizler ve giderek yahudi ve müslümanlar bile kilisenin çatışı altında bu yüce orgun sonsuz titreşimleri ile kendilerinden geçecekler!..

★

Bu konu burada bitse, yine iyi. Bu da öylesi der, geçersiniz... Yok, bitmez... Hemen hesabınızı isteyip de kaçamadıysanız, kurtulamadıysanız Şüller - Müller'den, gençliğinde kilise korosunda şarkı söylediği günleri ve kuşkusuz Bach'ı dinlersiniz... Durmadan Re Minör BMW beşyüz bilmem kaç... Sol Minör BMW beşyüz bilmem kaç deyip durur. Coşkun bir günündeyse yandınız: o za-

man parmaklarıyla çalıp seslendirmeye çalışır. Ve şaşarsınız bütün bunları yaparken yine de o kasılmış duruşunu nasıl bozmaz diye.

İşte Şüller - Müller bu noktaya geldi mi birden onun yabancı olduğu, bizden başka olduğu düşüncesi son derece zorlayıcı bir sıkıntı vermeye başlar. Herkes bu adama niçin katlanıyor olduğunu düşünüp için için kendine kızmaya koyulur. Ve artık karşıtlık ne konuyadır, ne onun havasına. Karşı konulan, istenmiyen, sevilmeyen O'dur, yabancıdır. Yabancı. Git! Git, git ve gelme! Yarın akşam gelme!.. Kimse sevmiyor seni. Sevmiyor. Sevmiyor...

Ertesi akşam yine gülerek gelir Şüller - Müller.

Şüller - Müller'i ne zaman düşünsem içime hüzün dolar. Onun, anlamadığım bir şaşkınlık içinde, böyle türlü insan işleri çevirmesini, türlü işlev budalalıklarında bulunmasının nedenini çözemem. Öyküsüz, olaysız günlerdir geçenler gerçekte. Bölüştüğümüz, üstü örtülü bir sıkıntıdır onunla, ondan sevmeyiz belki de. Evet, hüzün dolu boş, sevgisiz güçsüz zamanlardır geçen. Ola ki yalnız şiire dökülebir. Ben de yapamam işte. Elimden gelmez. Şüller - Müller'in şaşkın yalnızlığında kendimi görür, kendime acır, otururum.

(*) Bulgarca gabi mantar demektir ve halk arasında aynen Türkçe'deki gibi bir aşağılama sözcüğü olarak kullanılıyor.

KAFTANOĞLU, Ümit

GÜLEMBER ALMANYADA

Gülember'i bir gece aldı kaçtı Sülo. Üç arkadaşı da yardım etti. Gülember Sülo'nun nişanlısıydı. Kim ne diyecekti? Her it bir kemik kaçırır. Sülo da kaçırmıştı. Kendi kemiği. Önemli bir yankı yapmadı. Sıradan bir olay. Gülember'in anası, babası, amcası, yakınları toplandı geldiler. «Kız dediğin yerden ot gibi yükselmiyor. Ona emeğimiz var. Kaçırdı, götürdü oğlunuz. Sözümüz yok. Tanrı ikisini bir yastıkta kocatsın. İlle ne ki başlık parasından kuruş indirmeyiz. Kesimimizde ne varsa vereceksiniz...»

Başlık parası da az değildi. O yıllara göre iki bin. Bin kocaman sığırın yüz lira ettiği yıllar. Sülo nerden bulacak bu parayı? Babası nerden bulacak? Sülo'nun babası kestirip attı, «ben karışmam. Ne oğlan benim, ne kız? Gidin ister elinden geri alın, ister yakalatın...»

Araya girenler oldu, aracılık edenler oldu. «Aman Yusuf Ağa etme, tutma, bundan kötülük çıkar. Kızın yaşı küçük. Jandarma yakalar. Daha çok parayı yok edersin. Kızın babası ne istiyorsa ver» dediler. Yusuf bunlara aldırmadı. Bugünecek kim kızını jandarmaya yakalatmıştı? Üstelik nişanlı da.

Sen misin aldırmayan? Gülember'in babası karakola gitti. Kızının kaçırıldığını, yaşının on iki olduğunu bildirdi. Jandarma kız kaçırmalarında uyanıktır, içtendir, candandır. Azıcık kıskançlık, kendilerinin yoksulluğu... Hemen at bindiler.

Önce Yusuf Ağa yakalandı. Sorgusu yapıldı, sopa atıldı. «Yok, dedi Yusuf Ağa, derimi yüzseniz bilemem. Kaçırmış, almış gitmiş. Ötesi size açık, bana kapalı. Bilmem. Nereye gittiklerini, hangi dağda saklandıklarını bilemem...»

Jandarma yılan deliklerini aradı. Yaylalar, dağlar, dereler, köyler, ağıllar, mağaralar tek tek gözden geçti.

Sülo'yu, Gülember'i sonunda buldular. Suhluban yamacında, Ayıkayası denen yerde. İkisini de yakalayıp karakola indirdiler. Kız doktora yolandı. Sülo içeri alındı. Kızın babasının cayması da, işe yaramadı. Savcılık Sülo'yu ele doladı. Duruşma, yargılanma. Sekiz yıl yedi Sülo. Sürdüler Sinop'a.

Sülo, Sinop'ta Karadeniz'e bir küçük delikten bakarak yılları sayıyordu. Anası babası yaslıydı. Tarla, toprak, ot, ekin işiyle uğraşacak durumları yoktu. Sürünerek, ona buna avuç açarak günleri yıl gibi yaşıyorlardı. Sülo'nun anası, babası kızın ailesiyle kan bıçak düşman olmuştu. Günde üç kez değil, bin kez değil, yüz bin kez sözgü, kargı, kavga... Lalik kadın ağzını açınca dünyayı sıradan geçiriyordu. «Artık o kız bize yaramaz. Bir tek oğlum deliklerde çürüdü. Ocağım söndü. Götürsün Arhadan çarşısında satsın! Götürsün Poskovlulara versin, patates alsın, götürsün Kars'ta satsın! Gürcüye, Ermeni'ye, Urus'a, İngilize versin...»

«Lalik kadın böyle ağır sözler söyleme. Yıllar gelir geçer. oğlun alır, gelinin olur. Utanırsın...»

«Uyyy, uyyy adını ağzımıza alır mıyız? Benim evime geleceğine, benim oğlumun koynuna gireceğine yezitlerin, itlerin, Urus'un, İngiliz'in koynuna girsin. Yoldan gelip geçenlerin, karabaşların, alacanın, köpeklerin koynuna girsin. Benim evime onu gelin eder miyiz? Komşularım benim düşmanım mı? Onun adını nasıl ağzınıza alırsınız?...»

Sülo'dan sık sık mektup geliyordu. Anası bir kez sövmüşse, oğlu bin kez sövüyordu. «Artık onu jandarmaya katınız, götürsün genelevlere versin, satsın. İtler artıklasın, köpekler, bin köylü, bin şehirli üstüne çıksın, bin tanesi insin...»

Kızın anası babası, kızn kendisi bir başka açmazda, çıkmazdaydı. Köylük yerde kalbura dönmüş kızı kim alırdı? Sülo'nun anası babası için kız işi bitmişti ya, yalnız yıllar, yaşlılık, güçlükler, sekiz yıldır karanlık deliklerde çürüyen tek oğul!. En güç durumda olan Sülo! Bin yıllık surların karanlık dehlizlerinde yıllardır çürüyordu. Tutsaktı, köleydi, kuldu. Kabadayı suçlulara

uşaklık ediyordu. Onlara su getiriyordu, çay dağıtıyordu, ortalık süpürüyordu... Yıllar bitmiyordu.

Sülo'ya göre yıllar bitmese de, gelip geçiyordu zaman. Sülo bir kaç ay sonra çıkacaktı. Günler iyice uzuyordu. Sülo'nun anası babası yeni bir kız bulmuşlardı. Gülember'in kulağı dolusu, Gülember'in anasının babasının kulağı dolusu, bütün köylünün duyacağı yükseklikte, akşam, sabah, gece, öğle, yolda, belde sövüyorlardı. «Şimdi ister Ardahanlara ister Karslara götürün satın kahpenizi, orospunuzu, çarpananızı! Benim oğlumun ayağına kurban olacak kız mı yok? benim oğlumu çürüttünüz. Bugün yarın geliyor!

Sülo'nun geleceğine yakın kavga iyice arttı. Sülo'nun gelişi işi daha da büyüttü. Kan bıçak oldular. Birbirine girdiler. Sülo, hemen işe girişti. Yeni bir kız bulduları ona. Annesi çokdan da seçmişti. Yusuf Ağa da üçe beşe bakmadı, başlık verildi. Anlı şanlı bir düğünden sonra gelin getirildi eve.

Gülember kala kaldı baba evinde. Ne isteyeni vardı, ne geleni «Delikli boncuk yerde kalmaz» denirdi ya, Gülember kalmıştı. Yaşı gelip geçmişti yirmiyi.

Almanya işi birden bire patladı. Bomba gibi, Kızmış, gelinmiş, çocukluymuş, güzelmiş, yüklüymüş, armış, namusmuş... kimse aldırmıyordu. Herkes yazılıyordu Almanya'ya. İlkokul bitirmiş olanlar hemen çağırılıyordu. Gülember bunların arasındaydı. Bir ay çekmedi Gülember'in işi, Almanya'ya uçtu.

Gülember Almanya'ya ayak basar basmaz işini bildi. Şuraya buraya ayak basacak, baş koşacak durumda değildi. Kazancını elinde tutuyordu. İkinci ay biterken babasına üç bin mark yolladı. Türk parasıyla onbeş bin lira. On beş bin liranın gelişi köyü allak bullak etti. Şimdiye değin kimse böyle toplu para görmemişti. Ne demekti on beş bin? Çil Bayram parayı alır almaz kalın şayaklardan bir takım giydi. Sümer mağazasından allı pullu giyimler getirdi eve. Top top, gelini, kızı, karısı giyindi, salındılar. Üç ay sonra gelen parayı koyuna yatırdı Çil Bayram. Otuz koyun aldı. Ot aldı. Besledi, sattı. Parayı yumak gibi sarmaya, büyütmeye başladı.

Çil Bayram'ın yaşamı birden bire değişince çevresinde konu komşu arttı. Dünkü Çil Bayram, aç Bayram, yalnız Bayram, para için kızının nişanlısını deliklerde çürüten Bayram birden bire büyük Bayram, Bayram Efendi, Bayram Ağa olup çıktı. Evdeki küçük kızına elçiler geldi:

— Tanrının buyruğu neyse öyle olsun Bayram Ağa. Senin kızı isteriz. Oğlumuzun gönlü, gözü düşmüş... İki genç. Kara çalı olmayalım deriz...

Bayram ne diyeceğini bilemedi önce:

— Şimdi bir şey diyemem. Hele bir kızımla konuşayım, diyerek savdı.

Ertesi akşam birileri daha geldi, bir başkası daha geldi. Derken uzak yakın köyler sıraya dizildi. Bayram hepsini kovdu sonunda. Öyle ya yarın bu kız da Almanya'ya giderdi, para yollardı. İsteyenlerin de amacı bu değil miydi?

— Verilecek kızım yok, yitiğinizi başka yerde, başka kapıda arayınız, dedi.

Gelip gidenlerin ayağı kesilmedi gene de. Umut arkasında koşan koşana oluyordu. Çikora köyünden gelenler Almanya'daki kızı istediler:

— Boşanmış, kızmış, değilmiş, her neyse. Bizim oğlumuzun gönlü ona düşmüş. Ne derler, «gönül düştü bir boka, o da gül gibi koka.» Oğlan Gülember'i istiyor. Her neyse, yolu, yordamı, başlığı boynumuzun borcu.

Bayram bunları da savdı. Sağılan ineğin memesi kesilir miydi? Kız Almanya'yı olukla akıtıyordu Çil Bayram'ın evine. Gideli bir yıl olmamıştı elli bin ira yollamıştı.

Gülember için ikinci elçi Bayram'ın kendi yakınlarından geldi:

— Caminin içi dururken dışına haramdır. Kendi kızımız, kendi oğlumuz. Yadlara, yabancılara verdin de başına gelmeyen kalmadı. Kızımız bizimdir. Hiç kaçamağa kaçma, dediler.

Gülember için Çil Bayram «evet» demedi. Çil Bayram'ın evi para doluyordu. Koynu koltuğu para doluyordu. Oturup kalkıp Tanrı'ya, Sülo'ya dua ediyordu. İyi ki Sülo kaçırmıştı, iyi ki karakol işe el koymuştu, iyi

ki böyle olmuştu. Çil Bayram çaya, şekere, giyeceğe, yiyeceğe kavuşmuştu. Ayağına kundura takmıştı. Paraları, varsıl, konak sahibi olmuştu. İlde, ilçede, köyde kentte önünden kalkanlar, selâma duranlar vardı. Neden? Gülember'in Almanya parasından.

Çil Bayram son günlerde bir de gümüşlü baston aldı. Köyün içinde taşları takırdatarak, parlatarak, koluna asarak geziyordu. Çil Bayram beş yüzlükler, yüzlükler, marklar bozduruyordu. Koyun, kuzu, inek alıyordu. Tarlada çayırda çalışmıyordu artık. Irgatlar götürüyordu.

Çil Bayram'ın durumu Sülo'nun gözünden kaçmıyordu. Sıkıntının için deydi Sülo. İki çocuk arka arkaya sıralanmıştı. Üçü beşi, altısı daha olacaktı. Uzalmaz kısalmaz bir kaç tarla. Koynunda koltuğunda beş kuruş para yoktu. Sülo arpa ekmeğini bile zor buluyordu. Utanmasa Çil Bayramın ırgadı olacaktı. Sülo bu yüzden anasına, babasına çatıyordu. Karısına çatıyordu:

— Nerden çıktın karşıma kahpe dölü! Ben kimdim, sen kim? Bak şimdi Gülember'le evli olsaydım adam gibi yaşardım, adam gibi yerdim... Vay Çil Bayram, dur bakalım ben bunları sana bırakmam! Benim karımın parasını yiyorsun ha!

Sülo, Gülember'in böyle para kazandığını düşündükçe, Çil Bayram'ı gördükçe kızıyor, sözün arkasını değişmez kelimelerle getiriyordu. «Dur bakalım Çil! Benim karımın parasını ye» diyordu.

Sülo'nun anası, babası da yanlış davrandıklarını anlıyorlardı. Bir komşu, bir kimse tek söz etmesin «gördün mü Yusuf Ağa, sen almadın Gülember'i. Şimdi sen yerdin bol bol... Çil Bayram Beş yüzlük bozduruyor» demesinler, Yusuf, karısı; «Ne bilelim, böyle olacağını nerden bileydik? Kimin aklına gelirdi ki bu delikli orospu Almanlara kitsin de oluktan para akıtsın! Bilseydik yapar mıydık? Kendi elimizle ocağımızı söndürdük. Kırk yılda bir zühre yıldızı doğmuş alnımıza, onu da bilemedik!...» karşılığını saklamıyordu:

Mırıkların dükkanda Sülo'ya takıldılar:

— Gülember geliyormuş Sülo! Bavulla parası varmış. Gördün mü yaptığın yanlışlığı? Oğlum, kızı kim

deldi? Sen. Başkası mı? Yoo! Niye almadın? Şimdi o paralar senin olacaktı? Şimdi gözünü parlat bizim gibi. Karnın arpa ekmeğine doymaz, ne o namuslusunu almış? Oğlum dünya namus dünyası değil. Almanya'da şöyle yatmış, böyle yatmış, onu koynuna almış bunu koynuna almış... Sen de alırdın paraları koynuna... Gördün mü şimdi?

Sülo, bu takılmalardan sonra eve gelir, uzun uzun düşünürdü. Ne yapmalıydı, ne etmeliydi? Gülember'i almanın yolları yok muydu? Kime sormalıydı, kimden akıl almalıydı? İlçede bilen olurdu. Orada büyük adamlar, dava memurları vardı. Avukat, yargıç...

İlçe'de bu düşüncesini dava vekili Kazım'a açtı. Kazım, şimdiki karısından boşanması gerektiğini söyledi. «Sen bana beş yüz lira getireceksin, gerisine karışmayacaksın. Karın gene evde kalacak. Nikahını yıkacağız, sonrası gene benim bileceğim» demiştir.

Sülo köye döner dönmez, altı nüfusun boğazını ıslatan tek ineği satışa çıkardı. Köyde tek alıcı da Gülember'in babasıydı. Çil Bayram'a Sülo söyleyemezdi. Çil Bayram da Sülo'dan satın alamazdı. Bunun da kolayını buldu Sülo. Dahirgoların Kurbanı'yı çağırdı. «Kurbanı, dedi, ben bu ineği sana satmış olayım, sen de caymış ol, götür Çil Bayram'a sat. İki de koyun vereyim sana, onları sat. Bu işimi kimseye sızdırma, sezdirme, sana helalinden on lira...»

Köyün ortasında, bağıra çağıra Kurbanı'yle Sülo pazarlık ettiler. Kurbanı iki koyun bir ineği önüne kattı, çekip gitti. Aradan bir hafta geçmeden Kurbanı satışı yaptı Çil Bayram'a. Çil Bayram, kattı sürüye, verdi beş yüzü. Kurbanı parayı aldı Sülo'ya verdi. Sülo dava, vekili Kazıma götürdü.

Bir iki duruşma sonunda Sülo boşandı. Artık evli değildi. Köyde türlü söylentiler aldı yürüdü. Hiç kimse işin iç yüzünü bilemiyordu. Neden boşanmıştı Sülo? Yolda, yordamda, törede, gelenekte boşanmak yoktu. Bu da nerden çıkmıştı? Gelen giden Sülo'yu ayıpladı, horladı. «Yol düşkünü oldunuz, yordam kaçkını oldunuz» dediler.

Sülo, düşüncesini değil, giriştiği işin iç yüzünü babasına anlattı:

— Hık mık istemem. Ben yattım delikte, sekiz yılım benim gitti. Size neydi benim nişanlımla, babasıyla, anasıyla atıştınız, tutuştunuz? Şimdi gidip kızı isteyeceksiniz. Diyeceksiniz ki, kız bizimdir, Gülember benim gelinimdir. Onun kazancını yemene göz yumamayız. Benim oğlum artık deliklere, karanlıklara alıştı, sekiz yıl değil, on sekiz yıl daha yatar. Eteğinizdeki taşı dökün, kızı verin...

Baba Yusuf önce karşı çıkar gibi davranmayı yerinde buldu. Aslında Yusuf Ağa da böyle düşünüyor. «Bunca para için sekiz yıl değil, yirmi sekiz yıl yatılır» diyordu. «İki elimizle bir bok yedik. Oğlan yatarken içerde, gidip gelecektik, kızım yıllar gelir geçer, nişanlını bekle, olan oldu bir kez» diyecektik. «Nasıl da gözümüz kapandı? Nasıl da bilemedik bu kızın zühre yıldızı olduğunu» diyordu.

Yusuf Ağa yakın yöreden bir kaç kişi daha aldı yanına. Gittiler bir akşam karanlığında. Çil Bayram evde yoktu. Karısı, oğulları, kız şaştılar. Bir süre durakladılar. Sonra kadın atıldı:

— Alçak namussuz, sakalı kanla yıkanacak adam! Sen benim kapıma nasıl gelirsin?

Yusuf ağzını açamadı. Yanındakiler araya girdiler:

— Hele sus Gülsüm bacı, senin ocağının başına gelmişiz. Hiç böyle denir mi? Ayıptır, yakışmaz... Sus hele, kocan gelsin. Kanı kanla yıkamazlar. Gülsüm Bacı...

Gülsüm gemi azıya almıştı:

— Hanaklara, Poskovlara, yoldan geçenlere, itlere, köpeklere çekerdiniz kızımı. Ardahan çarşısına çekerdiniz... Şimdi para kazandı diye gelin diyeceksiniz ha! Vay dürzüler, vay pezevenkler, vay para kokusu aldınız öyle mi leş kargaları? Size değil kız, kızımın bokunu koklatmam. İki gün sonra burada. Hepiniz çatlayın koynu koltuğu para dolu gezerken. Vay ırsızlar, namussuzlar!

Karşılıklı bağrışma sürerken Çil Bayram geldi. Bir yerde koyun pazarlığı yaparken söylemişlerdi. «Bayram

Ağa gözün aydın, Sülo'ya kızı verecekmişsin» demişlerdi. «Elçileri gitti, evde sizi beklerler» demişlerdi. Çil Bayram fitili almış söverek dönüyordu. İçerdeki seslerden durumu anlayınca açtı ağzını, yumdu gözünü:

— Çıkın dürzüler buradan! Çık ulan Yusuf dürzüsü! Burayı sana mezar yaparım. Çık! Ulan kızımı sen çarşı kancığı, yaptın, kızımı sen gürcülere, itlere çektin! Şimdi paranın kokusunu mu aldın? O parayı ben yiyorum ben! Benim bokumu kokla!

Araya girenler yatıştıramadı. Yusuf Ağa'ya Çil Bayram bir kaç gümüş baston indirdi. Umudunu yitirmemiş olan Yusuf, sopadan sonra her şeyin bittiğini anladı:

— Ulan dürzü, kızını... tiyse oğlum... ti! Kim yapacaktı? Gittin de jandarmaya bildirdin! Kendin mi yapacaktın? Ne tatlı oldu kızın şimdi? Alamana gidinciye gözünün yaşını kurutmadın, bir elin çekiç, bir elin tokmaktı kızın başında! Şimdi ne tatlı oldu boku? Dur bakalım o kızın bokunu sana yedirir miyiz?

— Ulan kız benim değil mi? Döverim de söverim de. Bokunu da yerim, parasını da...

— Ulan jandarma defterleri ortada. O benim gelinim, boku da bizim parası da... Bakalım bir daha kuruş görür müsün?

Karşılıklı sövdü, dövdü sonuç vermedi. Çil Bayram tabancayı çıkardı. Paralandıktan sonra tabancalı olmuştu. Küçük oğlunu kaşla göz arasında dışarı yollamış, paralandıktan sonra çevresine topladığı bir kaç cello belloyu çağırtmıştı. Bunlar gizli güçleriydi. Vur deyince vuran, dur deyince duran tokmaklarıydı. Geldiler Yusuf'u yaka paça aldılar, kapının dışında ağzını gözünü düzelttiler...

Yusuf kanlar içinde evine geldi. Sülo babasını görünce korktu. Ölür müydü? Ölseydi kız işini de belki çözüme bağlardı. Jandarmalık olurlardı. «Gülember için sekiz yıl içerde yattım. Benim nikahlımdır. Babamı da öldürdüler. Kızı verirlerse barışırım...»

Yusuf yüzünü gözünü yıkadı. Sardı sarmaladılar. Sülo artık işin arkasını bırakamazdı. Köy çalkalanıyordu. «Sülo Gülember senin olsun, ye iç yat. Almanyalı gibi senin arkına akacak» diyordu kimileri, kimileri «az

daha baban da ölecekti. Bırakma arkasını. Git Hanak'a, araya adam koy...» diyordu.

Sülo'ya akıl veren çoktu. Akıl verenlerin çoğu da Gülember'i isteyenlerdi. Sülo işi ortaya çıkarsa, Çil Bayram yola gelirdi. Ondan yakasını kurtarmak için berikine «evet» derdi. Sülo işi köyü çalkalıyordu. Gülember üstüne söylentiler de az değildi. Almanya'da önüne gelenle düşüp kalktığı, iki kez çocuk aldırdığı söyleniyordu. Gülember için ileri çıkanlar, onu isteyenler hem paraya kavuşacaklardı, hem de kendilerini Almanya'ya çağırtacaklardı. Gülember Almanya için bir adımdı, köprüydü, araçtı Gülember.

Gülember günün birinde geldi çıktı. İlçeden bir jip tutmuştu. En öne binmişti. Arkaya babasını, bir kaç yakınını bindirmişti. Kendisi, oldukça gösterişli oturmuştu jipin önüne. Elinde çantasından başka bir şey yoktu. Jip köyün ortasını yırta yırta, Gülember düşü görenlerin karanlığını yırta yırta geldi geçti. Çil Bayram'ın, bin yıldır taşı değişmeyen kapısına değil, Almanya parasıyla badana yapılan evlerinin önünde durdu. Sülo, Yusuf, anası bir yana bütün köy toplandı. Kimi boynuna sarıldı, kimi öptü, kimi özleminden söz etti, kimi «iyi ettin kız, iyi ettin de gittin, it gününde yaşıyoruz. Hiç değil sen kurtardın...» dediler.

Gülember şişmanlamıştı. Eli yüzü parlamıştı. Gözleri ışıl ışıldı. Saçları açık, taralı, dudakları boyalıydı. Ayakkabıları yüksekti. Bacakları açıktı. Kısacık giyinmişti. Göğsünde kocaman bir altın sallanıyordu. Sigara içiyordu Gülember. Uçlu uçlu, renkli renkli.

Hemen o gün Gülember'e çıtladılar: «Sülo seni istiyor. Karısını boşadı. Sakın olasın ha... Seni isteyenin sayısı yok. Bu köyü birak taa Çikora'dan gelen gelene...» dediler. Gülember hepsinin babasının ağzından başladı. Almanya'da yaptıklarını da hiç saklamadı. «Bunların erkek diye koynuna girmeye değer mi? Almanya'da bir erkekle bir gece yat, bunlarla bin gecene değer. Ben saçımın sayısınca yattım kalktım. Kimden korkum var. Gülember üstüne söylenen sözler böylece de kanıtlanmış oldu. İsteyenleri azalacağına çoğaldı. Bir yerine beş, on yerine yüz... Sülo on kez aracı koydu «bir kez

yüz yüze gelelim» dedirtti. Gülember semtine ayak basmadı Sülo'nun. Sülo, Gülember'e korkutucu sözler ulaştırdı. «öldüreceğim onu, yok edeceğim» dedirtti. Gülember aldırmadı.

Sülo ilçeye gitti. Elbette uğruna sekiz yıl yattığı kadın onun olmalıydı. «Kazım ağabey, Almanya'dan yılda ne getirdi, diyelim elli bin. Kardeş payı. Yarısı sana, yarısı bana. Aç bir dava. Bunun için bir ineği, iki koyunu sattım. Çoluk çocuk bir kaşık süte hasret kaldık... Sen bilirsin Kazım Ağabey...»

Kazım bir dilekçe yazdı. Sülo dava açtı. Elindekini avcundakini de oralara yatırdı. Yargıç görüşme açmadan savcı işi bozdu. Böyle bir dava açılamazdı...

Sülo eli koynunda döndü. Ne yapacaktı? Gülember için yedi sekiz yıl daha mı yatacaktı? Yatsa ne çıkardı? Parayı gene babası yerdi? Yatmakla bu iş olmazdı. En iyisi kendisi gidecekti Gülember'e. Açık açık anlatacaktı. Olursa olurdu. Olmazsa bir başka yolu o zaman düşünmeliydi. Karanlık bir gecede sürdü gitti Sülo. Çil Bayram'ın kapısını omuzladı. Daldı içeri. Çil Bayram baş köşeye oturmuştu. Öbür başköşeye de kızı Gülember'i oturtmuştu. Kızının gelişine kurban kesmişti. Konu komşuya dağıtmıştı çifte kurbanın birini, diğerini kızartmış Alman viskisiyle sofraya koydurmuştu. Kızıyla bardak şaklatıyordu. Sülo'yu karşısında görünce elini tabancasına götürdü, sövdü:

— Bir adım atarsan, ağzını açarsan, kızıma üçüncü kurban sensin, diye bağırdı.

Sülo, sekiz yıl yatmış, tutuk evlerinde kaşarlanmıştı azıcık ya, gene de köylülüğü, ezikliği gitmemişti. Sönüp kaldı:

— Bayram Emmi, tabancanı patlat, üçüncü kurban benim Gülember'e. Kurban olmasaydım sekiz yıl yatar mıydım, zındanlarda, karanlıklarda...

Gülember ocağın başından kaptığı ağaç parçasını savurdu:

— Dürzü, itoğlit, seninle benim artık ne ilgim kaldı? Senin karın evde, benim kocalarım Almanya'da. Hem de bir değil, üç değil... Sen benim arkamı nasıl

düşersin? Senin yüzünden kaçıp gittim. Son soluğumu verenecek de el kapısındayım, kim bilir kimlerin altına yatacağım daha!

Ev halkı Sülo'ya yüklendiler. Sülo yiyeceği sopayı yedikten sonra bağıra bağıra çıktı:

— Size o parayı yedirmem. O para benimdir. Benim karımdır o!

Sülo'nun bundan sonraki bağırtısı, çabası sonuç vermedi. Köyde artık herkesin bildiği «kırk kocalı Gülember» sözü bile önemli değildi. Gülember'i isteyenin kılı kırpığı yoktu. Analar babalar çocuklarına, evlenecek oğullarına öğüt veriyorlardı: «güzelin yüzünde bal yenmez. İşte Gülember! Al, iste. Sen de ye, karın da yesin, çocukların da yesin, iki lokma biz de yiyelim... Belki seni de alır götürür Almanya'ya. Ondan sonra ölüm mü var sana oğul?...»

Evlenecek oğullar karşı çıkıyorlardı bazan; «kırk kocanın artığı olmuş... Sülo'nun yaptığı ortada...»

Gülember bir ay köyde kaldı, belki yirmi elçi geldi gitti. Hepsi de boş döndü. Sülo, elçilik edenlerin önünü kesiyordu. «Onu size yar etmem. Ben onun uğruna sekiz yıl yattım...»

Derviş Memo'nun Feyyaz'ı Gülember'i azıcık yola getirmişlerden sayılabilirdi. En çok umutlu olan Feyyaz'dı. Sülo'nun önünü kesti:

— Sülo, beni iyi dinle. Gülember'i istedin, aldın, nişanlandın. Başınıza olmadık işler geldi. Bıraktın, evlendin, çocuğun oldu... Şu bu... Bundan sonra bu kız benimdir. Ağzını açma, söz etme. Gülember'i korkutma... Eğer beni kapıdan kovarsa, senin yüzünden. Bunu sana bırakmam...»

Sülo daha baskın çıktı:

— Ben sekiz yıl yattım. Sekiz daha yatarım. Seni de Gülember'i de birer kurşuna kurban ederim.

— Ulan alçak, hapisten gelince yüzüne bakmadın. Gittin evlendin. Niye şimdi kızın ardına düştün?

— Ulan sen niye istiyorsun peki? Sen niye arkasına düştün?

— Sülo, dedi, Feyyaz, beni iyi dinle! İkimizin de

niye istediği belli. Bak ben senin yakınınım, anabaşından! Bu kızı başkası alacağına ben alayım. Sana nasıl olsa vermezler, Gülember gelmez sana. Ha, gene benim kapıma gelirsin, bir işine yararım. Yadlar, yabancılar alırsa daha mı iyi olacak?

— Ha onu almışsınız, ha da üç çocuğumun anasını. Bunu bilesiniz hepiniz, dedi Sülo.

Feyyaz, Sülo'yu korkutma yolları düşündü:

— Sülo, sen yattın sekiz yıl, ben de yatarım yirmi sekiz yıl. Ev yok, toprak yok, geçim yok, sıçım yok. Ya Gülember'i alırım yaşarım, ya da onu kim alırsa öldürür gider yatarım. Gülember'siz yaşamak ölüm değil de ne?

Gülember'in arkasında çok kavga oldu. Evlenecek olanlarla Sülo arasında, karşıt isteyenler arasında. Hiç biri de Gülember'in kaşında gözünde değildi. Para! Alman parası! Her kavganın arkasından Almanya'ya mektuplar uçuyordu. Gülember'e yollanan mektuplar köydeki postadan, ya da kimsenin eline verilerek ilçeye yollanmıyordu. Mektup atacak oan «jandarma istemiş beni de, bakayım nedir?» diyerek ilçeye bir mektup atmak için gidip geliyorlardı. Gülember'den hiç birine, hiç kimseye karşılık gelmiyordu.

Sülo çıkış yolu ararken aklına boşadığı karısı geldi. Kendi karısını da yazdırmak, Almanya'ya yollamak en iyi yoldu. Karısına söyledi:

— Sen de yazıl. Götüreyim seni de Ardahan'a, Kars'a, dedi.

Üç çocuk anası kadının karnı burnundaydı. Gene de «iyi olur» dedi. Sülo aldı karısını yanına. İlçeye, Kazım ağabeyin yanına indi:

— Evleneceğiz, dedi, bizim işimizi yap, Almanya'ya karım gitsin ne istersen getirsin gelirken.

— Kağıtları çıktı mı, dedi. Kazım.

— Yok, dedi, çıkmadı, yazılmadı bile. Yalnız önce nikamızı yapalım ne olur ne olmaz...

Kazım gereken işleri yürüttü. Sağlık, doktor işi, nüfus işi, ne varsa yaptı. Üç çocuk anası karısıyla Sülo gelin güvey oldular.

Ertesi günü Sülo karısını Kars'a götürdü. Yazdırdı

Almanya'ya. Yol boyu sürüklenen kadın, köye yaya dönerken çocuk düşürdü. Sülo, hemen Kırkpınar deresinde küçük bir çukur kazdı, gömdü dördüncü çocuğunu. Bacaklarına aşağı kan akan kadın geldi yatağa düştü. Az sonra kötü bir haber ortalığa ölüm kokusu yaydı: «Almanya artık işçi almıyordu...» Sülo vurulmuş gibi oldu. Anasına, babasına, çocuklarına, hasta karısına sövdü saydı. O akşam köye particiler, seçimciler gelmişti. Onlara da ağır ağır sövdü. «Defolun ulan burdan, dedi, bir Almanya vardı bizim için onu da kapattırdınız. Defolun gidin köyden. Ben sekiz yıl içerde yattım, sizleri de temizler yatarım on sekizyıl. Benim evimden iyi hapis» dedi.

KESTEL, Serhat

YAZAR ÖFKESİ

Yazar öfke ile balkona attı kendini. Söyleniyordu:

— Ne halt ettim de evlendim senin gibi kadınla? Yerin dibine batsın senin güzelliğin.. Na kafa.. Kafaa! Evlenmek neyineydi senin?

Karısı içerden bağırıyordu:

— Kapanıp bir kümeste roman yazaydın sen... Ama suç benim, seni adam sanıp evlendim. Adama bakın adama! Az buçuk gelirim olmasa aç kalacağız. Ne o? Ünlü bir yazarmış. Roman yazacağına çalış!

Yazar gürültü ile çekti sandalyeyi altına. Sigarasını yakarken elleri titriyordu. Alaylı bir gülüş düğümlendi dudaklarında. Mırıldandı:

— Roman yazacağına çalış...

Çalışmıyor muydu? Eski Eserler Müzesinde memurdu. Az çok yazarlığından da kazanıyordu ya. Dayanamadı, karşılık verdi:

— Senin gelirin süsüne yetmez! Bir de konken partilerine karıştın. Sen kim kumar kim?

— Kumar denmez ona! Kumar dediğin büyük para ile olur. Eğleniyorum ben. Ne yapalım? Beyimiz işten geldi mi tak tak daktilonun başına geçer. Hele geceleri tak tak da tak tak.. Şeytan diyor ki, parçala şu makineyi! Gençliğim, güzelliğim...

Yazar hışımla kalktı, balkon kapısından uzanıp daha yüksek sesle bağırdı:

— Gençliğin de güzelliğin de yerin dibine batsın senin, anlıyor musun? İşine gelirse.. Bu böyle, anlıyor musun?. İşte kapı!.

Hızla çekip balkon kapısını yerine oturdu gene. Sağ bacağını oynatıp duruyordu sinirinden. Kaçıncı tartışmalarıydı aynen, yedi yıldır.. Erinci bozulmuştu, iyice. Evlilik çekilmez yük olmuştu. Yeterince yazamıyordu da. Sigarasını yeniledi.

— Tanrım, nedir benim çilem?

Başını göğe doğru kaldırmıştı ki ay ile göz göze geldi, sanki. Demindenberi dolunayı ve denizin karanlığını ikiye bölen ışık çizgisini, yıldız yıldız pırıldaşan suları görüyordu da sezemiyordu. Bir anda bunu sezince şaştı.

— Aydede! dedi.

Gülümser gibiydi aydede. Çok çağ geçirmiş, her şeyi öğrenmiş bir gülümseme. Yazarın yüz kasları gevşedi. Ayağının titremesi durdu.

— Ya senin başına gelen aydede, dedi, ya senin başına gelen? Bir zamanlar sana tapınırdı insanlar. Tanrı sendin.

— İlk o zaman gülmeye başlamıştım işte. Çünkü ben Tanrı olmadığımı biliyordum. İnsanların bu gerçeği anlaması uzun sürdü. Oysa, akılları ile öğünmüştürler hep!. O zamandan beri dünyaya baktıkça, insanoğlunun akıl yoluyla erişebileceği ne mutluluklar varken, nasıl bozuk bir düzenle yaşamlarını soysuzlaştırdıklarına şaşıp gülüyorum.

— Şimdi ise hiç bir şeysin aydede! Evet, kupkuru bir toprak parçası. Oyuk oyuk, toz toz.. Yaşamsız.

— Gerçek bu mu?

— Taş gibi bir gerçek! Soğuk, katı...

— Siz, hayallerinizin yıkıldığı anı gerçeği görme sanıyorsunuz. Oysa gerçek, o hayallerden önce de var olan, ama görülemeyen.

— «Aynur», «Ayla», «Aydan»... ve seninle güzelleşen aşklar, şiirler... Kaldı mı şimdi bunların değeri?

— Hayaller yıkıdı mı yerine gerçekler oturmalı. Daha binlerce yıl gecelerinizi aydınlatacak olan ben değil miyim? Bu, benim gerçeğim. Değişen ne ki o sözlerin değeri yitsin? Düşünsene bir.

— Ama değişen ne? Evet, evet.. Ay görevini sürdürüyor. Binlerce yıl öncesinden olduğu gibi. Eksiksiz ve güzel.

— Fazlası var: Yeni ve büyük buluşlara köprü olacağım.

Yazar aya hayranlıkla bakıyordu. Önceki düşüncesinden utanmış. Ama düşünce, başlangıçta yanlış olsa bile doğurgansa gerçeğe götürüyordu işte. Şimdi daha

dikkatle bakıyordu aya, daha çok şey düşünüyor, düşündükçe rahatlıyordu. Ayın güzel gerçeğini görebilmişti çünkü. Ne Luna'lar, ne Apollo'lar.. ne de insanoğlunun oraya ayak basmış olması bunu değiştirebilirdi.

Ay yazarın bu yargısından kıvanç duydu. Gülümsüyorlardı karşılıklı. Denizin üzerindeki ay ışığı uzantısı bir öpüş gibi yazarın yüreğine sokulmuş, oradan, büyük dostluğun özleminden gelen bir selâm olarak aya yükselmişti. Tüm öfkesizdi yazar. Tüm mutlu. Her şey bir güzellik içinde iken, elbette.

— Bunca çağlar geçirmişsin, aydede, hep büyük bir göz olarak izlemişsin gecelerimizi. Işıkların işlemiş iliğimize kemiğimize, sırlarımıza.. Anılarını yazabilsen aydede, bir başka ışık tutmuş olurdun bizlere. Ya da geceler boyu sen söylesen, ben yazabilsem...

— Pek ilginç olurdu. Bunun için de okunurdu. Ama insanlar ders alsın istersen, boşuna. Sizler bir damlacık ömrünüzü bile hay-yuy içinde geçirirsiniz çoğu ve de ders alınacak milyonlarca olaylara karşın, «yarı ölüm» dediğiniz uykuyu yeğ tutarsınız her zaman. Oysa, düşünmek ve gündüzleri yargılamak içindir geceler. Uyku, bunun sonundaki iç erincidir bence. Ama sizler, benim getirdiğim uykuları kapışırsınız, hemen. Gün üzerinize doğar, gözlerinizi kamaştırır da, başınızı öte yana çevirip, hatta perdeleri de çekip uyumayı sürdürürsünüz daha!. Benim bir gecelik anılarımı bile yazamazsın, gücünün üstündedir.

Kendine güldü yazar:

— Amma hayallere kapılıyorum! Bir romanımı oluşturmam bile ne kadar zor. Öfke, sinir, gücümü eritiyor. Şimdi içeri gireceğim ve belki yeniden başlayacak dır-dır.. Acılar değil, asıl öfke yiyip bitiriyor insanı.

Bu sırada salonun ışığının söndürülmüş olduğunu gördü. Kulak kabarttı. Ses yoktu. Karısı uyumuş muydu yoksa?

— Sanmam, dedi.

Kuşku ile kalktı, içeri girdi. Yatak odasında ışık vardı. Yavaşça açtı kapıyı. Karısı giyimliydi ve dolu bir valizi bastırarak kapatmaya çalışıyordu. Kocasının bir şey demesine fırsat vermedi:

— Gidiyorum işte. Zırvalarınla başbaşa kal!

Üzülecek yerde bir sevinç belirdi yazarın içinde. Kurtuluş muştusuydu sanki gitmesi. Gene de doğru bulmadı bunu. Engel olmak gerektiğini düşündü.

— Beni biraz anlamaya çalışsan.. Kötü bir koca değilim.

Öyle küçümseyen bir gülümsemeyle bakmıştı ki karısı, bu yeterdi.. Arkası da gelmişti zaten. Başka tartışmalarda olduğu gibi:

— Yazar olacağına çöpçü olsaydın, demişti gene. Daha çok kazanırdın, daha çok karı kıymeti bilirdin belki..

Yazarın ruh düzeni o anda bozuldu yeniden. Büyük bir öfke içinde bağırdı:

— Ben gidiyorum, ben! bir daha dönmemek üzere!

Gecenin derin sessizliğinde bir kapının gümleyişini, uyuyanlardan bile duyan olmuştu.

Sokak serin. Gürültüsüz. Aydede, değişmeyen gülümseyişle bakmakta, yumuşak, okşayıcı ışıklarını göndermekteydi yazara. Ama o bunu sezemiyordu artık. Söyleniyordu:

— Zırvalarım ha? Çöpçü ha? Yetti be yetti! Ama suç beniim.. Kız kardeşim: «Ayol o fotoromandan başka şey okumaz. Anlaşamazsınız.» demişti de ne demiştim ben? Hele bir evlenelim, demiştim, onu bize göre eğitirim. Eğitirim gönlümce.

Güldü, kafasına vurarak:

— Naa, sersem kafa! O kadar gönlünce ki, ödül almışsın da hâlâ «zırva» diyor yazdıklarına! Tuu, Allah kahretsin, yerin dibine bataydı güzelliğin de gelirin de!

Çok sert ve hızlı adımlarla yürüyordu. Sultanahmet'ten Gülhane parkına doğru. Birisi ile burun buruna gelmesiyle çarpıp onu yere düşürmesi bir oldu. Adam sarhoştu, bağırdı:

— Kör müsün ulan?

Onu yerden kaldırırken yazar da öfkeyle:

— Körüm, dedi, hem iki gözüm de kör!

— Vay anam vay. Amma adama yanaşmışım.. Saat kaç diye soracaktım. Suç benim arkadaş. Suç her zaman benimdir zaten..

— Nasıl her zaman senin?

— Nasılı var mı bunun? Ben almasam başkası yükler. İyisi mi ben alırım, efendilik bende kalır. Zaten acırım o zavallıya. Ortadadır hep. Kimseler almaz. İtilir, kakılır. Parası pulu da yoktur. Benim gibi yani..

Yazarın öfkesi dağılıvermişti. Adama ayak uydurmaya çalışıyordu. Hoşlanmıştı ondan.

— Bir kiloluğu devirmişe benzeresin?

— Devirdim arkadaş. Bu gece devirdim valla. Ufak bir işçiyim. Aldığım para bi boka yaramaz. Patronu devirecek değilim ya, şişeyi devirdim..

Gülüşüyorlardı. Adam kuşkuyla durdu. Yazara baktı. Gözlerine.. Eğilerek bir daha, dikkatlice.

— Yahu, ne biçim körsün sen? Gözlerin bakar... Baştonun da yok! Sarhoşsak ne kodese, ne kafese girecek kadar değil.

— Bakar körüm.. Sen de körsün belki..

Adam ciddileşti. Sarhoştan değil ama deliden korkulurdu. Yazarın omuzuna iki dokundu:

— Bir yerden kaçkına benzersin sen... Hadi sana uğurlar ola.

Ve geri dönüp uzaklaştı. Yazar gülümsedi ardından.

Gülhane Parkına gelmişti. Oldum olası hayrandı buraya. Doğanın mutlu düzeni ile insan elinin olumlu yapıcılığı birleşmişti burada. Ne zaman gelse erinç bulurdu. Geniş asfalt yolun ortasında durdu bir an. İki yandaki ulu ağaçların birbirine kavuşmuş gür dalları arasından ay ışığı sızmaktaydı. Doğayı dinledi. Yaprakların hışırtısı ne güçlü. Cırcır böcekleri ne sevinçli. Gece ne derin. Hepsi konuşuyordu, dostça.

Ağaçlık yolun bitimiyle belirginleşen gökyüzü sonsuzluğunda sapsarı, ışımaktaydı aydede. Onca yıldızlar arasında yalnız. Gene bir şeyler söylüyordu yazara, o çok çağ geçirmiş gülümseyişiyle..

KİLİMCİ, Ayşe

ATLARA KARGIŞ

Nuri Beyin oğluna yaptığı sünnet düğünü pek güzel oldu. Bir yanlışı bir eksiği çıkarmanın getireceği sevince istekli onca göze karşın, eksikler parmakla sayılacak denli azdı (hiç yoktu da denebilir.) Bir, kuş südü idi yok olan, istenip te öne konmayan. Etin envâli çeşidi, meyvenin öylesine, içkinin... Meyvelerin kasa kasa halden kaldırıldığı söyleniyor. Hattâ özel bir kamyonet, hizmet eden iki de adam tutulmuş. Bu, binbir çeşit lezzetli yiyeceğin içinde, binbirinin de tadına bakmadan edemeyen İbrahim, «eyvahlar olsun, mideciği bozulacak» diye, ödünü ağzına getirmişti annesinin, yengelerinin.

Özel aşçılar beyaz giysileri sırtlarında, o bildik şirin kepleri başlarında, önlüklü, ama, önlüğün toparlayamadığı karınlarını hoplata hoplata türlü çeşitli, görülmedik bilinmedik yemekler döktürmüşler, becerilerini ortaya koymalarına yarayacak bu fırsattan ellerinden geldiğince yararlanmışlardı. «Kırk yıllık pattezi, öte beriyi bi süsü pişirivermişler, gavurca da adlar koyu koyuvermişler mi sana... Peştemal salçası bile vardı kız...»

Dendiğine göre bizim semtte ne kadar çayevi varsa, hepsinin de masa ve sandalyelerini kirasını ikişer misli ödeyerek kapatmış, evine getirmiş. Ön bahçeye teker teker koydurmuş ınasaları, arka bahçede ise ucuca ekleterek uzattırmıştı. Üstlerine sakız beyazı örtüler, kenarlarına akşam serinliğinde uçmasınlar diye lastik. Çevrelerine sandalye, sandalyelerin üstüne birer sünger minder. «Hadin diyelim azcını evine alıkoycan, gerisii? Ülen arap Nuri, senin sâfi elli mindere döktüğün paraynan ben bi hafta geçinirdim be, yuf...» Hisarönündeki çiçeklerden kauçuk, paşapalası, telgraf ve Japon şemsiyesi çiçekleri. İnadına yeşil, capcanlı, çokça parayla satın alınan cinsden. Berberin kaç mevsimdir müşteri

beklemekten toz bağlamış bir düzine demir çiçekliğinin topunu da aldı bu saksıları yerleştirmek için. İki eli iki cebinden para saçtı. «Ufarak para belleme haa. Hepsi yüzlük, beşyüzlük. O ellilikleri bahşiş diye dağıttı durdu da, içerlerimiz cızıladı...»

Sokağın bir ucundan öte ucuna dek renk renk lambaların bağlandığı kordonlar gerildi, kırmızı yeşil, mavi sarı. «Donanmalı deniz gibi pıtraklandı ortalık, şenlendi... «Evin balkonuna da küçüklü büyüklü fluoresans lambalar döşendi, aynen gazino...

Bir mutfak dolusu aşçı, bir bahçe dolusu garsonbeyaz kuyruklu ceketleri, iri papyon boyunbağlarıyle, gözlerinde anlaşılmaz bir onur, «böyle yemek taşımayı bir biz beceririz, böyle servisi»der gibi, yaptıkları işin göze çarpmayan büyük önemini kavramışçasına, vızır vızır koşuşan. Bir orduluk ta yemek. Hele de içkiler, hele onlar. «Bizim semtteki karakoldan bir taksi dolusu da polis...»

Doğrusu oğlunun sünnet düğünü için hiçbir şeyden kaçınmadı müteahhit Nuri Bey...

Emet Hanım kapı önündeki çamurlu birikintiyi faraşa topladı, tenekeye boşalttı. Süpürgesini çırparak yıkadı, duvara dayadı. «Zaten iki göz oda. Temizliğinin sözü mü olur? Kapı önüne bir kova, o bile çok, iki üç tasçık su atıversem... Bir de pencere içlerini silmek ister ıslak bezle. Sonra camlar, tanrının günü sinek pisliği. Dün silinen onlar değil sanki, yorulan da Emet Hanım. Dikişler var makinası çekilecek. Tüccar nazdan yoktan anlamaz ki. Bir yığın şort, hepsi makina bekler. «Dikiş makinasına bir motor taksak iyi olacak. Basarsın pedalına gür gür gürr. O da kaç liranın kapısı şimdi, duruversin. Hayatmış... Pöh, herkese herşeye karşı bu kadarcık işte. Kim derdi... Neydim demeli insan, ne olucam demeli. Geçen yıl bu vakıtlar... Hoş insan yalnızsa haftanın da yılın da önemi yok ya. Ay geçse nolur yıl geçse nolur di mi? Dil alışkanlığı işte. Bazı şeyleri düşünmesi bile zor. Erkeğimiz başımızdaydı geçen yıl. Eksiğimizi gediğimizi kapatıyordu. Hiç olmazsa baba diye akşamları tokmağımızı çeken vardı.

Ayla evdeyken tutuyorum kendimi ama, böyle kimsecikler olmadı mıydı... boşanıyorum. Kızıyorlar bana. Onlar da haklı. Ağlamakla gideni kim geri getirebilmiş ki? Çocuklar da garipsiyor sonra. Yoksa şimdi dünyacıkları geniş unutuveriyorlar. Hep ilkteki gibiyiz sanıyorlar, eksiksiz. Anca bir bayram olacak ta bilecekler, bir de şu gözü çıkasıca akşamüstleri...»

Aylar var ki o saatta-erkeklerin fileleri, paketleriyle günün yorgunluğunu sırtlamış, yüzlerine yalancı bir öfke iliştirip, biraz sonra verilecek terlikler, tutunacak havlular, buyur edilecek sofra düşüyle adımlarını hızlandırıp, evlerine yöneldikleri saatlarda-kapılarının tokmağı çekilmedi.

«Yazı işte bir kere yazıldı mı silebilmenin mümkünü yok. Karşıdaki eczacının ceketine ilaç dökülecek, temizlesin diye bizimkine vermek için çağıracak, o da ceketi alıp, eteğinin içine eczacının adını bile yazıp, karşıya dükkana koşarken bi minübüs gelip te çarpacak... Hastane, eve koşturulan çırak, serumlar, iğneler, o iç kıpırtıları, korku, bekleyiş, ama korku daha çok. Biz ne olacağız? Ne ederiz bu zamanda başsız köksüz? Ne olacağız biz, ne olacağız?.. Sop sop tee nerde. Bir dert düşse ocağına yapyalnızsa şu koca şehirde. Dükkanı çekip çeviremem ki... Kadın başımla. Hemencecik nasıl kabulllenirim erimin yokuğunu. Ah allahım... Aslında alışılıyor bakma sen. Bel bağladıklarının yokluğunda bütün zorluk. Ama para? O ne olacak? Nasıl tüttüreceğim ocağımızı?»

Şuna buna dikiş mikiş dikilir. Okullar açılacağına yakın siyah önlük diktirecekler çoğalır. Yazın bornoz pantolon diktirirler, pijama, iç çamaşır, arada bir de elbise getiren olursa. Eh işte parça başına on beş yirmi... Bir de tüccüra sayıyla şort. Ancak... Ev kira su elektrik ister, ocak yanmak, tencere kaynamak... Anlamışlardır ki hiçbir durum değişmez durup dururken. Sıkıntılarını yaşayacaklardır bundan böyle, umutsuzluklarını.

«Ayla gelinlik çağına geldi. Bir istiyeni falan çıkıverirse diye yüreğim pıtırlanıyor. Korkuyorum. Bir mendili yok sandığında. E yok, ne yapalım Boğazımı-

za zor bulurken. Demezler mi kötü kötü, çeyizsiz çimensiz giderse. Evde bana yardım etmekten güneş nuruna hasret kaldı kız. Oğlan iyi neyse. Okuyor. Öğretmenleri çok hoşnut ondan. Sen bunu okut hanım diyorlar bana. Parasız sınavlara sok, öğretmen okulları iyidir çabuk tarafından, ya da demiryolcu, sihhat memurcu. Görüyorsun ya, devlet baba senin gibilerin çocukları için herbir kolaylığı düşünmüş. Düşünmüş ya allah razı olsun. Ama... İşte. Küçücük yaşından beri bir ortalık yerde kalmışlığı vardır. «Ben büyüyünce doktor olacağım anne», bile diyemez. Çocucâzım buna bile hakkı yok beller.

O aklıma geldi miydi taş gibi bir şey oturuyor şurama. Geçen değil ondan geçenki yaz niyetlenmiştik. Ben hazırlığa bile başlamıştım. Duvar süsü işlemiştim üç tane, kenarları püsküllü. Peçete kesmiş pikoya bile vermiştim. Pijamasını hazır alacaktık öyle istemişti rahmetli. Sonra bu ölüm olayı çıkıverince, başsız tabii olur mu sünnet münnet? Dükkan kapandı. Öteye beriye borç yapmıştık az az ama yüklü. Satılanlarla onları ödedik. Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur derler. Bu yaşlarında yılgınlığı göstermeyeyim can yarılarıma diye koşundum durdum her bir tarafa. Borçları kapadık ama elde de kalmadı avuçta da. Bu sünnet işi belimizi hepten büküyor işte. Ben de şaşırdım ne edeceğimi. Şimdi bu Nuri Beyler yapacaklar ya, benim oğlanı da yaptıralım diyorlar hayır olsun diye. Oluyor böyle. Ben kızken, bir kahyamız vardı, oğlunun yanında benim amcaoğullarımı da sünnet ettirmişti. Nuri insan adam bak. Karısı gibi ne oldum delisi değil. «Eviniz küçük bir düğünün yayıntısını kaldıramaz. Hem mesârafa ne gerek var? Bizim evde düzen tutulacak, komşuyuz şunun şurasında.» dedi. Bilmem ki vallaha. Evveli o da bizler gibiydi, Nuri Beyi diyorum. Sonra nolduysa oldu, ihtilalden sonra. Allah yürü yaa kulum mu dedi nedir? Cemal Aga baş olmadan evelisi birşeyler alıp koyduydu kıyıya. İhtilal oldu, bire aldığını yüze sattı, ev yaptı sattı, arsalar sattı, bilmemneeilik... Derken işte, kırk yılın Arap Nurisi oldu başımızın Nuri bey...»

Olmazlıklar içindedirler. Bunu sürdürüyorlar. Bir el uzanmıştır, ona tutunacaklar. Bak sen şu kaderin bokluğuna!..

«Olursa bu kadar olur. İnsan adam canım. On ikiyi buldu oğlanın yaşı. Daha on ikiye, dur bakayım üç ay var. Hazır tekken yaşı yapıvermeli. Kimbilir belki de Ayla haklı, belki de gerçekten bir sünnet düğünü yapacak güçte değiliz biz.»

Yaz akşamlarının bunaltılı esintisinde ana kız mırıl mırıl dertleşirler. Oğlan kulak kabartır, kelime kapamaz, sinirlenir. Daha kenara kayar yatakta. Ansızın seslerini kısarlar annesiyle ablası. Bir şey işitemez ama, anlr, bilir. Arasıra patlamaları olur, sinirsel mide ağrıları, göz tikleri.

«Baharda nasıl da başka oluyor dünya. Güneş diriltiyor adamı. Bahârda olaydık daha doğru çizerdim belki yolumu (hı hıı... Ne bahârı ne kışı Emet karısı, bilmez gibi konuşma, ne bahârı ne kışı?) Bak oğlum desem, iki göz oda. Birine karyolanı kursak biz nerede eğleniriz? Konuklarımız nerede yatar? Bahçemiz avuç içi kadar, lokma nerede dökülür? Yemek, yağ kokuları tekmil odalara siner, ne rahatsızlık bak. Hem biz mesârafa katılacağız... (desem. Anlar. Çin gibidir, anlar. Onca debdebe, onca hazırlık. Mesârıfın gölgesi bile yıkar belimizi, anlar. Aman, na yapayım, anlayacak elbet, anlıyor da zaten. Acılı başta da akıl ney olmuyor ku. Hey yazım hey. Bir de oturmuş gidenler için ağlamakla eyleşiyoruz. Ağla diriye, ölüye değil. Kendine ağla.»

«Oğulcuğum... (Olup durandan başka biçimde söz etmek te zorun zoru) Biz başlamıştık hazırlığımıza biliyorsun. O pikolu peçeteler, peçetelerden geçtim, püsküllü duvar süsleri var mı Nuri beylerde, ha söyle var mı? Karyolalarınızın başucuna asarız, sorar herkesler «ay ne güzel kim işledi bunları böyle?» Eminânım örneğini ister. Biz deriz bu hazırlığımızı ne vakıttan beridir ki sürdürmekteyiz. (Demiyor mu öğretmeni gözümden anlar ağzından çıkacağı diye. İyi ama evlatçığım ona hayır buna ı-ıh, ne olacak sonunda? Olmaz ki. Dinimiz buyurmuş (buyurmaz olaydı) yapılacak. Gönül düğün dernek istemez olur mu hiç, ister ki nasıl... nasıl... Hem Nuri beyler karagöz getireceklermiş,

çengi de. Ne alalım sana paşam? Saat mı yoksa sulu boya mı (saat demese bari) Suluboya böyle renk renk. Sen seversin, ağaç-ev resimleri yapmayı. Yoksa gömlek mi, pitikareli böyle İbrahiminki gibi. Söyle çekinme ne istersin. Darılırız bak ama gönlünden geçeni aynen demezsen. Hiç içinde hicran kalmasın istiyoruz değil mi ablası? Ne güzel uyuyor... Su içer gibi evladımın uyuması. İnsan arasıra, her vakıt değil, işte öyle arasıra böylece yatıp bir çocuk uykusu uyumayı nasıl istiyor. Sanıyor ki öyle uyursa, tekmil yorgunlukları gidecek, nerdeeee...»

Neydi o düğün. Hâlâ söylenmekte güzelliği buralarda. Dansözler, şarkıcılar, kuklacılar. O eğri, çelimsiz sokak nasıl da renkleniverdiydi. Sarhoşlar tarlayı seçemiyor, yuvarlanıveriyorlardı yokuş aşağı. Ne gülmüştük, ne çok. Nuri Beyin karısı yanar dönerli kumaştan elbise dikinmişti okuyucularınkı gibi. Omuzlarına da beyaz bi şal örtmüştü. Masadan masaya giderken kendinden öndeydi kokusu. Bazıları da düşen askısını kaldırıyor, fosfor serpilmiş saçının buklelerini düzeltiyor, entarisine dokunan ufarak çocukları tutup yana savuruyorlardı. Arka sokağa dek dizilen özel arabaların çevresine halka olmuş şaşkın şaşkın bakıyordu bizim veletler. Nuri bey bir ikisine para verdi, mahalle çocukları ziyan vermesin diye arabaların yanına bekçi dikti onları. Çok geçmedi arası, itiş kakış başladı bizimkilerin arasında. Bekçi duranlar, sanki kendi mülkleri imiş gibi, arabaların yanına sokultturmuyorlardı diğerlerini. Yaklaşan falan olursa, taş toplayıp yerden atıyorlardı. Çingeneye krallık versen önce babasını asar zaten ne olacak, görmemişler. Eee kolay mı, bir evin bir oğlu. Beyler paşalar gibi anlışanlı bir sünnet yakışırdı ona. Bizim sokak gözlerini dört açıp izledi düğünü görmedik yeri kalmasın diye. Ya dansöz? «Yangının var» diye bağırıp ta hani... Nurinin karısı Yıldız nasıl kıpkırmızı olduydu utançtan öfkeden. Bu dansözlar de çok şey oluyor canım...

Sabah mevlüt okundu önce. Yanık sesli hocalar hakkıyla okudular doğrusu. Kavrulmuş pembe bademlerin bolca serpildiği soğuk şerbetler tutuldu, gümüş gü lüptanlıklarla gül suları serpildi. Nuri beyin iki kızını

Emet hanım kıyıları oyalı mevlüt örtüleri yapmıştı, kullanmamışlar nedense. Mevlüt sırasında konuk bayanlar az biraz gözyaşı döktüler. Başlarını sallarken ufak ufak da dudaklarını ısırıyorlardı (belki de öte tarafı düşündüklerinden) Sonra mevlüt bitince hanımlar başlarındaki kıyıları dantelalı, köşeleri güllü ince mendillerini katlayıp çantalarına koydular. Yanlarında oturan kocalarına dönüp gülücük yolladılar, duruş yenilediler.

«Hem bizden öyle az insan çağırdı ki düğüne. Hep aşağılardan geldiler. Töreleri de bozmuş Nuri bey, öyle dedi büyüklerimiz. Mevlüt okunurken gezdirilir çocuk, hem de mevlüdün ardından çalgıcılar gelmez günahtır dediler. I-ı. Sanki buraların çocuğu değil ve de usullerden habersiz. Tuttu tam tersini yaptı.»

Emet hanımın üstünde düğünün tüm renklerini çarpıcı bir çekiş gücüyle bastıran görülmemiş delirgen sarıdan bir giysi vardı. Kendi başına yaşayıp giden, kadınla ilintisiz bir sarıydı. Başındaki örtüsünü tam kaşlarının hizasında bağlamıştı. Parlak başörtü ikide bir kayıp boynuna düşüyor, Emet Hanım da her seferinde üşenmeden çözüp yeniden bağlıyor, sıkı iki düğümle sağlamlıyordu. Elinde sık sık alnına götürdüğü bir mendil vardı. Birkaç özel konuğu ve mahalleli bir iki kadınla köşeye çekilmişler düğünü izliyorlardı. Öteki hanımlar, hani o aşağıdan gelen süslü bayanlar bahçenin bir köşesine kurulmuş olan orkestrayı inceliyorlardı alıcı gözlerle, bateristi solisti falan. Bateristin saçları uzundu, daha çok ilgi topladı.

Bir beyaz at tutmuş Müteahhit Nuri, oğlu İbrahimi bindiripte gezdirsinler diye. Üstüne nar kırmızısı bir örtü konmuş at, başının iki yanındaki süsler, kolyeler, maşallahlarla kasım kasım kasılıyordu. Alinin şapkası da şehzade sarığı gibiydi hani, incili süsleri, önündeki büyük tüyüyle. Sırtında gök mavisi renkte uzun bir pelerin. Önde davul zurna, arkada at, üstünde İbrahim, «ah evladım, pek te yakışmış»lar...

Düğün evinde bir avuç çocuk kalmıştı onlar caddelerde gezerken. Emet hanımın oğlu, bir de bu geziye çıkamayacak denli küçükler. Oğlan annesinin hediyesi olan suluboyaları kucağına almış, renkleri inceliyordu. Herkese bir renk yakıştırdı içinden, annesine, Nuri

Beye, İbrama. Sonra tüm renkleri karıştırıp orada bulunan herkesin yüzüne sıvamak istedi...

Uzaklaşan kalabalığa, at üstündeki İbrahime baktı, aldı gözlerini sonra. Fatmanımın Kâzımın ödünç aldıkları sünnet şapkasını çıkardı başından elinde çevirdi, kıyısındaki ince kire baktı boş boş, yanlardaki tepesindeki ışıltılı süslemeleri dünyalar kadar saçma buldu. Nedensiz güldü. «Ben» diye geçirdi içinden «birgün zengin olursam eğer, evleneceğim tabii, oğlum olacak. Onu sünnet ettirirken mahalleden başka çocukları da ettireceğim ama, bir at sürüsü getireceğim önce. Beyaz, kırmızı, doru, arap... bi at ordusu. Bütün çocuklar binsin diye. Hem, taksi yerine misafir çocukları da ata bindirmeli ki hiçbirinin içinde kalmasın, Olur mu böyle...»

Kapı bir açılıverse ardına dek, herşey değişecek, bu acımasız yanlışlık düzelecekti.

Sonra her iş olup bittikten sonra, Emet Hanım bu hiç beklemediği durumun yarattığı düş kırıklığını sesine karıştırmamaya çalışarak «bak gördün mü oğlum, ne kutsal bir görevin üstesinden geldik,» dedi. Sesi unutulmakla gelen gölgelere boğulmuştu. Az önce komşu kadınların heyecanı geçsin diye eline tutuşturdukları oklavayı tekrardan aldı, neden yaptığını bilmeden bilinçsizce yuvarlamaya başladı avuçlarında.

Koskoca bir yumru nefes almasını engelleyecek biçimde geldi, boğazına yerleşti oğlanın. Erkek ağlamaz. Erkek ağlamaz. Sünnette bile ağlamadı o... Atta oturması çok zor ki aslında. Alışık olmak gerek önce. Davul zurnanın gürültüsünden ya ürkseydi at. Ya yere fırlatıverseydi sırtındakini? İyi ki onu çağırmadılar, gel sen de bin demediler. Onun ata olan korkusunu bilmişcesine.

«Birşey ister misin oğulcuğum?» dedi annesi, avuçlarında sonsuzlaşan ince ve buzlaşmış bir terle. «Söyle, bir istediğin varsa getireyim.»

Tıkanıp kalmış, zorla geri itilmiş, bastırılmış bir ağlayamayışın o, rahatsız edici suskunluğunu yaşıyordu çocuk. Aynı şeyi birkaç saniyede birkaç bin kez düşündü, sonra sese dönüştürdü.

«Ben atları hiç sevmiyorum anne» dedi, «hiç.»

KOCAGÖZ, Samim

DİSKODAKİ DELİKANLI

Delikanlı, masaya dirseklerini dayamış, başını ellerinin arasına almıştı. Başı dönüyordu. Başiyle birlikte koca salon da dönüyordu. Hem pembe ışıklar, mavi ışıklar, yeşil ışıklar.. karmakarışık ışıklarla dönüyordu salon. Ortalıkta kulakları tırmalayan korkunç bir müzik de dönüyordu. Ne var ki bu müzik, yarım saat öncesine değin Delikanlı'ya düşler gördüren bir müzikti. İçtiği viski, başına vurdukça salonla birlikte müzik de altüst olmuştu.

Kızlı erkekli bir masanın çevresinde toplanmışlardı. Gecenin onundan beri ortalıkta dans etmekten, tepinmekten bitkindiler. İçkinin de etkisiyle artık ayakta duracak takatleri kalmamıştı; konuşamıyorlardı bile. İçlerinde yalnız kara kuru, sivri kafalı, sivri kafasındaki saçları omuzlarına değin inen delikanlı diri kalmış gibi görünüyordu. Viskiye en dayanıklı o görünüyordu iki arkadaşından çok. Öteki üç kıza gelince, koyvermişlerdi kendilerini. Kiminin elleri bir delikanlının avcunda, kiminin başı, bir delikanlının omuzundaydı. Hâlâ oturdukları yerde zorla kıpırdayışlarından dans eder bir halleri vardı.

Delikanlı, gözlerini bir tavana dikiyor, öylece kalıyor; bir ışıkların zaman zaman rengini değiştirdiği duvarlara dikiyor, öylece kalıyordu. Bir seferinde de gözleri yanındaki kıza takıldı; ondan onun yanında dimdik oturan uzun saçlı çocuğa kaydı: Kıza iyice sokulmuştu uzun saçlı. Delikanlı patladı:

«Benim kızdan uzak dur ulan!»

«Ne zamandan beri senin oldu bu kız?»

«Bu akşamdan beri...»

«Allah Allah!» diye güldü uzun saçlı. Delikanlı'nın başı ağrıdı bu gülmeyi görünce; masadan dirseklerini çekti; avuçlarının içini masaya dayayarak doğurulur gibi oldu:

«Bir daha gülersen, ağzını burnun dağıtırım!»

— Peki peki yaparsın.. Kızını ellemem..» diye söylendi uzun saçlı. Başını çevirip yine güldü. Delikanlı, bu sıra ötekilere bakıyordu, onun güldüğünü görmedi. Kız, uykulu, sorhoş gözlerini önce bir süre Delikanlı'ya dikti, sonra öteki kız arkadaşlarına baktı 'bu ne demek?' diye. Ne ki kimsede şu sıra düşünecek hal yoktu. Kız da bu lâfı ciddiye alacak denli ayık değildi... Somurtmak mı, gülmek mi gerektiğini kestiremiyordu. Genç adamlardan biri, masanın üstüne kollarını koyup, başını da kollarına bırakmış, dili dolaşa dolaşa,

«Dans etsek mi?» diye mırıldandı. Onun sesini ancak uzun saçlı duydu. Saatine baktı:

«Saat üçe geliyor, gitsek artık!» diyerekten yüksek sesle konuştu. Delikanlı,

«Nereye gidiyoruz?» diye sordu. Beriki sakin bir sesle,

«Evlerimize!» karşılığını verdi. Bu sözler, bütün masayı uyarır gibi oldu. Her kafadan bir ses çıktı:

«Gidelim.»

«Neden gidecekmişiz?»

«Yarın pazar; ders fakülte yok...»

«Ulan nereden çıkardın şimdi ders, fakülte lâfını?»

«Lâf olsun diye canım... Fakülte benim için bir süre askerlik ertelemesi...»

«Ha şunu bileydin...»

Uzun saçlı sordu:

«Kızdın mı bana?»

«Boşver.. bilmiyormuşsun benim olduğunu,» karşılığını verdi Delikanlı, oturduğu yerde arkasına yaslandı; kendisini toparlamaya çalıştı. Uzun saçlı, uzun sivri kafalı Delikanlı, damdan düşer gibi bir söz attı ortaya; masaya doğru uzanarak:

«Yarından sonra, pazartesi günü, büyük eksiltmeye babam da giriyor. Hem de iş, babamın üstünde kalacak.»

Delikanlı'nın sersemliği üstünden uçar gibi oldu:

«Nasıl kalırmış eksiltme üstünde?»

«Ne var bunu bilemeyecek? En çok o eksiltecek.»

«Kurtarır mı?»

«Elbette kurtarır.. dümeni var.»

«Olabilir.»

«Senin baban girmiyor mu eksiltmeye?»

Delikanlı, ayılır gibi oldu; 'bu hergele ağzımdan lâf almak istiyor ama iyi ki babamla bu konuda konuşacak vaktim olmadı...' diye düşündü. Sonra karşılık verdi saçlıya:

«Bilmem... Zaten ben, babamın işlerine karışmam..»

«Bu iş, büyük iş. Ucunda en az bir milyon kâr var.»

«İyi ya.. ne denli eksiltirse baban, o denli çok kazanır.»

Üçüncü genç adam, gözlerini iri iri açarak sordu:

«Maliyet ne oluyor?»

«Boşver maliyeti!»

«Olur mu ya?»

«Olur.»

Delikanlı, elini pantolonun cebine attı; öteki eliyle garsonu çağırdı. Önüne konan hesap pusulasına bakmadan, çebinden çıkardığı bütün bir beşyüzlüğü, tabağın içine attı. Hepbirlikte toparlanıp kalktılar. Garson, beşyüzlüğün üstünü getirdi. Delikanlı, yine bakmadan,

«Kalsın!» diyerekten tabağı eliyle itti. Garson, yerlere değin eğilerek Delikanlı'yı, arkadaşlarını geçirdi. Caddeye çıktıklarında, serin bir rüzgâr yüzlerine çarptı; ne var ki bir türlü kendilerine gelemiyorlardı. Delikanlı, kızının elinden tutup arabasını park ettiği yere çekti. Ötekilere,

«İyi geceler!» diye söyledi. Ötekiler de zaten arabalarına gidiyordu. Arabaların park ettiği yere, caddenin ışığı vuruyordu. Yine arabaların park ettiği yerde pek araba kalmamasına karşın, Deliknlı'nın arabasının koyu kırmızı rengi, pırıl pırıl parıldıyordu. Spor, Mustang marka bir arabaydı. Delikanlı, kızı yanına oturttu. Kendisi dümenin önüne yerleşti. Anahtarı çevirmeden, işletmeden, bir cigara yaktı. Derin birkaç nefes çekti:

«Kendimize gelelim..» diye söyledi; sonra sordu: «Var mısın bir gezintiye?»

Kız, sersem sersem başını oturduğu yerde arkasına bıraktı; dayadı koltuğun arkalığına:

«İstersen...» karşılığını verdi. Delikanlı, hemen yola çıkmadı. Ağır ağır cığarasını içti kızı seyrederek. Sonra birdenbire araba, yerinden ok gibi fırladı. Gecenin içinde, boş caddelerde delidivane oldu. Yokuşları çıkıyor, inişleri iniyor, düzlüklerde alabildiğine koşuyordu. Arabanın ardından polisler, bekçiler birkaç yol uzun uzun düdük çaldılar. Kız, koyvermişti kendini bu hızın içine; saçları uçuşuyordu. Durmadan gülüyordu kahkahalarla... Delikanlı'nın sağ ayağının altında sanki gaz pedalı yitmişti; nereye, nasıl bastığını bilmiyordu. Birara, pat! diye birşey çarptı tanpona; kız,

«Ezdin kediyi!» diye bağırdı. Delikanlı da,

«Canı cehenneme!» diye bağırarak karşılık verdi. Kız, arkasına dönüp bir süre ışıklar içinde uzayıp kalan caddeye baktı. Araba yeniden daha da hızlandı. Büyük bir parkın, sonra da bir stadın önünden geçtiler. Az sonra deniz kıyısındaki bir geniş yolda koşmaya başladılar. Araba durmadan hızlanıyordu. Kız'ın ilk kez içine bir korku girdi. Ne var ki bu korkusunu kavrayıncaya değin, bir kat kat büyük binanın önünde durdular. Kız, iki yanına bakındı; hemen davranamadı, neden sonra,

«Bizim eve gelmişiz!» diye sevindiö İnmeden önce, kendisini Delikanlı'nın kollarının arasında sıkışmış buldu. Önce direnecek oldu biraz ama sonra bırakıverdi kendisini... Sersemsepet apartmanın asansörüne girdiler. Sonra da Kız, kendisini evlerinin içinde buldu. Kulak verdi bir süre, pencereye yaklaştı: Caddede Delikanlı'nın arabası uçak gibi gidiyordu.

Delikanlı, kendi evlerine geldikte; arabasını babasının arabasının yanına park etti. Katlarında hâlâ ışık vardı. Çıktı yukarıya, anahtariyle kapıyı açıp girdi. Büyük salon şavklar içindeydi. Bir masada dört kişi olmuşlar annesi, bir masada yine dörtlük olmuş babası, oyun oynamaktaydı. Delikanlı'nın başı dönüyordu durmadan; iyice açılamamıştı. Doğru odasına geçti. Geçerken annesi onu gördü:

«Geldin mi?» diye seslendi.

«Geldim.» Karşılığını aldı. Babası, oyundan kendisini zor alıp, oğluna baktı. Delikanlı'nın aklına geldi; çünkü aklını çok kurcalamıştı:

«Pazartesi günü eksiltmeye girecek misin baba?» diye sordu kapının yanında dikilip. Babası, anlamsız anlamsız onun yüzüne baktı:

«Karıştırma aklımı şimdi...» diye söylendi. Delikanlı, tuvalete, sonra da odasına geçti. Üstündekileri atıp, yatağa uzandı. Hemen de sızdı kaldı.

ÖZKAN, Cafer

OMAR ALİ'NİN KIZI

Eski takvime göre yıl yıldan on gün önce gelir ya, ben olsam bu eski takvimi temelli kaldırırım. Bir kere ramazanıydı, kurbanıydı, mevlidiydi derken insan karıştırıyor eskiyi yeniyi. Bakıyorum beş altı yıl önce kışa gelen ramazan bu yıl güze raslamış; ya da önceleri ilkyazda kesilen kurban şimdi kışın kesilecek. Bir türlü aklım almıyor vesselâm. En iyisi eski takvimle yeniyi birleştirmeli, ramazanı da kışa koymalı. Neden mi kışa? Bir kere kışın gündüzler kısadır, oruç insana dokunmaz. Sonra köy yerinde iş - güç olmaz... dilediğin gibi namazını kılar, mevlidini okutursun. Hatim indirtir, kadir gecesi beklersin. Yazın öyle mi ya... sıcağın altında anan ağlamış çalışmaktan; suyu nerde bulup aptes alacaksın, namazı nerde kılacaksın? Aklına bile gelmez valla. Oruç dersen sıcakta adamı dinden imandan çıkarır. Rençber kısmı aç susuz ve de tütünsüz mümkünü yok çalışamaz. Aslında bu namaz, oruç, mevlit tam işsiz adam harcı ya neylersin... dine kuvvet vermezsen işler yürümeyiverir derler. Bakarsın yağmur yağmaz kıtlık olur, bakarsın çokça yağıverir de ortalığı sele boğar. Gerçi ben kendimi bileli bizim oralara şöyle düzenli bir yağmur yağdığını görmedim ya, neyse... Yine de kalbimizi bozmayalım.

Diyeceğim, kışın ramazan tatlı olur. Mübarek daha gelmeden bir ay önce köylüyü bir devinmedir alır. Hoşaflık kurutmayanlar pazardan hoşaflık alırlar. Bulgur çuvallarının ağzı açılır. Tenekelerle yağ, torbalarla makarna, şeker getirilir kasabadan. Kasabalılar bizim neden makarna yediğimize şaşar kalırlar. «Yaav, siz buğday kaldırıyorsunuz, makarnaya para verilir mi?» diye akıl öğretmeye kalkarlar. Mideyi sıkı tutmak için her gün pilâv yenmez ya... arada değişiklik de gerekli. Uzatmayalım, ramazana iki üç, gün kala her bir eksik görülmüş olur evlerde. Bizim adamımız onbir ay aç gu-

zer de bir ramazanda karnı doyar. Aç gezmesi hem yoksulluktan, hemi de alışmamaktan. Yılın öteki aylarında evlerde üç öğün tencere kaynadığını gören yoktur. Hele yaz günü, iş - güç zamanı herkes ne bulduysa onu yer. Kentliler bizim için «Ulan yersiniz pilâvıyla soğanı, içersiniz ayranı, turp gibi dolaşırsınız!» diye hasetlenirlerse de aslı yoktur söylediklerinin. Bizler öğün bilmeyiz, kahvaltı hiç bilmeyiz. Askere gittiğimizde boynumuzun kalınlaşması, yanaklarımızın şişmesi komutanlarımızı bile şaşırtır ya şaşmamak gerek buna: düzenli yemek yemeyi biz bir askerde, bir de ramazanda görürüz.

Evcek yapılan hazırlığın yanısıra köycek de hazırlanırız ramazana. Bizim köyün ufak bir camisi vardır çok şükür. Hocamız Reşit Emmi, köyün en yaşlısı. Sesi sinek vızıltısına benzese, duaları birbirine karıştırıp iki rekâtta kırkiki yanlış da yapsa elverir; köyümüze çok bile. Zaten kaç kişi durur ki arkasına? Birkaç yaşlı ile Omar Ali'den başka namaza heves eden çıkmaz komşulardan. Hele yazın kimse gelmez de Reşit Hoca camiye gitmeye üşenir, boşlayıverir. Ramazan gelmeden bu hoca işi çözüme bağlanmalıdır. Mübarek ay Raşit Hoca'yla çekilir mi? Isparta yöresinden, Konya'nın köylerinden cerciler dolaşmaya başlar birkaç hafta önceden. «Terevinizi kaldırıverelim, hatimizini indiriverelim...» diye askıntı olmaya başlarlar. Ama biz iki yıldır boşladık uzak yerden hoca tutmayı. Neden dersen, adamlar gelip de bir çöreklendiler mi üç aydan önce kurtulamıyoruz ellerinden. Hay yollar kapalıydı, hay filâncanın hatimi yarım kaldıydı, hay şöyleydi, hay böyleydi diye uzattıkça uzatıyorlar. Kovsan kovulmaz. sürsen sürülmez. Gönüllerini kırıp ilençlerini almayalım diye yedirip içiriyoruz habire. Baktık olmayacak, geçen ramazandan önce bizim Kesik Murat'ı Alanya'ya yolladık. Onun asker arkadaşı var orada, kurs hocası. Şöyle okuması düzgün, gözel sesli, yetişkin bir hafız göndersin dedik. Bir kere öğrenci olduğundan ve de hocası tanış olduğundan ucuza tutulacak. Üstelik git deyince gider, fazla bir yükü olmaz diye düşündük. Hem, boş zamanlarında da uşakları okutur dedik.

Kesik Murat, sarışın, ince uzun bir oğlanla döndü

Alanya'dan. Adı Ali'ymiş. Terbiyeli, kız gibi çocuk. Sesi de pek güzel. Kesikbaş hikâyesine, geyik hikâyesine bir çöktü mü dinleyeni zarı zarı ağlatıyor. Bildiği ilâhileri belki Hafız Burhan bilmez. Ne var ki otuz gün ramazan pek yoruldu zavallı. Öğleye kadar çocukları okutmak, öğleden sonra mevlitler, akşam teravi namazı; bitti fukara! Bereket versin boğazlı çocuk; ne bulursa yiyor. Ötekiler gibi «Ben bunu yemem, ben şunu isterim.» diye dırlanıp durmuyor. Her gün birimiz götürüyoruz, tavuktan hindiden ne bulabilirsek koyuyoruz önüne. O bize ısındı, biz ona ısındık.

Köyün uşakları da yola yönteme girdi Ali Hoca'nın sayesinde. Kahveyi derslik yaptık, teslim ettik eline. Sabah erkenden okula gidecekleri okutuyor, kuşluktan sonra gitmeyenleri. Kızlara ayrı, oğlanlara ayrı derken günde üç posta ders veriyor. Komşulardan birkaçı başlangıçta kızlar için olmazlandılar.

— Böyle yeniyetme delâanının önüne kız çocuğu yollanmaz, diyecek oldular.

Omar Ali karşı çıktı böyle diyenlere:

— Yaav, öğretmene yollarken iyi de din hocasına yollarken mi bozuluyor kalbiniz? diye ekşitti suratını.

Bizim köylü oldum olası Omar Ali'den çekinir. Köyün birinciye gelen dincisidir de ondan. Bu yüzden itirazlar durdu. Mecbur gönderdik kızları Alanya'lı hocaya. Kız babalarının düşündüğü bir başka nokta da başlık meselesi: Okuldan diploma alan kızın fiyatı beşbin lira birden yükseliyor. Bir de kurstan geçerse iki katına çıkacak elbette.

Hakçası en ufak bir şikâyet olmadı hocadan. Neme gerek, helâl süt emmiş herifçioğlu. Önceleri kalplerini bozan arkadaşlar bile sonradan utandılar. Bir de güzel okuttu uşakları. Namazlarını belletti, otuzüç farzı, gusül aptestini adamakıllı kavrattı. Derken efendime söyleyim, bir koca ramazan da böylecene geçip gitti. Bayram namazını kıldırdıktan sonra köylüden hakkını topladı Ali Hoca. Armağanlardan, fitrelerden ayrı ikibin lira birlik ti hocalık hakkı. Herkesle helâllaştı.

— Önümüzdeki yıl da gel Hoca, dedik.

— Orasını Tanrı bilir, deyip gülüverdi.

Bütün köy uğurlamaya çıkmıştı. Öylesine sevdirmiş kendini keratanın oğlu. Bucaktan gelen kamyona binip gitti.

Tadını aldık ya durur muyuz; bu ramazandan önce de haber saldık Alanya'ya. Kesik Murat'ın asker arkadaşı:

«— Ali bu yıl bana ilâzım, demiş. Hemi de yakında icazet alacak. Ben size başka birini yollayayım.»

Bu gelen Ali'den daha kısa ama biraz gövdeliydi; hem de karayağız. İlk bakışta gözüm tutmadı. Durmadan saçını tarar, hacı kokusu sürer üstüne başına. Gelir gelmez köyün gençleriyle arkadaş oldu. Hoca dediğin yenlicek olmamalı, oturaklı olmalı biraz. Neyse dedik, satın mı alacağız. Hem daha yaşı ne, başı ne? Namaz kıldırması, mevlit okuması düzgün ya, bize o gerekli asıl.

Yeni hoca çocukları okutsun mu okutmasın mı, karar verilemedi. Kız babaları başlangıçta yine nazlandılar. Sonunda «okutsun» denildi. Kahvede dersler yeniden başladı.

Omar Ali dincilikte ileri olduğunu bu ramazanda da gösterdi. Hocayı en çok o çağırdı evine. Mevlidiyle, hatimiyle, aşırıyla, kadiriyle bir tamam yerine getirdi ödevlerini. Sözüm ona Tanrı'yı kandıracak. Gençliğinde dul karıları nikâhlayıp mallarını zaptettikten sonra «Varın gidin, sizi boşadım» diye salıverirdi orta yere. Bunlar unutuldu sanıyor besbelli. Neyse, pis günahı kendi boynuna dürzünün. Ama bu yılki marifeti görülmüş şey değildi. Tanrı'nın gözüne girip cennetten bir köşk garantilemek istiyor ya, «Hadin komşular, biz de okuyalım» diye tutturmasın mı?

— Yaav Omar Ali, ne okuması?

— Biz de diz çökelim hocanın önüne. Sanki çocuklardan iyi mi biliyoruz? Kaçımız elemtereden aşağısını yanılmadan okuyabiliriz? Kış günü bir işimiz yok nasılsa. Hazır hoca varken okuyalım.

Aslında bu herifin eski yazıyı sökmüşlüğü de vardır. Köyün birinciye gelen dincisi, hali vakti de yerinde. Öğreneceği bir şey yok ya maksadı bize hocanın önünde diz çöktürüp cennetten bir köşk daha kazanacak. Meğer komşuların da kendilerine güvenleri yok-

muş. Herkes zır cahilmiş de utancından söyleyemiyormuş. —Sonradan farkına vardım, gusül aptesinde benim de iki yanlışım çıktı.— Omar Ali'ye uyup ders almak isteyenler çoğalınca gidip hocaya söyledik. Kabul etti oğlan. Biz de birer elif cüzü edinip derse başladık. Karılar arasında eğlence oldu, iyi mi? Hiç bozuntuya vermedik. İlk ders harfleri tanıttı. Sonra bir iki ezber okuttu. Koskoca Ali Onbaşı, ettehiyatüyü okuyamadı. Okuyamayınca bozuldu, dil alışkanlığı değil mi, söğüverdi. Hocadır bir öfkelendi ki sorma. Bacak kadar çocuk elinden gelse Ali Onbaşı'yı paralayacak. Ne odunluğunu bıraktı ne gâvurluğunu. Ali Onbaşı suçunu bildiği için ses etmedi önce. Ama:

— Kalk git, kovuyorum seni! deyince tepesi attı.

— Gitmiyom len, dedi. Ne yapabileceksin?

Araya girip Ali Onbaşı'yı dışarı çıkardık. Hoca dersi boşladı. Yalvarıp yakardık, olmazlandı. Bir daha da ders mers vermedi.

Ramazanın ortalarına doğru bir gün benim oğlan anasına söylemiş, o da bana anlattı: Omar Ali'nin kızıyla hocayı gizlide konuşurken görmüş çocuklar.

— Nerde konuşuyorlarmış? diye sordum.

— Ders yapılan yerde.

— Ne varmış bunda? Hocası değil mi, elbet konuşacak. Belki ders veriyormuştur, hususi olaraktan.

Karıya böyle söyledim ama pirelenmedim desem yalan. Dedim ya, baştan gözüm tutmamıştı oğlanı. Kesik Murat'ı yakaladım ikindi namazından sonra. «Böyle böyle» dedim, omuz silkti.

— Ne yani, dedi. Dilinin duasıyla elin garibine kara mı çalacaksın? Benim asker arkadaşım onlara öyle terbiye veriyor ki dünya güzeli karşılarında soyunup yatsa yine dönüp bakmazlar.

— Doğrusu ya kardeşim, her insanda bir nefis yaratmış Tanrı.

— Git işine be herif! Senin kalbin iyiden çiğmiş. Ben senden önce duydum ama hiç huylanmadım. Her halde bilmediği bir dersi sormuştur hocasına. Hadi tövbe çek de Tanrı günah yazmasın.

Düşündüm, herif haklı. Ne yaparken görmüşler? Konuşurken. Ne konuşuyorlarmış? Bilen yok. Boşver de

dim kendi kendime, koca köyün bokyedibaşısı ben miyim. Onbeş yaşındaki kazık kadar kızı hocaya yollayan dürzü düşünsün.

Derken ramazan bitti, bayram gelip çattı. Sabah erkenden giyinip kuşandık, kokulanıp tütsülendik, camiye doluştuk. Bekleriz ki hoca gelip namaz kıldıracak. Yarım saat geçti, yok... bir saat geçti, yok... Gün geldi tepemize dayandı bizim Ali Hoca yok. Reşit Hoca öksürüklü sesiyle kuran okumaya çalışıyor ama dinleyen kim. Sıkıntıdan patlıyor millet. Bir de duyduk ki hoca Omar Ali'nin kızıyla birlikte kaçmış. Biz namaz derdindeyken herifçioğlu bilmemneyin keyfindeymiş demek. Omar Ali köpürerek geldi, caminin ortasında Kesik Murat'ın yakasına sarıldı. Başka zaman kendisi hocalara arka çıkarken şimdi Murat'ı buldu hocanın arkası diye. Zoraldık adamcağızı elinden. Hocasına da hacısına da basıyor söğmeyi. Neyse, Omar Ali'yi evine yolladık. Reşit Hoca önümüze geçip namazı kıldırdı yarım yamalak. Kimde bayram yapacak hal kalmış ki? Herkes odaya toplandı. Omar Ali'yi çağırtacak olduk, herif atına atladığı gibi karakola gitmiş. Hani bayram gezmeleri de bahane oldu, bütün köy çalkalandı dedikoduyla. Meğer millet neler biliyormuş? Arasıra bunlar ders yerinde başbaşa kalırlar konuşurlarmış. Birinde hocayı kızın saçlarını okşarken görmüşler. Hatta, günahları boynuna öpüşürken görenler de varmış — ama ben inanmadım buna. Neden dersen, hem kız oruçlu hem oğlan. Kız çoktan gönüllüymüş ama babasının vermeyeceğini biliyormuş. Tabi vermez, bugün o kız yirmibin lira. Güzelliğine güzel, terzi kursuna gitmiş, beşinci sınıftan diploması var. Üstelik yaşı da küçük. Zaten Omar Ali kızın gittiğine değil, yirmibin liranın uçtuğuna yanıyor. İşin içine kaçırma girince yirmibeşe otuza değin yolu var. Yabanın çıplağı nereden bulup da verecek. Bizim buralardan biri olaydı kaçıran, Omar Ali partiyi vurmuştu.

Yirmisekiz gün oldu Omar Ali'nin kızı Alanyalı hocayla kaçalı. Babası: «Yirmisekiz yıl geçse yine vermem, getirsin otuzbini, götürsün kızı!» diyor. Ve de razı olmaz. Değil mi kızın yaşı nüfusta onbir, mümkünü yok razı olmaz. Bilirim ben köylümü. Oğlan dersen kırk para verecek ağzı yok... bakalım ne olacak bu işin sonu.

TANSUN, Muhittin

KASIMPATLARI

Gövdesini, yatağın içinde, güçlükle döndürdükten sonra, kapıya baktı. Kapı yarı aralıktı. Kapının aralığından, gün ışığı, soluk ve yumşak süzülüyordu, odaya. Kapıyı öyle aralık bulunca rahatladı içi. Bir süre gözlerini dikip, kapının aralığından odaya süzülen gün ışığına baktı. Kış gününün bu akşam üzerinde, kapıdan odaya süzülen bu soluk gün ışığı tozlanmış gibi görünüyordu. Binlerce onbinlerce noktalanmış toz tanecikleri, yuvarlanıp duruyorlardı, ışığın ortasında. Tozlu da olsa, bulanıkta olsa, gün ışığı yaz kış odanın içinden eksilmesin isterdi. Kapı öyle, yaz kış aralık bulunsun, gün ışığı odayı doldursun. Kapı aralığından dolan gün ışığını kendine arkadaş edinmişti son zamanlar. Yatağın ortasına oturur, uzun uzun seyrederdi, oynaşan aydınlığı. Oyalanırdı. Gözlerini açıpta, kapıyı üstüne kapanmış buldu muydu, başlardı feryada, «Mori kızancıklar, kapattınız gene kapıları üstüme. Daha çıkmadan cancağızım. Koydunuz beni mezara» Kapalı kapıların ardında unutulmuş olmanın sarsıntısı çökerdi içine. Hasta olmadan önceleri, ölümü o denli uzaklarda görürdü. Hastalığa yakalandığından bu yana, giderek çoğalıp büyüyen bir sıkıntı çörenlenmedeydi içine. O yüzden, duramaz olmuştu kapalı kapıların ardında. Gözlerini açar açmaz ilk, kapıya bakardı hemen. Ardınadek olmasa da, yaz kış, aralık bulunsun isterdi. Kapının aralığından odaya dolan gün ışığı, odanın ortasındaki kilimin yıpranmış yüzünü daha da eskimiş gösteriyordu. Hikmet bir çok kez, «anacığım iyiden iyiye yıprandı artık bu kilim. Kaldırsak artık odadan. Gelenlere ayıp oluyor» dediyse de, bir türlü söz geçiremedi. Hikmetin öyle konuşmasına, yasından umulmadık bir şekilde karşı koydu. Kesin bir sertlikle karşıladı, her kezinde de. «Olmaz mori» diyerek direndi,

«memleketten getirdik gelirken. Olmaz. Benim memleketimin kokusu sinmiştir ona. Benim memleketimin çiçeklerinin kokusu sinmiştir. Benim memleketimin çiçeklerinin binbir rengi süslemştir onu, nakış nakış. Olmaz. İstemem. Rahmet olsun canına, almıştı baban o kilimi. Memleketimdeki köylerin birisinden. Te sen yoktun daha Dünyada. Düşmemiştin bile karnıma. Almıştı baban. Vardım dört aylık gelin. Getirmişti onu. Bir de, getirmişti te o aynayı. Duvardaki. Kenarı işlemeli, nakış nakış. Getirmişti o aynayı, tarayayım diye saçlarımı. Vardı saçlarım, te aşağıda dizlerimden. Örerdim iki belik. Yapardık, bilek kalınlığında, salardım her sabah, aşağıya sırtımdan. Baban derdi, rahmet olsun canına, abe karı, herbir kadın belli olur saçlarından. Bir kadının güzelliğidir saçları. Aldım sana bu aynayı, hep tarayasın bakıpta saçlarını. Hepte yapmayasın öyle belik. Tarayasın arada bir düz. Salasın sırtından aşağı. Dökülsün tel tel. Çünkim, süsüdür bir kadının saçları, hem de. Ben de, salardım çokça. Hoşlanır diyerek rahmetli. Rahmet olsun canına, keyiflenirdi görünce öyle, taramışım saçlarımı düz, dökmüşüm ardımca. Okşardı. Bakardı sağına soluna, okşarken saçlarımı. Görmesin diye kimsecikler. Olmaz mori. İstemem kaldırasın onları, daha sağ iken bu canım. Hem de, hatıradır babandan onlar!»

Anasının öyle direnişi karşısında, üstelemez oldu Hikmet. Odasının orta yerindeki yıpranmış, tellenmiş o kilimle, duvardaki yer yer sırı dökülüp körleşen ayna tek süsü sayılırdı, odanın. Memleketten geldiklerinde, duvara çaktıkları o iri çiviye tutturmuşlardı, bir sicimle, ardından. O günden beri orada, duvarın yüzünde duruyordu işte. Badanadan badanaya indirilir, sonra asılırdı gene. Anacığı, hastalığa tutulmadan önceleri, kendi eliyle siler temizlerdi duvardaki aynayı. Özenerekten. Kenarlarının işlemesi yenik ayna, temizlenince bir süre canlanır, sonra tekrar körleşirdi. Bu yaşında bile, daha hastalığı bedenine almadan önceleri, her sabah, aynanın karşısına geçer, özene özene tarardı saçlarını, anacığı. «Mori Hikmet, bak şunlara. Hepten tükendi saçlarım. Kaldılar prasa püskülü gibi tel tel. Kaldılar iki tutamcık birşey. İnerlerdi eskiden, te aşağıya belimden.» Bir

tutam kınalanmış ak saçlarını, gösterip hayıflanırdı. «Ah anacığım, canlar eriyor da günden güne. Kaldı ki saçlar» diyemezdi yakınmasına, anasının. Hikmet Gülerdi üzgün üzgün. Gözle görünür bir şekilde günden güne eriyordu anacığı işte.

Gözlerini dikipte bir süre, odaya dolan gün ışığına baktıktan sonra, dirseğine dayanıp güçlükle doğruldu yatağın içinde. Sırtını duvara verip bir süre dinlendikten sonra, gene güçlükle, başından ardına kaymış olan baş örtüsünü düzeltti. Başörtüsüne uzanan elleri gözle izlenecek bir şekilde titriyordu. Kuru değnek gibi kalmış olan ellerinin derisi iyiden iyiye incelmiş saydamlaşmıştı. Elinin üstündeki ince mor renkli damarlar deriden dışarıdaymışlar gibi görünüyordu. Birden bir sıkıntı geldi içine. O sıkıntıyla, ayaklarının üstündeki battaniyeyi, titreyen elleriye bir çekişte aldı, öteye fırlattı. Battaniyeden kurtulan ayakları, yatağın içinde, yanyana cansız duruyorlardı. Odaya dolan gün ışığından alıp gözlerini, yatağın içinde yanyana cansız duran ayaklarına verdi. Elleri gibi ayakları da, erimiş akmıştı. Bir deri bir kemik kalmışlardı. Ayaklarının derisi, ellerinin derisinden daha da zarlaşmıştı. Kemiklerin aklığı, derinin üstüne taşmıştı. Çoktandır, kendine ait değillermiş gibi, orada cansız duran ayaklarına baktı baktı. İçindeki sıkıntı giderek büyüdü, devleşti. Bunalımlaştı. «Mori Hikmet» diyerek bağırdı birden. Öyle bağırdığında içine çöreklenmiş olan bunalımın çözüleceğini, bedeninden çıkıp gideceğini sanmıştı, herhalde. O yüzden de, olanca gücünü toplayıp bağırmıştı. Sesinin öyle canlı canlı çıkmasına şaşar, gibi oldu. Oysa, günden güne gözle görülür şekilde erimede olan bedeninde, en canlı kalan gözleriyle sesiydi. Sesi hernekadar titriyorsa da, konuşurken gene de canlıydı. Gözleri, hâlâ canlı, duru yeşildi. Yeşille çakır karşımı birşey. Hastalığa tutulmadan önceleri şimdi yattığı bu odanın bir köşesine çekilir, gece yarılarına dek iğne oyası yapardı. Çeşit çeşit oyaları yorulmak bıkmak nedir bilmeden, yapar dururdu. Elektrik neyi yoktu o vakitler. Gaz lâmbasının kör aydınlığında gece yarılarınadek oturur, «Buncağızlar hediyedir nineciğim, Serpile. Çeyizdir.» diye diye yapardı. Gaz lâmbasının

kör aydınlığında, iğneyle kuyu kazmak gibi birşeydi yaptığı. «Anacığım» derdi Hikmet çoğu geceler «gözlerine yazık. Yat kalan.» Gözlerini elindeki oyadan kaldırıp bir süre dik dik canlı canlı, baktıktan sonra Hikmetin yüzüne, «Mori Hikmet» derdi «ne demektir, yazıktır gözlerime. Kadın kısmı çalışmalı her daima. Durmamalı öyle aylak. Olmamalı tembel. Olmalı herbir vakitte hamarat. Eksilmemeli herbir vakit elinden iş. Yama yamamalı, geceleri. Sökükleri dikmeli. Çamaşırları ütüleyip katlamalı. Sonra da, oturup işlemeli bir hangi oya. Örmeli bir hangi yün. Geceleri, oturmamalı kümbet gibi bir köşede. Hep istedim olasın benim gibi hünerli. Olmayasın tembel. Ama olamadın mori Hikmet. Benzeyemedin te bubana. Söylerini yüzüne. Buralarda oldun hepten mıymıntı. Oturup kaldın köşede. Daha varken ikicik sabiciğin. Dur hele mori. Erken daha. Koyvermeyesin öyle kendini. Senin gibiyken ben, te bakardım iki sabiciğime. Te seninlen ağana. Bakardım sonra rahmet olsun canlarına, kaynatama, kaynanama. Sayılırdı iki yaşlı çocuk onlar da. İsterlerdi bakılmak.Yıkanıp paklanmak tertemiz. Hemde bakardım, iki kayıncığıma. Onlar da sayılırdı sübyan o vakitler. Bir de giderdim üstelik tütüne. Hizmet etmeye, rahmet olsun canına, babana. Toplardım tütün. Gece bir yarıdan sonra da, işlerdim oyalar. Uyuttuktan sonra hepiciğinizi. Gider idi baban, akşamdan sonra kahveye. Gelirdi gece bir yarıdan sonra. Bakardı çekilmişim bir köşeye, işlerim iş. Yaparım oya. Derdi baban, karı yat kalan. Dinlen biraz. Derdim ona, ben dinlenirim çalışırken. Yorulurum oturunca. Gülerdi rahmet olsun canına. Demezdi kalan birhangi şey. Yatardı. Ben de yapardım sana çeyiz. Hem de, yapardım komşulara oya, parayla. Ne demeye gelir yorulmak, bilmezdim. İsterdim mori, sen de olasın benim gibi hamarat. Benzeyesin azıcık bana. Ama olmadın mori Hikmet. Benzemedin bana hiç. Akşamdan girersin yatağa. Koyvermezsin, adamcağız çıksın akşamları kahveye. Tutarsın hep dizlerinin dibinde. Erkek dediğin, olmalı te baban gibi. Çıkmalı akşam olunca kahveye. Oturup kalmamalı evde." Hikmetle kocası belli etmemeye çalışarak kıs kıs gülerlerdi o konuşurken. Görse güldüklerini, kızardı. Çocuklar yemekten hemen sonra uyumuş olur-

lardı. Duymazlardı yaşlı kadının söylenmesini. Hastalık herşeyi unutturdu. Konuşup söylenmesi, seyrekleşti artık.

Öyle birden bağırıp içindeki çöreklenen sıkıntıyı kovalayacağını umarken, sıkıntı daha da ağırlaşaraktan göğsünün üstüne kıvrıldı. Ağırlık giderek eziyordu, günden güne eriyip akan bedenini. Az dayandıktan sonra, göğsünün üstündeki bu kıvrılmış ağırlığa, gene birden «Mori Hikmet» diye yineledi. Boynunun iki yanında iki kalın damar, gitgide hızlanaraktan atıyordu. Başını ardındaki duvara dayayıp yumdu gözlerini. Yüzünün çukurluklarında mor gölgeler, günden güne derinleşiyor, koyulaşıyordu.

Başını duvşara dayadığı yerde, aralık duran kapıdan içeriye gelen konuşup gülüşmeleri dinledi. Gözlerine inen göz kapakları elle dokunsan yırtılıvereceklermiş gibi, inceydiler.

«Anacığım açılmışsın. Üşüyeceksin sonra.» Başucunda öyle söylendikten sonra, yatağın aşağısına savrulmuş olan battaniyeyi aldı, yatağın ortasında, anacığına ait değillermiş gibi cansız duran ayakları örttü Hikmet. Bu odunlaşmış ayakları, battaniyenin altına gömerken başını öte yana çevirdi. İçi kaldırıpta bir türlü bakamıyordu artık. «Bir zamanlar nasıldı bu odunlaşmış ayaklar.» diye düşündü. «Nasıl canlı, nasıl kıpır kıpırdılar. Nasıl da durmak yorulmak nedir bilmezlerdi.» Gördükçe içi eziliyordu. Bakamaz, dayanamaz olmuştu.

Hikmetin seslenişine açmadı gözlerini. Başı duvarda, öyle durdu. Soluğu, tek tek, duyulurcasına belirli çıkıyordu. Derinin üstünde gölgeleşen göğüs kemikleri, hareketlenip duruyorlardı o soluklandıkça. Eriyecekmiş gibi incelip zarlaşan göz kapaklarına baktı Hikmet bir süre anasının. Erimiş akmış, irice bir çocuğunki kadar kalmış olan, gövdesine baktı. Ne çabukta eriyivermişti bu beden, öyle. Ne çabukta çocuk bedenine dönüşmüştü. Oysa, uzun boyluydu anası. Kendi boyundan daha da uzun, daha da enine boyunaydı. Ölümün soğuk ellerini birden sırtında dolaşır buldu Hikmet. Ürpermişti. Hareketsiz, donuk durdu bir süre. Ölümün soğukluğunu, genç diri bedeninden atmaya zorladı kendini. Sonra da,

üzüntüsünü belli etmemeye uğraşarak «anacığım» diye yineledi usulca. Hikmetin ikinci kez seslenişine, araladı gözlerini. Baktı. Karşısında, tazecik duruyordu Hikmet gülerek. Hikmeti karşısında öyle gülerken bulunca, içindeki sıkıntı azalıverdi birden. Solukça güldü. Dudakları incecikti. Çizgileşmişti. «Sıkıldım da mori birden» dedi Hikmete. «Kapı aralık ya anacağım!.» «Bilmem işte Hikmet. Sıkıldım.» Odunlaşmış ayaklarına baktığında birden içindeki sıkıntının devleştiğini söyleyemedi. Daldı. «Anacığım, daldın gene.» «Sıkıntıdan» diye yineledi dalgınca. «Sıkıldım da daldım ondan. Gittim ötelere. Vardım birden eskilere. Memlekete. Memleketteki evimize. Üsküpteki, iki katlı. Taştan yapılmış olan. Mori Hikmet, hatırlarsın evimizi. Hani vardı bir bahçesi kocaman, Sabiciktin o vakitler, ama hatırında olmalıdır. Bilmelisin.» «Nasıl bilmem anacığım. Nasıl anımsamam ki evimizi. Beş yaşlarındaydım ya, gene de aklımda her yanıyla. İri iri akca taşlardan yapılmış, koca bir bahçenin ortasında, iki katlı bir binaydı. Bahçede kocaman ağızlı bir de kuyu vardı, değil mi anacığım. Kovalarla çekilirdi sular kuyudan. Buz gibi. Bahçe sulanırdı buz gibi sularla. Sen çekerdin suyu kuyudan sen sulardın bahçeyi. Ne bakımlıydı o bahçe anacığım, değil mi? Neler neler ekerdin bahçeye. Anımsıyorum da şimdi, sebzeye neye para vermezdik memleketteyken. Herşeylerin de tazesini bahçemizden toplardık. Körpecik, diri, yeşil yeşil.»

Hikmetin öyle bir bir anımsamasına sevindi çocukça. Dalgınlığı attı üstünden konuştu, «Tamam mori Hikmet. Hatırandadır hepiciği de. Unutmamışın henüz. Te gitti aklım oraya işte. İlk beni istemişlerdi, rahmet olsun canına, babana. Senden bilene körpeciktim o vakit. İşte geldi aklıma o. Seni görünce karşımda canlı canlı. Körpecik. Kanı fıkırdar. Ben de öyleydim, senin gibi, canlıydım. Gelmişlerdi üç kadıncağız. Hiç unutmam. Demişti en şişman olanı, görünce beni, yanındaki öteki kadıncıklara. te buldum aradığımı. Gelinim olacak kızı. Gözlerinin içi güler bu kızcağızın. Hem de kanı kaynar fıkır fıkır. Yerinde duramaz belli. Marifetlidir hemde. Belli olmadadır duruşundan. Bilirim ben, hamarat bir

kimseyi duruşundan. Alacağım bu kızcağızı oğluma. Edineceğim gelin evime. Mori Hikmet, al al olmuştu yanaklarım birden. Konuşunca o şişman kadın öyle. Utandım mori...» Hikmet yüzündeki gülüşü daha da tatlılaştırarak «tamam anacığım» dedi «hemen o gün seni istediler annenden babama.» Hikmetin birden öyle bilmesine şaştı. Gözlerini kırpıştıra kırpıştıra baktı Hikmete bir süre anlamsız. Nasıl da bildin öyle dercesine. Dayanamadı sonra, sordu. «Mori nasıl bildin Hikmet. Beni o gün istediklerini babana.» «Sen anlattın ya anacığım. Hem de kaçıncı kezdir.» Hikmetin konusmasına şaşkınlığı daha da arttı. Okadar kafa yorduysa da, daha önceleri anlatmış olduğunu bir türlü çıkaramadı. «Bakma mori bana» dedi üzgünce «bunadım kalan ben. Te bu hastalıktan. Bu hastalık denen meret aldı başımdan aklımı. Bunadım kalan.» Anasının öyle konuşmasına gözlerindeki gülüş gölgeleniverdi Hikmetin. Pişmanlık duydu içinde. Gözlerindeki gölgeleşen gülüşü, belli etmemeye uğraştı Hikmet «Yok yok anacığım» dedi üzüntüsünü gizleyip «ne bunaması. Vallahi hepimizinkinden yerinde aklın senin. Nereden çıkardın bunları. Hastalığın da geçecek hem. İyileşeceksin. Doktor öyle söyledi dün. Yakında birşeyciği kalmaz, eski sağlığına döner» dedi. «Eskisinden de iyi, sağlıklı, olacaksın bak.» Başını iki yana sallayıp küskün küskün baktı Hikmete «Yok mori Hikmet» dedi sonra «ben bilirim kendimi. Bunadım kalan. Hem de iyileşmem kalan ben. Bilirim» gözlerini yumdu, başını ardındaki duvara dayadı tekrar. Bu yakınmaları, hasta olduğundan bu yana, her zamanki haliydi. «Anacığım» dedi Hikmet bu kez usulca «Divana alayım seni, bahçeye bakıp avunursun.» «İstemem» dedi gözlerini açmadan «böyle iyi zira» «Ama anacığım...» Hikmetin ısrarına fazla direnmedi, «iyi» dedi gözleri kapalı olduğu halde, «iyi. Hem de göreyim bahçeyi. Çoktandır oturmam divanda. Görmem bir yerleri. İyi. Göreyim ne haldedir bahçe. Sıkıldım zira yatmaktan.» Divanı çabucak düzeltip hazırladıktan sonra, koltuklayıp yataktan aldı anasını. Odunlaşmış ayakları ölü, duygusuz geldiler ardısıra. Divanda uyuşuk uyuşuk kıvrılıp kaldılar. Hikmet, bakamadan, düzeltti ayakları. Bir çubukta battaniyeyi çekti üzerlerine.

Gün ışığı iyiden iyiye soluklaşmıştı. Cama vuran soğuk aydınlığın ardından bahçeye baktı kadın. Ağaçlar daha çıplaktılar. Bahçenin orasında burasında, üşüyorlarmış gibi duruyorlardı. Duygusuz, uykulu. Çiçeğe, yeşilliğe benzeyen birşeycikler yoktu bahçede. Toprak kara kara, uyuşmuş duruyordu. Duvar diplerinde, bir de bahçenin ayak değmemiş olan kenar yerlerinde, bir iki tutam yabani otlar cansız solgun titreşiyorlardı. Bir süre camın soğuk aydınlığından bahçeyi araştırdıktan sonra, birden kızgınca konuştu «Mori Hikmet, ne bu hal. Neden bakmadınız bahçeye hiç. Neden ekmediniz bir parça birseycik. Ben hasta olalı hepten ihmal etmişsiniz bahçeyi. Bakmamışsınız hiç. Ekmemişsiniz bir parça çiçek. Bir parça sümbül, bir parça hercai menekşe, bir parça zambak. Koksun bahçe, mis gibi. Ekmemişsiniz bir parça yeşillik. Soğan, marul, nane, maydanoz. Hem de. nazı. Bilirsin severim böreği, pazılı. Çökelekle karışık. Neden ekmediniz hiçbir şey.» «Amaan anacığım, üzme sen tatlı canını. Ahmet bakar bahçeye. Söylerim. Sen iyi ol yeter. Hem canın pazılı börek çektiyse, yaparım. Söyleyeyim pazardan çökelek alsın da Ahmet. Pazı da bulunur pazarda.» «İstemem mori. Ben severim böreği, bahçedeki pazıdan. İstemem alasınız pazardan. Toplamalı pazıları, bahçeden, tazecik. Tek tek. Yaprak yaprak. Yıkamalı, tulumbada bolca. Kıymalı sonracığıma tel tel...»

«Mori Hikmet» dedi sonra birden, sözü yarı yerinde kesip «Kasımpatı bilene ekmemişsiniz hiç. Açardı şimdi top top. Olurdu bahçe kar yağmış gibi. Apak. Süslerlerdi bahçeyi. Hem de, götürürdü Serpil okula. Öğretmenine. Zira sever öğretmen çiçeği. Sever hem de Serpili. Toplardınız her sabah, bir demetcik. Bir demetcikte toplardınız bana. Koyardınız, masanın üstündeki, vazoya. Karşıma. Bilirsin, severim Kasımpatıları. Olurlar kar gibi top top. Açılırdı, baktıkça onlara, içim. Hem de, alırdı odadaki bu pis kokuları. Te bu meret ilâç kokularını.» «Ama anacığım, Kasımpatı kokmaz ki...» «Olsun mori, kokmasın. Ben de bilirim Kasımpatı kokmaz. Kokmasa da bir çiçek, alır pis kokuları. Ferrahlatır odayı. Alır bu ilâç kokularını. Hem de süsler odanın içini.»

«Nine, bak kimi getirdim sana.» Okul önlüğü sırtındaydı Serpil'in daha. Kardeşini kucağına almış devrile devrile girdi odaya. Serpil'in sırtındaki önlüğün kara rengi, odadaki loşluğu daha da kararttı, koyulaştırdı. Kara bir gölge parçası dolaştı duvarlarda. Serpil, kucağında güçlükle taşıdığı kardeşini getirip divanın ucuna oturttu. Çocuk, oturduğu yerde, çevresine çocukca bir göz gezdirdikten sonra, gene çocukca güldü. Duvara tutunarak ayağa kalktı. Duvara tutuna tutuna, divanın öteki ucunda oturan kadından yana yürüdü. Kadın, camın soğuk aydınlığından gözlerini almış, duvara tutunaraktan yaklaşan çocuğu izliyordu gülerekten. Çocuk kadına sokulup, çocukça baktıktan sonra, «tete» dedi peltek peltek. Önden iki dişi, ak ak noktalaştı odanın loşluğunda. Bir süre başını hafifçe öne eğerek güldükten sonra tombul ellerini kadına uzatıp, «tete» yaptı tekrar. Çocuğun öyle peltek peltek, gülerekten, «tete» demesi üzerine, bahçeyi neyi unuttu kadın. Hastalığını bile bir yana itmiş gibiydi. Canlanmış, hareketlenmişti. Çocuğun kendine uzattığı tombul eli yakaladı, «Metuşka» dedi titrek titrek, «tetem bre, canım bre» öptü öptü sonra, uzun bir süre öptüğü elini dudaklarından çektikten sonra, Serpile dönüp «mori Serpil» dedi bu kez «ne vakit döndün okuldan. Zira görmedim geçerken seni bahçeden.» «Arka kapıdan geldim nine» diyerek yanıtladı Serpil. Bir yandan sırtındaki önlüğün düğmelerini çözmeye uğraşıyordu. «Öyle mi» dedi kadın tekrar, «görememiştim zira.» Dikkat edesin mori, okuyasın» diye sürdürdü konuşmayı «Kapılmayasın öyle arkadaşlarına. Eğleşmeyesin sokaklarda, gidip gelirken okula. Kulak açasında, dinleyesin öğretmenini. Öğrenesin dediklerini bir bir. Sokasın kafanın içine. Olmayasın tembel. Olmayasın hemde elalem gibi arsız. Olmayasın avare. Okuyasın mori. Olasın inşallah, okuyasın da, doktor. Bakasın te bu nineciğine. İyileştiresin bu meret hastalığını nineciğinin. Kurtarasın. Hemde olasın hamarat. Benzeyesin ninene. Bilirsin sevmem bir tembel kimseyi. Hep isterim olasınız çalışkan. Olasınız hünerli. Benzeyesin, te bana. Memleketteyken, vardı mahallemizde bir hoca. Giderdik, kızanlarla birlikte. Hepiciğinden önde giderdim

ben. Bakmazdım öyle sağıma soluma. Daha gelmeden hoca, varırdım dersaneye. Otururdum. Başlardım sonra okumaya. Gelinceyedek hoca. Te böyle böyle okudum, kıraat ettim kuranı. Hemde herbir şeyleri. Sen de okuyasın inşallah. Öğrenesin herbir şeyleri.» «Mori» dedi sonra Hikmete dönüp «Hikmet, başını sarasın bu sübyancığın. Salmayasın başı açık okula. Görünmesin saçları öyle. Ayıptır zira.» «Aman anacığım sen de, hangi devirdeyiz şimdi» diyecekti ki Hikmet «Nine, ben okumayı öğrendim artık» dedi Serpil coşkulu. «Okuyum istersen sana dergimi. Gazeteyi bile söküyorum artık.» «İstemem mori» dedi birden «Okuma. Kaldırmaz zira kafam. Olmuştur kazan gibi. Keçeleşmiştir içi. İstemem. Oku sen kendi kendine. Öğren herbir şeyleri.» Az soluklandıktan sonra konuştu «Mori Serpil, hem okuyasın hemde bakasın bahçeye. Olmayasın meraksız. Ekesin bahçeye çiçekler. Hercai menekşe. Sümbül, zambak. Ekesin ençok ta Kasımpati. Severim bilirsin. Sonra toplayasın bir demet. İyileşirim inşallah dedi umutlu umutlu ekeriz birlikte ikimiz. Herbir şeyleri bolca. Temizleriz otları. Sularız birlikte bahçeyi tulumbadan. Çekeriz de buz gibi suları. Çokça ekeriz çiçekler. Hemde ekeriz Kasımpati çokça. Toplarız kucak kucak. Götüresin diye öğretmenine. Çünkim sever çiçeği öğretmen. Aferim der sana. Bir kucakta toplarız, koyarız te bu masanın üstündeki vazoya. Açılsın diye içim. Hemde alsın diye bu pis kokuları. Bu ilâç kokusunu. Sonra ekeriz Serpil mori, bolca pazı. Severim bilirsin böreği pazılı. Mis gibi çökelekli.» «Tabii nine» dedi Serpil coşkulu «ekeriz birlikte. Sonra top top toplarız Kasımpatılarından. Ben öğretmenime götürürüm bir kucak. Bir kucakta masaya koyarız nine. Pazı da toplarız.» Serpilin öyle bıcır bıcır konuşmasından içi açıldı kadının. Dudaklarını büzerek güldü.

«Anne» dedi Hikmet, nineyle torun öyle karşılıklı konuşurlarken «bak pazılı börek yaptım. Seversin.» Odanın içine mis gibi börek kokusu doldu birden. Çocuk, çocukça gülerekten, hasta kadının bir deri bir kemik yüzünü okşuyordu.

YÜZBAŞIOĞLU, Muammer

YANKESİCİ

Güneş, alışılmadık ya da unutulmağa başlanan bir şeydi. Bundan olacak. Hava almağa çıkarılan yargılılardan çoğu, cezaevi avlusunun duvar diplerini seçmişlerdi. Ortalıkta dolaşanlar, kızgın beton üstünde bir aşağı, bir yukarı volta vuruyorlardı.

İki yargılı, avlunun uzakça bir köşesine çekilmişlerdi. Üç dört adam boyundaki duvarların birleştiği, nöbetçi kulübelerinden birinin bulunduğu yer. Naylon şiltelerine oturmuş, sırtlarını duvarın kesme taşlarına dayamışlardı.

Yargılılardan biri elindeki kitaba dalmış görünüyor, fakat sayfayı bir türlü çeviremiyordu. Okuduğunu anlamıyordu ki. Noktaya gelmişken başa dönüyor, tümceleri yeniden, bir daha, bir daha okuyordu. Oysa ilk sayfasındaydı romanın. Yazar, olayların geçeceği çevreyi betimliyordu. Anlaşılmayacak bir yanı yoktu. Kentin yaslandığı dağ, dağdan kopup gelen ırmak, ırmağın iki yakasına dağılmış evler, ova, tarlalar, orman ve göl.

Aklı yanında oturan yeni koğuş arkadaşına takılmıştı.

Bir deli olmasındı bu adam?...

Cebinden bir kese çıkarmıştı. Renk renk boncuklarla dolu. Bir de yarım metre kadar iplik. Toplu iğne başından büyükçe olan boncukları bu ipe geçiriyordu. Dizme işi bitince boşaltıp aynı ipe yeniden boncuk dizmeğe başlamasaydı, ilgilenmeyecekti adamla. Can sıkıntısından yapıyor, satmak için hazırlıyor belki de, deyip geçecekti. Ne ki, adam aynı işi birkaç kez yineleyince, okuduklarından bir şey anlamaz olmuştu. Önce, salt beyaz boncuklar geçirmişti ipe. Sonra beyaz-mavi, sonra mavi-beyaz, sonra mavi-kırmızı-beyaz...

İnce, uzun parmakları bir dikiş makinesinin iğnesi gibi çalışıyordu. Hızla, düzenli.

Dayanamadı.

«Sorması ayıp olmasın. Ne yapıyorsunuz siz?»

Parmakları gibi ince, uzun olan lacivert giysili adam, gözünü işinden ayırmaksızın:

«Görüyorsunuz. Boncuk diziyorum.»

Öteki, şaşırmışlığını gizlemedi.

«İyi ama, dizdiklerinizi neden bozuyorsunuz?»

Adamın bir sıra altın dişi göründü ağzında.

«Benim de sizden bir soracağım var. Ne işiniz var sizin burada?»

«Ruhsatsız silah bulundurmaktan.»

Bu kısa boylu, şişman, yaşlı koğuş arkadaşının okumuş, insancıl biri olduğunu daha ilk görüşte kestirmişti.

Bir gülücük belirdi dudağının kıyısında.

«Silah taşıyacağa pek benzemiyorsunuz. Bir yanlışlık olmasın?»

«Öyle gibi bir şey. İzin verilmişti de ruhsat yazısını almayı unutmuştum. Baba yadigârıydı. Anı olarak saklıyordum. Aramalarda buldular evimin bir köşesinde. Toz, pas içindeydi... Ya siz?»

Adam, dizilmiş boncukları elinin bir devinimiyle iplikten boşaltarak:

«Yankesicilikten» dedi. «Şimdi de ilk sorunuzun cevabını vereyim. Parmaklarım; sermayem, diplomam, tezgâhım, her şeyim. İdman yaptırmam gerekli onlara. Yoksa uyuşur, tembelleşirler. Kıvraklıklarını, duyarlıklarını yitirirler sonra.»

Yaşlı adam, yankesiciden hoşlanmıştı. Kitabı bir yana bıraktı.

«Biliyor musunuz» dedi. «Ben de bir kez paramı çektirdim. O zaman üniversitede okuyordum. Aksaray'daki bir öğrenci yurdunda kalırdık. Aybaşlarında evden para yollarlardı. Postaneden parayı aldım mı doğru Kumkapı'ya. Güneş batarken denize karşı balıkla kırmızı şarap içmeyi çok severdim. Oradan da ver elini Beyoğlu! İkinci Kavaklıdere'yi Çiçek Pasajı'nda haklardım. Yanımda bir iki kafa dengi arkadaşım bulunurdu. İçince dilimiz, elimiz, ayağımız çözülüverirdi. Ayıkken bir kıza iki çift söz söyleyemezdik. Beyoğlu pastanelerinin önünden geçer, geçer de içeriye girmek cesaretini bulamaz-

dık kendimizde. Mahallebicide miyiz, elimizi nereye koyacağımızı bilemezdik. Taşra çocuklarıydık ne de olsa. Hele ilk yıllarımız İstanbul'da... Alkol bizi yüreklendirirdi. Düz duvara tırmanacak duruma gelirdik. Kızlarsa hiç de erişilmez gibi görünmezlerdi bize...

Bir gece, Beyoğlu'nda tramvayla yurda dönüyordum. Şimdi gibi aklımda. Cebimde bir kâğıt iki buçuk liram kalmıştı. Sahanlıkta duruyordum. Yanımda bir yolcu dahu vardı. Beyazıt'ta inecek, Gençlik Kahvesinde bir sade kahve içtikten sonra yurda kadar yürüyecektim. Bilirsiniz. Böyle zamanlarda kahve aranır. Hep oturduğum masa boştu. Keyifle içtim kahvemi. Parasını vereceğim. Yok. Nerde benim iki buçukluk? O cebi ara, bu cebi ara... Yok. Nasıl bozuldum. Sahanlıkta yanımda duran adamın işiydi.

Bir kızdım. Elime geçseydi o anda. Eh...»

Yankesici, altın sarısıyla güldü yine.

«Beyim, o herif, bizim mesleğin çingene takımındanmış. Her meslekten böyleleri çıkar. Fakir kısmı çarpılmaz. Bir öğrencinin cebine el atmaması gerekirdi. Kimin ne olduğunu, nerden bilecek, diyeceksiniz. Bu meslekte ilk şart, adam sarrafı olmaktır. Şöyle bir bakınca anlayacaksın. Giyiminden, ellerinden, yüzünden, yürüyüşünden. Köylü mü, işçi mi, memur mu, parababası mı? Yankesicinin soylusu gariban takımını çarpmaz.»

Yeni bir diziye başlamıştı. Kırmızılar beyazı, beyazlar maviyi izliyordu.

«Siz belki inanmadınız ama, böyle. Parababalarına acımam yoktur hiç. Dayalı döşeli mağazalarda, bürolarda soyuyorlar milleti. Bizimki yankesicilikse, onların yaptıkları da hırsızlık. İthalat, ihracat deyip soyuyorlar milleti. İmalâtçısı da, toptancısı da vicdansız bunların. Kimse de yakalarına yapışmıyor. Halkı sömürüyor, kendileri de danalar gibi semiriyorlar.»

Sıcak daha da bastırmıştı. Yatmaktan, oturmaktan ayakları henüz tembellesmemiş olan yargılılar çekilmişlerdi gölge yerlere.

«Nasıl yakalandınız?»

Yaşlı adam bu soruyu yönelttiği sıra, bir serçe avlu-

nun boşluğuna dalıp dalıp çıkmış, gelip iki adım ötelerine konmuştu.

Yankesici sinirleniverdi. Elindeki boncuk dizisini yere çarparak:

«Kış, ulan!» dedi. «Konacak yer mi bulamadın başka?»

Yaşlı adam, bu öfkenin ardına saklanan özlemi sezmişti. Özgürlüktü bu. Öyle ya. Sen kuşsun, insan değilsin ki. Hem de bir yargılı. Dört duvar arasında. Çık derlerse çıkacaksın bir avuçluk avluya. Gir denilince gireceksin. Günü, güneşi kilitleyecekler üstüne. Yüreğin, kafan dışarıda, bir bedenin içerde kalacak. Sen kuşsun. Okudun, yazdın, çizdin diye tutuklamazlar seni. Sen insan değilsin ki...

«Ne sormuştunuz?... Tamam. Nasıl yakalandığımı... İlk enselenişim değil bu. Ama, çok neşeliydi. Anadolu'dan yülkü gelen bir parababasını Sirkeci'de kaldığı otelden otobüse kadar izlemiştim. Böylelerini iyi tanırım. Babamın taşradaki memurluk yıllarından. Biri beşe satarlar şehirliye. Köylüyü, harman veresiye alışverişlerle, gırtlağa kadar borçlandırırlar. İpoteğe para verir, dul kadınların evlerini ellerinden alırlar. Hesabını görmüştüm adamın otobüste. Tam ineceğim. Bir sivil memur çıkmaz mı karşıma! Hem de beni tanıyan bir memur. Aksinin biriydi.

— Dur bakalım, acele etme, ahbap! Gir içeriye!

Sıvışmanın imkânı yok. Adamla basamakta yüz yüzeyiz. Kapı dersen salkım saçak insan. Göğsümden iterek soktu beni otobüse.

— Beyler, hanımlar! Otobüste yankesici var. Yoklayın ceplerinizi, çantalarınızı. Bir şeyi çalınan varsa, haber versin!

Rezil olmuştum. Beni gören yankesici demezdi. Başımda Milano şapka. Sırtımdaki palto kupon. İpek kaşkol, beyaz gömlek, kıravat, Otobüs ayağa kalktı. Oturanlar koltuklarından doğruluyorlardı beni görmek için. Ayaktakiler de birbirlerini itiyorlardı. Sonra aranmalar başladı. Millet uyuza tutulmuştu sanki. Oralarını buralarını karıştırıyorlardı habire...

İlk uyarı bir sonuç vermemişti.

— Yok mu şikâyetçi olan? Size, otobüste yankesici var, dedim. Duydunuz bir daha yoklayın üstünüzü!

İlkinde kimsenin çıkmayışı yüreğime su serpmişti. Yaptığım işi de beğenmiştim hani. Adamın ruhu bile duymamıştı. Tekrar sormasaydı ya. Dediğim gibi, bu memur çok ters bir adamdı. Bileğimi bir sıkıyordu, kemiklerim unufak olacaktı nerdeyse. Arada bir tüccara bakıyordum çaktırmadan. İlk uyarıda oralı olmamıştı. İkincisinde bir sivtindi, elini koynuna attı. Ve ardından bir böğürme:

— Param, memur bey! Paramı çekmiş!...

Memur, böyle tıklık tıklım bir otobüsten keskin bir yankesicinin boş inmeyeceğini bilirdi. Tecrübeli bir memurdu. Hiç telâşlanmadı.

— Şoför Bey, durdurun arabayı! İneceğiz.

Kelepçeyi taktı kendi bileğiyle benim bileğime. Tüccar önde, biz arkada, otobüsten indik. Bir yağmur, bir yağmur... Allahtan karakol yakındı da hem ıslanmaktan, hem de millete rezil olmaktan çabuk kurtuldum.

Tüccar:

— Yirmi bin liramı çekti. Lâkin, davacı değilim. Bu adamı bağışlıyorum, demez mi!

Başkomiser, kızdı köpürdü.

— Nasıl davacı olmazsın? Ortak mısın yoksa?

Tüccar, şakacı, pişkin bir adama benziyordu. Şöyle tostoparlak, tesbih böceği gibi.

— Öyle ya, komiser bey, bir insan işinin bu kadar erbabı olursa, onu bağışlamak bile az. Takdir etmeli. Bakın, İstanbul'a mal almağa gelmiştim. Paramın yirmi binini yanıma almıştım. Bir kesenin içindeydi. Kesenin üstünde göğnek, göğneğin üstünde işlik, işliğin üstünde yelek, yeleğin üstünde ceket, onun üstünde de sımsıkı bir palto. Sen tut, kesenin içindeki paraları, yağdan kıl çıkarır gibi çek, al. Bir tek düğmeyi bile açık bırakma! Memur Bey, paralarınızı bir yoklayın, dediğinde böyle bir şey aklımın kıyısından bile geçmemişti. Yine de yoklamıştım. Aşkolsun vallahi. Bireh, bireh...

Yankesici, iri pembe kadranlı saatine baktı.

«Ne dersiniz, bırakayım parmaklarım tembelleşsin mi?»

Boncukları keseye doldurmuş, ağzına bir düğüm atmıştı. Koğuş arkadaşı, ayağının ucuna düşen bir kırmızı boncuğu aldı, yankesiciye uzattı.

İÇİNDEKİLER

1975 e toplu bir bakış (Yaşar Nabi) 7

1975 DE SANAT VE KÜLTÜR HAYATI

1975 de roman ve hikayemiz (Rauf Mutluay) 25
1975 yılında şiirimiz (Muzaffer Uyguner) ... 51
1975 de deneme-eleştiri, inceleme (Adnan Binyazar) 63
1975 de dilimiz (Emin Özdemir) 91
1975 de tiyatromuz (Selmi Andak 111
1975 de Plastik Sanatlarımız (Adnan Turani) 130
1975 de Musikimiz (Yalçın Tura) 143
1975 ler Türkiyesi ve çelişme doğrultuları (Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil) 155
1975 De Türkiyede sinema (Atillâ Dorsay) 173
Çelişkiler içindeki TRT (Mahmut Tali Öngören) 199
Televizyonumuzdan görüntüler (Sami Bulak) 206

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Sorularımız 212
Akbal, Oktay 213
Aksal, Sabahattin 213
Apaydın, Talip 214
Arpad, Burhan 215
Başaran, M. 217
Baykurt, Fakir 219
Berk, Nurullah 220
Binyazar, Adnan 221
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 222
Girginsoy, Naci 223
Halman, Talât Sait 224
Kaftancıoğlu, Ümit 227
Karadayı, İsmet Kemal 231
Özdemir, Emin 232
Saraç, Tahsin 235
Özdenoğlu, Şinasi 237
Yetkin, Suut Kemal 239

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Metin **Toker** 243
İlhan **Selçuk** 246

İlhan **Selçuk** 249
Hıfzı Veldet **Velidedeoğlu** 252
Prof. Dr. Derviş **Manizade** 256
Abdi **İpekçi** 261
Mümtaz **Soysal** 262
Seha **L. Meray** 264
İlhan **Selçuk** 270
Attila **İlhan** 273
Mümtaz **Soysal** 275
Şevket Süreyya **Aydemir** 280
Oktay **Akbal** 284
Nadir **Nadi** 287
Mehmet **Barlas** 290
Zeki **Kuruca** 293
Necati **Zincirkıran** 297
Seha **L. Meray** 299
Vedat **Günyol** 303
Melih Cevdet **Anday** 308
Vedat Nedim **Tör** 311
Cemil **Sena** 314
Abdi **İpekçi** 317
Faruk **Erem** 318
Kâzım **Yenice** 323
Abdi **İpekçi** 328
Uğur Mumcu 331
Şevket Süreyya **Aydemir** 333
Prof. Dr. Erdoğan **Alkın** 337
Hasan **Yılmaer** 340
İsmail **Cem** 343
Nadir **Nadi** 345
M. Ali **Yalçın** 347
Mümtaz **Soysal** 349
İsmail **Cem** 352
Fakir **Baykurt** 355
Uğur **Mumcu** 359
İsmail **Cem** 362
Abdi **İpekçi** 365
İsmail **Cem** 367
Haldun **Taner** 370
Nadir **Nadi** 373
Prof. Dr. Selman **Uslu** 375
Bülent **Ecevit** 378
İsmail **Cem** 384

YILIN OLAYLARI

(Hazırlayan: Sami N. Özerdim)

Türkiye'de Yılın olayları
A) Kasım-Aralık 1974 391
B) Ocak-Ekim 1975 394
Dünyada Yılın Olayları
A) Kasım-Aralık 1974 409
B) Ocak-Şubat 1975 412
Türkiyede Geçen Yıl Ölen Ünlüler 421
Dünyada Geçen Yıl Ölen Ünlüler 426

1975 İN KİTAPLARI

(Derleyen: Şener Öztop)

I. Edebiyat-Güzel Sanatlar
A) Yerli 431

B) Çeviri 453
II. Bilim-Kültür
A) Yerli 439
B) Çeviri 459

ŞİİRLER

Akgün, Nahit Ulvi 473
Akıman, Nazmi 474
Aksal, Sabahattin Kudret 475
Aksan, Akil 476
Aktan, Feriha 477
Alptekin, Mahmut 478
Asna, Alâaddin 479
Atmaca, Cevdet 480
Atok, Oğuz Kâzım 481
Aydın, Gürel 482
Baysal, Faik 483
Bektaş, Süleyman 484
Bulut, Abdülkadir 485
Bulut, Recep 486
Burdurlu, İbrahim Zeki 487
Candan, Mazhar 488
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 489
Defne, Ömer Zeki 490
Ergüven, A. Rıza 491
Erkan, Hüseyin 492
Erman, Nüzhet 493
Ertugay, Celâl 494
Etikan, Cahit Kadri 494
Güney, Oben 495
Gürdemirel, Itır 496
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 497
Halman, Talât Sait 498
Hikmet, Subutay 499
Kansu, Ceyhun Atuf 500
Kırdar, Ayhan 501
Kurt, Ahmet 501
Kuruca, Zeki 502
Menemencioğlu, Muazzez 503
Özkök, Lütfi 504
Salihoğlu, Mehmet 505
Tuncer, Oktay 506
Taşer, Suat 507
Yerli, C. 508
Yiğit, Caner 508

HİKÂYELER

Alptekin, Mahmut 511
Apaydın, Talip 513
Ardağı, Adnan 518
Ateş, Kemal 521
Baykurt, Fakir 527
Candan, Mazhar 536
Eray, Nazli 539
Girginsoy, Naci 545
Günel, Burhan 552
Gürdemirel, Itır 556
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 561
İncesu, Yıldız 566
Kaftancıoğlu, Ümit 572
Kestel, Serhat 585
Kilimci, Ayşe 590
Kocagöz, Samim 598
Özkan, Cafer 603
Tansun, Muhittin 609
Yüzbaşıoğlu, Muammer 619

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının on yedinci sayısı elimizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü hizmet biraz daha artan ve aksamadan görevini altıdüzüm bu yayınımızı, gösterilen ilgiye layık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, toplum, düşünce, sanat ve edebiyat olaylarının ana çizgileriyle kolayca incelemeler, hiç bir yerde çıkmamış seçme şiir ve hikâyelerden bir demet, bol resim ve desenlerden başka yayınımızın önemli iki konusu üzerine ilginç toplu soruşturmalar, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, Türk basınında geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya, daha büyük bir titizlikle hazırlanan bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.